

IVAN MERZ
SABRANA DJELA
SVEZAK VI.

IVAN MERZ

SABRANA DJELA
SVEZAK VI.

Urednik:
Božidar Nagy, SJ

IVAN MERZ

RUKOPISI

Orlovstvo
Katolička akcija
Razni spisi

Postulatura za kanonizaciju bl. Ivana Merza
Filozofski fakultet Družbe Isusove
Glas koncila

Zagreb, 2015.

IVAN MERZ
SABRANA DJELA - SVEZAK VI. – RUKOPISI
Orlovstvo – Katolička akcija – Razni spisi

Tekstove Ivana Merza priredio i uredio:
Božidar Nagy, SJ

Izdavači:
POSTULATURA ZA KANONIZACIJU BL. IVANA MERZA
Zagreb, Jordanovac 110 – www.ivanmerz.hr – e-mail: postulatura@ivanmerz.hr

FILOZOFSKI FAKULTET DRUŽBE ISUSOVE
Zagreb, Jordanovac 110 – www.ffdi.hr – e-mail: dekan@ffdi.hr

GLAS KONCILIA
Zagreb, Kaptol 8 – www.glas-koncila.hr – e-mail: web-izlog@glas-koncila.hr

Nakladnik:
Postulatura za kanonizaciju bl. Ivana Merza
Zagreb, Jordanovac 110, pp.169

Za nakladnika:
Božidar Nagy, SJ

Lektura:
Anđa Jakovljević, prof.
Dana Vuković, prof.

Tisak:
Ekološki Glasnik – Donja Lomnica

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 000917779.

ISBN 978-953-7562-06-9

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

S A D R Ź A J

Predgovor Šestom svesku Sabranih djela 1

Prvi dio

O R L O V S T V O

Sadržaj Prvoga dijela 7
Uvod u rukopise o Orlovstvu 9

Veći spisi

KAT. AKCIJA I HRV. KAT. ORLOVSTVO 15
KODEKS HRVATSKOGA ORLOVSTVA 79
DAN KATOLIČKE OMLADINE 125
GLAZBA I KATOLICIZAM 141
POSLOVNIK GLAZB. ODSJEKA U ORLU 165
DAROVI SVETOGA NIKOLE – IGROKAZ 175

Manji spisi

Iz povijesti Orlovstva u Hrvatskoj 201
 Katolički studentski pokret kod južnih Slavena 201
 Omladinski savez i orlovski pokret 208
Duhovni i organizacijski profil Orlovstva 213
 Nacrt priručnika za Orlovsku organizaciju 213
 Predavanje o Orlovstvu 215
Prilozi za duhovnost Orlovstva 218
 Hrvatskoj omladini o Hrvatskom kraljevstvu 218
 Hrvati i sveta Rimska Crkva 222
 Franjevački duh 227
Službe u Orlovstvu 241
 Svećenici u organizaciji 241
 Prednjak Orlu 243

<i>Teme s područja morala</i>	248
Vlast i poslušnost	248
Orlovstvo stvara kršćanske ćudoredne obiĉaje	258
Smjernice HOS-a i SHO-a za ćudoredne obiĉaje.....	261
Kršćanski društveni poredak - Brak i obitelj.....	269
Sadašnja dekadencija i suvremene zablude.....	272
Narodno kolo	284

Drugi dio

KATOLIĀKA AKCIJA

Sadržaj Drugoga dijela.....	289
Uvod u rukopise Katoliĉke akcije	290

Veći spisi

KATOLIĀKA AKCIJA I KATOLIĀKI POKRET	291
---	-----

Manji spisi

Katoliĉka akcija - obilježje, definicija, cilj i sredstva	325
Katoliĉka akcija - i njezino provođenje u Hrvatskoj.....	330
Teze o Katoliĉkoj akciji.....	335
Katoliĉka akcija i sociologija	339
Centrale i biskupijska okruŹja prema središnjici Katoliĉke akcije	343
Źensko pravo glasa	348
Krist Kralj društva	353

Treći dio
RAZNI SPISI

Sadržaj Trećega dijela	357
Uvod u Razne spise	358

Veći spisi

ŠKOLSKE ZADAĆE 1912./1913.	360
KATOLICIZAM I NACIONALIZAM	373
NEISTINE O LURDU - SUD O EMILU ZOLI	411

Manji spisi

<i>Nacrti predavanja</i>	459
Naš unutarnji život	459
Pojam i potreba vjere	465
Bezgrešno začecje - 8. XII.	468
Djevičanstvo	475
Sv. Bruno i kartuzijanci	479
Sv. Dominik	482
Inkvizicija	484
<i>Razno</i>	487
Kristov stijeg	487
<i>Objavljeni spisi</i>	492
Dopisi - Bečki studenti nakon rata traže Istinu	492
Testament	494
POGOVOR	495
KAZALO IMENA	497
ABECEDNO KAZALO SVIH ŠEST SVEZAKA	504
PREDMETNO KAZALO SVIH ŠEST SVEZAKA	510
KRATKA BIOGRAFIJA IVANA MERZA	518

PAPA IVAN PAVAO II. PROGLASIO JE IVANA MERZA
BLAŽENIKOM KATOLIČKE CRKVE
U BANJOJ LUCI, 22. LIPNJA 2003.

U svome govoru na misi beatifikacije Papa je među ostalim rekao:

»Kristovo svjetlo blista u jednome od sinova ove Banjolučke biskupije: u Ivanu Merzu, koji će za vrijeme ovoga slavlja biti proglašen blaženim. Bio je vjernik svjetovnjak uzoran i hrabar, čovjek kulture i osjetljiv za bogoslužje, uronjen u nadnaravno i djelatno zauzet u širenju Kraljevstva Božjega. Njega vam želim dati kao **svjedoka** Kristova i **zaštitnika**, ali istodobno i **suputnika** na putu u vašoj povijesti, u ponovnoj izgradnji onoga što je srušilo nasilje, u pomirbi među pojedincima i obiteljima, u promaknuću istinske društvene obnove u pravdi i miru. On će od danas biti **uzor mladeži, primjer vjernicima** svjetovnjacima.«

»Ime Ivana Merza za čitav jedan naraštaj mladih katolika značilo je program života i djelovanja. Ono to mora biti i danas!«

PREDGOVOR

Šestom svesku Sabranih djela Ivana Merza

U ovome šestom svesku Sabranih djela donosimo neobjavljene rukopise Ivana Merza koji su sačuvani u njegovu Arhivu. Jedan dio tih tekstova pisan je rukopisno, a drugi dio pisačim strojem. Tekstovi koje donosimo u ovom svesku više su ili manje dorađeni i bili su namijenjeni za javnost bilo kao veća djela i radovi, potom članci ili kao nacrti predavanja za usmeno izlaganje. Međutim, u Arhivu Ivana Merza ima još mnogo drugoga materijala koji nije u potpunosti njegov i za sada nije relevantan za objavljivanje: to su njegove bilježnice s predavanja od studija, priručni francuski tekstovi za izradu disertacije, razne bilješke vezane uz njegov rad u katoličkim organizacijama, primljeni dopisi od drugih, izresci iz novina, kraći ili duži prijevodi papirnih govora, opsežna korespondencija itd. Važnije spise i dokumente Merz je sam svrstao po temama i složio u 56 fascikala.

Podjela rukopisa po sadržaju

Merzove rukopise koji se objavljuju u ovome šestom svesku nije bilo moguće donijeti kronološki jer većina nema datuma. Međutim, prema sadržaju lako se zaključuje da su tekstovi nastajali između 1922. i 1928. g. kada je Merz živio i djelovao u Zagrebu. Stoga smo ove rukopise podijelili u tri velike skupine po sadržaju i temama koje su u njima obrađene: Orlovstvo, Katolička akcija i Razni spisi. Rukopisi se razlikuju po dužini teksta pa smo svaku od ove tri skupine podijelili na dva dijela: u prvom dijelu donosimo velike rukopise, već dobro dorađene, a u drugom dijelu manje rukopise. Ispred svakoga pojedinog teksta uredništvo Sabranih djela dodalo je mali uvod – napomenu, opis tzv. *Sitz im Leben-a* za bolje razumijevanje samoga teksta, vremena njegova nastanka, namjene za koju je bio napisan te popratnih okolnosti u kojima je nastao.

Prva skupina rukopisa odnosi se na Orlovsku organizaciju kojoj je Merz u Hrvatskoj bio suutemeljitelj i stajao joj je na čelu kao idejni vođa, a unutar nje u organizacijskom smislu formalno je vršio službu tajnika. Iz tih tekstova dobiva se još potpunija slika o pravoj fizionomiji Orlovstva pod vjerskim i moralnim vidom. Ističu se posebno dva njegova velika djela koja su stavljena odmah na početak ove prve skupine, a u kojima je opširno dokumentiran idejni te

duhovni i organizacijski profil organizacije: *Katolička akcija i Hrvatski orlovski savez* te *Kodeks Hrvatskoga orlovstva*. Imamo i dva zanimljiva teksta o glazbi u Orlovstvu.

Među manjim tekstovima slijede dva teksta iz povijesti Orlovstva, opis dviju služba unutar društava (duhovnik, prednjak) te tekstovi o moralu i promicanju čudorednih običaja i vrijednosti u organizaciji i općenito u javnosti. Na kraju se donosi jedan igrokaz, *Darovi sv. Nikole*, jedini dramski tekst što ga je Merz napisao u svome književnom stvaralaštvu namijenjen za priredbe Orlovske organizacije.

Druga velika skupina radova odnosi se na Katoličku akciju kojoj je Merz bio pionir u Hrvatskoj. Njegove ideje unio u Orlovstvo i za njezinu se provedbu unutar Crkve u Hrvata zauzimao s velikim trudom i naporom. Uz brojne tekstove koje je Merz tiskom objavio o Katoličkoj akciji (vidi prvi svezak Sabranih djela) ovi njegovi rukopisi upotpunjuju sliku o tom velikom katoličkom gibanju koje je pokrenuo papa Pio XI. 1922. g.

Treću skupinu ovoga šestog sveska čine razni spisi koji se odnose na ostala područja gdje je Merz bio idejno i djelatno nazočan. Među njima se ističe posebno jedna skupina tekstova koje smo stavili na početak ovoga trećeg dijela: radi se, naime, o njegovoj školskoj zadaćnici iz 7. razreda (danas 3. razreda) gimnazije za šk. god. 1912./13. Ne računajući nekoliko razglednica i pisamaca koja je pisao roditeljima kao dječak, ova njegova zadaćnica sa sedam školskih zadaća jest najstariji, odnosno prvi veliki tekst što nam je od Merza sačuvan od početka njegova spisateljskoga rada. (Kada bi se njegova Sabrana djela izdavala kronološkim slijedom, ti bi tekstovi trebali biti u prvom svesku na prvom mjestu!) Ove je zadaće Merz pisao još prije nego što je počeo voditi svoj Dnevnik (27. veljače 1914.). Zadaće su bile dio nastavnoga programa bez religiozne konotacije, ali su veoma zanimljiv dokument o širini intelektualnih i kulturnih horizonata koje je mladi Merz sa svojih šesnaest godina već posjedovao. Slijedi potom u ovoj podskupini većih djela Merzov rad *Katolicizam i nacionalizam*. Posebno se, međutim, ističe njegova velika studija o Lurdu u kojoj Merz pobija neistine koje je Zola iznio u istoimenom romanu.

Svi ostali tekstovi u ovoj trećoj skupini jesu spisi izrazito religioznoga karaktera nastali u raznim prigodama i namijenjeni za razne svrhe. Na kraju donosimo još nekoliko pronađenih članaka

nakon objavljivanja petoga sveska, a koje je Merz tiskom objavio za života; pripadali bi inače u prva dva sveska koja donose njegove objavljene radove.

Kada je riječ o neobjavljenim rukopisima Ivana Merza koji se čuvaju u njegovu Arhivu, moramo spomenuti još jednu kategoriju njegovih spisa: to su prijevodi sa stranih jezika. Preveo je nekoliko papinskih enciklika, djelo Jacquesa Maritaina *Skolastika i umjetnost*, *Križni put* od Paula Claudela i druge manje tekstove.

Jezično i tehničko uređenje tekstova i kazala

Sve rukopise koje nam je Merz ostavio, premda je većinu njih želio objaviti, ipak nije dospio prirediti za tisak u jezičnom i tehničkom smislu. Neki su od njih dotjeraniji, sređeniji, a drugi su samo skice ili nacrti, pogotovo kada je riječ o predavanjima koja je držao po društvima. Budući da je od vremena kada je Merz pisao ove tekstove proteklo gotovo jedno stoljeće, njegove rukopisne tekstove koje sada objavljujemo trebalo je ipak uskladiti s današnjim standardom hrvatskoga književnog jezika i važećim pravopisom, a da se ništa nije utjecalo na njegovu izvornu misao. Jedinu iznimku učinili smo kod nekih pravopisnih pravila za velika slova. Uglavnom smo poštivali njegov način upotrebe pisanja velikih slova pojedinih riječi. To se odnosi u prvom redu na Orlovstvo i ostale jezične varijante iste organizacije. Veliko slovo ostavili smo u ovim riječima: Orlovstvo, Orlovska organizacija, Orao, Orlica, Hrvatski orlovski savez, dok su izričaj „orlovski pokret“ ili „orlovsko društvo“ (misli se na pojedinačna društva u mjestima po provinciji) pisani malim slovom. Osim toga, riječi vjerskih i crkvenih pojmova i naziva Merz je iz poštovanja često pisao velikim slovom, a one bi se po današnjem pravopisu trebale pisati malim slovom. Mi smo ih uglavnom ostavili onako kako ih je on pisao. Evo samo nekih: Milost, Objava, Liturgija, Kristovo Kraljevstvo, Sveti Otac i dr.

U svojim spisima Merz je često upotrebljavao različite načine isticanja pojedinih riječi, izričaja ili cijelih rečenica. Koji put je to bilo podcrtavanje, drugi put podebljanje (boldiranje), treći put razmaknuta slova u riječima. Sve te načine isticanja ovdje smo ujednačili *kurzivom*, tj. kosim slovima. Stoga kada čitatelj susretne riječi pisane u tekstu *kurzivom*, treba znati da je tu riječ ili misao ili

cijelu rečenicu Merz posebno želio istaknuti i naglasiti zbog njezine važnosti u tekstu.

Ovaj šesti svezak, kao što je već rečeno, zaokružuje Merzovu pisanu baštinu, tj. one njegove spise koji imaju zasebnu tematsku cjelovitost i bili su namijenjeni za javnost, premda ih on sam nije dospio u cijelosti sve objaviti za života.

Da bi se čitatelj mogao lakše snalaziti u mnoštvu raznovrsnih Merzovih tekstova u ovih šest svezaka, donijeli smo na kraju abecedno i tematsko kazalo njegovih spisa koji su sada dostupni javnosti u njegovim Sabranim djelima. Abecedno kazalo pomaže da se u pojedinom svesku lakše pronađe određeni članak čiji naslov znademo. U predmetnom kazalu svi su njegovi spisi iz svih šest svezaka: i oni koje je objavio za života, kao i rukopisi koji su sada objavljeni, razvrstani po sadržajima i temama koje se u njima obrađuju.

Šesti svezak zaokružuje glavni dio Merzove pisane baštine

Ovim šestim sveskom koji, međutim, nije posljednji u nizu njegovih Sabranih djela, završavamo s objavljivanjem glavnoga dijela pisane baštine Ivana Merza, a to su: tekstovi koje je tiskom objavio za života (sadržani su u prva tri sveska Sabranih djela), a četvrti, peti i šesti svezak sadržavaju tekstove koji su sačuvani u njegovu Arhivu kao rukopisi i zaokružene cjeline većega ili manjega obima. Ono što je preostalo u njegovu Arhivu, a to su razne bilješke s predavanja za vrijeme studija, materijal za izradu disertacije itd., za sada nije relevantno za objavljivanje niti odražava njegovu misao; osim toga, većina tih tekstova nisu njegovi izvorni spisi, nego su to razni materijali, često i na drugim jezicima, koji su mu služili za izradu članaka, radova i predavanja. Svakako, i taj dio njegove ostavštine, odakle je crpio ideje, nadahnuća i sadržaje za svoj intelektualni, književni i apostolski rad, zanimljiv je i predstavlja vrijedan materijal za daljnje istraživanje i obradu.

Preostaje nam objaviti još njegovu opširnu korespondenciju koja će biti sadržaj sljedeća dva sveska njegovih Sabranih djela.

O duhovnoj snazi pisane riječi Ivana Merza

Preporučujemo čitatelju da još jednom pročita opći Uvod u Sabrana djela Ivana Merza koji smo objavili na početku prvoga sveska. Ondje će naći detaljan opis karakteristika Merzova intelektualnoga i

književnoga stvaralaštva. Sada pak na kraju njegovih objavljenih pisanih djela još jednom naglašavamo kako je Merz sav svoj književni talent i novinarsko umijeće stavio u službu obrane i širenja katoličke vjere te promicanja spasenjskoga poslanja Rimokatoličke Crkve. O snazi pisane riječi Ivana Merza veoma se uvjerljivo izrazio hrvatski pjesnik i književnik Ton Smerdel u komemorativnom članku *In gloriosam memoriam* objavljenu prigodom druge obljetnice Merzove smrti:

„Malo ima ljudi, koji su djelom, pismom i riječju tako na mene djelovali i dnevno mi bili uzori u praktičnom radu u Katoličkoj akciji kao on. Priznajem da ga nikad ni nisam vidio, ali sam iz svakog rada koji je on napisao osjetio snagu, jer je možda on bio jedini među nama koji je sve ono što je napisao, napisao u svetom zanosu i blistavom okrilju nerazjašnjene Milosti. Tu je bila njegova snaga, a i danas je. Zato je mogao djelovati na mladež i baš nju učiniti onom koja će braniti Boga...”¹

* * *

Na kraju zahvaljujemo svima koji su nam pomogli u pripremi izdavanja ovoga sveska: profesorici Anđi Jakovljević koja je obavila glavni dio posla u lektoriranju tekstova, prof. Dani Vuković koja je u tome pomagala, Davidu Šimunkoviću, suradniku u Postulaturi, koji je većinu ovih tekstova iz rukopisa računalno prepisivao, što je bio veoma zahtjevan posao i potom korigirao. Na kraju zahvaljujemo g. Robertu Boreniću koji je tekst tehnički pripremio za tisak.

Zagreb, Blagdan Krista Kralja, 22. XI. 2015.

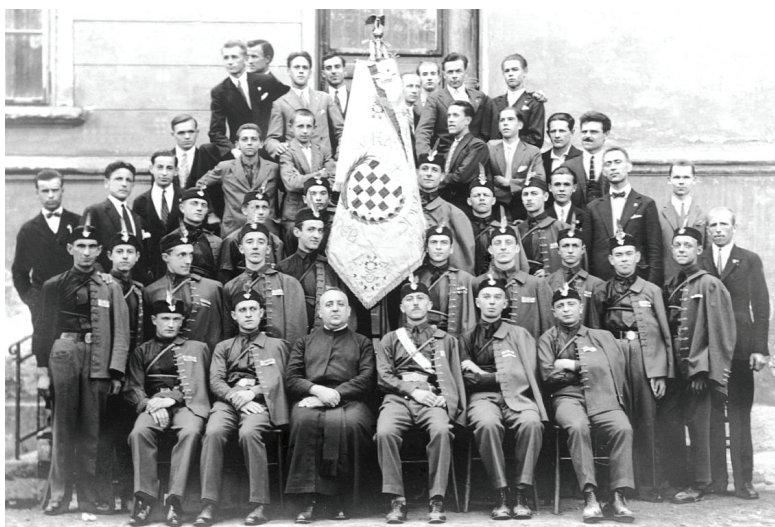
Božidar Nagy, SJ
postulator za kanonizaciju
bl. Ivana Merza

¹ Ton Smerdel, *In gloriosam memoriam*, Nedjelja, 18. V. 1930., br. 20., str. 4.

HODOČAŠĆE ORLOVSKE ORGANIZACIJE IZ HRVATSKE U RIM ZA JUBILARNU GODINU 1925.

Hrvatski Orlovi, njih 110, predvodili su u svojim orlovskim odorama svečanu ulaznu povorku Međunarodnog hodočašća katoličke mladeži s Trga sv. Petra u Baziliku. Na sve tri slike vidi se Ivan Merz desno od križa i table. On je bio i jedan od suorganizatora ovoga hodočašća kojim je Orlovska organizacija još jednom potvrdila svoju iskrenu odanost Papi i Rimokatoličkoj Crkvi. Za ovu rimsku i crkvenu orijentaciju Orlovske organizacije najviše je zaslužan Ivan Merz o čemu svjedoče i njegovi spisi o Orlovstvu objavljeni u ovoj knjizi.

Jedno od brojnih društava Orlovske organizacije u Hrvatskoj.
Na slici: Orlovsko društvo „Kačić“ u Bazilici Srca Isusova u Zagrebu 1929. g.

Prvi dio

ORLOVSTVO

SADRŽAJ

Uvod u rukopise o Orlovstvu - 9

Veći spisi

KATOLIČKA AKCIJA I HRV. KAT. ORLOVSTVO - 15

KODEKS HRVATSKOGA ORLOVSTVA - 79

DAN KATOLIČKE OMLADINE - 125

GLAZBA I KATOLICIZAM - 141

POSLOVNIK GLAZBENOGA ODSJEKA U ORLU - 165

DAROVİ SVETOGA NIKOLE - IGROKAZ - 175

Manji spisi

Iz povijesti Orlovstva u Hrvatskoj - 201

Katolički studentski pokret kod južnih Slavena - 201

Omladinski savez i orlovski pokret - 208

Prikaz Orlovske organizacije - 213

Nacrt priručnika za orlovsku organizaciju - 213

Predavanje o Orlovstvu - 215

Prilozi za duhovnost Orlovstva - 218

Hrvatskoj omladini o Hrvatskom kraljevstvu - 218

Hrvati i sveta Rimski Crkva - 222

Franjevački duh - 227

Službe u Orlovstvu - 241

Svećenici u organizaciji - 241

Prednjak Orlu - 243

Teme s područja morala - 248

Vlast i poslušnost - 248

Orlovstvo stvara kršćanske čudoredne običaje - 258

Smjernice HOS-a i SHO-a za čudoređe - 261

Kršćanski društveni poredak - Brak i obitelj - 269

Sadašnja dekadencija i suvremene zablude - 272

Narodno kolo - 284

UVOD

u rukopise o Orlovstvu

U prvom dijelu 6. sveska Sabranih djela Ivana Merza donosimo njegove neobjavljene tekstove o katoličkoj Orlovskoj organizaciji kojoj je Merz u Hrvatskoj bio suutemeljitelj i potom glavni idejni vođa, a vršio je sve do kraja života i službu tajnika središnjice organizacije – Hrvatskoga orlovskog saveza (HOS-a). Za bolje razumijevanje ovih njegovih tekstova o Orlovstvu donosimo najprije kratak prikaz povijesti ovoga katoličkog omladinskog pokreta koji se potom pretvorio u dobro strukturiranu organizaciju s jasnim ciljevima, načelima, pravilima i načinima djelovanja. U drugom dijelu uvoda donosimo nekoliko riječi o samim tekstovima i njihovoj raznolikoj tematici koji nam s raznih vidika daju još potpuniju sliku o Orlovstvu u Hrvatskoj.

Kratak prikaz nastanka i razvoja Orlovstva u Hrvatskoj

Nastanak Orlovstva u Češkoj i Sloveniji

Orlovstvo kao slavenski omladinski pokret ima svoje početke istovremeno u Češkoj i u Sloveniji koncem prošloga stoljeća. Prije Orlovstva već je postojala organizacija Sokol koja je uz tjelovježbu promicala i liberalne ideje među svojim članstvom. Da bi kod mladeži sačuvali katoličku vjeru i njezine moralne vrijednosti od negativnih liberalnih ideja Sokolske organizacije, katolici u Češkoj i Sloveniji od 1896. god. počinju osnivati katolička tjelovježbena i prosvjetna društva koja se od 1909. nazivaju orlovska društva, a njihovi članovi Orlovi. Još prije Prvoga svjetskog rata Orlovstvo se već bilo snažno razvilo u Češkoj i Sloveniji u omladinsku tjelovježbenu organizaciju. Nakon rata organizaciji je dodana i prosvjetno-odgojna i socijalna karakteristika što je još više pridonosilo popularnosti ovoga pokreta među mladeži kao i u društvu općenito.

Počeci Orlovstva u Hrvatskoj

Prvi koji uvodi metodologiju Orlovstva u radu s mladima bio je svećenik Senjske biskupije dr. Dragutin Kniewald. On već 1919. g. kao odgojitelj mladeži u Senju utemeljuje prvo orlovsko društvo. Sljedeće 1920. godine nakon velikoga sveorlovskog slavenskog sleta u Mariboru orlovski pokret na velika vrata ulazi u Hrvatsku. Posvuda se u Hrvatskoj osnivaju orlovska društva za mladež. U organizacijskom smislu hrvatsko

Orlovstvo najprije djeluje zajedno sa Slovencima. U Ljubljani se 1921. god. osniva *Jugoslavenska orlovska zveza* kao krovna organizacija unutar koje su osnovani Orlovski podsavezi u Ljubljani i u Zagrebu.

Osamostaljenje hrvatskoga Orlovstva

Međutim, zbog različitih shvaćanja prosvjetnoga djelovanja organizacije, kao i katoličkoga odgoja unutar organizacije, osjećala se je potreba da se orlovski pokret u Hrvatskoj osamostali. Tome je u prilog išla i činjenica što je unutar Katoličkoga pokreta koji je osnovao krčki biskup Mahnić još 1903. g. i koji se u Hrvatskoj bio već snažno razvio postojao Hrvatski katolički omladinski savez za čijega je predsjednika u ljeto 1923. god. bio izabran Ivan Merz. Kako su se istodobno posvuda u Hrvatskoj počeli osnivati orlovski tjelovježbeni odsjeci te da se izbjegne dvostruko članstvo u društvima koja su imali iste ciljeve, odlučeno je da se osnuje jedinstvena organizacija katoličke mladeži u Hrvatskoj koja će ujediniti orlovski pokret i Hrvatski katolički omladinski savez. To je učinjeno 16. XII. 1923. u Zagrebu kada je osnovana nova organizacija pod nazivom Hrvatski orlovski savez. Za predsjednika je izabran dr. Ivo Protulipac, a za prosvjetnoga referenta dr. Ivan Merz koji je kasnije postao tajnik i glavni idejni vođa cijele organizacije.

Hrvatsko Orlovstvo na temeljima Katoličke akcije

Već od početka osnivanja Hrvatskoga orlovskog saveza, zahvaljujući u prvom redu utjecaju Ivana Merza, Orlovstvo se postavlja na temelje papinske Katoličke akcije i među svojim članovima, osim tjelovježbe, posebno naglašava i promiče duhovni život svojih članova (mjesečnu sv. ispovijed i sv. pričest), vjernost Crkvi i papi, ovisnost o crkvenoj hijerarhiji, poslušnost biskupima te angažiranost u apostolatu Crkve. To je sve posebno istaknuto u duhovnom priručniku organizacije *Zlatnoj knjizi* čije je hrvatsko izdanje za tisak priredio Ivan Merz. Budući zagrebački nadbiskup i hrvatski kardinal bl. Alojzije Stepinac bio je u svojoj mladosti član Orlovske organizacije. U jednom pismu spominje *Zlatnu knjigu* i kaže: „To je uistinu suho zlato, ta knjiga!“ Merz je novoosnovanoj organizaciji dao i lozinku-geslo: *Žrtva – Euharistija – Apostolat*.

U daljnjem razvoju Orlovstva u Hrvatskoj pojavila se opasnost da se organizacija politizira i uvuče u stranačku politiku i postane podmladak jedne političke stranke, tj. Hrvatske pučke stranke. Nastojanjem Ivana Merza Orlovstvo je prihvatilo ideje i načela papinske Katoličke akcije i očuvalo je svoju fizionomiju kao katolička odgojna, izvanstranačka

organizacija koja djeluje pod vodstvom Crkve i angažira se u kršćanskom apostolatu, a za politički angažman ostavlja slobodu svojim članovima da se angažiraju izvan organizacije. Zbog toga je Orlovska organizacija dobila brojna priznanja najprije od samoga pape Pija XI., a onda i od mnogih hrvatskih biskupa. Sva ta priznanja, pohvale i smjernice Ivan Merz je prikupio i pripremio za tisak, a knjigu je naslovio *Kodeks Hrvatskog orlovstva*. Nažalost, djelo nije dospio objaviti za života pa se tek sada u ovomu prvom dijelu 6. sveska njegovih *Sabranih djela* prvi put objavljuje.

Hrvatsko Orlovstvo – žrtva beogradske diktature 1929. g.

Nažalost, Orlovska organizacija u svome plemenitom cilju odgoja hrvatske katoličke mladeži na kojem je već bila postigla velike rezultate nije dugo trajala. I ona je pala kao žrtva beogradske diktature iz 1929. godine. Za bolje razumijevanje cijele društveno-političke pozadine na kojoj se odvijalo djelovanje Orlovske organizacije trebamo se ukratko prisjetiti osnovnih činjenica iz toga dramatičnog razdoblja umjetne državne tvorevine Kraljevine SHS, kasnije nazvanom Jugoslavija, zvanom još „tamnicom naroda“ u kojoj je hrvatski narod bio izložen svakovrsnom nasilju, progonu, ponižavanju, odnarođivanju.²

Svi pokušaji hrvatskoga naroda na čelu sa svojim najistaknutijim političarom Stjepanom Radićem da si hrvatski narod na legalan i demokratski način izbori minimum slobode i samostojnosti i poštivanja svojih nacionalnih prava koji su mu na jedan ili na drugi način bili uskraćivani od beogradskoga režima nisu urodili plodom. Vrhunac nasilja nad Hrvatima zbio se 20. lipnja 1928. g. kada su beogradski vlastodršci na čelu s kraljem Aleksandrom organizirali atentat na petoricu hrvatskih zastupnika u beogradskoj skupštini. Dvojica su bila na mjestu ubijena: Pavao Radić i Đuro Basariček. Teško ranjeni bili su Stjepan Radić, Ivan Pernar i Ivan Grandža. Od zadobivenih rana 8. VIII. 1928. g. umire Stjepan Radić, vođa hrvatskoga političkog života. Atentat i Radićeva smrt izazvali su veliko ogorčenje i revolt u hrvatskom narodu koji se osjetio duboko uvrijeđen i ponižen velikosrpskom politikom što je i na ovakav način pokušavala slomiti hrvatski otpor nepravdama i nasilju koji je nad njim provodio beogradski režim. Da bi još više onemogućio otpor, srpski kralj Aleksandar Karađorđević 6. siječnja 1929. g. proglašava diktaturu, dokida ustav, zabranjuje sve političke stranke i vjerska društva

²O tome vidi izvrsnu knjigu Rudolfa Horvata: *Hrvatska na mučilištu 1918. do 1941*. Izd. Kulturno-historijsko društvo „Hrvatski rodoljub“, Zagreb, 1942., 647 str. - Nakon pedeset godina objavljeno je reprint izdanje. Izdavač: Školska knjiga, Zagreb, 1992.

koja se zasnivaju na tzv. „plemenskim i vjerskim temeljima“. Država SHS naknadno mijenja ime u „Jugoslavija“. Diktatura je otvorila razdoblje policijskoga režima i progona svega što je hrvatsko i katoličko. Žandari su zbog sitnica premlaćivali ljude, tamnice s nečovječnim uvjetima punile su se Hrvatima i drugima koji su pružali otpor diktaturi. I Orlovska organizacija došla je pod udar i pala je kao žrtva beogradskoga diktatorskog režima. Da bi izbjegli da srpski žandari dolaze plijeniti orlovsku imovinu i pečatiti njihove prostorije, Orlovska se organizacija sama raspušta u mjesecu prosincu 1929. god. Te dramatične trenutke dirljivo je opisala Marica Stanković u svojoj knjizi *Mladost vedrine* pod naslovom „Orao slomljenih krila“.³

Neobjavljeni tekstovi Ivana Merza o Orlovstvu

Ovi tekstovi Ivana Merza o Orlovstvu koji se sada prvi put objavljuju u ovom 6. svesku njegovih Sabranih djela nisu homogena cjelina. Pronađeni su u njegovoj ostavštini među raznim drugim rukopisima, a odnose se na pojedina područja Orlovske organizacije kojoj je Merz bio na čelu kao idejni vođa. Neki su doradeniji, već pripremljeni za objavljivanje i za tisak, a neki su samo shematski prikaz određenih tema kao što su nacrti predavanja kojima se Merz služio u svojim javnim nastupima. Sve te tekstove nastojali smo donekle svrstati u nekoliko tematskih skupina po nekom logičnom redu.

Najprije donosimo dva teksta koji se odnose na povijest Orlovstva u Hrvatskoj; Merz je bio aktivan sudionik u stvaranju te orlovske povijesti od samih njenih početaka. Treba svakako spomenuti da postoje u Arhivu Ivana Merza još dva veoma važna teksta za povijest Orlovstva koja je Merz sastavio u obliku pisama. To su: „Orlovska organizacija, đaštvo i Katolički pokret“ (1926.) i „Orlovstvo i prilike u Katoličkom pokretu“. Međutim ta dva teksta bit će objavljena u sljedećem svesku koji će obuhvatiti Merzovu korespondenciju.

Slijede potom četiri teksta o duhovnoj i organizacijskoj fizionomiji Orlovstva. Među njima se posebno ističu dva velika djela što ih je Merz bio pripremio za objavljivanje. To su *Kodeks Hrvatskoga orlovstva* i *Hrvatsko orlovstvo i Katolička akcija*.

Dva teksta o *Katoličanstvu i hrvatskom narodu* te *Franjevački duh* jesu poseban prilog produbljivanju duhovnosti i prihvaćanju evanđeoskih vrijednosti kod članova unutar organizacije.

³ Marica Stanković, *Mladost vedrine*, Zagreb, VKS, 1944., str. 55–57.

Zatim slijede tekstovi koji se odnose na funkcioniranje pojedinih služba i uloge pojedinih voditelja (svećenik u društvu, prednjak za vježbe).

Nakon toga donosimo pet tekstova koji se odnose na kršćanski moral i njegova načela. Orlovstvo je pod vodstvom i na poticaj Ivana Merza snažno branilo i promoviralo poštivanje i obdržavanje kršćanskih moralnih načela ne samo u organizaciji nego i u cijelom narodu.

Slijede dva opširnija i zanimljiva teksta o glazbi namijenjena orlovskim društvima u kojima su se njegovali i glazba, pjevanje i sviranje.

Na kraju je i jedan igrokaz, jedini što ga je Merz napisao, a namijenjen je za izvođenje u orlovskim društvima; za cilj ima buđenje svijesti kod članova organizacije, posebice onih mlađih, za sudjelovanje u apostolatu.

Na kraju ovoga prvog dijela Merzovih tekstova donosimo i jedan prilog kao dodatak za ilustraciju i bolje upoznavanje Orlovske organizacije i njezina odgojnoga i vjerskoga utjecaja što ga je vršila na hrvatsku mladež, a preko nje i na cijeli hrvatski narod. Radi se o pet tekstova koje nije napisao Merz nego drugi autori, a bili su priloženi na kraju rukopisa *Kodeks Hrvatskoga orlovstva*; odnose se na orlovsku proslavu Dana katoličke omladine koji se slavio 6. svibnja 1928. g. na blagdan sv. Ivana Evanđelista koji je bio zaštitnik Orlovske organizacije.⁴ Ovi su tekstovi dragocjeni pokazatelj i svjedočanstvo kakvim je duhom disalo Orlovstvo općenito, kojim je idejama bilo prožeto i kako je Orlovstvo bilo prihvaćeno u službenoj crkvenoj javnosti i kod naroda kada je bilo na vrhuncu svoga razvoja i djelovanja.

Iz svih ovih tekstova Ivana Merza vidi se njegova velika ljubav za Orlovsku organizaciju kojoj je upravo on jasno označio krajnji cilj, a to je odgoj mladeži u pravom kršćanskom duhu, odgoj za katolički socijalni apostolat, formiranje za apostole Isusa Krista koji će širiti njegovo učenje u suradnji s Crkvom i njezinim pastirima.

Kao što smo spomenuli na početku, ovi tekstovi nisu sustavan i zaokružen prikaz Orlovske organizacije. Postojalo je i vanjsko djelovanje organizacije kroz tjelovježbu, sletove, kao i na prosvjetnom području, o čemu se govori u drugim publikacijama o Orlovstvu.⁵ Međutim, čitajući

⁴ Bio je to poseban dodatni liturgijski blagdan, nakon onoga prvog od 27. XII., koji je podsjećao na neuspjeh pokušaj mučeništva sv. Ivana Evanđelista pred latinskim vratima u Rimu. U pretkoncilskoj liturgiji slavio se taj blagdan 6. svibnja. U obnovljenoj liturgiji taj se blagdan u liturgiji više ne slavi.

⁵ Vidi npr.: Ivan Protulipac, *Hrvatsko Orlovstvo*, Zagreb, 1926. – Dr. Saša Ceraj obranio je 2013. g. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu doktorsku disertaciju o Orlovstvu čiji

ove tekstove možemo veoma lako dobiti skoro potpunu i cjelovitu sliku one temeljne duhovne fizionomije Orlovstva koja je u idejnom i crkvenovjerskom vidu imala sasvim jasan i izgrađen profil zahvaljujući najviše zalaganju i nastojanju Ivana Merza. U prvom redu njegovu radu i zaslugama u organizaciji od njezina početka u Hrvatskoj kad je 16. XII. 1923. utemeljena, treba pripisati činjenicu da je Orlovstvo postalo „najidealniji pokret mladeži što ga je hrvatski narod ikada imao“.⁶

KATOLIČKA AKCIJA
i KATOLIČKO
HRVATSKO ORLOVSTVO
(Programi i izvješnice)
Namijenjeno vodama i
~~Orlovskim aktivistima~~
predstavnicima i nabršenim
Katoličkim djetovnjacima

Faksimil skice naslovne stranice ovoga djela
o Katoličkoj akciji i Orlovstvu ispisane Merzovom rukom.

naslov glasi: *Doprinos dr. Ivana Merza i Hrvatskoga orlovskog saveza hrvatskoj kulturi, posebice tjelesnoj kulturi.*

⁶ Josip Vrbank, *Vitez Kristov Ivan Merz*, Zagreb, VKB i VKS, 1943., str. 158.

V e ć i s p i s i

KATOLIČKA AKCIJA I HRVATSKO KATOLIČKO ORLOVSTVO

Programi i smjernice

Namijenjeno svećenstvu i naobraženim katoličkim svjetovnjacima⁷
1925.

***Napomena Uredništva.** - Ovo Merzovo djelo jest najjasniji, najkompletniji i najtočniji prikaz što je bilo hrvatsko Orlovstvo, kako je bilo organizirano i kakvu je široku odgojnu, kulturnu i vjersku djelatnost razvilo u kratku roku od svega dvije godine od kada je bilo osnovano 1923. (Ovaj tekst Merz je napisao već 1925. g.). Posebice je važno uočiti idejnu i duhovnu podlogu na kojoj se Orlovstvo razvilo i kakvim je duhom bilo prožeto i disalo sve do ukinuća od strane beogradskoga režima po tzv. „šestojanuarskoj diktaturi“ 1929. g. U ovom djelu Merz prikazuje ciljeve Orlovstva, sredstva kojima se služi, područja na kojima je djelovalo; prikazuje zatim njegove odnose prema raznim strukturama tadašnjega vremena, prema crkvenoj hijerarhiji, papinskoj Katoličkoj akciji, politici, državi itd. Da je Orlovstvo poprimilo idejnu i duhovnu fizionomiju u katoličkom duhu kao odgojna organizacija, u prvom redu treba zahvaliti I. Merzu i njegovu nastojanju da ovu katoličku organizaciju za mladež postavi na čvrste katoličke vjerske i moralne temelje.*

Uz knjižicu dr. Ivana Protulipca Hrvatsko Orlovstvo, koja je objavljena 1926. g., ovo djelo Ivana Merza jest neizostavno za poznavanje Orlovstva iznutra, tj. njegove duše i duhovne fizionomije, za upoznavanje toga „najidealnijeg pokreta što ga je hrvatski narod ikada imao“, kako se o njemu izrazio p. Josip Vrbanek, isusovac, u biografiji I. Merza.⁸

Premda ovo djelo u naslovu stavlja najprije Katoličku akciju, međutim kada se detaljnije pregleda, vidi se da je više riječ o Orlovstvu nego o Katoličkoj akciji pa smo ga smjestili u prvi dio ove knjige među tekstove o Orlovstvu. Nadalje treba uočiti i podnaslov što ga je Merz dao

⁷ Kao što se vidi na skici naslovne stranice, Merz je namijenio ovo djelo prvotno „vođama orlovskih udruženja.“ Međutim kasnije je prekrizio te riječi i ostavio je samo drugi dio podnaslova.

⁸ Josip Vrbanek, *Vitez Kristov Ivan Merz*, Zagreb, VKB i VKS, 1943., str. 158.

ovome svom djelu, a glasi Programi i smjernice. Namijenjeno svećenstvu i naobraženim katoličkim svjetovnjacima. 1925.

U originalnom rukopisu ima još jedan prvotni naslov, koji je Merz naknadno prekrižio. Taj prekriženi naslov glasi: Hrvatsko Orlovstvo. Prilog njegovoj ideologiji. Katolička akcija – Katolički pokret (ideološki problemi). Ovaj prekriženi naslov možda jasnije govori o naravi ovoga djela. Takvi su izrazi bili prvi koji su Merzu došli na um kada je sastavljao naslov; napisao je ono što je najprije osjećao i mislio kako nazvati djelo; pridonose jasnijem shvaćanju namjene samoga djela. U bilješci koja se odnosi na ovaj prekriženi naslov i podnaslov Merz donosi ovaj tekst koji pak nije prekrižen: „Ovaj je članak informativne i privatne naravi. Neki bi nabačeni problemi mogli služiti kao tema za diskusiju i mogli bi se s vremenom još bolje precizirati.“

Ovo djelo koje po svome obimu nadvisuje veličinu članka čini se da Merz ipak nije htio tiskom objaviti, nego je bilo predviđeno za uži krug kvalificiranih čitatelja, kao što i kaže u podnaslovu: Namijenjeno svećenstvu i naobraženim katoličkim svjetovnjacima.

Čitajući tekst češće susrećemo i samo naziv „Katolički pokret“. Iz konteksta se zaključuje da se taj naziv odnosi i na druge katoličke zemlje u kojima je postojao sličan pokret. Kada je riječ o Hrvatskoj, onda Merz redovito stavlja pridjev „hrvatski“, ali ne uvijek. No sadržaj rečenice ili odlomka sugerira na koju se zemlju točno odnosi izraz „katolički pokret“. U samom tekstu Merz opširnije govori o strukturi i djelovanju Katoličke akcije u Italiji koja je služila kao model za sve zemlje u koje se ona kasnije uvodila, pa tako i za Hrvatsku.

Da bi se bolje razumjelo ovo djelo koje se poziva i na Katoličku akciju, treba reći nekoliko riječi o povijesnoj pozadini na kojoj se odvijao cijeli rad Orlovske organizacije i Merzovo nastojanje da uvede ideje Katoličke akcije i u Orlovsku organizaciju. Evo samo nekih osnovnih činjenica koje treba dobro znati za bolje razumijevanje svega što je Merz ovdje kao i u mnogim drugim svojim tekstovima pisao o toj temi.

Krčki biskup Antun Mahnić 1903. godine započinje Hrvatski katolički pokret s hrvatskim studentima u Beču koji ondje osnivaju studentsko katoličko društvo Hrvatska. Iz Beča ovo katoličko gibanje prelazi u domovinu koje poprima sve više maha među katoličkom srednjoškolskom i studentskom mladeži. Tako se počinje razvijati Hrvatski katolički pokret koji se do dolaska Ivana Merza sa studija iz Pariza veoma snažno razvio u svim područjima javnoga života. Pokret vode katolički seniori koji su nekada i sami bili kao đaci ili studenti

članovi toga pokreta. Hrvatski katolički pokret, iako povezan s Crkvom, djeluje neovisno o crkvenoj hijerarhiji.

Iste godine kada je Merz došao u Zagreb 1922. nakon završenih studija u Parizu papa Pio XI. svojom enciklikom Ubi arcano Dei započinje Katoličku akciju za koju želi da se razvije u cijeloj Crkvi po svijetu kao suradnja laika u hijerarhijskom apostolatu Crkve. Ivan Merz spremno se odaziva Papinu pozivu i uvodi ideje Katoličke akcije u tek osnovani Hrvatski orlovski savez. Međutim, njegova nastojanja nailaze na otpor kod vodstva već postojećega Hrvatskog katoličkog pokreta koje smatra da nama nije potrebna Katolička akcija jer već imamo Hrvatski katolički pokret. I sada se razvila velika idejna borba između vodstva Hrvatskoga orlovskog saveza i seniora iz vodstva Hrvatskoga katoličkog pokreta koji je imao malo drugačiju strukturu, idejno usmjerenje i način djelovanja. Na kraju su hrvatski biskupi na Biskupskoj konferenciji 1926. dali za pravo Ivanu Merzu i Hrvatskom orlovskom savezu, kao i njihovim nastojanjima da uvedu Katoličku akciju. A od vodstva Hrvatskoga katoličkog pokreta zahtijevali su da svoja pravila usklade s načelima papinske Katoličke akcije koja je već bila dobro zaživjela u Hrvatskoj kroz Orlovsku organizaciju upravo zahvaljujući nastojanju Ivana Merza. O cijeloj ovoj idejnoj borbi između Seniorata i Hrvatskoga orlovskog saveza Merz je 1927. napisao poseban tekst pod naslovom Orlovstvo i prilike u Katoličkom pokretu upućen kao dopis svim orlovskim društvima. Taj će važan tekst biti objavljen u sljedećem svesku njegove korespondencije.

* * *

USPJEŠI ORLOVSTVA.
Kedavno ~~u~~ glavno po
svim hrvatskim republikama drugi
kružić
Dan Katoličke omladine. Na
odavno 10. svibnja
6. svibnja, svetkovine sv. Ivana
evanđeliste, nebeskog zaštitnika
hrvatskih katoličkih orlova, mlade=
načela su area življe razucala i
brojne su sele orlovske omladine

razjedinički bez blagovale. Tijelo
gospodnje. Ijamačno su se toga
dana ~~počela~~ ~~kat.~~ svigeme
hrvatski katolici - a napose
naši biskupi/predvođeni, gledajući
u ovom mladenačkom oduševljenju
da nauku Trinitarstvu potu nove
i ljepsi budućnosti.

Faksimil početka prvoga poglavlja „Uspjesi Orlovstva“ (str. 19)

KATOLIČKA AKCIJA I HRVATSKO KATOLIČKO
ORLOVSTVO

S A D R Ž A J

Uspjesi Orlovstva -	19
Razlozi uspjeha-	19
Što je Katolički pokret?	- 20
Odnos između pojedinih ogranaka Katol. pokreta -	23
Naše Orlovstvo radilo po smjernicama Sv. Stolice -	33
Odnos prema hijerarhiji -	36
Službeni duhovnik u Orlu -	39
Elita – Socijalni apostolat -	41
Lozinka – Euharistija, Žrtva, Apostolat -	42
Vrhunaravni duh -	47
Tjelovježba -	48
Obiteljski odgoj -	51
Prema ženskoj omladinskoj Katoličkoj akciji -	51
Prema protivnicima -	52
Državlanski odgoj u Orlu -	53
Indirektna vlast Crkve -	54
Orlovstvo je stanica novoga državnog poretka -	55
Duhovnik i državljanski odgoj -	56
Državlanski odgoj u protivničkim organizacijama -	57
Državlanski odgoj u udruženjima bez duhovnika -	58
Orlovstvo i stranačka politika -	59
Vizija novoga državnog poretka -	65
Katolička akcija i kat. ekonomsko-socijalna akcija -	66
Hrvatsko Orlovstvo i naši biskupi -	71
Rimski duh -	75

Uspjesi Orlovstva⁹

Nedavno se slavio po svim hrvatskim zemljama drugi Dan muške katoličke omladine. Na svetkovinu sv. Ivana Evanđelista, nebeskoga zaštitnika hrvatskih katoličkih Orlova,¹⁰ 6. svibnja, odnosno 10. svibnja, mladenačka su srca življe zakucala i brojne su čete orlovske omladine zajednički blagovale Tijelo Gospodnje. I jamačno su se toga dana svi svjesni hrvatski katolici, a napose naši biskupi, radovali gledajući u ovom mladenačkom oduševljenju za nauk Kristov zoru nove i ljepše budućnosti.

Hrvatski orlovski pokret najmlađa je grana hrvatske Katoličke akcije – ove vojske katoličkih boraca. Ne postoji formalno ni dvije godine i u tom je kratkom roku postigao znatne uspjehe. Skoro svakih se četrnaest dana osniva po jedno novo udruženje. Inače cijeli organizatorski aparat funkcionira vrlo dobro. Dopisivanje je s društvima vrlo živahno, okružja marljivo rade, delegati Predsjedništva putuju bez prestanka po provinciji i nadgledaju sav rad.

Neka su udruženja priredila duhovne vježbe za svoje članove, izdana su razna poučna predavanja, knjige, brošure. Održani su u centrali i po provinciji mnogi tečajevi za seljačku, radničku i đačku omladinu. Štoviše, početkom ožujka o. g. održan je jedan svećenički tečaj za duhovnike orlovskih društava. Uvijek doznajemo za nove uspjehe i vidimo kako hrvatsko Orlovstvo sve više i više prodire u naša sela i u naše gradove.

Razlozi uspjeha

I kada se pitamo koji su razlozi da je naš omladinski pokret u posljednje vrijeme pokročio korak naprijed, to mi se čini da je jedan od

⁹ U originalnom rukopisu iznad ovoga naslova stoji drugi naslov s podnaslovom što je Merz naknadno prekrižio. Mi ovdje ipak donosimo te prekrižene riječi koje su bile zamišljene kao jedan od mogućih naslova ovoga njegova rada: HRVATSKO ORLOVSTVO. PRILOG NJEGOVOJ IDEOLOGIJI. KATOLIČKA AKCIJA – KATOLIČKI POKRET (IDEOLOŠKI PROBLEMI). U bilješci koja se odnosi na ovaj prekriženi naslov i podnaslov Merz donosi ovaj tekst koji pak nije prekrižen: „Ovaj je članak informativne i privatne naravi. Neki bi nabačeni problemi mogli služiti kao tema za diskusiju i mogli bi se s vremenom još bolje precizirati.“

¹⁰ U vrijeme kada je Merz pisao ovaj svoj rad (1925. g.) u liturgiji Katoličke Crkve prema Rimskom misalu slavio se 6. svibnja blagdan sv. Ivana Evanđelista pred Latinskim vratima. Naime, prema tradiciji sv. Ivan apostol bio je doveden u Rim i osuđen na mučeništvo tako što je bio stavljen u vrelo ulje. To se dogodilo pred jednim od ulaznih vrata u Rim, zvanima Latinska vrata. Međutim, po Božjem posredovanju vrelo mu ulje nije naškodilo. Spomen na taj pokušaj njegova mučeništva ostao je u liturgiji kao blagdan pa je Orlovska organizacija uzela taj blagdan za Dan svoje organizacije, a sv. Ivan je već prije bio proglašen zaštitnikom Orlova.

glavnih razloga što je Orlovstvo, nadograđujući na cijeli niz već postojećih omladinskih društava, unijelo i istaklo neke nove elemente.

Ono je otvoreno izjavilo da je Hrvatski orlovski pokret bitni dio Katoličke akcije i da prema tome stoji izvan i iznad svake političke stranke. Njegovo je disciplinsko središte crkvena hijerarhija i ono je u bitnoj vezi s dušobrižničkom službom Crkve i sa samim kršćanskim životom. Hrvatsko je Orlovstvo u prvom redu vjersko-prosvjetna, odgojna, to jest katolička kulturna, nacionalna, socijalna i tjelesno-odgojna akcija.

Što je Katolički pokret?

Direktna i indirektna sredstva u pastoralu Crkve

Da uzmognemo bolje razumjeti ova načela, sjetimo se sljedećega: prvi i konačni cilj Crkve, kao i svega na svijetu, jest slava Božja. Drugotni konačni cilj Crkve koji je bitno vezan s prvim jest vječno blaženstvo duša. No dok se Crkva nalazi na zemlji, to ona hoće ostvariti jedan bliži cilj, a to je posvećivanje duša. Nužna posljedica ovoga posvećivanja duša, tj. drugotni bliži cilj (*finis proximus secundarius*) jest stvaranje katoličke kulture.

A što je kultura? Kultura je savršenstvo ljudske naravi, ako ga posjedujemo socijalno. I jer ljudska narav može posjedovati tri vrste dobara – materijalna, idealna i socijalna – to kulturu dijelimo na fizičku kulturu (stanovanje, hrana, željeznica, ratarstvo itd.), duševnu (znanost, umjetnost, škole, ćudoređe, vjera) i socijalnu (brak, odgoj, ustavi, zakonodavstvo, vjerske organizacije itd.).¹¹

Crkva postiže svoj bliži cilj (primarni i sekundarni) na zemlji pomoću direktnih i indirektnih sredstava apostolata (*media directa et media indirecta*).¹²

U direktna sredstva spada poglavito redovita duhovna pastva: dijeljenje sakramenata, propovijedanje, pohađanje bolesnika, vođenje čisto vjerskih udruženja i drugo.

Ova direktna sredstva teže poglavito za promicanjem savršena kršćanskoga života (can. 685)¹³, to jest za ostvarenje prvoga bližeg cilja

¹¹ Donat, *Ethica generalis*, 1920., str. 52.

¹² Vidi: Micheletti, *Summula theologiae pastoralis*, 1912. str. 358.

¹³ ZAKONIK KANONSKOG PRAVA 1917., Canon 685: *Associationes distinctae a religionibus vel societatibus de quibus in can. 487–681, ab Ecclesia constitui possunt vel ad perfectiorem vitam christianam inter socios promovendam, vel ad aliqua pietatis aut caritatis opera exercenda, vel denique ad incrementum publici cultus.*

Crkve. U indirektna sredstva pasterala spadaju uglavnom ona udruženja i one institucije koje smo običavali nazivati imenom „Katolički pokret“. Cilj je ovih da se stvori katolička kultura (fizička, duševna i socijalna), katoličko društvo, to jest da se ostvari drugi bliži cilj Crkve. Ovamo ubrajamo inicijative dobre štampe, vjersko-prosvjetna udruženja takozvane Katoličke akcije, katolička ekonomsko-socijalna i katolička politička udruženja i institucije.

Naravno, nije uvijek posve lako odrediti granicu između direktnih i indirektnih sredstava niti između pojedinih ogranaka u svakoj pojedinoj grupi. Pogotovo je to bilo teško u početku kada su isti ljudi bili istodobno u katoličkim vjerskim, prosvjetnim, ekonomsko-socijalnim i političkim udruženjima i akcijama. Isprva je Sveta Stolica posljednje tri grupe (prosvjetnu, ekonomsko-socijalnu i političku grupu) nazivala imenom katolički pokret, kršćanska pučka akcija, kršćanska demokracija, socijalna akcija katolika, Katolička akcija i slično. No kako su se tijekom vremena pojedine grane razvijale i jer su nastali među njima stanoviti pravni odnosi, to vidimo da se izraz „Katolička akcija“ počeo pomalo sužavati i on danas uglavnom označava samo staleška, vjersko-prosvjetna udruženja (dječja, muške i ženske omladine, sveučilištaraca, sveučilištarki, muževa i žena) i eventualno one institucije koje imaju općenit prosvjetni karakter (dobra štampa).

Razvoj Katoličkoga pokreta u Italiji kao uzor za ostale zemlje

U Italiji – zemlji u kojoj je papinstvo na jednom području za eksperiment provodilo reforme i osnivalo institucije, a koje bi onda trebale služiti kao uzor drugim narodima, slijed je u razvoju pojedinih akcija i u evoluciji same terminologije bio uglavnom sljedeći:

1. Godine 1848. započinje Katolički pokret u Švicarskoj, Njemačkoj, Belgiji, Španjolskoj, Engleskoj, Francuskoj.

2. Godine 1891. *Opera dei Congressi* podijeljena je u 5 sekcija, a od 1902. te se sekcije nazivaju Grupe: a) *Organizacija i Katolička akcija* koja je također morala ravnati administrativnim izborima; b) *Karitas i Katolička ekonomija* koja se 1902. zvala *Kršćanska pučka ili Demokratska akcija*; c) *Obuka i odgoj*; d) *Štampa*; e) *Kršćanska umjetnost*.

3. Godine 1894. *Opera dei Congressi* pomoću druge grupe proširila je u Italiji gustu mrežu *ekonomskih organizacija* (Međusobna pripomoć, Seoske kase, Zadruge, Katoličke banke). Strukovna se organizacija zanemarila. Godine 1901. papa Leon XIII. u enciklici *Graves de*

communi dopušta naziv „Kršćanska demokracija“, a odbija „Kršćanski socijalizam“.

4. Godine 1904. (30. VII.) Državno tajništvo, „da se uzmogne što bolje priteći u pomoć suvremenim potrebama *Katoličke akcije*, raspušta glavni odbor *Opere dei Congressi*. Raspuštene su sve grupe osim druge: *Kršćanske pučke akcije* i *Kršćansko-demokratske akcije*. Dakle, nazivi *Katolička akcija* i *Kršćanska demokratska (pučka) akcija* donekle se pokrivaju.

5. Godine 1905. *Katolička akcija* sastoji se od ovih dijelova: a) Narodnoga saveza (kulturna propaganda); b) Ekonomsko-socijalnoga saveza; c) Izbornoga saveza (za upravu izbornoga kretanja u pojedinim središtima); d) Saveza Talijanske katoličke omladine.

6. Godine 1908. osniva se *Katolička ženska sveza*.

7. Godine 1918. osniva se *Omladinska katolička ženska sveza*.

8. Godine 1919. (18. I.) osnutak *Talijanske pučke stranke* i raspust *Izbornoga talijanskog saveza*, koji je bio treći ogranak talijanske *Katoličke akcije*.

9. Godine 1919. (25. IX.) prestaje drugi *ogranak talijanske Katoličke akcije*, to jest *Ekonomsko-socijalni savez*, a nastaju tri druga velika saveza: *Sindikalni – Zadružni – Pripomoćni*.

10. Godine 1922. (23. XII.) Pio XI. u enciklici *Ubi Arcano Dei* pripisuje veliku važnost *Katoličkoj akciji* i često je nakon toga spominje.

11. Godine 1922. (30. XI.) osnutak *Središnjega saveza* *Katoličke akcije* s odobrenjem Svetoga Oca.

12. Godine 1922. (20. XII.) Narodni savez (prvi ogranak *Katoličke akcije*) prestaje, a dio njegova programa preuzima *Talijanski savez katoličkih muževa*.

13. Godine 1923. (2. X.) Sveta Stolica potvrđuje nova pravila *talijanske Katoličke akcije* u kojoj *više nema političkih ni ekonomsko-socijalnih udruženja* koja su *prije bila* bitni dio *Katoličke akcije* (*Direttive*, str. 144–152).

To je svršetak teške etape tijekom koje su se razni tipovi organizacija polako iskristalizirali i dobili današnji oblik, a i terminologija se je uvijek prilagođavala ovoj evoluciji dok nije dobila danas ona tri posebna značenja: *Katolička akcija*, *Katolička ekonomsko-socijalna akcija* i *Katolička politička akcija*.

Razlika između Katoličkoga pokreta i Katoličke akcije u Hrvatskoj

Preuzvišeni gospodin nadbiskup Šarić u svojem djelu *Katolička akcija* posve jasno ističe da u hrvatskim zemljama moramo dobro

razlikovati oznaku Katolički pokret i Katolička akcija. Katolički je pokret jedno *čitavo stablo*, a njegovi su ogranci: 1. vjerska društva, 2. Katolička akcija, 3. katolička politika (str. 25.).¹⁴

Prema tome, u Katolički pokret spada jedan dio direktnih sredstava duhovne pastve (to su vjerska udruženja) i indirektna sredstva duhovne pastve (to su Katolička akcija i Katolička politička akcija).¹⁵

Što se tiče Katoličke ekonomsko-socijalne akcije, ona je bila prije u vrlo tijesnoj vezi (kako već vidjesmo gore) u nekim zemljama s onim što nazivamo Katoličkom akcijom.¹⁶

Odnos između pojedinih ogranaکا Katoličkoga pokreta

Katolička akcija i njezin odnos prema Crkvi

Katolička akcija ovisi o crkvenoj hijerarhiji. Ona „odgaja duše prema načelima Isusa Krista, *pod vodstvom hijerarhije*, i u skladu s dužnostima i individualnim i socijalnim potrebama raznih staleža i slojeva“ (papa Pio XI., *Konzistorijalna alokucija*, 23. V. 1923.).¹⁷ Ona je sudjelovanje svjetovnjaka u posebnoj misiji Crkve, „ona ne daje teoretske smjernice, već ih izvodi praktično“ (kard. Gasparri, 2. X. 1923.). Katolička akcija jest „potpomaganje župnika u njihovu dnevnom naporu“ (Pio XI., Govor 21. X. 1923.); ona je „ruka koju su Bog i Crkva dali duhu i srcu župnika“ (kard. Gasparri, 19. V. 1921.).

Još je jasnije to rekao kardinal Gasparri u svojoj okružnici biskupima od 2. X. 1922. „Velike promjene što su nastale uslijed rata,

¹⁴ Ovu usporedbu o stablu (Katolički pokret) i granama (Katolička akcija, Katolička politička akcija, Katolička ekonomsko-socijalna akcija) nalazimo i kod drugih ideologa Katoličkoga pokreta. Vidi govor Luigija Colomba, predsjednika talijanske Katoličke akcije (str. 43), te slična usporedba kod pape Benedikta XV. (str. 41) i kod njemačkoga komentatora enciklike *Rerum novarum*.

¹⁵ I sam sveti otac Pio XI. razlikuje *pokret od akcije*. Govoreći o katoličkom sveučilištu veli: „Ono je središte iz kojega bi morali izići vođe cijele *Katoličke akcije*, i to ne samo akcije, već cijeloga opsežnog *pokreta* koji će pod vodstvom Crkve obnoviti talijanski život povrativši ga kršćanstvu“ (*Bolletino ufficiale dell’Azione Cattolica Italiana*; II., 1, str. 18).

¹⁶ Tekst koji slijedi na ovom mjestu gdje smo stavili oznaku broja bilješke u glavnom tekstu Merz je u izvorniku prekriziio. Mi ga ovdje ipak donosimo u ovoj bilješci: „Kod nas je stanje takvo da bismo tu Katoličku ekonomsko-socijalnu akciju mogli posve samostalno uvrstiti među indirektna sredstva crkvenoga pastoralara i ona prema tome tvori četvrti ogranak Katoličkoga pokreta koji, kao i katolička politička akcija, ne spadaju pod direktnu vlast Crkve.“

¹⁷ Zato je u društvima Katoličke akcije muška omladina strogo odijeljena od ženske. Stoga imamo posebna društva za đake, očeve, radnike itd. Razdioba je analogna onoj koja se obično provodi u Marijinim kongregacijama.

sve veće potrebe Crkve, sve manji broj svećenstva, sve to iziskuje da ovo *sudjelovanje svjetovnjaka* postane sve šire i temeljitije *tako da talijanski episkopat uzmogne imati na svoje raspolaganje dobar broj muževa i žena žive vjere, neporočna života i sveta žara da se sve više proširi kraljevstvo Božje u pojedincima, u obiteljima i u društvu.*“

Iz svega se ovoga vidi da je Katolička akcija u biti *akcija svjetovnjaka* koji pomažu Crkvi, a vođe te akcije svjetovnjaka imaju u toj akciji svoju vlastitu odgovornost (*Direttive e Programmi dell'Azione Cattolica*, str. 16–17).¹⁸

Katolička je akcija izvan svake političke stranke

Katolička akcija stoji izvan i iznad svake političke stranke. U udruženjima Katoličke akcije članovi se teoretski podučavaju u načelima teologije, filozofije, obiteljskoga, građanskoga, društvenoga i političkoga života. U njima se nadopunjuje obiteljski i školski odgoj i popravljaju poglavito ona kriva načela o umjetnosti, književnosti, narodnoj i crkvenoj povijesti i drugim ograncima kulture koja novi naraštaj poput kakva otrova nesvjesno u se upija.

„Što je Katolička akcija, pita se Papa. Akcija kao takva obuhvaća svaku životnu pojavu: živjeti i činiti. Ali specifikacija, značenje, tajna je u drugoj riječi: *katolička*. Što znači *katolička*? U njoj je etimološko značenje koje znači općenito u značenju da ste vi u Crkvi i hoćete u njoj biti. Velika je uzvišenost nalaziti se u ovoj velikoj visini stvari. *Što su sitne stranke* koje se osnivaju i rastvaraju, što su pred ovom neizmjernom veličinom stvari usred kojih živimo i radimo? Što je dakle Katolička akcija? Da si dademo račun o svemu, potrebno je obazreti se na sve ono što se objektivno nalazi u riječi *katolicizam*. *Katolicizam* znači punina, savršenstvo kršćanstva s Isusom koji je to htio i s Crkvom koju potpomaže Isus Krist koji je potpomaže i širi. *Zbog toga Katolička akcija znači akciju u savršenu i potpunu kršćanstvu, prema volji Isusa Krista koju tumači zakonodavstvo Crkve.*“

„Iz toga možete lako razumjeti kako je vaša misija izvođenje namisli Isusa Krista u željama i zapovijedima namjesnika Isusa Krista. Evo što poduzimate da činite, evo djelatnosti kojoj obećaste vašu suradnju. Sa svih strana činimo da Isus Krist bude *cilj svakoga djela*, svake manifestacije života, misli i želje. Zbog toga vidite kao što mi sami vidimo i morate se radovati kao što se mi radujemo. Ne treba se bojati;

¹⁸ „Jer je zadaća Katoličke akcije da pomaže kleru kod duhovne i moralne obnove pojedinaca i župe...“ (*Direttive*, str. 153. Pravila Udruženja katoličkih muževa).

Otkupitelj je s nama. Mi svi smo u njegovoj divnoj hijerarhiji; s nama je Isus Krist, a mi smo samo oruđe u rukama njegovim.“

„Mi proživljavamo jedan od onih časova u kojem razumijemo da nas Krist nije napustio i da na mističnoj lađici plovi uvijek božanski kormilar. Velika je utjeha, velika je milost biti pozvan na *suradnju* kada je sam Isus Krist onaj koji posao daje“ (vidi: *Direttive*, str. 60 i Boll. uff. A.C.II/1; str. 2; Govor održan 9. III. 1924.).

Ne smiju se zanemariti ostale grane Katoličkoga pokreta

Iz toga ne slijedi da se ostale grane Katoličkoga pokreta kao npr. Katoličku političku akciju smije zanemariti, no uvijek valja držati na umu da je bliži cilj Katoličke akcije odličniji i da se ne smije dopustiti da bi Katolička akcija stradavala poradi političke.

„Katolička je akcija ono tlo u koje politička akcija katolika baca svoje korijenje i iz kojega sva politička akcija crpi svu svoju snagu. Uklonite to tlo – Katoličku akciju i zahirit će vam i katolička politička akcija.“¹⁹

Benedikt XV. je tu misao izrazio sljedećom usporedbom u govoru što ga je 29. travnja održao dijecezanskim savezima Katoličke akcije: „Ako su druge aktivnosti (stranačko-politička, ekonomsko-socijalna) još nedavno mogle nići na raznim područjima, to su one samo potoci koji su proistekli iz kraljevske rijeke. Potoci Tibra i Poa mogu smalaksati dok će Po i Tiber bez prestanka teći svojim dostojanstvenim tokom usred gradova i sela“ (*Direttive*, str. 4).

Sličnu je usporedbu izrekao kardinal Gasparri u službenom listu što ga je poslao Narodnom savezu grofu Pietromachiju 19. svibnja 1921. Ponajprije naglašava da je krivo mišljenje onih koji vele da nije više potrebno raditi u Katoličkoj akciji otkako je osnovana Katolička politička (Pučka) stranka: „Takav bi sud bio za svaku, pa i javnu akciju, te za Katoličku akciju kobna zabluda: budući i ukoliko socijalna /ekonomska/ i politička akcija može postići već po svojoj naravi vidljivije i bučnije plodove, ipak *kada bi Katolička akcija koja formira savjesti i stvara moralne vrednote slučajno presahnjivala, također bi i politička i socijalna akcija nužno promašila svoj cilj*: i zaista se u bližoj budućnosti neće morati oplakivati samo propast Katoličke akcije doslovno rečeno, već i *presahnuće i raspadanje drugih organizacija* koje crpu svoje nadahnuće

¹⁹ O odnosu između Kat. akcije i Kat. pol. akcije vidi *Boll. uffic. A.C.I.* II. str. 7. – II./11; str. 53–55.; II./12; str. 9–13.

u naukama svetoga Evandjelja i skupljaju *socijalne i političke oblike katolika*“ (*Direttive*, str. 41–42).

Govor predsjednika talijanske Katoličke akcije o njezinu razvoju u Italiji

To stajalište leži u samoj stvari i talijanska Katolička akcija ga provodi s uspjehom. Donosimo stoga značajan i lijep govor o tom predmetu predsjednika talijanske Katoličke akcije što je također u izvacima izišao u *Narodnoj politici* od 15. svibnja 1925.:

„Povijest Katoličke akcije u Italiji pokazuje da je ona izašla i da se razvila kao široka i kompleksna djelatnost katolika da djeluju na laičko društvo povrativši ga postepeno prema idealu *kršćanskoga društva*. Katolička se je akcija spontano rodila iz živa osjećaja reakcije naših najboljih ljudi koji htjedoše da se ujedine, da proučavaju, rade, da Krista natrag donesu u društvo. Program rekonstrukcije bio je istodobno širok i mnogostruk kao što su mnogostruki pogledi socijalnoga života. I evo mnogostruke djelatnosti da se u Kristu obnove obitelj, škola, općina, pokrajina, država, rad, industrija, život, različiti oblici intelektualnoga ili fizičkoga rada i tako dalje.

Sve je inicijative, koje su se razvijale ili na religiozno-socijalnom polju ili na političkom ili administrativnom, ekonomskom ili kulturnom, Katolička akcija poticala i na život primjenjivala i do stanovitoga se časa činilo da je sva djelatnost što su je vršili talijanski katolici u raznim oblicima socijalne aktivnosti trebala biti krunom velikim ograncima onoga širokog organizma koji smo naučili zvati *Katolička akcija*. Tako se tumači njena logična podjela u prošlosti u pet velikih saveza: Narodni savez, Savez kat. žena, Savez tal. kat. omladine, Izborni savez, Ekonomsko-socijalni savez, koji su djelomično odgovarali grupama *Opere dei Congressi*, majke naše djelatnosti...

Bijaše dakle neizbježno da se tijekom godina svaka grana djelatnosti razvije i upotpuni prema svojim naročitim značajkama. Taj je razvoj urodio potrebom da se pojedine grane udalje od debla Katoličke akcije koje se sastoji od temeljnih crta našega programa i da im se dopusti dalji razvoj više pojedinačnoga i autonomnoga značaja. Dogodilo se kao kod staroga stabla kojem iz korijenja rastu nove mladice koje se kasnije razvijaju u snažna drveta. One će zadržati svoju vlastitu životnu snagu imajući ipak pod zemljom korijenje spojeno s korijenjem prvoga debla.

Podjela se očitovala prema samoj naravi organizama i to na organizacije koje imaju pretežno religiozno-socijalne i kulturne ciljeve i

na organizacije koje imaju cilj da konkretnim ustanovama oživotvore ono što su u teoriji naučavale (Katolička politička i Katolička ekonomsko-socijalna akcija).

Prvoj grupi, kojoj su pripadali Narodni savez, Kat. omladina i Savez kat. žena, priključile se Ženska kat. omladina i Katoličke sveučilištarke (udružene s katoličkim ženama u Talijanskom katoličkom ženskom savezu) i Talijanska katolička sveučilišna federacija. Druga je grupa (Izborni savez i Ekonomsko-socijalni savez) bila raspuštena pa su mjesto nje stvorene autonomne institucije na političkom i socijalno-ekonomskom polju.

Vidjelo se da ova podjela odgovara jasnoj logičnoj koncepciji. *Prva grupa* (tj. Katolička akcija) organizacija tvori istinit općenit okvir katoličkih sila i njihovu mobilizaciju kao osobnu djelatnost bez razlike slojeva, struka, kategorija, doba, političkih pogleda itd., samo da sve ove sile postanu čvrsto spojene u vjeri koja se ispovijeda i u volji koja je disciplinirana prema smjernicama Crkve s htijenjem da se kolektivno i javno djeluje na suvremeno društvo kako bi ga se učinilo kršćanskim.

Druga grupa (Katolička politička akcija i Katolička ekonomsko-socijalna akcija) tvori sredstva koja praktično pojedini organizirani katolici biraju da oživotvore jednu prije negoli drugu programatsku ideju. Tako na primjer, da državu učinimo kršćanskom, svi se slažemo i radimo da država u svakom svom zakonu, u svakoj svojoj manifestaciji traži nadahnuće u nauku Crkve. Ta idealna država jest cilj kojem težimo sa svim našim silama. Kada se stoga radi na tome da se preuzmu najzgodnija sredstva za ovo djelo kristijanizacije države, to se uvlači prosuđivanje ljudskih duhova. Da se uzmognu odrediti razne etape ovoga puta koji umara, treba procjenjivati političke, kulturne i ekonomske uvjete našega naroda, ispitati narav i bit političkih silnica koje međusobno djeluju; jednom riječi, prosuđivati ne apstraktno, već u vezi s konkretnom zbiljom.

I tu je jasno da su ovdje neke temeljne smjernice koje naučava Crkva, a koje vežu *sve katolike* na isti način i u istom stupnju. No u okviru poštivanja ovih temeljnih smjernica postoji cijela raznolikost sistema čija prikladnost ili nesposobnost da postignu cilj kristijanizacije države ne ovisi o ispravnosti temeljnih načela, već prije svega o ljudima i događajima.

Ovdje se vidi veoma dobro da odvajanje političkih organizacija od Katoličke akcije ne znači ni odvajanje njihovih komponenata od okvira Katoličke akcije, a još manje odvajanje njihova programa od temeljnoga programa Katoličke akcije. Štoviše, organizirani katolici koji hoće

sudjelovati u kojoj političkoj stranci moraju biti sigurni da ta stranka ima barem program koji nije protivan programu Katoličke akcije, a po mogućnosti mora taj program određivati pomaganje u oživotvorenju programa Katoličke akcije.

Analogno valja reći za institucije koje imaju konkretne ciljeve u različitim manifestacijama javnoga života. Katolički radnik ne može sudjelovati u sindikalnim organizacijama koje su u opreci sa službenim kršćanskim socijalnim programom. A kada se katolički radnici udružuju po naučavanju enciklike *Rerum novarum* da zaštite svoje ekonomske i profesionalne interese, onda je tako ustanovljeni sindikalni organizam autonoman i sam odgovoran za svoj rad na području svoje strukture i svoje tehničke akcije, ali se mora uvijek smatrati sredstvom za širenje i oživotvorenje kršćanskoga socijalnog programa, bilo s duševnoga, bilo sa socijalnoga gledišta, a to je upravo program Katoličke akcije.

Iz ovakvih koncepcija logično proizlaze sljedeće posljedice koje svaki katolik mora imati na umu i provoditi u život:

1. Svi katolici koji su uvjereni da moraju u javnom životu vršiti jednu korisnu funkciju, tj. da društvo učine kršćanskim, imaju *dužnost* pripadati Katoličkoj akciji.

2. Jedan katolik akcije ne može korisno služiti katoličkoj stvari ako radi samo u jednom političkom ili sindikalnom ili ekonomskom itd. organizmu, već *mora* sudjelovati u Katoličkoj akciji da uzdrži svoju vjersku moralnu, intelektualnu, socijalnu pripravu i odgoj koji uvijek odgovara uzvišenosti velike i mnogostruke zadaće kršćanskoga apostolata. Ovu posljednju zadaću Crkva povjerava Katoličkoj akciji da se tako u službi Crkve stvori uzvišena jedinstvenost energija odana katoličkoj ideji, a da se time ipak ne spriječi diferencijacija u nebitnim stvarima“ (*Govor Luigija Colomba u Napulju*, Boll. Uff. A.C.I., III/8; str. 1–4).²⁰

Katolička akcija priprema i odgaja članove za rad na socijalnom, ekonomskom i društvenom području

Iz papinih dokumenata i smjernica slijedi da najprije valja pomoću odgojnih organizacija Katoličke akcije izorati tlo narodnih duša i tek onda je moguć politički rad katolika. Dakle: kulturna akcija prije političke bitni je preduvjet političkoj. No valja se čuvati zablude! Mi ne osnivamo društva Katoličke akcije s pritajenom namjerom da stvaramo podmladak

²⁰ Preuzvišeni Šarić u svojoj knjižici *Katolička akcija* služi se sličnim usporedbama kao i Benedikt XV. U govoru predsjednika tal. Kat. akcije i u komentaru enciklike *Rerum novarum* susrećemo istu sliku o stablu i ograncima (vidi str. 24).

kakve katoličke političke stranke. Glavno je da članovi naših društava dobiju ispravna načela koja će *izvan* društava primijeniti u političkom životu. A ta će primjena biti organizirano zastupanje katoličkih interesa u političkom životu – recimo danas u obliku katoličke političke stranke.

Mogli bismo reći da je *prvi* bliži cilj Katoličke akcije vjersko-ćudoredni odgoj članova prema načelima katoličke teologije i filozofije kako bi Katolička akcija urodila nužnom posljedicom, a ta je da njeni članovi *izvan* svoje organizacije osnivaju katoličke ekonomsko-socijalne, političke i slične organizacije.

Suodnos i komplementarnost vjerskih udruženja i Katoličke akcije u Italiji

A koja je razlika između Katoličke akcije i vjerskih udruženja? U Italiji, gdje se je pod vodstvom Svete Stolice razvila Katolička akcija, službeno je prihvaćeno ovo shvaćanje koje iznosi kard. Gasparri u ime Svetoga Oca: „Svim se vjernicima preporuča da stupe u vjerska udruženja, ali je *dužnost* svih katolika da rade u Katoličkoj akciji ili barem da je potpomažu. *Svaki* katolik mora osjetiti potrebu i *dužnost* da se posveti ili barem da potpomaže ovu apostolsku akciju“ (*Pismo odobrenje novih Statuta talijanske Katoličke akcije od 2. X. 1923.*).

Nužna je posljedica vjerskih udruženja da njeni članovi postaju apostolima, no apostolat spada u *specifičnu* svrhu same Katoličke akcije.²¹ Vjerska udruženja rade pod vodstvom svećenika koji nosi odgovornost. Katolička akcija, iako radi pod vodstvom Crkve, nije crkvena akcija, već akcija svjetovnjaka u kojoj svjetovnjaci rade na vlastitu odgovornost. Dok se u vjerskim udruženjima teži uglavnom za individualnim duhovnim usavršavanjem, a ne za kolektivnim socijalnim ciljem (*Direttive*, str. 91.), to je Katolička akcija organiziran apostolat koji hoće obnoviti društvo u Kristu i širi pod direktivama nacionalnih centrala vjersko-ćudorednu obnovu općega nacionalnog značenja. Katolička se akcija služi svim suvremenim sredstvima: štampom, javnim mišljenjem, utjecajem na zakonodavstvo, dok se vjerska udruženja ograničuju na usavršavanje, posvećivanje pojedinih duša.

Specifično obilježje Katoličke akcije jest kršćanski *apostolat*. To specifično obilježje ne spada kao specifično – u zemljama gdje je crkvena

²¹ Analogija s Pijevim društvom.

vlast priznala potrebu²² Katoličke akcije kako je papinstvo traži – ni na vjersku akciju ni na ekonomsko-socijalnu (*Direttive*, str. 104).

Prava Katolička akcija uglavnom stavlja na svoje članove s obzirom na javni socijalni apostolat mnogo teže zahtjeve negoli većina vjerskih udruženja. Velika će masa kršćana hrliti u pobožna udruženja koja ne stavljaju kao uvjet pristupa velik zahtjev da će se članovi posvetiti socijalnom apostolatu (štampom, propagandom, predavanjima i dr.). I jer udruženja Katoličke akcije od svojih članova toliko toga traže, to je razumljivo da su vjerska udruženja naravni putokaz prema Katoličkoj akciji koja uglavnom prima samo one kršćane koji u sebi osjećaju zvanje za socijalni apostolat (Katolička akcija po svojoj biti nije preventivna već *socijalno-apostolska* organizacija!).

Dužnost je vođa vjerskih društava upozoravati svoje članove da je njihova dužnost raditi za Katoličku akciju, a dužnost je Katoličke akcije da svoje članove šalje u vjerska udruženja.

To su smjernice talijanske Katoličke akcije.²³

Odnos vjerskih udruženja i Katoličke akcije u Hrvatskoj

A kakav je kod nas odnos između čisto vjerskih organizacija i udruženja Katoličke akcije? Prva teže poglavito za tim da duše privode k svetosti, a Kristom preobražene duše lako će se staviti u službu Katoličke akcije da pomoću nje stvaraju katoličku kulturu (socijalni apostolat!).

Preduvjet stvaranju katoličke kulture (fizičkih, idealnih i socijalnih dobara), to jest Katoličkoj akciji, jest svetost ljudskih duša. A ova se redovito najuspješnije postizava pomoću čisto vjerskih udruženja. (Načelo podjele posla!) Vjerske su organizacije prema tome preduvjetom Katoličkoj akciji. (Činjenica je da su se kod nas naše dačke organizacije razvile iz literarnih sekcija Marijinih kongregacija. Skoro sve grane Katoličkoga pokreta u hrvatskim zemljama imaju zahvaliti svoje rođenje upravo Marijinim kongregacijama.)

Nažalost, u našem narodu ne postoji još dovoljan broj vjerskih preduvjeta bez kojih je skoro nemoguće svaka temeljita Katolička akcija pa zato nije čudo da je naše Orlovstvo moralo preuzeti mnoge vjerske obveze i vježbe (kao što je npr. minimalna mjesečna sv. pričest), kojima bi daleko bolje zadovoljila strogo vjerska udruženja. Moramo težiti za tim

²² Dokaz da Sv. Stolica zaista traži ovu podjelu posla između vjerskih udruženja i udruženja Kat. akcije i da jedne ne prekoračuju u djelokrug drugih jest List Pija X. *Tertium Franciscalium Ordinem* od 8. IX. 1912; B. Pr. VII., 253).

²³ *Direttive e Programmi dell' Azione cattolica*, Editio a Cura della Giunta diocesana Milanese-Milano, Via Cesare da Sesto 1925; str. 20–28) (vidi *Kat. list*).

da se ubuduće provede ta podjela posla i da paralelno sa sistemom naših društava Katoličke akcije imamo sistem čisto vjerskih udruženja u koja će stupati naši članovi.

Opetujemo! Vjerska organizacija uglavnom ima glavnu nakanu da vodi duše kršćanskoj savršenosti i svetosti.²⁴

Posvećene duše ulaze u Katoličku akciju gdje teoretski uče kako se stvaraju sva tri ogranka katoličke kulture: fizička, duševna, idealna. Članovi Katoličke akcije stupaju u život i služe se u modernoj demokratskoj državi svojim građanskim pravima i izvan tih organizacija Katoličke akcije; neovisno o njima primjenjuju načela koja su u njima usvojili i osnivaju katoličke staleške, ekonomsko-socijalne i političke organizacije.

Sve one skupa preporučaju pojedince, obitelji, organizacije, staleže, državu. U narodnom preporodu igra stoga prvu i najvažniju ulogu svećenik i na njegovoj *redovitoj* pastvi počiva sva zgrada katoličke kulture na zemlji.

Crkvena hijerarhija – jamac jedinstva i skladnosti djelovanja svih akcija

Sve četiri djelatnosti – vjerska, katolička akcija, politička i ekonomsko-socijalna – moraju biti ona *četiri glavna, ali autonomna fronta* po kojima ostvarujemo socijalno kraljevstvo Isusa Krista. Svaka od ovih akcija stupa posve samostalno. Čisto vjerska i Katolička akcija vojuju pod vodstvom hijerarhije, a politička i ekonomska djeluju neovisno. No hijerarhija ima indirektan utjecaj, i to pozitivan i negativan, i na političku kao i na ekonomsko-socijalnu akciju. U stvarima koje se odnose na vjeru i čudoređe, pa makar te stvari bile vremenite, Crkva ima odlučnu riječ i treba je slušati.²⁵

Jedino se po hijerarhiji može ostvariti jedinstvena direktiva svim četirima frontama Katoličkoga pokreta i bilo bi veoma potrebno da se uredi *pravni odnos* između pojedinih grana Katoličkoga pokreta. Tako je npr. zgodno da je upravitelj Marijine kongregacije ili poglavar Trećega reda sv. Franje istodobno duhovni vođa udruženja Katoličke akcije. U Kongregaciji je apsolutni gospodar, u društvu Katoličke akcije brine se samo za vjersko-čudoredni smjer društva. Koji bi bio po sebi pravni odnos između raznih centrala Katoličkoga pokreta? Crkva po sebi ima

²⁴ Can. 685. „*ad perfectionam vitam christianam inter socios promovendam*“.

²⁵ To je načelo bule *Unam sanctam* (c 1302): „Treba dakle da je mač pod mačem i da vremenita vlast bude podložna duhovnoj“ (Denzinger, 1911.; str. 206). Naravno, to je samo indirektna pozitivna i negativna podređenost.

pravo da u Katoličku političku stranku šalje svoga izaslanika da bdije da se u stranci ne poduzme štogod proti vjere i ćudoređa. U *ćisto* politićke stvari taj se ne smije miješati. (Velim da *po sebi* Crkva ima pravo imenovati takva stalnoga službenog izaslanika, no u većini slučajeva to nije *oportuno* jer bi se moglo ćiniti da se Crkva bavi stranaćkom politikom.) A i Katolićka bi akcija mogla imati stalnoga delegata u politićkoj stranci koji bi opet bdio da se ne bi ništa ućinilo što bi bilo na štetu Katolićke akcije. U spornim bi pitanjima po sebi skoro uvijek više vrijedilo stajalište Katolićke akcije jer je s razlogom ta akcija preduvjet politićkoj, a politićka bez nje mora da zahiri. A osim toga bi katolićka politićka stranka (odnosno stranke, ako ih ima više) mogla poslati svoga informativnog delegata u predsjedništvo Katolićke akcije da ova ne bi štogod poduzela na štetu katolićkoj politićkoj stranci.

Napokon bi se dao urediti pravni odnos između Crkve, Katolićke akcije i Ekonomsko-socijalne organizacije analogno gornjem odnosu prema Katolićkoj politićkoj stranci (delegat Crkve i Katolićke akcije u centralama ekonomskih organizacija!).²⁶

A kod uređivanja odnosa između tih raznih ogranaka Katolićkoga pokreta treba poći sa stajališta da sve te organizacije moraju raditi u međusobnoj ljubavi i slozi i da u spornim pitanjima treba dati prednost onim dobrima koja su vaćnija. Hijerarhija je ljudskih dobara ova: na prvom su mjestu duhovna dobra kulture, a zatim materijalna. Kod duhovnih dobara veću vaćnost treba polagati dobrima ćudoređa i vjere negoli intelektualnima. Tako veću paćnju valja posvetiti odgajanju volje i njegovanju ćudoređa negoli tehnićkom napretku ili razvoju znanosti.²⁷

Nije zadaća ovim nabaćenim mislima da moćda kritiziraju sadašnje stanje Katolićkoga pokreta, već da potaknu na razmišljanje i poglavito da upozore na međusobni odnos onih grana Katolićkoga pokreta koje imamo u hrvatskim krajevima.

Kada se kod nas budu razvili sindikati, djetićka društva, domovi za spasavanje, pokazat će se potreba da se i njima dodijeli njihovo mjesto u sklopu ostalih akcija. Nakon ove digresije jasno nam je koji je odnos

²⁶ U Italiji se nalaze u Katolićkoj akciji Ekonomsko-socijalni sekretarijati. Svećenici su tih Ekonomsko-socijalnih sekretarijata *moralni konzultori* u neovisnoj Kat. ekonomsko-socijalnoj akciji. Na taj naćin oni bdiju nad tim da se Ekonomsko-socijalna akcija ne bi ogriješila o vjeru i ćudoređe i o službeni kršćansko-socijalni program (*Rerum novarum*). Vidi str. 370.

²⁷ Donat, *Ethica generalis* (1920.; str. 52–54). U izvornom rukopisu na ovom mjestu slijedi veći dio teksta koji je Merz prekrizio. Ovoga puta taj dio ne donosimo, nego ćitatelja upućujemo, ukoliko je zainteresiran, na izvornik.

Orlovstva – kao omladinske grane Katoličke akcije – prema Crkvi, vjerskim udruženjima, političkoj i ekonomsko-socijalnoj akciji.²⁸

Naše je Orlovstvo radilo
prema smjernicama Svete Stolice

*Smjernice se zasnivaju na načelima koja su univerzalna
za cijelu Crkvu*

Hrvatsko je Orlovstvo počelo potpuno provoditi smjernice koje je Sveta Stolica dala Katoličkoj akciji u Italiji i u drugim zemljama. Ti su dokumenti za nas bili, kako to od nas zahtijeva crkvena disciplina, *norma prosuđivanja i sigurna djelovanja*.²⁹ A to vrijedi pogotovo za Katoličku akciju jer se te smjernice zasnivaju na načelima koja su univerzalna za svu Crkvu i koja su osim toga posljedica naravnoga zakona. Tako te smjernice polaze sa stajališta da je ustav Crkve božanski i da po tome biskup ima pravo da samostalno upravlja vjersko-čudorednim radom u svojoj biskupiji. I jer je Katolička akcija vjersko-čudoredna akcija, to proizlazi da mora imati u Crkvi svoje disciplinatorsko središte i mora biti izvan i iznad svake političke stranke.³⁰

Osim toga je u ljudskoj naravi da se počinje tražiti pravni i službeni odnos između Crkve i Katoličke akcije kako je to npr. uređeno po duhovnicima. Također leži u naravi stvari da su se morali razviti neki naravni – to jest staleški – tipovi Katoličke akcije jer se odgoj mora prilagoditi individualnosti svakoga pojedinog staleža.

I zato npr. Pio X. savjetuje i drugim narodima da se povode za smjernicama koje je dao talijanskoj Katoličkoj akciji. Evo izvotka iz vrlo značajna lista što ga je upravo brazilskim biskupima:

„Što se tiče drugoga poglavlja vaše *pastirske brižljivosti* u koju spada socijalna Katolička akcija, to znadete po kojim se pravilima valja ravnati

²⁸ I na ovom mjestu slijedi velik tekst koji je Merz prekrizio. Ni taj dio ne donosimo, nego čitatelja upućujemo, ukoliko je zainteresiran, na izvornik.

²⁹ „*Quodsi tamen eadem sint locorum et personarum adiuncta, decreta et decisiones particulares propabilem normam iudicandi tutoque agendi etiam pro aliis suppeditanti cum quaestiones propositae a theologis scientiae et prudentiae moralis*“ (Noldin, *De principiis theologiae moralis*, I., 1922, str. 161).

³⁰ „Sjećam se jedne misli koja mi je došla jednoga dana nedaleko od Pija XI.: da Katolička akcija nije bila tijesno povezana s Crkvom u svojoj općenitosti, ne bi našla svoje mjesto u programatskoj enciklici njegova pontifikata, u *Ubi arcano Dei*. I upravo jer sudjeluje u neku ruku s crkvenom hijerarhijom, ona *uživa božanske plodove te nadnaravne moći* koju na božanski način podupire papinstvo (Luigi Colombo; Boll. Uff. A.C.I. III/3; str. 3).

da donese velike koristi državi jer su vam dana u enciklikama našega prethodnika Leona XIII. *Quod apostolici muneris*, *Rerum novarum* i *Graves de communi*. Načela i zapovijedi ovih enciklika imate sabrane u jedno i svrstane u *motu proprio* koji smo izdali za ravnanje Kršćanskoj pučkoj akciji dne 18. XII. 1903. *Zaista u toj stvari svaki od vas biskupa može crpsti svjetlo iz samih encikličkih listova*. Encikliku *Il fermo proposito* koju smo poslali 11. VI. 1905. talijanskim biskupima s namjerom da se ista ta akcija kod Talijana više proširi i učvrsti (Pio X., *List kardinalu Arcoverde de Albuquerque Cavalcanti i drugim biskupima Brazila* od 18. XII. 1910; Acta Ap. Sed. 1911. str. 312–313).³¹

Uzor u talijanskoj Katoličkoj akciji

Papa Pio XI. još je jasnije izrazio misao da se treba ugledati u talijansku Katoličku akciju u svom govoru što ga je održao Biskupskoj rimskoj skupštini Katoličke akcije (9. III. 1924.): „Utješna je za jednoga oca prisutnost njegovih sinova kojega bili imena i s kojih strana dolazili. A kada su to vjerni sinovi koji s nama dijele svakodnevni život, sinovi našega Rima, kada su to oni koji tvore Biskupijski savez Katoličke akcije, to jest središte inicijative, davanja smjernica i života one akcije koja nam je tako mila kao zjenica oka, tada si cijeli svijet mora uzeti rimsku Katoličku akciju kao uzor“ (*Bolletino A.C.I.* I./2; str. 2).

Papinske smjernice u duhu i tradiciji Hrvatskoga katoličkog pokreta

A napokon takvo je shvaćanje papinskih smjernica i u duhu tradicija *Hrvatskoga katoličkog pokreta*. Treba samo čitati stare brojeve *Hrvatske straže* u kojima se nadugo i široko govori o silabu,³² protimodernizmu,³³ o radničkom pitanju,³⁴ o rimskom pitanju,³⁵ o miru³⁶ te ona četiri

³¹ Želja je Papina da se odredbe, koje su u Italiji izdane za socijalnu akciju, provedu i u drugim zemljama ukoliko je to moguće – *Concretam, tandem, socialis seu popularis catholicae actionis praxim in illa* u SS. D. Pio P.P.X. *pro Italia, paucis annis constituta, et caeteris Gentibus, speciminis ergo, exhibemus: enim vero quae praesertim pro Italia de actione sociali latae sum leges, ut, in quantum fieri potest et alibi ad praxim deducantur pontificia mensest* (Micheletti, *Summula Theol.* part. 1912; str. 452).

³² *Hrvatska straža*, V, 323, 433.

³³ *Isto*, V, 641, VI., 129, VIII., 243, IX., 465.

³⁴ *Isto*, X, 275, 452; XI, 295, 403; XIV, 399.

³⁵ *Isto*, XIV, 21.

³⁶ *Isto*, XV., 455.

Mahničeva monumentalna članka *Interkonfesionalizam po svojoj biti* (XII, 245), *Interkonfesionalizam pogledom na pojedine grane javnoga rada* (XII., 362, XIII.,10, 91), koja su upravo himan papinstvu, i to ne samo ustanovi, koja je nepogrješiva kada govori *ex cathedra*, već koju valja slušati i onda kada nam se čini da se od nas odviše traži. Evo Mahničevih riječi:

„Istina, ne radi se tu o odlukama *ex cathedra* koje se tiču izravno pitanja *fidei et morum* (vjere i čudoređa), ali radi se, kako već rekoh, o primjeni vjerskih i moralnih načela na život, a poricati Papi pravo da o tom govori te uskraćivati mu posluš značilo bi isto što priječiti ili paralizirati svaki utjecaj katoličke vjere na javni život. Jasno je kuda to vodi.

Uz to se ovdje radi o veoma važnom principu koji se tiče biti crkvenoga ustroja i discipline. Ako u ovom slučaju pristoji nama pravo da sudimo o kompetentnosti papinske vlasti te odlučimo jesmo li dužni poslušati ga ili ne, onda imamo isto pravo u svim slučajevima gdje se ne radi o stvarima *fidei et morum*. Prema tome, naša bi se poslušnost Svetoj Stolici svela na definiciju *ex cathedra*, a kako su te definicije vrlo rijetke, mi bismo tek jedan do dva puta svakoga vijeka imali prilike poslušati Papu. Čemu onda sv. kongregacije, čemu napose Kongregacija indeksa, čemu toliko odredbi kanoničke i disciplinarne naravi? Katolički su narodi živjeli prema tome sve do naših dana u velikoj zabludi misleći da su u savjesti obvezani opsluživati sve što im Isus preko Petra i drugih apostola naređuje (Mt 28,20).

Međutim, apstrahirajmo od ovih razloga koji se tako usko tiču vjere i crkvene discipline. Katolici sačinjavaju vojsku; Crkva se katolička i zove Crkvom vojujućom. Ovoj vojsci na zemlji zapovijeda rimski papa kao Bogom postavljeni najviši vojskovođa. Uzmemo li papu kao vojskovođu katoličke vojske, to bi on naredbama ili proglasima poput gore navedenih koji se tiču stručnih udruženja, političkih, socijalnih i inih organizacija, katolicima propisivao taktiku koje im se valja držati u boju s protivničkim silama. Vojnici se slijepo i bezuvjetno pokoravaju zapovijedima i naredbama višega vojskovođe pa i ako bi koji bio uvjeren da bi se nešto moglo odrediti drugačije i bolje, on ipak čini što je naredio vojskovođa. Lijepo zaista vojske gdje bi se vojnici nakon svake naredbe što im stigne od vojskovođe najprije sastali na vijećanje da odluče je li ili ne vojskovođa bio u pravu takva što narediti, jesu li ili ne oni dužni poslušati ga, ne bi li bilo bolje njegove naredbe utući šutnjom i prezirom

pa svaki neka radi što ga volja. Takvi se prizori u naše dane odigravaju među vojnicima vojujuće Crkve! I mi se još nadamo pobjedi!³⁷

„Zaista čudnovato! Što bi katolicima imalo biti vezom jedinstva i sloge, bude im kamenom smutnje, povodom cjepkanja. Pio IX. u poslanici engleskim biskupima (16. IX. 1864.) nazivlje papinstvo principom, korijenom, izvorom (*principium, radix et origo*) katoličkoga jedinstva“ (Hrv. straža, XIII, 97).

„Jedinstvo i sloga u našem taboru nadasve! Za jedinstvo i slogu sve! Protiv jedinstva i sloge ništa. *Veza ovoga jedinstva neka nam bude riječ našega oca Pape*“ (Hrv. straža, XIII, 102).

Biskup Mahnić bio je jeka Rima

Biskup Mahnić velika je jeka Rima; njegova je veličina u tome što je odmah u život provodio Papine smjernice. On je, štoviše, s mnogim detaljima primijenio na naše tlo institucije koje su nikle u Italiji pod nadzorom papa“ (*Unione popolare fra i Cattolici d'Italia* – Hrv. katolički narodni savez i dr.).

Hrvatsko Orlovstvo nadovezuje se na tradicije Hrvatskoga katoličkog pokreta i amanet s kojim taj pokret stoji i pada jest rad prema smjernicama Svete Stolice i u poslušnosti prema svojim biskupima.

Svećenstvo i svjetovnjaci koji rade u Katoličkoj akciji, a napose u Orlovskoj organizaciji, drže se sljedeće misli: „Ni jedna nas dakle poteškoća ne smije slomiti, ni jedna nas zapreka ne smije zaustaviti u našem poslu onda kada namjesnik Kristov želi da se taj posao izvršava; kada mu daje svoj blagoslov koji je blagoslov Božji, svaka se poteškoća svlada, svaka zapreka pada kada mi sami ne radimo, nego puštamo i hoćemo da sam Bog radi po nama“ (*Direttive*, 14).

A Sveti nam Otac nameće *dužnost* da radimo u takvoj Katoličkoj akciji kako je on zamišlja ili barem da je potpomažemo.

Odnos prema hijerarhiji

Biskup je gospodar Katoličke akcije u svojoj biskupiji

Orlovi uvijek *naglašavaju* zborom i tvorom da u Crkvi pravo zapovijedanja, naučavanja i upravljanja jedino pripada biskupima koje je „postavio Duh Sveti da ravnaju Crkvom Božjom“ (Dj 20,28).

Orlovstvo usvaja smjernice Svete Stolice talijanskim katolicima koje ističu da je biskup potpuni gospodar Katoličke akcije u svojoj biskupiji. „Ne

³⁷ *Hrvatska straža*, XIII., 99–100.

mogu se bez dozvole biskupa osnivati odbori ni društva Katoličke akcije na području koje se nalazi pod njegovom jurisdikcijom... Bolje je da se jedna akcija ne poduzme negoli da se čini mimo ili protiv volje biskupa...³⁸ „Pravila i poslovnici moraju biti prethodno odobreni od ordinarija.“³⁹

Napokon ponavljamo posljednju važnu opomenu: „Ako bi ljudi poduzeli bilo koje inicijative u ovom redu stvari, bilo pojedinci ili udruženi, neka se sjetite da se moraju *posve pokoriti vlasti biskupa*. Neka se ne dadu zavesti od žara odviše velike gorljivosti. Takav žar koji potiče na nevršenje dužne poslušnosti nije ni iskren, ni od korisne djelotvornosti, ni ugodan Bogu.“⁴⁰

„Okružnica od 28. VII. 1904. odredila je s tolikom točnošću naše odredbe poglavito glede katoličkih odbora i Kršćanske pučke akcije tako da su i oni koji su najmanje upućeni u početke katekizma mogli razumjeti da ne može biti Katoličke akcije u pravom smislu riječi bez neposredne podređenosti biskupima.“⁴¹

Štoviše, ako bi centralno predsjedništvo nešto odredilo, to prema odredbi od 28. VII. 1904. biskup ima pravo zabraniti da se to provede na teritoriju njegove biskupije: „Svaki biskup može iz važnih razloga raspustiti odbore, grupe i sekcije koje postoje u njegovoj biskupiji; on može uložiti svoj veto imenovanjima i rezolucijama koja proizlaze iz raznih *centrala* u stvarima *koje se tiču njegove biskupije* kada drži da nisu zgodne za njegove biskupljane jer je u takvim stvarima osim suda Svete Stolice jedino mjerodavan biskup“ (B. Pr. IV, str. 343).

I naši su se biskupi ravnali po uputama Svete Stolice koja je u svojoj okružnici *Ubi arcano Dei* od 23. XI. 1922., što ju je upravila *cijelome* katoličkom svijetu, izjavila kako je „Katolička akcija potrebna i kako je *bitno* vezana s pastirskim dužnostima“.⁴² Danas sama *pravednost* traži da Crkva tu akciju svim sredstvima – materijalnim i moralnim – potpomaže i da ide na ruku kod izdavanja knjiga, organiziranja tečajeva, uređivanja kancelarija, namještanja činovnika. Da Crkva nije formalno izjavila da Katolička akcija spada u dušobrižničku službu, to je ne bi prema njoj vezale nikakve obveze pravednosti. Sada je stvar postala drukčijom i danas postoje u neku ruku kod nas zahtjevi pravednosti, a ne samo ljubavi, koje iziskuju da hijerarhija brani Katoličku akciju pred protivnicima i da je potpomaže izdašnim sredstvima.

³⁸ Službeni list talijanskim biskupima od 28. VII. 1904.; B. Pr. IV, 343–344.

³⁹ Rampolla, O *Kršćanskoj pučkoj akciji* od 27. I. 1902.; B. Pr. VI, 265.

⁴⁰ Leon XIII., Enc. *Graves de communi* od 18. I. 1901.; B. Pr. VI, 225.

⁴¹ Pio X., List kard. Svampa o autonomnim kršćanskim demokratima u Italiji od 1. III. 1905.; B. Pr. I., str. 58.

⁴² *Acta Ap. Sedis* 1922.; str. 693–694.

Papa Pio XI. – papa Katoličke akcije

Papa Pio XI. kojega u Italiji nazivaju „papom Katoličke akcije“ vrlo se živo zauzima za Katoličku akciju i može se reći da ne prođe dan kada joj ne bi davao posebne smjernice. Tko je bio u Italiji i vidio tijesnu i upravo dnevnu vezu između Svetoga Oca i svećenika i svjetovnjaka Katoličke akcije, koji mu neprestano referiraju, idu u audijencije, pitaju za savjete, dobivaju upute, taj će moći donekle shvati riječi koje je Papa rekao: „Neka svi znaju i dobro je da svi znaju da mi je Katolička akcija upravo tako prirasla srcu kao zjenica oka.“

Tako vidimo da je Sveti Otac poklonio talijanskoj Katoličkoj akciji prekrasnu palaču u kojoj se prije nalazio Generalni vikarijat (Via della Scrofa 70) i u toj su se sada palači smjestile glavna centrala talijanske Katoličke akcije te moćne organizacije s dva milijuna članova, mnogo tisuća udruženja, novina, časopisa, biblioteka... I sav je ovaj divovski organizam organizirana pomoć svjetovnjaka za Crkvu, škola socijalnoga apostolata preko koje Crkva vrši unutarnju misiju i čini suvremeni privatni, obiteljski, društveni, državni poganski život postepeno opet kršćanskim.

U govoru od 1. III. 1924. papa Pio XI. rekao je članovima Katoličke akcije nakon njihova sudjelovanja na jednom tečaju: „I da vam kažem s kojim osjećajima vas vidimo kod kuće nakon ovoga tečaja na kojem ste se pripravili na jedno tako *sveto* djelo, na tako bitno kao što je Katolička akcija. Možemo vam samo čestitati na misli koja vas je dovela na taj tečaj; da vam čestitam na dobru što ste tamo učinili i što ste pripravili za sve duše kojima pružate vašu pomoć i vašu djela. Djela i pripomoć koja, iako su udaljena od apostolskih vremena, opet su tako bliza njenu duhu i to neka vam bude utjeha i nagrada. Dosta bi bilo sjetiti se riječi svetoga Pavla u Poslanici Filipljanima (4,3): 'Pomaži im jer su se one u evanđelju borile zajedno sa mnom, i s Klementom i ostalim mojim *suradnicima*, kojih su imena u *knjizi Života*.'“⁴³

I naši su se biskupi pokazali spremni da u svakom času brane Katoličku akciju, a posebice njen najmlađi ogranak – Hrvatsko orlovstvo.⁴⁴ Biskupima su jamačno bile na umu smjernice koje dolaze s najvišega i mjerodavnoga mjesta. „Bez dvojbe da Katolička akcija spada u dušobrižničku službu i u kršćanski život i to u tolikoj mjeri da sve ono što se poduzme da se ona proširi ili skući samo po sebi čini garanciju ili *ozljeđu prava Crkve i duša*“ (Konzist. alokucija od 23. V. 1923.; A. A. S., 1923., str. 247).

⁴³ *Boll. uff. A. C. I. I/2*, str. 1; Govor od 1. III. 1924.

⁴⁴ „Preuzvišeni traži da se svaki takav slučaj povrede ustavnih prava prema katoličkim organizacijama dojadi ordinarijatu pa će ordinarijat na kompetentnom mjestu *energično intervenirati*“ (vidi: *Vrhbosna* od 20. V. 1924.; str. 53).

Svjetovnjaci – suradnici Crkve u njezinoj uzvišenoj misiji

No ova formalna izjava Svete Stolice i naših biskupa za sobom povlači veoma važne posljedice. Evo ih: budući da je Katolička akcija u tijesnoj vezi s dušobrižničkom službom – ona spada, kako smo prije vidjeli, među indirektna sredstva duhovne pastve – to svjetovnjaci obaju spolova što rade u toj akciji postaju suradnicima Crkve u njezinoj uzvišenoj misiji. Katolička akcija jest organizacija tih suradnika Crkve i čini Crkvi velike usluge.

I stoga je u neku ruku *dužnost* biskupa, svećenika, a poglavito župnika da podupire tu akciju.

„I tu nema čovjeka“, veli jedan drugi spis Svete Stolice, „koji ne bi vidio koliko tome pridonosi i koliko je nužno i kako spada u *dužnost* sudjelovanje svećenika i poglavito župnika: oni se, zaista, kao pastiri duša u svojoj žarkoj gorljivosti i svojoj djelotvornoj radinosti neprestano uvjeravaju koji li je dragocjen udio njihove službe djelo pripomoći i pomaganja što ga daju *Katoličkoj akciji* općenito uzevši, a posebice ženskoj Katoličkoj akciji jer su oboje u sadašnjim žalosnim prilikama obitelji i društva *providencijalno sredstvo* da se postigne ona željena kršćanska obnova za kojom svi teže.“⁴⁵

„Katolička akcija“, kako veli naš sadašnji Sveti Otac, „jest potpomaganje župnika u njihovu dnevnom radu“ (21. X. 1923.),⁴⁶ „Ona je ruka koju su Bog i Crkva dali duhu i srcu župnika“ (kard. Gasparri od 19. V. 1921.; *Direttive*, str. 16 i 101).⁴⁷

Službeni duhovnik u Orlu

Iz svega smo do sada vidjeli kako je Orlovstvo nastojalo raditi u duhu smjernica Svete Stolice uvodeći konzekventno posvuda duhovnike. Da dopunimo ova razlaganja, donijet ćemo nekoliko smjernica o tom

⁴⁵ List kard. Gasparrija od 19. I. 1924. Nj. E. mons. Serafiniju. *Direttive*, str. 119–120.

⁴⁶ Vidi taj divni govor Nj. S. Pija XI. u *Zlatnoj knjizi* 1924., str. 78–89).

⁴⁷ Tako je određeno u Italiji: a) da ženska kat. udruženja trebaju izrađivati župnu statistiku kao npr. broj poroda, civilnih brakova, iseljenika, štampu što se čita u župi, socijalnih udruženja, djece koja pohađaju kršćanski nauk itd.; b) da pomažu Crkvi da bude čista, da ima voska, vina, hostija; popravljati rublje, nabavljati čisto cvijeće, nabavljati crkvena ruha, podučavati ministrante... (*Direttive*, str. 143). Ista udruženja K.A. uvela su takozvanu „svečanost župnika“ koja ima zadaću da se podigne njegov autoritet, da se učvrste srdačni odnosi između njega i Kat. akcije. Jedan od ideologa tal. Katoličke akcije, msgr. Roveda, koji je u neposrednoj vezi sa Svetom Stolicom, veli: „Oduvod velika *dužnost klera da radi za Katoličku akciju* koju hoće papa, koju smatra kao zjenicu svoga oka, koga obuzme i u licu radost kada o njoj govori, koji je smatra kao neophodno potrebnu pomoć svećeničkoj i župničkoj službi i koji je smatra *isto tako važnom za unutrašnjost kao misije za inozemstvo*“ (*Bolletino ufficiale dell’Azione Cattolica italiana*, II, 1; str. 10).

pitanju iz talijanske Katoličke akcije koja ima više iskustava i može nam dati mnogu zdravu pobudu.

Zastupnici biskupa u orlovskim društvima jesu službeni *duhovnici*. To određuje „priručnik“ *Zlatna knjiga*:

„Zastupnici su svete Crkve u orlovskoj organizaciji orlovski duhovnici, a to su u pojedinim društvima oni svećenici koje imenuje biskup u svojoj biskupiji; to je također onaj svećenik kojega imenuje episkopat za cijeli Hrvatski orlovski savez (*Zlatna knjiga*, str. 46). Oni podržavaju nužnu vezu između udruženja i crkvene vlasti“ (*Direttive*, str. 18).

Svećenik podučava članove u vjeri i kršćanskom ćudoređu; on nije član kao svi ostali; njegovo je mjesto posebno i uzvišeno (str. 47). „Svaki veliki svećenik, od ljudi uzet, za ljude se postavlja u odnosu prema Bogu da prinosi darove i žrtve za grijeh“ (Heb 5,1). Istu misao izražava Apostol pogana u svojim poslanicama Korinćanima: „Neka nas svatko smatra službenicima Kristovim i upraviteljima otajstava Božjih“ (1 Kor 4,1). „Kristovi smo dakle poslanici“ (2 Kor 5,20).

Prva je dakle i glavna zadaća svećenika u orlovskim društvima „da formira i čuva katolički duh u društvima“ (*Direttive*, 18).⁴⁸ I neka ne zanemari brigu oko vjerskoga odgoja pojedinih članova „jer oni bdiju nad vašim dušama kao oni koji će polagati račun“, veli sv. Pavao (Heb 13,17). Isto veli i papa Leon XIII. svećenicima koji se nalaze u radničkim udruženjima: „Biskupi sa svoje strane potpomažu ova nastojanja i uzimlju ih pod zaštitu. Pod njihovom vlašću i pod njihovim rukovodstvom mnogi iz svjetovnoga i redovnoga klera u velikom se broju posvećuju *duhovnim interesima članova*.“⁴⁹

Istaknimo još jedanput: svećenik nije ispovjednik članova orlovskoga društva; on se brine za katolički smjer *cijeloga* društva; on je duhovnik društva kao kolektivne zajednice, a nije duhovnik pojedinaca. Katkada će možda biti potrebno da on upozorava i pojedince, ali samo utoliko koliko je to u vezi s katoličkim smjerom društva kao kolektivnosti.

Zato svećenik – osim ako je neizbježiva potreba – neka ne preuzima mjesto odbornika u Orlovskoj organizaciji. On si je prije svega svjestan da u udruženju vrši one svećeničke dužnosti koje svjetovnjak ne može obavljati. „No neka nikada ne zaborave da svećenik mora usred naroda neporočno sačuvati svoje obilježje službenika Božjega koji je postavljen na čelo svoje braće *animarum causa* – poradi duša.“⁵⁰ „Neka svi

⁴⁸ „Katolička akcija, budući da je ona *apostolat svjetovnjaka*, to neka obično oni njom i ravnaju, a svećeniku neka preostane inspiracija i cijeli odgojni rad“ (*Direttive*, str. 96).

⁴⁹ Leon XIII., *Rerum novarum*, III, 63.

⁵⁰ Pio X., Enc. *Pieni l'animo* od 26. VII. 1906.

svećenici, kada rade u kršćanskoj pučkoj akciji, to čine dostojno i neka sačuvaju svećenički duh iz kojega proizlazi njihova snaga.“⁵¹ „Sve ono što se u radu ne bi slagalo sa svećeničkim dostojanstvom i crkvenom disciplinom treba odlučno odbaciti.“⁵²

Zato svećenici ne nose orlovske odore i izbjegavaju svaku ravnopravnost s laicima unutar udruženja Katoličke akcije. „Kada se svećenik nalazi i usred naroda, neka se uvijek sjeti oznake da je sluga Božji jer je postavljen radi brige nad njihovim dušama.“⁵³ Orlovstvo provodi načela pape Pija X. koja je dao francuskoj katoličkoj omladini (25. IX. 1904.): „Iskustvo nam je pokazalo da je ovo vodstvo uvjet kršćanskoga života za jednu omladinsku akciju. Kamo sreće da razumiju tu istinu toliki slijepci koji izjavljuju da su katolici i opet traže potpunu neovisnost o svakom autoritetu i hoće takvu slobodu koja ne bi bila više sloboda sinova Božjih već urotnika Luciferovih. Zatim: još i druga korist proizlazi od tih duhovnih vođa. Vremenom će se pokazati potreba da se te duhovne vođe koji su potvrđeni od svojih ordinarijata na osobit način međusobno povežu i da se onda zajednički posavjetuju o problemima pastorizacije pomoću Orlovske organizacije. Već je u tom smislu stvoren zaključak 5. III. 1925. na svećeničkom tečaju u Zagrebu. Dao Gospod da se što prije provede u život.“⁵⁴

Elita – Socijalni apostolat

Mnogo se je kod nas raspravljalo je li je zadaća društava Katoličke akcije da okuplja široke mase i da budu u neku ruku „društva za spasavanje“ ili će se ona zadovoljiti s ograničenim brojem najboljih članova koje će temeljito odgajati za socijalne apostole. Orlovstvo se je odlučilo za posljednji tip. Evo zašto. Papa Pio X. piše u svom listu svećeniku Fongoliju: „Nije dosta samo okupiti mase, treba ih odgojiti za onaj *pučki apostolat*⁵⁵ koji hoće da im s Katoličkom akcijom bude povjeren od Crkve. Katolici s neplodnom vjerom, bez dobrih djela i što

⁵¹ Instr. Leona XIII. od 27. I. 1902.; B. Pr. 271.

⁵² Leon XIII., Enc. od 8. XII. 1902.; Micheletti, str. 451.

⁵³ *Isto*.

⁵⁴ O ovim je osnovnim problemima Katoličke akcije napisao dr. Kniewald u *Katoličkom listu* temeljito dokumentiran članak: *Svećenik i Kat. akcija* od 21. V. 1925.; *Katolička akcija prema crkvenoj vlasti* od 28. V. 1925.; *Uloga svećenika u Katoličkoj akciji* od 4. VI. 1925.; *Osnovni problem Katoličke akcije u Hrvatskoj* od 18. VI. 1925. Vidi također članak *Crkveni odaslanik u katoličkim društvima* (*Život*, 1923/24., II, str. 94).

⁵⁵ „Svrha je Orla da združi u jednu četvu svu hrvatsku katoličku omladinu, da je učini četom *apostola* obrazujući je vjerski, umno, čudoredno, socijalno i tjelesno; da pomoću te omladine budi, utvrđuje i *zagrijava* puk za uzore katoličke misli i života...“ (*Zlatna knjiga*, str. 7). Važno! Katolička akcija hoće najprije kvalitetu.

je još gore, katolici čijoj se vjeri protive djela, neće moći biti korisno oruđe kod velikoga pothvata socijalne obnove. Ako ona hoće da se djelotvorno rasprostrani, mora započeti s onim koji se nazivlje njenim apostolatom. Neka se oni ne zadovoljavaju time da zalaze u narod, već neka iznad svega nastoje izgraditi svoju dušu duboko vjerski“ (kard. Merry del Val od 3. I. 1910.; *Acta Ap. Sedis*, 1910., str. 89–90).⁵⁶

Orlovstvo je usvojilo to shvaćanje i zato ono u svoje redove prima samo najbolje mladiće. Tek kada budemo imali čvrstu i raširenu orlovsku organizaciju – organizirane socijalne apostole – moći ćemo pomišljati na razna društva za spasavanje pokvarene mladeži ili će se ta briga povjeriti raznim institucijama druge (možda ekonomsko-socijalne) naravi (djetički domovi, pučke kuhinje, patronaži), koje materijalnim sredstvima privode duše Kristu.

Već smo u poglavlju koje pokazuje razliku između čisto vjerskih udruženja i Katoličke akcije vidjeli da je posljednje specifično obilježje odgajati članove za socijalni apostolat, za elitu (čim više te elite ima, tim bolje, a pojam elite ne mora isključivati pojam velikoga broja!). Ovom shvaćanju treba sve podrediti u Katoličkoj akciji. A i sama nam lozinka jasno govori što se danas traži od suvremenih katoličkih socijalnih apostola – od naših Orlova.

Lozinka

Euharistija

Budući da je Orlovska organizacija svjesna da računa na elitu, to je ona odredila za svoje članove vjerski minimum. „Vjerske su dužnosti Orla ove: mora u hrvatskom narodu svagdje i svakom prilikom promicati ljubav prema euharistijskom Isusu... Mora se ispovjediti i pričestiti barem jednom mjesečno, a svagdje gdje je to moguće, podupirati čestu i dnevnu svetu pričest... Orao mora rado ići ako mu to dopuštaju prilike i radnim danom na svetu misu ili se barem doći pokloniti na nekoliko kratkih časova presv. oltarskom sakramentu“ (*Zlatna knjiga*, str. 14–15).⁵⁷

⁵⁶ „Neka se ne pazi na broj, već na vrijednost članica; *to nisu udruženja za jednostavno spašavanje* ili poštene zabave, već za osvajanje duša i pravoga apostolata“ (*Dirèttive*, str. 137–138).

⁵⁷ Pravila tal. katoličkog omladinskog udruženja određuje da svaki član mora pohađati tjednu vjersku pouku u vlastitoj župi ili vjerskom udruženju – *i barem jednom se mjesečno pričestiti...* (*Dirèttive*, str. 155). Sveti Otac jako hvali tal. kat. žensku omladinsku akciju koja je dobroano provela *dnevnu sv. pričest* (*Bolletino A. C. I. II/7*; str. 29).

Poznato je da je ovaj intimni život s presv. euharistijom princip Katoličke akcije cijeloga svijeta, *conditio sine qua non*, uvjet bez kojega ne može uopće biti Katoličke akcije. Katolička akcija bez sistematskoga duhovnog odgoja, bez ovoga euharistijskog života znači „zgrada bez podloge“.⁵⁸

Neki su držali da u organizacijama katoličke akcije nije trebalo određivati vjerski minimum. Zašto da budemo stroži negoli je Crkva i zadovoljimo se s onim što Crkva traži? No sadašnji Papa veli: „Sve veće dnevno proširenje Katoličke akcije i njena sve čvršća organizacija, činjenica da sve dublje u duše ulijeva ljubav k božanskoj euharistiji... sve nas to napunja velikim veseljem i daje nam nadu u bolje dane.“⁵⁹ A i mnogi drugi spisi Svete Stolice jasno govore da Katolička akcija mora istodobno biti jedna euharistijska akcija. A zar se može nazvati imenom euharistijske akcije ako se traži samo minimalna godišnja sv. pričest? Za jednu euharistijsku akciju tražimo više. A jer Orlovstvo nije nikakvo slobodno udruženje, već sve stvari do u tančine određuje, to je ustanovilo minimalnu mjesečnu pričest. – Nekima se to čini pretjerano za naše prilike. No treba uzeti u obzir da Priručnik Orlovске organizacije propisuje da se članom postaje tek nakon barem tromjesečnoga do dvanaestomjesečnoga gostovanja (str. 21) i da se *postepeno* dovodi omladina do sakramenata. Napokon je to ideal do kojega kanimo vremenom dovesti omladinu. Praksa je pokazala da se Orlovstvo u tome nije prevarilo.⁶⁰

A i naši su biskupi u više navrata izjavili da je euharistijski duh jamstvo pobjede Orlovstva. „Da se ispuni ta sveta želja Hrvatskoga orlovskog saveza, katolički episkopat od svega srca blagosivlja organizaciju Hrvatskoga orlovskog saveza i sav njegov radni program koji je izrečen u njegovoj divnoj lozinki: Žrtva, Euharistija, Apostolat. Katolički episkopat pozdravlja svu našu katoličku omladinu u svem njihovu štovanju presv. Euharistije.“⁶¹ Preuzv. g. Šarić ističe u svom pastirskom listu: „Dosta je istaknuti da je presveta euharistija označena izvorom jakosti Orlovskom pokretu“ (str. 34). Preuzv. gospodin dr. Bauer, nadbiskup zagrebački, piše Hrvatskom orlovskom savezu: „No iznad svega valja pohvaliti vaš euharistijski duh; vi ste učinili obvezatnim barem mjesečno primanje sv. sakramenata za sve vaše članove, a

⁵⁸ *Direttive*, str. 11 i 12.

⁵⁹ Pio XI., *Konzistorijalna alokucija* od 23. V. 1923.; A.A.S 1923, str. 247.

⁶⁰ Odlični pedagozi vele: ako se od omladine mnogo traži, to se od nje i mnogo dobije jer je velikodušna.

⁶¹ *Vrhbosna* od 20. III. 1924., str. 45.

podupirete gdje možete čestu pa i dnevnu svetu pričest. I opet kažem: tako valja! Vaš je katolicizam konzekventan jer znadete da naš vrhovni vojskovođa Isus Krist obitava među nama u svetohraništu, znadete da nas on neprestano k sebi zove, a pustiti ga osamljena nije dostojno. *Zato Katolička akcija koja nije istodobno euharistijska akcija ne može uroditi trajnim plodovima.* Sve ste vi to dobro spoznali i zato vas stavljamo za *uzor* svim vjericima našega naroda. Rastite brojem i u svetosti, budite pravi vitezovi, hrabra četa i predziđe kršćanstva, *pravi požrtvovalni apostoli presv. Euharistije*“ (5. V. 1924.).⁶²

Žrtva

Orlovi su nametnuli sebi mnoge *žrtve*. Već je velika žrtva od njih što u ovom vijeku novoga poganstva ne žive samo životom čestitih kršćana vršeći sve dužnosti koje im nameće sveta Crkva. A nije mala stvar biti članom Orlovske organizacije koja od svojih članova traži, osim mnogih drugih žrtava, i veliku *žrtvu discipline*.

Sadašnji papa Pio XI. održao je nedavno (11. II. 1925.) govor milanskim hodočasnicima o značenju Katoličke akcije. Među ostalim je rekao: „I da se uzmogne polučiti uspjeh u tako širokom području rada, mora biti s molitvom i radom spojen duh požrtvovalnosti; i to ne samo žrtva rada već i *žrtva discipline* koja svakoga drži na svom mjestu, blagotvorna, čvrsta, odana, djetinja disciplina. Disciplina u duhu, puna jednodušnosti; *neograničena prema onima na kojima je dužnost da daju smjernice*. Ne smije se ići nalijevo kada je zapovjedbno da se ide nadesno ili obratno. Uostalom, nema mudrije mudrosti od poslušnosti jer tko sluša, učinio je sve što od njega može tražiti kršćanska mudrost, ima pravo na potpuno priznanje.“⁶³

U tom se je govoru Sveti Otac poslužio upravo orlovskom terminologijom upotrebljavajući usporedbe iz gimnastičkoga rada. Orlovi su temeljito i duboko shvatili značenje ove „žrtve discipline“ za kršćanski život; njihova *Zlatna knjiga*, njihov „priručnik“, te odredbe koje šalju svojim društvima nisu ništa drugo nego lijep hvalospjev katoličkom shvaćanju discipline.

⁶² *Katolički list*, 8. V. 1924.

⁶³ *Kipa*, 20. II. 1925.

Apostolat

Orlovska je akcija nadalje pravi *apostolat* za raširenje slave Božje i za spas duša; kiteći se svojim orlovskim znakom oni posvuda otvoreno i junački ispovijedaju vjeru u Isukrsta.⁶⁴

Orlovi hoće vršiti sve vrste djela milosrđa: tjelesnoga i duhovnoga ne obazirući se ni na vlastitu korist ni na zemaljske probitke. Polje je njihova ćudoredna apostolata široko. Prorok veli: „Nema više vjernosti, nema ljubavi, već proklinjanje i laž, ubijanje i krađa, preljub i nasilje jer u svijetu nema poznavanja Boga“ (Hoš 4,2). Orlovstvo osobitu pažnju posvećuje suzbijanju kletve i pijanstva. O tome su u hrvatskom izdanju *Zlatne knjige* (str. 67 i 68) izišli posebni stavci.⁶⁵

Orlovstvo je također započelo zauzimati odlučno stajalište prema nedozvoljenim zabavama, a pogotovo protiv onih modernih plesova koji ugrožavaju ćudoređe i koji su izražaj nisko pale vjerske svijesti sadašnjega društva (*Mladost*, 1925., str. 176). U talijanskoj se ženskoj Katoličkoj akciji o plesovima provode ove smjernice:

„Što se tiče plesova, to neka duhovnik ne traži ni više ni manje negoli što određuje katolički moral koji stavlja ples među *opasne zabave* i neka upozori da je skoro isključeno da bi moderni plesovi bili bez opasnosti za moral djevojke. Na svaki način neka zabrani sudjelovanje kod nećudorednih plesova. U drugim slučajevima neka rješenje delikatnoga problema prepusti ispovjedniku koji će prosuditi da li je ili manja bliža grješna prigoda. Neka poglavito duhovnik nastoji pokazati ljepotu apostolata i *opreku između plesa i apostolata*; neka kaže da u heroizmu koji traži ženska tal. kat. omladina spada i odricanje od poželjnoga užitka; neka ih nauči osjećati zadovoljstvo onih ljudi koji su u više sfere postavili svoje srce i onda će vidjeti kako djevojke i u slučajevima gdje ih važni obiteljski obziri ili zahtjevi roditelja sile da sudjeluju kod tih svečanosti, to će one sve manje i manje k njima ići; ili

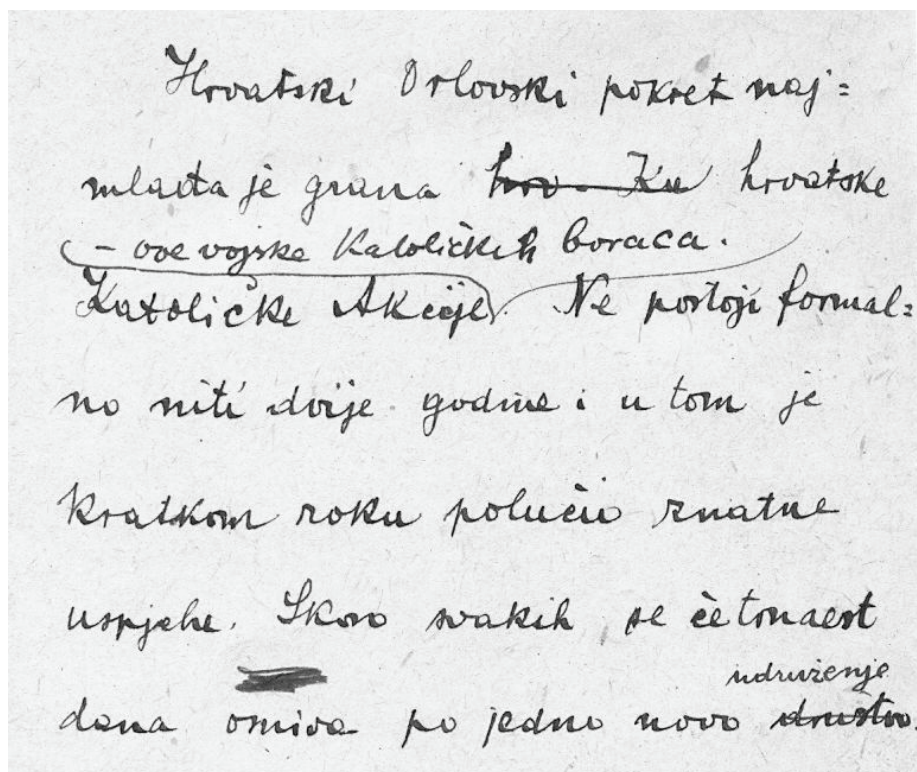
⁶⁴ „Apostolat je najgorljiviji i najplemenitiji kucaj njegova srca. Treba Isusu nositi duše i ne smije se dozvoliti da se prezru njegova prava, kletvom okalja njegovo ime, zamrzi njegova ljubav...“ (*Direttive*, str. 129).

⁶⁵ I jer je ovaj *socijalni apostolat* specifična oznaka Katoličke akcije, to svaka priredba, svaka zabava, svaki plakat i letak (čuvati se sokolske frazeologije, a i ponašanja) mora imati tu apostolsku tendencu. U Italiji se iz tih motiva određuje npr. za žensku omladinsku Katoličku akciju: „Diletantske su kazališne predstave obično zabranjene jer zahtijevaju dugu pripravu, dovode do brbljarija (trača) i natjecanja (rivaliteta): *odvraćaju od apostolata* i ne daju rezultata koji bi odgovarao žrtvama onih koji se za njih spremaju. Zato se Nj. S. Benedikt XV. udostojio da odobri ove mjere... U svakom slučaju treba spriječiti da vođe glume. Također valja imati na umu odredbu lombardskih biskupa na čelu s Nj. E. kardinalom Rattijem od 2. I. 1922. gdje se nalaže da u ženskim glumama ne smiju dolaziti na pozornicu ni svećenici ni muški“ (*Direttive*, str. 130–131).

će biti kod plesa, a ne plesati ili će posjećivati istu neželjenu zabavu i napokon će je se posve osloboditi. Neka duhovnik ne dopusti da se u prostorijama udruženja promiču plesovi, pa makar za same djevojke. Naučena zabava u kojoj se je uživalo proširit će se i urodit će nezgodama. Naša su udruženja priprava i odgoj za apostolat, a ne za plesove. Iste kriterije valja primijeniti s obzirom na javna kazališta i kinematografe itd.“ (Direttive, str. 131).

Slično odrediše i njemački biskupi na svojoj konferenciji u Fuldi 25. I. 1925. „Moderni se plesovi, koji su *gotovo svi* najgorega podrijetla pa ugrožavaju stidljivost i čednost, ne smiju ni pod kojim uvjetom više trpjeti, pa ni u takozvanom profinjenom obliku“ (Mladost, 1925., str. 176).

* * *

Hrvatski Orlovski pokret naj-
mlađa je grana ~~Orlova~~ ~~Orlova~~ hrvatske
- ova vojske Katoličkih boraca.
Katoličke Akcije. Ne postoji formal-
no niti prije godine i u tom je
kratkom roku polučio znatne
uspjeha. Kao takih, se četrnaest
dne ~~omira~~ po jednu novo ^{udruženje} društvo.

Faksimil teksta
iz prvoga poglavlja „Uspjesi Orlovstva“ (vidi str. 19)

Vrhunaravni duh

Sredstva kojima se služi Hrvatsko orlovstvo lapidarno su izražena u njegovoj lozinci: Euharistija, Žrtva i Apostolat.⁶⁶

Po svetoj euharistiji nastoje postati što sličniji Onome koji je alfa i omega, princip i zadnja svrha čovjeka. Ljube iznad svega presv. euharistiju i javno svjedoče da žele biti samo suradnici svete Crkve u širenju socijalnoga kraljevstva Presvetoga Srca. Sve svoje sile predaju u ruke Božje da se on njima posluži u ostvarenju velikih remek-djela. Hrvatsko je Orlovstvo zasnovano na vrhunaravnoj podlozi. U život provode upute koje je blage uspomene papa Pio X. dao 9. IX. 1904. francuskim hodočasnici:

„Budite uvjereni, predragi sinovi, ako Gospod ne gradi kuću, uzalud rade oni koji stavljaju kamen na kamen da je podignu; ako Gospod ne čuva domaće ognjište, to uzalud vojnici straže da ga brane od prijetnja neprijateljevih i sav je rad uzaludan bez blagoslova Božjega.“

I nadalje se Orlovi sjećaju značajnih misli koje je napisao isti papa Pio X. u svojoj enciklici *Il fermo proposito* od 11. VI. 1905.: „Da je dobro izvršimo – tj. Katoličku akciju – to trebamo božansku milost. Ni apostol je ne dobiva ako nije sjedinjen s Kristom. Tek onda kada budemo izgradili Krista u sebi samima, moći ćemo ga lakše dati obiteljima i društvu... Svi oni koji su pozvani da ravnaju ili koji se posvećuju promicanju Katoličkoga pokreta moraju biti iskušani katolici uvjereni o svojoj vjeri, iskreno pokorni Crkvi i poglavito ovoj najvišoj Apostolskoj Stolici i namjesniku Isusa Krista na zemlji; moraju biti ljudi istinske pobožnosti, muževnih kreposti i tako neporočna života da uzmognu svima služiti kao djelotvoran uzor.“

Pojedinci i kolektivnost moraju raditi iz vrhunaravnih motiva. Ni jedna se stvar ne bi u Katoličkoj akciji smjela poduzeti bez zazivanja Božje pomoći koja daje blagoslov u radu. Vođe talijanske Katoličke akcije koja bi danas mogla služiti za uzor svim narodima prostodušno priznaju:

„Naši su tečajevi polučili *nenadane* uspjehe jer su se pripravili i razvijali u duhovnoj atmosferi i jer su bili *poduprti molitvama* i žrtvama brojne čete dobrih duša“ (*Direttive*, str.13).

Katolička se akcija drži one stare poslovice: *Ille recte novit vivere qui recte novit orare*. Samo onaj dobro znade živjeti koji se dobro znade

⁶⁶ Slična je lozinka Tal. kat. omladinske ženske akcije: „Ona treba pripremiti novu Italiju koja nam mora dati mučenice, apostolke, misionarke, majke svetaca koje su dostojne Italije prvih kršćanskih vremena. Više se brinuti treba za vrijednost (članica) negoli za broj i ta čini da se sjaje. To su tri imena: euharistija, apostolat, heroizam“ (*Direttive*, str. 129).

moliti. A u Katoličkoj akciji riječ „živjeti“ znači isto što i apostolski djelovati. Nema dakle socijalnoga apostolata, nema Katoličke akcije bez pojedinačne i kolektivne molitve. U talijanskoj ženskoj Katoličkoj akciji prije svake odborske sjednice se moli, a nakon molitve duhovnik odbornicima iznese nekoliko duhovnih misli. Inače prijeti opasnost da se odborници iscrpe u čisto tehničkim poslovima i vremenom počinju nehotice zanemarivati duhovni cilj Katoličke akcije. Duhovnik prema tome odgaja odbornice i potiče ih i na duhovni život.

Tom bi se prilikom dalo nešto reći i o odnosu Katoličke akcije i liturgijske molitve, tj. one molitve koja je najdraža Božjem Srcu jer je službena molitva same sv. Crkve. Tako se u Italiji Cecilijanski pokret upravo oslanja na Katoličku akciju. (A kod nas?) I tjesna je veza između predsjedništva Katoličke akcije i talijanskoga pokreta sv. Cecilije.⁶⁷ Talijanska katolička ženska omladina izdala je poseban gregorijanski molitvenik *Lodiamo il Signore* i upravo Talijanska ženska Katolička akcija važan je čimbenik u obnovi crkvenoga pjevanja. Sam sveti otac Pio XI. pohvalio je te oduševljene djevojke.⁶⁸

Tjelovježba

*Orandum sit ut sit mens sana in corpore sano.
(Trebalo se moliti da bude zdrav duh u zdravu tijelu.)
Kršćanska poslovice*

Tjelovježba u službi zdravlja

Posebno obilježje unutar Katoličke akcije daje Orlovstvu njegovanje tijela. „Kao duša,“ vele njemački biskupi, „i tijelo je stvoreno od Boga. Tijelo je kršćanina posvećeno sakramentima, hram je Duha Svetoga. Stoga se i tijelo kršćanina mora smatrati svetim. Skrb se za tjelesno zdravlje ne daje samo spojiti kršćanskim naukom, nego je taj nauk i zapovijeda.“⁶⁹

Kada katolik njeguje tijelo, to hoće da ono postane zdravo, snažno, spretno i lijepo. Kada se radi o tjelesnom odgoju, to je katoličkoj omladinskoj organizaciji stalo do toga „da se duši dade krepak organizam, da se učini *mens sana in corpore sano* (zdrav duh u zdravu tijelu); ne radi

⁶⁷ *Boll. uffic. Az. Catt. It.* 7–8, str. 24; II, 7, str. 11.

⁶⁸ *Direttive*, str. 141.

⁶⁹ Njemačka biskupska konferencija u Fuldi u siječnju 1925., *Mladost*, 1925., str. 174.

se o tome da se njeguje sport radi sporta, ne radi se o tijelu radi tijela, već o tijelu radi duše, o materijalnom radi duhovnoga“ (papa Pio XI., *Govor tal. kat. omladini* 11. XI. 1924.; *Boll. Uff. A.C. I., II, 11, str. 3*).⁷⁰

Gajenje tjelovježbe, ritmičkih i higijenskih igara unutar orlovskih organizacija, najveći je udarac iskrivljenim nazorima bezvjeraca koji u svojoj neukosti tvrde da je kršćanska askeza neprijateljica tijela. Orlovstvo njeguje svojom tjelovježbom upravo onu težnju koja ide za tim da se sve tjelesne sposobnosti podrede duhu koji neprekidno izvršava volju vrhovnoga Zakonodavca.

Sve što bi kod tjelesnoga odgoja bilo na štetu zdravlja, stidljivosti, ćudorednosti i odgoju karaktera, to Orlovstvo odlučno od sebe odbacuje.

Tjelovježba razvija duh heroizma

Također je dobro istaknuto da orlovska tjelovježba treba kod omladine razvijati duh heroizma koji je kod nas nešto nasljedno i koji se prema tome nadovezuje na naše tradicionalno narodno junaštvo. Papa Pio XI. je rekao (14. IX. 1922.): „Ima trenutaka kada se mora biti ili izdajicom ili junakom“ (*Directive*, str. 129). Danas su takvi časovi za katolike i zato je u neku ruku dužnost svakoga katolika da radi u Katoličkoj akciji, kako to veli Sveta Stolica, ako ne želi biti izdajica (kard. Gasparri, 2. X. 1923.). A za ovakvo junaštvo upravo želi odgajati Orlovstvo. Evo kako jedan od naših najistaknutijih katoličkih publicista⁷¹ govori o ovom herojskom odgoju pomoću Orlovstva:

„Orlovstvo ide za tim da među svojim članovima odgaja smisao za heroizam. Njegovi su uzori vjerski i narodni junaci. Orlovi štuju crkvene heroje počevši od svojega zaštitnika sv. Ivana Evangelista pa preko bl. Marka Križevčanina sve do najnovijih svetaca. Orlovi štuju i hrvatske narodne heroje počevši od onih junaka koji dovedoše Hrvate na jug pa sve do najnovijih narodnih mučenika i boraca. Laž je da hrvatstvo nije

⁷⁰ Hrvatsko orlovstvo bi moglo usvojiti sljedeće konkretne odredbe njemačkih biskupa koje se uglavnom kod nas već i provode: „Gimnastika se mora vršiti posebno po spolovima. Gimnastičku pouku smiju davati samo osobe onoga spola kao što su oni koji gimnasticiraju. Gimnastičko odijelo ne smije povrijediti stid. Odijelo za kupanje ne smije se za dječake, kao ni za djevojčice, nositi kod pouke gimnastike. Svake vrste vježbi bez odijela (golo) moraju se zabaciti. Svako se žensko gimnastičko odijelo koje oblike tijela samo pokazuje ili koje ne odgovara ženskim osobinama neka se odbaci. Gimnastika djevojčica treba biti samo tamo gdje javnost nema pristupa. Ako to nije moguće ili ako se posebno gimnastičko odijelo ne može nabaviti, valja se ograničiti na takve gimnastičke vježbe koje se mogu izvesti u običnom odijelu. Gimnastika parade i natjecanje djevojčica i žena treba odbijati jer pobuđuje svojstva koja ne odgovaraju ženskom svijetu“ (Zaključak njemačkih biskupa na konferenciji u Fuldi 25. I. 1925. Vidi *Mladost*, 1925., str. 175–176).

⁷¹ Petar Grgec

pokazalo u povijesti dovoljno heroizma. Da nije bilo u naših pradjedova i djedova heroizma, ne bi bilo ni nas živih. Kada se jedan narod održi trinaest stotina godina, to je dovoljan znak da je njegovu opstanku udaren čvrst temelj i da tu ima mnogo heroizma. Ovogodišnji je orlovski omladinski dan važan i zbog toga jer su Orlovi spojili s njime i svoju proslavu tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva. Na taj dan sjećaju se Orlovi svih naših narodnih heroja, sjećaju se kralja Tomislava, kralja Krešimira, Zvonimira i Svačića, sjećaju se Pavla i Mladena Šubića, Paližne, Horvata i Lackovića, sjećaju se Đure i Petra Daničića, Ivana i Juriše Senjanina i drugih opjevanih hrvatskih senjskih uskoka, sjećaju se fra Luke Ibrišimovića, Marka Mesića, Mate Delimanića, Matije Gupca, Zrinskih i Frankopana, Ilića, Ilinića i Kolakovića, sjećaju se fra Filipa Grabovca i mnogobrojnih kršćanskih boraca i mučenika iz Bosne, Hrvatske i Dalmacije. I u svojem spominjanju i čašćenju svih hrvatskih narodnih junaka osjećaju Orlovi da je snaga što je oni crpe iz naše prošlosti nepobjediva. Osjećaju tu snagu još jače kada pomisle na dugi niz kršćanskih mučenika, svetaca, pisaca i učitelja s kojima čine općinstvo svetih“ (*Narodna politika* od 8. V. 1925., str. 2).⁷²

Tjelovježbu spojiti s narodnim kolima i liturgijom

Na đakovačkom se je sastanku u srpnju 1924. već radilo na tome da se unese poseban stil u orlovsku tjelovježbu. Gimnastika treba postati ritmičkim i idejnim izražajem naše ideologije i naših radnih osobina. Tako se pomišlja na to da se prestiliziraju neka naša narodna kola i ove ritmičke kretnje spoje s igrom i pjesmom. To bi također bio najbolji ustuk nećudorednim i nezdravim modernim plesovima koji ubijaju mladež u zagušljivim dvoranama.

Isto bi bilo važno da se prouči odnos između liturgije i ritmičkih kretnja i da Orlovstvo svoj životni stil počinje prilagođavati sv. liturgiji: ministriranje, poljubac mira, poklek u *Credū*, kod zadnjega evanđelja u misi (Iv 1,1–18), pjevanje koralā, zajedničko pjevanje veličanstvene Mojsijeve zahvalnice: „Zapjevat ću u čast Gospodinu“ (Izl 15,1–21) i posljednje pjesme: „Slušajte nebesa sad ću govoriti“ (Pnz 32,1–43).⁷³

⁷² O narodnoj ideologiji Orlovstva izašao je već poseban članak pod naslovom *Katoličanstvo i hrvatski narod*. Vidi: *Mladost*, Zagreb, br. 11–12, 1924., str. 201–214.

⁷³ Nadovezujući svoje razmišljanje o raznim aktivnostima Orlovstva Merz na ovom mjestu u glavnom tekstu donosi zanimljiv prijedlog o angažiranju Orlovstva za sv. Uniju, tj. sjedinjenje kršćana, za ekumenizam. Evo njegovih razmišljanja: „Posebna bi odlika bila Orlovstva da radi za sv. Uniju. Dok još nemamo dovoljan broj stručnjaka za provođenje ideje sv. Unije, to bi se rad Orlova za sada mogao ograničiti na to da se prije sastanka, nastupa, vježba moli sljedeća lijepa molitva odobrena od Leona XIII.: 'Bože, koji si ujedinio razne narode u ispovijedanju

Obiteljski odgoj

Budući da je obitelj prva i bitna stanica ljudskoga društva koja je bila prije države i ima neka sveta prava koja joj ni državna sila ne smije otetiti, Orlovstvo posvećuje upravo veliku pozornost obiteljskom odgoju. Obiteljske kreposti kao poštivanje očinskoga autoriteta, poslušnost, disciplina, samozataja gaje se u orlovskoj organizaciji.

Omladinu na to upozorava *Zlatna knjiga*, tj. da će i ona jednom stupiti u brak i da se valja za to veliko zvanje – zvanje oca obitelji – temeljito pripremiti. Omladina treba znati da je zadaća većine ljudi da osnuju kršćansku obitelj čija je dužnost da se množi, da odgaja djecu i da se bračni drugovi u životu međusobno potpomažu. I eto obitelj, ta najvažnija stanica narodnoga života, postaje pomoćnicom Božjom u stvaranju svetaca koji će na vijeke slaviti Boga.

Orlovska organizacija nadopunjuje kućni odgoj i priprema mladića za njegovu buduću ulogu koju će morati vršiti kao otac kršćanske obitelji.

Nadalje, među Orlovima mora vladati duh srdačnosti i duh prijateljstva. Orlovska organizacija pruža danas omladini najbolje sredstvo da na sebi iskuša riječi nadahnutoga pisca: „Blažen onaj koji je našao istinitoga prijatelja (*Beatus qui invenit amicum verum*)“ (Vulgata, Eccl. Sir 25,12). – „Vjeran prijatelj pouzdana je zaštita; i tko ga je stekao našao je blago (*Amicus fidelis protectio fortis; qui autem invenit illum, invenit thesaurum*)“ (Sir 6,14). Propovjednik veli: „Bolje je dvojici nego jednome jer imaju bolju plaću za svoj trud. Padne li jedan, drugi će ga podići; a teško jednomu! Ako padne, nema nikoga da ga podigne“ (Prop 4,9–10).

I eto, tako je hrvatski Orao organizacija koja računa sa socijalnom naravi čovjeka i s potrebom kršćanskoga prijateljstva i sve ovo stavlja u službu velike ideje širenja kraljevstva Božjega među ljudima.

Prema ženskoj omladinskoj Katoličkoj akciji

Mislimo da se stajalište Orlovstva prema organiziranoj katoličkoj ženskoj omladini slaže sa stoljetnim iskustvom katoličke pedagoške znanosti. Stoga se orlovski društveni rad vrši posve odijeljeno od

tvoje ime, molimo te za kršćanske narode Istoka. Sjećamo se visokoga položaja što su ga zauzimali u tvojoj Crkvi. Iz sve te duše molimo da u njima probudiš želju te opet zauzmu taj visoki položaj i s nama opet postanu jedno te isto stado pod upravom istoga pastira. Učini da kao što nas, tako i njih zajedno s nama prožme nauk njihovih svetih učitelja koji su također i naši vjerski oci. Čuvaj nas od svake nespretnosti koja bi ih mogla odbiti od tih naučitelja. Neka duh sloge i ljubavi koji je zalag tvoje prisutnosti među vjernicima pospješi čas kada će se naše molitve sjediniti s njihovima da tako svaki narod i svaki jezik veliča tvoga Sina, našega Gospodina Isusa Krista. Amen.“

djevojaka i u posve odijeljenoj, izoliranoj atmosferi gaje se muževne kreposti. Tek u izvanrednim i rijetkim zgodama dopušta se kod velikih skupnih manifestacija da muška i ženska omladina pod vodstvom starijih i iskušanih vođa zajednički i javno očituje svoje ideje.

U njemačkom omladinskom pokretu prihvaćene su među ostalim i ove rezolucije:

a) Spolna se zrelost zbiva kod mladih između 14 i 24 (kod djevojaka do 22.) godine. U to doba treba dati tijelu i duši vremena i snage da se nesmetano razvije do potpuna čovjeka. Mladić treba najprije postati *čitav* mladi čovjek, a djevojka da se razvije do plemenite ženske duše.

b) Iz ovih vidika slijedi za *Quickborn* kao Katolički omladinski pokret zahtjev da su grupe *odijeljene*, da *odijeljeno* putuju i da se *odijeljeno* zabavljaju. A treba li jednom slaviti zajedničku svečanost u *prisutnosti starijih*, dopušteno je to kao *izuzetak*.⁷⁴

Ova bi se načela mogla podastrijeti našem episkopatu na odobrenje i za *svaki* bi se pojedini zajednički nastup, manifestaciju, moralo pitati predsjedništvo HOS-a koji bi uz privolu generalnoga duhovnika podijelio iznimnu dozvolu. Djevojke bi analogno morale pitati svoju vrhovnu centralu. Obje bi se centrale morale za svaki pojedini slučaj međusobno dogovoriti.

Razlog je toga stroga dijeljenja što odgoj mora biti individualan i mora računati s posebnim svojstvima muškarca, odnosno žene. Nakana je Stvoriteljeva koji je toj šarolikosti i razlici muškarca od žene dao poseban čar i posebnu ljepotu te se naravna obilježja ne samo ne razvodnjuju i uništavaju miješanim odgojem, već se od ljudi traži da prirođena svojstva muškarca, odnosno žene razviju u posve odijeljenoj atmosferi do što višega stupnja savršenosti.

Prema protivnicima

Orlovska ideja ima i protivnika. Među njima su i svi oni koji su protivnici Katoličke Crkve. U našim su selima i gradovima svi oni protivnici Orlovstva koji uživaju u bogomrskoj kletvi, koji provode život po birtijama, žive nečudorednim životom, koji napokon čeznu za bogatstvom i vlašću. Protivnici su nadalje sve one omladinske organizacije koje ili javno napadaju na katoličku vjeru (Jugoslavenski sokol) ili koje ispovijedaju kobno načelo da je vjera privatna stvar (Hrvatski sokol) jer se na taj način „širi kuga

⁷⁴ Zaključci II. Quickborntag 1920; vidi dr. Kniewald: *Katoličkim djevojkama*, 1923., str. 201.

indiferentizma“ koju je osudila 15., 16. te 79. teza *Syllaba*.⁷⁵ Taj se vjerski indiferentizam razlikuje od ateizma jedino imenom, a u biti je isto što i ateizam (Leon XIII., Enciklika *Immortale Dei*).

No Orlovstvo je nastojalo da se lojalno bori. Iako je svim mladenačkim žarom napadalo krive ideje, to su ipak protivnici kao pojedinci uvijek ostali predmetom njihove djelotvorne ljubavi.⁷⁶

Hrvatsko Orlovstvo nije nikakvo protusokolsko udruženje ili, kako su ga nazivali, „katoličko sokolstvo“. Iako historijski promotreno ono nastaje u Češkoj i Sloveniji kao reakcija ne bezboštvo Sokola, kod nas je ono organizacija Katoličke akcije u najčišćem obliku. Tjelesni uzgoj, odore, disciplinirana organizacija po svojoj vanjštini, još podsjećaju na tu historijsku reakciju. Te stvari u hrvatskom Orlu nisu bitne: Sokol može iščeznuti iz naših krajeva, odora i tjelovježbeni sistem se mogu promijeniti, a Hrvatski orao će imati uvijek svoje pravo na opstanak jer je to kulturna organizacija koja bez obzira na protivnike stvara pozitivne vrednote: Kristom preporođeno katoličko društvo.

Orlovstvu je uvijek stalo do toga da okupi najbolje mladiće koji će biti svakom uslužni, pa i protivnicima koji će svojim blagim i simpatičnim nastupom nastojati pokazati ljepotu katoličkoga nauka. Krivo je mišljenje onih koji drže da su Orlovi u se zatvorena sekta koja druge izaziva i u gradove i sela unosi razdor.

Orlovstvo je apostolat ljubavi, misionarstvo koje oko sebe stvara atmosferu privrženosti i povjerenja. To nimalo ne smeta da su orlovske organizacije pristupačne samo eliti naše omladine i da se svaki isključuje tko bi se ogriješio o velika načela nauka vjere, čudoređa ili discipline.

Državlanski odgoj u Orlu

Ako dublje promotrimo bit Orlovske organizacije, kako je kod Hrvata provedena, to vidimo da je u njoj ostvaren idealan tip novoga kršćanskog *državnog poretka*. Odnos između vremenite i duhovne vlasti u njoj odgovara odnosu između Crkve i države. Svaka je vlast u svom djelokrugu neovisna, a u mješovitim pitanjima Crkva, to jest ona vlast čiji je cilj uzvišeniji, ima odlučnu riječ. Duhovni vođa u Orlovskoj

⁷⁵ Papa Pio IX. objavio je 1864. g. encikliku *Quanta cura* protiv modernističkih zabluda koje štete vjeri i Crkvi. Na kraju teksta te enciklike dodan je popis od 80 teza-zabluda, nazvan *Syllabus*, koje Crkva ne prihvaća, odbacuje i osuđuje.

⁷⁶ Vidi knjižicu *Hrvatsko sokolstvo s katoličkoga stajališta* te članke *Na adresu Hrvatskoga sokola* i *Hrvatski sokol i Katolicizam* u *Kat. listu* od 12. VI. 1924. i 17. VII. 1924.; *Čemu vodi sokolski odgoj mladeži*, *Nedjelja*, br. 4, 1925., str. 5.

organizaciji ima konačnu riječ u pitanjima vjere i ćudoređa i što je izravno s tim u vezi. (Isto kao Crkva prema katoličkoj državi.) Neka se svećenik u čisto tehničke stvari ne upliće bez potrebe; tu je prema pravilima potvrđenim od episkopata njegovo glavno *pravo savjeta*. I kao što je najbolji uvjet za procvat same države ako živi u slozi s crkvenom vlašću, isto treba vladati sloga i ljubav između predsjednika i duhovnika, između laičke i klerikalne hijerarhije. Predsjednici moraju uvijek štiti ugled duhovnika.

Indirektna vlast Crkve

Kada Crkva treba izravno intervenirati u djelovanje Orlovstva?

Orlovska organizacija ne ovisi o čisto vremenitim stvarima direktno od duhovnika. Krist, naime, nije ustanovio Crkvu da se brine za gimnastički odgoj, za sistem organizacije, određivanje članarine, sletove, manifestacije, predstave. U tim vremenitim stvarima organizacija (kao i država) ovisi samo indirektno o Crkvi (duhovniku).

Tako organiziranje sletova, tjelovježbe, članarina ne spada na duhovnika – Crkvu (*Directive*, str. 19). Ali kada bi to djelovalo štetno na ćudoređe, odvratilo ljude od propovijedi, kršilo crkvenu disciplinu, to duhovna vlast ima pravo i dužnost intervenirati. Njena je svrha uzvišenija od svrhe udruženja (države) i niže se mora podrediti višemu. Upravo bi ludo bilo pomisliti kada bi se tvrdilo da se Crkva treba ravnati po udruženju (organizaciji), to jest po ustanovi čiji je cilj mnogo niži. To je indirektna vlast Crkve jer se *ne* odnosi na vremenite stvari, ukoliko su te vremenite i imaju vremenit cilj, već što se tu radi o duhovnom cilju. Ova je indirektna podložnost udruženja (države) *negativna* ili *pozitivna*.

Podložnost pod negativnim vidom

Negativna je utoliko što organizacija (država) ne smije ništa poduzeti što bi bilo na štetu Crkve ili od nje zabranjeno. Ako se štogod učini što spada u vjeru, ćudoređe, crkvenu disciplinu bez privole duhovnika (Crkve), to je bez vrijednosti: manjka zakonita baza ili se na taj način krše od Boga dana prava. To je stoga što niži cilj ne smije biti zapreka uzvišenijem i potrebnijem cilju Crkve.

Podložnost pod pozitivnim vidom

Pozitivna indirektna ovisnost jest da organizacija (država) *mora* raditi i nešto poduzeti za dobrobit Crkve kada ona to traži. Npr. da kazni

one koji se ogriješe o vjeru, ćudoređe, crkvenu disciplinu. Štoviše, crkvena vlast ima i pravo odlučiti kako će organizacija (država) u svom djelokrugu i svojim sredstvima izvršiti taj nalog. Crkvi naime pripada pravo da sama prosudi kako će postići svoj cilj.

Iza svega ovoga valja ponovno istaknuti i posebno naglasiti: organizacije su Katolićke akcije (orlovske) najbolja *škola* državnoga života i državlanskoga i domovinskoga odgoja i kod toga treba uvijek misliti na *analogiju* koja postoji u javnom životu između neovisne Crkve i neovisne države.

No jer su udruženja Katolićke akcije ustanovljena radi vjersko-ćudorednoga cilja, „obnove svega u Kristu“ (Ef 1,10) jer tjelovježba, tečajevi, manifestacije, socijalne diskusije imaju služiti tom vjersko-ćudorednom cilju, jasno je da Crkva ima, kako već prije dokazasmo, pravo da se upliće i u stvari vremenitoga karaktera kada se radi o dobru duša. Crkva se tu ravna po savjetu Apostola: „Sve mi je dopušteno! Ali – sve ne koristi. Sve mi je dopušteno! Ali – neću da mnome išta vlada“ (1 Kor 6,12; 10,23).

Leon XIII., govoreći o sindikatima, veli da oni spadaju pod crkvenu jurisdikciju ukoliko se odnose na vjeru isto tako kao i bratovštine, kongregacije, crkveni redovi: „Ako ekonomsko-socijalna udruženja jednostavno promotrimo razborom, to vidimo da su osnovana poradi poštena cilja i da stoga počivaju na naravnom pravu; *ukoliko se odnose na vjeru, potpadaju samo pod Crkvu*“ (Leon XIII., *Rerum novarum*, B. Pr. III, 61).

Crkva se redovito ne upliće u vremenite stvari Katolićke akcije jer je svjesna da su vjernici u javnom životu u čisto vremenitim stvarima neovisni o direktnoj vlasti Crkve i da se u toj organizaciji moraju *školovati* kako će se služiti svojom građanskom slobodom.

Orlovstvo nije vjersko društvo već stanica novoga državnog poretka⁷⁷

Hrvatsko orlovstvo nije crkveno udruženje, nije se pretvorilo u nekakvu vrstu bratovštine ili kongregacije. Ne, orlovske su organizacije svjetovna udruženja u kojima svećenik vrši analognu ulogu kao Crkva u katolićkoj državi. Priznati valja da se tu i tamo nađe koji neupućeni svećenik koji terorizira članove. On hoće u svemu nametnuti svoju volju i ne daje članovima mogućnost slobodna razvoja. Takav postupak znači

⁷⁷ Vidi poglavlje o odnosu Katolićke akcije i vjerskih udruženja.

brkanje od Boga ustanovljenih neovisnih vlasti – crkvene i vremenite. U svim stvarima koje se ne odnose na vjeru i ćudoređe članovima (pogotovo odraslijima) valja dati slobodu razvoja. I kada promatramo taj odnos između duhovne i vremenite vlasti u Orlovskoj organizaciji, to se u našoj duši pokazuje vizija novoga kršćanskog društvenog poretka.

Orlovsko je udruženje prva stanica novoga državnog poretka. Povećajte je do savršenstva i ukazat će vam se katolička država u tijesnoj vezi s Katoličkom Crkvom kako ju je prikazao Leon XIII. u monumentalnoj enciklici *Immortale Dei*.

Orlovska udruženja nisu ni bratovštine ni kongregacije. Kada proučavamo taj poseban tip udruženja, to značenje Katoličke akcije, kako su je pape zamislile, dobiva za preporod *državnoga* života veliko značenje.

Duhovnik i državljanski odgoj

Ovaj se državljanski odgoj u Orlu sastoji u tome što se svećenik nalazi u njemu i što je *njegov djelokrug ograničen*. Jer katoličko prosvjetno udruženje u kojem ne bi bilo svećenika ne bi moglo provoditi onako savršen državljanski odgoj kakav se provodi u Orlovskoj organizaciji. Ne htjeti svećenika u društvu znači ne htjeti da katolička vjera bude državnom vjerom katoličke države i da se pravni odnos između tih društava službeno ustanovi npr. pomoću nuncija.

Kao što je dužnost Crkve da građane podučava u poslušnosti, ljubavi prema pravедnosti, umjerenosti, strpljivosti, milosrđu, čistoći braka, jer su to temelji državnoga poretka, isto to mora činiti duhovnik u orlovskom udruženju jer su te vrline temelji bez kojih je svako orlovsko udruženje nemoguće. Zar ćete državu nazvati bratovštinom, kongregacijom, ako se ona pobrine za to da se građani odgajaju u katoličkom duhu i da preuzmu mnoge vjerske obveze? To je, štoviše, i njena dužnost.

Već smo prije rekli da je zbog načela podjele posla zgodnije da se vjerski odgoj članova udruženja Katoličke akcije obavi u čisto vjerskim udruženjima. Ako manjkaju ti preduvjeti, to su i svjetovne organizacije *dužne* da se pobrinu za taj vjersko-ćudoredni odgoj. Iako je npr. sindikatima do toga stalo da materijalno pomognu bijednim slojevima (osnivanjem uz to pripomoćnih kasa za radnike, udovice, siročad, smrt, nezgodu, bolest; za zaštitu djece obaju spolova, omladine i odraslih), to ipak Leon XIII. veli da eto i ta udruženja za materijalnu pomoć moraju posvetiti prvu pažnju vjersko-ćudorednom odgoju. To u još većoj mjeri

vrijedi za društva Katoličke akcije koja danas kod nas uglavnom nemaju u svom programu materijalno potpomaganje članova. Evo značajnih riječi pape Leona XIII.: „Zaista je jasno da treba posvetiti najveću pažnju vjerskom i čudorednom usavršavanju“ (Leon XIII., *Rerum novarum*, B. Pr. III., str. 65).

I kada ste uzeli Boga kao ishodnu točku, treba vjerskoj obuci ustupiti *mnogo* mjesta tako da svi upoznaju svoje dužnosti prema Bogu: što treba vjerovati, u što se treba ufati, a što treba činiti radi vječnoga spasenja; sve to moraju temeljito znati. Na osobit ih način valja zaštititi od krivih nazora i raznih opačina.

„Radnika valja poticati na štovanje Boga, na žar pobožnosti i poglavito da obdržava nedjelje i zapovijedne blagdane. Neka nauči kako se štuje i ljubi Crkva, zajednička majka sviju; da se podlaže njenim zapovijedima, da razumije sakramente koji su božanska sredstva kojim se čisti duša od grijeha i postizava svetost“ (*Rerum novarum*, III, 67).

Država je nadalje po sebi dužna štititi Crkvu, staviti joj na raspolaganje sva moguća sredstva da može vršiti svoju uzvišenu misiju. Slično postupa Orlovska organizacija koja Crkvi preko duhovnika otvara sve žile svoga organizacijskog ustrojstva, svoje listove, vjesnike i priručnike da preko njih djeluje.

Orlovska organizacija priređuje duhovne vježbe, propovijedi, hodočašća za svoje članove. To ona ne čini iz vlastite kompetencije, kao ni država, već jer je za to dobila ovlaštenje iz Crkve.

Državlanski odgoj u protivničkim organizacijama

A udruženja koja ne daju Crkvi utjecaj na odgoj, krnje božanska prava Crkve i u malom oživotvoruju kobnu zabludu o rastavi Crkve od države. Rastava se Crkve od države sastoji u tome da država (udruženje) smatra Crkvu ili konfesiju privatnom stvari svojih članova i isključuje ju iz državnoga (udruženja) javnog života.

I kao što je Orlovska organizacija škola katoličkoga državljanstva,⁷⁸ tako se npr. u Jugosokolu, a skoro i u istoj mjeri i u Hrvatskom sokolu, odgajaju članovi za građane koji će i u javnom životu zbaciti *ideal*

⁷⁸ Pod državljskim odgojem razumijevamo uputu u dužnosti kako će građani upotrijebiti svoja građanska prava i dužnosti prema kršćanskim načelima.

katoličke vjere kao državne vjere koja treba biti u odnosu s državom kao duša s tijelom.

Osim toga se npr. organizacije koje izbacuju vjeru iz svoga društvenog života ogrešuju o još jedno načelo. Evo ga: svaka organizacija (država, prosvjetno udruženje itd.) ima obvezu ispovijedati vjeru, i to pravu vjeru. Bilo bi nelogično da su ljudi kao pojedinci dužni ispovijedati pravu vjeru, a da ta obveza prestaje kada su udruženi.

Već sam naravni zakon traži od svakoga udruženja (države) da ispovijeda vjeru. Sav organizacijski (državni) rad moraju prožimati načela vjere. Udruženje (država) treba *kao kolektivna jedinica*:

1. Bogu odavati čast i u stanovitim zgodama ispovijedati vjeru da se moli (zajednička molitva!), da se zahvaljuje. 2. Svako je udruženje (država) nadalje dužno kao kolektivna jedinica braniti vjeru i kažnjavati prekršaje. 3. Pozitivno promicati vjeru.

(Vrši li npr. Hrvatski sokol ove tri vrste dužnosti? Ako ne, onda njegova *djela* govore da je protivnik katoličke vjere, da teži za idealom neutralne države, to jest ateističke države koja neće imati kao ni njihov Sokol nikakve kolektivne obveze prema Bogu.)

Svako udruženje (država, društvo) mora biti konfesionalno i tko će bolje urediti te konfesionalne dužnosti udruženja (države) kao kolektivne cjeline negoli službeni predstavnici Crkve. (U državi crkvena hijerarhija, u društvu duhovnik.)

Sa svim tim ne računaju npr. razna sokolska društva i jasno je da katolicima u njima nema mjesta bez obzira na to da li to brani pozitivna crkvena odredba ili ne. Takva udruženja grade državu Belijalovu.

Državljanski odgoj u katoličkim udruženjima bez duhovnika

Postoji, čini mi se, prijelazni tip. To je npr. katolička država Ljudevita XIV. ili katolička Austrija Franje Josipa. Obje su države uvijek tvrdile da su katoličke, obavljale su i kolektivne vjerske dužnosti, ali nisu dopuštale da Crkva *u potpunoj slobodi* vrši u njima svoju apostolsku misiju. Takve su države stavljale Crkvi zapreke kod imenovanja biskupa onih koji bi trebali vjerski odgajati državljane, stavljali su uvjete i primali od Crkve samo ono što se je njima svidjelo.

Analogan je slučaj, čini mi se, onih katoličkih udruženja koja se priznaju katoličkim, čiji su članovi uzorni katolici, ali Crkvi stavljaju stanovite uvjete kod vršenja njene uzvišene misije.⁷⁹

Orlovstvo i stranačka politika⁸⁰

Izvanstranački odgoj u Orlovstvu

Iako Orlovstvo polaže toliku važnost na državljanski odgoj, to je ono ipak „depolitizirano“ i to utoliko što stoji izvan i iznad svake političke stranke.⁸¹

Evo nekoliko primjera kako valja u Orlovskoj organizaciji izvanstranački politički odgajati. Leon XIII. veli da se katolici moraju baviti politikom da uliju u sve žile države katolički duh!⁸²

„Jasno je zbog toga da katolici imaju opravdane razloge da zahvate u politički život. Oni to čine i moraju to činiti ne da uzmognu dati svoje odobrenje svemu onom što ima danas nevrijednoga u političkim institucijama, već da izvuku iz ovih samih institucija, ukoliko se to može, sveopće i istinito dobro, *uzevši si za cilj da uliju u sve žile države kao najzdraviji sok i takvu krv: krepost i utjecaj katoličke vjere*“ (Leon XIII., Enc. *Immortale Dei* od 1. XI. 1885.; B. Pr. II/48).

Politika katolika mora se temeljiti na izričitim katoličkim načelima i ne budu li oni to uvijek isticali, to znači kako žele „da država bude uređena i upravljana izvan Boga, Tvorca svih stvari“:

„Bit će dakle prije svega korisno da podsjetimo na odnose između vjere i politike (*res civilis*) jer se mnogi u ovoj točki daju zavesti od protivne *zablude*. Zaista, neki ne običavaju samo razlikovati politiku (*rem politicam*) od vjere, već je potpuno *odvajaju* i *dijele* tako da između obiju ne žele ništa zajedničko i misle da se ne smije dozvoliti utjecaj jedne na drugu. Oni se, zaista, mnogo ne razlikuju od onih koji žele da država bude uređena i upravljana izvan Boga, Tvorca svijetu stvari: i njihova je *zabluda* to veća što tako društvo zlobno udaljuju od

⁷⁹ Ukloniti bi se mogla, držim, ta nezgoda kada bi i ta društva poput hrvatskih Orlova uvela stalne duhovnike preko kojih bi Crkva mogla posve *slobodno* odgajati članove i ravnati vjersko-ćudorednim smjerom društava i odgajala članove, ali ne biti ispovjednikom članova!

⁸⁰ Vidi *Katolički list* od 25. VI. 1925.; str. 302, članak dr. Kniewalda: *Katolička akcija i politika*.

⁸¹ Katolička akcija kao takva mora stajati izvan i iznad svake političke stranke, ali ne katolici kao osobe.

⁸² U nastavku Merz donosi glavne dijelove iz svoga članka *Katolička akcija i stranačka politika* koji je objavio u: *Katolički list*, Zagreb, 19. VI. 1924., br. 25., str. 295–298.

najplodnijega vrela“ (Leon XIII., Enc. španjolskim biskupima *Cum multa sint* od 8. XII. 1882., *Bonne Presse*, VII/46).

Kada dođe do izbora, katolici moraju u prvom redu birati ljude koji temeljito poznaju načela sv. Crkve kako ih Sveta Stolica naučava i da su uvijek spremni zauzimati se za prava Crkve. „Također morate nastojati da u zakonodavne skupštine budu izabrani ljudi iskušane vjere i kreposti, obdareni velikom ustrajnošću, uvijek spremni da se zauzimaju za prava Crkve“ (Leon XIII., Enc. mađarskim biskupima *Constanti Hungarorum* od 2. IX. 1893.; B. Pr. III/235).

Danas je gotovo isključeno izabrati uvjereni katolika bez jedne katoličke izborne organizacije. Svaka stranka mora stajati na katoličkim načelima i sveta Crkva osuđuje političku „neutralnost“ stranaka. Dužnost je, dakle, katolika, gdje je to ikako moguće, osnivati političke stranke koje počivaju na katoličkim načelima: „Naprotiv se *sve stranke* moraju slagati u tome da vjeri iskažu isto strahopočitanje i čuvati je od svakoga napadaja. Štoviše, jer se politika ne da odijeliti od zakona morala i vjerskih dužnosti, to se valja uvijek i u prvom redu brinuti da se što uspješnije *brane interesi katolicizma*“ (Leon XIII., Enc. *Sapientiae christianae* od 10. I. 1890.; B. Pr. II/282).

Uvjeti političkoga angažmana katolika

Katolički političari moraju jasno očitovati da rade iz vrhunaravnih motiva i da se njihova politička akcija nadahnjuje političkim načelima svete Crkve: „Također sam to izjavio u jednom listu upravljenom biskupu Salamanke, na zapovijed Papinu, 17. II. 1891., dodavši međutim sljedeće uvjete: katolici koji se nazivlju liberalnima⁸³ moraju prije svega *iskreno pristati na sve bitne točke* učenja koje naučava Crkva i biti spremni primiti što će Crkva ubuduće naučavati; napokon se oni neće nikada oprijeti kada će to prilike zatražiti, kao što je to njihova dužnost, *da javno proglase da se njihove političke namjere potpuno slažu s naukom Crkve...*“ (kardinal Rampola po nalogu Leona XIII.: *List nadbiskupu u Bogoti-Kolumbija o liberalizmu* od 6. IV. 1900., B. Pr. VII/189).

Kada, dakle, katolik politički djeluje (a to je danas svaki onaj koji ima pravo glasa), u pitanjima vjere on ne smije biti „neutralan“ tvrdeći da je dobar katolik u privatnom životu, a vjera se nema miješati u politiku. Tu je „neutralnost“ sv. Crkva u više navrata osudila: „Opaža se gdje sionisti iznose ili naglašavaju program koji nigdje i ni u kakvoj mjeri

⁸³ Koji naima pripadaju tzv. liberalnoj političkoj stranci, no u tom slučaju riječ liberalizam nema ono loše značenje vjerskoga liberalizma koji je Crkva svečano osudila.

ne pokazuje da su katolici. To nimalo ne smeta istim ljudima da u jeku političke borbe nakon jednoga izazova javno ispovijedaju svoju vjeru. Što to znači? Da su dva čovjeka u sionisti: *pojedinač koji je katolik i čovjek akcije koji je neutralan*“ (Pio X., *List o Sillonu* od 25. VIII. 1910.).

Svećenik u politici samo u iznimnim slučajevima

Katkada je zgodno da se i sami svećenici bave *čisto katoličkom politikom* (a ne neutralnom), pazeći pri tome da ne bi u njima prevladao stranački duh koji bi mogao biti sablazan vjernicima drugoga političkog osvjeđenja: „Štoviše, nije katkada nezgodno poslati u zakonodavne skupštine ljude svećeničkoga staleža; oni, službeni čuvari ove u neku ruku predstraže vjere, moći će bolje od drugih braniti prava Crkve. Ali neka narodni zastupnici (svećenici) svim silama izbjegavaju one neograničene borbe u kojima bi se pokazivalo slavohleplje i slijepi stranački duh, a ne ljubav katoličkim interesima... Posljedica svega toga može samo biti *ogromna sablazan naroda i nepresušno vrelo mržnje prema svećenstvu*. Treba se dakle umjereno služiti izbornim pravima: izbjegavati svaku sumnju slavohleplja...“ (Leon XIII., *Enc. Paterna providaeque* od 18. IX. 1899.; B. Pr. VI/112).

Bavi li se svećenik politikom, on to čini „iz samilosti“; za taj su posao pozvani u prvom redu katolički svjetovnjaci.⁸⁴ „Neka se zaista svećenici čuvaju da se odviše ne podaju civilnim ili političkim stvarima; sjećajući se često riječi Pavla apostola: 'Tko vojuje za Boga, ne zapleće se u svagdanje poslove kako bi se vojskovođi svidio' (2 Tim 2,4). Potrebno je međutim najveće razboritosti i opreznosti da svećenici ne prekorače istodobno ozbiljnost i mjeru i da se ne bi činilo da se više brinu za ljudske stvari negoli za nebeske. Vrlo dobro veli papa Grgur Veliki: 'Iz smilovanja (*ex compassione*) treba katkada podnositi svjetske poslove; ne smiju se nikada tražiti iz ljubavi da ne bi otešćali duh onoga koji ih ljubi i povučen od njihova tereta ne spadne s nebeskih visina do nižih dubina“ (Leon XIII., *Enc. Constanti Hungarorum* od 2. IX. 1893., B. Pr. III/239).

Katolička akcija mora biti depolitizirana

Sama Katolička akcija koja je bitni dio crkvene pastve mora biti kao i Crkva iznad političkih stranaka. Ali ona si pridržava pravo da širi među svojim članovima i u narodu katolička politička *načela* i to ona koja bi morala biti zajednička političkim strankama u kojima ima katolika (a

⁸⁴ Vidi o tome još biskup A. Mahnić, *Knjiga života*.

koje su prema vjeri i moralu neutralne stranke i kojima ionako ne bi smjeli pripadati katolici): „K tome pristupa i tuga zbog zadjevice građana s građanima, a u prvom redu zbog nasilja koje se nerijetko nanosi i onakvim udruženjima (Katoličke akcije) koja su u uskom savezu s vjerom i crkvenom hijerarhijom, pod čijim vodstvom i pročelništvom nastoje pojedine ljude i obitelji i građansko društvo privesti katoličkom osjećanju i življenju isključivši svako stranačko političko trvenje.“⁸⁵

Sama nam razboritost veli da je tako dobro. Ako je Katolička akcija politizirana, što će onda biti kada imamo dvije, tri katoličke političke stranke? (Slučaj nije isključen; da li je to dobro, to je druga stvar.) Katolici moraju imati uvijek jednu čvrstu nerazdruživu kulturnu organizaciju koju neće nikada moći oslabiti stranački politički motivi. Ako nastrada naša politička i ekonomska organizacija, to ipak nije sve izgubljeno jer se u Katoličkoj akciji nalazi ono korijenje iz kojega će doskora i ponovno izrasti i katoličko-ekonomska i politička akcija.

Priprema i odgoj za politički angažman Orlova, ali izvan Orlovske organizacije

Orlovstvo stoji na tome stanovištu. Ono je depolitizirano, ali odgaja svoje članove da u javnom životu, političkom i ekonomskom, organizirano zastupaju katolička politička načela. Čini se da je jedino takva kulturna organizacija preduvjet opće političke organizacije katolika.

U Orlovskoj organizaciji valja proučavati glavna načela etike. Kod nas je osobito važno da se poučava o značenju autoriteta, bilo državnoga, bilo crkvenoga. Omladini valja pokazati da je vlast, pa makar ona bila u rukama nekatolika, božanska ustanova koja se u ime Božje brine za vremenito javno blagostanje građana. Preziranje zakonitoga autoriteta, kada nalaže nešto što je istinito i dobro, nije samo preziranje ljudskoga već samoga božanskog dostojanstva: „Pokoravajte se svakoj ljudskoj ustanovi radi Gospodina: bilo kralju kao vrhovniku, bilo upraviteljima jer ih on šalje da kazne zločince, a pohvale one koji dobro čine. Doista, ovo je Božja volja: da čineći dobro ušutkate neznanje bezumnika“ (1 Pt 2,13–15).

Jedino je takav odgoj kadar ugušiti moralni boljševizam našega naroda koji ne priznaje više nikakav autoritet, to jest temelje na kojima

⁸⁵ Konzistorijalna alokucija pape Pija XI. od 24. VII. 1924. prema *Katoličkom listu* od 3. IV. 1924., str. 14. Ovdje ujedno Merz završava citiranje glavnih dijelova svoga članka *Katolička akcija i stranačka politika* koji je objavio u: *Katolički list*, Zagreb, 19. VI. 1924., br. 25., str. 295–298.

se zida društveni, državni poredak. Mnogi katolici kod nas drže da nije njihova *kršćanska dužnost* – jer se nalaze u nekatoličkoj državi – da poput prvih kršćana budu najbolji građani i budu uzorom poslušnosti i požrtvornosti samim nekatolicima. Naravno, ta poslušnost nije neograničena i ne proteže se na one odredbe i zakone koji se protive općem dobru, naravnom, Božjem i crkvenom zakonu. U tom slučaju vrijede riječi apostola Petra: „Većma se treba pokoravati Bogu negoli ljudima“ (Dj 5,29).

U Orlovskoj organizaciji valja nadalje proučavati glavna načela iz sociologije: problem privatnoga vlasništva kao naravne ustanove, svetost ugovora, značenje pravedne plaće, značenje rada kao božanskoga zakona. Opsežno je polje rada u Orlu. No uvijek i neprestano valja isticati i opetovati misao koju je nedavno istaknuo Sveti Otac Pio XI.: „Zar ne bi bilo mnogo korisnije, zar ne bi bila potrebna dužnost za katolike da postave kao temelj svakoj svojoj djelatnosti, *štoviše i političkoj*, velika načela vjere i religije koja ispovijedaju i ispod kojih se *ni jedan* dio njihova života ne može i *ne smije* izmaknuti.“⁸⁶

U kojim se slučajevima Katolička akcija treba politički angažirati?

Imamo priličan broj dokumenata Svete Stolice u kojima se naglašava kako i u Katoličkoj akciji valja i *politički* odgajati (ali izvan i iznad svake stranke) i kada Katolička akcija mora i kao cjelina politički nastupiti. Evo primjera:

„Biskupijski savez brinuo se za upoznavanje i primjenu *preciznih* smjernica koje je Sveta Stolica opetovano i u svečanim zgodama zacrtala, naglašavajući iznad svega *superiornost* i *potrebu* Katoličke akcije. Ona nije samo duhovna i vjerska akcija prema svakoj drugoj materijalnoj i ljudskoj akciji katolika, već je istodobno, u najvišem značenju riječi, *socijalna* akcija jer nastoji promicati najviša dobra i bitne interese društva, uračunavši i *političke* ukoliko se ovi dotiču vjere i čudoređa i u smislu, kako smo ga više puta razložili, izvan i iznad stranaka i u dužnom podređivanju zakonima Božjim i Crkve.“⁸⁷

Službeno glasilo talijanske Katoličke akcije ovako komentira ovo službeno pismo kard. Gasparrija: „*Katolička akcija ne ostaje strana političkom životu, ona naprotiv – prema nauku Crkve – za nj pripravlja* svoje pripadnike. Ona nikada ne zanemaruje odrediti siguran pravac koji treba slijediti čuvajući tako i primjenjujući svoje pravo koje je pravo

⁸⁶ Pio XI., *Govor talijanskim kat. sveučilištarcima* od 8. IX. 1924., *Život*, 1925., br. 1, str. 46.

⁸⁷ Pismo kard. Gasparrija gosp. Luigiju Colombu, predsjedniku talijanske Katoličke akcije. Vidi Boll. Uffic. A.C.I. III/9; str. 1–2.

najvišega duhovnog autoriteta da intervenira svaki put kada se radi o najvišim interesima vjere i morala.“⁸⁸

U pravilima talijanskoga udruženja Katoličkih muževa stoji izričito da mu je među ostalim svrha „proučavanje *političkih* i socijalnih problema u svjetlu katoličke misli da se uzmognu vršiti obiteljske, staleške i *građanske* dužnosti“ (*Direttive*, str. 153). A u pravilima omladinskih društava stoji da im je svrha „pripraviti omladinu na socijalni i *politički* život koji nadahnjuju kršćanska načela“ (*Direttive*, str. 155).

U Katoličkoj akciji uče članovi da smiju stvarati i upisivati se samo u takve političke stranke koje u svom programu ističu da će braniti prava Crkve i da će nastojati u zakonodavstvu primjenjivati kršćanska načela. Štoviše, članovi Katoličke akcije znaju da svaka politička stranka mora raditi po direktivama Katoličke akcije i crkvenoga autoriteta u pitanjima koja su u vezi s vjerom i ćudoređem ili kod kojih se radi o interesima Crkve ili duša (*Direttive*, str. 44).

U Katoličkoj se akciji uči da je poželjno da katolici budu i politički ujedinjeni i da su *dužni* biti politički ujedinjeni u svim pitanjima koja se odnose na vjeru i ćudoređe (*Direttive*, str. 45).

I ako Orlovstvo na jednoj strani postavlja veoma stroge i opravdane zahtjeve na religiozni život, ukoliko je direktno vezan za Crkvu, ono ipak na drugoj strani ne prepušta katolicima anarhijsku slobodu u socijalnom i političkom životu.

Depolitizirana Katolička akcija, kako je pape zamišljaju, ne pušta anarhijsku slobodu, već, kako vidjesmo iz ovih nekoliko citiranih dokumenata, posve jasno traži da katolik osniva onakve stranke koje počivaju na zasadama katoličke etike. I Katolička akcija, iako je tijesno vezana s Crkvom i ima svoje „disciplinatorno središte“ u crkvenoj hijerarhiji, ipak ne spada u red kongregacija i bratovština i ima u svom djelokrugu slobodu razvoja. I nikome nije stalo do toga da se amputiraju stanoviti dijelovi Katoličkoga pokreta, ni politička ni ekonomska akcija, već da se svakom organu pokreta dodijeli njegovo mjesto i da glavna akcija ne počne vršiti funkcije drugih i obratno. Svaka akcija ima opredijeljen djelokrug koji treba, kako gore naglasismo, razdijeliti; svaka akcija na svoj način i svojim sredstvima stvara katoličku kulturu i sve su grane u određenim odnosima. *Qui bene distinguit bene docet* (tko dobro razlikuje, dobro uči).

⁸⁸ Boll. Uff. A.C.I. III. 9; str. 3.

Dodajmo još da Sveta Stolica (Okružnica kardinala Gasparrija od travnja 1923.) ne želi da vođe Katoličke akcije budu istodobno vođe katoličke političke stranke (*Direttive*, str. 52). Zato i Orlovstvo brani svojim vođama da se eksponiraju u bilo kojoj katoličkoj političkoj stranci.

Vizija novoga državnog poretka

Već smo istaknuli sljedeće načelo: kao što je svaki pojedinac dužan da ispovijeda pravu vjeru, isto tako mora svako udruženje (država) da Bogu odaje onu čast koja ga ide kao Početniku svega.

Udruženje (kao i pojedinac) dužan je da se u neku ruku službeno zahvali za sva dobročinstva što dobiva od Boga. Isto čine i države koje imaju svoje zaštitnike i koje su *dužne* da službenim činima svojih predstavnika u ime cijele države obavljaju čine javnoga štovanja na način kako to zahtijeva prava, to jest katolička vjera i njeni predstavnici. A ipak država nije ni bratovština ni kongregacija – ona je savršeno i od Crkve *neovisno društvo* – i mora se u toj stvari *posve podrediti hierarhiji*.

I da ovo vrhunaravno shvaćanje svakoga ljudskog udruženja, i to ne samo vjerskoga već i građanskoga, ne prožima samo pojedince, već i organizacije kao takve, to je npr. Hrvatsko orlovstvo odredilo da se prije i poslije sastanaka zajednički moli, a sebi je također izabralo za zaštitnika sv. Ivana Evanđelista pred latinskim vratima (blagdan 6. svibnja) i ustanovilo takozvani Omladinski dan. Toga dana *čjelokupna organizacija*, ta tvorevina Božja, odaje Bogu hvalu koja ga ide.⁸⁹

Hrvatsko orlovstvo tako postupno i sistematski stvara novi kršćanski državni poredak u kojem će naravni svijet biti tijesno isprepleten s nadnaravnim; bit će tako reći uronjen u tajanstveno carstvo mistike.

Divne li slike novih katoličkih država koje stvara Katolička akcija rimskih papa! Sretni i presretni oni koji slušaju zapovijedi i savjete

⁸⁹ Osim toga bi radi što savršenijega državljskog odgoja bilo vrlo uputno kada bi svako orlovsko udruženje, općina, okružje izabralo svoga posebnog zaštitnika-sveca i da ove organizacije kao kolektivne jedinice stupe u odnos sa Stvoriteljem koji uzdržava i kolektivnost kao takvu. Zato će se najbolje moći brinuti duhovnik. (I eto jednoga ponovnog razloga da u udruženjima budu stalni duhovnici.) U Italiji mora npr. svako udruženje Muževa Katoličke akcije imati svoga posebnog zaštitnika (*Direttive*, str. 154).

Drugi su narodi u vrhunaravnom poimanju života daleko pred nama. Tako je npr. francuski obraćenik Henri Ghéon osnovao jednu diletantsku kazališnu družbu – *Compagnones de Notre Dame* – s namjerom da igraju na slavu Božju. I pred svakom probom i igrom moli se *Zdravo Marija*. Isto je i u nekim krajevima; u češkom Orlu pred samom tjelovježbom uvedena je molitva, pjevanje crkvenih ili narodnih pjesama te ideološki nagovori. Tako se i čisto vremenitim, materijalnim stvarima daje duhovni sadržaj.

zajedničkoga Oca svih kršćana! Na svakom će koraku osjetiti da je Spasitelj uz njih i da je on začetnik svih uspjeha (Lk 5,1–11).

Katolička akcija i katolička ekonomsko-socijalna akcija

Nakon što smo odredili odnos između Katoličke akcije i Katoličke političke akcije nije teško odrediti odnos između Katoličke akcije i Katoličke ekonomsko-socijalne akcije. O posljednjoj govori enciklika Leona XIII. *Graves de communi* od 18. I. 1901. Ona ubraja u posljednju akciju – *res oeconomica* – uglavnom sljedeća udruženja: 1. pučki sekretarijat za informacije neupućenih; 2. kreditne seljačke kase; 3. udruženja za međusobnu potporu ili pomoć u slučaju nesreće; 4. druga udruženja iste vrste i institucije dobrotvornosti (*Bonne Presse*, VI, 207).

U Italiji je ta Ekonomsko-socijalna akcija, tj. njihova centrala koja se zvala Ekonomsko-socijalni savez, bila ogranak Katoličke akcije i posve je ovisila o crkvenom autoritetu, imala je pravila potvrđena od Svete Stolice koja je također imenovala i predsjednika (*Direttive*, str. 65–66). Taj se Ekonomsko-socijalni pokret tako razvijao da se naposljetku odijelio od Katoličke akcije i jer se tu radilo o vremenitim interesima i opasnosti mnogih zabluda, postao je neovisan i o crkvenom autoritetu (*Direttive*, str. 67).⁹⁰

Katolička socijalno-ekonomska akcija teži za tim da poboljša stanje onima koji žive od rada svojih ruku, da im omogući te postepeno osiguraju svoju budućnost, da mogu slobodno u obitelji kao i javno vršiti krepost i izvršavati svoje vjerske dužnosti, da osjete da su ljudi, a ne životinje, kršćani, a ne pogani, da onda napokon lakše i s više žara pohrle prema onom JEDINOM I POTREBNOM dobru, prema onom najuzvišenijem dobru radi kojega smo rođeni.

⁹⁰ U Italiji se danas Katolička socijalno-ekonomska akcija veoma razgranala i dijeli se u tri ogranka: 1. *Sindikate* (*Confederazione Italiana dei Lavoratori* (osnovana 1918.); 2. *Zadružnu savez* (*Confederazione Cooperativa Italiana*; osnovana 1919.). U nju je učlanjeno sedam podsaveza: a) konzumne zadruge, b) seoske kase, c) zadruge za produkciju i rad, d) savez banaka, e) savez ribarskih zadruga, f) savez zadruga bivših boraca, g) odbor za rad i zadruge žena; 3. *Sveza društava za međusobnu pomoć i za socijalna osiguranja* (*Confederazioni Mutualita e Assicurazioni Sociali* (osn. 1918.)). Ona se sastoji od dvije podsveze: a) podsveze bolesničkih blagajni i pripomoćnih udruženja; b) Nacionalne podsveze za ratarsku pripomoć, kojoj pripadaju mnoga udruženja za zaštitu blaga, protiv požara te se sastoji još od četiri sekretarijata: za namještenje, iseljenišтво i protiv nezaposlenosti; za nemoć i starost; za industrijske i ratarske nezgode; za razna slobodna osiguranja (vidi: *Annali dell'Italia Cattolica*, 1925.; str. 295–296; *Graves de communi*, B. Pr. VI, str. 214–217.)

Socijalno-ekonomska akcija ima svoj temelj u Kristovu učenju

Sam Krist nam zapovijeda da se bavimo socijalno-ekonomskom akcijom. Moramo činiti međusobne usluge „ne riječju i jezikom, već djelom i istinom“ (1 Iv 3,18). Zatim: „Zapovijed vam novu dajem: ljubite jedni druge; kao što sam ja ljubio vas, tako i vi ljubite jedni druge. Po ovom će svi znati da ste moji učenici: ako budete imali ljubavi jedni za druge“ (Iv 13,34–35).

Kada su učenici Ivana Krstitelja pitali Krista: „Jesi li ti onaj koji ima doći ili drugoga da čekamo“ (Mt 11,3), on je naveo kao dokaz svoga poslanstva koje treba izvršiti među ljudima onu važnu točku o ljubavi prema bližnjem o kojoj govori Izaija (35,5; 61,1): „Slijepi progledaju, hromi hode, gubavi se čiste, gluhi čuju, mrtvi ustaju, siromasima se navješćuje Evanđelje“ (Mt 11,4–5). Tjelesno će milosrđe (Socijalno-ekonomska akcija) biti na nebu nagrađena: „Jer ogladnjeh i dadoste mi jesti; ožednjeh i napojiste me; stranac bijah i primiste me; gol i zaogrnušte me; oboljeh i pohodiste me; u tamnici bijah i dodoste k meni“ (Mt 25,35–36).

Kada je Spasitelj vidio bijedu ljudi, rekao je: „Žao mi je naroda“ (Mk 8,2). I on je činio čudesa da utaji bijedu: „Prošao je čineći dobro i liječeći sve kojima bijaše ovladao đavao“ (Dj 10,38).

Apostoli su činili djela milosrđa, a Crkva je podigla velebne karitativne ustanove. One propovijedaju o Kristovoj zapovijedi: „Od onoga što vam preostaje dajte milostinju“ (Vulgata, Lk 11,41).

To je eto samo nekoliko misli kako Katolička akcija svoje članove potiče na rad u Socijalno-ekonomskoj akciji. Važno je ovo: Katolička socijalno-ekonomska akcija ne ide samo za tim da narod ekonomski digne, već joj je stalo *da pomoću materijalnoga blagostanja* narod digne moralno i *duhovno*, da uzmogne, kako to veli citirana enciklika, „lakše i s više žara pohrliti prema onom jedinom i potrebnom dobru, prema onom najuzvišenijem dobru radi kojega smo stvoreni“ (B. Pr. VI, 214–217 i *Direttive*, str. 75).

To je eto glavni cilj svih naših ekonomsko-socijalnih institucija i svi i radnici u toj akciji moraju biti uvijek svjesni da se upravo po tome razlikuju od liberalne ekonomske akcije. Zato moraju često biti spremni i na žrtve, moraju se zadovoljavati s manjim dobitima. Neke poslove uopće ne preuzimati da se ne bi iznevjerili cilju radi kojega su se bacili na taj rad.⁹¹

⁹¹ Točnije podatke o zadaći katoličkih ekonomsko-socijalnih institucija vidi u *Narodnoj politici* od 30. V. 1925. Tu se iznosi da kat. ekonomsko-socijalna akcija: 1. unosi element pravednosti u gospodarski život (daje čovjeku za rad pravednu plaću); 2. regulira tržišne cijene; 3. budi

I u ovom pitanju možemo reći: *Italia docet*.⁹² Evo kako talijanski katolici govore o zadaćama Katoličke akcije prema Katoličkoj ekonomsko-socijalnoj akciji. Katolici se moraju u Katoličkoj akciji baviti rješavanjem socijalnih problema i uputiti se u socijalni pokret. Katolička akcija odgaja duh i srce i po njoj će ljudi zavoljeti socijalni nauk Crkve. „U katoličkim su udruženjima bratskim sponama povezani bogati i siromašni da rade u istoj njivi na slavu Gospoda. U krilu katoličkih udruženja ne mogu postojati klasne razlike, već onaj koji je bogat upoznaje bijedu siromaha, a siromah uči da materijalno bogatstvo nije uvijek isto što i sreća. I to je veličanstvena socijalna uloga Katoličke akcije: u svom krilu mora odgajati za bratska načela ljubavi Crkve, treba moćno stvoriti kršćansku savjesnost kao neophodno potrebni element socijalnoga blagostanja. A sa svoje strane ekonomske organizacije moraju razumjeti da *prije nego što se je pripadalo kršćanskim sindikatima trebalo je biti članom udruženja Katoličke akcije ili istodobno jedno i drugo da se ova Katolička akcija pobrine za odgoj kršćanske savjesnosti tako da ova načela uzmognu ravnati djelatnošću koja ide za obranom ekonomskih interesa*.“⁹³

Dužnost je Katoličke akcije prema Ekonomsko-socijalnoj akciji: a) *izgrađivati i širiti kršćansko-socijalnu misao*. Ono se može činiti po socijalnim tjednima; b) *treba pripremljati vođe i organizatore*, školujući ih prije svega duhovno, moralno i kulturno, i to tako da postanu spremni za vrlo delikatnu zadaću koju moraju vršiti; c) *treba pružati duhovnu, moralnu i kulturnu pomoć* organiziranima u socijalno-ekonomskoj akciji pomoću vjerskih svečanosti, tečajeva, potpora itd.

Ustroj ekonomsko-socijalnih organizacija

Što se tiče ekonomsko-socijalnih organizacija, a poglavito sindikata, to moraju u tehničkim pitanjima imati opravdanu autonomiju, ali u svojoj biti moraju biti katolički i ravnati se prema sljedećih šest kriterija:

1. *Program mora biti katolički*: „Budući da je socijalno pitanje u svojoj biti vjersko i moralno pitanje (*Rerum novarum*), to se treba ravnati po brojnim spisima Svete Stolice, a poglavito prema enciklikama *Rerum novarum* i *Graves de communi* koje službeno tumače Evanđelje i

simpatije za socijalni evanđeoski nauk; 4. ljude vodi Kristu; 5. potiče ljude na međusobno potpomaganje i ljubav.

⁹² Italija (nas) uči.

⁹³ Ovdje Merz u izvornom rukopisu ne navodi odakle je uzео ovaj citat. Kako je do sada navodio druge izvatke, valja pretpostaviti da je i ovaj citat uzet iz knjige *Directive dell'Azione Cattolica Italiana* kojom se obilno služio u izradi ove studije.

primjenjuju ga kod rješavanja socijalnih problema. Štoviše, nije dosta da sindikati, radnički savezi i dr. crpe svoje smjernice iz katoličkoga nauka, već u stvarima koje se odnose na vjeru, običaje i nauk trebaju odavati čast crkvenom autoritetu.“ (Benedikt XV., *Pismo Venetskom episkopatu* od 17. VI. 1920.) (*Direttive*, str.78).

2. Metoda rada mora biti katolička. Umjeren valja biti u zahtjevima, ne raspirivati mržnju slojeva, čuvati se socijalističke frazeologije.

3. Članovi *Ekonomsko-socijalne organizacije* računaju s velikim masama i o njima često ovisi uspjeh dok Katolička akcija odgaja elitu za socijalni apostolat i stavlja na svoje članove velike zahtjeve. No ipak Katolička ekonomsko-socijalna organizacija ne smije postavljati na odgovorna mjesta sumnjive i opasne elemente, nejasnih načela, moralno gnjile, pa makar ti ljudi imaju i najveću tehničku spremu.

Socijalno-ekonomska akcija mora se brinuti da se njeni članovi odgajaju vjersko-čudoredno jer bez tih osnovica propast će i najveće materijalno blagostanje. Najuspješnije je sredstvo u tom pogledu da ih šalju u organizacije Katoličke akcije. Jasno je da Katolička ekonomsko-socijalna akcija mora nastojati da njeni članovi postignu i u pogledu profesionalne izobrazbe visok stupanj i da tako postanu u narodu elementom sveopćega blagostanja.

4. *Vodstvo*. a) Vođe moraju biti ljudi duboke vjere i provoditi vjerski život; b) moraju biti apostolske naravi, a ne trgovčiči koji idu za neizravnim ciljevima; c) moraju imati tehničku spremu. Vođe moraju biti svjesni da je Katolička ekonomsko-socijalna akcija jedan *oblik kršćanske ljubavi* i zato je bezuvjetno potrebno da su vođe prožeti dubokim kršćanskim shvaćanjem kako ne bi inače lišili mase koje vode mnogih duhovnih i vremenitih dobara.

5. *Po svrsi*. Iako sav rad u Katoličkoj ekonomsko-socijalnoj akciji teži uglavnom za tim da se bijednim masama pomogne ekonomski, ipak je *taj rad* samo *sredstvo* da se ljudi učine boljima, kršćanskijima. *Taj cilj valja uvijek imati pred očima* u Katoličkoj ekonomsko-socijalnoj akciji *ako ne želimo da ona zastrani*: „Nije dopušteno sve podrediti dobitku; postoje više dužnosti koje nas vežu prema Bogu, vlastitoj duši, prema obitelji i koje valja izvršiti, pa i uz žrtve“ (Lombardski biskupi, 1920.). *Jer kako bi mogli svećenici potpomagati takve organizacije, pa bilo i indirektno, ako one ne bi služile lakšem osvajanju duša?* I kako bi ih mogli potpomagati kada bi se u njima sve više gajio egoizam koji je ionako već toliko raširen i štetan?

6. *Katolička ekonomsko-socijalna akcija mora biti neovisna o političkim strankama*. Imamo više odredaba Svete Stolice u kojima se

ističe da Kršćanska demokratska akcija treba raditi neovisno o političkim strankama (Pio X., *Motu proprio* od 18. XII. 1903.; B. Pr. 1, 110). U njoj se odgaja profesionalna svijest, a članovi Ekonomsko-socijalne akcije trebaju svoje staleške političke interese zastupati unutar katoličkih političkih stranaka, a ne u ekonomsko-socijalnoj organizaciji. Svi koji zastupaju katolički socijalni program, pa makar se ne slagali u nekim nebitnim stvarima kako bi država mogla provesti stanovite reforme ekonomske naravi, trebaju biti u Katoličkoj ekonomsko-socijalnoj akciji. Loše bi bilo kada bi se ona vezala na političke stranke jer bi na taj način njen program neprestano bio trgan i kidan uslijed raznih nužnih fluktuacija političkoga života.

I svećenik se treba baviti tom ekonomsko-socijalnom akcijom, ali u njoj ne smije zauzimati prva odgovorna mjesta, već mora biti čovjek mira, otac svih, bogatih i siromašnih, gospodara i radnika. Treba svima pružati moralnu i duhovnu pomoć. „Što se tiče ekonomske akcije, posljednja je odredba sv. Kongregacije Koncila odredila da nijedan svećenik ne smije preuzeti u ekonomskoj akciji dužnosti koje bi sa sobom povlačile financijske odgovornosti; u iznimnim slučajevima ova Kongregacija može podijeliti dispencu. Neka svećenik moralno podupire takve institucije, i to ne samo da ne bi izgubile svoj katolički karakter i da ne bi prešle u ruke sumnjivih ljudi, već i neka nastoji da ih vode *sigurni i tehnički sposobni* ljudi. Ni sama dobrota, a ni sama tehnička sprema ne koriste: oboje je potrebno. Iako je taj posao silno naporan, ipak valja uzeti za uzor sv. Franju Asiškoga, sv. Pavla, sv. Vinka koji su sjedinili s velikim žarom za dobrobit isto toliki žar za posvećivanjem vlastite duše“ (Leon XIII., Enciklika *Graves de communi*).

O svim se tim načelima podučava u udruženjima Katoličke akcije. I zato npr. u Italiji u Centralnom savezu Katoličke akcije postoji poseban ekonomsko-socijalni sekretarijat čija je zadaća „ostvariti da se mase našega radništva *zaista odgoje* ne samo poradi ekonomskih poboljšanja koje im pripadaju prema kršćanskoj pravednosti i ljubavi, već da iznad svega upoznaju svoje vlastito moralno i kršćansko dostojanstvo, da počnu živjeti životom koji odgovara tome dostojanstvu, da se tako dignu duhovno i na taj način zaštite i sačuvaju i sama materijalna poboljšanja“ (vidi: *Direttive*, str. 75–88).

Preduvjet Katoličkoj ekonomsko-socijalnoj akciji jest Katolička akcija. Vođe talijanske Katoličke akcije to bez prestanka ističu. U Italiji postoje, štoviše, neke stvarne veze između obiju akcija:

„Ekonomsko-socijalne organizacije veže uz Katoličku akciju bratska moralna veza zajedničkoga katoličkog socijalnog programa jer su

učlanjene u ekonomsko-socijalnom sekretarijatu Narodnoga saveza. Osim toga biskupijski savezi Katoličke akcije trebaju prema ovom programu poticati na osnivanje ekonomsko-socijalnih ustanova (Direttive, str. 68), moraju bdjeti nad njima da rade prema načelima i smjernicama Katoličke akcije, a ako bi se ogriješile, to trebaju tražiti intervenciju Ekonomsko-socijalnoga sekretarijata. Osim toga, te socijalno-ekonomske institucije izabiru si svećenike koji su moralni savjetnici, a odobrava ih ordinarijat i oni su naravni zastupnici i tumači Socijalno-ekonomskoga sekretarijata Katoličke akcije, njegovih odredaba i programa.“ (Direttive, str. 69).⁹⁴

Hrvatsko Orlovstvo i naši biskupi

Čim je Orlovski savez izdao prerađenu *Zlatnu knjigu* i javio cjelokupnom episkopatu da kani provoditi svoju organizaciju prema smjernicama Svete Stolice (organizacija za socijalni apostolat, elitu, *bitni dio dušobrižničke službe*, hijerarhija, disciplinatorno središte, službeni duhovnici u udruženjima i centralama, izvan i iznad političke stranke), episkopat i pojedini biskupi upravo su oduševljeno i radosno primili taj odlučni korak. List što ga je sav episkopat poslao Hrvatskom orlovskom savezu naglašava da će katolički episkopat najtoplije preporučiti svojem svećenstvu i katolicima diljem naše države „da Hrvatskom orlovskom savezu idu uvijek na ruku u akciji oko organiziranja katoličke omladine da bi tako načela *Zlatne knjige* osvojila našu omladinu i sačuvala je moralno zdravu na dobro vjeri i narodu“ (vidi: *Vrhbosna* od 20. III. 1924., str. 45). To je naš episkopat posebice odredio za Orlovstvo, a što je već načelno proglasio nakon Euharistijskoga kongresa u okružnici svećenstvu: „Svećenike očinski savjetujemo da se za akciju, što je zovu Katolička, i koju papa Pio XI. naziva *dijelom duhovne pastve*, zauzmu marno i pod vodstvom vlastitoga ordinarija.“⁹⁵

⁹⁴ Sličnu tvrdnju nalazim u jednoj njemačkoj knjizi: „Tako je *Radničko udruženje* (tj. odgojno društvo Katoličke akcije) iznad cijeloga radničkog pokreta... Ako je ono živo, sve potom iz njega proizlazi. Zaživjet će sindikati (tj. katoličko-ekonomska udruženja prema enciklici *Graves de communi*) jer iz *Radničkoga udruženja* dolaze u njih u načelima izgrađeni vođe sindikata... Oživjet će prije svega *pokret za naseljavanje*... Sve ove grane moraju izrasti iz jednoga stabla ako hoće da donose plodove, a to je stablo *Radničko društvo*“ (Lugmayer Leos, *Lösung der Arbeiterfrage*, Wien 1923.; str. 72–73).

⁹⁵ *Pastoralno pismo katoličkih biskupa Kraljevine SHS svim svećenicima i klericima*. Nr. 105, Pr. 23. VIII. 1923. U Italiji imamo cijeli niz upravo zanosno pisanih biskupskih poslanica koje su posvećene Katoličkoj akciji. Sve ističu „da ona mora odlučno ući u njihov pastoralni rad...“

Na sličan način hvali Orlovstvo preuz. gosp. nadbiskup Bauer. Osobitu pažnju svraća na službenoga duhovnog vođu, na ideju da je Katolička akcija bitni dio duhovne pastve i da stoji izvan i iznad političke stranke. Evo nekoliko kratkih izvadaka iz toga lista:

„Sva ste vi ova načela istakli u vašoj *Zlatnoj knjizi* i svećenici su, koji vrše u vašim društvima ulogu duhovnih vođa, one zlatne karike koje povezuju naučavajuću Crkvu s Crkvom koja sluša. Nerazboriti su oni koji drže da organizacija Katoličke akcije bez ovakvih zlatnih karika može opstojati, a bez ovih će biti uvijek u organizacijama unutarnjih trzavica, prepiraka i blagoslov Božji neće pratiti njihov rad... Pokret muške hrvatske katoličke omladine (Orlovstvo), kao bitni dio Katoličke akcije u hrvatskim zemljama, stavio se pod zaštitu katoličkoga episkopata. Tako i valja! Katolička je akcija sudjelovanje svjetovnjaka na uzvišenoj misiji Crkve; njoj je zadaća da učvršćuje, primjenjuje, širi i brani katolička načela u životu pojedinaca, porodica i ljudskoga društva. Ona je *bitni dio crkvene pastve, neovisna o svakoj stranačkoj politici*, ima svoje disciplinatorno središte u crkvenoj hijerarhiji i ovisna je prema tome o njoj“ (*List nadbiskupa A. Bauera HOS-u* od 5. V. 1924. Vidi: *Katolički list* od 8. V. 1924.).

Hrvatski orlovski savez primio je list pohvale od Njegove Ekscelencije nuncija u kojem se veli:

„Zaista je to svrha vašega udruženja koje, kako vi to izjavljujete, priznaje važnost Katoličke akcije među omladinom i hoće biti njenim pobornikom u hrvatskim zemljama *pod vodstvom biskupa i s duhom sinovske poslušnosti i duboke ljubavi* prema Kristovu namjesniku“ (*Nedjelja*, 8. VI. 1924.).

Krasna je poslanica preuzv. gosp. Srebrnića, biskupa krčkoga, koji ističe misao da su ideje *Zlatne knjige* kadre preporoditi naš narod i da se valja služiti prema uzoru naših djedova vjersko-staleškim organizacijama (vidi: *Nedjelja*, 22. VI. 1924.).

Od preuzv. gosp. sarajevskoga nadbiskupa Šarića ima Hrvatski orlovski savez velik broj službenih i privatnih listova iz kojih se najbolje vidi da su ideje Orlovstva naišle na potpuno odobravanje naših pastira. Preuzvišeni je gospodin napisao i knjižicu pod naslovom *Katolička akcija* u kojoj računa kao s neoborivim činjenicama da je Hrvatsko orlovstvo organizacija muške katoličke omladine koju valja posvuda promicati. Iznijet ćemo samo neke izvatke iz njegovih listova i okružnica:

da je mila Papi i od koje se mnogome nada za obnovu društva u Kristu...“ (*Boll, uff. A. C. I. II/1*; str. 24-27).

„Kao biskupu dužnost mi je biti vođa i zaštitnik svima koji hoće vojevati bojeve Gospodnje. A to su naši Orlovi. *Uvijek vjerni Crkvi i njezinim pastirima*, uvijek spremni na rad i žrtve za pobjedu Božje stvari... I zato je i mene i sav naš prečasni episkopat tako radosno dirnula vaša *odlučna volja da se što više priljubite k starješinstvu Crkve i preko svojih duhovnih vođa*, svećenika, uspostavite neprestani i idejni kontakt s biskupima koje je sam 'Duh Sveti postavio da ravnaju Crkvom Božjom' (Dj 20,28). I eto, draga braćo, ja vam u ovaj čas... ne mogu ništa bolje zaželjeti, ništa tako od srca preporučiti kao baš to, da tu dragu baštinu njegovanja nutarnjega života *i svete djetinje odanosti Crkvi* uvijek čuvate kao dragi kamen, kao najsvetiji amanet, kao *prvu osnovnu tradiciju Orlovskoga pokreta*.“ (List nadb. I. Šarića HOS-u od 22. II. 1924., br. 377. Vidi: *Nedjelja*, 25. V. 1924.)

U svom *Pastirskom listu* svemu svećenstvu vrhbosanskom o katoličkom Orlovstvu od 11. III. 1924. preuz. gosp. nadbiskup Šarić veli: „*Rad na polju Katoličke akcije bitni je danas dio apostolskoga poslanja* koje je nama svećenicima namijenio božanski naš Spasitelj... I eto, Božja nam je providnost, čini se, uslišala tu želju. U posljednje vrijeme širi se diljem hrvatskih krajeva snažno i pokret katoličke omladine pod imenom katoličkih 'Orlova'. I što je glavno... *taj je pokret nadahnut idejama prave kršćanske katoličke obnove*... Svi su prisutni biskupi u ime svega katoličkog episkopata u Jugoslaviji *s oduševljenjem pozdravili i odobrili* Hrvatski orlovski savez i njegova pravila. I svi su spremno obećali da će ga promicati i svakom prilikom preporučivati svojem svećenstvu i puku.

U Orlovskoj organizaciji, kako je predviđaju nova pravila, zbilja je oživotvoren *idealan tip omladinske organizacije*. Dosta je da istaknemo da je presveta Euharistija označena izvorom jakosti orlovskom pokretu i da je suradnja sa svećenstvom (*svako društvo mora imati svojega duhovnog vođu*) *i potpuna pokornost biskupima* postavljena temeljnim načelom rada; dosta je da samo to istaknemo pa da se odmah vidi da je ovaj pokret od Duha Božjega. Pokret koji je nikao u Crkvi i koji hoće da iz Crkve vuče svu svoju okrepu i snagu“ (vidi: *Vrhbosna* od 20. III. 1924., str. 33–34).

Također se je pod predsjedanjem preuzv. g. nadbiskupa Šarića održala u Sarajevu 15. IV. 1924. šesta dekanatska konferencija. Na ovoj je referent preč. g. kanonik mons. Karlo Cankar iznio sljedeće: „Oni koji najbolje znaju i koji su jedini pozvani da određuju što je shodno, potrebno i nužno u pastoralu naše mladeži – a to su naši biskupi izjavili *svečano* – da je osnivanje katoličkih orlovskih društava po našim župama

na samo shodno, već i nužno i po *dušobrižnike u neku ruku obligatorno...* pa su stoga naši biskupi u svojim izjavama i okružnicama obrazložili svoje naredbe u kojima se Orlovstvo preporučuje i rad za Orlovstvo stavlja među *pastoralne dužnosti* dušobrižničkoga svećenstva... Crkva se tom svojom vlašću i služi. I ona je, eto, na usta posljednjih papa i na usta naših biskupa izjavila da je danas *bitni dio pastirske i dušobrižničke dužnosti* rad u katoličkim organizacijama, u Katoličkoj akciji uopće, a naročito u katoličkim omladinskim društvima. Orao je katolička prosvjetna organizacija iz koje je svaka *politika posvema isključena*. Katoličko omladinsko društvo bez *duhovnoga vođe* nema smisla. Orlovi će biti župniku pomoćnici u njegovu radu i surađivat će s njime kod vjerske i čudoredne obnove u župi. 'Kao što sjemenište odgaja apostole vjere, svećenike, Orao obrazuje njihove pomoćnike' (*Zlatna knjiga*, str. 7). 'Katolička je akcija sudjelovanje svjetovnjaka na posebnoj misiji Crkve' (kard. Gasparri, 2. X. 1922. Vidi: *Za vjeru i dom* od 1. III. 1925., str. 44).

Na to je prihvaćena rezolucija koja glasi: „Šesta vrhbosanska dekanatska konferencija gleda u katoličkom omladinskom orlovskom pokretu jedno od najuspješnijih sredstava u radu oko podizanja vjerske svijesti u našem narodu i pozdravlja u Hrvatskom orlovskom savezu *najpouzdanijega saveznika* kod promicanja Katoličke akcije među Hrvatima te zaključuje da će sve vrhbosansko svećenstvo ozbiljno uznastojati da u našim župama što skorije niknu omladinske orlovske organizacije“ (*Vrhbosna*, 20. V. 1924., str. 49–53).

Napokon želimo istaknuti još jednu važnu činjenicu. Sinoda banjalučke biskupije donijela je također neke odluke o Katoličkoj akciji, a o Orlovstvu veli sljedeće: „Radi toga neka svim silama nastoje da se omladina upiše u pobožna udruženja i organizacije i neka svim marom osnivaju ta udruženja kojima se štiti i čuva ta omladina. *U prvom redu preporučujemo udruženje – Hrvatski orlovski savez*. U takvim se omladinskim udruženjima ne nalaze samo ugodnost i zabava, već je prva zadaća da se duhu ucijepe vjerske istine i da se srce oplemeni kršćanskim krepostima i učvrsti pobožnost čestim primanjem sakramenata.“⁹⁶

Mislim da je skromna želja katoličkih svjetovnjaka da kod svake sinode dođe do zaključaka o Katoličkoj akciji i da se ovim zaključcima zacrtaju glavne smjernice za Katoličku akciju na području pojedinih biskupija.

⁹⁶ *Synodus Diocesana Banialucensis prima* Br. b, c, 184, str. 77.

Iz svega se jasno razabire da su skoro svi naši biskupi i posve formalno odredili da se smjernice o Katoličkoj akciji koje je Sveta Stolica dala cjelokupnoj Crkvi moraju provesti i u našim biskupijama. Naše je Orlovstvo nastojalo da što točnije sve to primjeni na naše prilike; biskupi su ga pohvalili i možemo reći da se i zbog toga predstavnici višega klera sve više približuju katoličkim svjetovnjacima.

Rimski duh

Iz svega se također razabire odrješita i muževna ljubav Orlova prema Apostolskoj Stolici, toj nepogrešivoj učiteljici, tom „stupu i tvrđi istine“ (1 Tim 3,15), tom sidru nade i toj luci spasa. Orlovstvo s velikim zanimanjem prati sve riječi zajedničkoga Oca svih kršćana i nastoji da u život provede sve one smjernice koje on bez prestanka daje Katoličkoj akciji cijeloga svijeta. Orlovstvo nastoji da u tom pogledu bude disciplinirano i ne želi se pokoravati samo papinim zapovijedima, već hoće živjeti i raditi, kako se je to sam papa Pio XI. i nedavno izrazio (11. II. 1925.), „prema željama, mislima i savjetima namjesnika Kristova“ (*Kipa*, 20. II. 1925.).⁹⁷

I da ovu veliku ljubav zasjeđoče prema Petrovoj Stolici i prema vidljivom namjesniku samoga Isusa Krista, Svetom Ocu, to se sprema u vječni Rim posebno omladinsko orlovsko hodočašće. Nekoliko će biskupa pratiti Orlove na tom putu i već se sada oni mole Svemogućem da zadobiju sve, pa i najveće oproste: da se učvrste u vjeri i da se puni svetoga žara povrate u sela i gradove hrvatske te da posvuda postanu pravim apostolima ljubavi i odanosti prema Svetom Ocu.⁹⁸

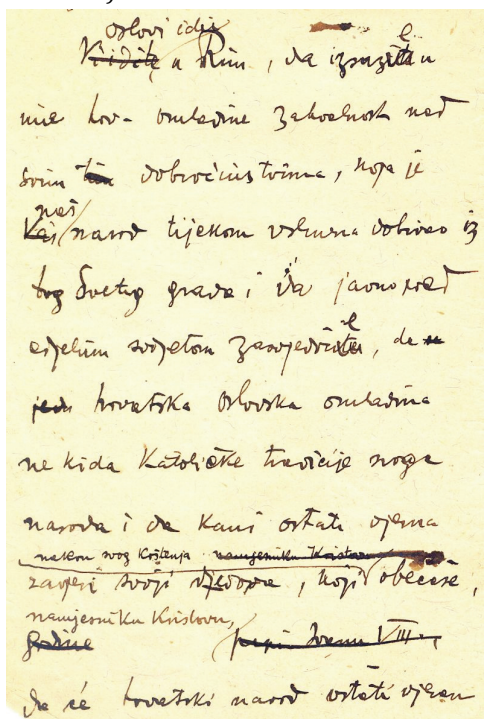
Ovo je hodočašće u Vječni grad to značajnije upravo sada kada sav hrvatski narod slavi tisuću godina otkako je rimski papa Ivan X. podijelio kraljevsku krunu našem prvom kralju Tomislavu (vidi: *Govor pape Pija XI. hrvatskim hodočasnicima* 30. V. 1925.; *Narodna politika*, 12. VI.

⁹⁷ „Euharistija i papa neka budu osovine duševnoga i moralnoga života katoličkoga omladinca. Bez toga nema katoličke omladine... *Euharistijski i papini*. Naš duh kod pape u svemu: u stvarima vjere kao i u stvarima savjeta; u smjernicama i štoviše u samim željama svetoga oca, bez granica u našoj odanosti prema namjesniku Krista na zemlji“ (*Direttive*, str. 114). Nadalje u samim Pravilima tal. katoličkih omladinskih udruženja stoji da im je zadaća odgajati uvjerenе katolike pomoću „kulta prema euharistiji i štovanju prema *papi*“ (*Direttive*, str. 155).

⁹⁸ Orlovstvo bi ovaj apostolat ljubavi prema Svetom Ocu moglo još time povećati da posvuda svečano proslavi 29. lipnja kao „svetkovinu Pape“ i da se tom prilikom održe akademije o značenju papinstva. (Isto je učinila tal. Katolička akcija, *Direttive*, str. 94.)

1925.). Time je Hrvatsku uvrstio u kolo katoličkih prosvijetljenih naroda.

Naši su biskupi već istaknuli što sve duguje hrvatski narod Rimokatoličkoj Crkvi i da bi možda već iščeznuo s lica zemlje da načela katoličke vjere nisu kroz mnoge i burne vjekove bila temeljem cijelom njegovu društvenom poretku (vidi: *Glasnik Srca Isusova*, br. 11, 1924., str. 262).

Orlovi idu u Rim, da izraze
kida i Rim, da izraze u
mie hrvatske omladine zahvalnost nad
svim dobrotvornim, koje je
bivim ~~to~~ dobrotvornim, koje je
kai, narod tijekom vremena dobio iz
tog Svetog grada i da javno pred
cijelim svijetom zasvjedoče, da se
jedn hrvatska orlovska omladina
ne kida katoličke tradicije svoga
naroda i da kani ostati vjerna
naslon na Krista, namjenila Kristu
zavjeri svojih djedova, koji obećase,
namjeniku Kristu, ~~sv. Petru~~
da se hrvatski narod ostati vjeren

Orlovi idu u Rim da izraze u ime hrvatske omladine zahvalnost nad svim dobročinstvima koja je naš narod tijekom vremena dobivao iz tog Svetog Grada i da javno pred cijelim svijetom zasvjedoče da hrvatska orlovska omladina ne kida katoličke tradicije svoga naroda i da kani ostati vjerna zavjeri svojih djedova koji nakon svog krštenja obećase namjeniku Kristovu da će hrvatski narod ostati vjeran svetoj Crkvi Rimokatoličkoj i svom zaštitniku svetom Petru.

Rad Orlova i njihovo oduševljenje najbolji su dokaz da žele ponovno učiniti hrvatski narod „narodom sv. Petra – *populum sancti Petri*“.

I kada pomislimo na zamašitost orlovskoga programa, razabiremo da se u običnu orlovskom udruženju isprepliće naravni svijet s vrhunarnim. Štoviše, svako je udruženje, kako već istakosmo, tako reći uronilo u carstvo mistike i Orlovska je organizacija najbolje tlo na kojem će moći cvasti svećenička zvanja. Ta srdačna veza između predstavnika svete Crkve i laikata, kako je ostvarena u našem Orlu, stvorit će ljubav prema tom najuzvišenijem i najpotrebnijem zvanju. I kada bi Orlovstvo imalo samo tu zaslugu da je postalo rasadištem svećeničkih zvanja, učinilo je dosta. U stranim je zemljama iz društava Katoličke akcije izašao veoma velik broj svećenika, a Orlovstvo kani unijeti taj novi element u Hrvatski katolički pokret.

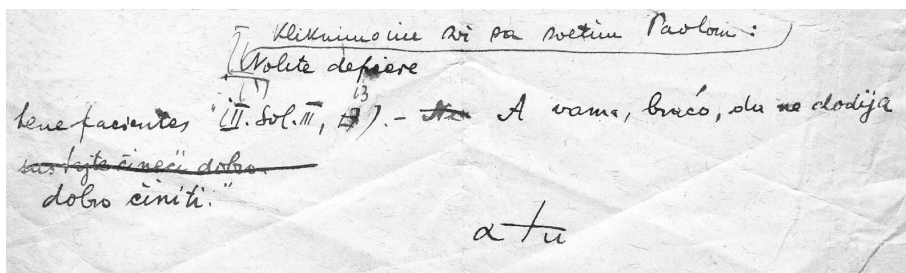
Orlovstvo u sebi sjedinjuje kontemplativni i aktivni život. Tjelovježba je nužna u Orlu, no ona nije onako bitna kao vjersko-čudoredni odgoj. Tko ne razumije da Orlovi polažu glavnu važnost na unutarnji odgoj ljudske duše, na razmatranje o Isusu Kristu koji mora živjeti u duši svakoga Orla, taj nije nikada pronikao u bit našega Orlovstva. Sav se naš aktivni život oslanja na ovu kontemplativnu osnovicu.

Ne budu li se Orlovi iznevjerili svom uzvišenom programu, moći će se na njih primijeniti riječi sv. Petra apostola: „Rod izabrani, kraljevsko svećenstvo, sveti puk, narod stečeni“ (1 Pt 2,9).

Dao Gospodin da svi uistinu ostvare smisao onoga obećanja koje dadoše na ruke svoga duhovnog vođe kada ih je primio u Orlovsku organizaciju: „Bog vas je izabrao da život vaš postane velik i koristan. Po vama kao prvoborcima trebaju se mnogi obratiti, a smalaksali učvrstiti. Katolički Orlovi nalaze se svuda, na selu i u radioni, u školi i u obitelji. Po njima se treba mnogo toga obnoviti i u župi i u domovini i u državi. Mora biti mnogo promijenjeno i poboljšano! Neka dakle po vama zastruji novi bolji život narodu i vjeri našoj“ (*Priručnik Orlov. organizacije*, str. 66–67).

Kliknimo mi svi sa svetim Pavlom: „*Nolite deficere benefacientes.* – A vama, braćo, da ne dodija dobro činiti“ (2 Sol 3,13).

α + ω

Faksimil rukopisa završnih rečenica djela Ivana Merza
o Katoličkoj Akciji i Orlovstvu.

Opetupemo: Vjerska
organizacija ^{u glavnom} (mada glavnu
namenu da vodi duše
Krićanskoj savršenosti i
vrloti (1) Povećane duše
ulaze u Katoličku Akciju,
gdje teoretski misle, kako
se stvaraju na tri ogranka
Katoličke kulture: finca,
duševna, ^{idealna} socijalna. Čla =
novi Katoličke Akcije
stupaju u život i služe

se u modernoj demokratskoj
državi svojim građanskim
pravima i uvan tih
organizacije ^{starije} Katoličke
starije i neovisno od
njih primjenjivaju načela,
koga su u njima usrali,
i omivaju Katoličke
starije, ^{socijalna} ekonomske
političke organizacije.

(1) Cen. 685. „ad perfectionem vitam
christianam inter socios promovendam“

Faksimil rukopisa Ivana Merza iz poglavlja u ovoj knjizi
„Odnos vjerskih udruženja i Katoličke akcije u Hrvatskoj“ (str.30)
Prijepis gornjega autografskog teksta vidi na str. 31.

KODEKS HRVATSKOGA ORLOVSTVA

Sustavno poredane izjave Njegove Svetosti Pape Pija XI.
i naših biskupa o Hrvatskom Orlovstvu

*„Tko vas sluša, mene sluša.“
(Lk 10,16)*

Priradio dr. Ivan Merz
1927.

***Napomena Uredništva.** – Tijekom postojanja i djelovanja Orlovske organizacije mnogi biskupi pisali su Hrvatskom orlovskom savezu pohvalna, pobudna i ohrabrujuća pisma. Tu su i dopisi od Apostolske nuncijature. Posebno se ističe govor pape Pija XI. što ga je uputio Orlovima 18. rujna 1925. prigodom njihova hodočašća u Rim za Svetu godinu. Svi su ti dopisi dragocjeno svjedočanstvo koje pokazuje kako je crkvena hijerarhija visoko cijenila ovu katoličku organizaciju i što je sve od nje očekivala. Ivan Merz, budući da je bio tajnik Hrvatskoga orlovskog saveza, imao je pristupa tim pismima pa je iz njih izabrao najvažnije dijelove i svrstao ih po temama te je tako složio krasan mozaik pohvala, uputa i smjernica crkvene hijerarhije upućenih Orlovskoj organizaciji.⁹⁹*

Merz je dao i naziv ovoj zbirci: „Kodeks hrvatskoga Orlovstva“. Upotrijebio je riječ kodeks prema latinskom nazivu za Zakonik kanonskoga prava (Codex iuris canonici – CIC), što je inače temeljni pravni dokument sa zakonima i propisima po kojima se ravna Katolička Crkva u svom djelovanju. Analogno tome Merz je nazvao „Kodeksom“ sve te izjave što su ih predstavnici crkvene hijerarhije uputili Orlovstvu bilo usmeno, bilo pismeno. Po tim ohrabrujućim smjernicama Orlovstvo je nastavilo djelovati.

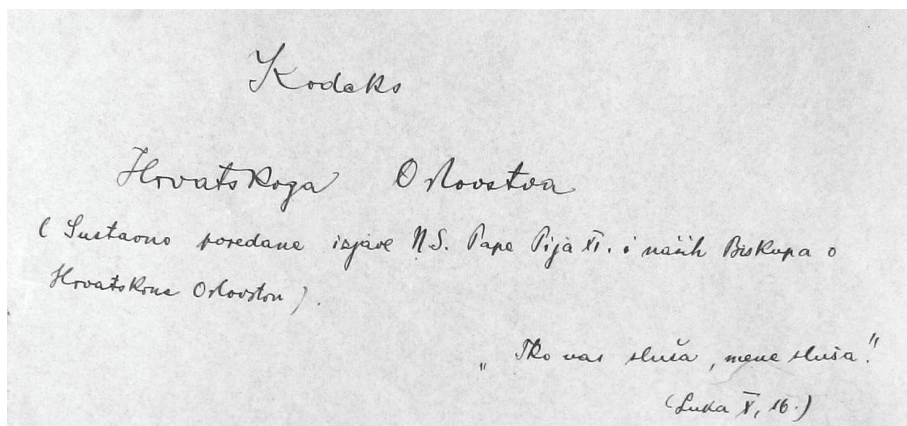
⁹⁹ Originali tih dopisa nisu sačuvani. Možda bi se koja kopija tih pisama mogla pronaći u pojedinim biskupijama odakle su poslana. Sudbina Arhiva Orlovske organizacije slijedila je sudbinu brojnih drugih društava i i političkih stranaka koje su zajedno s Orlovstvom bile žrtve beogradske tzv. „šestojanuarske diktature“ 1929. g., kada se progonilo sve što je bilo hrvatsko i katoličko. Potom je 1945. g. arhiv Križarske organizacije koja je naslijedila Orlovstvo zaplijenila komunistička UDBA i koji je najvjerojatnije uništen; time je nanesena nepopravljiva šteta poznavanju povijesti tadašnjih katoličkih organizacija.

Orlovska je organizacija imala svoj Pravilnik koji je određivao vanjsku djelatnost organizacije (tjelovježba, struktura i način sastanaka, uniforma i dr.). Međutim, u Kodeksu je izražena u prvom redu duša Orlovstva, tj. one glavne duhovne, intelektualne i kršćanske ideje koje su bile u njegovu temelju i po kojima se ono ravnalo u svome idejnom djelovanju.

Treba priznati Merzov velik trud u sastavljanju ovoga djela. I premda to nisu njegove misli – njegovi su samo naslovi i podnaslovi raznih poglavlja i shema po kojima je razvrstao citate – on se može smatrati suautorom i naravno redaktorom ovoga djela. Njegova je ideja bila za sastavljanje ovoga djela namijenjenog Orlovske organizaciji kojoj su bile potrebne jasne crkvene smjernice u njezinu djelovanju. Sada se prvi put objavljuje u okviru njegovih Sabranih djela.

Na kraju rukopisa Kodeksa Merz je priložio još nekoliko tekstova koji su sastavni dio ovoga djela. Tekstovi se odnose na orlovsku proslavu Dana katoličke omladine koji se slavio 6. svibnja 1928. g. Dragocjeni su prilog za bolje razumijevanje Orlovske organizacije, njezina djelovanja i blagotvorna utjecaja na hrvatsku mladež, a preko nje i na cijeli narod kada je Orlovstvo bilo u punom poletu i razvoju.

NAPOMENA: Popis svih dokumenata po rednim brojevima koji su u izvatcima navedeni i razvrstani u 110 članaka u ovome djelu, Merz donosi na kraju Kodeksa. Na završetku pak svakoga citiranog izvotka (članka) u zagradi je navedeno ime autora teksta i redni broj koji se odnosi na redni broj s popisa dokumenata na kraju Kodeksa. Čitatelj tako može lako provjeriti u tom popisu puni naziv citiranog dokumenta te kada i kome je bio upućen.

Faksimil naslova ovoga djela pisan rukom Ivana Merza.

S A D R Ź A J

I. CRKVA I ORLOVSTVO

1. Općenite izjave episkopata – čl. 1–8
2. Kakvo mora biti Orlovstvo i njegovo članstvo – čl. 9–12

II. ORLOVSTVO KAO OMLADINSKA ORGANIZACIJA – čl. 13–21

III. ORLOVSTVO KAO GRANA KATOLIČKE AKCIJE

1. Organizacijski – čl. 22–26
2. Orlovstvo i posvećena hijerarhija
 - a) Općenito – čl. 27–30
 - b) Suradnja u apostolatu Isusovu – čl. 31–36
 - c) Sveta Stolica – čl. 37
 - d) Episkopat i mjesni biskup – čl. 38–43
 - e) Duhovni savjetnik društva i središnjica – čl. 44–45
3. Svrha Orlovstva
 - a) Bitni prvotni cilj: posvećivanje duša – čl. 46–50
 - b) Bliži bitni prvotni cilj širenje Isusova Kraljevstva – čl. 51–53
 - c) Dalji bitni drugotni ciljevi – čl. 54–56
4. Orlovstvo i politika – čl. 57–58

IV. DUH ORLOVSTVA – čl. 59–66

V. SREDSTVA ORLOVSTVA

1. Općenito – čl. 67–68
2. Orlovska lozinka:
 - a) Presveta Euharistija – čl. 69–70
 - b) Žrtva – čl. 71
 - c) Apostolat – čl. 72–76
 - d) Zaključak – čl. 77
3. Hrvatska *Zlatna knjiga* – čl. 78
4. Nasljedovanje orlovskih uzora – čl. 79–80
5. Disciplina – čl. 81
6. Borba proti koedukaciji – čl. 82
7. Tjelesni odgoj – čl. 83–85
8. Sletovi – čl. 86

VI. ZNAMEN ORLA – čl. 87–91

VII. ORLOVSTVO KAO OPĆENARODNA ORGANIZACIJA

1. Po svojoj zadaći – čl. 92–95
2. Po poštivanju narodnih tradicija – čl. 96
3. Okuplja omladinu svih staleža - čl. 97–100

VIII. POSEBNE ODLIKE ŽENSKOGA ORLOVSTVA – čl. 101–107

IX. ORLOVSTVO I PROTIVNICI – čl. 108–110

I. CRKVA I ORLOVSTVO

1. Općenite izjave episkopata

Čl. 1. – *Katolički episkopat pozdravlja Hrvatski orlovski savez kao središnjicu za cjelokupnu organiziranu mušku katoličku omladinu.*

„Katolički episkopat pozdravlja Hrvatski orlovski savez kao organizaciju cjelokupne hrvatske katoličke omladine koja želi pod vrhovnim direktivama svete Crkve voditi brigu oko ispravna odgoja hrvatske katoličke omladine po Kristovim načelima, a isto tako paralelno sa svojom izgradnjom voditi borbu protiv svih protivnika svete vjere i Crkve.“ (Episkopat, 1)

Čl. 2. – *Orlovstvo kao dio Katoličke akcije djeluje preporodno pod vodstvom Crkve, tj. namjesnika Kristova i biskupa, a saveznik je svećenstvu.*

„Kao biskupu dužnost mi je da budem vođa i zaštitnik svima koji hoće da vojuju bojeve Gospodnje. A to su naši Orlovi. Uvijek vjerni Crkvi i njezinim pastirima, uvijek spremni na rad i žrtve za pobjedu Božje stvari. Četa Božja koja je na svoje zastave napisala preporod naše hrvatske domovine u Kristu. I ja se čvrsto uzdam da će ova četa i izvesti taj preporod. I ja samo najljepše nade vežem uz vas, mlada braćo!“ (Nadbiskup Šarić, 2)

Čl. 3. – *Zašto je crkvena vlast potvrdila orlovski program?*

„Vaša orlovska društva nosioci su božanske luči svete vjere. Vaša je zadaća istaknuta u vašoj *Zlatnoj knjizi*. Orlovi i Orlice polažu zavjeru na devizu: ljubiti Boga, ljubiti svetu Katoličku Crkvu, ljubiti svoj hrvatski narod, pak prema tome živjeti životom dostojnim savjesna i uzorna katolika. Stoga vaša pravila odobrava i svoj *imprimatur* daje crkvena vlast, a mjesne organizacije izvađaju program svoga rada u smislu pravilnika sporazumno s duhovnim licem iste župe koja u ime Crkve preuzima brigu za vaše blagoslovljeno djelovanje!“ (Biskup Akšamović, 15)

Čl. 4. – *Orlovstvo stoji na ispravnomu crkvenom stajalištu.*

„Kao biskup mogu imati povjerenje u orlovski pokret koji se uvijek stavlja na crkveno stanovište, pa u svemu sluša odredbe, želje i savjete Svete Stolice i svojih nadležnih biskupa i njihovih zastupnika u vašim

društvima i u vašoj centrali, vaših duhovnika koji vas povezuju s crkvenim autoritetom.“ (Biskup Marušić, 22)

Čl. 5. – *Biskupi molitvom i djelom podupiru važni orlovski pokret i žele da napreduje ekstenzivno i intenzivno.*

a) „Već odavna pratim dužnom simpatijom požrtvovan rad toga revnog Saveza koji okuplja katoličku mladež pod divnim geslom: Euharistija, apostolat i žrtva te neću ni unaprijed uzmanjkati da podupirem svojim molitvama i djelom taj toli važan pokret.“ (Biskup Pušić, 22)

b) „Pozdravljam srdačno okupljenu dičnu omladinu i ostale katoličke borce proseg od Svevišnjega da sve više napreduje ekstenzivno i intenzivno Kristova vojska koja djeluje po njegovim neprolaznim načelima za preporod hrvatskoga naroda u znaku Križa.“ (Biskup Pušić, 26)

Čl. 6. – *Biskupi izražavaju svoje zadovoljstvo nad svim očitovanjima orlovske djelatnosti.*

„Netom sam se vratio u svoju milu domovinu oduševio sam se za ovaj lijepi i uspješni vaš način apostolata kojim uspješno djelujete za preporod sve vaše braće u Kristu. Lani sam se još više oduševio na vašim sastancima i na sletu u Šibeniku, a sada sam želio biti svjedokom i prisustvovati vašim sastancima, sjednicama i priredbama. Naročito sam htio pribivati konferencijama vaših duhovnika. Sve me to oduševilo da radim za milo Orlovstvo za one koji hoće da budu apostoli Orlovstva.“ (Biskup Mileta, 48)

Čl. 7. – *Katolički episkopat preporuča svećenstvu i svjetovnjacima da podupiru Orlovstvo.*

„To se zna da će katolički episkopat najtoplije preporučiti svojem svećenstvu i katolicima diljem naše države da Hrvatskom orlovskom savezu idu u svemu na ruku u akciji oko organiziranja katoličke omladine da bi tako načela *Zlatne knjige* osvojila našu omladinu i sačuvala je moralno zdravu na dobro vjeri i narodu.“ (Episkopat, 1)

Čl. 8. – *Katolički episkopat određuje da na Dan katoličke omladine Orlovi zajednički pristupaju stolu Gospodnjem, priređuju propagandne akademije, a svećenstvo da propovijeda o katoličkoj omladinskoj akciji i rukovodi sabirnu akciju za centrale Orlovstva.*

a) „U tu svrhu proglasit će katolički episkopat *Danom katoličke omladine* nedjelju najbližu danu 6. svibnja, to jest danu sv. Ivana Evanđeliste, zaštitnika organizirane katoličke omladine. Katolički episkopat iz dna duše pozdravlja taj omladinski dan u koji će se priređivati svuda propagandističke akademije i svečano primanje u organizaciju, naše svećenstvo bit će upućeno da na taj dan drži u crkvama propovijedi o važnosti katoličkih omladinskih organizacija i katoličke omladinske akcije, zatim da se na taj dan upriliči sabirna akcija u župi izvan crkava za Hrvatski orlovski savez u Zagrebu. Ova će se sakupljena sredstva preko pojedinih ordinarija poslati Hrvatskom orlovskom savezu u Zagrebu.“ (Episkopat, 1)

b) „Nedjelja najbliža danu 6. svibnja, svetkovini sv. Ivana Evanđeliste, zaštitnika organizirane katoličke omladine, neka se svake godine slavi kao „Dan katoličke omladine“. Taj dan neka se u crkvi drži propovijed o važnosti katoličkih omladinskih organizacija i katoličke omladinske akcije, a izvan crkve neka se upriliči sabirna akcija za Hrvatski orlovski savez u Zagrebu. Novac neka se spremi na ordinarijat. Gdje ima već omladinskih društava, neka se organiziraju propagandne priredbe, a omladinci neka zajednički pristupe stolu Gospodnjem.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

2. Kakvo mora biti Orlovstvo i njegovo članstvo?

Čl. 9. – *Orlovstvo je sudionik svetosti Rimske Crkve.*

„Evo vam svete Crkve! Čemu ste se odazvali kada ste došli u Rim? Odazvali ste se pozivu da se posvetite. Crkva je po nama proglasila Svetu godinu i vi ste došli da se posvetite i da se obogatite njezinim dragocjenim blagom. Sav je katolički svijet poslušao poziv Majke i razumio je što je ona pripravila dušama koje se odazovu pozivu. Sveta Crkva nije pripravila svijetu samo blago oprosta, oprostjenja, molitava, već i veličanstvene primjere kreposti jer ona zna stvarati svece i kruniti ih tako uzvišenom slavom. I eto vam prave izložbe svetosti koja odgovara svakoj dobi i svakome životnom zanimanju.“ (Pio XI., 12)

Čl. 10. – *Orlovstvo je sudionik crkvenoga univerzalizma.*

„Vi ste zastupnici internacionalne Katoličke omladine. Dobro! Dragi sinovi! Pomislite na jednu drugu Internacionalu od koje ste vi tek jedan dio, ali jedan predivan dio. To je Crkva: ta sveta, ta časna, neusporediva

Majka duša i srdaca. Evo prave Internacionale koja uistinu prekriva cio svijet jer i onamo kamo ni kultura ni znanost, ni umjetnost, ni industrija civiliziranih naroda nije mogla prodrijeti, riječ je apostola prodrła. Misijska izložba koju ste mogli pohoditi nakon bazilika i katakomba zorno vam je iskazala kako se izvan svih granica i svih međa širi ova divna i božanstvena Internacionala Crkve Katoličke.

I vi ste upravo došli u Rim da pohodite ovu veliku i dobru majku, da je ugledate živim pogledom, da uživate u njenoj ljepoti i veličini i da iz toga crpíte veliku utjehu za vašu vjeru i za vašu pobožnost. I evo, vi je upravo onakvu vidite kakvu je vjerujete: *Credo, unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam*. – Evo pred vašim očima jedinstvene, univerzalne, upravo onakve kakva nam se pokazuje svaki dan u ovoj Svetoj godini. I vi ste nosioci općenitosti u jedinstvenosti Crkve. Vi to svima jasno i očito pokazujete.“ (Pio XI., 12)

Čl. 11. – *Orlovstvo je povezano uz apostolsku Crkvu.*

„Teolozi tako lijepo vele da je Božanski Utemeljitelj Crkve htio Crkvu opremiti pravim legitimacijama, tj. znakovima po kojima je možemo prepoznati, po kojima svi ljudi u svako doba mogu upoznati gdje je prava Crkva Božja. I vi ste našli ove dokaze, ova svjedočanstva u svem kamenju Rima jer u Rimu kamenje govori. Sve vam govori o ovim božanskim prerogativima među kojima se nalazi poglavito i posljednji: apostolstvo. Ovaj posljednji nasljednik Petra koji vam sada govori govori vam upravo onako kako bi vam govorio sv. Petar. Jer posljednji Papa, bez obzira na čast u kojoj se pojavljuje i bez obzira na ime koje nosi, tek je zadnja karika onoga zlatnog lanca što nas veže s prvakom apostola, a po njemu sa samim Kristom. Zaista predivno razmatranje, puno duboka sadržaja i preobilja radosti koja nas mora sve obuzeti. Ova tako velika Crkva koju vidimo i u kojoj živimo sada je upravo ona ista koja je pred mnogo stoljeća bila malena i u povojima i koja je govorila sa sv. Petrom, s Kristom. – Vi ste također apostolski. Vaša Internacionala siže do samoga vrela apostolskoga autoriteta koji svoje smjernice daje cijelome ljudskom rodu. Vi slušate Crkvu, vi ste poslušni Crkvi, poslušni poglavaru Crkve kojem je Krist podijelio vlast i nasljedstvo prvaka apostola tako da svaki mogne s neograničenom sigurnošću udariti pravim putem.“ (Pio XI., 12)

Čl. 12. – *Orlovi trebaju na sebi nositi note sv. Crkve; moraju biti jedinstveni, sveti, katolički, apostolski.*

„Budite jedinstveni, budite sveti, budite katolički, budite apostolski! Po tome trebate zasvjedočiti vašu Internacionalu. Vi ste

katolički, općeniti. Vi ste dakle određeni da napunjate zemlju vašim sve većim brojem. To je neograničena radost jer kada broj postaje umnožiteljem jedne tako dragocjene stvarnosti kao što je jedna jedinstvena Katolička omladina, onda ovaj broj ima neiskazanu važnost, on postaje predmetom najvećih težnja, elementom epske poezije, kao što je i vaš broj, predraga djeco, jedna predivna poezija.“ (Pio XI., 12)

II. ORLOVSTVO KAO OMLADINSKA ORGANIZACIJA

Čl. 13. – *Danas sv. Crkva osjeća potrebu da osniva katolička prosvjetna društva za omladinu.*

„Prije nisu bila potrebna katolička vanjska udruženja budući da su vjernici dolazili u crkvu i tu slušali glas pastira. Nadošla su sada vremena kada mnogi neće da slušaju glas Crkve te se od nje otuđuju. Papa Leon XIII., slavne uspomene, kazao je biskupima i svećenicima: 'Izađite iz sakristije!' Od tada biskupi i svećenici imaju pastirsku dužnost ostaviti u crkvi devedeset i devet vjernih ovaca, a poći izvan crkve tražeći ovcu koja je zalutala. U ova teška vremena svećeniku nije moguće da djeluje među masama kojih je velik broj zalutao za raznim nazorima pa je stoga potrebno da Crkva sakuplja vjernike u razna, navlastito omladinska društva. U ovim udruženjima Crkva treba očelicitati članove da postanu čeličnim kršćanima, a preko ovih da djeluje na druge te se ovi povrate svetoj majci Crkvi. Rekoh 'navlastito omladinska društva'. I ako Crkva pozivlje u svoju vjersku organizaciju i odrasle, ipak ona osobitim načinom pozivlje djecu i mladež obojega spola jer je ona naša uzdanica te preko mladeži, od koje će izići zreli ljudi i žene, nadamo se da ćemo opet privesti k Bogu povjereni nam puk.“ (Biskup Mileta, 51)

Čl. 14. – *U svijetu ima na milijune organizirane katoličke omladine koji se tek imenom razlikuju od Orlova.*

„Mi naravno znamo da vi od nas iščekujete riječ koju ćete ponijeti svojoj braći, a to više što ste zastupnici onih divnih društava Katoličke omladine koja se šire po svemu svijetu. Iza vas vidimo milijune mladića u veličanstvenoj viziji, u viziji ljepote, čara, snage, ljubavi, pobožnosti i vjere.“ (Pio XI., 12)

Čl. 15. – *Orlovske organizacije providencijalna su pomoć Crkvi pri spasavanju hrvatskoga naroda.*

a) „Prava je utjeha za jednoga biskupa u ovim vremenima kada gleda kako mu je promisao Božji u posljednje vrijeme stavio na raspolaganje novu pomoć, nove suradnike u apostolatu, četu odabranih svjetovnjaka koji sudjeluju u bitnoj misiji svete Crkve: u spasavanju duša.“ (Biskup Marušić, 22)

b) „A, eto, Božja nam je providnost, čini se, uslišala tu želju. U posljednje vrijeme širi se snažno diljem hrvatskih krajeva pokret katoličke omladine pod imenom katoličkih Orlova. I što je glavno, taj je pokret vođen od vođa koji su puni duha kršćanskoga, taj je pokret nadahnut idejama prave kršćanske katoličke obnove. To je osobito u najnovije vrijeme došlo do izražaja kada se je u Zagrebu obrazovao jedinstveni Hrvatski orlovski savez i predložio svoja pravila poslovnom odboru katoličkoga episkopata moleći ga za odobrenje i blagoslov. Svi su prisutni biskupi u ime svega katoličkog episkopata u Jugoslaviji s oduševljenjem pozdravili i odobrili Savez i njegova pravila. I svi su spremno obećali da će ga promicati i svakom prilikom preporučivati svojem svećenstvu i puku.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

Čl. 16. – *Orlovska društva spadaju među najvažnija jer imaju duhovni cilj.*

„Moje je duboko uvjerenje da su od svih naših kulturnih društava najvažnija ona koja su si stavila za zadaću da promiču i raznose u narodu najviša načela koja uvjetuju snagu i napredak narodne kulture. To su načela vjerska. Vjera je u životu svakoga naroda najvažniji dio kulturnoga nastojanja. Narodi koji žive po tim načelima brzo se dižu do visokoga morala. Svaki narod po vjeri posvećuje svoju kulturu i iskorištava je kao sredstvo za svestran vremeniti napredak i blaženi vječni život. Zato, eto, organiziramo mladi naraštaj, uzdanicu naroda, da joj usadimo u dušu vjerska načela... Vjera je dakle Božji dar kojim spoznajemo duhovni dio svojega života i vrhunaravni svoj cilj. Objavu poznavati, vjeru njegovati, sveta je dužnost svakoga katolika. Ovo je najvažniji dio našega kulturnog rada. Ovo je, draga katolička mladosti, i vaša ideologija.“ (Biskup Akšamović, 15)

Čl. 17. – *Orao nije ni gimnastičko ni političko društvo, već je katolička prosvjetna, vjersko-socijalna organizacija.*

„Mnogi su uopće mislili da je Orlovstvo obično gimnastičko društvo slično drugima te da pripada jednoj od političkih stranaka kao i druga

slična društva. No kada su prigodom šibenskoga orlovskog sleta, a ovogodišnjega u Požegi, vidjeli gdje i biskupi sudjeluju, dapače da isti biskupi stupaju u povorci, morali su reći: ovo je nešto drugo jer biskupi ne bi sudjelovali i stupali u povorci običnoga gimnastičkog društva, biskupi se ne bi nikada postavljali na čelo jedne političke stranke. Oni su nad strankama i svi su katolici njihovo stado. Biskupi svojim sudjelovanjem u orlovskim svečanostima, kao današnjoj ovdje (u Salima) pokazuju da je Orlovstvo čisto katoličko društvo te da su orlovski sletovi čisto katoličke vjerske manifestacije.“ (Biskup Mileta, 51)

Čl. 18. – *Orlovska organizacija idealan je tip katoličkoga omladinskog društva.*

a) „Među ovim katoličkim udruženjima iskustvo je pokazalo da je jedno od najpodesnijih baš naše katoličko Orlovstvo.“ (Biskup Mileta, 51)

b) „U orlovskoj organizaciji, kako to predviđaju nova pravila, zbilja je oživotvoren idealan tip omladinske organizacije. Tip koji vodi računa o svim potrebama mladoga srca, a ipak nikada ne gubi iz vida glavni cilj organizacije, to jest preporod pojedinaca i društva u duhu Kristova Evanđelja: 'Da Krist bude sve i u svemu', kako kaže Apostol.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

Čl. 19. – *Orlovstvo je dobro uređena vojska.*

„Zadovoljan sam i radostan da vas vidim ovako kao dobro uređenu vojsku, vojsku Crkve i naroda hrvatskoga.“ (Biskup Bonefačić, 20)

Čl. 20. – *Orlovstvo izgrađuje potpuna katolika, odnosno potpunu katolkinju.*

„Osnovica čitavu orlovskom radu neka i dalje ostane katolička vjera, a vrhovni autoritet Crkva, pa će onda Orlovstvu sigurno i poći za rukom da dostigne svoj cilj, da izgradi kod omladine tip potpuno svjesna, dosljedna i značajna katolika, odnosno katolkinje.“ (Biskup Marušić, 22)

Čl. 21. – *Upute za mjesto gdje se organizacija Orla ne bi dala osnovati.*

„Gdje mjesne prilike ne bi nikako dopuštale organizaciju Orla, osnivat će se u smislu donesene rezolucije katolička omladinska društva koja moraju biti u vezi s Hrvatskim orlovskim savezom.“ (Biskup Marušić, 14)

III. ORLOVSTVO KAO GRANA KATOLIČKE AKCIJE

1. Organizacijski

Čl. 22. – *Omladinske organizacije najvažnija su grana Katoličke akcije.*

„A među svima katoličkim organizacijama jedna je kojoj moramo prije svega posvetiti svoju brigu. To je organizacija Katoličke omladine. Ova je organizacija i najzahvalnija i najpotrebitija i najvažnija. Najzahvalnija je jer se mladosti najlakše primaju uzvišene misli i jer se mladost lako oduševljava i jer je mladost uvijek spremna na rad i na žrtve. Najpotrebitija jer su godine mladosti pune pogibelji i jer mladeži već po naravi njezinoj treba odgoja i vodstva. Najvažnija jer ono što se u mladosti utisnulo u srce ostaje najtrajnije, nikada se ne da posve iščupati i daje temeljni smjer čitavu životu čovjeka: *Adolescens juxta viam suam, etiam cum senuerit, non recedet ab ea.* Duh mladosti, to je duh koji će vladati budućnošću. I tko osvoji mladost, osvojio je svijet za buduće naraštaje. I ništa nam, časna braćo, ne mora biti toliko na srcu koliko baš to da stvorimo bujnu, cvjetnu organizaciju katoličke mladeži i da onda tu organizaciju postavimo na zdrave i vječne temelje evanđeoske istine.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

Čl. 23. – *Orlovstvo je avangarda Katoličke akcije.*

a) „Danas se svi udružuju, a osobito neprijatelji Crkve se udružuju protiv Boga i Pomazanika njegova; tako i mi koji smo sinovi svjetla i Kraljevstva Božjega moramo se združiti i združeni boriti za Krista i njegova načela. To je Katolička akcija koja ima razne grane. Avangarda pak Katoličke akcije to ste vi, dragi sinovi Orlovi i kćerke Orlice.“ (Biskup Mileta, 10).

b) „To je zaista svrha vašega Saveza koji, kako to vi izjavljujete, priznaje važnost Katoličke akcije među omladinom i hoće da bude njezinim pobornikom u hrvatskim zemljama, pod vodstvom biskupa i pun duha sinovske poslušnosti i duboke ljubavi prema nasljedniku Kristovu.“ (Nuncij Pelegrinetti, 5)

Čl. 24. – *Orlovstvo je ispravno shvatilo misao Katoličke akcije.*

„Hrvatski orlovski savez redovitim izvješćivanjem biskupa pokazuje kako je dobro shvatio misao Katoličke akcije o tijesnoj suradnji između episkopata i laičkih katoličkih organizacija... Vodstvo Saveza ozbiljno

uzima preporodnu misiju Orlovstva i jasno postavlja kulturnu dijagnozu naših prilika. Iskreno me raduju relativno izvršeni uspjesi Orlovstva. Sa živim interesom i sam pratim njegovo napredovanje pa mi je osnutak svakoga novog društva prava utjeha u teškim danima vjerske dekadence što ih svi proživljavamo. Samo se po sebi razumije da Orlovstvo može i unaprijed računati na moju najpotpuniju potporu. Uostalom, lijepo djelovanje orlovskih društava pravi samo najbolju agitaciju za orlovsku misao i stječe uvijek više prijateljstva i simpatije među našim klerom. I među mlađim i među starijim svećenicima ima već ono svojih oduševljenih pobornika.“ (Nadbiskup Šarić, 17)

Čl. 25. – *Hrvatsko Orlovstvo je autonomno u okviru Katoličke akcije i koordinirano s ostalim granama Katoličke akcije.*

a) „Moja je želja da velike stručne centralne organizacije (kao npr. Hrvatski orlovski savez, Sveza hrvatskih orlica i dr.), koje sve zajedno čine Katoličku akciju, budu tako koordinirane da ta koordinacija ne zadire u unutarnje ustrojstvo tih pojedinih stručnih organizacija.“ (Biskup Akšamović, 13)

b) „Iz ovoga što je dosada rečeno jasno je da zastupam potpunu autonomiju Hrvatskoga orlovskog saveza u okviru Katoličke akcije. Stoga će se orlovske organizacije na teritoriju moje biskupije učlanjivati u Katoličku akciju sa znanjem i sporazumom predsjedništva Hrvatskoga orlovskog saveza. Kao što će i Katolička akcija za uzvrat potpomagati organizatorni rad orlovskih društava sa znanjem i sporazumom svojega predsjedništva.“ (Biskup Akšamović, 13)

c) „Imajući pred očima samo svetu stvar katoličku i narodnu molim vas da ništa ne propustite ili, bolje, da sve učinite te radi različita shvaćanja o odnosu i unutarnjem uređenju organizacija u samoj Katoličkoj akciji ne bude zla... Sve vas bez dvojbe nadahnjuje i vodi ista čista nakana i dobra volja pa će se naći i mora se naći forma i formula za zajednički složni rad na istoj njivi.“ (Biskup Bonefačić, 19)

Čl. 26. – *Sve orlovske organizacije moraju raditi prema uputama Hrvatskoga orlovskog saveza.*

„Naročito zahtijevam od svih orlovskih udruženja na području moje biskupije da ne poduzimaju ništa što ne bi bilo u skladu sa smjericama izdanima po Hrvatskomu orlovskom savezu i s načelima koje zastupaju duhovni savjetnici opunomoćeni od episkopata.“ (Biskup Akšamović, 13)

2. Orlovstvo i posvećena hijerarhija

a) *Općenito*

Čl. 27. – *Danas katolički svjetovnjak može djelovati ondje gdje svećenik nema pristupa.*

„Ova se katolička udruženja sastoje osobito od svjetovnjaka, a pod duhovnim vodstvom svećenika i biskupa. Svjetovnjaci naime, a navlastito mladež, često na vjerskom polju uspješnije djeluju negoli svećenik komu se često govori da mora tako govoriti. Dok, kada govori katolički odvjetnik, katolički liječnik, katolički đak, katolički radnik i seljak, zastalno mnogo više djeluje na druge.“ (Biskup Mileta, 51)

Čl. 28. – *Orlovi moraju biti oduševljeni za Katoličku akciju.*

„Orlovi, vaše je ime divno i genijalno. Vaša je zadaća da budete vjerni domovini i obitelji, Crkvi i vjeri katoličkoj.

Orlovi i svi ostali! Uvjereni smo da ste oduševljeni za onu Katoličku akciju od koje sve očekujemo za preporod pojedinaca, porodica, društva, čitava svijeta. Katolička je akcija apostolat svjetovnjaka koji pomažu apostolat svećenstva i episkopata. Sveti je Pavao u jednoj poslanici pozdravio kršćanske svjetovnjake, suradnike svoje u apostolatu: 'Pozdravite mi', kaže on, 'suradnike moje u Isusu Kristu.'“

„Bitno je raditi s apostolima, surađivati u apostolatu. Katolički svjetovnjaci, prožeti revnošću za posvećivanje obitelji, za Crkvu, za vjeru, bitni su članovi Katoličke akcije. Pa kada se svi bez razlike vratite svojim kućama, budite svi sve više zagrijani revnošću za ovaj apostolat.“ (Pio XI., 11)

Čl. 29. – *Orlovi crpe u Rimu oduševljenje za rad u Katoličkoj akciji.*

„Raduj se, hrvatska omladino, ovom svečanom danu. Raduj se što će tvoja braća i tvoje ime boraviti u Rimu da se tamo zagriju za Katoličku akciju, za katolički socijalni apostolat i da će se povratiti natrag u domovinu puna ljubavi prema svetoj Rimskoj Stolici, prema Svetom Ocu i oduševljena za onu jedinu Crkvu u čijem se neoskvrnjenom krilu neprestano rađaju sveci i koja je stvorila tako velika remek-djela umjetnosti da se njom ni u tom pogledu ne može nitko drugi na svijetu mjeriti.“ (Nadbiskup Bauer, 9)

Čl. 30. – *Po čemu Orlovstvo spada u Katoličku akciju?*

„Orlovstvo kao grana Katoličke akcije jest sudjelovanje svjetovnjaka na uzvišenoj misiji Crkve; njegova je zadaća da učvršćuje, primjenjuje,

širi i brani katolička načela u životu pojedinaca, obitelji, ljudskoga društva. Katolička je akcija bitni dio crkvenoga pastoralala, neovisna o svakoj stranačkoj politici, ima svoje disciplinatorno središte u crkvenoj hijerarhiji i ovisna je prema tom o njoj.“ (Nadbiskup Bauer, 6)

b) Suradnja u apostolatu Isusovu

Čl. 31. – *Po Orlovstvu laici postaju suradnici u Kristovu apostolatu.*

„Po Orlovskoj organizaciji postaju i laici suradnici u misiji apostolata. Bez katoličkih organizacija pobjeda je kršćanskih načela u javnom životu danas gotovo nemoguća.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

Čl. 32. – *Orlovstvo je grana Katoličke akcije i po tome je pomoćnikom namjesnika Kristova i mjesnoga biskupa te suradnik svećenstva u bitnoj zadaći Crkve: spasavanju duša.*

a) „Želim da orlovska organizacija bude i nadalje pomoćnikom Katoličke Crkve u njezinu apostolskom radu.“ (Biskup Marušić, 27)

b) „I da je suradnja sa svećenstvom i potpuna pokornost biskupima postavljena temeljnim načelom rada, dosta je da samo to istaknemo te se odmah vidi da je ovaj pokret od Duha Božjega. Pokret koji je nikao u Crkvi i koji hoće da iz Crkve vuče svu svoju okrepu i snagu. Iz Crkve, a preko nje iz Krista Isusa koji je, kako veli Apostol, 'temelj, izvan kojega nitko ne može drugoga postaviti' (1 Kor 3).“ (Nadbiskup Šarić, 3)

Čl. 33. – *Crkva ne traži od Orlova samo poslušnost već i pripomoć u apostolatu.*

„Dobro znamo što ste učinili i što činite. Crkva traži od svijju poslušnost svojim riječima i zapovijedima. Ona to mora tražiti od svih svojih članova. A od vas ona traži još nešto uzvišenije i divnije. Ona traži od vas pripomoć, suradnju u samom apostolatu, i to u njegovu doslovnom značenju. To nije previše. Naprotiv, to su već u prvim počecima tražili apostoli od dobrih svjetovnjaka. Sveti Pavao preporuča i hvali u svojim poslanicama osobe koje su radile s njim u apostolatu: „*Mecum laboraverunt in apostolatu.*“ A tko su bile te osobe? One nisu bili svećenici već žene: „*Adjuva eas!*“ Eto, već u apostolska vremena kako svjetovnjaci surađuju u apostolatu! Eto suradnje koja je već sama po sebi apostolat i koja je najbitnija i najčvršća srž Katoličke akcije kojoj ste se vi posvetili.“ (Pio XI., 12)

Čl. 34. – *Imena Orlova kao suradnika apostola u spasavanju duša bit će zapisana u Knjizi života.*

„Zauzmi se za njih koji se u evanđelju boriše sa mnom i s Klementom i s ostalim suradnicima mojim kojih su imena u Knjizi života', piše apostol naroda sv. Pavao svojim dragim Filipljanima.¹⁰⁰ Suradnicima nazivlje sve osobe koje odlučiše staviti se u službu Crkve i da joj budu pomoćnici kod uzvišene i najuzvišenije zadaće što je uopće možemo zamisliti: kod velikoga djela spasavanja duša. I evo tim suradnicima, tim suborcima obećaje Apostol, nadahnut neprevarljivim Duhom Svetim, da će njihova imena biti zapisana u Knjizi Života, da će kao nagradu za svoj velikodušni trud dobiti samoga Krista Gospodina. Ovakvim dragim suradnicima možemo u duhu Apostolovu nazvati i svu našu milu omladinu koju u organizacijskoj vezi podržava, jača ljubav i težnja da Kraljevstvo Božje učvrste u sebi i prošire u bližnjemu svom.“ (Nadbiskup Bauer, 9)

Čl. 35. – *Orlovi su pomoćnici župnika i svećenika.*

a) „Orlovi će biti župniku pomoćnici u njegovu radu i surađivat će s njim kod vjerske i ćudoredne obnove u župi.“ (Nadbiskup Šarić, 6)

b) „Ne smatram Orlove kao obične vjernike, već kao nešto više: oni su pomoćnici svećenika.“ (Biskup Mileta, 39)

Čl. 36. – *Orlovske su organizacije jedan od najboljih saveznika svećenika za vjersko-moralni preporod hrvatskoga naroda.*

„Šesta dekanska konferencija Vrhbosanska gleda u katoličkom omladinskom orlovskom pokretu jedno od najuspješnijih sredstava u radu oko podizanja vjerske svijesti u našem narodu i pozdravlja u Hrvatskom orlovskom savezu najpouzdanijega saveznika kod promicanja Katoličke akcije među Hrvatima te zaključuje da će sve vrhbosansko svećenstvo ozbiljno uznastojati da u našim župama što skorije niknu omladinske orlovske organizacije. U tu će svrhu svaki dušobrižnik naručiti i proučiti *Zlatnu knjigu* i Priručnik orlovske organizacije pa stupiti u dodir s Hrvatskim orlovskim savezom.“ (Nadbiskup Šarić, 6)

c) Sveta Stolica

Čl. 37. – *Orlovstvo mora raditi u potpunoj ovisnosti o smjernicama Svete Stolice.*

a) „Sveti Otac srdačno je primio izvještaje. On se raduje ubranim plodovima i izražava svoje zadovoljstvo nad novim veoma gorljivim odlukama da će Orlovi sa žarom surađivati u apostolatu i trsiti se oko

¹⁰⁰ Fil 4,3

vlastitoga posvećenja da tako dođe Kraljevstvo Kristovo; želi da djelatnost orlovskih organizacija i svih katoličkih udruženja u potpunoj ovisnosti o smjernicama Svete Stolice i episkopata bude okrunjena potpunim uspjehom za trijumf katoličke stvari i za od nje neodjeljiva dobra njihove premile domovine.“ (Kard. Gasparri, 40)

b) „Njegova Svetost očinski želi da djelatnost raste i da se ravna po direktivama Svete Stolice.“ (Kard. Gasparri, 41)

d) Episkopat i mjesni biskup

Čl. 38. – *Orlovstvo je danas bitni dio duhovne pastve.*

„Rad na polju Katoličke akcije bitni je danas dio apostolskoga poslanja koje je nama svećenicima namijenio božanski naš Spasitelj. To je samo primjena načela što ga je postavio za apostolski rad nikada nedostignuti uzor svih svećeničkih trudbenika veliki Apostol naroda kada je rekao: 'Svima sam postao sve da spasim sve.' – Moderno vrijeme sa svojim bezbrojnim pogibeljima po vjeru i čudoređe puka, sa svojom apostazijom od Boga u javnom životu, nagoni nas upravo da prihvatimo borbu protiv njega na svim poljima, u Crkvi i izvan Crkve. Sve što može biti od utjecaja na vjersko-čudoredni odgoj, na duhovnu izobrazbu i pripremu puka mora nas zanimati. I sva sredstva kojima moderni društveni život raspolaže treba staviti u službu kršćanskoga odgoja naroda i tako ih podrediti božanskoj svrsi svega, pobjedi Kraljevstva Božjega na zemlji i vječnom spasenju duša.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

Čl. 39. – *Orlovstvo mora raditi pod vodstvom episkopata.*

„Želim da i unaprijed sve grane Katoličke akcije kod nas djeluju suglasno s episkopatom za duhovni preporod našega naroda, a navlastito naše drage mladeži, naše uzdanice.“ (Biskup Mileta, 18)

Čl. 40. – *Između preč. episkopata i Orlovstva mora postojati juridički točno određena veza.*

„Mora postajati nerazdruživa, juridički točno određena veza između organizacija Katoličke akcije i nadležnih biskupskih ordinarijata.“ (Biskup Marušić, 22)

Čl. 41. – *Orlovske organizacije imaju se voditi pod vodstvom mjesnoga biskupa.*

„Katolička akcija treba se voditi točno prema uputama Svetoga Oca koji hoće da ona bude smatrana dijelom dušobrižničke službe te se ima

voditi pod vodstvom mjesnoga biskupa svake dijeceze.“ (Biskup Akšamović, 13)

Čl. 42. – *Zašto se Orlovstvo mora dati voditi od posvećene hijerarhije?*

„Hrvatski orlovski savez ovakvim redovitim izvješćivanjem biskupa te svojim blagoslovljenim radom pokazuje, i to bez oklijevanja, kako je on shvatio misao Katoličke akcije koja mora biti u tijesnoj vezi s episkopatom komu je Sveti Otac stavio na osobit način Katoličku akciju na srce kao dio njegova apostolata. Potrebna je ova tijesna veza da se ne dogodi ono što Sveto pismo pripovijeda o Josipu i Azariji koji su htjeli na svoj način vojevati Božji boj neovisni o onima koje Bog bijaše stavio vođama Izraela. 'Oni ne bijahu u broju onih preko kojih Bog spasi Izrael' (1 Mak 5,55–62).“ (Biskup Mileta, 18)

Čl. 43. – *Ordinariji imaju dužnost obraniti orlovska društva pred eventualnim presizanjima državnih vlasti.*

„Preuzvišeni traži da se svaki takav slučaj povrede ustavnih prava prema katoličkim organizacijama dojadi ordinarijatu pa će ordinarijat na kompetentnom mjestu energično intervenirati.“ (Nadbiskup Šarić, 4)

e) Duhovni savjetnik društva i središnjica

Čl. 44. – *Orlovstvo preko duhovnih vođa bitno je povezano s naučavajućom Crkvom od koje dobiva smjernice za apostolat.*

a) „A tom duhu posvećenja, unutrašnjosti života 'skrivena s Kristom u Bogu', preduvjet je da živimo u sjedinjenju s Crkvom i u sinovskoj poslušnosti prema njoj. 'Ne može imati Boga za Oca tko nema Crkvu za Majku.' Prisloniti se moramo što tješnje uz tu blagu Majku koja će nas nježnom rukom uvijek upravljati sigurnim putem vječnom cilju naših duša, k Bogu. I zato je i mene i sav naš prečasn episkopat tako radosno dirnula vaša odlučna volja da se što uže priljubite k starješinstvu Crkve i preko svojih duhovnih vođa, svećenika, uspostavite neprestani idejni kontakt s biskupima koje je 'sam Duh Sveti postavio da ravnaju Crkvom Božjom'.“ (Nadbiskup Šarić, 2)

b) „Svako društvo mora imati svojega duhovnog vođu.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

Čl. 45. – *Veliko značenje duhovnoga savjetnika za Orlovsko društvo.*

a) „Katoličko omladinsko društvo bez duhovnoga vođe, svećenika, nema smisla i bolje je da se takvo društvo ne osniva. Sigurno će

zakržljiviti odmah u početku ili će se izvrnuti i poći stranputicom.“ (Nadbiskup Šarić, 4)

b) „Sva ste vi ova načela istakli u vašoj *Zlatnoj knjizi* i svećenici koji vrše u vašim društvima ulogu duhovnoga vođe jesu one zlatne karike koje povezuju naučavajuću Crkvu s Crkvom koja sluša. Nerazboriti su oni koji drže da organizacija Katoličke akcije, bez ovakvih zlatnih karika, može da opstoji, a bez ovih će biti uvijek u organizacijama unutarnjih razmirica, prepiraka i blagoslov Božji neće pratiti njihov rad.“ (Nadbiskup Bauer, 6)

3. Svrha Orlovstva

a) *Neposredni bitni prvotni cilj: posvećivanje duša radi katoličkoga socijalnog apostolata*

Čl. 46. – *Prvotni cilj Orlovstva jest duhovni.*

„Zbog toga neka dušobrižnici svim silama nastoje da se omladina upiše u pobožna udruženja i organizacije i neka svim marom osnivaju ta udruženja kojima se štiti i čuva ta omladina... U prvom redu preporučamo udruženje Hrvatski orlovski savez. U takvim se omladinskim udruženjima ne nalazi samo ugodnost i zabava, već je prva zadaća da se u duhu ucijepi vjerske istine i da se srce oplemeni kršćanskim krepostima i učvrsti pobožnost čestim primanjem sakramenata.“ (Biskup Garić, 8)

Čl. 47. – *Orlovski program ide za posvećenjem duša.*

„U svom programu vi nadasve naglašavate posvetu vaših duša. Na osobit način nastojite da sačuvate neokaljanu svoju nevinost i čistoću svoga života koja je čuvarica svih ostalih kreposti. Ona je oboružana srčanošću, strpljivošću, odlučnošću, postojanošću i pomaže vam da svladate napasti svojih sjetila, zamamljive varke vazda varavoga svijeta i obzir ljudski koji svakako ponižava dušu kao i tijelo i baš stoga je najodvratnija stvar za duše Orlica i Orlova.“ (Pio XI., 53)

Čl. 48. – *U orlovskom su društvu sve djelatnosti kao npr. državni odgoj i socijalni odgoj, zabava i tjelovježba podređene posvećivanju duša Orlova.*

„Ima tu mjesta i zabavi tjelovježbi što jača tijelo i bodri duh u izobrazbi uma koja hoće da mladića jednom učini dobrim građaninom i korisnim članom društva. Ima tu mjesta i njegovanju zdrave društvenosti i viteškoga osjećaja i jačanju socijalnoga smisla. Ali sve je to okupljeno oko jezgre pokreta: oko odgoja samoga sebe do što potpunijega izgrađivanja slike Božje u svojoj duši po milosti Božjoj, oko živa djelotvorna

kršćanstva koje treba prožeti sve članove Orla, oko neustrašiva ispovijedanja svoje svete katoličke vjere.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

Čl. 49. – *Preduvjet preporodnoga orlovskog apostolata jest posvećivanje orlovskih duša.*

„Temeljna je zasada kršćanstva da svaki preporod mora početi od samoga sebe. Najprije moramo ostvariti Kraljevstvo Božje, izraditi što savršeniju sliku Kristovu u svojoj duši, utjeloviti se u Kristu da mogremo onda postati oruđem Providnosti Božje u obnovi društva, apostolima, solju i svjetlom svijeta. 'Kraljevstvo je Božje u vama' (Lk 17,21). I stoga s posebnim veseljem pozdravljam baš tu najizrazitiju crtu vašega programa: prvenstveno odgojni značaj Orla. Odgojiti sebe, njegovati vjerski život i crkveni duh u svojim članovima, stvarati kršćanske značajeve: to je uzvišena zadaća na koju jamačno smjera i kojoj konačno služi sav ostali vaš rad. – A to je zalag vašega uspjeha na polju katoličke obnove. Stvorimo li pojedince pune duha Božjega i pune oduševljenja za Božje snove i za pobjedu Kraljevstva Božjega, preporod javnoga života doći će sam od sebe jer će nas ljubav Božja i žar milosti goniti na rad i čeličiti za žrtve: *Charitas Christi urget nos.* – Po sjedinjenju s Isusom postat ćemo i mi dionici snage i svemoći njegove. 'Sve mogu u onome koji me jača. Ali ne ja, nego milost Božja sa mnom.'“ (Nadbiskup Šarić, 2)

„I eto, draga braćo, ja vam u ovaj čas kada se s orlovskim pokretom, za kojega sam uvijek nosio u srcu najtoplije osjećaje, vežem još jednim novim vezom, ne mogu ništa bolje zaželjeti, ništa tako od srca preporučiti kao baš to da tu dragu baštinu njegovanja nutarnjega života i svete djetinje odanosti Crkvi čuvate kao dragi kamen, kao najsvetiji amanet, kao prvu osnovnu tradiciju orlovskoga pokreta.

Orlovski pokret neka bude pokret praktična, djelotvorna, proživljena kršćanstva. Pa će onda biti vječan. Nepredobiv i nepobjediv kao Krist pod čijim zastavama vojuje, a komu je rekao Bog: 'Sjedi o desnu moju, dok ne položim neprijatelje tvoje za podnožje nogama tvojim!'

Pa će onda naš pokret zbilja biti pokret orlova Božjih koji će junačkim zamahom voditi mladi rod naš ravno k Suncu Istine i Ljubavi. Pa će onda naš pokret biti makabejsko koljeno narodu našem koje će opet ostvariti zavjet slavne starine i učiniti Hrvatsku opet kršćanskom i katoličkom.

Pećina Kristova bit će orlovski pokret. 'I udari dažd i dođoše vode i dunuše vjetrovi, i napadoše na onu kuću, i ne pade, jer bijaše sazidana na kamenu!'“ (Nadbiskup Šarić, 2)

Čl. 50. – *Orlovi su dužni svoju vjeru sve više produbljivati da uzmognu evanđeoski nauk apostolski širiti u ljudsko društvo.*

„Nažalost, vjera je gotovo u svim zemljama ugrožena i intelektualne, moralne, kao i socijalne pogibli sa svih joj strana prijete. Ugrožena je ispravnost kršćanskoga mišljenja i kršćanskoga života. Ove se moralne pogibli uzdižu iz srca u razum kao otrovna para, kao vihor koji vitla kršćanskim idejama i dušama.

Dragi moji Orlovi! Vašom iskrenom i zanosnom vjerom prožetom zdravom katoličkom kulturom svrstani ste kao nepobjediva vojska. Ovu vjeru trebate sve više produbljivati svojim apostolskim primjerom i širiti među ostali svijet.“ (Pio XI., 11)

b) Bliži bitni prvotni cilj: širenje socijalnoga Kraljevstva Isusa Krista

Čl. 51. – *Orlovstvo vodi borbu za proširenje Kristova Kraljevstva Isusa.*

„Zaista valja smatrati za jedno od najvećih dobročinstava Božjih biti pozvan za člana njegove Crkve, na ispovijedanje prave vjere, na izvršavanje kršćanskih kreposti, na borbu za najuzvišeniji ideal, to jest za proširenje Kraljevstva Isusa Krista u svijetu.“ (Nuncij Pelegrinetti, 5)

Čl. 52. – *Orlovska organizacija radi za katolički socijalni apostolat.*

„Specifični bliži cilj Orlovstva kao grane Katoličke akcije jest rad u katoličkom socijalnom apostolatu i po tome se ono razlikuje od čisto vjerskih udruženja kao npr. Marijinih kongregacija, Trećih redova i drugih strogo asketskih organizacija.“ (Biskup Akšamović, 13)

Čl. 53. – *Orlovstvo je socijalna vojska Crkve koja ostvaruje socijalno Kraljevstvo Isusa Krista.*

„Po *Zlatnoj knjizi* Orlovi postaju prava *militia socialis Ecclesiae*, socijalna vojska Crkve koja sprema svoje članove za socijalni apostolat da Orlovi u ime Kristovo i u ime Crkve pomognu ostvariti socijalno Kraljevstvo našega Gospoda.“ (Biskup Marušić, 22)

c) Daljnji bitni drugotni ciljevi

Čl. 54. – *Orlovstvo daje kršćanski domovinski odgoj.*

„Neki kleveću naša katolička društva kao da su separatistička i antidržavna, ali u to ne vjeruju ni oni sami. Katolici veoma dobro znaju da je vlast od Boga te da tko se opire vlasti, opire se Božjoj naredbi. Stoga mi katolici, baš jer smo katolici, ljubimo našu državu i našu dragu

domovinu, za državu pripravni smo, ustreba li, dati i svoju krv do zadnje kapi.“ (Biskup Mileta, 51)

Čl. 55. – *Orlovstvo se bori za kršćansku slobodu.*

„Za krst časni i slobodu zlatnu', bilo je geslo naših djedova pod kojim su se borili protiv ropstva narodnoga i ropstva duha. I vi, naši Orlovi, borite se za tu kršćansku slobodu. Kršćanska sloboda treba svuda pobijediti: kod pojedinca, u obitelji i u društvu. To je ona sveta sloboda koja izvire iz evanđelja Kristova, a koju ste vi Orlovi tako lijepo istakli u lozinci: Žrtva, Euharistija, Apostolat. Žrtva vlastite volje u orlovskoj disciplini, hrana duše vaše u presv. euharistiji i apostolat vaš u samozataji za narod – to je najljepši odraz vaše orlovske slobode. – 'Oro gnijezdo vrh timora vije', zato i Orao u visini kod Oca nebeskoga traži zaštitu svoje slobode.“ (Biskup Bonefačić, 20)

Čl. 56. – *Iako je prvotni neposredni cilj Orlovstva duhovan, ipak ono koristi i vremenitom blagostanju naroda.*

„Iako vaš rad ima poglavito vjerski, duhovni cilj, ipak vi usporedo radite i za vremenito blagostanje vaše zemaljske domovine. Već je sv. Augustin rekao da Crkva, imajući pred sobom cilj da vodi ljude vječnoj sreći, ipak postaje ujedno 'vrelom velikoga blagostanja' na ovoj zemlji tako da se čini kao da je ustanovljena samo poradi vremenite sreće. Radujemo se zato vašem stajalištu koje zauzimate protiv alkoholizma i vašem zauzimanju za kršćanske demokratske ekonomske organizacije kojima je bliži cilj pomoći bijednim narodnim slojevima.“ (Nadbiskup Bauer, 6)

IV. DUH ORLOVSTVA

Čl. 57. – *Orlovstvo je iznad i izvan svake političke stranke.*

a) „Orao je katolička prosvjetna organizacija iz koje je svaka politika isključena.“ (Nadbiskup Šarić, 6)

b) „Katolička akcija, a Orlovstvo je grana te akcije, nije nikakva politička (stranačka) akcija jer katolik znači biti općenit. Da Katolička akcija nije politička ili stranačka, često je naglašavao Sveti Otac, a i cjelokupni naš jugoslavenski katolički episkopat to je osobito istakao u travnju godine 1922. Katolička akcija nije drugo nego akcija apostola za spasavanje duša.“ (Biskup Mileta, 10)

Čl. 58. – *Orlovi nisu indiferentni prema politici, ali se ravnaju po smjernicama koje je Sveti Otac o tom predmetu dao talijanskoj Katoličkoj akciji: oni će Crkvu, vjeru i ćudoređe braniti i zastupati i na političkom polju.*

a) „I politika? Vrlo dobro znam da obrazovani duhovi koji su kao vi spremni na sve aktivnosti, na sve požrtvornosti, ne mogu ostati indiferentni prema takvom predmetu. Ali sada vam nećemo tumačiti taj predmet, kao što bi on iziskivao tim više što se možemo pozvati na ono što ste već čuli iz lijepa i opširna izvještaja g. Hoyoisa o odnosima Katoličke omladine prema politici.¹⁰¹ Ovaj se izvještaj na kraju poziva na smjernice koje smo mi sami dali pred kratko vrijeme o istom predmetu talijanskoj Katoličkoj akciji.

Dakle, predragi sinovi, nemamo ništa promijeniti na ovim smjernicama i nemamo ništa dodati i ništa istrgnuti. Preostaje nam da vas na njih upozorimo i da vas potaknemo da ih dobro uočite i da ih sve dublje proučavate; tako da znadete čega ćete se držati u ovom tako važnom i teškom predmetu koji ne može, a da vas ne bi zanimalo u najvećoj mjeri.

b) – I napokon trebamo se čuvati zbrke koja bi mogla nastati kada dolazi do časova gdje nam se veli da se mi, episkopat, svećenstvo i katolički svjetovnjaci bavimo politikom, a uistinu bavimo se samo vjerom. Zaista, mi se bavimo samo vjerom. Mi branimo vjeru kada branimo slobodu Crkve, kada se borimo za svetost obitelji, za svetost škole, za svetkovanje dana posvećenih Bogu. U svim ovim slučajevima, i u slučajevima koji su ovima slični, nismo to mi koji se bavimo politikom,

¹⁰¹ Ovom je govoru Svetoga Oca prisustvovalo 120 hrvatskih Orlova. G. Hoyos je predsjednik Belgijske katoličke omladine i napisao je knjigu *La Jeunesse catholique et l'action politique*.

već se politika dotakla vjere, dotakla se oltara. I kao što smo nedavno rekli, naša je tada dužnost da branimo Boga i njegovu vjeru koju se je udostojao nama povjeriti. To je dužnost episkopata i svećenstva. To je i vaša dužnost, dragi mladi katolici, bez obzira na narodnost kojoj pripadate. To je vaša dužnost jer je vaša čast da nosite dični naslov sudionika apostola.“ (Pio XI., 12)

Čl. 59. – *Općenito je obilježje Orlovstva.*

a) „Orlovstvo je organizacija hrvatske katoličke omladine. Osnovica je čitavu orlovskom radu katolička vjera, a vrhovni autoritet Crkva. Svrha je Orlovstva da izgradi kod omladine tip potpuna, savjesna, dosljedna i značajna katolika, odnosno katolkinje, a sredstva su mu organizacija, prosvjeta, gimnastika itd.“ (Biskup Marušić, 14)

b) „Orlovi trebaju biti 'pravi, djelatni Kristofori' i trebaju raditi u pravom duhu jedinstveno po uputama našega vrhovnog oca Pija XI.“ (Biskup Marčelić, 25)

Čl. 60. – *Temelji Orlovstva uzidani su u pećini Crkve Kristove.*

„Vi ste, Bogu hvala, postavili svoj pokret na tvrde, vječne temelje. Sazidali ga, kao mudar čovjek iz Evandjelja, na pećini s koje može mirno prkositi svim burama i svim olujama. Na pećini vječne istine Kristove. U živom spoju s Crkvom Božjom koja je 'stup i tvrđa istine', kako veli Apostol. Na načelima Evandjelja.“ (Nadbiskup Šarić, 2)

Čl. 61. – *Orlovi moraju biti bedem svete Crkve.*

„Naši su predšasnici s potpunim pravom nazvali vaše pređe *Antemurale Christianitatis*. Ovaj dični naslov, ovu divnu pohvalu podijelili su vašem narodu kao znak osobitoga priznanja: vi ste bedem kršćanstva. Treba da i vi velikodušno nastavite ove slavne tradicije i da budete bedemom svete Crkve.“ (Pio XI., 11)

Čl. 62. – *Obilježje Orlovstva jest zanos za rimsku Crkvu, majku orlovskih duša, i za Petrova nasljednika.*

a) „Zaista su me ganuli vaši izrazi puni žara i svetoga zanosa za Crkvu i nasljednika Petrova na komu je ona sagrađena.“ (Nuncij Pelegrinetti, 5)

b) „A nadasve privlači naš pogled ova divna reprezentacija katoličke hrvatske omladine Orlova. Orlovi su nekada u stara vremena odljetali iz carskoga Rima da osvoje svijet, a danas vidimo cvijet hrvatskoga naroda,

još ljepše okrunjene Orlove, radosne, miroljubive i prožete mladenačkim zanosom kako se vraćaju u Rim kao majci svojih duša.“ (Pio XI., 11)

Čl. 63. – *Orlovi trebaju slijediti glas rimske Crkve i bez prestanka usmjeravati svoje poglede prema Svetoj Stolici.*

a) „Nakon tako duga i tegobna puta kojim ste dokazali svoju divnu ljubav i privrženost Rimskoj Crkvi i Papi, namjesniku Isusa Krista, došli ste ovamo i vidjeli ste sve ono što drugima nije bilo dano da vide. Došli ste u Rim u veoma sjajnu času i vidjeli ste Rimsku Crkvu u svoj njezinoj djelatnosti. Sa svih strana svijeta dolaze hodočasnici koji uveličavaju slavu Crkve. I Hrvatska je imala u tome zamjeran dio. Ovdje je univerzalnost Crkve postala vidljivom i stvarnom. Čuli ste kako se vaša prekrasna hrvatska pjesma slijeva s drugim napjevima i drugim jezicima u jednu zajedničku i veličanstvenu svenarodnu molitvu. Ovdje se pokazuje Rimaska Crkva u potpunoj svojoj univerzalnosti, u potpunoj svojoj svetosti. Ta Crkva progovarala je na naša usta: Dodite, posvetite se u ovoj Svetoj godini! I svi dođoše. A vaše sudjelovanje u traženju ovih vrhunarnih vrednota došlo je do izražaja na izvanredno jasan način. Vi dakle na svoje oči vidite da je Rimaska Crkva i univerzalna i sveta i apostolska.

Koje god ime Papa nosio, sveti Petar progovara na njegova usta. Mi vas kao zadnja karika ovoga zlatnog lanca vodimo Kristu.

I to je očit dokaz da je Rimaska Crkva majka sviju Crkava i njihovo središte. Crkva je govorila i govori: Slušajte moj glas i širite blago moje milost! Nije dakle istina što govore razni otpadnici, već je istina što govori sv. Petar i svi njegovi nasljednici. Živa je istina ono što je rekao naš mili naučitelj sv. Ambrozije: *'Ubi Petrus, ibi Ecclesia.* Gdje je Petar, tamo je i Crkva.'“

b) „Hvale je vrijedan u vašoj organizaciji onaj pravi katolički duh, duh odanosti i ljubavi prema Svetoj Stolici koju Duh Sveti vodi pri ravnanju Crkve Kristove. Narodi koji kidaju veze s nadnarodnom duhovnom vlašću i osnivaju takozvane 'narodne Crkve' zapadaju opet u poganstvo u kojem je vjera bila državnim institucijom. Ovaj vaš pravi katolički duh jamči nam da će vaša načela biti uvijek ispravna i da ćete uvijek usmjeriti vaše poglede prema svjetioniku koji svijetli s Petrove pećine u Rimu. S ovoga mjesta ćete preko nas dobivati smjernice za vaš rad, za 'obnovu svega u Kristu'.“ (Nadbiskup Bauer, 6)

Čl. 64. – *Euharistijski i Papini jest brojni krik hrvatskih Orlova.*

„A konačan plod ovih velikih svečanosti neka bude da EUHARISTIJA I PAPA postanu osovinama duševnoga i ćudorednoga života hrvatskih katolićkih omladinaca. 'Euharistijski i Papini' – to neka bude geslo hrvatske omladine, neka bude njihov bojni krik kojim će u gorljivoj ljubavi sve više jaćati svoje redove za porast i procvat Kraljevstva Božjega u hrvatskom narodu.“ (Nadbiskup Bauer, 20)

Ćl. 65. – *Orlovstvo treba nadalje kroćiti u dosadašnjem pravcu.*

a) „Samo naprijed, mladi pregaoci, zacrtanim putem, kako vam ga je zacrtao sam današnji Sveti Otac Pio XI. Vaš će rad, nastojanje i vaše ųrtve pratiti i dalje blagoslov Božji jer ćete, uvjeren sam, i dalje neustrašivo, kao i uvijek do sada, raditi prema odredbama i ųeljama Svete Stolice i vaših biskupa, jer ćete i nadalje ustrajati na tom putu kao pravi *branitelji vjere*, kako je papa Pio XI. nazvao Orlove, jer ćete uvijek u ųivotu provoditi ono ųto od vas traži i ųeli Crkva po Svetoj Stolici, po mjesnim biskupima i njihovim delegatima u vašim društvima i središnjicama i po orlovskim duhovnicima.“ (Biskup Marušić, 22)

b) „Božji blagoslov zazivam na vaše zborovanje i nastojanje oko svetih katolićkih ideala. ųelim da se vaša savjetovanja i rezolucija kreću u duhu Kristova mira, ljubavi i jedinstva. Tim ćete najjaće poduprijeti naša nastojanja oko preporoda našega hrvatskog katolićkog naroda i zaszvedoćiti ono jedinstvo koje nas sve mora spajati s Kristom Gospodinom. Tim ćete ujedno olakšati i brige jugoslavenskoga katolićkog episkopata oko preporodne Katolićke akcije u današnjim teškim vremenima.“ (Nadbiskup Bauer, 24)

Ćl. 66. – *Zašto blagoslov Božji prati hrvatsko Orlovstvo?*

„I ovom prilikom ponavljam da orlovski pokret ima u meni iskrena i oduševljena prijatelja. I ja uz Orlovstvo vežem ponajljepše nade za budućnost Katolićke Crkve u hrvatskim zemljama i oćekujem od njega katolićki preporod omladine. To je pokret koji je i programom i radom digao visoko zastavu praktićnoga katolicizma, pokret koji je uz Crkvu i svećenstvo, pokret koji svoju snagu crpi na vrhunaravnim vrelima molitve i euharistije, pokret koji je za svoj cilj uzeo najbitnije, preporod nutarnjega ćovjeka, a takav pokret mora donijeti plod duha i biti okrunjen blagoslovom Božjim. Orlovstvo je u odgoju mladeži pogodilo pravi put, prislonilo se na direktive Crkve pa zato ga i prati oćit blagoslov Božji. Naglo ųirenje Orlovstva ja samo tomu pripisujem. To je osvajalaćka sila Kraljevstva Božjega na zemlji. Zrno gorušićino, evanđeoski kvas.“ (Nadb. ųarić, 17)

V. SREDSTVA ORLOVSTVA

1. Općenito

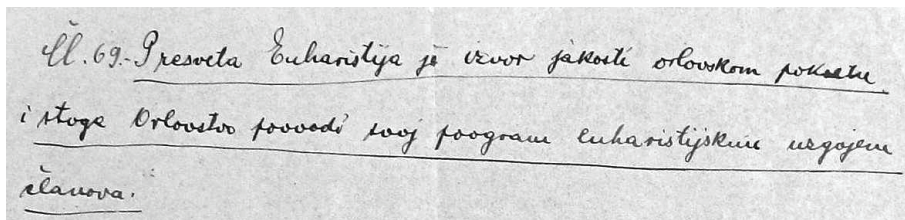
Čl. 67. – *Orlovstvo se služi sredstvima što mu ih je dao Sveti Otac.*

„Mnogi od vas pitat će me kako će izvršiti veličajni, ali teški program, program borbe protiv sotone, protiv svijeta i protiv poteškoća vaše burne mladenačke naravi. Što da činite? – Saznali smo za sredstva kojima se služite. Ta vaša sredstva ujedno su i naša.“ (Pio XI., 53)

Čl. 68. – *Katolički episkopat blagoslivlje lozinku Orlovstva: Žrtva, Euharistija, Apostolat.*

„Da se ispuni ta sveta želja Hrvatskoga orlovskog saveza, katolički episkopat od svega srca blagoslivlje organizaciju Hrvatskoga orlovskog saveza i sav njegov radni program koji je izrečen u njegovoj divnoj lozinci: 'Žrtva, Euharistija, Apostolat'.“ (Episkopat, 1)

2. Orlovska lozinka

Čl. 69. – *Presveta euharistija je izvor jakosti orlovskom pokretu i stoga Orlovstvo provodi svoj program euharistijskim odgojem članova.*

a) „Dosta je da istaknemo da je presveta Euharistija označena izvorom jakosti orlovskom pokretu.“ (Nadbiskup Šarić, 3)

b) „Bio bih sretan kada bih mogao vidjeti da su svi moji svećenici svjesni toga kako je za katolički i hrvatski život u nas i potrebno i korisno da se mladež i đaci i drugi omladinci u orlovskim redovima okupljaju oko božanskoga pelikana u euharistiji i jačaju duševno i tjelesno za borbu za sveta Kristova načela. Zato vam želim u vašem nastojanju uopće, za naše krajeve napose, najbolji uspjeh i molim da Bog dade svoj blagoslov.“ (Biskup Bonefačić, 19)

c) „Tim je Savez usmjerio svoju odgojnu akciju putem koji sv. Crkva preporučuje kao najuspješniji, putem euharistijskoga odgoja.“ (Nadbiskup Šarić, 4)

d) „No iznad svega treba pohvaliti vaš euharistijski duh; vi ste učinili obvezatnim barem mjesečno primanje sv. sakramenata za sve vaše članove, a podupirite gdje možete čestu, pa i dnevnu sv. pričest. I opet kažem, tako valja! Vaš je katolicizam konzekventan jer znati da naš vrhovni vođa, Isus Krist, obitava među nama u svetohraništu, znati da nas on neprestano k sebi zove, a pustiti ga osamljena, nije dostojno. Zato Katolička akcija koja nije istodobno euharistijska akcija ne može uroditi trajnim plodovima. Sve ste vi to dobro spoznali i zato vas stavljamo za uzor svim vjernicima našega naroda. Rastite brojem i u svetosti, budite pravi vitezovi, hrabra četa i predziđe kršćanstva, pravi požrtvovalni apostoli sv. euharistije. Poletite na vašim orlovskim krilima prema visinama presv. Srca i sa sobom ponesite što veći broj hrvatskih mladića.“ (Nadbiskup Bauer, 6)

Čl.70. – *Koja je korist Orlu od presvete Euharistije?*

a) „Vi, poput vitezova svetoga grala stojite pred tabernakulom da u svetoj Euharistiji dobijete snagu za svoj viteški život hrvatskih Orlova i hrvatskih Orlica.“ (Biskup Akšamović, 15)

b) „Sama riječ euharistija diže nas nebu i anđelima jer je ona kruh anđeoski. Vi ste prigodom vaših tečajeva pristupali često, a i svaki dan, stolu anđela i crpili snagu koju trebaju sinovi Božji ako hoće vršiti svoje dužnosti da sačuvaju dušu i tijelo nevino. Euharistija je hrana anđela, po njoj ćete čuvati sv. čistoću koja će vam biti na ponos i koju ćete ljubiti tako da će se i drugi ugledati u vas i postati kao vi anđeli Božji u tijelu zemaljskom.“ (Biskup Mileta, 10)

c) „Ganutljivo je bilo vidjeti kako prigodom lanjskih orlovskih i orličkih tečajeva u Krapnju i Šibeniku i ovogodišnjih u Požegi i u Zagrebu Orlovi i Orlice sa svojim vodstvom pristupaju svagdanu na sv. pričest. Čestom i po mogućnosti i svagdanjom sv. pričesti Orlovi i Orlice crpe snagu u borbi protiv strasti da se sačuvaju čistima od grijeha, a osobito od nečistoga i postanu hrabrim kršćanima. Kao takvi oni će bez straha i ljudskoga obzira ispovijedati svoju vjeru i svoja katolička načela. Pripraviti će se za eventualne buduće borbe u obrani svojih svetinja kao što su mučenici od Euharistije crpili snagu da ustraju do smrti u vjernosti prema Bogu u svetoj Božjoj Crkvi.“ (Biskup Mileta, 51)

b) Žrtva

Čl. 71. – *Što znači orlovska žrtva?*

a) „Rad za uzvišen cilj mora biti združen sa žrtvom; da se postigne vremeniti i zemaljski cilj, treba žrtve, a kamoli onda kada treba braniti

dušu svoju i dušu brata svoga od pogibelji. Na ovom svijetu žrtva nam mora biti kruh svagdanji; dapače mi moramo danas na osobit način biti spremni žrtvovati i život naš za Isusa i njegov nauk.“ (Biskup Mileta, 10)

b) „Orlovi se i Orlice uče na žrtve da nadvladaju mladenačke strasti... Na tečajevima se Orlovi i Orlice poučavaju kako da se bore protiv samih strasti te im se naznačuju ne samo naravna, već i vrhunaravna sredstva u ovoj borbi. U svim prigodama se pripremaju na apostolat koji ne može uspješno djelovati bez žrtve i samoprijegora.“ (Biskup Mileta, 51)

c) Apostolat

Čl. 72. – Što znači orlovski apostolat?

a) „Apostolat! On nas mora potaknuti na Katoličku akciju. Svaki Orao i svaka Orlica mora nastojati biti vojnik i apostol u redovima Katoličke akcije. Svaki svjestan katolik ima kao zadaću ne samo braniti vjeru od neprijatelja Kristovih, već nastojati pomoći i drugima da se povrate k Bogu. Treba nastojati da cijeli naš hrvatski narod koji ima tisućgodišnju katoličku povijest privedemo opet odanosti Bogu i njegovoj svetoj Crkvi... Ako se bude kod nas širila Katolička akcija, naš narod će se preporoditi u Kristu jer je cilj Katoličke akcije preporod svijetu u Kristu.“ (Biskup Mileta, 10)

b) „Apostolat! Orlovi i Orlice, otkada su u orlovskom katoličkom društvu, više djeluju izgledom negoli riječju. Opaža se u njihovim obiteljima i vjersko i moralno poboljšanje. Oni spasonosno djeluju osobito među drugovima i drugaricama, s kojima se druže. Ovo nam posvjedočuje i statistika. Od lanjskoga orlovskog sleta broj se Orlova podvostručio, a broj Orlica više nego podvostručio. Ovo nam posvjedočuje i primjer vašega mjesta jer vaš primjer ne samo da je djelovao i na druga obližnja mjesta, već i u samim Salima Orlovstvo tako spasonosno djeluje da se nadati vjerskom i moralnom preporodu cijeloga našeg otočja.“ (Biskup Mileta, 51)

Čl. 73. – Orlovi su apostoli molitve.

„Vaš apostolat mora prije svega biti apostolat molitve. Na zemlji, na kojoj radite, ništa nije moguće bez molitve. Božanski je učitelj rekao: 'Bez mene ne možete ništa učiniti.' I kako to veli pobožni tumač, treba ustanoviti da nije rekao možete malo, već je rekao 'ništa', uopće ništa ne možete bez mene.

Jest, bez molitve nemoguće je omladini sačuvati kršćanske kreposti i poglavito najljepšu između svih: čistoću života.“ (Pio XI., 12)

Čl. 74. – *Orlovi su apostoli dobre riječi.*

a) „Iza apostolata molitve dolazi apostolat riječi propagande. One propagande koja je tako blaga na vašim usnama i tako uvjerljiva, tako nepobjediva kada je iznosi vaš čar, vaša velikodušnost, vaša genijalna živahnost.“ (Pio XI., 12)

b) „U svom programu također naglašavate pravi apostolat, i to apostolat riječi, ali nadasve apostolat dobra primjera. Ovaj bez riječi svima govori što ste i što hoćete, tim više što vi na zgodan način znate da spojite otvoreno ispovijedanje svoje vjere s vašim raznim društvenom zvanjima.“ (Pio XI., 53)

Čl. 75. – *Orlovi su apostoli djelotvorne ljubavi.*

„I zatim apostolat djela, djela individualne, obiteljske i društvene ljubavi, ma gdje se ona mogla da izlije u korist bijednicima pomoću velikodušnosti onih ljudi koji su bolje opskrbljeni i koji razumiju sirotinjske potrebe. Dobro ste vi to razumjeli i dobro znamo da ste se vi posvetili potpomaganju vaše braće svojim mnogobrojnim organizacijama što nose na sebi pečat moralne, materijalne, kulturne, duhovne i katehetske ljubavi. Znamo da se pripravljate na ono vršenje ljubavi izobrazbom misli i srdaca. Zaista, prostrano je polje Katoličke akcije! Polje koje mora uroditi obilatim plodovima.“ (Pio XI., 21)

Čl. 76. – *Orlovi su apostoli čistoga života i dobroga primjera.*

a) „I napokon, veliki apostolat vašega čistog života! Ovaj je apostolat uvijek otvoren pred očima cijeloga svijeta bez ikakva nametanja, ali bez ikakva straha i bojažljivosti. Po ovom apostolatu vidi svijet na vama vaš kršćanski i katolički život, vidi kako jednostavno i odlučno živite po njemu. I može li biti apostolat koji bi bio djelotvorniji od ovoga? O njemu je govorio veliki sveti Ciprijan kada je ono govorio poganima, progoniteljima svojega vremena: 'Mi vam ne govorimo velike stvari, već ih živimo.' Eto najrječitije svjedočanstvo naše svete vjere!“ (Pio XI., 12)

d) Zaključak

Čl. 77. – *Duh Euharistije i apostolata što prožima Orlovstvo urodit će blagoslovom Božjim.*

„Katolički episkopat pozdravlja svu našu katoličku omladinu, sve naše Orlove i Orlice u svim njihovim žrtvama, u svom njihovu štovanju presvete euharistije i u svom njihovu apostolskom djelovanju. Rad s ovakvom lozinkom zazvat će sigurno sve blagoslove Božje na jedinstvenu našu omladinsku organizaciju.“ (Episkopat, 1)

3. Hrvatska "Zlatna Knjiga"

Čl. 78. – *Vrhunaravan duh koji prožima Zlatnu knjigu hrvatskih Orlova kadar je obnoviti naš narod.*

a) „Orlovstvo odgaja u hrvatskim zemljama svoje članove po načelima hrvatske *Zlatne knjige* koja odiše nadnaravnim shvaćanjima života.“ (Biskup Marušić, 22)

b) „Sve je to prodahnuto istinskom kršćanskom životnom mudrosti *Zlatne knjige* koja je, doista, sva suho zlato. Naručite, braćo, odmah tu *Zlatnu knjigu* hrvatske katoličke omladine da upoznate što bolje hrvatski katolički orlovski (omladinski pokret)!“ (Nadbiskup Šarić, 3)

c) „Katolički duh koji prodahnjuje stranice vaše *Zlatne knjige* bio nam je jamstvom da jedino načela istaknuta u toj zaista zlatnoj knjizi mogu preporučiti hrvatski narod i spasiti pojedince od vječne i vremenite nesreće.“ (Nadbiskup Bauer, 6)

4. Nasljedovanje orlovskih uzora

Čl. 79. – *Kako ćemo nasljedovati sv. Ivana evanđelista?*

„Na vašem se barjaku, osim sv. Križa, nalazi i slika Orla koji je simbol sv. Ivana apostola i evanđelista jer se on poput Orla dizao do neba i gledao žarko sunce našega Spasitelja i kod njega crpio snagu za svoj apostolat; kod njega je crpio snagu za riječi koje je uvijek opetovao: 'Ljubite se, sinci, međusobno.' Zato moramo ljubiti prije svega Boga, a onda bližnjega, ali osobito naš narod radeći neumorno da svi Hrvati budemo pravi katolici, i to ne samo u crkvi već i u obitelji i u javnom životu i da tako postanemo dostojni nasljednici naših pređa.“ (Biskup Mileta, 10)

Čl. 80. – *Kako da nasljedujemo sv. Franju Asiškoga i svetoga Alojzija?*

a) „Sv. Franjo uči nas kako se moramo otrgnuti od stvari ovoga svijeta, kako je uzvišeno savršeno siromaštvo, svladavanje sjetila; uči nas pravom duhu molitve i ljubavi kojom je posvuda naviještao 'mir i dobro' tako da se je svojom serafinskom ljubavi uzdigao do mističnih visina i zaslužio povlasticu da nosi svete rane Isusove utisnute na svojem tijelu.

b) Sveti Alojzije, pak, predstavlja nam viziju svega onoga što vi na osobit način u svom programu naglašavate i tražite, to jest čistoću i nevinost. Nevinost i idealna čistoća oboružane su tolikom snagom i tolikom odvažnošću i jakošću da sv. Alojzija čine idealom katoličke mladeži i pravim atletom ljubavi; on je znao sa svojim slabim tijelom u svom naručju nositi skoro mrtva tjelesa nemoćnika. Sveti je Alojzije zaista mučenik

ljubavi i predivan ideal. – Ne trebam vam preporučiti da se sjetite svojih uzora jer vas sam vaš program na njih upućuje.“ (Pio XI., 53)

5. Disciplina

Čl. 81. – *Koja korist od orlovske stega (discipline) i kakva ona mora biti?*

„Orlovi će manifestirati za katolička načela dobro znajući da ona pobjeđuju samo onda ako se neustrašivo provadaju u privatnom i javnom životu, ako se kod rada za njihovu pobjedu duboko poštuje i vrši stega, pa i u najmanjoj našoj organizaciji, a još napose stega pod autoritetom zastupnika Crkve.“ (Biskup Srebrnić, 28)

6. Borba protiv koedukacije

Čl. 82. – *Kojih se smjernica valja držati u borbi protiv koedukacije?*

„Ti su naime prvi nastupi što su ih priredili u Senju Orlovi gimnazijalci 8. XII. 1919. i Orlice gimnazijalke u siječnju 1920. bili sasvim odijeljeni. Kako razabirem iz *Organizacijskoga vjesnika* od 1. VI. o. g., str. 30, vi hoćete da omladina ozbiljno radi pa zato imate odijeljene organizacije, odijeljene sastanke, odijeljena odgojna glasila, odijeljene redovite akademije, nastupe i sletove, odijeljeno putujete i odijeljeno se zabavljate. Tako i valja! To je u duhu misli i želja biskupa Mahnića u mariborskoj poslanici. Razumije se da ova načela nimalo ne priječe da prigodom rijetkih općih katoličkih narodnih, pokrajinskih, dijecezanskih i župnih manifestacija u sporazumu s vašim vrhovnim duhovnikom i u dogovoru sa Svezom hrvatskih Orlica priredite sletove, nastupe, akademije koje se doduše održavaju na istom mjestu, ali ipak imaju odijeljen karakter.“ (Biskup Marušić, 22)

7. Tjelesni odgoj

Čl. 83. – *Tjelovježba je Orlu sredstvo za odgoj uma i volje.*

a) „Imajte na umu da u Orlovstvu vježbanje nije cilj nego sredstvo jer Orlovstvo se ne sastoji samo iz vanjštine, ono ima glavni unutarnji sadržaj. Istina je da je tjelesno vježbanje korisno prema onoj izreci: zdrav duh u zdravom tijelu. No koja korist ako je tijelo zdravo, a duša nije? Radi toga se vi ovih dana niste samo tjelesno vježbali; vi ste marno prisustvovali i tečajevima u Šibeniku i Krapnju i tim ste si svjesni svoje važne zadaće.“ (Biskup Mileta, 10)

b) „Orlovstvo je tim važnije što se ono poglavito brine za naobrazbu i odgoj naše mladosti, uzdanice naše i dike naše. Njihove gimnastičke

vježbe nisu puka igra jer tjelesni odgoj nije glavna zadaća Orlovstva; Orlovstvo se brine za tijelo jer ga želi učiniti sposobnim da služi duhu, a ovaj duh treba spoznati i uzljubiti Boga.“ (Biskup Akšamović, 16)

Čl. 84. – *Orlovska tjelovježba treba poglavito služiti odgoju čistoće.*

a) „Vaše odgojne metode odgovaraju zasadama suvremene katoličke pedagogije. Vi smatrate da je kod omladine tjelesni odgoj jedno od najboljih naravnih sredstava da se odgoji čisti naraštaj. Time Orlovstvo ispravno rješava jedan od najtežih problema odgajanja novih pokoljenja, o čemu napokon ovisi zdrava budućnost cijeloga naroda.“ (Biskup Marušić, 22)

b) „Orlovstvo se pak služi gimnastikom ne samo da zabavi one koji vole gimnastiku, već im u njoj daje sredstvo kako da potrebnim gibanjem tijela i gimnasticiranjem lakše svladaju strasti u doba kada su najveće napasti protiv svete čistoće. Tako Orlovstvo mnogo pridonosi poduhovljenju i samoga tijela.“ (Biskup Mileta, 51)

Čl. 85. – *Tjelovježba u Orlovstvu čuva omladinu od pristupa u pogibeljna sportska i druga protukatolička ili interkonfesionalna udruženja.*

„Doista, u Orlovstvu se nalazi i kretanje i gimnastika i atletika. No to nije svrha nego sredstvo. Sredstvo da k sebi privučemo mladež koja treba i kretanja i gimnastike. Kada mladež ne bi to našla u našim društvima, pogibeljno bi bilo da to pođe tražiti u sportskim nekatoličkim društvima. Sredstvo je samo jer Orlovstvo svojim naučnim tečajevima, zborovima, duhovnim vodstvom nastoji u prvom redu oplemeniti duše Orlova i Orlica da postanu pravim kršćanima.“ (Biskup Mileta, 51)

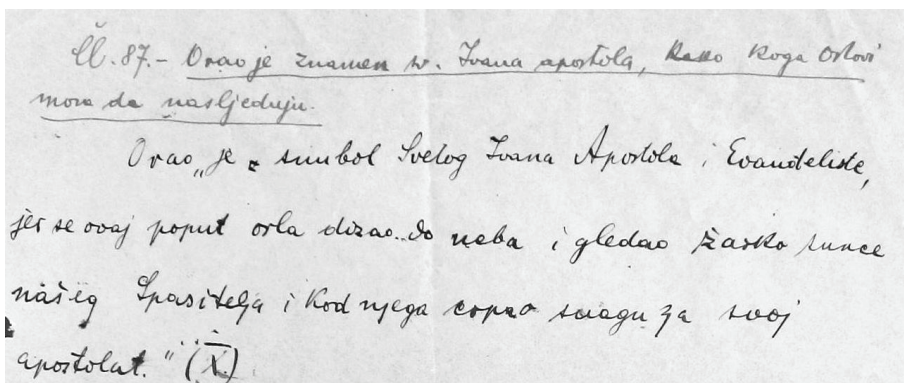
8. Sletovi

Čl. 86. – *Koja je korist od orlovskih sletova?*

a) „Nadam se da će orlovski sletovi uz katolički dan skorih dana raspršiti mnogu predrasudu o Orlovstvu, pobuditi zanimanje za nj u mnogima, a malodušnima dati poticaja za rad.“ (Biskup Bonefačić, 19)

b) „Uspjeh ovoga sleta probudit će ne samo našu Neretvu, nego i druge krajeve Dalmacije koja je bila i bit će naša, katolička.“ (Biskup Bonefačić, 20)

VI. ZNAMEN ORLA

Čl. 87. – Orao je znamen sv. Ivana apostola kojega Orlovi moraju nasljedovati.

„Orao je simbol svetoga Ivana Apostola i Evandeliste jer se ovaj poput orla dizao do neba i gledao žarko sunce našeg Spasitelja i kod njega crpio snagu za svoj apostolat.“ (Biskup Mileta, 10)

Čl. 88. – Orao je znamen katoličke ideje, domovinske ljubavi i discipliniranoga kreposnog života.

„I ovdje plovi u sinjim visinama Orao, i to jadranski Orao. Neka on bude simbolom brata kojega trebate probuditi na život i pozvati na sudjelovanje u svojim redovima. Hrvatski jadranski Orao, vladalac obala, otoka i mora od Krka i Sušaka pa do Kotora, to mora biti vaš i naš cilj, vladalac katoličkom idejom, domovinskom ljubavlju te discipliniran kreposnim životom.“ (Biskup Srebrnić, 7)

Čl 89. – Orao je znamen idealizma: duše u letu k Suncu božanske Istine.

a) „Sve je to obilježeno onim krepkim, poletnim kršćanskim idealizmom koji je tako lijepo simboliziran već u imenu Orla i u onom letu k vječnom Suncu o kojem govori orlovska himna: 'Sunce i svjetlost Orlu su svijet.'“ (Nadbiskup Šarić, 3)

b) „Vi ste Orlovi. Da budete dostojni toga lijepog imena, morate se prema riječima velikoga pjesnika uzdizati nad ostale čistim srcem i bistrim umom. Trebate se izdizati nad moralnim talogom i nad podlošću; morate boraviti u visokim sferama one znanosti koju prosvjetljuje vjera. Trebate vaš pogled uvijek držati usmjeren u neugasivo svjetlo katoličke Istine. Orlovi! Vaše je ime divno i genijalno.“ (Pio XI., 11)

Čl. 90. – *Orao je znamen duše koja se moli.*

„Sva mjesta iz Svetoga pisma koja govore o orlovima dozivlju nam u pamet veoma korisne misli. Kod proroka Izaije čitamo: 'Koji se ufaju u Gospoda zadobit će snagu, dobit će krila poput orla, letjet će, a neće se umoriti, trčat će, a neće klonuti.' – Kćeri moje! Duše koje se uzdaju u Boga zadobit će snagu Božju. Ufanje se izražava u molitvi i s njom se čovjek uzdiže poput orlova. Orlovi koje je vidio prorok, to su vjerne duše koje su pune ufanja i pouzdanja; to su duše koje duhom i srcem postaju Orlovi. Ako hoćete biti pravi Orlovi, morate se moliti, i to pouzdano moliti. Bog daje molitvi svoju milost i svoju snagu. Ako vi, Orlice, budete oboružane tom snagom, nećete posrnuti jer će tada snaga Božja biti vaša snaga. Vi ćete tako biti prave Orlice Isusa Krista, letjet ćete i nikada se nećete umoriti niti ćete klonuti.“ (Pio XI., 3)

Čl. 91. – *Orao je znamen duše koja stražari uz kraljevsko tijelo Isusovo i oko njega se Orlovi često, po mogućnosti dnevno, okupljaju.*

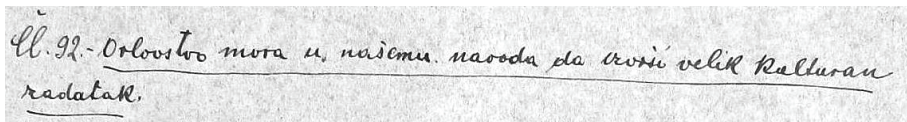
a) „Kod svetoga Mateja nalazi se jedno drugo mjesto koje govori o orlovima. Kao što su u prijašnja vremena uz kraljeve bile počasne straže koje su se nazivale imenom crvenih, bijelih, crnih i drugih orlova, isto tako ste i vi tjelesna straža svoga Kralja. Sam Isus govori na usta evanđeliste sv. Mateja, a i kod njega se pod imenom orlova razumijevaju duše koje lete prema tijelu Isusa Krista.

Kada nastane komešanje konca svijeta, mnoge duše neće znati naći Isusa; vjerne će ga duše naći i priljubit će se uza nj. Pravedne će se duše ponijeti poput orlova. One će ga znati naći. Gdje će biti Isus Krist, tamo će se okupiti i orlovi: 'Gdje god bude tijelo, ondje će se i orlovi kupiti.' Kćeri moje! Ne treba čekati konac svijeta da nađemo Isusa Krista i njegovo sveto Tijelo. Svaki ga dan možemo naći. Gdje ćete ga dakle naći? Ovo Božansko Tijelo naći ćete uvijek čestim i postojanim pohodima svetootajstvenom Isusu. Čestom, po mogućnosti svagdanjom svetom pričesti, kako ste vi to i dosada vrlo pohvalno činile jer upravo oko ovoga Božanskog Tijela trebaju se sastajati Orlice.“ (Pio XI., 53)

b) „Orlice i Orlovi trebaju biti čuvari Tijela Kralja Krista, kao što su u stara vremena počasne kraljeve straže nosile orlovsko ime. I vi, stoga, radite da se sve više proširi Kraljevstvo Kristovo.“ (Pio XI., 53)

VII. ORLOVSTVO KAO OPĆENARODNA ORGANIZACIJA

Po svojoj zadaći

Čl. 92. - Orlovstvo mora u našem narodu da izvrši velik kulturni zadatak.

Čl. 92. – *Orlovstvo mora u našem narodu da izvrši velik kulturni zadatak.*

„Znamo dobro da je u našoj idejnoj kulturi vjera uvijek zauzimala odlično mjesto. Njezine su duhovne vrednote bile vazda cijenjene od naših najboljih umova. Naš pjesnik Preradović u svojoj *Odi Bogu* u divnu pjesmu slaže jake misli našega vjerovanja: 'Ti jesi blag, dobar i milostiv. Ti jesi jak, mudar i pravedan. Ti jesi car neizmjernosti. Ti jesi udes svakome čovjeku i svakome narodu.' Kada tako Preradović govori o vjeri i Bogu, zar da mi zatvorimo oči i velimo da je vjera tlapnja? Ona je luč koja razumu dolazi u susret, ona čini čovjeka anđelom. I, eto, Orlovstvo ispovijeda ova uzvišena načela. Iz toga je jasno da ono mora izvršiti veliku kulturnu misiju u našem narodu.“ (Biskup Akšamović, 16)

Čl. 93. – *Orlovstvo je u duhu hrvatskih pređa nepokolebivo vjerno Papi.*

„S velikim zadovoljstvom i ganućem čitali smo lijepi pozdrav koji ste nam upravili u ime svih hrvatskih Orlova i u kojem su iskazana čuvstva vašega naroda koja su tako lijepa i tako velikodušna. U njemu se zavjetujete da ćete kao i vaši pređi uvijek vjerni svojoj vjeri. Vjerni Rimskoj Crkvi, Majci sviju crkava, i vašemu Papi, Petrovu nasljedniku.“ (Pio XI., 11)

Čl. 94. – *Orlovstvo ne dopušta da odmetnici otkinu hrvatski narod od papinstva.*

„Strašni neprijatelji poput bijesnih lavova koji ričući traže svoj plijen hoće da proždru i hrvatsku omladinu. Kletva, pijanstvo, bezvjerstvo zavladali su selima našim i gradovima našim. Lažni proroci obilaze okolo, šire svoj nauk govorom, knjigom, novinom i hoće da otuđe naš narod od svete rimske Stolice, od Svetoga Oca. Zlobnici niječu, puni crne nezahvalnosti, da hrvatski narod duguje papinskom Rimu svu sreću, svu svoju prosvjetu. Neće da priznaju da je iz papinskoga Rima naš prvi kralj Tomislav dobio svoju kraljevsku krunu i time sa svojom državom bio priznat i ravnopravan s ostalim prosvijetljenim narodima Europe. Ti odmetnici od rimskoga Pape neće da znaju da je hrvatski narod kroz

mnoga stoljeća prolio upravo more krvi da sačuva katoličku vjeru, čija je osnovica upravo papinstvo. – No suvremena hrvatska katolička omladina misli drugačije. Ona se hoće nadovezati na junačku prošlost svojega naroda i zato kreće u papinski Rim. Hoće izraziti svoju harnost apostolu Petru koji je štitio naš hrvatski narod, hoće se usrdno moliti na grobu apostola Slavena, svetoga Ćirila, da se sva slavenska obitelj što prije povrati u ovčinjak jedne Crkve Kristove. Ona se želi napokon zahvaliti i sadašnjem Kristovu namjesniku, svetom ocu Piju XI. za svu ljubav koju je na Duhove ove godine iskazao našim biskupima, našim svećenicima i svemu narodu našem.“ (Nadbiskup Bauer, 9)

Čl. 95. – *Orlovstvo nam daje jamstvo da će katolička misao pobijediti u hrvatskom narodu.*

„Orao je mlad, silan i neodoljiv. U njem vidim sigurno jamstvo da će katolička misao prije ili kasnije pobijediti u hrvatskom narodu te mu pomoći do novoga doba nacionalnog i katoličkog preporoda. Naprijed! Poteškoće imate i imat ćete velike, ali mladež zdrava, snažna, smiona i poletna ne poznaje poteškoća, tim manje jer pred sobom vidi silnoga i dobrog Boga koji je ljubi i čuva.“ (Biskup Srebrnić, 7)

2. Poštivanje narodnih tradicija

Čl. 96. – *Orlovstvo se nadovezuje na veliku hrvatsku religioznu prošlost i ono nastavlja naše tradicionalne vjersko-staleške organizacije i svim time daje zalog da će uspjeti u našem narodu.*

a) „Vaši izrazi žara za Crkvu i Petrova nasljednika ponovno su mi dokazali koliko je velikih duša porodila u vašoj zemlji vjera otaca vaših i kolikim se plodovima vrhunaravnoga života možemo s pravom nadati ako će mladost uvijek čuvati ova sveta načela i ako će za svoj rad u njima tražiti nadahnuće.“ (Nuncij Pelegrinetti, 5)

b) „Putujući uz naše obale često ćeš vidjeti kapelicu ili ruševine nekadašnje kapelice posvećene sv. Nikoli. Velika poštovanja vrijedna su takva mjesta, njihova povijest nam priča da su bila središtem izvjesnoga zajedničkog života. Ovdje su se mornari iz naših hrvatskih gradova i sela sakupljali, ovamo su obraćali svoje misli i poglede, njima se zavjetovali i njima slali svoje pozdrave odlazeći u daleki svijet ili se vraćajući kući iz njega. Te su kapelice bile sijela ponosnih vjersko-staleških zborova hrvatskih pomoraca. Bilo je i mnogo drugih oblika kojima su se naši djedovi organizirali da bi što ljepše služili idealima svoga vjerskog

uvjerenja. Ostaci toga organiziranog života iz ondašnjih vremena sačuvali su se do danas. Bezbroj raznih tradicija splelo se s njima. Divimo se svemu tomu jer vidimo kako je kod Hrvata u vrijeme njihova najjačega vjerskog života organizacijska misao sve ispreplela. Ujedno imamo u tome svjedočanstvo kako je u ono vrijeme i među našim narodom vladalo uvjerenje da nema kršćanskoga života bez staleških zborova i bez organizacija. Tako je! Stoljeća od Gospodina Isukrsta dalje pričaju nam tu istinu. Katolici koji mrze organizirane forme vjerskoga pokreta ili ih omalovažavaju ili koji nemaju smisla za njih, možda – budući da *in bona fide* – dobri katolici puni su neznanja u jednom od najvažnijih poglavlja kršćanskoga života. Nama treba organizacija koja dopunja, diže i širi snagu u životu pojedinaca, obitelji i staleža. Vi, dragi mladi prijatelji, širite nauk: spas je naš u organizaciji. Spasonosan je taj nauk za redove koje okupljate pod svoje orlovske zastave! Spasonosan će biti za sve koji će se u svojim krugovima na temelju vječno valjanih načela koja ste i vi uzeli za sebe u vašoj *Zlatnoj knjizi* kao mjerilo za svoj rad povesti za vašim primjerom i raditi kako radite vi! Vi ste kao oni iz velikoga doba hrvatske prošlosti; u vašim se redovima nalazi prava tradicija katoličkoga hrvatskog naroda!“ (Biskup Srebrnić, 7)

3. Okuplja omladinu svih slojeva i staleža, a napose đaštvo

Čl. 97. – *Orlovstvo okuplja sve slojeve i staleže katoličke omladine.*

„Bila je veoma sretna misao što viimate u svoje redove članice bez razlike kojem staležu ili sloju pripadale. Tako vi možete mnogo lakše svuda širiti duh Crkve Isusa Krista i posvuda blagotvorno djelovati. Ove očinske riječi koje sam upravio vama, Orlicama, upravljam uz odgovarajuće izmjene i vašoj braći po imenu – Orlovima.“ (Pio XI., 53)

Čl. 98. – *Orlovstvo mora pobijati krive ideje što iz sveučilišta prodiru u narod.*

„Kakvu misiju trebaju izvršiti orlovska društva? Ona imaju zadaću da obnove društvo u Kristu. Tako na primjer vidimo da su se darvinističke ideje počele širiti na sveučilištima; vidimo da se umjetnost počela udaljavati od morala, da su pjesnici počeli gubiti vjeru. Katoličko društvo mora to popraviti; ono njeguje svetinje hrvatskoga naroda.“ (Biskup Akšamović, 16)

Čl. 99. – *Orlovstvo valja širiti među đaćku omladinu.*

a) „I ja samo jedno želim: da na tom ispravnom putu ustrajete. Da taj veliki ideal s Bogom sjedinjenoga kršćanskog života uvijek propovijedate i ucjepljujete hrvatskoj mladeži. Pa i školskoj mladeži. Ja bih najvolio kada bi se i đaćka mladost okupila oko orlovske zastave. Baš zbog one ispravne načelne orijentacije, baš zbog onoga dobrog duha koji struji kroz Orlovstvo. Budućoj inteligenciji, budućim narodnim vođama, prije svega treba dubokoga katoličkoga osjećaja i života. A briga će biti onda orlovsčkoga pokreta da đaćkoj mladeži uz općenita orlovska životna načela dade priliku i za odgoj uma i za pripremu za posebne, časne zadaće života, što je čekaju. U svojoj ću nadbiskupiji svakako preporučiti katoličkim đaćima organiziranje u Orlovstvu, a uvjeren sam da će to učiniti i ostala presvijetla gospoda biskupi.“ (Nadbiskup Šarić, 17)

b) „Pokazalo se kako orlovski odgojni sustav odgovara potrebama suvremenoga đaća kojem s jedne strane prijeto pogibao da zastrani zbog neplodna, pretjerana ili jednostrana intelektualizma, a s druge strane da podlegne poganskom, športskom materijalizmu koji goji tijelo radi tijela, a ne kako to čini Orlovstvo da tijelo postane poslušno oruđe duše koja vrši volju Božju.“ (Biskup Marušić, 20)

Čl. 100. – *Orlovi-đaci vođe su i kvasac ostale omladine.*

a) „Želim kako biste vi, đaci-orlovi, zahvaćeni uzvišenim načelima božanskoga Kristova nauka, kao pobornici katoličkih ideala mogli u cijelom svojem životu što uspješnije razvijati svoju djelatnost za vječnu i vremenitu sreću hrvatskoga naroda.“ (Biskup Marušić, 30)

b) „Pohvalno je što je Orlovstvo osobitu pažnju posvetilo odgoju đaćtva koje treba biti kvascem orlovsčkoga apostolata među ostalim staležima hrvatske omladine.“ (Biskup Marušić, 22)

c) „Nije svrsishodno da se protiv bilo kojega tipa đaćkih organizacija izriče osuda. Interesi katoličkoga pokreta kategorički traže da se katoličkom đaćtvu obojega spola priznaje sloboda odluke u kojem tipu želi surađivati u Katoličkoj akciji, ali da svaki tip đaćkih organizacija po svojem predstavištvu bude zastupan u Đaćkoj ligi. Episkopat je tvrdo uvjeren da je očuvanje jedinstva Orlovske organizacije bitan uvjet za uspjeh Katoličke akcije u svim slojevima i staležima hrvatske omladine, stoga želi da vodstvo Hrvatskoga orlovsčkoga saveza i Sveze hrvatskih Orlica po svim krajevima širi jedinstvenu orlovsku organizaciju te da bude priznato stručnom i disciplinarnom centralom za đaćtvo i građansku omladinu, pošto ovakvo ustrojstvo imaju Orlovi kod drugih naroda, a naročito kod braće Slovenaca.

Predsjedništvo biskupskih konferencija očekuje da u redovima đaštva nastanu dobri odnosi kako to dolikuje idealnim mladićima kojima je zadaća da se razna organizacijska sredstva iskoriste za usavršavanje društvenoga života u Katoličkoj akciji prema riječima sv. Apostola: *'Aemulamini charismata meliora.'*“ (U Zagrebu, dne 21. listopada 1926. Ante Bauer, nadbiskup, predsjednik bisk. konferencija. Priopćuje se znanja radi HOS-u u Zagrebu.)

d) „Molimo od Boga blagoslov da vi svi Orlovi-đaci budete u prvim redovima požrtvovalni i ustrajni radnici među ostalom hrvatskom katoličkom omladinom. Na sletovima se uvjerih što mogu i moraju biti đaci: učitelji i vođe omladine na selu i u gradu. Moralno zdrava inteligencija spašava i vodi narod. To vi budete u katoličkom Orlovstvu! Ali pri tom pazite dobro i na sebe. Dajući drugima da ne gubite sami.“ (Biskup Bonefačić, 31)

VIII. POSEBNE ODLIKE ŽENSKOGA ORLOVSTVA

Čl. 101. – *Orlička se organizacija tijesno prislanja uz direktive Crkve: uz papu i biskupe.*

„Na koncu hoću i ovom prilikom pohvaliti vaše tijesno i odlučno prislanjanje uz direktive Crkve i katoličkoga episkopata koje svakom prilikom i manifestirate i prakticirate. Samo tako naprijed! Samo iz Crkve dolazi preporod i spasenje.“ (Nadbiskup Šarić, 52)

Čl. 102. – *Biskupi veoma cijene Orličku organizaciju.*

„Raduje me što je ona već u prvoj godini svoga života učinila već toliko dobra. Koliko pak cijenim baš orlički pokret, osim drugih dokaza može posvjedočiti i to što sam se sa zanosom odazvao pozivu Sveze da budem vođom vašega hodočašća k Svetom Ocu.“ (Biskup Mileta, 23)

Čl. 103. – *Orlice trebaju prije svega rasti u krepostima koje rese ženu i da poput tihoga kvasca preporučaju svoju okolinu.*

„Duh nutarnje reforme neka struji kroz orlovske redove. Duh najprije vlastitoga preporoda u Bogu, a onda apostolskoga preporučanja okoline, prije svega ženske okoline. Ne manifestacija, nego reformacija srca i života neka bude prvi naš cilj i vrhovni naš program. Pobožnost, čednost, čistoća, skromnost neka bude ures hrvatskih Orlica. Njihov dobar primjer neka bude propovijed svima koji su u kolebanju i borbi. Orlovska ženska mladost neka bude živi i tihi kvasac koji će malo-

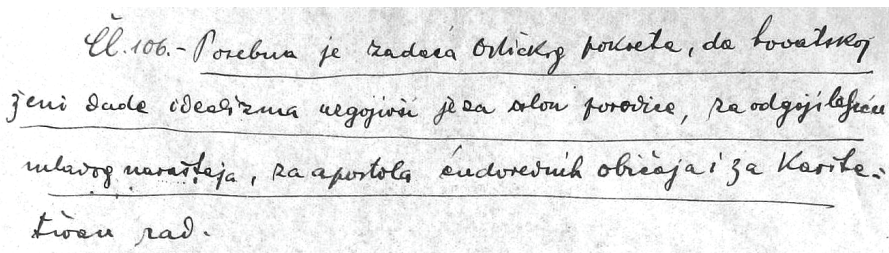
pomalo ništiti trulež, a buditi snagu i život u tijelu našega naroda.“
(Nadbiskup Šarić, 52)

Čl. 104. – *Zadatak je Orlice da hrvatsku djevojku i ženu sačuavaju Crkvi, a time i domovini.*

„Neka izađu iz Orlovske organizacije Orlice učiteljice koje će napojene prije svega euharistijskim pićem poletjeti širom lijepo naše domovine da same oduševljene za svete i čiste ideale Orlovstva i druge mlade Hrvatice oduševе za iste ideale; da same jake i oboružane orlovskim krepostima za borbu u svijetu i druge koje se kolebaju ili već možda pogibaju, obodre i pridobiju za istu. Misija je Orlica velika i važna da se hrvatske i katoličke djevojke, žene, obitelji sačuvaju zdrave i kreposne i katoličkoj Majci Crkvi i hrvatskoj Majci domovini, gdje je često na kušnji i pogibelji i jedno i drugo.“ (Biskup Bonefačić, 38)

Čl. 105. – *Orlički program omogućuje Orlicama da u svim slojevima i staležima, a poglavito ondje gdje žena vrši svoj poseban zadatak, unose duh kršćanske obnove.*

„I nadalje tako nastavite pak ćete zbilja tada biti Orlice Kristove. Budete li tako radile vi i sve vaše sestre koje nose ovo lijepo ime, nećete pogriješiti, letjet ćete sve više i više poput Orlova i tako ćete biti prava blagodat za obitelji, za školu, za cijelu ljudsku zajednicu. Vi, Orlice, kao kćeri, sestre, zaručnice, majke, učiteljice, radnice, nosit ćete u sve društvene slojeve blagoslov i kršćansku obnovu u cijelo ljudsko društvo.“
(Pio XI., 53)

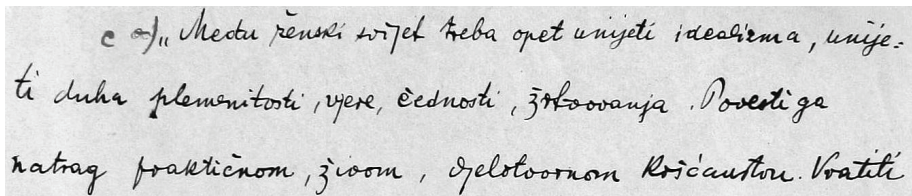
Čl. 106. – *Posebna je zadaća Orličkoga pokreta, da hrvatskoj ženi dade idealizma odgojivši je za oslon obitelji, za odgojiteljicu mladoga naraštaja, za apostola čudorednih običaja i za karitativan rad.*

Čl. 106. – *Posebna je zadaća Orličkoga pokreta da hrvatskoj ženi dade idealizma odgojivši je za oslon obitelji, za odgojiteljicu mladoga naraštaja, za apostola čudorednih običaja i za karitativan rad.*

a) „Usporedo s muškom omladinom, vođena istim vrhovnim idealima života, ali okupljena napose i samostalnom, neka se u duhu

svladavanja i discipline pripravi za svoj ženski zadatak života.“ (Nadbiskup Šarić, 52)

b) „Iskreno me raduje napredak orlovske ideje baš među hrvatskom ženskom omladinom. Tu Orlovstvo *treba biti* hrana i štit svetim tradicijama hrvatske djevojke i majke protiv bujice ćudoredne emancipacije i duševne podivljalošći i kržljivosti koja sve to više i gore hvata maha i među našim ženskim svijetom i počinje ugrožavati temelje zgrade kršćanskoga društva: svetost braka i visoko, vrhunaravno shvaćanje obitelji.“ (Nadbiskup Šarić, 52)

c) „Među ženski svijet treba opet unijeti idealizma, unijeti duha plemenitosti, vjere, čednosti, žrtvovanja. Povesti ga natrag praktičnom, živom, djelotvornom kršćanstvu. Vratiti ga k njegovoj Bogom određenoj misiji da bude odgojitelj mladoga naraštaja, rasadnik plemenštine i čestitosti, anđeo ljubavi i milosrđa. To je visoka zadaća ženskoga Orlovstva. I ja sam osobito radostan što vidim iz vašega izvještaja da ste vi te specifične zadaće ženskoga Orlovstva tako dobro razumjele i tako dosljedno provele kroz čitav sustav svoje organizacije.“ (Nadbiskup Šarić, 52)

c) „Među ženski svijet treba opet unijeti idealizma, unijeti duha plemenitosti, vjere, čednosti, žrtvovanja. Povesti ga natrag praktičnom, živom, djelotvornom kršćanstvu. Vratiti ga k njegovoj Bogom određenoj misiji da bude odgojitelj mladoga naraštaja, rasadnik plemenštine i čestitosti, anđeo ljubavi i milosrđa. To je visoka zadaća ženskoga Orlovstva. I ja sam osobito radostan što vidim iz vašega izvještaja da ste vi te specifične zadaće ženskoga Orlovstva tako dobro razumjele i tako dosljedno provele kroz čitav sustav svoje organizacije.“ (Nadbiskup Šarić, 52)

d) „Kršćanski odgojiti mladost, a po njoj čitav ženski svijet, to je historijska zadaća ženskoga orličkog pokreta u Hrvatskoj. Osvojiti po ženama hrvatski narod za Boga!“ (Nadbiskup Šarić, 52)

Čl. 107. – Orlički je pokret dužan voditi križarsku vojnu protiv nečedne mode i nećudorednih plesova.

a) „Nego, dok toliko uvažavam i cijenim orlički pokret, molim Boga da toliko vodstvo koliko pojedine članice nastave kršćanskom ustrajnošću svetu borbu protiv nečedne mode i nemoralnih plesova. Ovaj cilj, tako poželjan, postići će se ako se i u vodstvu Sveze i u pojedinim društvima, a na osobit način na tečajevima, bude tražilo jedino Boga, spas duša i napredak Orlovstva... Mi moramo tražiti da Bog pobijedi, a nitko drugi.“ (Biskup Mileta, 23)

b) „Ovo orličko nastojanje, riječi i rezolucije koje smo čuli *moraju nas obradovati* jer nisu ništa drugo nego samo nastavak nastojanja nas biskupa. Biskupi su izdali propise glede odijela u kojima žene smiju

dolaziti u crkvu i zabranili podijeliti sv. sakramente onima koje se ne bi držale tih propisa. – I zato nas vesele zaključci Orlica koje su se stavile na tako radikalno stanovište glede mode i plesa. Možda će se kojoj činiti te rezolucije i prestroge, ali uvjereni smo da će i one s vremenom uvidjeti vrijednost i potrebu tih zaključaka. Neka dakle ove rezolucije urode obilnim plodom. I kada će druge neorganizirane djevojke vidjeti taj sveti pothvat Orlica i one će se povesti za vama. Primjeri djeluju. Od Orlica treba doći čedna, pristojna, sveta moda. Ugledajte se u svoju zaštitnicu sv. Ivanu od Arka koja se održala u granicama čednosti i usred najvećih ratnih neprilika. Nadam se da će načela koja želite provesti u život odgojiti bolji, čišći naraštaj koji će biti na diku našem narodu. Neka ove rezolucije ne ostanu samo na papiru, već neka po njima niknu dobre djevojke, sestre, žene, majke koje će preporučiti svijet. Orlice, vi ste započele, ali vi ste one odabrane koje će i moći provesti ove zaključke.“ (Biskup Mileta, 54)¹⁰²

c) „Današnje je vrijeme radikalno s jedne liberalne strane pa mora biti i s druge – katoličke. Protivnici Katoličke Crkve ne sklapaju s nama kompromisa pa zašto da ga mi sklapamo s njima i njihovim poganskim nastojanjem. Tko opaža da naginje na neko zlo, treba da to zlo suzbije radikalnim dobrom. Načelo *agere contra* učinilo je sv. Ignacija svetim. To načelo *treba vrijediti* i za Orlice u svakom pogledu, a osobito s obzirom na modu. Zato pozdravljam ove rezolucije i preporučam vam ih. Neka svaka često sebe ispituje kako ih je provodila. – Ako Orlu manjka perje, kako će letjeti u visine? A kako će duša Orlice letjeti prema nebu ako joj manjka revnost? Neka ih svaka na sebi provodi i neka nastoji da ih i druge provode. Vi koje ste jače, okrijepite one slabije. A kada ta načela potpuno zavladaju u vašim redovima, onda će iz orličkih organizacija

¹⁰² Te tako pohvaljene rezolucije glase:

1. „Članice orličkih organizacija *protestiraju* protiv sablažnjive mode koja se nažalost uvlači i u katoličke redove, a koja je jedan od najvećih uzroka demoralizacije javnosti. Ujedno se obvezuju da će u svojoj organizaciji, a i inače u djevojačkom svijetu, provesti propagandu oko širenja čedna, pristojna, kršćanskoga odijevanja.“

2. „Najodlučnije se zabacuju svi nečedni plesovi te se ne dozvoljava da ikoja Orlica polazi plesnu školu. Na orličkim priredbama neka se pleše samo kolo te čedna narodna kola.“ (*Za vjeru i dom* od 25. IX. 1926., str. 141)

U istom broju glasila *Za vjeru i dom* izašao je i ovaj Tumač zagrebačkih rezolucija: „Rezolucija je doduše općenito stilizirana, ali Orlice dobro znaju da suzbijati nečednu modu u djevojačkom svijetu znači odijevati se tako da rukavi sižu preko lakta, da suknja pokriva trećinu noge od koljena, odijelo zatvoreno do vrata i neprozirno, a zabacuju se čarape u boji tijela“ (str. 168).

prijeći u obitelji, u čitavo društvo. Blagoslovljeni oni preko kojih dolazi svijetu pravi kršćanski duh.“ (Biskup Salis-Seewis, 54)

IX. ORLOVSTVO I PROTIVNICI

Čl. 108. – *Orlovstvo vodi borbu protiv svih protivnika vjere i Crkve.*

„Napokon se katolički episkopat, znajući da je borba uvjet za uspjeh, raduje obećanju Hrvatskoga orlovskog saveza da će odvažno i junački ući u borbu protiv svih protivnika naše vjere i Crkve. Neka naš Božanski Spasitelj obraduje tu svetu borbu naše predrage omladine uz njezinu lozinku: Žrtva, Euharistija, Apostolat.“ (Episkopat, 1)

Čl. 109. – *Orlovski pokret kao konfesionalni pokret odlučan je protest protiv interkonfesionalnih i neutralnih odgojnih pokreta koje je Crkva osudila.*

„Sveta Crkva koju vodi Duh Sveti određuje po Svetoj Stolici da se odgoj mora vršiti pomoću ustanova koje stoje na izrazitim vjerskim i ćudorednim katoličkim načelima. Ona traži od svojih vjernika da posvuda izričito i jasno ističu svoj katolički karakter. Sjećajući se riječi Spasiteljevih: 'Tko nije sa mnom, protiv mene je i tko sa mnom ne sabire, rasiplje' s velikim nepovjerenjem promatra ne samo društva koja u svojem programu iznose načela oprečna sv. vjeri katoličkoj, nego i ona tzv. neutralna koja ne vodeći računa o vjeri govore da vjera spada u crkvu, a ne u javni život. Kobne li zablude, predragi sinovi! Kao da je moguće odgajati bez ustaljenih vjerskih i ćudorednih načela; kobne li zablude kao da svako udruženje kao takvo nije dužno dati čast Tvorcu naravnoga poretka koji od ljudi, društvenih bića, traži da se ujedine i zajedničkim silama, potpomažući se međusobno, nastoje se usavršiti vjerski, ćudoredno, umno, socijalno, tjelesno.“ (Nadbiskup Bauer, 6)

Čl. 110. – *Napadaji na Orlovstvo ovome su dosad samo koristili.*

„Divio sam se bratskoj slozi i apostolskoj ljubavi i posve sam zadovoljan, iako se nešto nezgodno dogodilo na početku ove skupštine. Uzimljem to i tumačim sa svrhunaravnoga stanovišta. Kada se pokaže koja poteškoća, kao što je to jutros bilo, znak je da đavlu nije milo što se Orlovstvo tako uspješno širi. Vi ste sretno prebrodili ovu napast, a sjena predašnjih neugodnosti čini da svijetla slika orlovske ideje još jače odskače za spasenje našega naroda.“ (Biskup Mileta, 48)

POPIS IZVORNIH DOKUMENATA KODEKSA HRVATSKOG ORLOVSTVA

Iz ovih dokumenata uzeti su citati koji su razvrstani po člancima u Kodeksu. Na završetku svakoga citiranog izvotka (članka) u zagradi je navedeno ime autora teksta i redni broj koji se odnosi na redni broj s ovoga popisa. Čitatelj tako može lako provjeriti u ovom popisu puni naziv navedenog dokumenta te kada i kome je bio upućen.

0. – Antun Mahnić: Mariborska poslanica
1. – 31. I. 1924. – Jugoslavenski episkopat: List Hrvatskom orlovskom savezu (*Katolički list* od 7. II. 1924., i *Vrhbosna* od 20. III. 1924., str. 45)
2. – 22. II. 1924., br. 337. – Preuzv. dr. Šarić: List HOS-u (*Nedjelja* od 25. V. 1924.)
3. – 11. III. 1924. Preuzv. dr. Šarić: Pastirski list svemu svećenstvu vrhbosanskom o Katoličkom orlovstvu (*Vrhbosna* od 20. III. 1924., str. 33)
4. – Šesta sarajevska dekanska konferencija odobrena po ordinariju (*Vrhbosna* od 20. V. 1924., str. 49–53)
5. – 17. IV. 1924. Preuzv. Pelegrinetti, apost. nuncij: List HOS-u (*Nedjelja* od 8. VI. 1924.)
6. – 5. V. 1924. Preuzv. dr. Bauer: List HOS-u (*Katolički list* od 8. V. 1924.)
7. – VI. 1924. Prezv. dr. Srebrnić: List HOS-u (*Nedjelja* od 22. VI. 1924.)
8. – Banjalučka sinoda. Synodus dioecesana Banialucensis prima n. 183, b, e; 184; str. 77.
9. – 25. VII. 1925., br. 46/? Preuzv. dr. Bauer: Poslanica Hrvatskoj katoličkoj omladini (*Katolički list* od 30. VII. 1925.)
10. – 9. VIII. 1925. Prezv. dr. Mileta: Homilija o Orlovstvu (*Katolički list* od 27. VIII. 1925.)
11. – 18. IX. 1925. Pio XI. Govor hrvatskim orlovima (*Mladost* od 1925./26., br. 2, str. 41–44)
12. – 19. IX. 1925. Pio XI. Govor hodočasticima IV. internacionalnog omladinskog kongresa (*Katolički tjednik* od 18. X. 1925.)

13. – 27. II. 1926., br. 27. Prezv. Akšamović: List HOS-u (*Glasnik biskupije Bosanske i Srijemske* od 30. VI. 1926.)
14. – 15. IV. 1926. Dekanska konferencija držana u Senju (str. 39)
15. – 9. V. 1926. Prezv. Akšamović: Propovijed o Orlovstvu u Karlovcu
16. – 9. V. 1926. Prezv. Akšamović: Govor o Orlovstvu (*Mladost* 1925./26., br. 8)
17. – 10. V. 1926. Prezv. dr. Šarić: List HOS-u (*Katolički tjednik* od 30. V. 1926.)
18. – 21. VI. 1926. Br. 1121. Prezv. dr. Mileta: List HOS-u (*Katolički tjednik* od 24. X. 1926.)
19. – 7. VI. 1926. Prezv. dr. Bonefačić: List HOS-u (*Jadran* od 8. VII. 1926.)
20. – 5. VII. 1926. Prezv. dr. Bonefačić: Govor u Metkoviću (*Jadran* od 8. VII. 1926.)
21. – 7. VII. 1926. Prezv. Pušić: List HOS-u
22. – 7. VII. 1926. Prezv. dr. Marušić: List HOS-u (*Dr. Ivan Merz: Ti i Ona*, str. 87–90)
23. – 10. VII. 1926. Br. 1299. Prezv. dr. Mileta: List HOS-u
24. – 23. VIII. 1926. Prezv. dr. Bauer. List Požeškom sletskom odboru
25. – 25. VII. 1926. Prezv. dr. Marčelić: List HOS-u
26. – 25. VII. 1926. Prezv. Pušić: List HOS-u
27. – 29. VII. 1926. Prezv. dr. Marušić: List HOS-u
28. – 29. VII. 1926. Prezv. dr. Srebrić: List HOS-u
29. – 30. VII. 1926. Prezv. dr. Bonefačić: List HOS-u
30. – 2. VIII. 1926. Prezv. dr. Marušić: List Mahnićevu Đačkom orlovskom okružju
31. – 2. VIII. 1926. Prezv. dr. Bonefačić: List Mahnićevu Đačkom orlovskom okružju (MĐOO)
32. – 2. VIII. 1926. Nuncijatura Beograd: List Mahnićevu Đačkom orlovskom okružju (MĐOO)
33. – 2. VIII. 1926. Ordinarijat Sarajevo: List Mahnićevu Đačkom orlovskom okružju (MĐOO)
34. – 2. VIII. 1926. Prezv. Marčelić: List Mahnićevu Đačkom orlovskom okružju (MĐOO)
35. – 2. VIII. 1926. Prezv. dr. Mileta: List Mahnićevu Đačkom orlovskom okružju (MĐOO)
36. – 5. VIII. 1926. Ordinarijat Banja Luka: List Mahnićevu Đačkom orlovskom okružju (MĐOO)

37. – a) 4. VIII. 1926. Prezv. Mišić: List Mahnićevu Đačkom orlovskom okružju (MĐOO) –
- b) 4. VIII. 1926. Nuncijatura Beograd: Brzojav SHO (*Za Vjeru i dom* od 25. IX. 1926., str. 170) –
- c) 4. VIII. 1926. Prezv. dr. Marušić (Brzojav SHO-u, *isto*)
38. – 4. VIII. 1926. Prezv. dr. Bonefačić: List SHO (*Za Vjeru i dom* od 25. IX. 1926., str. 171)
39. – 4. VIII. 1926. Prezv. dr. Mileta: Govor na tečaju za orlovske radnike
40. – 7. VIII. 1926. Pio XI. – Gasspari: Brzojav prezv. dr. Baueru (*Orlovska straža* od 5. IX. 1926.)
41. – 7. VIII. 1926. Pio XI. – Gasparri: Brzojav HOS-u (*Orlovska straža* od 5. IX. 1926.)
42. – 7. VIII. 1926. Nadbiskupija Beograd: Brzojav HOS-u
43. – 7. VIII. 1926. Prezv. Akšamović: Brzojav HOS-u
44. – 7. VIII. 1926. Prezv. dr. Bonefačić: Brzojav HOS-u
45. – 7. VIII. 1926. Prezv. Garić: Brzojav HOS-u
46. – 7. VIII. 1926. Prezv. Budanović: Brzojav HOS-u
47. – 7. VIII. 1926. Prezv. Barbić: Brzojav HOS-u
48. – (126–127) 7. VIII. 1926. Prezv. dr. Mileta: Govor na Glavnoj skupštini HOS-a u Požegi
49. – 8. VIII. 1926. Prezv. Pušić: Brzojav HOS-u
50. – 17. VIII. 1926. Pio XI.: Govor franjevačkim hodočasticima (*Katolički tjednik* od 19. IX. 1926., str. 19)
51. – 22. VIII. 1926. Prezv. dr. Mileta: Homilija prigodom Orlovskoga sleta u Salima (*Narodna straža* od 28. VIII. 1926.)
52. – 3. IX. 1926. Br. 1794. Prezv. dr. Šarić: List SHO (*Katolički tjednik* od 3. X. 1926., str. 4)
53. – 5. IX. 1926. Pio XI. Govor hrvatskim orlicama i orlovima (*Katolički tjednik* od 26. IX. (ili X.) 1926.)
54. – 6. VIII. 1926. Prezv. Mileta: Govor Orlicama (*Za Vjeru i dom* od 25. IX. 1926., str. 168)
55. – 6. VIII. 1926. Prezv. dr. Salis-Seewis: Govor Orlica (*Za Vjeru i dom* od 25. IX. 1926., str. 168–169)
56. – X. 1926. Biskupska konferencija, Zagreb

DAN KATOLIČKE OMLADINE

6. svibnja 1928.

S A D R Ź A J

1. Obavijest i poziv župnicima za proslavu Dana - 127
2. Poslanica zagrebačkoga nadbiskupa dr. A. Bauera - 128
3. Okružnica đakovačkog biskupa A. Akšamovića - 129
4. Nacrt propovijedi za Dan katoličke omladine - 131
5. Po omladini obnova u Kristu - 133

* * *

***Napomena Uredništva.** - Pet tekstova koje ovdje donosimo bili su priloženi na kraju Merzova rukopisa Kodeks Hrvatskoga orlovstva. Premda ih Merz nije osobno pisao, kao niti gornje izvratke iz crkvenih dokumenata, mi ih ipak ovdje donosimo. Činjenica da su dodani na kraju Kodeksa kamo logički i pripadaju, služe za izvrsnu ilustraciju Orlovske organizacije, njezina značenja, vrijednosti i njezina odgojnoga i vjerskoga utjecaja što ga je vršila na hrvatsku mladež, a preko nje i na cijeli hrvatski narod. Svih pet tekstova odnose se na orlovsku proslavu Dana katoličke omladine koji se slavio te godine 6. svibnja 1928. g., na blagdan sv. Ivana Evanđelista pred latinskim vratima koji se u pretkoncilskoj liturgiji slavio toga dana. Sv. Ivan Evanđelist bio je zaštitnik Orlovske organizacije.*

Većina tih tekstova objavljena je u Glasilu Đakovačke biskupije. Ti se tekstovi logički nadovezuju na sve do sada navedene članke Ivana Merza o Orlovstvu koji su ovdje, a i drugdje, objavljeni. Dragocjen su pokazatelj i svjedočanstvo kakvim je duhom disalo Orlovstvo općenito, kojim je idejama bilo prožeto i kako je Orlovstvo bilo prihvaćeno u službenoj crkvenoj javnosti i kod naroda kada je bilo na vrhuncu svoga

razvoja i djelovanja. Zasluge za uspjeh Orlovstva u Hrvatskoj najvećim dijelom ima upravo Ivan Merz.

Pet tekstova pripremljeni za proslavu Dana katoličke omladine i koji nam otkrivaju vrijednost i uspjeh Orlovstva u Hrvatskoj jesu: 1. Obavijest i poziv župnicima za proslavu Dana katoličke omladine; - 2. Poslanica nadbiskupa Bauera; - 3. Okružnica biskupa Akšamovića Orlovske organizacije; - 4. Nacrt propovijedi za župnike za isti Dan; - 5. Članak đakovačkoga kanonika Zvonimira Markovića o vrijednosti i značenju Orlovske organizacije.

Premda se ta manifestacija zvala Dan katoličke omladine, taj se dan u prvom redu odnosio na mladež koja je bila uključena u Hrvatski orlovski savez i u Svezu hrvatskih orlica, a preko njih slavlje ovoga Dana dopiralo je i do ostale mladeži.

Zanimljivo je i ovo zamijetiti: upravo kada se te godine ovako svečano slavio Dan katoličke omladine 6. svibnja 1928., njezin veliki uzor i predvodnik Ivan Merz ležao je u bolnici na umoru. Nakon četiri dana, 10. svibnja, završio je svoj zemaljski život i ušao je u blaženu vječnost da primi nagradu za svoj neumorni apostolski rad u službi širenje Kristova Kraljevstva. Od te godine svaka obljetnica njegove smrti, 10. svibnja, postao je Danom katoličke omladine i svake godine svečano se slavio u njegov spomen. Nakon njegove beatifikacije taj dan je postao i njegov liturgijski blagdan.

1. OBAVIJEST I POZIV ŽUPNICIMA

Velečasni gospodine!

Dana 6. svibnja pristupit će stolu Gospodnjem 15.000 Orlova i Orlica da posvete svoje duše i da se pomole za svoju braću i sestre, za svoj narod i procvat Kristova kraljevstva u Hrvatskoj.

Hrvatska katolička orlovska omladina proslavit će toga dana miljenika Kristova, a svoga zaštitnika, sv. Ivana Evanđelistu.

Hrvatsko orlovstvo razvija svoju djelatnost u Hrvatskoj tek nekoliko godina, a ipak je kroz to vrijeme stvorilo najjaču organizaciju i po tome, kao i po svome radikalnom nastupu, postalo je prvoborcem i avangardom Katoličke akcije.

Hrvatsko orlovstvo se od svoga početka u svome radu najtjesnije priljubilo uz Crkvu. Svoj je rad rukovodilo odredbama našega episkopata, a prečasni naš episkopat odobrio je pravila naše organizacije; od toga časa pa sve do danas nije prestao i velečasnom svećenstvu i katoličkoj omladini preporučivati rad za Orlovstvo. I sam Sveti Otac preporučio je hrvatskim hodočasniciima rad za Orlovsku organizaciju, odobrio orlovski program i izrazio želju da se Orlovska organizacija u Hrvatskoj što više širi.

Sam naš prečasni episkopat sa svoje konferencije proglasio je Dan katoličke omladine danom Hrvatskoga orlovskog saveza; preporučio je velečasnom svećenstvu da se toga dana u svojim propovijedima sjeti katoličke omladine i da sabire doprinose za Hrvatski orlovski savez. Predsjednik biskupskih konferencija, preuzvišeni g. dr. Antun Bauer, u svojoj ovogodišnjoj poslanici Orlovima za njihov dan želi „da doskora ne bude u području moje biskupije ni župe, ni grada, ni sela, ni škole gdje se ne bi vijorila orlovska i orlička zastava“.

To Orlovstvo s ovim preporukama obraća se na Vas, velečasni Gospodine, s najskromnijom molbom da se na njegov dan dne 6. svibnja sjetite u svojim molitvama orlovske pokreta, da u propovijedi preporučite Vašim župljanima pomaganje orlovske organizacije i da organizirate sabiranje priloga za svrhe Orlovske organizacije. Time ćete neizmjerljivo zadužiti svu orlovsku omladinu koja Vam na Vašoj pomoći unaprijed zahvaljuje.

HRVATSKI ORLOVSKI SAVEZ

2. POSLANICA
zagrebačkoga nadbiskupa
ANTUNA BAUERA
za orlovski Dan katoličke omladine, 6. svibnja 1928.

Predsjedništvima Hrvatskoga orlovskog saveza
i Sveze hrvatskih orlica u Zagrebu

Mir Kristov u Kraljevstvu Kristovu!

Nedavno je Sveti Otac Pio XI. održao značajan govor naraštajcima organizacija Katoličke akcije. Velim da je taj govor bio značajan jer je Sveti Otac u tom svom govoru ponovno istaknuo kako je važno za svaki odgoj omladine da se toj omladini pruži dobra i umjerena kršćanska zabava. Pitanje zabava u životu, „iako ono nema izgled jedne velike stvari,“ veli Sveti Otac, „ipak kao da se izdiže do važnosti najvećih stvari... Zabava je opravdana upravo jer je potrebna, a potrebna je jer se ne može uvijek raditi, uvijek truditi u mišljenju... Trebamo malo zabave. Zabaviti, to jest *divertere* (latinska riječ) znači sposobnosti okrenuti drugim smjerom i to ne samo tjelesne već i duševne; dići se od posla da se malo pridignemo te pustimo da se sposobnost duha i želje tijela odmore. To je zakon prirode, pravednost prirode. I stoga su svi oni koji su se bavili pedagogijom priznali ovu potrebu i ovu pravednost i osjetili su potrebu da je uvedu u život i u odgoj i to ne samo zato da se razveseli mladež, već i da se izmjenjuju umor i odmor tako da se zaposlenost ne bi izrodila u mučan umor i potlačenost tijela i duše. Dakle, zabavu trebamo i mladež katoličkih društava čini dobro što je uzimlje i dobro čine oni koji im je daju. Razumije se, u pravednim granicama, umjereno. Nadalje Sveti Otac ističe da se ne može dati „zdrava zabava bez tjelesnih vježbi“ (Pio XI., Oss. Rom., 5. III. 1928.). A na Badnjak prošle godine rekao je Sveti Otac sakupljenom svetom Kolegiju: „Dobra odgojna znanost podučava da svaku obuku, pa i samu vjersku obuku, valja izmjenjivati s dobrim i zdravim tjelesnim vježbama.“

Ove riječi Svetoga Oca dolaze mi na um kada pomišljam da će 6. svibnja sva orlovska omladina po peti put proslaviti svoga nebeskog Zaštitnika, stupajući zajednički k svetoj pričesti i priređujući propagandu i akademije da populariziraju orlovske ideale i svoju organizaciju. Toj proslavi priključujem se i ja iz svega srca, želeći da doskora ne bude u području moje biskupije ni župe, ni grada, ni sela, ni škole gdje se ne bi

vijorila orlovska i orlička zastava, sa svojom blistavom lozinkom: Euharistija, žrtva i apostolat.

Želeći cijelom orlovskom članstvu, njihovim duhovnicima i svim njihovim odborima preobilje Božje milosti, podjeljujem svima koji rade u Orlovstvu i koji ga moralno ili materijalno podupiru svoj nadpastirski blagoslov.

U Zagrebu dne 9. travnja 1928.

+ Antun Bauer,
nadbiskup zagrebački

* * *

3. OKRUŽNICA đakovačkog biskupa ANTUNA AKŠAMOVIĆA

br. 722./1928.

Orlovskom okružju Biskupije đakovačke
i apostolske administrature u Đakovu

Hrvatski Orlovi i hrvatske Orlice!

Pod zaštitom sv. Ivana, velikoga apostola Kristove Crkve i vašega zaštitnika, proslavit će Savez hrvatskih orlova i Sveza hrvatskih orlica svoj orlovski dan. Vi u tim savezima zauzimate odlično mjesto i svojim radom i brojem članova. Svako će vaše društvo proslaviti orlovski dan svečano i dostojno, kako vašega velikog zaštitnika, tako i vaše dobro uređene organizacije. Ja ću tada biti odsutan iz biskupije, ali ću u svetištu sv. Petra u Rimu prikazati svoje molitve Bogu za brojne članove i članice ove naše eminentno katoličke prosvjetne organizacije.

Vaš je zavjet: gajiti kršćanske kreposti (*Zlatna knjiga* II., 10). Prema nauku sv. Katoličke Crkve krepostan je život zvanje svakoga kršćanina. Krepost je najljepša odlika svakoga katolika. Socijalne kreposti – ljubav prema bližnjemu i ljubav prema domovini – koje se danas toliko cijene i koje društvo našega vremena kategorički traži, ne mogu imati temelja u duši nijednoga čovjeka ako mu duševni život nije prožet plemenitim osjećajem i dobrim navikama samozataje i požrtvornosti.

Što tek da kažemo o uzvišenoj ljubavi prema Bogu i prema Crkvi koja izlazi iz područja naravnih sklonosti i materijalnih interesa! Ta

kraljica svih kreposti može zagrijati ona srca gdje je duševni život prožet poletnim težnjama za savršenim životom.

Veliki naš biskup Strossmayer običavao je često govoriti našoj mladosti ovako: „Pokoljenje čovječansko bez životnoga osjećaja s Onim koji o sebi reče 'Ja sam Put, Istina i Život' slično je rijeci od vrela odsječenoj, grani od debla odcijepljene, lozi od čokota otrgnutoj. Znaj, mladeži, da je napredak tvoj i blagoslov roda tvojega u Isusu Kristu.“

Iz ovih riječi velikoga vladike možete vidjeti koliko je važan organizatorni rad vašega Saveza. Iz praktičnoga vjerskog života, na koji vas obvezuju uredbe vaše *Zlatne knjige*, i kojim vaše mlade duše dišu, proizlazi vaša iskrena ljubav prema Isusu Kristu i prema svetoj njegovoj Crkvi. Ta vas ljubav goni da oduševljeno stojite i revno radite u redovima Katoličke akcije koja se danas razvija kod svih katoličkih naroda.

Vaša ljubav prema Crkvi sabrala vas je u organizaciji koja ljubi papu, koja sluša biskupe, koja surađuje sa svećenikom pri obnovi duševnoga života današnje mlade generacije našega roda. Crkva cijeni ovaj vaš apostolat, Papa vas blagosliva, biskupi vas ljube, svećenici vas štiju, narod sela i grada na rukama vas nosi.“

Hrvatski Orlovi! Hrvatske Orlice! Sveti Otac Pio XI. često progovara katoličkoj mladeži svih naroda. On svima vama naglašava: „Tko s Kristom živi, postaje sposoban da ustraje u dobru, da se žrtvuje kao apostol za Božju stvar.“ Sveti Otac hoće da se katolička mladež pod vodstvom i nadzorom biskupa odgaja tako da živi budnim vjerskim životom, visoko moralnim životom i da stekne spremu za programski rad u laičkom apostolatu. Vaš apostolat neka bude apostolat molitve, apostolat dobra primjera, a nada sve apostolat Katoličke akcije kako je Sveti Otac zacrtava u svojim enciklikama i kako je naši biskupi objašnjavaju u svojim govorima i poslanicama. Sveti Otac zove Katoličku akciju „zjenicom svoga oka“, a katoličku mladež organiziranu u Katoličkoj akciji odlikuje na poseban način kada je zove „zjenicom svoje zjenice“ (*Pio XI. milanskim hodočasniciima 13. II. 1925.*).

Katolička mladež daje snagu i ljepotu dobro uređenoj Katoličkoj akciji. Zato se svi biskupi radujemo kada vidimo da naša katolička prosvjetna društva provode stalno i metodički ispravno odgoj svojih članova. Gimnastičke vještine što ih tolikom ljubavlju gaje vaši članovi i članice pribavile su vašim društvima velika priznanja. Ali, vjerujte mi, da je kud i kamo veća odlika vaša društvena disciplina visoki moral koji vlada u brojnim vašim organizacijama.

Hrvatski Orlovi! Hrvatske Orlice! Prosljedite u radu! Nastavite osvajačkim metodama dok ne osvojite sve katoličke obitelji, sve hrvatske

općine. Radite složno i veledušno u duhu orlovskoga jedinstva i lijepo vaše discipline. Živite životom krijepljenim milošću sv. euharistije. Smjernice discipline daje vam Hrvatski orlovski savez i Sveza hrvatskih orlica. Načela *Zlatne knjige* priopćuju vam duhovni savjetnici.

Širite vaša ponosna orlovska krila preko svih naših župa i škola, iznad svih sela i gradova. Svuda neka se čuje vaše orlovsko geslo i vaš divni orlovski pozdrav: „Bog živi!“

Ovom prilikom šaljem svoj biskupski blagoslov predsjedništvu i odboru orlovskoga okružja, nadalje svim orlovskim društvima u biskupiji te njihovim članovima i članicama. K tome šaljem pozdrav svim društvima organiziranima u Hrvatskomu orlovskom savezu i Svezi hrvatskih orlica.

U Đakovu 30. travnja 1928.

+ *Antun Akšamović,*
biskup, ap. admin.

Objavljeno u:

GLASNIK BISKUPIJE BOSANSKE I SRIJEMSKE, br. 8, Đakovo, 30. IV. 1928., str. 61–62

* * *

4. NACRT PROPOVIJEDI ZA DAN KATOLIČKE OMLADINE

6. svibnja 1928. g.

U svakoj kršćanskoj duši krije se dragocjen poklad velikodušnosti i svetoga zanosa. Treba samo dirnuti u pravi živac, otkriti pravu žilu i vrelo će proključati svježe, bistro i zlatno, da nabuja u snažnu i silnu rijeku što sve oplođuje vodama svojim.

Nekad u srednjem vijeku pošao je sv. Bernard da na riječ Papinu pozove kršćansku Europu u sveti boj. Valjalo je osloboditi Kristov grob iz ruku nevjerničkih. Kada usred ljeta iskra pane u suncem isprženu šumu, raširi se oganj brzinom strijele od stabla do stabla i u čas čitava je ogromna šuma jedan plamen. Tako je žarka riječ sv. Bernarda zahvatila staro i mlado, doprla do najmanjega sela i zadnje kolibe, raspalila svuda vatru svetoga oduševljenja. I cijelom Europom je odasvud zaorio poklik: Bog to hoće.

U naše dane sam Sveti Otac naviješta drugu križarsku vojnu. Ne radi se samo o grobu Kristovu. Krista samoga treba osloboditi iz groba kamo ga ukopa bezvjerska škola, pokvarena štampa i lažni duh liberalizma. Svako srce što osjeća za Krista treba uzdrhtati na taj poziv. Krista Kralja moramo i opet postaviti na prijestolje u čovječanstvu.

Naša omladina prva se digla na taj sveti boj. Poput srednjovjekovnih vitezova ona gori od želje da pokaže svoju posvemašnju privrženost, odanost i vjernost Kristu kralju, da za njegove osvajalačke nakane žrtvuje najljepše sile svoje.

Orlovi su takva izabrana četa mladih boraca Kristovih. Cvijet naše mladeži hrli pod njihov svijetli barjak, stupa u njihove čvrste redove. Orlovsko geslo: Euharistija, Apostolat, Žrtva pokazuje mladenačkom poletu nehotične visine kršćanske ljubavi i pruža mu najprikladnija sredstva da postigne taj uzvišeni cilj. Umjerenom, skladnom i otmjenom vježbom tijela ono mora privući sve što vrije proljetnom svježinom i poletno širi svoja mlada krila. U zdravu i sv. sakramentima posvećenom tijelu hoće Orlovstvo da odgoji i razvije zdravu, snažnu, svim kršćanskim krepostima urešenu dušu koja će biti dorasla visokim zadacima što ih na nju stavlja Krist Kralj. S orlovske zastave u najpristupačnijem, najljepšem, upravo neodoljivom sjaju blista ideal koji može i mora zahvatiti i zaokupiti sve tjelesne i duševne sile katoličkoga mladića te ga u vjetru zanosa ponijeti ususret vječnom suncu.

Danas ta omladina slavi svoj dan. Na vrelu Života ona hoće da se osvježi i obnovi, da prikupi nove snage za svoj osvajalački pohod. Mi se radujemo i veselimo s njom i iskrenom ljubavlju je pozdravljamo. Mi želimo, a i dužni smo, pomoći joj u njezinu idealnom pregnuću. I žene i djeca i starci, sve je u srednjem vijeku htjelo imati dijela u svetom poduzeću. Jedni su k nebu dizali ruke moleći za pobjedu, drugi su donosili hranu i odijelo, treći savjetovali i bodrili. Tko od nas smije ostati nehajan kada se radi o Isusu i njegovoj Crkvi? Komu može biti svejedno hoće li naši sinovi pobijediti ili ne? Svi im moramo priskočiti u pomoć. Njihova pobjeda naša je pobjeda.

Radi se o Kristu i vjeri djedova naših. Danas bijesni boj u Meksiku. Pod ubojitim pušanim tanetima Callesovih vojnika padaju za vjeru našu plemeniti mladići mučenici s mirnim i zanosnim poklikom: Da živi Krist Kralj! Hoće li crni dani kod nas naći ovakvih junaka. Bude li Orlovstvo cvalo u našoj domovini, mi možemo reći: hoće. Krist pobjeđuje, Krist kraljuje, Krist slavje slavi. Amen.

* * *

Dr. Zvonimir Marković

5. PO OMLADINI OBNOVA U KRISTU

Orlovski dan – 6. V. 1928.

Nitko ne pozna tako realno i duboko život i njegove potrebe kao naša Katolička Crkva. Njezin je put oduvijek bio ispravan i on je konačno doveo do cilja. Crkva ima u svom apostolatu i zaštitu neba i tisućljetno iskustvo. Zato joj mi dugujemo potpuno povjerenje.

Ta naša sv. Crkva progovara danas preko Svetoga Oca Pija XI. i poručuje nam: organizirajte i odgajajte omladinu! Odgajajte omladinu vjerski: da katolicizam ne poznaje samo izvana, nego što više, da ga proživljava u duši, a onda organizirajte tu mladež u Katoličku akciju da taj svoj katolicizam brani i širi u javnom i privatnom životu. To je naša suvremena zadaća i dužnost!

Tko ne bi vidio kako Crkva tu ide za dubokom i solidnom reformom današnjega društva. Crkva ne želi tek vanjskoga katolicizma bez sadržaja, već ona traži ono što je glavno, a to je unutrašnja katolička izgradnja u duši pojedinca i tim putem nastoji reformirati sve ono što se u javnom životu kao katoličko treba manifestirati.

Ovo naziranje treba biti „zjenicom oka našega“ kojom ćemo gledati u bolju budućnost.

Odgoj počinje u mladim godinama. Zato nam kao prva i najvažnija i najmilija briga leži naša organizirana omladina koju sam Sveti Otac naziva „zjenicom svojih zjenica“.

Proslava Orlovskog dana

Pišem ove retke prigodom slavlja naše organizirane omladine u orlovskim društvima. Pod zaštitom svoga nebeskog zaštitnika sv. Ivana Evanđeliste slavit će naša omladina i ove godine svoj Orlovski dan.

Dana 6. svibnja pristupit će blizu 20.000 Orlova i Orlica k stolu Gospodnjem da posvete svoje duše euharistijskom Kralju. Taj euharistijski život jest temelj na kojem Orlovi grade sav ostali svoj program. Njihov apostolat i njihova žrtva za pobjedu stvari Božje jesu tek odjek njihova euharistijskoga života. Time oni jasno pokazuju kako ispravno shvaćaju bit laičkoga apostolata, a taj je: izgrađivati Krista u sebi i izvan sebe. Ovim praktičnim vjerskim životom dozrijeva ta naša omladina u karakterne katolike koji s Kristom i za Krista žive i umiru.

Iz toga praktičnog vjerskog života izvire iskrena orlovska ljubav prema Crkvi: papi, biskupima i svećenstvu koja se očituje u najtjesnijoj suradnji s klerom oko provođenja direktiva Svetoga Oca i našega episkopata. Orlovi su poznati kao odani i poslušni sinovi sv. Crkve i zato ih Crkva prima pod svoje okrilje i blagosivlje.

Taj vjerski život i tijesna veza s Isusom po sv. Euharistiji daje Orlovima neodoljivu snagu, neku višu moć da osvajaju i privlače pod svoj orlovski barjak sve ono što je od naše hrvatske mladeži dobro i plemenito. Oni su samo s Kristom osvojili naša sela i gradove, gotovu svu našu mladež.

Euharistijski život Orlova rješava nam tajnu velike žrtve što je oni polažu na oltar naše sv. Crkve. Jer samo onaj koji nosi Krista u sebi može ustrajati u dobru i žrtvovati se kao apostol za stvar Božju. Tu je залог velikoga blagoslova. Tu je tajna dosadašnjih i budućih orlovskih uspjeha.

Tim našim dičnim Orlovima i Orlicama pridružuje se ovom svečanom zgodom i naše svećenstvo i pozdravlja ih kao svoje suradnike u apostolatu. Neka zna ta naša mladež da svećenstvo cijeni njihov rad i da ih štuje. Mi se divimo njihovoj odličnoj organizaciji, njihovu jedinstvu, disciplini, solidnosti, a naročito nas veseli njihov praktični vjerski euharistijski život spojen s iskrenom ljubavlju i odanosti prema papi, biskupima i svećenstvu. Neka Orlovi ustraju na dosadašnjem putu pa će ih blagoslivljati i sv. Crkva i sam višnji Bog.

Crkva i Orlovstvo

Ovom svečanom prigodom iznosimo ovdje tek nešto iz arhiva da ta naša orlovska mladež vidi kako Crkva cijeni njihov rad i kako preporuča njihovu organizaciju:

PAPA PIO XI. naglašava da Orlovi vrše pravi apostolat prema Crkvi, vjeri katoličkoj, domovini i obitelji:

„Orlovi! Vaše je ime divno i genijalno. Vaša je zadaća da budete vjerni prema domovini i prema obitelji, prema Crkvi i prema vjeri katoličkoj. Orlovi i vi svi ostali! Uvjereni smo da ste oduševljeni za onu Katoličku akciju od koje sve očekujemo za preporod pojedinaca, porodica, društva, čitava svijeta.... Pa kada se vratite svi – bez razlike – svojim kućama, budite svi sve više zagrijani za ovaj apostolat.“ (*Papa Pio XI., Govor hrvatskim Orlovima, rujan 1925.*)

KATOLIČKI EPISKOPAT smatra Orlovstvo neophodno potrebnim za preporod omladine po Katoličkoj akciji:

„Episkopat je tvrdo uvjeren da je očuvanje jedinstva Orlovske organizacije bitan uvjet za uspjeh Katoličke akcije u svim slojevima i staležima hrvatske omladine. Stoga želi da vodstvo Hrvatskoga orlovskog saveza i Sveze hrvatskih orlica po svim krajevima širi jedinstvenu Orlovsku organizaciju te da bude priznato stručnom i disciplinatorskom centralom za đaštvo i građansku omladinu pošto ovakvo ustrojstvo imaju i kod drugih naroda, a naročito kod braće Slovenaca.“ (*Rješenje Biskupske konferencije 21. X. 1926., br. 208/1926*)

KATOLIČKI EPISKOPAT preporuča svećenstvu i svjetovnjacima da podupru Orlovstvo:

„To se zna da će katolički Episkopat najtoplije preporučiti svojem svećenstvu i katolicima diljem naše države da Hrvatskom orlovskim savezu idu u svemu na ruku u akciji oko organiziranja katoličke omladine da bi tako načela *Zlatne knjige* osvojila našu omladinu i sačuvala je moralno zdravu na dobro vjeri i narodu.“ (*Vrhbosna, 20. III. 1924.*)

NADBISKUP DR. BAUER želi da se Orlovstvo proširi po cijeloj njegovoj nadbiskupiji: „Toj proslavi priključujem se i ja iz svega srca želeći da doskora ne bude u području moje biskupije ni župe, ni grada, ni sela, ni škole gdje se ne bi vijorila orlovska i orlička zastava sa svojom blistavom lozinkom: 'Euharistija, žrtva i apostolat.'“ (*Poslanica HOS-u i SHO-u, 9. IV. 1928.*)

BISKUP DR. AKŠAMOVIĆ izriče zadovoljstvo i potpuno povjerenje HOS-u: „Sa zadovoljstvom pratim neprestani dosadašnji rad Hrvatskoga orlovskog saveza koji je sa svojim organizacijama okupio toliko oduševljenih mladih katolika i želim da HOS kao narodna stručna centrala s disciplinarskom vlašću za cijeli hrvatski orlovski pokret nastavi i dalje, štoviše da proširi svoju djelatnost u mojoj biskupiji.

Hrvatskom orlovskom savezu ovim izražavam svoje potpuno povjerenje duboko osvjedočen da će dično vodstvo kao središnjica cijeloga hrvatskog orlovskog pokreta raditi prema odredbama, smjernicama i željama Svetoga Oca i nadležnih biskupa. Zato ću i ja sa svoje strane svagdje i svim sredstvima promicati rad HOS-a i svih organizacija učlanjenih u HOS-u. Naročito zahtijevam od svih orlovskih udruženja na području moje biskupije da ne poduzimaju ništa što ne bi bilo u skladu sa smjernicama izdanima po HOS-u i s načelima koja zastupaju duhovni savjetnici opunomoćeni od episkopata.“ (*Pismo HOS-u od 27. II. 1926.*)

NADBISKUP DR. ŠARIĆ hvali orlovsku vjernost i požrtvovnost za pobjedu Božje stvari: „Kao biskupu dužnost mi je biti vođa i zaštitnik svima koji hoće da vojuju bojeve Gospodnje. A to su naši Orlovi. Uvijek vjerni Crkvi i njezinim pastirima, uvijek spremni na rad i žrtve za pobjedu Božje stvari. Četa je to Božja koja je na svoje zastave napisala preporod naše hrvatske domovine u Kristu! I ja se čvrsto uzdam da će ova četa i izvesti taj preporod. I samo najljepše nade vežem uz vas, mlada braćo!“ (*List HOS-u od 25. V. 1924.*)

BISKUP DR. MARUŠIĆ svjedoči da Orlovstvo stoji na ispravnu crkvenom stanovištu: „Kao biskup mogu imati povjerenje u orlovski pokret koji se uvijek stavlja na crkveno stanovište pa u svemu sluša odredbe, želje i savjete Svete Stolice i svojih nadležnih biskupa i njihovih zastupnika u svojim društvima i u vašoj centrali te vaših duhovnika koji vas povezuju s crkvenim autoritetom.“ (*List HOS-u od 7. VII. 1926.*)

BISKUP PUŠIĆ molitvom i djelom podupire važni orlovski pokret: „Već odavna pratim dužnom simpatijom rad toga revnog Saveza koji okuplja katoličku mladež pod divnim geslom: Euharistija, apostolat i žrtva te neću ni unaprijed uzmanjkati da poduprem svojim molitvama i djelom taj toli važan pokret.“ (*List HOS-u 7. VII. 1926.*)

BISKUP DR. MILETA stavlja orlovsku organizaciju kao idealni tip omladinske organizacije: „Među svim katoličkim udruženjima iskustvo je pokazalo da je jedno od najpodesnijih baš naše katoličko Orlovstvo.“ (*Govor u Salima 22. VIII. 1926.*)

BISKUP DR. BONEFAČIĆ zadovoljan je s orlovskom disciplinom: „Zadovoljan sam i radostan da vas vidim ovako kao dobro uređenu vojsku, vojsku Crkve i naroda hrvatskoga.“ (*Govor u Metkoviću, 5. VII. 1926.*)

BISKUP DR. SREBRNIĆ oduševljen je za orlovski smjer: „Vi, dragi mladi prijatelji, širite nauk: spas je naš u organizaciji. Spasonosan je taj nauk za redove koje okupljate pod svoje orlovske zastave! Spasonosan će biti za sve koji će se u svojim krugovima na temelju vječno valjanih načela koje ste i vi za sebe u vašoj *Zlatnoj knjizi* uzeli kao mjerilo za svoj rad povesti za vašim primjerom i raditi kako radite vi! Vi ste kao oni iz velikoga doba hrvatske prošlosti; u vašim se redovima nalazi prava tradicija katoličkoga hrvatskog naroda.“ (*List HOS-u 2. VI. 1924.*)

Ovo su sjajna priznanja Orlovstvu od strane Pape i episkopata.

Odgoj omladine po Orlovstvu

Da ne bi tko s nekim nepovjerenjem gledao na sve to misleći da je stvar lijepo, idealno zamišljena, ali da se realno u životu ne opaža napredak i pozitivni plod, obratio se urednik *Glasnika* na neke duhovne vođe orlovskih i orličkih organizacija sa sljedećim upitima:

1. Kako Orlovi i Orlice pohađaju sv. misu i sakramente? Jesu li bolji otkako su u društvu ili gori ili isti?

2. Kakvo je moralno vladanje i život Orlova? Da li su ipak bolji od ne-orlova?

3. Kako stoje u prosvjetnom pogledu? Da li im Orlovska organizacija i tu nešto pozitivno pruža? Opaža li se razlika i tu između Orlova i ne-orlova?

4. Da li Orlovi u javnosti nastupaju kao svjesni katolici? Imate li konkretnih slučajeva?

5. Kako Orlovi djeluju na svoju okolicu: u kući, društvu, župi?

6. Vršer li Orlovi i Orlice svojim životom i radom u župi apostolat koji je od koristi po Crkvu?

Donosim ovdje tri odgovora:

Prvi odgovor

„Orlice su bile u Marijinoj kongregaciji i sada su, pak tamo primaju duhovni život, ali apostolat i samosvijest im je pojačana Orlovstvom. Mjesečno se pričešćuju sve, a mnoge tjedno.

Orlovi su pokupljeni s brda i s dola. Idu na misu i forsiraju, sada sami, da idu zajednički. Imaju mjesečnu sv. pričest. Nema više psovke, nema ni pijančevanja nedjeljom. Prije nisu ni znali o misi i pričesti. Orlovi su svjesni da trebaju biti primjer drugima; dakako da nisu svi istesani kako treba. Đaci su sami na glavnoj skupštini zaključili da neće plesati. Nastupili su na Veliku subotu u odorama, držali počasnu stražu, idu zajednički sakramentima, u grupi u procesiji, kleče u klupi, mole iz molitvenika. Toga svega ne bi iz ljudskoga obzira prije učinili ni za živu glavu. A sada ipak čine.

Orlice su vrlo dobre. Ne pleše ni jedna nijednoga plesa, sve su u Marijinoj kongregaciji; svaka ide na misu i pričest, nema ljubakanja s muškarcima, šire dobru štampu. Orlice čitaju, predaju; dapače, jedna je i Svezi sastavila mjesečno predavanje (starokatolici), a obična je građanska djevojka. Inače je ne-orlicama lektira roman, a naše ipak čitaju i slušaju.

Orlovi-đaci čitaju dok njihovi drugovi ne-orlovi ne čitaju ništa. Omladinci mali čitaju, ali imaju sedmično predavanja. Imam dobrih ne-orlova i ne-orlica u školi, ali nikako im ne mogu dokazati ono što Orlice i

Orlovi razumiju: apostolat nošnje i zabave bez plesa, apostolat štampe i javnoga nastupa za nju.“

Drugi odgovor

„Na vaša pitanja izvolite primiti ove odgovore:

1. Koliko znadem – a na to i pazim – nema Orlice koja bi bez velikoga razloga propustila sv. misu u nedjelju odnosno na blagdan. Svakoga mjeseca pristupaju zajedničkoj sv. pričesti. No one čine i više nego se traži; naročito se među njima sama od sebe grupira elita koja među ostalim članicama vrši velik i uspješan apostolat vjerskoga života. Ta se elita konstantno učvršćuje i proširuje te nema ni govora o tome da bi koja članica u samome društvu postala gora, nego nasuprot, gdje se ulaže trud, ide uvijek na bolje. Neke članice idu i po višeput mjesečno na sv. pričest, nekoje opet svakoga tjedna jedanput, a nađe se i takva koja i višeput nedjeljno, dapače i svaki dan pristupa k stolu Gospodnjem. Istaći mi treba da je sama narav društva i rad u društvu motor plime vjerskoga života društvenih članica. A bit će u tom pogledu još mnogo bolje kad pokrenemo euharistijsku sekciju.

2. Ne znam kako je po drugim mjestima s odnosom u moralnosti Orlica i ne-orlica. Što o tome imam kazati, to kažem za naše društvo. Kad bih rekao da su Orlice ipak bolje od ne-orlica, malo bih rekao. Svakako su bolje, u svakom pogledu. Neću time obijediti mnoge dobre i čestite djevojke ne-orlice koje svoju moralnost zahvaljuju kućnom odgoju i od Boga naravnoj podlozi. Od njih apstrahiram. Mislim ovdje na one članice društva koje nisu bile tako sretne kao gore spomenute i koje već u svojoj živoj naravi i neodgoju nose opasnu klicu eventualne propasti. Stoga je upravo užitak vidjeti onaj njihov korak naprijed u moralnosti koji lako, smjelo i odlučno pokroče kada ih dragovoljno prihvaćanje orličkih dužnosti i razbuđena orlička svijest povuče k vječnim idealima Istine, Dobrote i duševne ljepote. Samo jedno molim Gospodina: da stalnošću i trajnošću blagoslovi ovo svoje djelo na dušama.

3. U prosvjetnom pogledu daje orličko društvo svojim članicama možda i deset put više od mnogoga društva koje se diči imenom prosvjetnoga društva. Već sama predavanja koja se stalno drže na svakom sastanku (starije članice imaju sastanak svake druge nedjelje, a naraštajke svake nedjelje) razvijaju i razumnu i voljnu snagu članica, a kada se uzme u obzir raznolikost tema (suvremena kulturna pitanja, askeza, historija, geografija, lijepa literatura), onda jasno iskače ogroman plus toga obrazovnog rada u orličkim društvima. Osim toga, društvo ima svoju

vlastitu knjižnicu koja se dobro iskorištava, a uz to još skoro svaka članica drži i čita list *Za vjeru i dom*.

Uz malo više poticaja i pomoći za početak uspjelo je unijeti među članice aktivan produktivni prosvjetni rad: članice već i same sastavljaju i drže predavanja na svojim sastancima. *Si ita res se habet*¹⁰³, jasna je razlika između Orlica i ne-orlica u tome pogledu.

4. S Orlicama mogu svaki čas pokazati javnosti što znači katolička svijest. Bojkot protuvjerske i nemoralne štampe potpuno je proveden među Orlicama i one se protiv toga zla upravo žilavo bore i u svojim obiteljima i u svome zvanju i u svome društvu. Kino ne smiju i neće da pohađaju, osim ako im se nešto u samom društvu preporuča. Pretjeranu modu preziru i pobijaju, a isto tako i moderne plesove. O većim nastupima pred širokom javnosti ne mogu vam konkretno ništa pružiti, a od svega što sam gore nabrojao ima x slučajeva gdje su pojedine Orlice odnijele odlučnu pobjedu u svojoj obitelji, društvenom krugu i zvanju.

5. U kuću vraća Orlica onaj mir i djetinju ljubav i poslušnost koje je moderna djevojka istjerala. Jedna mi se majka sama i bez pitanja hvalila da joj je kći sve bolja, poslušnija i odanija otkako je postala Orlicom. Druga mi je kroz radosni i zadovoljni smiješak priznala da joj je kći Orlica pametnija i od nje i od oca: tjera nas u crkvu i na ispovijed, uči nas o postu itd. U svoje najbliže društvo unášaju Orlice vjersku svijest, međusobnu ljubav, razumijevanje i pomoć. Ako koja ne može uza sve napore da obrati i popravi svoju prijateljicu, ostavlja njezino društvo – i moli se za nju i žrtvuje. – U župi? Treba samo vidjeti kako su odgojno djelovale na vjerski život mladih djevojaka ne-orlica. Primjerom svoje česte ispovijedi i zajedničke sv. pričesti potakle su mnogu činovnicu, komptoaristicu, pomoćnicu u radnji pa i služavku na godišnju pa i češću sv. ispovijed i sv. pričest. Osim toga, sa stalnim naporom šire katoličku štampu među svojim rođacima i znancima.

6. Iz svega dosad rečenoga ne može se povući drugi zaključak nego: jest, svojim životom, djelovanjem i nastupima vrše Orlice apostolat koji je sadržaj Katoličke akcije od Crkve toliko preporučane i zahtijevane.“

Treći odgovor

„1. Moji Orlovi i Orlice pohađaju sv. misu vrlo lijepo. Da nema njih, naša bi crkva bila gotovo prazna. Na sv. ispovijed i pričest dolaze redovito

¹⁰³ Prijevod s latinskoga: Ako tako stvari stoje.

svakoga mjeseca gotovo svi. Muški nešto slabije, ali ženske vrlo lijepo. Od kako su u društvu, opaža se silan napredak kod pojedinaca.

2. Moralan se napredak također opaža. Pomalo nestaje noćnoga ašikovanja, psovke, svađe, a neprirodnih riječi gotovo i ne spominju. Ispovijedaju se lijepo. Rado priznaju svoje pogreške i popravljaju se.

3. Prosvjetno također napreduju, imaju mnogi širi vidokrug u mnogočemu, nastupaju trijezno i neustrašivo. Vladaju se mnogo pristojnije od ne-orlova u svakom pogledu.

4. U javnom životu nastupaju kao otvoreni katolici.

5. Na svoju okolicu i bližnju i daljnju djeluju vrlo dobro. Orlovstvo je postalo gotovo personifikacija dobra. Roditelji se prijete djeci da će ih tužiti odboru da ih se isključi ako se ne poprave. Malu djecu napose kažnjavaju (naraštaj, podmladak) tim da ih ne puste u društvo na vježbu ili sastanak ako ne slušaju doma. Da vidiš suza kada im se rekne: 'Ti nisi više Orao ili Orlica, ti si nevaljanac, ti psuješ, ne slušaš.' Roditelji imaju silno povjerenje u društveni odgoj.

6. U svemu su na pomoć svećeniku i oni i roditelji. Rado daju za crkvene potrebe. Zauzimlju se za uspjeh naših pothvata; pri tom ne žale ni truda, a ni troška ako ustreba.“

* * *

Naša Katolička akcija je dakle putem Orlovstva udarila pozitivnim, realnim smjerom i jedino tim putem možemo u Hrvatskoj provesti katoličku restauraciju privatnoga i javnoga života.

* * *

Objavljeno u:
GLASNIK BISKUPIJE BOSANSKE I SRIJEMSKE,
br. 8., Đakovo, 30. IV. 1928., str. 62–66

GLAZBA I KATOLICIZAM

Glazbeni apostolat Orlovstva

***Napomena Uredništva.** – Već od djetinjstva Ivan Merz imao je razvijen osjećaj za glazbu. U nižim razredima osnovne škole roditelji su mu omogućili da je privatno učio svirati violinu i klavir. U kasnijim razredima nastavio je svirati klavir, ali i tamburicu; oba ova instrumenta danas se čuvaju u njegovu muzeju u Zagrebu. Za vrijeme studija u Beču Ivan je rado pohađao koncerte i operu, a svoje dojmove i analize glazbenoga djela bilježio je u svom Dnevniku. Nakon dolaska u Zagreb poslije završenih studija u Parizu zbog profesionalnih obveza Merz se više nije mogao aktivno baviti glazbom. Nakon obraćenja koje je doživio boraveći na bojištu Prvoga svjetskog rata svoje zanimanje za glazbu usmjerio je prema crkvenoj, posebice prema liturgijskoj gregorijanskoj glazbi. O njoj je objavio nakon povratka u Zagreb i nekoliko zanimljivih članaka u tadašnjem katoličkom tisku.¹⁰⁴ Svoje glazbeno znanje i zanimanje usmjerio je i primjenjivao na Orlovstvo jer je bio svjestan da njegovanje glazbe u orlovskim društvima ima ne samo vjersko-kulturnu vrijednost nego i pedagoško-odgojnu važnost.*

Ivan Merz prikupio je dosta pisanoga materijala o glazbi, i na stranim jezicima, koji mu je služio pri izradi vlastitih tekstova o toj tematici. Posebno se ističu dva njegova do sada neobjavljena teksta i već sređena za objavljivanje. Oba su namijenjena društvima Orlovske organizacije kao priručnici za članstvo kako treba glazbu njegovati i njome se baviti u društvima. Prvi dobro doraden spis jest teorijske naravni, a nosi naslov Glazba i katolicizam. Podnaslov je Glazbeni apostolat Orlovstva. U njemu Merz prikazuje povijest glazbe, objašnjava razne vrste glazbe da bi onda prešao konkretno na primjenu njegovanja glazbe unutar Orlovstva: kao i druge aktivnosti organizacije, tako i bavljenje glazbom treba, prema Merzu, biti usmjereno prema duhovnom cilju; glazba treba biti sredstvo za apostolat, za širenje Isusova učenja i njegova Kraljevstva u dušama. Drugi njegov dobro sređen tekst jest Poslovnik Glazbenoga odsjeka. O njegovoj svrsi opširnije govorimo u uvodu istoga teksta koji slijedi u nastavku iza ovoga teorijskog djela.

¹⁰⁴ Vidi: Ivan Merz, *Sabrana djela*, sv. 1, Zagreb, 2011., str. 155, 158, 161, 215, 221, 237, 240, 262, 263, 269.

S A D R Ž A J

Prvi dio

OPĆENITO O GLAZBI

- I. Opća načela o glazbi - 143
 - Opća definicija
 - Glazba u objektivnom smislu
 - Glazba u subjektivnom smislu
- II. Dioba glazbe po sadržaju - 144
 - Područje svjetovne glazbe
 - Područje vjerske glazbe
 - Nekršćanska glazba
 - Kršćanska glazba
 - Liturgijska glazba: Gregorijansko pjevanje, *A capella*, Orgulje
 - Izvanliturgijska glazba
- III. Dioba glazbe po glazbalu - 152
 - Pjevanje
 - Instrumentalna glazba
 - Instrumentalna glazba s pjevanjem
- IV. Dioba glazbe u dobru i lošu glazbu - 154
 - Dobra glazba
 - Dobra glazba s obzirom na formu
 - Dobra glazba s obzirom na sadržaj
 - Crkva i dobra glazba
 - Loša glazba
 - Loša glazba s obzirom na formu
 - Loša glazba s obzirom na sadržaj
- V. Veliko dostojanstvo glazbe i glazbenika prema kat. nauku - 159

Drugi dio

ORLOVSKI GLAZBENI APOSTOLAT

- I. Što Orlovstvo i orlovska glazba trebaju izbjegavati? - 160
- II. Pozitivna načela za orlovski glazbeni apostolat - 161

I. Opća načela o glazbi

Što je glazba (definicija)? Glazba je ona umjetnost koja u osjetno ugodnom i duhovno značajnom slijedu prikazuje ljepotu¹⁰⁵. To je posve općenito. Prema tome glazbena umjetnost na taj način stavlja u red i slaže raznovrsne zvukove da time nastaje lijepa zvučna cjelina i u toj glazbenoj cjelini *duhovan* osjećaj (čuvstvovanje, osjećanje) koji se odnosi na nešto *idealno*; dolazi do lijepa i razumljiva izražaja, a koji odgovara dotičnom duhovnom osjećaju.¹⁰⁶ Ovaj duhovni osjećaj koji se odnosi na nešto idealno od najveće je važnosti jer svaka lijepa umjetnost i svaka estetska umjetnina mora ići za tim da nešto idealnoga (tj. jednu ideju) dovede do izražaja, i to u lijepom obliku koji tomu idealnom odgovara. Bez ideje, i to ispravne ideje (suda), ne može biti nove prave umjetnosti. Gdje su ideja (sud) nevaljali, nema lijepe umjetnosti. Sviram li npr. glazbu koja izražava nemoralna čuvstva ili koja podražuje bludno, kao npr. glazba mnogih modernih plesova (*jazz!*), to ta glazba uz najveću tehničku dotjeranost nije lijepa umjetnina jer je njezin idejni sadržaj nevaljan, to jest u protuslovlju s idejom i voljom Božjom o istoj stvari.

Kada kažemo riječ glazba (*u objektivnom smislu*), tada mislimo na sva ona pravila prema kojima je (svjesno ili nesvjesno) stvoreno savršeno glazbeno djelo. Prema tim se pravilima tada može spoznati da je dotično djelo prava umjetnina i da ta umjetnina hoće da je kao takvu prosuđujemo.

Također velimo npr.: ovaj umjetnik jest glazben. U tom slučaju mislimo na glazbu (*u subjektivnom smislu*) kao na onu *vještinu* koja u umjetniku djeluje ili miruje, a koja je u stanju da izrazi njegov unutarnji život i da ga prenese u dušu slušatelja.¹⁰⁷ Iz iskustva znamo da svaki čovjek ne posjeduje tu duševnu, ali veoma praktičnu krepost da niže i stavlja u red zvukove i time izrazi svoje osjećaje i prenosi ih u dušu slušatelja.

Iz općenite, objektivne i subjektivne definicije glazbe razabramo da kod glazbe mora doći do izražaja „značajan duhovni slijed“, „duhovan osjećaj, koji se odnosi na nešto idealnoga“, na *unutarnji duhovni život* umjetnika; ona izražava osjećaje ljudske duše, bol, žalost i radost, ljubav, srdžbu i mržnju; glazba je govor srca koje ljubi, koje se širi i predaje, ona daje oblik čežnjama i težnjama, ona izražava razna stanja naših osjećaja i borbu naših moći te neumoljivu bol srca u kojem se bore duh i materija.

¹⁰⁵ Giechmann: *Kunstlehre*, III., 22.

¹⁰⁶ *Isto*, str. 262.

¹⁰⁷ *Isto*, str. 22.

II. Dioba glazbe po sadržaju

Kako je čovjek u središtu dvaju svjetova, vječnoga i vremenitoga, i kako se njegove misli i njegova čuvstva kreću prema vječnim i vremenitim dobrima, to glazbu kao i svaku drugu umjetnost dijelimo po sadržaju u dva velika područja: u svjetovnu i vjersku.

Područje svjetovne glazbe

Ono je isto tako veliko kao što je velik djelokrug unutar kojega se kreću čisto svjetovna čuvstva. To su razni osjećaji prema domovini, roditeljima, zaručnici, prijatelju, djeci, prema prirodi itd.

Područje vjerske (religiozne) glazbe

Ono obuhvaća sve one osjećaje koji se odnose na Boga. Ovu glazbu opet možemo dijeliti na kršćansku i nekršćansku. *Kršćanska* se glazba odnosi na Boga kao na vrhunaravni cilj čovjeka i na sve ono što je u izravnoj vezi s time; odnosi se na Bezgrješnu, na svece, sakramente, obrede, hierarhiju i slično. *Obilježje je kršćanske* pobožnosti i prema tome i *glazbe* da je ona duboko ozbiljna. Prigodom svetih obreda kršćanin se treba dići Bogu u vjeri, ufanju i ljubavi; treba osjetiti duboku pobožnost prema Svemogućemu, Gospodaru neba i zemlje. On treba biti svjestan svoje grješnosti i pred njim se pokloniti u poniznosti i kajanju; treba se moliti za Božju milost i snagu; treba se radovati Božjoj djelatnosti i čudesima njegova milosrđa i njegove svemogućnosti. Čovjek se treba potpuno predati Bogu sa svojim željama, nadama, djelima. Želi li dakle vjerska kršćanska glazbena umjetnost biti u suglasju s kršćanskim duhom, tada i ona mora biti ozbiljna i svečana. Melodija mora biti mirna i odmjerena, harmonija široka i sjajna, ritam polagan i veličanstven. Značilo bi uopće ne razumjeti bitno obilježje kršćanske pobožne glazbene umjetnosti kada bi u njoj bile lagane, sentimentalne, površne melodije. Ako ne bi izražavale kršćanski osjećaj, one bi vjeru i obrede prožele svjetovnim duhom (str. 278–279). Kada govorimo o kršćanskoj glazbi, treba dobro razlikovati dvije vrste: jedno je *crkvena* ili *liturgijska* glazba, drugo je *sveta* ili *pobožna* glazba.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Ovdje slijedi u izvornom rukopisu jedan odlomak koji je Merz prekrižio u originalu. Mi ga ovdje ipak donosimo: „Izvanliturgijska pobožna glazba jest ona kojoj nije bliži cilj uzveličanje službe Božje. U to područje spadaju mnoge pobožne pjesme, mnoga djela najvećih glazbenika kao Beethovena (*Missa solennis*), Bacha, Gounoda.“

Glazba može biti *crkvena* ili *necrkvena*. *Crkvena* može biti *liturgijska* te se upotrebljava za vrijeme liturgije ako odgovara crkvenim propisima; *izvanliturgijska* ako odgovara propisima crkvene glazbe i upotrebljava se izvan liturgije; *protuliturgijska* ako se upotrebljava za vrijeme liturgije, a ne odgovara propisima liturgijske glazbe. *Necrkvena* glazba može biti *nabožna* (religiozna) ako su liturgijske ili nabožne riječi, ali nije određena za crkvenu uporabu (oratoriji, kantate itd.); *svjetovna*, ako su joj svrha i predmet svjetovni.

Liturgijska glazba

Pod liturgijskom glazbom razumijevamo *gregorijansku* glazbu (*plenus cantus*) i njenu mlađu sestru, vokalnu polifoniju (višeglasno pjevanje, *a cappella*). Tko nije slušao u našim crkvama pjevati svećenika *Credo* ili vjernike *Tantum ergo*? To je liturgijsko pjevanje. No *gregorijansko pjevanje* (koral) ne samo da je vrednije od svake druge pobožne glazbe, ono je vrednije i od samoga višeglasnog pjevanja. „Gregorijanska glazba nije samo jedan oblik religiozne melodije; to je *jedini* oblik koji je primio i odredio autoritet svete Crkve. To je pjevanje Crkve... može se naći iznimnih vrsta pjevanja... koja su odobrena od Crkve, no postoji samo jedna glazba, glazba *Crkve*.”¹⁰⁹ Ta se glazba (pjevanje) razvila iz židovskih i grčko-rimskih sastavnih dijelova. To je stoga jer je židovska vjera majka kršćanske vjere. U novom Jeruzalemu, tj. u Katoličkoj Crkvi, ostali su glazbeni dijelovi židovskoga Jeruzalema. Drugi sastavni dijelovi te glazbe uzeti su iz grčko-rimskoga (poganskog) glazbenog svijeta. Kršćanstvo je u neku ruku odstupilo i posvetilo tu nečistu židovsko-pogansku glazbu kao što je ono došlo da otkupi i posveti Židove i pogane.

Bit je gregorijanske glazbe da je ona čisto *pjevanje* (bez ikakvih glazbala). A to je velika prednost jer najsavršenije glazbalo – kako ćemo to kasnije vidjeti – jest ljudsko grlo. To tvrdi sam sv. Toma kada kaže da se najmanje tjelesnosti veže uz riječ kada zvuk dolazi izravno iz grla.¹¹⁰ *To znači da u molitvi ne valja hvaliti glazbalima*. Instrumenti ne spadaju u crkvu. Sv. Toma iz svetišta izbacuje sva glazbala. Prigovorit ćete: a kako to da su se u Starom zavjetu upotrebljavala glazbala? Razlog je tomu što je tvrdo glavi židovski narod bio mnogo tuplji i sjetilniji i trebalo ga je na pobožnost poticati glazbalima koji jače djeluju na sjetila isto kao što ga je valjalo mamiti raznim materijalnim dobrima da služi Gospodu. No

¹⁰⁹ Gastonée, *La musique d'Eglise*, Lyon, 1911.

¹¹⁰ Sv. Toma Akvinski, *Summa theologica*, II-IIae, 91, 4 ad 4. Utrum Deus sit laudandus *per cantum* – Da li se Boga hvali pjevanjem?

kršćanski narod koji je daleko duhovniji mora se zadovoljiti uporabom ljudskoga glasa. Tà glas daleko nadvisuje glazbala koja ga mogu tek oponašati. To je kao razlika između čovjeka i njegove slike.¹¹¹

Gregorijanska glazba nije uglazbljena riječ, već glazba koja izvire, koja je proizašla iz same riječi u kojoj kao da je bila zatvorena i skrivena. Riječ tu nije nikakva ropkinja ili služavka zvukova, već je ona gospodarica i kraljica. A zašto je tako? To tumači sveti Toma: „Stvaranje (*creatio*) je glas Riječi (druge božanske osobe) i svi stvorovi su kao kor glasova koji ponavljaju tu istu Riječ.“¹¹² Svetost se i dostojanstvo toga pjevanja sastoje upravo u toj vezi i toj podređenosti svetim liturgijskim *riječima*. Te svete od Boga objavljene ili nadahnute riječi *bile su u početku* gregorijanske glazbe.

Mnogima koji se još nisu uživjeli u njezinu ljepotu ta se glazba čini dosadnom zbog njene *jednoglasnosti*. Ona sve glasove ujedinjuje i od njih čini jedan glas. Tà jednoglasnost prouzrokuje da ona sve svodi na jedinstvenost. Od mnogih vjernika koji je pjevaju stvara jedinstvenost, „jedno srce i jednu dušu“. No ta jednoglasnost ne stvara samu jedinstvenost vjernika među sobom, već u duši svakoga pojedinog vjernika stvara neku unutarnju jedinstvenost. Ona tako djeluje na ljudsku dušu da sve njezine moći dođu u jedinstven sklad te sve skupa uzmognu djelovati jedinstveno prema Bogu, a prema riječima Spasitelja: „Neka budu jedno kao što smo Otac i ja jedno.“

Sam Spasitelj je na posljednjoj večeri pjevao na taj način. Kada danas slušamo tu glazbu, moramo se neminovno sjećati posljednje večere kada je sam Spasitelj pjevao po tim melodijama. Tà se glazba razvijala kada je kršćanstvo dalo Kristu oko deset milijuna mučenika; te su melodije izražaj onih Duhom Svetim napunjenih duša koje su za Krista umirale mučeničkom smrću. Ne čudim se stoga što sv. Hildegarda veli da je sam Duh Sveti glazbenik koji je stvorio te melodije i da su one stvorene po uzoru na anđeoske melodije. Evo riječi te sveticice: „Kao što se tijelo Isusa Krista porodilo po Duhu Svetom iz neoskvrnjenosti Djevice Marije, isto je tako pjevanje hvale Božje (*canticum laudum*) po uzoru *nebeskih* melodija niklo u Crkvi po Duhu Svetom.“¹¹³

Oh, kako li je ta glazba *ponizna*. Ne samo što ne znamo za one ljude koji su prvi stvorili te melodije, već se u njoj ne može ni da istakne ovaj

¹¹¹ Ovu rečenicu koja slijedi na ovom mjestu u glavnom tekstu nakon znaka za bilješku Merz je prekrizio u originalu. Mi je ovdje ipak donosimo: „Orgulje imaju u crkvi zadatak ne da uguše ljudski glas, već da ga podupru.“

¹¹² Sv. Toma Akvinski, *In Sent.* 27, 2; 2,3.

¹¹³ Maritain: *Art et scolastique*.

ili onaj tašti pjevač. To je prava pučka *umjetnost* jer hoće da je svi vjernici pjevaju, staro i mlado, muško i žensko. I to svi u jedan glas. Tâ ova umjetnost nosi na sebi odsjev Božanstva, ona stoga nije za velikaše ili spretnjakoviće ovoga svijeta, već za „siromašne duhom“, za bijednike i za one kojima je obećano Kraljevstvo nebesko.

Tu glazbu zovemo gregorijanskom jer je glazbenik papa sveti Grgur u 7. stoljeću skupio i reformirao najveći dio crkvenih melodija.

Papa Pio X., vidjevši kako je svjetovna glazba počela ulaziti u crkve i oskrvnjivati svojim svjetskim melodijama kuću Božju, izdao je zakonik crkvene glazbe: *Motu proprio* od 22. XI. 1903. U njemu izričito veli da gregorijansko pjevanje u Crkvi zauzima *prvo* mjesto i da je ono najljepše.

Najveći glazbenici i umjetnici priznaju da je gregorijanska glazba nenadmašiva. Tako veli Berlioz nakon što je slušao to pjevanje: „Moj prijatelju, uzbuđenje me je ošinulo kao gromom... i morao sam se poslužiti svojom glazbenom bilježnicom da si pokrijem lice i do mile volje naplaćem.“ Gounod reče: „Dao bih sva svoja djela za to da sam otkrio jednostavnu melodioznu frazu *predslovlja* ili *Očenaša*.“ Kalévy veli: „Kako mogu katolički svećenici koji u gregorijanskom pjevanju imaju najljepšu vjersku melodiju *koja postoji na zemlji* dopustiti da se u crkvama sviraju siromaštine naše moderne glazbe?!“¹¹⁴ I istim zanosom govore o toj glazbi književnici Chateaubriand, Huysmans, Walcheren, Dvořak, Mozart, Beethoven, Bruckner.¹¹⁵

Polifona glazba

Iako gregorijanski koral zauzima u Crkvi prvo mjesto, to ne znači da on mora biti jedina glazba za Crkvu. Jedan se drugi oblik zvučnoga ideala smije ubrojiti u liturgijsku glazbu, no pod uvjetom da taj ideal bude na drugom mjestu. Taj ideal *drugoga reda* stvoren je u stilu *Palestrine* koji je do savršenstva podigao ovu *drugu* vrstu crkvene glazbe. Ta je glazba sa sjevera išla prema jugu. Papa Pio X. naložio je na temelju svoje zakonodavne vlasti da se jedino gregorijanskom glazbom i glazbom stila *Palestrine* smije pjevati služba Božja. Gregorijanska glazba ima u „najvišem stupnju“ vjersko obilježje, a druga tek u „najboljem stupnju“.

Ta se polifonija već proslavila, iako nije tako kao stara gregorijanska glazba. Proslavila se po svojim uzornim djelima i po velikanima koji su je stvorili, a i po Rimskoj Crkvi koja ju je potpomagala. Slavna je i po tome što je bila učiteljicom svjetskih genija kao maloga Mozarta koji je

¹¹⁴ Keillermet, str. 239–240.

¹¹⁵ Vidi: *Život*, II, 1928., str. 34–38.

zapamtio harmonije Sikstinske kapele te starca Wagnera koji je u svom *Parsifalu* iznio Palestrinine anđeoske melodije kako lebde nad rumenim kristalom božanske krvi. Kada slušamo u našim crkvama Palestrinine melodije, čini nam se da su odsjev nebeskih melodija i daju našim ushićenim dušama osjećaj vječnosti i Neba. Najglasovitiji zastupnici ove polifonije jesu Josquin de Prés, Orlando di Lasso, Palestrina, Carissimi, Marcello itd. Tko je slušao to pjevanje, nikada ne može na nj zaboraviti. Mgr. Bougand s pravom veli: „Sretni su oni koji su u Rimu, u Vatikanu, prigodom svečanosti katoličkoga bogoslužja slušali melodije Leona, Duranta, Pergolesea. Oni su jedan čas prisustvovali koncertu anđela.“¹¹⁶

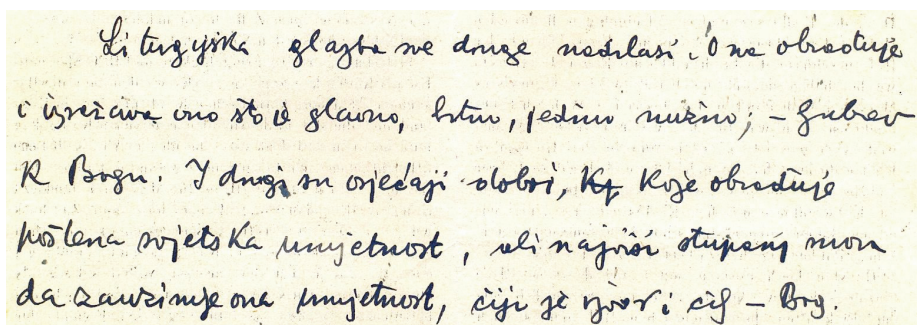
Ako je istina da nas ova polifona glazba ne sabire toliko kao gregorijansko jednoglasje, to nas ona ipak može združiti. Ona je prilično vidljiv i prilično jasan simbol simpatije i jednodušnosti. Sopran, alt, tenor i bas, dakle sva skala, svi stupnjevi i svi se zvuci ljudskoga glasa nalaze u ova četiri glasa. U pjevanju *a cappella* ovi se glasovi nikada ili skoro nikada ne dijele. Pa budući da nema *sola*, toga ličnog egoističnog tumačenja, to je njihova bratska sloga divan glazbeni izražaj ne samo vjere već i ljubavi.

No palestrinska glazba nije tako vjeran i pokoran sluga riječi kao gregorijansko pjevanje. Tekst se manje čuje i slabije izražava, ali ona nije nikada s njim u opreci. Polifonija ne izražava tako dobro unutarnju dubinu riječi kao gregorijanska glazba, ali je dostiže u pogledu zvučnosti. Ona ništa neće osim pjevanja. Ona ne dopušta da bi i najmanja stvar odvrtila pažnju vjernika i poremetila njihovu pobožnost. Prema tome, višeglasno crkveno pjevanje ili palestrinska glazba zauzima iza jednoglasnoga gregorijanskog pjevanja najodlučnije mjesto u crkvenoj glazbenoj umjetnosti. To je pjevanje jasan simbol simpatije i jednodušnosti. Ova višeglasna bratska sloga divan je glazbeni izražaj vjere i ljubavi. Ona ne dopušta da i najmanja stvar odvrati pažnju vjernika i poremeti njihovu pobožnost. Indiferentna je prema vanjštini i ništa ne ustupa „svijetu“. Ta je glazba divnija po svojoj dubini negoli po širini. I, osim toga, u palestrinskoj umjetnosti ideja ili još više čuvstvo jest skoro isključivi predmet obrade. Indiferentna je prema vanjštini i gotovo nikada ništa ne ustupa svemiru i prirodi. To je umjetnost molitve i razmatranja; ona se prije svega sabire i više se koncentrira negoli širi. Pa budući da se u glazbi *alla Palestrina* i u gregorijanskoj glazbi radi samo o veličini duhovnoga života i jer ga ove izražavaju na najduhovniji način, to su te dvije vrste glazbe i *najsvetije*.

¹¹⁶ Mgr. Bougand, *Le Christianisme*, III, str. 571.

Iz toga ne slijedi da je svaka crkvena glazbena kompozicija koja danas nastaje isključena iz Crkve. Papa Pio X. izričito je naglasio da Crkva uvijek promiče razvoj umjetnosti, no ona traži od crkvene glazbe da se ne drži samo pravila liturgije, već da bude također u duhu gregorijanske i palestrinske glazbe. Crkva ne zaustavlja bujicu glazbenoga života, već je kanalizira pomoću stanovitih ograda i tako je čuva nastranosti i štetna razlijevanja na sve moguće strane.

Liturgijska glazba sve druge nadilazi. Ona obrađuje i izražava ono što je glavno, bitno, jedino nužno – ljubav k Bogu. I drugi su osjećaji dobri koje obrađuje poštena svjetska umjetnost, ali najviši stupanj mora da zauzimlje ona umjetnost čiji je izvor i cilj – Bog.

Li liturgijska glazba ne druge nadilazi. Ona obrađuje
i izražava ono što je glavno, bitno, jedino nužno; - ljubav
k Bogu. I drugi su osjećaji dobri, koje obrađuje
poštena svjetska umjetnost, ali najviši stupanj mora
da zauzimlje ona umjetnost, čiji je izvor i cilj - Bog.

Faksimil teksta Ivana Merza iz njegova rukopisnog djela o glazbi.

Liturgijska glazba ne samo da ne ide nikada protiv Boga, već je njezina veličina u tome da je *uvijek svjesna prisutnosti Božje*. Ona se nikada od Boga ne udaljuje i ne zanemaruje ga. Nikakva se zemaljska misao, pa ni najbolja, ne nalazi u njoj. Ona ne služi dvojici gospodara: Stvoritelju i stvorenju. Ništa zlo, ništa nečisto je ne kalja i ne uznemiruje. Ona je *glazba svetosti*. Njezin je odnos prema dobroj svjetovnoj glazbi kao odnos između sakramenta sv. reda prema sakramentu braka ili kao odnos naravi prema milosti. I brak i celibat su u sebi dobri, ali celibat ipak spada u viši red jer je to stalež mističnoga zaručništva s Crkvom. A liturgijska je glazba preobražena umjetnost toga višega životnog ideala. Čovjek mora izaći sam iz sebe da se izdigne nad obični život i prolazne zemaljske ideale da uzmogne razumjeti taj uzvišeni životni ideal i uživati u njemu.

Dom Guéranger, veliki monah liturgičar, veli da je molitva za čovjeka *prvo* od svih dobara, a gregorijanska te onda polifona glazba u redu su umjetničkih ljepota „prvo od svih dobara“. Gregorijanska glazba

nadvisuje sva najčišća i najdivnija djela svih vrsta svjetske i religiozne umjetnosti jer nema ni slike ni kipa koji bi se Bogu više svidjeli od jedne ponizne kantilene što ih na koljenima pjevaju milošću napunjeni vjernici. Njihova je umjetnost božanska; potekla je od samoga Boga i Bogu se vraća. Bog je njen početni uzrok i njezina neposredna svrha. Uz pjevanje dozvoljene su u crkvi i orgulje koje možemo nazvati religioznim instrumentom; one kao da daju afirmacijama naše duše veće dostojanstvo, a akcentima naše nade veći polet i veću snagu. Uđemo li u crkvu teške glave, zaokupljeni brigama, te začujemo li zvukove orgulja kako se razliježu pod svodovljem sa svojim molitvama, hvalama koje su kao jeka vječnosti, naše se glave pridižu, a duše šire, radost i svjetlost obuzimaju nam dušu.

Taj jedini instrument ne samo da se dopušta u crkvi kao pratnja liturgijskom pjevanju, već je posvuda i uveden. Orgulje kao da su za tu svrhu stvorene; one ne smetaju ozbiljnosti i svečanosti liturgijskoga pjevanja, već ga nose sa svojim snažnim i veličanstvenim akordima. Stoga orgulje odgovaraju samo za crkvu, njihova ozbiljnost, svečanost i veličanstvenost ne pristaju svjetovnoj glazbi. Tek je kršćanstvo stvorilo orgulje, u starom ih vijeku nije bilo. Orgulje imaju u crkvi simbolično značenje: one su znamen prirode koja u crkvi hvali Stvoritelja.¹¹⁷

Izvanliturgijska glazba

Vjerska i izvanckvena glazba općenito se kreće između dva pola: s jedne je strane povijest i epopeja, a s druge je lirizam sa svim oblicima i nijansama. Vjerski se ideal izvan crkve izražava uglavnom u oratorijima, svetim pripovijestima, duhovnim koncertima, kantatama, himnima, prozama, *Te Deumima* etc. (Ove posljednje kompozicije, iako imaju liturgijsko ime, nisu određene za crkvu i ne smiju se izvoditi u crkvi kao liturgijske.) – Glazbenike religioznih djela možemo podijeliti na one koji su pisali za orgulje i na one koji su pisali za druge instrumente. Spominjem tek najglasovitije zastupnike pobožne glazbe. Ovamo spada Francuz Rameau (*Quam die lecta*). Zatim Haydenovih sedam riječi Kristovih koje zauzimaju odlično mjesto, teku kao kiša suza što ih prolijevaju serafi. Haydenova divna djela počinju uzvišenim riječima: *In nomine Domini* (U ime Gospodnje) i završavaju još uzvišenijim poklikom slave: *Laus Deo* (Slava Bogu). A Mozart, dok je još bio dijete, čuo je harmonije Sikstinske kapele i njegovih dvadesetak misa zaodjenuto je

¹¹⁷ Vidi: *Motu proprio*, VI., o drugim glazbalima.

harmonijama kao što su *Rafaelove djevice* zaodjenute u svjetlost. S tim harmonijama naše duše mogu moliti u ljepoti.

Slušamo li Beethovena, to slušamo u njegovim patetičkim akcentima kako je njegovoj duši dosadila ispraznost ovoga svijeta i kako željno iščekuje sjaj Božji. Naše duše koje je zemaljska bijeda izmorila osjetit će tada silnu želju za vječnošću. Spominjem Beethovenove mise (koje se ne smiju izvoditi u crkvi) te *Pjesmu zahvalnicu ozdravljena bolesnika* i dosta toga.

Meyerbeer (Židov) odao je čast katoličkoj vjeri. Iako uzimlje za hugenote protestantske motive, ti su jednostavno ukradeni iz katoličke gregorijanske glazbe. *Robert* je katolička drama; prorok je katedrale zvukova u kojoj nam je pokazao kako na pozornici valja govoriti o božanskim stvarima.¹¹⁸

Wagner: Njega bismo mogli nazvati glazbenikom Otkupitelja jer je ideja o dogmi žrtve pokajnice temelj i vrhunac divnih djela kao što su *Tannhäuser* i *Parsifal*. (I po samom obliku vidimo u tim djelima utjecaj katoličke liturgijske glazbe.) Nema veće umjetnine od *Parsifala* gdje bi se izvan crkve savršenije prikazivala otajstva Katoličke Crkve. I upravo je u tom djelu Wagnerov genij dosegnuo vrhunac crkvene glazbe: do gregorijanskoga jednoglasja i polifonije *alla Palestrina*. Glavna religiozna tema *Parsifala*, koja je najljepša, vrlo se približuje gregorijanskom tipu.¹¹⁹ Posjeduje sve bitne oznake gregorijanske glazbe; gotovo bez pratnje, jednostavan slijed tonova bez kombinacije. I ritam je gregorijanski. I cijeli zborovi u *Parsifalu* (Montseratska kapelica) imaju upravo rimski karakter. I tako se jedno od najvećih glazbenih kazališnih djela nije zadovoljilo da po duhu i duši ima katoličko obilježje, nego ono štoviše svojim oblikom i stolom odaje čast rimskoj liturgiji. Od Gounoda spominjem *Fausta* (scena u crkvi); *Romeo i Julija*, svatovska propovijed brata Lovre; *Polyeucte* (prizor u zatvoru). Vincent d'Ivon je moderni katolički skladatelj. Među gore navedenim glazbenicima naveli smo i neke protestante. No njihova je glazba u najvećoj opreci s protestantizmom. Same riječi iz mise protestanta Bacha uzete su iz katoličke mise. Taj protestant ostavio je u svojim kantatama katolicima u neku ruku brevijar unutarnjega mističnog života; cijelu seriju dijaloa

¹¹⁸ Na ovom mjestu slijedi cijeli odlomak koji je u originalu Merz prekrizio. Mi ga ipak ovdje donosimo: „RELIGIOZNA GLAZBA IZVAN CRKVE. Spominjem najglasovitija djela pobožne glazbe, koja trebaju katolička glazbena društva proučavati teoretski i praktički: – Kuhna: *Biblijske sonate za klavir*. – Beethoven: *Pjesma zahvalnica ozdravljena bolesnika*, *Mise* koje se ne smiju izvoditi u crkvi kao liturgijske. – Od Liszta: *Sveti Franjo Asiški* propovijeda pticama, *Sveti Franjo Paulski* hoda po valovima.“

¹¹⁹ Ona je odgovor za „Amen“ što se je upotrebljavala u stolnoj crkvi u Aachenu.

između Isusa Krista i duše što možemo jedino usporediti s knjižicom *Nasljeduj Krista*. Bachova *Muka po sv. Ivanu* i *Muka po sv. Mateju* odgovaraju čisto katoličkom shvaćanju. Umjetnost je bila u tom slučaju sretnija od vjere; njezinu nešivenu haljinu nije poderala nikakva hereza.

Händel: Djela pjevaju o velikim dramama i o velikim ličnostima svetih knjiga.

Schütz i Bach (*Kantata, Misa, Muka po Mateju i Ivanu*) pjevaju o uživanju u Bogu, o nježnu i mističnom saobraćaju duše s Bogom.

Mendelsohn je pisao za orgulje djela od velike važnosti.

César-Franckova djela podsjećaju na najbolja Bachova remek-djela. Kod njega nailazimo na mističnu nježnost i duboko ganutljivu pobožnost.

III. Dioba glazbe po glazbalu

Pjevanje

Prema glazbalu glazba se dijeli u pjevanje i instrumentalnu glazbu. Nositelj *pjevanja* jest ljudski glas. Pjevanje najviše odgovara ljudskoj naravi. Stoga je ono prva i najranija vrsta glazbe. Ljudi su prije pjevali negoli su došli na misao da načine instrumente i da se njima posluže u glazbene svrhe. *Pjevanje je također najsavršenija vrsta glazbe* i daleko vrednije od svake druge instrumentalne glazbe. Ljudsko je grlo najsavršenije glazbalo koje je u stanju proizvesti u kvalitativnu i kvantitativnu pogledu najrazličitije modulacije. Osim toga, ljudski glas više djeluje na osjećaj jer je ljudsko grlo pod neposrednim utjecajem osjećaja. Ništa nije tako u stanju da potrese naše osjećaje i da tako neposredno na njih djeluje kao upravo ljudski glas. Stoga je od daleko veće i odgojne i apostolske vrijednosti gajiti pjevanje negoli se baviti instrumentalnom glazbom. A vrhunac svakoga pjevanja koje najviše odgovara vječnim, vrhunarnim potrebama čovjeka jest u prvom redu *gregorijansko pjevanje*, zatim *palestrinsko pjevanje (a cappella)*, napokon sva ona djela koja su u skladu s *motu proprijem* pape Pija X. o crkvenoj glazbi od 22. XI. 1903.

Instrumentalna glazba

Kada ljudski glas nije nositelj i izražajno sredstvo glazbene tvorevine, već je u tu svrhu napravljeno jedno glazbalo, tada imamo instrumentalnu glazbu. Ona ima zadatak da oponaša razne modularane glasove ljudskoga glasa i da te oponašane glasove upotrijebe za glazbu. Razlikujemo tri vrste glazbala: *na žice*, *za puhanje* i *za udaranje*. Ono je

glazbalo od veće vrijednosti koje svojim zvukom savršenije može izraziti što glazbar želi. To je stoga jer svrha je glazbe da gibanje osjećaja i same osjećaje izrazi lijepim zvukovnim oblikom, a glazbalo ima to veću vrijednost što lakše umjetnik može pomoću njega zvučno izraziti svoja vlastita čuvstva. Čim je glazbalo neovisnije o vještini umjetnika, što više se s njime mora postupati mehanički, to manje umjetnik s njime može izraziti čuvstva i prema tome to je manja glazbena vrijednost pojedinoga glazbala.

Kod *instrumenata za puhanje* dah čovjeka stvara zvuk. Prema tome, postoji tijesna veza između osobine instrumenta i značaja čovjeka.

Kod *instrumenta na žice* na višem stupnju stoje *gudalačka glazbala*, a od ovih na prvom je mjestu violina; ona je kraljica svih instrumenata. Razlog je tome što na gudalačka glazbala čovjek gudačkom i pritiskom prstiju može veoma neposredno djelovati. Umjetnik koji gudi neovisniji je od svirača koji puše. Disanje je isprekidano dok je ruka takoreći u neprestanoj djelatnosti i ne mora zastajati poput daha. Ali, s druge strane, glazbala s gudačkom nemaju metalnu snagu što ih posjeduju instrumenti za puhanje.

Druga vrsta instrumenata na žice jesu *tržalačka glazbala*. Njihov glas ovisi o vrsti žice, da li je ona od kovine ili od životinje. Zvukovi tih glazbala mogu ići od duboke zvonjave do najlakšega šuma. Napokon dolazi *klavir*. To je najobjektivniji instrument i prema tomu najmanje ovisan o umjetniku. Instrumentalna glazba za plesove stoji na vrlo niskom stupnju, ona je često bez ideje i sadržaja, a treba u prvom redu služiti plesnom ritmu.

Instrumentalna glazba s pjevanjem

Instrumentalna glazba može nastupati ili samostalno ili zajedno s pjevanjem. *Samostalna instrumentalna glazba nije u estetskom pogledu na onoj visini kao ona gdje je pjevanje spojeno s instrumentalnom glazbom*. U tom se slučaju mogu postići veliki zvučni efekti jer su tada ujedinjena *sva sredstva* kojima raspolaže zvukovna (glazbena) umjetnost kako bi se sva čuvstva što obuzimaju ljudsko srce dovela do izražaja. Ovdje pjevanje ne pokazuje samo svoju čarobnu moć, već je ono prožeto i praćeno svom zvučnom puninom instrumentalne glazbe. I tako sve djeluje zajedničkim silama da se proizvede što veći dojam.

Ako je ona spojena s pjevanjem, to mora biti u službi pjevanja. Glavni naglasak ovdje leži na pjesmi, a budući da pjevanje nosi riječ (tekst), to je najprije i neposredno upravo u pjevanju izražen idejni sadržaj glazbenoga komada. Slijedi da je pjevanje nositelj melodije, a

instrumentalna glazba prati ili samostalno opisuje čuvstva pjevača, zatim razna stanja naših osjećaja i borbu naših moći te neumoljivu bol srca u kojem se bore duh i materija.

Instrumentalna glazba nosi melodiju te nju zapada zadatak da bude pratnjom. Na nju spada da nosi melodiju, da je izdigne, razvije, popunjuje pa silom harmonije ili kontrapunktom pjevanju melodije daje veću ljepotu.

Posve bi bilo krivo kada bi glavnu ulogu vršili instrumenti, a pjevanje dobilo podređenu ulogu. To bi bilo nenaravno i prema tomu neljepo. Naravno, katkada instrumentalna glazba treba stupiti na prvo mjesto i sama voditi glazbeno djelo i to onda kada nastane nužno mirovanje u pjevanju zbog izmjene teksta ili sličnih razloga. No čim pjevanje ponovno započne, instrumentalna glazba mora ponovno preuzeti ulogu pratnje“ (str. 274).¹²⁰

IV. Dioba glazbe na dobru ili lošu

Ova razlika nameće nam se iz same definicije glazbe: u ovoj se traži a) „lijep i razumljiv izražaj“ s obzirom na oblik i b) s obzirom na sadržaj, „duhovni osjećaj koji se odnosi na nešto idealnoga“. Prema tome se jedna glazbena tvorevina može *dvojako* ogriješiti o umjetničke zahtjeve, odnosno svaka prava glazba mora i oblikom i sadržajem biti dobra. I jedno i drugo je potrebno.

Dobra glazba

Dobra glazba s obzirom na formu

Obilježje *dobre glazbe s obzirom na formu* jest uzročna logična nasljednost. Glasovna umjetnost treba prikazivati stvari i činjenice u svom postojanju, u uzročnom logičnom razvoju tako da nas vodi postepeno od faze do faze, sve do vrhunca razvojnoga procesa.¹²¹ To je razumljivo jer se naše misli i osjećaji razvijaju po stanovitim zakonima; glasovna umjetnost mora poštivati te naravne zakone našega mišljenja i

¹²⁰ Npr. Wagnerov se stil temelji na *Sprachrithmus*, a orkestralna pratnja potpuno samostalno opisuje čuvstvo pjevača ili situacije. Tako je redovito i kod drugih posljednjih opernih skladatelja. Inače je melodija bila glavna, a orkestar je uglavnom pratio (kako je gore napisano!), a i danas ima pojedinih dijelova i u operama gdje orkestar služi samo kao pratnja.

¹²¹ *Hrvatska straža*, XIII., str. 441.

čuvstvovanja. Stoga umjetnik mora dobro proučavati sebe i ljude i davati nam djela koja su razumljiva slušatelju.

Dobra glazba s obzirom na sadržaj

Obilježje *dobre glazbe s obzirom na sadržaj* jest u tome što u njoj dolazi do izražaja osjećaj, čuvstvovanje koje je potaknuo idealan predmet ili se odnosi na taj idealan predmet. To čuvstvovanje, taj osjećaj mora se odigravati u *više* umnom htijenju. U tom slučaju se glazbeno djelo ne kreće više u sjetilnom svijetu, već dobiva *idealan* i *duhovan* sadržaj. Jedino takvo djelo odgovara zahtjevima estetske umjetnosti jer ima *idealan* i *duhovan* sadržaj i stoga takvo glazbeno djelo moramo smatrati estetski lijepom umjetninom. I to samo takvo djelo. Sve ostale glazbene tvorevine koje nemaju taj idealni i duhovni sadržaj ne smijemo ubrajati među estetske tvorevine.

Kako je izvor svega dobrog u Bogu, tako u Bogu mora postojati i praideja i *izvor* dobre glazbe. Spekulacijom možemo to zamisliti na ovaj način: glazba se prije svih vjekova rodila u krilu Očevu. Bog od vijeka rađa svoju Riječ; budući da je On neizmjerna ljubav i radost, On je *pjevajući* rađa. Riječ izvire iz njegova Srca kao silan glazbeni povik. I budući da je ta Riječ isto tako život i radost kao i njezin Roditelj, to ta Riječ mora istodobno biti pjesma koju Otac sam sebi pjeva i koja ispunja vječnost nenadmašivim melodijama.

Iz rečenoga slijedi, a i iskustvo nam to dokazuje, da je prava glazba *sestra molitve* jer ima poput molitve svoj izvor u nebu i vodi u nebo. Dobra se glazba prema tome odnosi na Boga. „Zvučni su hvalospjevi *potrebni*“, veli sv. Toma, „da dignu srca Bogu.“¹²² No ona se odnosi i na bližnjega. Njezino je *socijalno značenje* veliko jer ona umnožava pobožnost svetaca i pospješuje kajanje grešnika; ona bodri opterećene, jača čovjeka u borbi i pridiže ga nakon pada (sv. Toma). Ona nam ne pomaže samo da Bogu izrazimo osjećaje svoje duše, već po njoj i ljudima otkrivamo skriveno blago naših srdaca. Mi po glazbi možemo duše uznositi do zvučnih i sjajnih vrhunaca, gdje stanuje Bog; pomoću glazbe pomažemo ljudima da lakše podnesu bol i žalost zemnoga progonstva. Ta uzvišena glazba mora divnim zvucima reći ono što najnježnije riječi ne mogu izraziti; ona milozvučjem treba zaodjenuti one osjećaje koje bi i najnježnije riječi povrijedile; ona u neku tajanstvenost treba zaodjenuti one riječi koje bi razotkrivene smrtno ranile; ona dopušta da se uvijek kaže riječ koja bi opetovana postala dosadnom; ona mora pokušati

¹²² Sv. Toma Akvinski, *Summa*, II.-ae, 91, 92.

izraziti osjećaje naših duša kada gledamo djela Božja i djela ljudi. A naša se duša pod njezinim velikim dahom treba raširiti, pod njezinim junačkim dahom treba se dići; pod njezinim blagim dahom treba jače ljubiti, a pod njezinim pobožnim dahom bolje se moliti.

Takva nas glazba, dakle, ne približava samo Bogu, već nas ljude i međusobno približava. Ona je u tom slučaju socijalna umjetnost, umjetnost ljubavi i prijateljstva. Nijedna umjetnost ne djeluje jače na mnoštvo i ne okuplja ga bolje jer ona ne stvara među tisućama samo jedinstvo već samu jednodušnost. Ona stvara u srcu pojedinca kao neki predjel nevinosti gdje kao da se popravljaju međusobna nepravda i briše zlo, što su si ga ljudi nanijeli. Dobra će nam glazba pomoći da bolje Bogu pjevamo pjesmu hvale i ljubavi; ona nam pomaže da bolje proživimo uzvišene časove klanjanja i uznesenja. *Pomoću nje u duše i u srca ljudi možemo bolje ulijevati svoje oduševljenje za Kristovu Crkvu, za carstvo milosti posvećujuće, za junačka djela apostolata.*

Crkva i dobra glazba

Crkvena nam povijest dokazuje kako *Crkva ljubi glazbu*. Tâ ona je umjetnost koja kao da je vjeri najbliža: izvor milozvučja jest u nebu, u Riječi Božjoj. Crkva zamišlja anđeoske korove gdje pjevaju; njezin Zaručnik pjevao je molitve dok je boravio među ljudima. I ona kroz vjekove šalje Presvetom Trojstvu, dan i noć, svakoga sata i svakoga časa svoje milozvučne pjevane molitve. Ta je glazba kao kakva kći Božja koja je sišla s neba i u kojoj je kao naravna sklonost da opet, čim se je dotakla zemlje, odleti prema nebu i da sa sobom povuče sva stvorenja.

Sveci, ti najbolji sinovi Crkve, ljubili su glazbu. Za sv. Ambrozija bilo je jedno od najugodnijih zanimanja da sklada hvalospjeve (himne). Sveti Augustin napisao je o glazbi šest divnih knjiga. Nije mogao zaustaviti suze kada je slušao pjevanje Davidovih psalama. Sveti Grgur Veliki, papa, sabrao je stare crkvene napjeve i podučavao djecu u pjevanju. Sveti se Franjo Asiški priprosto natjecao sa slavujem. Sv. Franjo de Soleno na koljenima je pred svetohraništem svirao na flauti i tako izražavao osjećaje duše koja je bila kao opojena. Sv. Filip Neri silno je volio glazbu i za nju se mnogo brinuo. Za svoju je omladinu naručio djela od dobrih glazbenika jer mu je glazba bila pomagalo da pomoću nje mladež sakupi, zabavi i odgaja.

Sveti Filip Neri osnovao je Oratorij. Njegov je životopisac rekao: „Vrlo je volio glazbu.“ I bila je uvijek povrh svih njegovih misli (kard. Capeceletro). U prvom poglavlju Konstitucija reda oratorijanaca, što ga je osnovao, stoji: „Neka se zajedničkom pjesmom obodre na razmatranje

božanskih stvari.“ Veliki glazbenik Palestrina bio je prijatelj svetoga Filipa; kod njega se ispovijedao i u njegovu je naručju i umro. Isto je tako pobožni i čisti Animuccia, prethodnik Palestrine i glazbeni prvak onoga doba, bio njegov prijatelj. Njega je sv. Filip imenovao kapelnikom svoje Kongregacije. Njega je također zamolio da sastavi nekoliko izvanliturgijskih djela koja će služiti zabavi i posvećenju njegovih omladinaca. Ove glazbene komade prozvali su *Laudes* jer su bili određeni za te sastanke. Iz toga su se razvili prvi duhovni koncerti.

Od 6. stoljeća pa do naših dana, tj. od sv. Grgura, pape, pa do pape Pija X., kroz cijeli srednji vijek, kroz renesansu i u najnovije doba imamo velik niz papa glazbenika. Oni su poticali i širili crkvenu glazbu i ona je izišla iz hramova i djelovala na cijeli razvoj moderne glazbe.¹²³

Pjesnik Dante veli u *Čistilištu* i u *Raju* da duše pokornika i blaženih pjevaju. Tu ideju uzeo je iz sv. Tome koji veli: „Vjera je da će duše nakon uskrsnuća pjevati hvalu Božju.“¹²⁴

Može li katolička vjera učiniti glazbenicima veće veselje nego da im kaže da će nebeska glazba biti daleko divnija od zemaljske. Veza između vjere i glazbe koja je započela na zemlji i koja je tu još puna nečistoće, pohlepe, strastvenosti, u nebu će postati potpunom. Tek u nebu glazba nalazi svoje savršenstvo.

Loša glazba

Obilježje loše glazbe s obzirom na formu i sadržaj

Iz prijašnjega već razabramo da je ono glazbeno djelo loše s obzirom na oblik u kojem se ne poštuju zakoni nazočne logične susljednosti. S obzirom na sadržaj loše je svako ono glazbeno djelo koje nema duhovnoga i idealnoga sadržaja. – U lošem glazbenom djelu (i to često u formalnoj lijepoj zvučnoj cjelini) dolazi do izražaja tek sjetilno čuvstvo, sjetilno osjećanje, i to onakvo koje je tek jednim *sjetilnim dobrom izazvano*. U tom slučaju glazbeno djelo nema idealne vrijednosti. Osjećaj i osjećanje koje je njegov sadržaj niti je potaknuto idealnim predmetom niti se odnosi na takav njegov sadržaj i ostaje tek u području sjetilnosti. Ako se, prema tomu, glazbeno djelo ne izdiže nad područje sjetilnosti, ako mu idealno nedostaje, ono ne može biti lijepa umjetnina jer se za svaku lijepu umjetnost traži jedan idejni, duhovni sadržaj. Iz

¹²³ Glasoviti suvremeni francuski muzičar Vincent d'Indy veli da ne postoji ni jedan moderan glazbeni oblik koji se ne bi već nalazio u gregorijanskoj glazbi. Vidi: Vincent d'Indy, *Chant grégorien et Art moderne*, Revue des Jeunes, 25. V. 1922.

¹²⁴ Sv. Toma Akvinski: *Summa theologica*, IIa, IIae, 13, 4 – Laus vocalis.

toga slijedi da takvo djelo koje izražava samo sjetilne osjećaje (glazba modernih internacionalnih plesova!) i zbog toga u drugima pobuđuje samo sjetilne osjećaje, pa makar kako ugodno i lijepo djelovala na uho čovjeka (pa možda i životinje), takvo djelo ne možemo smatrati estetskom umotvorinom, a vještinu koja je stvorila takvo djelo ne možemo smatrati estetskom umjetnošću (str. 261).¹²⁵

Prema tome i svjetovna glazba, želi li ostati umjetnošću, ne smije postati službenicom sjetilnosti. Gdje prestaje idealno, prestaje i umjetnost u pravom značenju te riječi. Makar kako ugodno djelovali ti zvukovi na uho, oni su tijelo bez duše i bludna služavka sjetilnosti (str. 779).

Takva zla glazba koja je službenica sjetilnosti i koja prema tome u čovjeku podražava živinsku narav jest prava uvreda Boga i kreposti. *Zlo je izvoditi takvu glazbu; zlo je slušati je.* Njezine su *socijalne posljedice* kobne jer kao što dobra glazba izravno ili neizravno diže u sferu ideala i k Bogu, tako loša glazba podupire širenje nećudorednosti. To je ona glazba u kojoj zvuci materije guše zvukove života i koja tako nadražuje sve tjelesne živce da duša pri tome ostane posve prazna. Namjesto da potiče na snove vječnosti, ona baca k materiji; mjesto da na krilima umjetničkoga zrenja nosi u predjele ideja, ona nas svojim udarcima baca u običan realni život. Takva je glazba sjetilna i izmoždjena; ona je često samo za bolesne uši i zatrovane živce. Ona se često svojim naoko zavodljivim i primamljivim čarima nagnula nad najgore bezobrazluke i nad surovost i svojim zamamljivim zvucima u nama raspaljuje životinjske nagone. Ona je u skladu s gadnim riječima koje se i ne usuđujemo izgovoriti. Ona daje tako i ugođaj grešnim činima i već se ušuljala u naše plesne dvorane i na najsiroviji način tako pokvarena izražava groznicu razbuktalih strasti i izmoždenih duša.

Ta loša glazba jest prava djelatnost i pravi apostolat grijeha. Ta glazba potiče na zla djela i ona je u stanju rušiti vlade, širiti krivovjerja i razbludnost. *Dužnost je čovjeka društvene (političke) zajednice da se bori protiv takve loše glazbe.* Već je Platon tražio od svoje *Idealne republike* da dopusti samo onakvu glazbu koja pobuđuje ozbiljna i junačka čuvstva te umjerenošću i skladom čini da se čovjek privikne na moralnu umjetnost i skladnost; takva glazba, veli Platon, daje čovjeku filozofiju, tj. potiče u njemu krepost, moralnu vrijednost.¹²⁶ Platon, štoviše,

¹²⁵ Na ovom mjestu, tj. nakon broja bilješke u glavnom tekstu, slijedi cijeli odlomak koji je u originalu Merz prekriziio. Istu misao Merz je naveo na početku ovoga rada. Ipak ovdje donosimo taj prekriziio odlomak: „Dioba glazbe po sadržaju. Kako je čovjek u središtu dvaju svjetova: vječnoga i vremenitoga i kako se njegova čuvstva kreću prema vječnim i vremenitim dobrima, to po sadržaju možemo glazbu razdijeliti u vjersku i svjetovnu.“

¹²⁶ Platon, H. XIV, 5, str. 378.

predlaže da pjesnici i glazbenici saberu dobre stare pjesme i da ih u suvremenom obliku prirede.¹²⁷

V. Veliko dostojanstvo glazbe i glazbenika

Kakav mora biti kršćanski glazbenik? Na to nam odgovara jedan od prvih suvremenih svjetskih glazbenika, Vincent d'Indy, čiji se *St. Christophe* davao u pariškoj operi: „Umjetnik mora prije svega imati vjeru, vjeru u Boga, vjeru u umjetnost; ta ga vjera potiče da spozna i da se tom spoznajom diže sve više i više na ljestvi bića do svoga cilja koji je Bog. Umjetnik mora posjedovati *ufanje*: tâ on ništa ne iščekuje od sadašnjega vremena; on zna da je njegova zadaća služiti i da mora pridonositi svojim djelima obuci i životu pokoljenja koja će doći nakon njega. Umjetnik mora biti taknut od divotne *ljubavi*; ljubiti jest njegov cilj jer jedino počelo svakoga stvorenja jest velika, božanska, milosrdna ljubav.“¹²⁸

U današnje pogansko doba kada je glazba izgubila vezu s vjerom ove riječi jednoga od prvaka na tome području zvuče kao objava; jedino je vjera kadra obnoviti i razvijati novu glazbenu umjetnost. Sveti Toma veli: „Vjerojatno je da će nakon uskrsnuća kod svetaca biti pjevana hvala.“¹²⁹ Prema tome će nakon uskrsnuća tjelesna usta pjevati hvalu Utjelovljenoj Riječi. Slijedi, kako neki misle,¹³⁰ da će od svih umjetnosti u Nebu preostati samo glazba. Tamo će ona oživjeti ljepša i čišća. Naša srca proširit će se poput oblaka i oceana i bez prestanka će pjevati o vječnim radostima i božanskoj ljubavi. Nijedna glazba na zemlji nije ravna onoj koju ćemo slušati u Nebu; zadnji pjevač u nebu bit će veći glazbenik negoli svi zemaljski umjetnici zajedno.

Na koncu pitam: ima li ijedan svjetovni nazor, ijedna filozofija ili vjera veće poimanje o glazbenoj umjetnosti negoli ga ima Katolička Crkva? Razumljivo je da se u krilu Crkve ili pod njezinim utjecajem moraju rađati najveća djela glazbene umjetnosti, ali isto takvom energijom kakvom promiče dobru glazbu Crkva vodi i borbu protiv loše glazbe i protiv svake dekadence u umjetnosti.

¹²⁷ *Isto*, III., str. 231–232.

¹²⁸ Vincent d'Indy, *Cours de composition musicale*, str. 16.

¹²⁹ Sv. Toma Akvinski, *Summa theologica*, IIa, IIae, 9, XIII, a. 4.

¹³⁰ Vuillemet, 248.

Drugi dio

ORLOVSKI GLAZBENI APOSTOLAT

Primijenimo li izložena katolička načela na preporodnu misiju što je Orlovstvo kod nas treba izvršiti na području glazbe, to možemo sažeti u nekoliko kratkih rečenica što Orlovi, odnosno orlovske glazbe ne smiju činiti, a potom što trebaju činiti ukoliko žele da i njihova glazbena djelatnost bude izražaj orlovskoga životnog stila.

I. Što Orlovstvo i orlovska glazba treba izbjegavati i ne činiti?

1. O rao ne samo da neće pjevati nepristojne pjesme, već ni one kod kojih je sadržaj sumnjive naravi. To su mnoge naše narodne pjesme koje odveć površno shvaćaju ljubav, koje o braku ne govore s dosta poštivanja i slave mnoge čine koji su inače u običnom životu zabranjeni pod smrtni i laki grijeh.

2. Svjesni svoje odgojne zadaće Orlovi neće pjevati ni one ljubavne pjesme koje su po sebi dobre i opjevavaju po moralci dozvoljena čuvstva i to stoga jer je u Orlu većim dijelom mladež koju bi pomišljanje na ljubav smelo u odgoju i koja bi izgubila onu nevinost koju treba imati u tim godinama razvoja i oluja.

3. Ne sviraj nikada po sadržaju loš glazbeni komad koji bi došao u sukob s uzvišenošću katoličkih i orlovskih načela, koji bi bio idejno plitak ili koji bi raspirivao grešne strasti.

4. Orlovske glazbene sekcije nikada ne vježbaju i ne sviraju ona glazbena djela koja bi se sadržajem ili oblikom i najmanje ogriješila o preporodnu misiju Orlovstva.

5. O rao nikada ne svira djela za internacionalne moderne plesove; on odmah prestane svirati kada opazi da na njegovu glazbu netko pleše te internacionalne moderne plesove (*jazz*) ili druge plesove kod kojih dolazi lice uz lice, prsa uz prsa ili noge među noge. Općenito dakle treba se kloniti sviranja svakoga plesa, zvao se bilo kako, a koji iziskuje da se tijelo drži ili da se tijesno kreće tijelo uz tijelo.

6. Isto tako O rao ne svira i ne pjeva napjeve koje čovjeka podsjećaju na nečedne ili zle riječi i ne upisuje se u mješovita pjevačka društva.

7. Orao kao što ne pleše nečednih plesova, ne čita loše novine i knjige, ne gleda loše filmove i slike, ne sluša besramne razgovore, isto tako ne samo da ne izvodi, već i ne sluša sadržajem lošu glazbu koja je službenica sjetilnosti i potiče na grijeh.

8. Posve bi bilo krivo kada bi pri djelima gdje se istodobno svira i pjeva instrumenti vršili glavnu ulogu, a pjevanje dobilo podređenu ulogu.

9. U adventu, korizmi i na kvatre orlovska glazba nastupa samo onda ako su dotična glazbena djela predviđena za sviranje u duhu sv. liturgije dotičnoga vremena.

10. Isto ne sviraju u sat kada bi to smetalo crkvenim obredima ili po noći i nakon ponoći (osim ako prigodom posebnih sletova ili slično vodstvo drukčije odredi).

11. Orao nikada ne svira na mjestima koja su nedolična kao u gostionicama, na zabavama nekatoličkih društava, ali i na zabavama katoličkih društava gdje se plešu nečedni plesovi ili daju igrokazi sumnjive vrijednosti ili na kojima uopće nema one otmjenosti koja bi morala vladati na jednoj kršćanskoj priredbi.

12. Kao i u svakoj dobroj stvari, tako i u pjevanju i sviranju Orao je umjeren.

II. Pozitivna načela za orlovski glazbeni apostolat

Nakon negativnih smjernica donosim pozitivna načela prema kojima se treba ravnati orlovski glazbeni apostolat.

13. Kako je cilj Orlovstva katolički socijalni apostolat, to Orao treba biti u prvom redu apostol glazbe kojoj su sadržaj katoličke vrednote (Bog, Presv. Srce Isusovo, Marija, sveci, papa), a zatim one koje imaju socijalnu notu (*Hoćemo Boga* i druge, koje slave kristijanizaciju društvene zajednice, školu, gospodarstvo, štampu, narodni život, parlament i sl.).

14. Orao više cijeni pjevanje od sviranja na glazbalima jer je ljudsko grlo najsavršenije glazbalo i jer je ljudski glas tek pratnja riječi koja je najzanimljiviji nositelj ideje; stoga po pjevanju Orao može bolje popularizirati katoličke ideje. Osim toga, ništa nije tako u stanju da potrese naše osjećaje i da tako neposredno djeluje na njih kao upravo ljudski glas.

15. Po mogućnosti u svakom orlovskom društvu osnovat će se pjevačka sekcija.

16. Budući da Orao teži za svetošću, stoga njegovim nastojanjima najbolje odgovara gregorijanska i palestrinska (višeglasna) glazba koje su glazbe svetosti.

17. Ne bi smjelo biti orlovskoga društva koje ne bi znalo pjevati barem najvažnije gregorijanske melodije.

18. Gregorijanska glazba nadmašuje u hvali Božjoj višeglasno pjevanje i svaku drugu vrstu pobožne glazbe; stoga to pjevanje valja gajiti prije svake druge vrste pjevanja.

19. Kako liturgijsko pjevanje zauzima najodličnije mjesto u katoličkoj glazbi, to će cijelo Orlovstvo u prvom redu i prije svake druge religiozne glazbe biti nositeljem liturgijskoga glazbenog preporoda.

20. Stoga orlovske pjevačke sekcije moraju u prvom redu gajiti liturgijsko pjevanje u duhu *motu propria* Pija X. o crkvenoj glazbi i Orlovi prema tome trebaju biti kod same službe Božje nositeljima obnove liturgijskoga pjevanja u našim župama.

21. Tek nakon liturgijskoga pjevanja Orlovi neka gaje drugu religioznu glazbu te narodnu i orlovsku pjesmu.

22. Orlovska glazba po mogućnosti treba biti što češće pratnja pjevanju, i to onakvom koje je izražaj katoličkih preporodnih ideala jer samostalna instrumentalna glazba nije u estetskom pogledu na onoj visini kao ona gdje je pjevanje spojeno s njome.

23. Kada je instrumentalna glazba spojena s pjevanjem, ona mora biti u službi pjevanja i glavni naglasak mora biti na riječima jer su one nositelji idejnoga sadržaja glazbenoga djela. Pjevanje mora biti nositeljem melodije, a instrumentalna je glazba mora pratiti.

24. Orlovske pjevačke i glazbene sekcije nemaju samo praktičan zadatak da se u njima pjeva i svira,¹³¹ već se one moraju baviti i teorijom. U njima valja proučavati glazbena djela velikih kršćanskih glazbenika čija djela svojim idejnim sadržajem odgovaraju katoličkim preporodnim idealima. Osim toga, valja u tim sekcijama tražiti načina kako će Orlovstvo uistinu postati apostolom dobre pjesme i glazbe u narodu, a to treba biti širenjem dobrih pjesmarica, osnivanjem i vođenjem crkvenih i drugih katoličkih pjevačkih društava. Glazbene sekcije Orlovstva trebaju nadalje tražiti načina kako će voditi uspješan boj protiv loše i sumnjive glazbe koja je ili plitka, ili lascivna i razvratna, ili nositeljica vjerskih i drugih zabluda.

¹³¹ Na ovom mjestu Merz je nadodao nekoliko riječi koje je kasnije prekrizio. Mi ih ipak ovdje donosimo: „u orlovskim glazbenim odjelima“.

25. Orao pjeva ili svira samo onakve skladbe koje imaju estetsku umjetničku vrijednost, to jest kod kojih nešto duhovnoga idealnog dolazi u lijepom obliku do izražaja i prema tome dušu uznosi u pravo carstvo ljepote.

26. Orao je svjestan velikoga socijalnog značenja glazbe i stoga pjeva i svira samo onakva glazbena djela koja su po sadržaju i obliku u potpunu skladu s katoličkom preporodnom misijom Orlovstva, koja su zvučni izražaj katoličkih i orlovskih ideala i čuvstvovanja – njegove radosti i žalosti, njegove ljubavi i nošnje, njegove srčanosti i njegova straha. Jednom riječi, Orao pjeva ili svira samo onakve skladbe koje su na slavu Božju, na posvećenje i oplemenjenje duše pjevača (svirača) i ostalih orlova te naroda koji sluša.

27. Orao ili orlovska glazba nastupa u javnosti kada su dotična glazbena djela dobro uvježbana. Mora biti svjestan da loše izvođenje i sadržajno najboljega komada može slušače ozlovoljiti i tako lošim izvođenjem mogu naškoditi ugledu Orlovstva. Orlovi moraju biti svjesni da je njihova glazbena misija velika jer je zadatak njihova glazbenoga nastupa oduševiti narod za katoličke ideale i uvećati dostojanstvo katoličkih i orlovskih svečanosti.

28. Svaka orlovska glazba treba biti svjesna da nije nikakvo autonomno tijelo, već da je za nju čast što na glazbenom polju može biti nosiocem orlovskoga apostolata, naravno u potpunoj ovisnosti o orlovskom organizacijskom vodstvu.

29. Orlovska će se društva najpripravnije odazvati i dopustiti orlovskim pjevačkim ili glazbenim sekcijama da uveličaju crkvene orlovske svečanosti, a u samoj će crkvi sudjelovati samo onda ako su ispunjeni uvjeti što ih iziskuju propisi Svete Stolice (*motu proprio* Pija X. od 22. XI. 1903.).

30. Orlovska glazba neće redovito s instrumentima ići u crkvu, već će u crkvi pjevati. S instrumentima će svirati pred crkvom, na procesijama, u povorkama, na sletovima i drugim dobrim katoličkim priredbama.

* * *

Korištena literatura

U izradi ovoga rada *Glazba i katolicizam* korištena su ova djela: Stöcke: *Ästhetik*. - Giechmann: *Kunstlehre*. - Vuillermet: *Divertissements permis et Divertissements défendus*. - Hrvatska

straža XIII. i XIV. - Bellaigue: *Dictionnaire apologétique* XV., XVI. (Beauchesne)

Da se praktično uzmogne vježbati gregorijansko pjevanje u našim društvima, preporučam ova djela koja su jeftina i u kojima je notacija moderna, a ne koralna:

Lodiamo il Signore (Manuale di Canto Sacro; Milano, Via Sant' Agnese 4). Latinski himni mogu se zamijeniti hrvatskim tekstom o. Pavelića.

Il Parrochiano cantore (Torino, Ed. Sten).

Za povijest crkvene glazbe dobra je mala knjižica Weinmann: *Kirchenmusik*.

* * *

Napomena Uredništva: Na kraju ovoga djela o glazbi Merz donosi popis latinskih naslova crkvenih pjesama gregorijanskoga koral. Navodeći ih ovdje bez posebnoga komentara, ali u skladu s onim što je rekao u posljednjem poglavlju ovoga svoga djela Pozitivna načela za orlovski glazbeni apostolat br. 18–20, očito je da je želio preporučiti voditeljima orlovske glazbe da sa svojim zborovima nauče te crkvene melodije i da ih pjevaju u određenim prigodama. Nakon toga popisa donosi i popis imena pojedinih poznatih glazbenika koji su pisali religiozne skladbe i za koje je Merz želio da članovi orlovske glazbe budu s njima upoznati. Donosimo te popise kako slijedi:

Gregorijanski koral

Psalmi, Stabat Mater, Te Deum, O Salutaris, Credo, Kyrie, Dies irae, Sanctus, Agnus, Ave verum, Adoro te, O salutaris hostia, Lauda Sion, Tantum ergo, Veni Sancte Spiritus, Veni Creator Spiritus, Pange lingua, Parce Domine, Christus vincit, Salve Regina, Magnificat, Oremus pro pontifice, Quam dilecta (Rameau).

Religiozna glazba

Haydn, Mozart, Beethoven, Meyerbeer, Liszt, Wagner, Gounod, Vincent d'Indy, Bach, Händel, Mendellsohn (protestant), Cesar Franck, Orlando di Lasso.

Polifonija

Josquin de Prés, Roland de Lassus, Palestrina, Carrissimi, Marcello.

POSLOVNIK GLAZBENOGA ODSJEKA HRVATSKOGA KATOLIČKOG ORLA

Napomena Uredništva. - Orlovska je organizacija u svojim redovima imala glazbene odsjeke koji su njegovali glazbu, a ona je pak bila u službi raznih orlovskih manifestacija kao što su tjelovježbeni nastupi, akademije i priredbe, sudjelovanje na crkvenim svečanostima, sviranje na sprovodima članova orlovskih društava itd. Ovdje donosimo Poslovnik za glazbene odsjeke u kojem je Merz vrlo detaljno razradio i odredio norme ponašanja i djelovanja članova odsjeka, brigu za glazbala, propise o nastupima itd.

U rukopisu Poslovnika Merz je priložio i letak – pozivnicu za jednu svečanu akademiju. Iz njega se može vidjeti kako je tu sudjelovala orlovska glazba i kako su se u ono vrijeme organizirale orlovske svečanosti. Donosimo na kraju faksimil ove pozivnice.

§ I. Ime i sjedište

Čl. 1. – *Ime je glazbi:* „Orlovski glazbeni odsjek u ... (ime mjesta)“

Čl. 2. – *Sjedište Orlovskom glazbenom odsjeku* je u sjedištu Hrvatskoga katoličkog Orla u ... Glazbeni je odsjek društvena sekcija i mora se u svemu pokoravati zaključcima društvenoga odbora.

§ II. Svrha

Čl. 3. – *Svrha je Orlovske glazbene sekcije:*

a) članove teoretski uputiti u uzvišeni zadatak kršćanske glazbene umjetnosti i tom glazbenom naobrazbom proširiti prosvjetni rad što ga članovi primaju u svom orlovskom društvu

b) teoretski ih uputiti u glazbenu literaturu, i to u prvom redu u poznavanje djela velikih domaćih i stranih kršćanskih glazbenika čija djela svojim idejnim sadržajem odgovaraju katoličkim preporodnim idealima

- c) članove osposobiti da postanu dobri glazbenici u teoriji i u praksi
- d) dobro uvježbati s članovima sviranje religioznih, vrijednih narodnih i orlovskih glazbenih komada
- e) uputiti ih kako će propagandom i sviranjem komada, koji su izražaj katoličkih i orlovskih ideala, postati nositeljima orlovskoga glazbenog apostolata
- f) uputiti članove u čemu se sastoji sadržajem i formom loša glazba i koje su razvratne posljedice takve glazbe za svirače kao i za slušatelje
- g) uputiti članove u način borbe protiv loše, sumnjive, plitke i razvratne glazbe
- h) društvo pripomoći svojim sudjelovanjem pri raznim priredbama.

§ III. Dužnosti Glazbenoga odsjeka

Čl. 4. – *Glazbeni odsjek dužan je:*

- a) u svemu se pokoravati društvenom odboru
- b) po mogućnosti brinuti se da se njegovi članovi upute teoretski i praktički u poznavanje djela velikih kršćanskih glazbenika i kršćanske glazbe (Prema čl. 3/b)
- c) članove osposobiti da postanu dobri glazbenici u teoriji i praksi (prema čl. 3. c-h)
- d) svirati samo onakve komade koji imaju plemenit duhovni sadržaj i djeluju oplemenjujuće na svirače i slušatelje
- e) svirati što više komada koji su pratnja pjevanju
- f) u adventu i korizmi svirati pred javnošću samo onakve komade koji odgovaraju ozbiljnosti liturgije dotičnoga vremena
- g) dobro uvježbati komad s kojim se stupa pred javnost i samo pod tim uvjetom nastupati u javnosti
- h) zbaciti svaki komad, ma kako privlačiv bio s formalne strane, kod kojega sadržaj nije u skladu s katoličkim i orlovskim idealima ili koji bi raspirivao grješne strasti
- i) ne svirati nikada kada se plešu internacionalni moderni plesovi i po mogućnosti i ostali (pa i pristojni plesovi) u dvoje, kao i ne svirati melodije koje nas neminovno podsjećaju na zle ili nečedne riječi
- j) ne svirati u vrijeme kada bi to smetalo crkvenim funkcijama
- k) ne svirati na nedoličnim mjestima (u gostionicama) na priredbama ili zabavama po duhu ili stvarno nekatoličkih društava; na priredbama ili zabavama katoličkih društava gdje se plešu nečedni

plesovi (prema čl. 4.h) ili na kojima nema one otmjenosti koja mora vladati na jednoj katoličkoj priredbi

l) ne preopterećivati glazbare da ne bi zanemarili staleških ili orlovskih dužnosti.

§ IV. Članovi

Čl. 5. – *Članovi Glazbene sekciji mogu biti:*

- a) samo redovni član i starješina društva
- b) glazbi mogu pristupiti i članovi kojega drugog orlovskog društva, ali samo uz odobrenje odbora
- c) Glazbena sekcija ima i svoj podmladak u koji ulaze također jedino starješine ili članovi ili gosti dotičnoga ili kojega drugog orlovskog društva (prema čl. 5./b)
- d) iz podmlatka prelaze u glazbu jedino oni koje kapelnik pronađe sposobnima
- e) ako nema Orla koji bi bio sposoban postati kapelnikom, Odbor društva može kapelnika namjestiti; on mora biti praktičan katolik i mora potpisati obveznicu da će se u svemu pokoravati odredbama Društvenoga odbora i da će svojim životom i nastupom posvuda štititi ugled Orlovstva. U tom slučaju Društveni odbor imenuje uz kapelnika još pročelnika Glazbenoga odsjeka koji bdije nad disciplinom dotičnoga odsjeka
- f) Društveni odbor ima pravo zabraniti jednom članu društva da sudjeluje u Glazbenom odsjeku (npr. bilo zbog zanemarivanja orlovskih dužnosti, zbog zdravlja, kazne i sl.).

§ V. Prava i dužnosti članova

Čl. 6. – *Svi članovi Glazbenoga odsjeka dužni su:*

- a) Koliko u unutarnjem radu same glazbe, toliko u vanjskim nastupima u svemu nastupati u skladu s načelima *Zlatne knjige* i s dostojanstvom odgojenoga Orla te u suglasju s orlovskim Poslovnikom Glazbenoga odbora (čl. 3 i 4) te sudjelovati kod svih priredbi kod kojih treba po zaključku Društvenoga odbora sudjelovati glazbeni odsjek.
- b) Podupirati glazbu u interesu samoga orlovskog društva i cijeloga Orlovstva.
- c) Redovito izvršavati svoje članske dužnosti u svom društvu ukoliko nisu u sporazumu između Odbora Glazbenoga odsjeka i svoga Društvenog odbora oprosteni od vršenja koje članske dužnosti.

d) Plaćati redovito glazbenu članarinu čiju visinu određuje sam Društveni odbor.

e) Redovito i točno na vrijeme dolaziti na glazbene probe.

f) Potpunoma se u glazbenim stvarima i u pitanjima unutarnje discipline Glazbenoga odsjeka pokoravati disciplinskim zahtjevima kapelnika ili pročelnika ili Odbora Glazbenoga odsjeka ukoliko ih već i sam Poslovník na to obvezuje.

g) Paziti na imovinu glazbe kao i na pojedina glazbala (i na orlovske odore ako ih ima) te je svatko dužan nadoknaditi svako lakoumno oštećenje glazbala (ili odore) koja je nastala zbog nepažnje člana.

Čl. 7. – Članovi Glazbenoga odsjeka imaju ova prava:

a) Imaju sva prava prema Poslovníku Orlovskoga društva kao i ostali redoviti članovi (starješine).

b) Dolaziti na glazbene satove i koristiti se po naputcima kapelnika njegovom poukom i društvenim instrumentima.

c) Da im svira glazba u smrtnom slučaju njihove supruge i djeteta ili njihova roditelja.

d) Svi redoviti članovi društva imaju pravo da im ovaj glazbeni odsjek svira u slučaju smrti.

Čl. 8. – Rješavanje sporova i problema

a) Svoja prava glazbari izvršavaju samo osobno.

b) Glazbar koji misli da mu je sa strane kojega drugog glazbara (brata), odbornika ili pročelnika (kapelnika) učinjena kakva krivica neka se žali preko Glazbenoga odbora i postupa po odredbama Poslovníka od § 103 do 121. o društvenom sudovanju.

c) Sve stvari koje se tiču čisto glazbene tehnike rješava sam kapelnik ili njegov zamjenik.

d) Potrebe i želje te eventualne zaključke trebaju glazbari priopćiti Glazbenom odboru koji se mora obratiti na Društveni odbor i tražiti odobrenje.

e) Svi zaključci važe tek nakon što ih je odobrio Društveni odbor.

f) Za glazbeni podmladak važe sve odredbe po § 5, čl. 6. od a. do f. ovoga Poslovníka.

§ VI. Potporni članovi i dobrotvori

Čl. 9. – O članarini potpornih članova i sviranju na pogrebima

a) Pri učlanjenju za potpornoga člana Glazbenoga odsjeka plaća... (npr. 5 din.) upisnine.

b) Mjesečna članarina iznaša... (npr. 5 din) za obitelj do tri osobe, a ... (npr. 10 din.) za obitelj preko 3 osobe.

c) Utemeljiteljem Glazbenoga odsjeka postaje svaki onaj koji mu daruje odjedanput svotu od... (npr. 100 din.) ili jedno glazbalo iste vrijednosti.

d) Glazbeni odsjek svira na pogrebu dobrotvoru ili potpornom članu ako je on najmanje 3 mjeseca prije smrti u redu uplatio članarinu. U protivnom slučaju gubi potporni član pravo zahtjeva na glazbu.

e) Glazbeni odsjek svira na pogrebu članovima njihove obitelji koji su prekoračili 15 godinu života.

§ VII. Obaveze glazbenika

Čl. 10. – Svaki član pri učlanjenju u glazbeni odsjek mora:

a) vlastoručno potpisati obavezu najmanje na dvije godine s novčanom visinom minimalno dinara... (npr. 400), odnosno da će položiti izvjesnu kauciju.

b) Ako član odstupi, treba platiti potpisanu obveznicu, odnosno gubi položenu kauciju.

c) Podmladak ima predati Društvenom odboru od roditelja potpisanu obveznicu da će najmanje dvije godine svirati u ovom Glazbenom odsjeku.

d) Okružni odbor može skratiti rok obveznice na godinu dana.

e) Član koji ne vrši svoje glazbarske dužnosti bit će po kapelniku (pročelniku) opomenut. Nakon nekoliko opomena kapelnik može tražiti da Odbor Glazbenoga odsjeka dotičnoga glazbenika isključi iz glazbenoga odsjeka.

f) Odbor Glazbenoga odsjeka odlučuje gubi li dotični član obveznicu (kauciju) u cijelosti ili djelomično ili nikako.

g) Isključeni glazbar ima pravo apela na više instanca (okružje, Savez, društveni odbor, općina) koji definitivno rješava problem.

h) Sporove nastale među glazbarima rješava u prvojinstanci Odbor Glazbenoga odsjeka, a zatim neka se postupa prema čl. 6./d ovoga Poslovnika.

§ VIII. Prestanak članstva

Čl. 11. – *Posljedice izlaska iz Orlovskoga društva ili Glazbenoga odsjeka*

a) Čim glazbenik prestaje biti članom dotičnoga Orlovskog društva, gubi članstvo i u ovom Glazbenom odsjeku.

b) Ako mu Društveni odbor zbog nemara u vršenju dužnosti – upozorivši ga prije toga – zabrani biti članom Glazbenoga odsjeka.

c) Ako bi glazbenik bio zbog prekršaja načela *Zlatne knjige* ili orlovskoga Poslovnika nakon tri opomene iz društva isključen, treba također platiti potpisanu obveznicu.

d) U slučaju trajne bolesti ili premještaja iz ... (mjesto Orlovskoga društva) gubi obveznica svoju vrijednost.

§ IX. Odbor Glazbenoga odsjeka

Čl. 12. – *Odnos između pročelnika i kapelnika i njihove dužnosti*

a) Pročelnik glazbe kojega imenuje Društveni odbor jest kapelnik ili njegov imenovani zamjenik, ako je kapelnik redoviti član Orlovskoga društva. Ako nije Orao, treba Društveni odbor postupati prema čl. 5/e i namjestiti kapelnika koji nije Orao i imenovati mu za pomoć pročelnika. Kapelnika (pročelnika) valja slušati i vladati se valja po čl. 6. točka c) ovoga Poslovnika.

b) Kapelnik (pročelnik) je dužan imati pred očima uspjeh Glazbenoga odsjeka i održavati satove sporazumno s Društvenim odborom.

c) Za nagradu požrtvovna i uspješna rada Odbor društva može prema uvidavnosti i dogovoru nagraditi kapelnika stalnim mjesečnim honorarom.

d) Saslušavši mišljenje kapelnika Društveni odbor dodjeljuje kapelniku (pročelniku) blagajnika Glazbenoga odsjeka koji ne mora biti glazbar te još jednoga od tri odbornika od kojih većina moraju biti glazbari.

e) Odbor Glazbenoga odsjeka stvara zaključke većinom glasova. Kapelnik, koji nije Orao, ima samo pravo savjeta.

f) Raspolove li se glasovi, odlučuje pročelnik (kapelnik Orao).

g) Društveni odbor ima pravo poništiti svaki zaključak odbora Glazbenoga odsjeka.

Čl. 13. – *Dužnosti Odbora, kapelnika, blagajnika i gospodara*

a) Dužnost je Odbora Glazbenoga odsjeka kontrolirati da se radi prema načelima ovoga Poslovnika, da se pozivlju katolički glazbeni stručnjaci da drže predavanja o glazbi (osobito s obzirom na čl. 4.) te da se instrumenti dobro čuvaju, popravljaju, ne oštećuju, novi nabavljaju, a nemarni glazbari discipliniraju.

b) Kapelnik (ako nije Orač pročelnik) nadgleda sav rad Glazbenoga odsjeka i pojedinih njegovih funkcioniranja i dozvoljava samo onda javni istup Glazbenoga odsjeka kada su komadi veoma dobro uvježbani. Kapelnik je dužan redovito dolaziti na satove glazbe te svaki izostanak nadoknaditi.

Dužan je nadalje od glazbara tražiti dužno poštovanje i poslušnost na satovima vježbe i kod javnih nastupa; ukoliko koji član ne vrši dužnosti, kapelnik ima pravo tražiti od Odbora Glazbenoga odsjeka da istoga člana kazni ili isključi iz glazbe.

Kapelnik je dužan u svemu imati na umu interese Glazbenoga odsjeka i nastojati da rad bude u svemu u skladu s orlovskom disciplinom, interesima Orlovske organizacije i čl. 3 i 4 ovoga Poslovnika. Potankosti odnosa između kapelnika (ako nije istodobno pročelnik) Glazbenoga odsjeka određuje se posebnim dogovorom.

c) Blagajnik je dužan brinuti se:

- da glazbari i potporni članovi redovito uplaćuju članarinu
- da vodi potrebne blagajničke knjige i financije Glazbenoga odsjeka
- da redovito izvještava Odbor Glazbenoga odsjeka o stanju njegovih financija i na svakoj glavnoj skupštini društva izvijesti o tome
- da se brine da glazbarima prigodom putovanja ništa ne uzmanjka.

d) Gospodar vodi inventar glazbe te posebno pazi da budu glazbala (i odore) u redu i da se ne oštećuju. Sporazumno s kapelnikom i blagajnikom brine se za popravak glazbala.

e) U Odbor Glazbenoga odsjeka ulazi jedan glazbenik s pravom glasa i njegov zamjenik. Njih biraju članovi glazbe sporazumno s imenovanim Odborom Glazbenoga odsjeka. Oni moraju u prvom redu čuvati glazbeni arhiv (note, zapisnike, predavanja itd.).

Čl. 14. – *Sporovi se rješavaju prizivom na hijerarhijske kompetentne forume*

a) Budući da je Glazbeni odsjek sekcija Orlovskoga društva u ..., to i za glazbenike važi Društveni odbor kao kompetentni nadređeni forum. Imaju uvijek pravo apela na viši forum.

b) Društveni odbor, Općinski odbor i Okružni odbor, kao i Predsjedništvo HOS-a, imaju uvijek pravo iz važnih razloga raspustiti Glazbeni odsjek. Raspušteni Glazbeni odsjek ima pravo prizvati se na općinu, na okružje, odnosno na HOS – ne zadovolji li se rješenjem okružja. Predsjedništvo HOS-a definitivno rješava spor.

§ X. Fond glazbe

Čl. 15. – *O upravljanju glazbenim fondom*

a) Fondom glazbe upravlja Odbor Glazbenoga odsjeka imenovan prema čl. 12 i 13.

b) Odbor Glazbenoga odsjeka dužan je pomagati blagajnika i brinuti se da se namakne što više sredstava za uzdržavanje Glazbenoga odsjeka traženjem dobročinitelja, potpornih članova i drugih prinosa.

c) Sva imovina Glazbenoga odsjeka vlasništvo je Orlovskoga društva i stoga je taj Odbor glazbene sekcije dužan izvijestiti i financijsku upravu na svakoj Glavnoj skupštini društva i kad god to Društveni odbor zatraži.

§ XI. Prihodi Glazbenoga odsjeka

Čl. 16. – *Prihode Glazbenoga odsjeka čine:*

a) redoviti doprinosi redovnih članova glazbe
b) redoviti doprinosi potpornih članova glazbe
c) članarina utemeljitelja Glazbenoga odsjeka
d) prinosi od javnih nastupa Glazbenoga odsjeka
e) Glazbeni odsjek mora prigodom društvenih nastupa i priredaba svirati besplatno.

f) Jednom godišnje prigodom općinskoga ili okružnog i jednom godišnje prigodom saveznoga sleta Glazbeni odsjek treba svirati besplatno ukoliko to podnose financije Glazbenoga odsjeka i glazbara.

g) Na sletovima, priredbama ili zabavama Glazbeni odsjek svira, ako je to potrebno, uz novčanu odštetu koju Društveni odbor, saslušavši

mišljenje kapelnika (pročelnika) i blagajnika, ustanovljuje pismeno s priređivačem sleta, priredbe ili zabave.

h) Na priredbama drugih neorlovskih društava može Glazbeni odsjek svirati jedino uz privolu Društvenoga odbora ako su ispunjeni uvjeti člana 4./e-k. U tom slučaju Društveni odbor može tražiti i honorar koji se ima unaprijed pismeno ustanoviti. Društveni odbor daje u tom slučaju 50–75% ubranoga honorara glazbarima, a ostatak ide u fond glazbe; Odbor društva dobiva 15% od ubranoga honorara.

i) Pri lokalnim nastupima, koji nisu skopčani s gubitkom, može Društveni odbor za naporan rad 10–5% od čistoga prihoda dati glazbarima.

j) Prigodom putovanja odbor Glazbenoga odsjeka treba se pobrinuti da udruženja kojima glazba svira dadu stanovitu odštetu u fond glazbe i osim toga da glazbarima, blagajniku i jednom izaslaniku Društvenoga odbora budu isplaćene dnevnice i putni trošak. Visina dnevnice mora biti odobrena od Društvenoga odbora.

h) Glazbarima, koji su dužni članarinu za glazbu ili društvo, odbija se njihova zarada dok se ne namiri njihov dug.

§ XII. Promjena Poslovnika Glazbenoga odsjeka

Čl. 17. – *Kompetencija Hrvatskoga orlovskog saveza za promjenu Poslovnika*

a) Ovaj se Poslovnik može mijenjati jedino dopuštenjem Predsjedništva Hrvatskoga orlovskog saveza (HOS). Prijedlog o izmjeni šalje Društveni odbor preko (općine) okružja koji stavlja svoje primjedbe.

b) Dopune bez promjene trebaju se javiti (općini) okružju i Predsjedništvu HOS-a.

c) Odstupanja od Poslovnika za pojedine slučajeve može dati HOS.

ZAGREBAČKI ORLOVI

priređuju

u nedjelju dne 18. prosinca 1927.

kao proslavu obljetnice osnutka

Hrvatskog Orlovskog Saveza

Svečanu Akademiju

sa slijedećim rasporedom:

1. Značenje ovoga dana
govori dr. Stjepan Markulin
2. V. Novak: Oče naš
izvodi pjevački zbor „Dubravke“
3. Verni: Pjesma snažnih
deklamira brat Vl. Vujnović
4. Osvajalački putevi orlovske omladine
govori dr. I. Protulipac
5. Raff: Cavatina
violina solo (brat F. Šram) uz pratnju klavira (mil. gđa Šram)
6. A. Gjarmaty: Novom rodu
deklamira Branko Jagar
7. Verni: Mi — zborna deklamacija
8. Dr. R. Šetina: S nama je Bog
izvodi pjevački zbor „Dubravke“
9. Vodopivec: Orlovska himna
izvodi orlovska glazba

Zborom ravna brat F. Šram. — Akademija se drži u Jeronimskoj dvorani Trg Kralja Tomislava br. 18. Početak u 7.30 sati

*Pozivnica za Svečanu akademiju na kojoj je nastupala i orlovska glazba.
Vidi komentar u Napomeni Uredništva str. 165.*

DAROVI SVETOGA NIKOLE

ili:

KAKO DOBRA DJECA DJELUJU S CRKVOM
U ISUSOVU APOSTOLATU

Igra u dva čina

Dr. I. MERZ, profesor nadb. v. g.

Događa se na dan svetoga Nikole god. 1519.
za bana Berislavića u jednom pograničnom hrvatskom selu.

* * *

***Napomena Uredništva.** – Igrokaz Darovi sv. Nikole jedina je drama koju je Merz napisao tijekom svoga književnog stvaralaštva. Do sada ovaj igrokaz nije bio objavljen ni izvođen. Ostao je u rukopisu zajedno s brojnim drugim njegovim većim ili manjim tekstovima koji se sada prvi put objavljuju u ovom 6. svesku njegovih Sabranih djela.*

Odmah nakon glavnoga naslova sam Merz daje i drugi, detaljniji podnaslov kojim tumači jasnije o čemu je riječ u samoj drami: Kako dobra djeca djeluju s Crkvom u Isusovu apostolatu. Igrokaz je namijenjen članovima Orlovske organizacije, i to onima mlađima koji su članovi Orlovskoga podmlatka, njihovim roditeljima, ali i svim prijateljima Orlovske organizacije. Igrokaz želi oduševiti gledatelje, pogotovo mlade Orlove za apostolat, za širenje Isusova nauka, kao što to Merz i na brojnim drugim mjestima u svojim spisima spominje ističući kako Orlovska organizacija za krajnji cilj svoga djelovanja treba imati apostolat, tj. sudjelovanje Orlova u apostolskom djelovanju Crkve.

U drami treba uočiti nekoliko posebnih karakteristika. Prva je rodoljubni karakter drame. Vrijeme u kojem je smještena radnja jest 1519. godina, u jeku obrane domovine od turskih osvajača. Gotovo su sve scene igrokaza prožete hrvatskim rodoljubljem. Na toj pozadini s rodoljubnim nabojem odvija se glavna ideja i poruka drame: poziv na apostolat, rad za širenje vjere, za pomoć svećenicima i biskupima u njihovu poslanju. Kao primjer kako se surađuje s biskupima i svećenicima Merz spominje laike iz prvih kršćanskih vremena Priscilu i Akvilu, suradnike sv. Pavla. U tekstu, što je inače rijetkost, Merz naziva

sv. Pavla biskupom; to je crkveno-pravno točno, premda je za njega već uobičajen naziv Apostol. Htio je time istaknuti kako današnji laici trebaju biti suradnici biskupa kao što su Priscila i Akvila bili suradnici sv. Pavla – biskupa.

U igrokazu se naglašavaju i promiču kršćanski stavovi opraštanja i milosrđa prema neprijateljima (zarobljeni Turčin). Ne manje važni jesu liturgijski momenti koje Merz uklapa i njima prožima radnju samoga igrokaza. Stavlja u usta izvođačima molitve iz časoslova, potom liturgijske koralne napjeve i dr. Takvim načinom uvođenja liturgijskih momenata u samu dramu njezin nam autor otkriva svoju dušu i svoju veliku ljubav prema liturgiji, posebice prema Euharistiji.

Merz je igrokaz napisao oko 1925. godine, kada se slavila 1 000. godišnjica hrvatskoga kraljevstva pa se pod tim vidom bolje mogu razumjeti rodoljubni i nacionalni naglasci u samoj drami.

Dodajmo za kraj ovoga uvoda da je tekst ove svoje drame Merz bio poslao na uvid i korekcije svom prijatelju, hrvatskom književniku dr. Antunu Matasoviću koji to spominje u svojim pisanim uspomnama na Ivana Merza.

* * *

PROLOG

*(U viteškom odijelu ili kao Grabancijaš Dijak,
humorističkim naglaskom. Ritmički govor.)*

Dođoste ovamo, braćo i prijatelji, da se divite beskrajnom milosrđu Božjem koje se služi i djecom da izvrši velika djela. Dobro pripazite na vašu djecu ako ste ih doveli sa sobom, privinite ih uz vaše srce da se ne bi odviše prepala kada ugledaju čika Batinaša. Recite im da ih on neće odnijeti ako budu poslušna. Nećemo stavljati vašu pozornost na odveć veliku kušnju. Isprispovjedit ćemo vam stoga što se je zbililo u godini Milosti 1519. za slavne vladavine pape Leona X. i za banovanja biskupa Berislavića u jednom pograničnom hrvatskom selu. Djeca čuju kako fratri odilaze jer je Turčin zauzeo njihov samostan. Idući u progonstvo pjevaju u čast svetoj pričesti.

Djeca čekaju na darove svetoga Nikole, ali darova nema jer se otac Orlović bori protiv Turčina, a njihovu mamicu ubili su ti krvoločni dušmani hrvatskoga naroda. Vojnik javlja kako se otac Orlović junački bori protiv turskoga kapetana Sokolovića i kako je naumio da ga zarobi.

Petar, prijatelj obitelji Orlovića, našao je svežnjić što ga je jedan konjanik bacio na njihovu livadu. To je poruka bana Berislavića svom narodu da ustraje u borbi protiv nevjernika jer Hrvatska je predziđe kršćanstva protiv bujice nevjernika.

No eto doskora svetoga Nikole s čikom Batinašem. Ivanu daje darove, a ovaj obećava da će postati svećenikom. A sveti Nikola im čita u Svetom pismu o nekom Akvili, to jest Orlu koji je pomogao biskupu svetoga Pavla u širenju nauke Isusove.

Djeca obećaju da će i oni poput Akvile biti pomagači biskupa i svećenika. I doskora im se za to pruži prilika. Dolazi neki ranjeni neprijatelj, Turčin Sokolović, kojega je njihov otac živa zarobio. Oni mu zavijaju rane i mole se za njegovo obraćenje na vjeru Kristovu. Turčin je ganut nad tim milosrđem. Djeca, puna radosti da su poput Akvile, to jest Orla, učinili milosrđe neprijatelju i tako pomogli biskupima i svećenicima u širenju nauke Isusove, odlaze pjevajući slavospjev Križu, znamenju pobjede vjere nad nevjeroj.

Vjerni narode, pozorno slušaj, veseli se, misli na riječi onoga biskupa i bana koji je kod Korenice svoj život položio za Vjeru i za Domovinu. A vi, djeco, nemojte se odviše smijati jer će vas inače čika Batinaš istući.

L I C A

Zapovjednik: Josip Orlović

Njegova djeca: Tomislav, Ivan, Zvonimir, Stjepan

Djed

Sveti Nikola (svećenik u četi Orlovića)

Čika Batinaš

Petar, drug djece

Krešimir, hrvatski vojnik iz čete zapovjednika Orlovića

Turski satnik Sokolović

* * *

Mjesto radnje: U hrvatskom selu tik uz neprijatelja. Blagovaonica sa stolom, stolicama, ormarom i kaminom. Dvoja vrata i jedan prozor.

PRVI ČIN

Prizor prvi

Ivan, Tomislav, Zvonimir i Stjepan. – Blagovaonica prazna. Dok se zastor diže, čuju se s ulice glasovi koji pjevaju koralno:

Pojte usne uzvišenu
tajnu tijela preslavnog.
Pojte onu krv tajnenu,
što rad svijeta čitavog
prolio je necijenjenu
ljudskog roda Kralj i Bog.

Kruh sa naših evo njiva
Riječju tijelo postaje,
Krvlju Krista vino biva,
vid to ne raspoznaje,
ali sama vjera živa
čistom srcu dostaje.

O kolika tajna to je
ponizno je poštujmo!
Stari zavjet prestao je
novo janje blagujmo.
Što od oka sakrito je
tvrdom vjerom vjerujmo.¹³²

(Čuje se razgovor djece koja su u spavaonici.)

Glas Ivanov: Što se to čuje. Pogledaj, Zvonimire, kroz prozor.

Glas Zvonimirov: Eno prolazi ujak s četom malih fratara; svi imaju prosjačke torbe i pjevaju. Valjda bježe pred Turčinom koji im je oteo samostan.

Glas Ivanov: Kako lijepo pjevaju o svetoj pričesti naši ujaci fratri. Ustanimo brzo! Danas je Sveti Nikola.

¹³² Ovo je stari prijevod latinske koralne euharistijske pjesme *Pangue lingua*. Novi, već odavno u liturgiji prihvaćen prijevod započinje riječima: „Usta moja uzdižite k preslavnom tijelu glas....“.

Glas Zvonimirov: Zbilja! Žurimo se, hajde da vidimo je li sveti Nikola došao k djedu i je li metnuo kakovih darova u naše papuče koje smo ostavili u blagovaonici.

Glas Ivanov: Tomislave! Tomislave! Ti još spavaš, zar ne? Hajde, ustani!

Glas Stjepanov: Odavno je ustao.

(Tri dečka dotrče napola odjeveni u blagovaonicu i gledaju u svoje papuče pod kaminom.)

Ivan: Nema ničega! Ni pisma, ni kolača!

Stjepan: Ni orla.

Zvonimir: Ni u mojoj papučici, ništa!

Tomislav *(ulazeći s desne strane):* Što vi tu radite ovako poluodjeveni? Otiđite smjesta; obucite se.

Ivan: Tražimo darove.

Tomislav: Kakve darove?

Stjepan: Darove svetoga Nikole.

Tomislav: Zar vi vjerujete da će i ove godine doći sveti Nikola?

Ivan: Zašto ne bi došao?

Tomislav: Ljudi su odveć zli.

Ivan: Istina je! Ali mi smo još djeca...

Tomislav: Idite brzo i lijepo se obucite!

(Ivan, Zvonimir i Stjepan izlaze.)

Prizor drugi

Tomislav sam

(Tomislav čisti pokućstvo i uređuje blagovaonicu. Čuju se glasovi njegove braće koja razgovaraju u spavaćoj sobi.)

Glas Ivanov: Kako li je dobar naš braco Tomislav! Da nemamo njega i djeda, bismo li još živjeli otkako su nam Turci sa svojim ratnikom oteli majčicu?

Glas Zvonimirov: Već bismo umrli od gladi!

Glas Ivanov: A naša jutarnja molitva...? Gotovo smo je zaboravili! Molimo je glasno! Dodat ćemo joj i molitvu za slobodu Hrvatske Majci Božjoj Trsatskoj i za našega Svetog Oca u Rimu.¹³³

Ivan: U ime Oca i Sina i Duha Svetoga.

Svi: Amen.

Ivan: Bože, u pomoć mi priteci.

Svi: Gospodine, pohiti da mi pomogneš.

Ivan: Slava Ocu i Sinu i Duhu Svetomu.

Svi: Kako bijaše na početku, tako i sada i vazda i u vijeke vjekova Amen.

Ivan (*pjeva koralno autentičnom melodijom*):

Bijelog dana eto k nama,
hajdmo k Bogu molitvama,
da u radu našem danas
od zla svakog očuva nas.

Zvonimir: (*Pjeva.*)

Neka nam jezik ravna, miri,
mir i ljubav tek da širi
neka blag nam oko krije
da taštine ne upije.

Stjepan: (*Pjeva.*)

Zdrav nam vazda razum budi,
čisto srce usred grudi;
triježnošću u pilu, jelu
satirimo obijest tijelu.

Ivan (*pjeva*):

Pa kad smrtna kosa sine
i života danak mine,

¹³³ Na ovom mjestu slijedi molitva koju je dječak Ivan najavio u ovom odlomku kao jutarnju molitvu. Međutim, u izvornom rukopisu ta je molitva prekrižena i umjesto nje slijedi nekoliko izvadaka iz jutarnje molitve Brevijara kao što je u originalu dalje navedeno. No tu prekriženu molitvu mi ipak ovdje donosimo:

„U ime Oca i Sina i Duha Svetoga Amen. Dragi Bože, mi Ti prinosimo dan koji počinjemo. Molimo Te za milost da ga upotrijebimo za Tvoju službu i za svoje spasenje. Posvećujemo Ti svoje misli, svoje riječi i svoja djela. Združujemo ih s mislima, riječima i djelima Tvoga predragog Sina, Isusa Krista, Gospodina našega, i molimo Te da nam daš svoj blagoslov u svakom poslu koji budemo danas radili. Odvrati od nas grešne prigode da se ne bismo ovoga dana ili bilo kojega u svojem životu odijelili od Tebe i tako sagriješili. Oslobodi nas od duševnih i tjelesnih pogibli koje nas okružuju. Ne uskrati nam pomoć i potrebna dobra da uzdržimo ovaj život i daj nam da postignemo vječno blaženstvo. Amen. Majko Božja Trsatska, molimo te za svetoga oca Leona X. i za domovinu Hrvatsku.“

zasjat ćemo u bjelini,
slaveć Boga na visini.

Svi (*pjevaju*):

Slava ocu nebeskomu
i Sinu mu jedinomu,
s Duhom Svetim u sve dane,
vječnosti mu neprestane Amen.

Ivan: Kralju vjekova, besmrtnomu nevidljivom jedinom Bogu, čast i slava u vijeke vjekova.

Svi: Amen.

Ivan: Kriste, Sine Boga živoga, smiluj nam se.

Svi: Kriste, Sine Boga živoga, smiluj nam se.

Ivan: Pomolimo se. Gospodine Bože svemogućí, koji si dao da nam svane ovaj dan, čuvaj nas svojom moći da ne bismo danas upali u koji grijeh, već da uvijek pred tobom budu pravedne naše misli, riječi i djela. Po Kristu Gospodinu našem.

Svi: Amen.

Ivan: Majko Božja Trsatska, molimo te za svetoga oca Lava X. i za hrvatsku domovinu!

Svi: Amen.

(*Ivan, Zvonimir, Stjepan ulaze jedan za drugim.*)

Prizor treći

Tomislav, Ivan, Zvonimir i Stjepan

Tomislav: Vi dolazite nakon svoje jutarnje molitve. Tako valja. Molili ste i pjevali glasno i svom dušom. Ja sam to dobro čuo.

Ivan: Da, Tomislave, svom dušom smo molili jer smo prije molitve odlučili da ćemo samo na molitvu misliti, kako nam je to preporučila majčica koja je i sama uvijek tako činila.

Zvonimir: Mi smo se sjetili da nas Bog vidi i čuje.

Tomislav: Lijepo!

Stjepan: Tomislave! Mi dakle nećemo više nikada vidjeti tatu i mamicu?

Tomislav: Ah, bojim se da ne.

(*Netko jako lupá na vrata.*)

Prizor četvrti

*Tomislav, Ivan, Zvonimir i Stjepan
i jedan jako blatni hrvatski vojnik Krešimir*

Krešimir: Hvaljen Isus, djeco!

Svi: *(Izmiješani glasovi.)* O, naš dragi Krešo! Što je nova, gdje je mamica, gdje je tata?

Krešimir: O, tati je dobro. Noćas je bilo teškoga posla. Turci su htjeli da provale s one strane ceste koja vodi u samostan. Već su samostan zauzeli, a fratri su jedva iznijeli živu glavu. Bilo je okršaja svu noć. Otac se osobito istakao. Uzeo je sa sobom mene i još jednoga vojnika i sam se približio turskoj straži. Htio je svakako saznati kako se zove vođa turske čete koja se preksinoć ušuljala u naše selo i u robiju povelala vašu milu mamicu. Pita vaš otac: „He, more Turčine, tako ti krive vjere Muhamedove, 'ko zapovijeda ovom četom?“ A straža turska posprdno odgovori: „Alaha mi, pseto kaursko, mi smo četa dičnoga Sokolovića iz Bosne Hercegovine koji je za pravu vjeru Prorokovu krv kod Banje Luke na kolac pribio hiljadu šokaca i Vlaha. Prije no će svanuti dan, i ti ćeš polizati zemlju i sa šejtanima ćeš u đehenemu kolo da igraš.“ Kada je vaš tata čuo ove posprдне riječi, zaletio se na stražu, sam je pogubio dvojicu nevjernika i da ga mi nismo zaustavili, on bi se zaletio u turski tabor i tamo bi nastradao. Najviše ga boli što je mamica zarobljena i sve se nada da bi je mogao još izbaviti. Odlučio je pošto-poto da jurišom osvoji turski tabor i živa da uhvati Sokolović-kapetana. Poručuje vam da njegov naum podupirete vašim molitvama.

Tomislav: Poruči našem ocu da se mi svi neprestano za nj molimo i da svi žalimo što još nije došlo vrijeme da i mi prihvatimo mač i skočimo na noge za vjeru i ognjište naše.

Krešimir: Moram obaviti još neke poslove, gledat ću da vam još danas netko javi što će biti s našom namjerom. Bog neka vas poživi, djeco!

Svi: Bog poživi, Bog poživi. Pozdravi tatu.

(Prate ga do vrata i kroz prozor gledaju. Tomislav polazi za njim.)

Prizor peti

Ivan, Zvonimir i Stjepan

Stjepan *(Zvonimiru i Ivanu):* Pođite obojica za mnom.

Zvonimir: Kamo?

Stjepan: U sobu tatinu i maminu, gdje smo podigli žrtvenik sv. Nikoli. Tamo ćemo se pomoliti da tata još živa uhvati turskoga vođu i tako oslobodi mamicu. A možda je sv. Nikola ovuda i prolazio i ostavio kakvih darova.

Zvonimir: Možda i jest tako.

Ivan: Ajde da vidimo.

(Idu prema desnoj strani i sastaju se s Tomislavom i djedom.)

Prizor šesti

Djed, Tomislav, Ivan, Zvonimir i Stjepan

Ivan, Zvonimir i Stjepan (zajedno): Hvaljen Isus, dida!

Djed: Uvijeke bio hvaljen, djeco! *(Grle se.)* Kamo trčite tako?

Zvonimir: U sobu tatinu i maminu da vidimo nije li sveti Nikola onuda prošao i ostavio kakvih darova.

(Stjepan, Zvonimir i Ivan izlaze.)

Prizor sedmi

Djed i Tomislav

(Djed i Tomislav približavaju se sredini pozornice)

Djed: Tužne vijesti nam je donio Krešo. Manimo se toga. Neka se vrši volja Božja. Čuj, Tomislave, jesi li izvršio moj nalog? Jesi li mi donio duhana? *(On vadi burmuticu iz svoga džepa i uzima burmuta.)*

Tomislav: Da, dragi djede. Kada sam se vratio kući, ostavio sam ga na stolu u kuhinji jer te nisam mogao nigdje naći. Trebaš li?

Djed: Ne, Tomislave, hvala ti. Bio sam u selu, a vidiš da sam već star i da teško hodam pa nisam mogao tako brzo doći. Hvala, dragi Tomislave! Neka te Bog blagoslovi!

Tomislav: Tako neka bude!

Djed: Neka blagoslovi i naše selo čuvajući ga od naših neprijatelja Turaka s onu stranu ceste.

Tomislav: Neka bude tako, djede! Uzdajmo se! Sjećaš li se što sam ti čitao jučer uvečer iz Svetoga pisma?

Djed: Da, dijete moje, i ovo čitanje me ohrabrilo. Pročitaj mi još jedanput istu stranicu, Tomislave!

Tomislav: Vrlo ću rado to učiniti, djede. *(On uzme veliku knjigu koju otvori i čita.)*

„A Simon, vođa sirske vojske, približio se do Bethorona. Juda Makabejski sa svojom malom četom pošao je protiv njega. Ali kad mu je četa vidjela golemu vojsku s kojom se imala boriti, rekoše mu njegovi ljudi: 'Kako ćemo se moći boriti protiv tolikoga mnoštva?' A Juda im odgovori: 'Lako ćemo mi njih svladati jer ne odlučuje velik broj nego hrabrost koja dolazi od Onoga koji je gore. Oni se primiču k nama u oholim redovima, da nas rastjeraju i da se obogate našim plijenom. Ali mi se borimo za život, samostalnost i prava svoja. Gospodin će ih sam satrti pred očima našim. Nipošto ih se dakle ne bojte.' I prije nego je prestao govoriti, zaleti se naglo na neprijatelja i vojska Simonova bi pobijedena..."

Djed: Stani, Tomislave...! Pomolimo se Gospodinu pa će On biti i nama u pomoći. (*Obojica kleknu i počnu moliti.*)

O, Bože, oslobodi nas od Turaka...! Gospodine, pohiti nam u pomoć! Neka budu posramljeni oni koji hoće podjarmiti domovinu našu! Neka ih suzbije naša hrabra vojska! O, Bože, daj našim neprijateljima poraz, nama pobjedu i mir! O, Djevice Marijo, Majko draga, oslobodi nas! O, Majko, u pomoć, u pomoć nam priteci...! (*Oni se podižu.*)

Prizor osmi

Djed, Tomislav, Ivan, Zvonimir i Stjepan.

(*Zvonimir, Ivan i Stjepan ulaze plačući.*)

Djed: Što vam je? Zašto plačete?

Stjepan: Sveti Nikola nije nam ništa donio.

Djed: Otarite oči, djeco. Možda je sveti Nikola poradi snijega zakasnio. (*On izlazi na lijevu stranu.*)

Prizor deveti

Isti osim djeda

Tomislav: Mislite li da ste se dosta molili svetom Nikoli? Molite mu se još...

Ivan, Zvonimir i Stjepan (zajedno): Sveti Nikola! Sveti Nikola! Donesi nam igračaka. Sveti Nikola, sveti Nikola, dođi, dođi k nama. Sveti Nikola, sveti Nikola, usliši nas!

Stjepan: Kada bismo išli pjevati jednu crkvenu pjesmu na podnožju njegova žrtvenika, ne bi li nas on bolje čuo?

Zvonimir: Dobra misao!

Ivan: Ostanimo, eto Petra. Sigurno nam nosi nove vijesti.

Prizor deseti

Ostali i Petar

Tomislav (*otvara prozor i naginje se*)

Glas Petrov: Hvaljen Isus, Tomislave!

Tomislav: Navijeke, Petre!

Glas Petrov: Imam ti nešto pokazati.

Tomislav: Popni se ovamo gore u sobu.

(Nakon nekoliko časaka ulazi Petar s desne strane držeći u ruci mali svezani zamotak.)

Petar: Evo jednoga zamotka koji sam našao.

Tomislav: Gdje to?

Petar: Na livadi svijetloga bana – biskupa Berislavića.

Tomislav (*pružajući mu svoj nož*): Eto ti noža! Otvori ga!

Petar: Čekaj, najprije ti moram reći kako sam do njega došao. Majka me poslala u dućan da joj donesem kave i šećera. Na putu ti ja najedanput opazih vilovitoga arapskog konja koji bježi kao pomamljen. Pratio sam ga pogledom nekoliko časaka kada nenadano opazih kako je konjanik s njega na livadu bacao sve jedan po jedan nekoliko malih zamota... Kada mi se pričinilo da jedan od njih pade na livadu biskupa našega Berislavića, pođoh prema toj strani pošto sam se uvjerio da me nije nitko vidio.

Tomislav: No otvori ga, dakle!

Petar (*otvarajući zamotak*): Možda tu ima kakvih dobrih vijesti za nas i za našu dragu katoličku Hrvatsku. *(On izvadi jednu malu knjižicu i čita.)*

Kod Korenice u, godini milosti Gospodnje 1519.

Na prvu nedjelju došašća.

Petar (*čita*): „Hrvatski narode! Bitke neprestano traju. Svaki dan, svaki čas može mi donijeti smrt. Svi hrvatski junaci rado daju život za krst časni i slobodu zlatnu. Na mojoj je zastavi slika Bogorodice; pod njenom zaštitom vojujemo. Skoro kao da nas je svijet ostavio, nitko ne mari za nas, osim oca svih kršćana pape Lava koji nam bez prestanka šalje pomoć. Hrvat rado umire za domovinu i za Crkvu. Umiremo jer nećemo da dični naslov predziđa kršćanstva bude samo puka riječ već i djelo. Papama i Katoličkoj Crkvi dugujemo da smo postali prvijencima Crkve Božje među Slavenima. Svü našu prosvjetu dobivali smo iz Rima; svećenstvo, redovnici, redovnice podizali su nam škole, papa Ivan X. dao je našem Tomislavu slavnu kraljevsku krunu. Svetost obiteljskoga života

na kojoj je izgrađeno sve blagostanje Hrvatske dao nam je nerazrješivi sakrament katoličkoga braka. (*Stanka.*)¹³⁴ Smisao za slobodu dugujemo Rimskoj Crkvi. Ona nas je naučila da svaka vlast dolazi od Boga.¹³⁵ Ali nas isto tako uči da vladari moraju vladati na opću korist, na korist javnoga blagostanja državljana. Moraju vladati kao očevi i na korist svih nas, a ne na svoju vlastitu korist ili korist jednoga dijela naroda ili nekolicine. Poznate su riječi sv. Petra: "Većma se valja pokoravati Bogu negoli ljudima." Ajde ti, Stjepane, malo čitaj, ja sam se umorio. (*Stjepan uzima list i čita.*)

Stjepan: „U tome je svijest naše slobode. U toj nas je slobodi odnijehala sveta majka Crkva. Naša poslušnost ima pravu mjeru. Ako bi tko od nas tražio da se odrečemo svoga poštenja, svoje djece i njihova odgoja, nismo dužni da ih slušamo. Tko bi nam zabranio da svetkujemo dan Gospodnji ili da ne odgajamo našu djecu u strahu Božjem, ne bismo ga poslušali. Osim toga, Crkva nas je učila da budemo pravedni. Mi ne smijemo, dakle, potpomagati nepravdu, naša je dužnost da se borimo protiv svakoga nepravdnog stanja. I naša nas sv. vjera živo potiče da se borimo za slobodu naše domovine, a protiv neprijateljskoga jarma. Ali gore na sjeveru, u hladnoj Njemačkoj, već se javljaju tmurni glasi. Hoće da se tobože oslobode pape. Slijepci jedni, ne znaju da je Papa temelj na kojem sva zgrada Crkve počiva. Uklone li taj temelj, sva bi se zgrada morala srušiti. Dok bude hrvatskih srdaca, kucat će za Papu. Bog i Bogorodica će spasiti našu hrvatsku domovinu, moja braćo, spasit će i ostalu našu kršćansku braću koja su na Istoku. Ne smijete o tome nimalo sumnjati. Bolje da kažem, Bog nas već spašava.“ (*Stjepan okrene nekoliko stranica.*) „Neka nas bodri i potiče rodoljubni duh naše vojske te junaštvo naših vođa i molitve naših misnika i naših pobožnih majki.¹³⁶ Nemojmo se više tužiti. Zaslužimo sami sebi svoje oslobođenje. Uskorimo ga svojim vrlinama još više negoli molitvama svojih usana. Odvažno, moja braćo, muke će proći, kruna života za naše neumrle duše neće nikada proći.“¹³⁷

¹³⁴ U izvorniku rukopisa Merz donosi na ovom mjestu u nastavku nekoliko rečenica koje je naknadno prekrizio. Mi ih ovdje ipak donosimo: „Jednom riječju sve dugujemo Crkvi Katoličkoj i papama. Bog će spasiti našu hrvatsku domovinu, moja braćo; vi ne smijete o tome ništa sumnjati. Bolje da kažem. 'On je već spašava.'“ (*Petar okrene još nekoliko stranica.*) „Neka nam rodoljublje naše voj... Svijest naše slobode dugujemo rimskoj Crkvi.“

¹³⁵ U izvorniku rukopisa slijedi rečenica koju ovdje donosimo, a koju je Merz prekrizio: „...i da u svakoj vlasti moramo gledati odsjev dostojanstva Božjega.“

¹³⁶ Ovu rečenicu koju ovdje donosimo u bilješci, a koja slijedi u nastavku gornjega teksta, Merz je prekrizio: „Neka nam junaštvo našega kralja i naše drage kraljice služi kao poticalo i pomoć.“

¹³⁷ Odlomak koji ovdje donosimo u bilješci, a koji slijedi u nastavku gornjega teksta, tj. pisma bana Berislavića, u izvornom rukopisu Merz je prekrizio. Mi ga međutim ovdje donosimo: „Ja

(Dižući glavu.) Kako nam lijepo pokazuje naš hrabri ban Berislavić što da činimo. *(Čita dalje.)*

Tomislav: Pusti mene, Stjepane, slabo čitaš. *(Uzima list.)* „Poslušajte dalje, sinovi i kćeri Hrvatske, što vam poručuje vaš ban. Temelj hrvatske veličine jest u ljubavi prema Crkvi rimskoj. Naš narod sada gine jer sa svojom domovinom brani i vjeru svojih otaca. Mi ginemo da našoj djeci bude bolje, da budu slobodna. Hrvati ne proliše uzalud more mučeničke krvi za Isusa.“ *(Stanka, proročkim glasom.)* I nadoći će čas kada će se poput orlova na hrvatske zemlje sletiti jedan novi naraštaj koji će pun oduševljenja, a i mladenačkoga zanosa, slaviti naša junaštva. Nadograđivat će na onom gdje smo mi svojim kostima položili neoborive temelje. Taj će naraštaj biti bijel poput ljiljana; hranit će se anđeoskom hranom što zori po hrvatskim njivama; žrtvovat će se za Crkvu i narod, radit će da se svi Slaveni nađu na okupu u lađi Petrovoj i poput pravih apostola širit će kraljevstvo našega Gospoda i Boga Isusa Krista. I kada pomisli na to novo veliko doba, srce svih hrvatskih junaka i moje od ganuća dršće i daje vojsci našoj snagu za nove žrtve i pobjede...“

Oh, kako lijepo piše naš ban. O, kako bismo mi djeca bili sretni kada bismo doživjeli dane naraštaja koji će biti poput junačkih orlova o kojima nam piše naš ban. No ako mi ne doživimo to veliko orlovsko doba naše domovine, ipak ćemo s neba bar kroz prozor gledati na zemlju pa ćemo sve dobro vidjeti.

(Vani se čuje buka, svi skaču k prozorima.)

Petar: Vidite li kako se naši vojnici šuljaju prema desnoj strani. Pogledajte kako se veru uz obronak. Kao da hoće Turke opkoliti. Idem brzo napolje da vidim što se to zbiva. Zbogom, zbogom, već ću vam javiti ako što saznam. *(Odlazi žurno.)*

Zastor

ne zahtijevam od vas nipošto, pazite dobro, da se odreknete svoje rodoljubne nade. Naprotiv, smatram dužnošću svoje pastirske službe kazati vam dužnosti vaše savjesti u odnosu prema vlasti koja je osvojila našu zemlju i koja trenutačno vlada većim njezinim dijelom. Ta vlast nije zakonita ni pravedna. A kad ona nije zakonita ni pravedna, vi joj ne dugujete ni štovanja, ni odanosti ni poslušnosti... Jedina zakonita vlast u Hrvatskoj jest ova koja pripada našem banu i njegovoj vladi. Ona je za nas vlast kojoj se moramo pokoravati. Ona jedina ima pravo na ljubav naših srdaca, na našu poslušnost.“

DRUGI ČIN

Prizor jedanaesti

Tomislav, Ivan, Zvonimir i Stjepan

Tomislav (*uzme stolicu i sjedne uz prozor. Ostane tamo zamišljen. Sam sebi govori.*): Bože, Bože, što nam donosi još današnji dan. Kako li je život tajanstven. Danas jesi, sutra nisi. Čemu sva ta trpljenja, sva ta nastojanja. Konac svega ipak je grob. A našu dušu mori neugasiva žeđ i jedino Bog može potpuno da je utaži. Patnja nas sve više trga iz vremenitosti i upravlja naše misli prema Gospodu našem i Bogu našem.

(Čuje se praporac na ulici.)

Stjepan: Evo ga! *(Trče prema prozoru.)*

Tomislav (*ustavši da vidi na ulicu*): Ah, ne, ne, to nije on. To je mali pas babe koja prolazi cestom.

Ivan, Zvonimir i Stjepan: Oh!

Zvonimir: On neće doći, u to sam bio uvjeren.

Stjepan: Ali će doći.

Ivan: Ne, on neće doći. *(Čuje se glas zvona.)*

Tomislav (*ustajući da vidi kroz prozor*): Evo ga uistinu, sad uistinu! Evo ga! *(Svi skaču k prozoru.)* Gledajte ga kod bunara!

Stjepan: Oh, kako li je lijep sveti Nikola!

Tomislav: Idem da ga ovamo dovedem. *(Približuje se prema desnoj strani.)*

Ivan: Čika Batinaš nosi koš na leđima i naoružan je šibama. On ide nekoliko koraka za njim.

(Prestrašena djeca neko vrijeme šute.)

Izvana glas sv. Nikole: Je li ovo kuća Josipa Orlovića?

Tomislav: Jest, mi smo ovdje Orlovići, samo domaćina nema kod kuće.

Prizor dvanaesti

Isti, sveti Nikola i čika Batinaš

Tomislav: Uđi, uđi, sveti Nikola!

Sveti Nikola i čika Batinaš: Dobro jutro, djeco.

Ivan, Zvonimir i Stjepan (*plašljivo u isti čas*): Hvaljen Isus i Marija, hvaljen Isus, čika Batinašu!

Sveti Nikola: Vaše su molitve dirnule srce dragoga Boga i svete Djevice, stoga me oni šalju k vama.

Stjepan (*ohrabrivši se*): Sveti Nikola, jesi li mi donio arapskoga konja za kojega sam te molio?

Čika Batinaš (*prevrćući jednu šibu u svojoj ruci*): Strpljivo, Stjepane, strpljivo!

(*Stjepan se sakriva iza Zvonimira.*)

Tomislav: Sveti Nikola, nisi li gdjegod sreo našu dragu mamu? Ne znamo što je s njome otkako su je Turci oteli.

Sveti Nikola: Da, sreo sam se s njome. Sretna je, u nebu je; u nebu ćete je opet vidjeti.

(*Djeca vrisnu.*)

Tomislav (*plačnim glasom*): Oni su je dakle ubili?!

Sveti Nikola: Nažalost, draga djeco! Oni su je ubili sjekirirom jer nije htjela izdati po nalogu kapetana Sokolovića Isusovu vjeru.

Tomislav: Oh, kukavice! (*Sva četvorica plaču.*)

Sveti Nikola: Utješite se, draga djeco... Nije potrebno mnogo godina živjeti. Ono što mnogo vrijedi jest to da služite Bogu i po njemu stičete nebo. A to je učinila vaša draga majčica i ona je sada sretna. Ona mi je naložila da vam to kažem i da vas zagrlim. (*On ih grli dok čika Batinaš skida sa sebe svoj koš.*)

Ivan: Sveti Nikola, povedi me sa sobom da je sada odmah opet mogu vidjeti.

Sveti Nikola: Ne danas, dragi Ivane. Dragi Bog je tebi odredio da ga najprije dobro spoznaš i zavoliš. (*On vadi iz koša raspelo i u rukopisu izvatke iz Evanđelja.*) Evo što ti on šalje: raspelo da objaviš ljudima svu njegovu ljubav i svu ljubav njegova Sina prema nama. Evanđelje da ih naučavaš veliku istinu koja kaže da su ljudi stvoreni od Boga, da trebaju ići u nebo i da zato skupljaju što više Božjih milosti koje je on za naše spasenje naredio. Evanđelje i propelo kriju sve to u sebi i jedino to je potrebno. Prvo nam govori: vi dolazite od Boga i trebate se vratiti Bogu po Isusu Kristu. Drugo: trebalo je da Sin Čovječji bude uzdignut na križ jer je tako Bog ljubio svijet da je dao svoga Sina jedinorođenoga. Uzmi, Ivane, uzmi. Mnogo, vrlo mnogo svećenika i redovnika palo je na bojnim poljanama. Na tebi je da zamijeniš jednoga od njih i da dijeliš kao oni život, svjetlost, ljubav onima koji to traže. Divan će biti dan kada prikažeš žrtvu Jaganjca Božjega; po tebi će se ispuniti riječi Učiteljeve: „Ja sam s vama u sve dane do svršetka svijeta!“

Ivan: Hvala, sveti Nikola! Oh, koje li sreće. To bijaše već odavna moja vruća želja. O tome ja već davno sanjam.

Sveti Nikola: Čujete, djeco, nisam još gotov. Dede, Ivane, ti znaš dobro čitati. Pročitaj glasno nama svima što piše u Evandelju što sam ti ga donio. To je izvadak iz Djela apostolskih iz osamnaestoga poglavlja, dvadeset četvrtoga retka.

Ivan (*prevrće listove i nikako ne može da nađe. Drugi mu se smiju, a čika Batinaš od veselja tare ruke. Ivan pola u plaču.*): Ne mogu naći.

Sveti Nikola: Oh, kada budeš misnik, lakše će to ići. (*Nade mu.*)

Ivan (*jednolično, kao što se čita poslanica u crkvi*): „U to dođe u Efez neki Židov po imenu Apolon, rodom Aleksandrinac, muž rječit, silan u pismima. Ovaj bješe poučen o putu Gospodnjem i oduševljeno je govorio i pomno učio o Isusu, ali je poznavao samo krštenje Ivanovo. Ovaj poče slobodno propovijedati u zbornici. Kada su ga slušali Priscila i Akvila, primiše ga k sebi i izložiše mu točnije nauk Božji.”

Sveti Nikola: Čekaj, Ivane, dosta je. Koji je između vas, djeco, razumio što piše Sveto pismo. (*Svi šute, stanka.*)

Ivan: Ja sam nešto razumio. Ono Akvila. Naš ujak mi je jednom rekao da to znači orao.

Sveti Nikola: Posve pravo. Akvila znači u latinskom jeziku orao. Kako se ti zoveš, reci mi svoje ime.

Ivan: Ivan Orlović.

Sveti Nikola: Eto vidiš, onaj Akvila o kome piše sveti Pavao, da je Hrvat, on bi se valjda zvao Orlović. No sjećaš li se ti, Stjepane, što je učinio taj Akvila, taj Orao i njegova žena Priscila?

Stjepan: Uzeli su k sebi Židova Apolona pa su mu izložili Isusov nauk.

Sveti Nikola: Vidiš ti, Stjepane, kako je on to dobro zapamtio. Znaš li ti već štogod čitati?

Stjepan: Ne znam još tako dobro kao Ivica.

Sveti Nikola: E pa da vidimo. (*Otvori Novi zavjet, Poslanicu Rimljanina, 16. poglavlje.*)

Stjepan (*čita polagano*): „Pozdravite Priscilu i Akvilu, suradnike moje u Kristu Isusu. Oni su za moj život podmetnuli svoj vrat; zahvaljujem im ne samo ja nego i sve Crkve pogana“ (Rim 16,3–4).

Djed: Stjepane, jesi li barem razumio što si čitao?

Stjepan: Jesam. Turčin je tom Akvili i njegovoj ženi odrubio glavu. (*Svi prasnu u smijeh.*)

Djed: Budalo jedna. Onda nije bilo Turčina. Pa kako će Apostol pozdravljati mrtve, on je pozdravio u svom pismu živoga Akvilu – Orla.

Sveti Nikola: Odmah ćete razumjeti da vas je vaša majčica lijepo uputila u nauk Božji. Tko od vas zna odgovoriti na ovo pitanje: kako se zovu pape i biskupi skupa?

Ivan (*mehaničkim tonom*): Pape i biskupi su naučavajuća Crkva, za razliku od ostalih vjernika koji su Crkva koja sluša.

Sveti Nikola: Dobro je, Ivane. A bi li znao reći u koju Crkvu spada onaj Akvila i njegova žena Priscila? (*Šutnja, ne mogu da se sjete.*) Mislite malo. Je li bio Akvila biskup ili svećenik?

Svi skupa: Nije bio ni biskup ni svećenik. Bio je oženjen.

Jedan dječak: Nije bio biskup.

Drugi dječak: Ni svećenik nije bio.

Treći dječak: Bio je oženjen.

Četvrti dječak: Sveti Pavao je bio biskup.

Ivan: Ja znam. Dosjetio sam se. Sveti Pavao spada u Crkvu koja naučava, a Orao i njegova žena u Crkvu koja sluša.

Sveti Nikola: Tako je, draga djeco. I kao što su Orao i Priscila pomagali biskupa Pavla u širenju Isusova kraljevstva, tako i vi morate pomagati našem biskupu i njegovim svećenicima da naš mili hrvatski narod što više zavoli vjeru Isusovu i da po njoj uvijek i posvuda živi. Ako to budete činili, moći će se i za vas, draga djeco, reći iste riječi što ih je sveti biskup Pavao uputio Filipljanima: "Zauzmi se za njih koji se u Evandjelju borahu sa mnom i ostalim pomoćnicima mojim kojih su imena u *Knjizi života*" (usp. Fil 4,3).

Zvonimir: A što je to, sveti Nikola, *Knjiga života*?

Sveti Nikola: O, mali klepče! *Knjiga života*, to je nebo gdje u velikom sjaju uz sunce Isusovo i sva ona djeca i svi kraljuju koji su pomagali Svetoga Oca, biskupe i svećenike u širenju nauka evandjelja. No čekajte, vi ste bili tako radoznali da sam vam zaboravio podijeliti darove. Čika Batinašu, deder izvadi dar za našega Stjepu.

Čika Batinaš: Neka si ga sam izvadi. Neću da se ja dotičem ove grabežljive ptice.

Sveti Nikola: Tako ti govoriš sa mnom, vuče! Stjepane, izgovori ime Isus.

Stjepan: I- (*Batinaš pada na oba koljena.*) -sus.

Batinaš (*plaćućim glasom*): O, presvijetli, sve ću učiniti, sve, sve, sve, samo ne izgovarajte to strašno ime. (*Klečeći vadi orla.*)

Sva djeca: O, krasna li orla! Divnih li krila!

Batinaš (*nos udaljuje od orla, pruža ga svetom Nikoli*): Pogana grabilica!

Ivan (*u čudu*): A zašto pogana?

Batinaš: Brrr. Pffffr. Kada se o njemu toliko govori u onoj vatrenoj knjizi čija me svaka riječ prži.

Djeca: A kakva je to vatrena knjiga?

Čika: Eno tamo kod Ivana te vatrene knjige, svaka njena riječ mi bliješti u očima, već bi mi davno oči ispržila da mi se oči uopće dadu ispržiti.

Sveti Nikola: Čuješ, Batinašu. Ti si mudra glava. Ustani. (*Batinaš ustaje.*) Tebi je barem šest tisuća godina i svašta znaš. (*Djeca se šuljaju iza Batinaša i povuku ga za rep, on bijesno skoči, a svi prasnu u smijeh.*) Pusti djecu na miru; deder rastumači ti djeci što to znači Orao što si ga donio.

Čika Batinaš: O, mnogopoštovani (*duboko se poklanja, a djeca su mu međutim za rep objesila čašu vode, ova se prolije, on skoči na djecu, a sveti Nikola mu pokaže križ te se on umiri*) presvijetli i sveti biskupe iz Mire, radije bih govorio kako si trima djevojkama pribavio miraz negoli nabrajao svih osam kreposti orla.

Sveti Nikola: Udvaraš mi kao kakav fićfirić koji prosi bogatu djevojku. Vrijeme je skupocjeno. Iznesi pred djecu svoje bogoslovno znanje.

Batinaš: (*Izvodi poze, prenemaže se i razvučeno govori.*) Orao označuje *polet*. On leti visoko pod nebo (usp. Izr. 23,5) i u visinama postavlja svoje gnijezdo (Job 39,27; 5,7; Jer 4,13; 48,16). Orao označuje i značajnost jer je stijena njegov stan i njegovo obitavalište i zub stijene njegova utvrda i odavde traži svoj plijen (Job 39,27). Orao je pronicav jer sa stijene gdje mu je stan traži svoj plijen i njegove oči daleko vide. (*Šutnja.*)

Sveti Nikola: Samo dalje. Nema izmotavanja. Moraš dovršiti.

Čika Batinaš: E, kada se mora, neka bude! No najvažnije su ove tri odlike: orlova strelovita odlučnost, ljubav prema starini, ljubav prema bližnjemu. U Bibliji se uvijek spominje kako orao leti strelovitom brzinom (Pnz 28,49; Jer 4,13). Bo-bo-bo (*mucajući*) -žji Si- i-i-i-n sam veli da će se na Sudnjemu danu (*tare si suzu s očiju*) ljudske duše strelovitom brzinom baciti prema proslavljenom kralju kao orlovi na svoj plijen (usp. Mt 24,28; Lk 17,37) (*Sav u znoju.*).

Sveti Nikola: Govori!

Batinaš (*govori silnom brzinom*): Orao označuje još ljubav prema bližnjem. Orao potiče svoje mlade na let i oko njih lijeće. Gospod (*tare si znoj*) je raširio svoja krila, uzeo židovski narod, nosio ga na svojim ramenima i na orlovskim krilima (usp. Pnz 32,11; Izl 19,4).

Stjepan: Vidiš, sveti Nikola, kako je čika Batinaš iznemogao. Da mu dademo malo okrepe. (*Djed mu donosi komad kruha s pekmezom i malo himberne vode. Čika Batinaš si oblizuje prste, pleše na jednoj nozi. Čuje se zveket lanaca i pravi razne budalaštine.*) Baš je zaslužio malo rasonode kada nas je tako lijepo poučio.

Sveti Nikola: Vrag k'o vrag. Nešto je poskočio. On nema *ufanja*, zato nije spomenuo proroka Izaiju koji veli: „Al' onima što se u Gospoda uzdaju snaga se obnavlja, krila im rastu kao orlovima“ (Iz 40,31). I ono kako veli Psalam 103,5: „Gospodin ti život ispunja dobrima, k'o orlu ti se mladost obnavlja.“ (*Daje orla Stjepanu.*) Evo, tebi, Stjepane, ovaj orao kao dar. On neka ti bude pravim uzorom. Budi poletan poput orla, kao što on svoje gnijezdo gradi u visinama, neka i tvoje misli borave u nedoglednim visinama riječi Božje kao u sv. Ivana apostola kojega naša Crkva uspoređuje s orlom. Proučavaj nauku svoje Crkve koja je nepokolebiva stijena i kao što orao gradi svoje gnijezdo na tvrdoj visokoj stijeni, tako i ti promatraj sve s gledišta nepomičnih i uzvišenih katoličkih načela. I kada vidiš da je tvoj brat, tvoj bližnji u potrebi, brini se za nj i pomoz mu kao što je Bog na krilima orlujskim nosio izraelski narod. A nadasve budi odlučan; sve tvoje misli i sva tvoja djela moraju strelovitom brzinom letjeti prema Kristu, kao što se orao odlučno snažno i strelovito brzo baca prema svom plijenu. I vaša duša mora uvijek na orlovskim krilima pouzdanja letjeti prema neugasivu sjaju Božjega sunca.

Stjepan (*žalosno i zastrašeno*): Pa, sveti Nikola, ti hoćeš da mi postanemo sveci.

Sveti Nikola: Da, dijete, ti si tek ubogo ptiče, pokriveno samo lakim pahuljicama. Ti nisi orao. No uza svu krajnju neznatnost usudi se gledati božansko sunce ljubavi! Zar ne goriš od čeznuća da poletiš k njemu? Zar, Stjepane, i vi, ostala djeco, ne biste htjeli letjeti, zar ne biste htjeli biti poput orla? Zar vi još uvijek mrljate svoja tek donekle razvita krilca u jadnim kaljužicama zemaljskim i cvilite kao lastavice; no orlovi s nebeskoga dvora imaju sućuti s vama; štite vas i brane i nagone u bijeg paklene grabljivice (*pogleda na čiku Batinaša koji napravi grimasu*) koje bi vas htjele proždrijeti. Oh, ne! Ne bojte se, nikada nećete biti njegovim plijenom, vas će ponijeti nebeski orao.

Djed (*ganut*): Oh, kako to lijepo govori sveti Nikola. Tko bi rekao da se o orlu dade tako lijepo govoriti.

Sveti Nikola: Evo, dajem Tomislavu napisanu jednu molitvu o orlu koju ćete zajedno s njim moliti kada dospijete.

Svi: Hvala, sveti Nikola, hvala. (*Zaplješću rukama.*)

Izvana glas Petrov: Dobro je po hrvatsku vojsku, već je opkolila turski tabor, a Turčin nije opazio. Hej, sveti Nikola, poručio ti je zapovjednik da ne zaboraviš na zastavu. Za pola sata trebamo je da je možemo zataknuti na toranj u znak pobjede.

Sveti Nikola: Poruči da je sve u redu, da će sveti Nikola sve udesiti. (*Djeci.*) Vaš je tata sasvim blizu. Rekao sam mu da ću tebi, Zvonimire, kao dar dati hrvatsku zastavu sa slikom Bogorodice. Odmah me zamolio da ti kažem da je malo kasnije učvrstiš na vrhu tornja kao znak borbe s nevjerničkom četom. Zvonimire, imaš li kuraže?

Zvonimir: Da, sveti Nikola. (*Sveti Nikola vadi iz koša zastavu, ljubi je i predaje ju Zvonimiru.*) Hvala, sveti Nikola! Živjela naša Bogorodica! Živjela Hrvatska!

Svi: Živjela Hrvatska!

Sveti Nikola: Pst!

Zvonimir: Hvala, tisuću puta hvala, sveti Nikola. Ja ću vjerno izvršiti naputak.

Sveti Nikola: No čekajte, djeco. Prije nego što odem, morate mi još nešto obećati. Hoćete li?

Svi: (*Neki pljesnu rukama.*) Hoćemo.

Sveti Nikola: Postavite se svi ovako u red (*namješta ih*). Obećajete li da ćete uvijek biti odani rimskoj Katoličkoj Crkvi?

Svi: Obećajemo!

Sveti Nikola: Obećajete li da ćete uvijek biti vjerni sinovi hrvatskoga naroda i svoje domovine?

Svi: Obećajemo!

Sveti Nikola: Obećajete li da ćete poput Akvile i Priscile uvijek pomagati biskupima i svećenicima u širenju Isusova nauka?

Svi osim Ivana: Obećajemo.

Ivan: A ja bome neću. (*Svi se ogledavaju i čude.*)

Sveti Nikola: Nećeš? A zašto?

Ivan: Jer ću ja i sam biti svećenik, onda će moja braća pomagati meni, a ja svom biskupu. (*Svi su opet dobre volje, a sveti Nikola miluje Ivana.*)

Sveti Nikola: Toga se nisam sjetio. Imaš pravo, a napokon mi morate još nešto obećati.

Svi (preko reda): A što to?

Sveti Nikola: Da ćete se bez prestanka moliti da u Hrvatskoj nikada ne ponestane junačkih mladića koji će poput onoga Orla kojega je tako volio Pavao uvijek pomagati biskupima u njihovu trudu. Obećajete li to?

Svi: Obećajemo.

Ivan: Jest, molit ćemo se za to.

Djed (*sa suzama u očima*): Dao Bog da se taj novi naraštaj poput apostola Orla, sv. Ivana, neprestano diže prema suncu neugasive Riječi Božje. (*Svi su ganuti, nakon neke stanke.*)

Sveti Nikola: Vrijeme je podmaklo, moram ići. A ti, Zvonimire, nemoj zaboraviti da vjerno izvršiš naputak. Postavi zastavu na vrh tornja.

Zvonimir: Razumijem, izvjesit ću zastavu na vrh tornja kao znak napadaja na turske čete.

Sveti Nikola: Dobro je! Doviđenja, moja djeco, do godine. (*On izlazi s Tomislavom i čika Batinašom.*)

Sva djeca: Doviđenja, sveti Nikola! Hvaljen Isus i Marija. Zbogom, čika Batinašu! (*Zvonimir i Stjepan idu za njima.*)

Glas svetoga Nikole: Uvijek bio hvaljen!

Prizor trinaesti

Ivan, zatim Stjepan i djed

Ivan: Spasi, o, Kriste! Svjetlost i život svijeta. O, sveto propelo, nosit ću te čvrsto i pokazat ću te svima da te upoznaju i da te ljube. Blagoslovljeno evanđelje, čitat ću te svaki dan da te uzmognem kasnije naučavati među ljudima. Spasi, o, Kriste! Svjetlost i život svijeta!

Stjepan (*ulazeći sav zapuhan*): Ivane, Ivane! Zvonimir ide u crkvu... Sada će naskoro biti na tornju... (*Vukući svojega brata k prozoru.*) Eno njegove zastave! Već se vije. (*Top zatutnji, čuje se pjevati „Tebe Boga hvalimo“.*)

Djed (*sav zapuhan i hvatajući djecu za ruke*): Brzo, brzo u podrum! (*Oni izlaze na lijevu stranu.*)

Prizor četrnaesti

Tomislav, zapovjednik Orlović

Tomislav (*ulazeći s desne strane*): Bog neka bude u vijeke hvaljen! To su naši vojnici. Živjela Hrvatska!

Zapovjednik Orlović (*ulazeći s mačem u ruci*): To si ti, Tomislave! (*Grle se.*) Gdje su ti braća?

Tomislav: Valjda s djedom u podrumu.

Zapovjednik Orlović: S djedom?

Tomislav: A naša mama?

Zapovjednik Orlović: Kukavice jedne, ubili su je. *(Plaće.)*

Tomislav: Ubili su je?!? *(Tomislav jeca.)*

(Otac sjeda i plače. Tomislav izlazi da traži svoju braću.)

Prizor petnaesti

Isti, djed, Ivan Zvonimir, Stjepan, Sokolović, Krešimir

Zapovjednik Orlović: Oh, kukavice turske, divljaci! Moram je osvetiti. Samo da mi još živa dovedu Turčina Sokolovića, mačem bih mu probo srce. Kukavico jedna, nejakе žene ubijati.

Krešimir *(ulazi i vodi ranjenoga turskog kapetana Sokolovića, koji se uz zid povlači):* Evo ga, kapetane.

Zapovjednik Orlović: Tko je onaj hrabri Turčin koji mi je izašao na megdan i kojega sam ranio? Tko si, Turčine? Kako se zoveš? *(Ulaze djed i djeca.)*

Sokolović: Kapetan sam Sokolović iz Sarajeva grada.

Zapovjednik Orlović *(trgne mač iz korica, hoće da mu ga zarinu u srce, djeca vrisnu, ali se žacne. Stanka.):* Ne, ne, kršćani se ne osvećuju neprijatelju. Sokoloviću, siva sokol-ptico nesretnice, što učini od roda našega, što učini od majke ove djece naše? *(Tura mač u korice, govori djeci.)*

Zapovjednik Orlović: Pokažimo svojim neprijateljima, razumjeli oni to ili ne, da se naša ljubav ne hrani mržnjom na druge. *(Svi pristupaju Sokoloviću i zavijaju mu rane. Stanka. Orlović zamišljeno.)* Čujete, dječice! *(Polako.)* Znae li još onu molitvu što ste je na Veliki petak naučili kod naših dobrih ujaka?

Svi skupa *(plješću rukama):* Znamo, znamo, znamo.

Zapovjednik Orlović: Molite naizmjenice, ali pripazite da Turčinu što bolje zavijete rane. *(Polako kao da sam sebi govori, promatrajući kako djeca zavijaju rane).* Jučer sam još bio s našim banom i neprestano mi zuji u ušima molitva što smo je zajedno prije svakoga okršaja molili: „Molimo, preljubljeni, za svetu Crkvu Božju, da se Bog i Gospod naš udostoji po čitavu svijetu umiriti je, ujediniti je i sačuvati, da joj podloži kneževstva i vlasti i da nama dade u spokojnu miru i življenju slaviti Boga svemogućega Oca!“ *(Prene se, stanaka.)* A vi, djeco, nastavite polako i razgovijetno.

Tomislav (*počinje*): Molimo se za preblaženoga papu našega Leona X. da Bog i Gospod naš koji ga izabra u biskupski red zdrava i nepovrijeđena čuva svojoj svetoj Crkvi da vlada pukom svetim Božjim.

Svi ostali: Prignimo koljena! Dignite se! Svemogući vječni Bože, pogledaj milostivo naše molitve i svojom ljubaznošću sačuvaj nam odabranoga nadpastira da kršćanski puk kojim po tvojoj odluci upravlja zaslugama svojega vjerovanja s takvim svećenikom uznapreduje.

Zapovjednik: Dosta, djeco. Još onu molitvu. (*Pokazuje na Turčina da on nije opazio, djeca razumiju.*)

Tomislav (*nastavlja*): Molimo i za krivovjerce i raskolnike da ih Bog i Gospod naš istrгне iz svijeta zablude i k svetoj majci Crkvi Katoličkoj i apostolskoj prizvati se udostoji.

Ostala djeca: Svemogući, vječni Bože, koji spašavaš sve i nećeš da tko pogine (*međutim su djeca zavila rane Sokoloviću i udaljila se od njega, a on sam sav u čudu gleda što se to oko njega dešava*) pogledaj na duše da đavoljovom voljom lukavošću prevarene da se, ostavivši svaku krivovjersku zloću, osvijeste zalutalih srdaca svojih i povrate k *jedinstvu* tvoje istine.

Sokolović: Pa zar su to kršćani? Vi nećete da ubijate i nećete da osvetite one tisuće kršćana koje sam dao na kolac pribiti? Vi nećete da osvetite vašu majku koju sam dao pogubiti jer se nije htjela odreći vjere Isusove? Vi ste se molili za vašega neprijatelja?!

Ivan: Pa zar se vi ne molite za vaše neprijatelje? To nas je naučila naša mamica pa dobri fratri.

Sokolović: Moliti se za neprijatelja!? (*Kima glavom.*) Čudno, čudno! Ja to još ne razumijem.

Ivan: Ali, bome, mi djeca, mi ćemo se za te moliti da jednom i ti to razumiješ. A kada ja jednom budem misnik, dragi će Bog moju molbu i uslišiti. Djeco! Nemojmo biti žalosni. (*Djed vodi Turčina napolje.*) Naša je draga mamica u nebu. Njoj je dobro. A, osim toga, mi smo, eto, održali obećanje što smo ga dali svetom Nikoli. Poput onoga Akvile – Orla, mi smo kao pravi Orlovići pomogli svetoj Crkvi u njenu apostolstvu, zavili smo rane našem ljutom neprijatelju i molili smo se za njegovo obraćenje. Tako se je Isusovo kraljevstvo po nama malo raširilo.

Ivan: A ona molitva sv. Nikole? Ajmo je svi skupa izmoliti!

Tomislav: Skoro sam na nju zaboravio. Ajmo. (*Svi pokleknu.*)

Svi: „O, Vječna Riječi, o, Spasitelju moj, ti si Orao koga ja ljubim, za kojim čeznem. Ti si se spustio u naše zemaljsko progonstvo, ti si htio trpjeti i umrijeti da podigneš sve duše, da ih poneseš u naručje Presvetoga Trojstva, na vječno ognjište ljubavi!... Pa kako da se na pogled tolike

beskrajne ljubavi moje srce ne zanese za tebe, kako da ono tebe ne ljubi do ludila? O, znam, i sveci su za tebe činili ludosti, činili su velike stvari jer su bili orlovi! A moja je ludost¹³⁸ to da očekujem pomoć anđela i svetaca, da poletim k tebi na tvojim krilima, o, moj obožavani Orle. Pouzdano očekujem: doći će dan i ti ćeš sići i ponijeti me k ognjištu ljubavi, zaronit ćeš me napokon u taj žarki bezdan da me zauvijek učiniš sretnom žrtvom.“

Ivan: O, divne li vatrene molitve! U njoj sve gori i buktu. Kada bi naša domovina imala mnogo takvih duša, s toliko ljubavi, kako bi bila sretna!¹³⁹

Ivan: Zapjevajmo, braćo, našu bojnu pobjedničku pjesmu da se tako ohrabrimo u borbi protiv nevjernika. Počnimo. *(Pljesnu rukama.)*

In: „O vječna Riječi, o Spasitelju moj, ti si orao,
 Kapa za ljubav, za kojim pčesnem. Ti si se spustio
 u naše zemaljsko progonošvo, ti si klio stopjeti i uvarijeti,
 Da pouzdigneš sve duše, da ih poneseš u naravnje pševolega
 Trogšto, na vječno ognjište ljubavi! ... Da Reko, da se
 na pogled tolike beskrajsne ljubavi moje srce ne zanese
 za tebe, kako da ono tebe ne ljubi do ludila? ~ O grem,
 i sveci su za tebe činili ludosti, činili su velike, jer
 su bili orlovi! A moja ludost ~~stoji u nadi~~ to da
 očekujem pomoć svetaca i svetaca, da poletim
 k tebi na tvojim krilima, o moj obožavani Orle!
 Pouzdano očekujem, doći će dan, i ti ćeš sići i ponijeti
 me k ognjištu ljubavi, zaronit ćeš me napokon u
 taj žarki bezdan, da me zauvijek učiniš sretnom
 žrtvom.“

Faksimil rukopisa molitve „O vječna Riječi“. Započinje na str. 197.

¹³⁸ Ovdje stoje riječi „stoji u nadi“ koje je Merz u izvorniku prekrizio.

¹³⁹ U ovoj molitvi čiji smo faksimil gore donijeli iz Merzova rukopisa same drame, Merz nam je potpuno otkrio svoju dušu koja je sva prožeta gotovo mističkim proživljavanjem Božanske ljubavi i čeznućem za njom. Takve riječi i takav sadržaj mogao je napisati samo onaj koji je sam dnevno živio ove Božanske stvarnosti.

Svi (*pjevaju koralno*):

Pojte slavni boj u kojem
svlada krivdu pravednik,
uz križ časni, znamen slave,
uzdignite jasni klik,
kako Isus žrtvova se,
žrtvom posta pobjednik.

Križu sveti, drvo svako,
zavidi ti čarni sjaj,
s takvim liščem, cvijećem, granjem
nema ga ni koji gaj.
Slatko drvo, sveti čavli
nose teret slavni taj.

Žrtvu svijeta samo tebi
nositi je dao Bog,
biti lađom orošenom
krvlju Janjca nedužnog
kojom svijet će što sad tone
plovit k luci spasa svog. Amen.¹⁴⁰

Zastor pada.

¹⁴⁰ Ovo je nekoliko kitica latinskog koralnog himna „*Usta moja opjevajte*“ koji se moli, odnosno pjeva u liturgiji Velikoga tjedna. Merz ih je ovdje naveo prema starijem prijevodu koji se tada u liturgiji koristio. Ovdje donosimo samo prvu kiticu novijega prijevoda:

Usta moja, opjevajte
sretno svršen slavni boj,
Znamen Križa proslavljajte
uzdižući jasni poj,
Kako Isus žrtvova se,
žrtvom spasi narod svoj.

EPILOG

Zaključni govor

Predstava je odigrana. A iza ovoga prikazivanja krije se sveta zbilja. Vidim kako vas je oduševila poruka junačkoga bana i vi ste se oduševili za našu staru lozinku: Hrvat umire za domovinu i za Crkvu! Još se cakli suza radosnica u vašim očima, radujete se što i djeca u svim vjekovima mogu pomagati u širenju Isusova nauka. Ova su dječica prvi vjesnici naših Orlova. Želite li imati dobru djecu, vjernu vama, vjernu Crkvi te domovini, pošaljite ih u vojsku orlovsku da se oduševljeni za velike uzore pripremaju za osvajanje svijeta.

Želimo vam laku noć i da drugi put povedete sa sobom vaše prijatelje i znance i da još bolje napunite ovu dvoranu. Neka i vaša lozinka odsele bude: Bog živi.¹⁴¹

¹⁴¹ Na kraju rukopisa na posebnom listu stoji ova bilješka:

„Ovo prepisali i uredili: Duda Franjo, uč. II. razreda

Prichyhistal Anton, uč. IV. razreda; Stepinac Alojzije, uč. IV. razreda nadb. v. g.

Naslovni list izradio: A. Stepinac.“

Ovaj učenik IV. razr. koji se zvao Alojzije Stepinac nije onaj koji će kasnije postati zagrebački nadbiskup i kardinal. Imao je samo isto ime. U to je vrijeme bl. A. Stepinac studirao teologiju u Rimu i pripremao se za svećeništvo.

Manji spisi

1. IZ POVIJESTI ORLOVSTVA U HRVATSKOJ

KATOLIČKI STUDENTSKI POKRET KOD JUŽNIH SLAVENA

Napomena Uredništva. – Ovaj zanimljiv i pregledan tekst o povijesti studentskoga katoličkog pokreta kod južnih Slavena Merz je napisao kao student u Parizu 1921. god., a sačuvao nam se kao rukopis u njegovu Arhivu.¹ Za vrijeme svoga studija u Francuskoj od 1920. do 1922. Merz je budno pratio francuski katolički život i rad njihovih organizacija, posebice onih za mladež. Ovim je tekstom želio informirati francusku javnost o katoličkom gibanju među studentima u svojoj domovini. Na kraju Merz upućuje ujedno i poziv francuskim katolicima da pomognu studentski katolički pokret kod južnih Slavena razmjenom publikacija i drugim sredstvima. Iz sadržaja se može zaključiti da je ovaj tekst Merzu najprije poslužio kao predavanje koje je držao pred francuskom katoličkom publikom, ali s namjerom da ga kasnije i objavi jer pri kraju naziva ovaj svoj tekst „člankom“. Nije do sada poznato je li taj tekst stvarno bio i objavljen u kojem francuskom katoličkom časopisu.²

Ovaj smo tekst stavili na početak ovoga prvog dijela Merzovih tekstova o Orlovstvu. Željeli smo time njegovim riječima prikazati onu povijesnu pozadinu katoličkoga gibanja na kojem je nastalo i razvijalo se

¹ Na jednom mjestu u tekstu Merz spominje kako je „prošle godine“ održan veliki skup katoličke mladeži u Mariboru. Radilo se o Orlovskom sletu koji je održan u tom slovenskom gradu 1920. g. Prema tome ovaj članak Merz je pisao 1921. g.

² Ovaj je tekst jedini takve vrste koji je Merz napisao na njemačkom jeziku. Sve ostale tekstove pisao je hrvatskim jezikom. Kako bi to trebalo tumačiti? Kada je došao u Pariz, Merz još nije dobro vladao francuskim jezikom kao ni njegovi hrvatski kolege pa je tekst napisao na njemačkom koji je dobro poznao. Sigurno da je imao među Francuzima prijatelja koji su znali njemački pa su mu ga oni pomogli prevesti na francuski. Taj prijevod, nažalost, nije nam se sačuvao.

Orlovstvo kojem je Merz bio na čelu u Hrvatskoj zajedno sa svojim suradnicima.

Kada je Merz pisao ovaj svoj tekst, terminologija nazivlja za katoličko gibanje među Hrvatima koje je pokrenuo biskup Mahnić još 1903. nije bila ustaljena. Stoga Merz upotrebljava i prilagođuje neke nazive da bi njegovi slušatelji, a vjerojatno i čitatelji, mogli lakše razumjeti stvarnost katoličkoga gibanja među narodima južnih Slavena. Npr. pod nazivom „studentski katolički pokret“ koji je kao takav i započeo Merz misli na onaj pokret što ga je započeo biskup Mahnić sa studentima 1903. g., a koji je tek kasnije prozvan Hrvatski katolički pokret.

Također treba uočiti da u svom tekstu Merz rjeđe spominje riječ „hrvatski“, a umjesto toga južni Slaveni i sl. Treba imati u vidu da je tekst pisan 1921., tri godine nakon završetka Prvoga svjetskog rata i da je upravo francuska masonska politika najviše kumovala stvaranju versajske umjetne državne tvorevine nazvanom Kraljevina SHS, a kasnije Jugoslavija te je tako projugoslavensko nazivlje bilo jednostavno nametnuto cijeloj francuskoj javnosti. Stoga bi preveliko isticanje hrvatskoga imena u tekstu u ono vrijeme moglo kod francuskih slušatelja izazvati drugačije reakcije budući da su Francuzi prema svojim saveznicima Srbima iz doba Prvoga svjetskog rata imali velike simpatije i održavali s njima brojne prijateljske i kulturne veze.³

Cijeli nam članak pokazuje kako je 25-ogodišnji mladi Merz, pariški student koji je i sam kao student u Beču bio član pokreta, a sada daleko od domovine, nastavio živjeti vrijednosti pokreta i ujedno ga želio predstaviti Francuzima.

* * *

Katolički studentski pokret u europskim narodima

Ako se promatra povijest katoličkoga studentskog pokreta kod današnjih naroda, uočava se da se on razvija paralelno s općim narodnim pokretom. Kod velikih nacija koje mogu gledati razvoj svoje nacionalne kulture unatrag stotine godina katolička si je ideja stvarala različite forme kroz različita stoljeća. Na početku prošloga stoljeća kroz romantizam religiozna je ideja pridonijela procvatu umjetnosti i

³ Kada je Merz studirao u Parizu od 1920. do 1922., bila su samo petorica hrvatskih studenata ondje na studiju. Istodobno je na pariškim sveučilištima studiralo 600 studenata iz Srbije koje su stipendirale i francuska i jugoslavenska vlada.

književnosti. To se moglo, naravno, dogoditi samo kod onih naroda u kojima se za vrijeme prosvjetiteljstva borilo protiv religiozne ideje. Nacije koje nisu imale Voltairea i Lessinga nisu mogle ni proizvesti umjetnike poput Chateaubrianda, M. Hoffbauera i dr.

Kod južnih Slavena prevladavali nacionalni i politički elementi do kraja 19. st.

Na početku prošloga stoljeća kod velikih katoličkih nacija uslijedila je podjela duhova ne samo na književnom i umjetničkom polju, nego se ta podjela počela pripremati i na svim područjima kulturnoga života. Kod katoličkoga dijela jugoslavenskih naroda iz cjelokupnoga europskog pokreta romantizma razvilo se oduševljenje samo za nacionalne elemente koje je probudio ilirski pokret. U tom pokretu religioznim idejama nije se pridavala posebna pozornost zbog činjenice da one nisu bile u opasnosti. Domoljubi su u to vrijeme smatrali religiju kao nacionalno nasljedstvo koje se je učvršćivalo tijekom stoljeća za vrijeme turskih osvajanja i progona i koje se je prenijelo dalje budućim naraštajima. Ali takvo shvaćanje religije imalo je potpuno osobni i intimni karakter. O prožimanju cijeloga javnog života duhom Isusa Krista i o vrijednostima koje su propovijedale velike katoličke ličnosti poput Newmana, Görresa i drugih velikih katolika, južnoslavenski katolici nisu imali gotovo nikakvu predodžbu. Narod je i bez toga bio već katolički i njemu još nije prijetila opasnost religioznoga indiferentizma.

Nakon ilirskoga pokreta cjelokupni interes nacije ležao je isključivo na političkom i nacionalnom području i do kraja prošloga stoljeća vodile su se zapravo samo nacionalne ili političke borbe protiv Nijemaca, Mađara i Talijana.⁴ Ali kada je duh liberalizma zahvatio cjelokupni državni i javni život, tada je došao trenutak da se protiv njega bori i da se spriječi njegov utjecaj.

Biskup Mahnić započinje borbu protiv liberalizma u Sloveniji

Providnost je za tu borbu odredila bivšega profesora teologije dr. Antuna Mahnića⁵ iz Gorice (Istra).⁶ S njegovim javnim istupom kao

⁴ U Jugoslaviji ima 4 milijuna Hrvata i 1½ milijuna Slovenaca koji pripadaju Katoličkoj Crkvi. Ostatak od 7 milijuna su pravoslavni Srbi (shizmatici). Jezik Hrvata i Srba je unatoč različitosti vjere gotovo isti. Slovenski jezik je drugačiji i razlikuje se od hrvatsko-srpskog jezika, ali se može na njega gledati kao na dijalekt hrvatsko-srpskoga, premda posjeduje bogatu književnost.

⁵ Dr. Antun Mahnić bio je jedan od najdubljih jugoslavenskih mislilaca. On je bio biskup na otoku Krku u Kvarnerskom zaljevu koji se sada nalazi pod talijanskom vlašću. Katolička studentska mladež naroda južnih Slavena bila je povezana s ovim sijedim crkvenim knezom nevjerojatnim oduševljenjem; on zasluži da bude nazvan studentskim biskupom.

osnivača časopisa *Rimski katolik (Le catholique romain)* 1888. godine počinje Katolički studentski pokret kod južnih Slavena. Njegov se rad najprije usredotočio isključivo na području Slovenije, a tek se od 1903. cijeli Katolički pokret počeo širiti i među Hrvate. Bilo je to krajnje vrijeme da Katolički pokret zahvati studentsku mladež imajući u vidu da je mladež ionako bila odgojena i živjela po katoličkim načelima. U to je vrijeme omladinsko društvo tzv. *Naprednjaci* osuđivalo katolicizam kao „protukulturnu utopiju koja se proširila iz inozemstva i kao površnu znanost kojoj se slijepo vjeruje“, kako se izražavala liberalna znanstvena inteligencija. U svojim publikacijama Mahnić se je u počecima borio prije svega protiv širenja učenja liberalizma kao načina života i zbog toga je već 1893. godine osnovao slovensko katoličko društvo *Danicu* u Beču. Time je dao prvi poticaj da se iz toga bečkog slovenskoga društva regrutiraju najbolji kulturni radnici za već postojeći narodni Katolički pokret u Sloveniji. Uskoro je bila osnovana i srednjoškolska katolička organizacija. A katolički studentski pokret aktivno je sudjelovao u radu katoličkih organizacija i ustanova koje je pokrenuo i utemeljio genijalni socijalni vođa slovenskih katolika dr. Janez Krek. Taj uski kontakt s narodom slovenskih katoličkih studenata još i danas postoji i oni su najaktivniji članovi cvatućega slovenskog katoličkog narodnog pokreta.

Biskup Mahnić osniva Hrvatski katolički studentski pokret

Biskup Mahnić osnovao je i Hrvatski katolički studentski pokret, ali je on išao svojim samostalnim putem. Njegova je povijest ujedno i povijest Katoličkoga pokreta u hrvatskom narodu uopće. Prije 1903. u Hrvatskoj nije postojao katolički pokret. Na prijedlog biskupa A. Mahnića nekoliko je akademičara u istoj godini osnovalo u Beču društvo *Hrvatska*, a nakon toga uslijedilo je osnivanje časopisa *Luč* kojim se je vodila borba protiv postojećega liberalizma.

Iz Beča se je uspostavio kontakt s domovinom i sve književne publikacije prosuđivale su se s katoličkoga stajališta. S idealno odabranim suradnicima časopisu *Luči* uspjelo je u razdoblju od deset godina stvoriti nove oduševljene studente s katoličkim idealima; oni su u narod počeli unositi svoje ideje još prije izbijanja Prvoga svjetskog rata. Književni interesi, kao i socijalni koji su do tada prevladavali, bili su time stavljeni u pozadinu. U tom razdoblju hrvatski i slovenski katolički studentski pokret paralelno su se razvijali i s vremenom su se jedan drugom približavali. Nekoliko je hrvatskih studenata u to vrijeme posjećivalo

⁶ Gorica je sada pod talijanskom vlašću.

Sloveniju i kod nezaboravnoga dr. Kreka upoznavali su se i proučavali uzorne katoličko-socijalne institucije u Sloveniji.

Pokret je imao posebno jake korijene među srednjoškolcima. Srednjoškolske katoličke organizacije brzo su se razvile, i to isključivo iz literarnih sekcija Marijinih kongregacija. Povezanost između Katoličkoga pokreta i Marijine kongregacija među studentima još je uvijek čvrsta.

Razvoj pokreta – Jugoslavenska katolička đaćka liga

Tijekom Prvoga svjetskog rata pokret nije stvorio ništa novoga, ali s veseljem očekivana nacionalna sloboda te ujedinjenjem sva tri naroda u jednu državu stvoreni su uvjeti da je osnovana središnja organizacija nazvana *Jugoslavenska katolička đaćka liga*.

Tijekom školskih praznika katolička studentska organizacija zajedno sa srednjoškolcima i studentima provodila je dalekosežne aktivnosti u narodu. U okviru studentskih ljetnih klubova održavala su se predavanja i tečajevi u cijeloj zemlji; katolički studenti osnivali su i narodne biblioteke, širili su katoličku štampu i time su nadoknadili obvezu i rad države koja je to propustila učiniti.

Jugoslavenska katolička đaćka liga sa sjedištem u Zagrebu sastoji se od 10 akademskih društava i isto toliko teoloških udruženja i ferijalnih klubova i od preko 50 organizacija srednjoškolaca i srednjoškolki. Unatoč teškim borbama protiv javnoga mišljenja i protiv neprijateljski nastrojenih profesora, vladajućih krugova i studentskih grupa, Katolički studentski pokret je nakon održanoga Prvog velikog kongresa katoličke studentske organizacije u poznatom hodočasničkom mjestu Trsatu 1906. doživio velik zamah. Na stijenama Jadranskoga mora ispred marijanske hodočasničke crkve studenti su se svečano zavjetovali da će narode južnih Slavena u Kristu obnoviti i da će vatru Katoličke Crkve prenijeti na shizmatičke narode balkanskoga poluotoka. Nakon toga kongresa središte je pokreta, koje je do tada bilo u Beču u prvom osnovanom društvu katoličkih akademičara *Hrvatska*, preneseno na društvo *Domagoj* koje je osnovano 1906. u Zagrebu i koje je i danas središte hrvatskoga katoličkog života. I redakcija mjesečnoga časopisa *Luč* godine 1911. prenesena je iz Beča u Zagreb.

Rudolf Eckert i Petar Rogulja – predvodnici Katoličkoga pokreta

U istoj godini počinju katolički studenti Rudolf Eckert (+1915.) i Petar Rogulja (+1920.) izdavati svoje dnevne novine pod nazivom *Riječke novine*. Oba novinara bili su markantne osobnosti Hrvatskoga katoličkog pokreta. Obojica su većim djelom studirali u inozemstvu –

Njemačkoj, Nizozemskoj i Belgiji – i time su presadili katoličke ideje iz inozemstva u domovinu. Ni jedan nije doživio 30 godina, ali su ipak više puta bili određeni kao kandidati za državnu znanstvenu katedru na Sveučilištu u Zagrebu.

Velike aktivnosti studentskoga Katoličkog pokreta

Dio temelja cijeloga Katoličkog narodnog pokreta jesu organizacije koje se nalaze u inozemstvu. Katolički je student zajedno sa svojim već diplomiranim kolegama vođa Katoličkoga narodnog pokreta u Jugoslaviji. On je pisac i urednik, političar, govornik i vođa omladinskih organizacija. Velika većina studenata žrtvovala je svoju egzistenciju za pokret; neki od njih nisu mogli završiti svoje studije, a mnogi već sa završenim studijima rade pod najnepovoljnijim materijalnim uvjetima, odrekli su se doma i obitelji za pobjedu Katoličkoga narodnog pokreta.

Posljednji čin organiziranoga studentskog pokreta bio je krajem srpnja prošle godine za vrijeme velikoga slavenskog orlovskog tjelovježbenog sleta u Mariboru. Na tom studentskom kongresu sudjelovalo je preko 2000 organiziranih studenata i studentica koji su došli iz velike udaljenosti i uz naporno putovanje. Osim savjetovanja o unutarnjim problemima vodila se je i diskusija s predstavnicima stranih organizacija i postavljen je temelj za Internacionalnu katoličku studentsku uniju.⁷

Pogled prema Istoku i pravoslavnima

Pogled cijeloga studentskog Katoličkog pokreta sada je usmjeren prema Istoku. Srpski dio naroda ne priznaje postojeći narodni pokret na religioznim načelima. To je providencijalna misija katolika južnih Slavena da ostvare ideju unije u svojoj vlastitoj državi kako bi se pripremilo povezivanje Istoka s univerzalnom Crkvom. Studentske katoličke organizacije žele također djelovati na tom području i već se traže načini kako bi se stvorio put za osnivanje jednoga privremenog religioznog analognog pokreta među srpskim pravoslavnim studentima.

Katolicizam pokazuje tek tada posebnu snagu djelovanja kada se različite nacije međusobno upoznaju, ne obazirući se na vladajuće predrasude i postojeće državne granice i kako bi goruća ljubav prema

⁷ Na kongresu je također zauzet stav prema masonsko-slavenskoj gimnastičkoj organizaciji *Sokol* i prema Orlovskoj katoličkoj tjelovježbenoj organizaciji i taj je stav proveden u našoj organizaciji.

našoj svetoj Crkvi, koja je jedina pokretačka snaga Katoličkoga pokreta u cijelom svijetu, postala jedino mjerilo naših uzajamnih prosudbi.⁸

* * *

Napomena Uredništva. – *Kada se Orlovstvo bilo već dobro razvilo u Hrvatskoj, pokrenuta je i izdavačka djelatnost Hrvatskog orlovskog saveza. Donosimo ovdje reklamni tekst što ga je Merz sam sastavio i predvidio da bude objavljen na kraju njegove brošure koju je namjeravao izdati 1926. za hrvatsku omladinu u povodu proslave Tisućite obljetnice Hrvatskog kraljevstva. O samoj brošuri vidi detaljnije na sljedećim stranicama u poglavlju Prilozi za duhovnost Orlovstva, članak Hrvatskoj omladini o Hrvatskom kraljevstvu. (str. 218)*

ORLOVSKA KNJIŽNICA
Hrvatskoga orlovskog saveza
Zagreb – Kaptol 27

VJEŽBOVNIK (rasprodano; drugo izdanje u pripremi)
ZLATNA KNJIGA hrvatske orlovske omladine... 10 din
PRIRUČNIK Orlovske organizacije... 13 din
ORLOVSKA HIMNA... 1 din
ORLOVSKA RAZGLEDNICA... 1 din
HRVATSKO SOKOLSTVO s katoličkoga stajališta
(ili Interkonfesionalizam)... din 3
MLADOST, časopis za hrvatsku katoličku omladinu
(izlazi jedanput mjesečno) – Godišnja pretplata –24 din
Dr. I. Merz: NAJNOVIJA ČUDESA U LURDU –5 din

⁸ Ima još jedan odlomak teksta kojim završava ovaj članak, ali ga je u rukopisu prekrizio. Mi taj prekrizani odlomak ipak ovdje donosimo budući da u njemu nalazimo važne podatke da je ovaj članak-predavanje bio u stvari upućen francuskoj publici. Taj odlomak glasi: „Ovaj kratki niz članaka neka posluži francuskim katolicima kao kratka informacija o djelovanju Božje milosti u jugoslavenskim zemljama, a kao realan uspjeh željeli bismo da francuski katolici i nas izvješćuju od vremena do vremena o svom životu i nastojanjima i da nam redovito šalju svoje časopise i izdanja.“

OMLADINSKI SAVEZ I ORLOVSKI POKRET

Napomena Uredništva. – U Arhivu Ivana Merza sačuvan je prvi dio njegova izlaganja što ga je održao na jednom od pripremnih sastanaka za osnivanje Hrvatskoga orlovskog saveza koji su održavani tijekom 1923. god. U Hrvatskom katoličkom omladinskom savezu (HKOS-u), koji je bio omladinska grana Hrvatskoga katoličkog pokreta, ozbiljno se bilo počelo raspravljati o ujedinjenju te organizacije s orlovskim pokretom koji se sve više širio među mladima po hrvatskim krajevima. U te rasprave aktivno je bio uključen i Ivan Merz koji je 18. VIII. 1923. bio izabran za predsjednika HKOS-a.

Kako je Orlovstvo sve više privlačilo mladež, mnogi su članovi HKOS-a ulazili i u orlovska društva pa su tako isti mladići bili članovi dviju organizacija koje su imale gotovo identične ciljeve. Osim spajanja dviju organizacija trebalo je raspraviti i odnos sa slovenskom Orlovskom organizacijom od koje se orlovski pokret proširio u hrvatske krajeve. Razlike su bile dosta velike jer se među hrvatskim Orlovima i u HKOS-u promovao ozbiljniji kršćanski život i odgoj, a što nije bio slučaj u slovenskom Orlovstvu. Stoga je veoma zanimljivo pročitati Merzova razmišljanja o tim pitanjima. Iznosi razloge za i protiv naginjući prema osamostaljenju organizacije.

Spomenimo da je odmah na početku novoosnovanoga Hrvatskog orlovskog saveza (HOS-a) Merz obavijestio hrvatske biskupe u ime HOS-a da se nova organizacija stavlja na temelje Katoličke akcije. S tim je u vezi veoma značajno i hrvatsko izdanje priručnika Orlovske organizacije Zlatne knjige koju je Merz pripremio i gdje je jasno naglašena vjerska dimenzija i mjesto svećenika u organizaciji.

Na početku osnivanja HOS-a Merz je predlagao da se nova organizacija zove Hrvatski katolički orlovski savez, ali njegov prijedlog da se nazivu organizacije doda pridjev „katolički“ nije bio prihvaćen. Tada je on zahtijevao da se u zapisnik te sjednice unese da je on to predlagao, što je i učinjeno. Taj detalj imamo sačuvan u zapisniku sa utemeljiteljske sjednice HOS-a koja se održala 16. XII. 1923.⁹

Kao geslo Hrvatskoga orlovskog saveza Merz je predložio ovu lozinku: Žrtva – Euharistija – Apostolat. To je pojednostavljeno i skraćeno geslo francuskih euharistijskih križara od kojih ga je Merz preuzeo jer mu se ta organizacija za mladež najviše svidjela dok je

⁹ Josip Vrbaneč, *Vitez Kristov Ivan Merz*, Zagreb, 1943., str. 113

proučavao katoličke pokrete i organizacije u Francuskoj za vrijeme svoga studija u Parizu. Ostali odbornici na sjednici bili su malo suzdržani jer im se geslo činilo prepobožno, ali su naknadno Merzov prijedlog ipak prihvatili.¹⁰

Od toga izlaganja Ivana Merza sačuvan je u njegovu Arhivu samo prvi dio. Ali već i iz ovoga dijela vidimo kako je Merz dobro uočio problematiku i kako je dao dobre i veoma mudre prijedloge za rješenje ujedinjenja dviju organizacija do čega je stvarno i došlo 16. prosinca 1923. kada je stvorena jedinstvena katolička organizacija za mladež pod nazivom Hrvatski orlovski savez sa sjedištem u Zagrebu. O tome je odmah u siječnju sljedeće 1924. godine Merz objavio u Katoličkom listu poseban informativni članak pod naslovom Nove smjernice omladinskoga pokreta u kojem opširno govori o ujedinjenju dviju organizacija, kao i o novom smjeru kojim ide Hrvatski orlovski savez, a koji je sav izražen u duhovnom priručniku Orlovske organizacije Zlatna knjiga koja je upravo tih dana bila i objavljena.¹¹ U tom objavljenom članku Merz je koristio najvažnije misli iz ovoga svog izlaganja što ga je kao svoj prilog diskusiji iznio na pripremnim sastancima za osnivanje HOS-a. Ovaj je tekst veoma koristan za upoznavanje povijesti osnivanja ove nove ujedinjene organizacije za hrvatsku mladež kao i velikoga doprinosa i uloge koju je Merz imao u njoj.

* * *

Kriza koju sada proživljava kod nas pokret hrvatske katoličke omladine sili nas da riješimo dva problema:

1. Kakvo stajalište treba zauzeti Hrvatski orlovski pokret prema Ljubljani?

2. Kakav će biti odsada odnos između Orlovskoga pokreta i Omladinskoga saveza?

Što se tiče našega odnosa prema Ljubljani, valja istaknuti sljedeće:

a) Orlovski pokret, kao pokret katoličke omladine u hrvatskim zemljama, integralni je dio Katoličkoga pokreta u hrvatskim zemljama. On zato treba raditi po direktivama one instance koja ravna cjelokupnom Katoličkom akcijom u hrvatskim zemljama.

b) U hrvatskim se zemljama osjećaju u pogledu rekristijanizacije druge potrebe negoli u Sloveniji. Naše je vjersko stajalište daleko

¹⁰ Vidi *Isto*: str. 104

¹¹ Vidi: Ivan Merz, *Nove smjernice omladinskog pokreta*, Katolički list, br. 1, 3. 1. 1924., str. 10–11.

zahtjevnije jer ono traži u vjerskom pogledu od svakoga pojedinog člana mnogo više negoli to traže Slovenci. Mi ne nastojimo dobiti velik broj članova, već želimo odgojiti *u vrlo polaganu* radu elitu koja će dalje apostolski djelovati. Iz toga razloga držim da se Orlovski pokret (ili pokret hrvatske katoličke omladine) mora razvijati neovisno o Sloveniji.

c) Među slovenskim Orlovstvom vlada sada duh koji po mome mnijenju nije posve u skladu s načelima sv. Crkve. Oni tvrde da je Orlovska organizacija neovisna o crkvenoj kontroli i da se može razvijati neovisno i protiv volje hijerarhije. Zatim, otklanjaju duhovnoga vođu: svećenik može biti samo brat ili odbornik ravnopravan sa svim ostalim članovima.

Držim da su ove ideje vrlo pogubne i naša je dužnost očuvati hrvatsku katoličku omladinu od ovoga utjecaja.

Moramo dakle razmišljati o sljedećemu:

1. Da se naš Orlovski pokret odijeli od Slovenaca i da samostalno razvije svoju akciju.

2. On bi trebao zadržati kulturne smjernice slovenskoga Orlovstva, ali bi morao u vjerskom pogledu ići onim smjerom kojim je prošao Omladinski pokret. Mora naime sav svoj rad postaviti na vrhunaravnu podlogu organizirajući za orlovski pokret sv. mise, pričesti žrtve, molitve.

3. U tehničkom pogledu treba raditi kao i Slovenci.

Prije negoli pretresemo odnos Orlova i omladinaca kod nas, izmijenimo misli o navedenim trima točkama. Čujmo o tome sud braće Orlova!

Postignemo li samostalnost Hrvatskoga katoličkog orlovskog pokreta, ostvarimo li Hrvatski katolički orlovski savez, to se mora riješiti odnos između Hrvatskoga orlovskog saveza i Hrvatskoga omladinskog saveza.

Obje ove prosvjetne organizacije (tj. obnovljeni Orao i sadašnji Omladinski savez) teže za istim ciljem: odgojiti i organizirati elitu katoličke omladine koja će apostolski djelovati u hrvatskom narodu. Pogledajmo obje ove organizacije posebno i pogledajmo u čemu je prednost, odnosno nedostatak svake pojedine.

Faksimil rukopisa Ivana Merza iz članka o Omladinskom savezu i Orlovstvu. (Vidi tekst na kraju prethodne stranice, 210)

Postignemo li samostalnost Hrv. kat. Orlovstva - ostvarimo li
Hrv. kat. Orlov. Savez to se mora odvijati između
H. Orlov. Saveza i Hrv. Omlad. Saveza.

Obe ove projektne organizacije ~~teže ga postaviti~~
(t. j. obnovljeni Orlov. i sadašnji ^{Omlad.} Omlad. Savez) teže za istim ciljem:
^{organizirati} odgojiti elitu kat. omladine, koja će apostolski djelovati u
hrv. narodu. Pogleđajmo obe ove organizacije naposljetku
pogleđajmo u čemu je prednost odnosa nedostatak prakse
pojedine.

A. Omladinski savez

1. *Prednosti.* Omladinski savez uspio je u vrlo kratkom roku udariti smjernice vjerskom odgoju svojih članova. On je postavljen na vrhunaravnoj podlozi i od svakoga se pojedinog omladinca traži stanovit minimum vjerskoga života: barem jednom mjesečno sv. pričest, i to zajednička sv. pričest i slično. Uvođenje službenoga duhovnika, cijeloga niza vjerskih rezolucija koje se tiču presvete Euharistije, misa koje se imaju čitati za sam omladinski pokret, pravila odobrena od gosp. nadbiskupa, posebni blagoslov Svetoga Oca – sve to dokazuje da je Omladinski savez u prvoj fazi svoga života nastojao čvrsto izgraditi one kanale iz kojih će u budućnosti strujati na nj Božji blagoslov. Bili smo uvjereni da je čitanje rezolucija Kongresa bilo potrebno u početku i da će se druga faza, socijalna (apostolska) ili koja druga (to sve ovisi o volji Božjoj) posve harmonično razviti iz ove religiozne.

Iz religiozne faze Omladinski pokret još nije izišao; tek sada radimo na tome da se u svim biskupijama imenuju vrhovni savjetnici za pojedine biskupije koji će voditi brigu za vjerski život u omladinskim društvima njihove biskupije.

Nastojat ćemo zatim da svako pojedino omladinsko društvo dobije svoga posebnog duhovnika. Držimo da je ova religiozna priprava

najvažnija i da je svaki katolički pokret na lošim temeljima koji ne računa s Nebom kao s realnom činjenicom.

2. *Nedostatak* Omladinskoga pokreta bio bi sljedeći: uslijed intenzivna religiozno-kulturnoga djelovanja on odbija one mladiće koji su po sebi dobri ili koji bi mogli postati dobrima, ali za koje je takav rad pretežak. Vanjski nastupi, vježbe, vrlo su zgodna sredstva da se ta mladež privuče jer ona želi da ovim laganim vanjskim radom manifestira pred javnošću svoje katoličko vjerovanje i da tako odmah nađe vanjsku nagradu za svoj unutarnji idealizam.

B. Orlovski pokret

1. *Prednost*. Nedvojbeno je da se s ovom činjenicom mora računati i čini mi se da Orlovska organizacija polaže daleko veću važnost na ove mladenačke preduvjete negoli to čini Omladinski pokret. U ovome leži i privlačnost Orlovskoga pokreta i vjerojatno je da će se ovaj daleko hitrije razviti od Omladinskoga pokreta.

2. *Nedostatak*. Orlovstvo, kakvo je danas u Sloveniji i kod nas, ne teži ni izdaleka toliko za unutarnjom obnovom kao Omladinski pokret. Želimo li dakle da počne raditi u onom duhu za kojim težimo, to bi ono moralo poprimiti sav religiozni plus Omladinskoga saveza; morao bi se obvezati da će provoditi rezolucije koje je primila posljednja glavna skupština Omladinskoga kongresa.

Iz navedenoga dolazimo do sljedećih problema:

Napomena Uredništva. - Ovdje završavaju sačuvane stranice Merzova izlaganja. Iz nedovršene rečenice očito je da je postojao i nastavak koji se nažalost nije sačuvao u Arhivu Ivana Merza. Prema gore iznesenim mislima sigurno je sadržavao zanimljive Merzove prijedloge za rješanje nastale situacije o osamostaljenju hrvatskog Orlovstva i njegovu spajanje s Hrvatskim katoličkim omladinskim savezom što se i dogodilo 16. XII. 1923. kada je osnovan Hrvatski orlovski savez. Očito da je tome puno pridonio sam Merz pa je to on i detaljno opisao u svome članku Nove smjernice omladinskoga pokreta, *Katolički list*, br. 1, od 3. siječnja 1924., str. 10–11. Kao što se vidi po datumu, članak je objavljen odmah sljedeći mjesec nakon što se hrvatsko Orlovstvo osamostalilo.

2. DUHOVNI I ORGANIZACIJSKI PROFIL ORLOVSKE ORGANIZACIJE

NACRT PRIRUČNIKA ZA ORLOVSKU ORGANIZACIJU

Napomena Uredništva. – Među raznovrsnim rukopisima većega ili manjeg obima u Arhivu Ivana Merza nalazi se i ovaj tekst od samo jedne stranice. Već letimičnim pogledom po naslovima možemo zaključiti da se radi o sadržaju jedne knjige o Orlovstvu koju je Merz kanio napisati. Prema naslovima pojedinih poglavlja to je trebao biti informativno-formativno-duhovni priručnik namijenjen u prvom redu članovima Orlovske organizacije. Nažalost, Merz nije dospio ovu zamisao i ostvariti. Ostala je samo ideja i njegova namjera na ovom papiru od jedne stranice što, među ostalim, pokazuje svu njegovu širinu duha i zauzetost za promicanje ove odgojne katoličke organizacije za mladež i onih vrijednosti koje je ona nastojala živjeti i provoditi.¹²

* * *

Prvi dio

Općenito

Predgovor preuzv. dr. Ivana Šarića

Što očekuje sv. Crkva od Hrvatskoga orlovstva

Osjećanje s Crkvom – *Sentire cum Ecclesia*.

(Božanski ustav sv. Crkve)

Euharistija – središte svijeta

Molitva i rad

Dostojanstvo misnika Božjega

Osvajanje svijeta (misije)

Sveta unija (istočno pitanje)

Crkva – socijalna preporoditeljica

¹² Međutim, ne znači da jednoga dana netko ne bi mogao sastaviti takav priručnik na temelju mnogih sličnih ili istovjetnih njegovih tekstova koji su raspršeni u njegovim objavljenim i neobjavljenim radovima, a koje bi se lako moglo sabrati i svrstati pod pojedina poglavlja i naslove kako ih je Merz ovdje formulirao.

Apostoli – svjetovnjaci (historijska skica)
Suvremeni apostolat svjetovnjaka

Drugi dio

Praktične smjernice za suvremenoga katolika
Filozofija i teologija – temelj svake naobrazbe
Život sa sv. Liturgijom
Ljepota i umjetnost
Crkva i ljudsko tijelo
Apostolat radosti (Keppler, priroda itd.)
Odgoj za obitelj
Odgoj za građanski život (politika, štampa, javno mnijenje)
Katolički ekonomsko-socijalni apostolat
Obrana katoličke škole
Povijest: trijumf katolicizma
Znanost: trijumf sv. Crkve
Katolički omladinski pokreti u svijetu
Katolicizam i naša narodna pjesma, naši narodni običaji
Što su Hrvati učinili za sv. Crkvu
Preporod apostolata svjetovnjaka među Hrvatima
(Katolički pokret, Mahnić, Eckert, Rogulja)
Orlovstvo u Češkoj
Orlovstvo u Sloveniji
Orlovstvo u Hrvatskoj
Sv. Ivan Evandelist
Orao simbol
Harmonija u ljudskoj zajednici
Filozofsko opravdanje poslovnika
Ljudsko društvo ne može biti bez naravnoga poretka
Čudoredni apostolat Orlovstva (alkoholizam, zabava, ples)
Izvori naobrazbe mladoga Orla (knjige, časopisi, kartoteka)
Naraštaj (orlovski), nadnaravno značenje: dijete i djetinjstvo
Odgoj za apostolat
Pedagoško značenje tjelovježbe: sv. Pavao, viteški redovi
Crkva i sport, naš sistem (V., VI., VII. ostaje)

PREDAVANJE O ORLOVSTVU

***Napomena Uredništva.** – Ovaj tekst sadrži nekoliko Merzovih vlastoručno ispisanih stranica. Sam naslov koji je Merz stavio na početak prve stranice jasno kaže da se radi o predavanju; točnije, to je nacrt predavanja koje je Merz održavao u pojedinim orlovskim društvima po Hrvatskoj. Iz samoga teksta vidi se da je to bio samo podsjetnik; rečenice su kratke, često nekompletne, negdje samo natuknice da ga podsjetite na teme i sadržaje koje je dobro poznao.*

Premda se radi samo o natuknicama, međutim, i iz takva sažeta teksta vidi se kako je Merz shvaćao Orlovstvo i što je smatrao u njemu bitnim: naglasak na duhovnosti organizacije koja je prožeta katoličkim i crkvenim duhom te usmjerena prema promicanju socijalnoga apostolata. Mogli bismo reći: shematski prikaz duhovne fizionomije Orlovstva kako ga je Merz ne samo zamislio, nego i nastojao ostvarivati i u tome na kraju uspio. Na početku predavanja navodi najprije biblijske temelje Orlovstva. Naglašava vrhunaravni cilj Orlovstva te pojašnjava kako se cijela djelatnost Orlovstva treba uklapati u poslanje Crkve i njezinu misijsku djelatnost, tj. spašavanje i posvećivanje duša. Imajući pozornost za društvo u kojem se živi pokazuje kako se Orlovstvo angažira u stvaranju katoličke kulture i kako se bavi i promiče katolički socijalni apostolat. Na kraju predavanja Merz ističe na koji se način Orlovstvo odnosi prema raznim područjima društvenoga i crkvenoga života.

* * *

Bog je stvorio omladinu tako da se ona zbog razvoja mora gibati. Orlovstvo računa s tom činjenicom i nastoji ovom razvoju dati poseban smjer.

U Orlovstvu uvijek treba razlikovati bitno od nebitnoga: bitno je da je ono organizacija za katolički socijalni apostolat, nebitni elementi su odora, tjelovježba i velike organizatorske forme.

Biblijski temelji orlovskog apostolata

Nakon babilonskoga sužanjstva Božji, tj. židovski narod povratio se u Jeruzalem i tamo ponovno izgradio hram. No Bog ga je ponovno kaznio jer je bio nevjeran. Antioh Epifan osvoji Jeruzalem i opustoši hram. Izda zakon kojim se posvuda zabranjivalo ispovijedanje židovske vjere. Na

svim su se mjestima podigli idoli i bilo je toliko apostata da se činilo te će iščeznuti vjera Abrahama, Mojsija i Izraela. Bog podiže nekoliko junaka. Jedan svećenik koji se zvao Matatijas organizira sve one koji su još uvijek gorjeli za Zakon i za bogoslužje. Imenova svoga sina Judu Makabejca vojskovođom vojske koja će se boriti za prava pravoga Boga. I Juda je naravno vojevao sa svojom malenom četom. U bitki je sličio mladom lavu koji riče na svoj plijen. Uništi sve bezbožnike, pobijedi veliku vojsku Antiohovu i uspostavi bogoslužje u Jeruzalemu. Božji je duh ispunjao dušu Makabejca; oni osvojiše svoju domovinu i spasiše dušu svoga naroda. S tri tisuće Židova pobijedio je 48.000 Asiraca.

Sv. Ivan Zlatousti veli: „Antioh, s nadimkom Epifan, pošto je zaposjeo Judeju i sve opljačkao i pošto je prisilo mnoge Židove da se odreknu vjere svojih otaca, Makabejci ostadoše stalni i nepokolebani u ovim kušnjama. Obilazili su svu zemlju i skupljali zdrave i vjerne članove, a one koji su bili potišteni i koji su se dali pokvariti, i te su u velikom broju doveli natrag u prvo stanje... I ova su bodrenja podigla na noge vojsku najhrabrijih ljudi koji se nisu borili za svoje žene, za svoju djecu, za svoje slugu; nisu se borili da oslobode svoju domovinu ropstva, već *za zakon svojih otaca* i za pravo svoga naroda. I kada su se stavili u bojne redove i poklanjali svoje živote, neprijatelj bi potučen; *manje su se pouzdavali u svoje oružje, a više u ideju koja ih je oboružavala i bili su uvjereni da je ta ideja u stanju sama pobijediti, pa i bez ikakva oružja.*“

Kada su išli u boj, nisu ispunjavali zrak ni galamom ni svjetskim pjesmama kao što to čine neki narodi, već su se Bogu molili da im odozgo pošalje svoj blagoslov, da im priteče u pomoć, da ih potpomaže, da im pruži ruku jer su vojevali radi njega, jer su vojevali radi njegove slave.

Orlovstvo veli: kao što su Makabejci unatoč svom junaštvu, svojoj intelektualnoj i moralnoj sili, polagali više važnosti u pomoć Božju nego u svoje oružje, isto tako su sredstva kojima se Orlovi služe u prvom redu vrhunaravna, a najvažnija je Euharistija.

Cilj nadnaravni – sredstva nadnaravna

Prvi konačni cilj Crkve i svega na svijetu: slava Božja (*Fimis ultimus primarius*). - Drugi konačni cilj je posljedica prvoga: spas duša (*Fimis ultimus secundarius*).

Prvi bliži cilj Crkve: posvećivanje duša (*Fimis proximus primarius*). Drugi bliži cilj Crkve: stvaranje katoličke kulture (*Finis proximus secundarius*).

Crkva postiže oba svoja bliža cilja pomoću: direktnih i indirektnih sredstava apostolata.

Direktna sredstva – prvi bliži cilj Crkve

Redovita duhovna pastva: dijeljenje sakramenata, pohađanje bolesnika, čisto vjerska udruženja. Ova direktna sredstva teže poglavito za promicanjem savršenoga kršćanskog života (Canon 685).

Indirektna sredstva

To su poglavito institucije koje ostvaruju drugi bliži cilj Crkve i katoličku kulturu.

Orlovstvo

Crkva, dakle, u realizaciji svoga drugog bližeg cilja stvara katoličku kulturu. Ovo stvaranje katoličke kulture nazivamo katoličkim socijalnim apostolatom. Orlovstvo je pomoćnik Crkve u njejoj posebnoj misiji:

- a) posvećivanje (spašavanja) duša (*Finis proximus primarius*)
- b) stvaranje katoličke kulture (*Finis proximus secundarius*).

Suradnja svjetovnjaka

Teolozi vele da nisu samo apostoli ispovijedali Krista i kraljevstvo Božje kada je sišao Duh Sveti, već i mnogi učenici svjetovnjaci. Suradnje svjetovnjaka s Crkvom uvijek je bilo.

Cilj Orlovstva: primijeniti, učvrstiti, širiti, braniti katolička načela u životu pojedinaca, obitelji i društva.

U zajednici s papom i biskupima: gdje se radi o obnovi svega u Kristu, dakle o jednomu vjerskom cilju, tamo prema božanskoj ustanovi Crkve biskupi moraju voditi.

Demokratizam: dobrotvorna akcija u korist bijednih slojeva.

Poslovnik: pravni poredak (Taylor, Tayolles). Red u prirodi. Pravna dužnost, kanonsko pravo.

Politika: izvan i iznad svake političke stranke. To ne znači da je Orlovstvo politički akonfesionalno: katolik je u javnom i političkom životu zastupnik svoga vjerovanja. I zato kada bude radio izvan Orlovstva, radit će kako to traži spas duša, sloboda Crkve, opće javno blagostanje države. Orlovstvo odgaja za građanski život, kao što škola odgaja za činovnika, tehničara itd., ali Orlovstvo je izvan i iznad svih političkih agitacija i trzavica, iznad i izvan svih političkih kampanja.

Tjelovježba: tijesno je vezana s omladinskim organizacijama Orlovstva, ali nije bitno vezana. Tjelovježba je važna za omladinu.

3. PRILOZI ZA DUHOVNOST ORLOVSTVA

HRVATSKOJ OMLADINI PRIGODOM TISUĆITE OBLJETNICE HRVATSKOGA KRALJEVSTVA

***Napomena Uredništva.** - U listu za katoličku mladež Mladost Merz je objavio opširan članak pod naslovom „Katoličanstvo i hrvatski narod“.¹³ Sljedeće godine, 1925., kada se slavila tisućita obljetnica hrvatskoga kraljevstva, Merz je želio isti članak objaviti i kao posebnu brošuru. Napisao je i poseban predgovor za tu brošuru. Taj zanimljiv predgovor koji otkriva njegovu dušu koja je puna ljubavi prema Kristu, Crkvi i svome narodu sačuvan je u njegovu Arhivu zajedno s izvornim rukopisom istoga članka koji je već bio objavljen. Osim predgovora Merz je sam sastavio skicu kako bi trebala izgledati i naslovna stranica brošure, a dodao je za kraj i reklamu za ostala izdanja Hrvatskoga orlovskog saveza. Sve to donosimo ovdje. Svrha je cijeloga članka i potom namjeravane brošure bila osvještavanje značenja povezanosti Hrvata s Katoličkom Crkvom i s Rimom i kako na tim temeljima treba graditi budućnost, za što su na poseban način bili pozvani članovi Orlovске organizacije. U izvornom rukopisu na kraju predgovora Merz se nije potpisao svojim imenom nego pseudonimom „Orao“. Ovaj članak (ali bez ovoga predgovora) koji je bio namijenjen da se ponovno tiska kao brošura, što se nije ostvarilo, ponovno je objavljen u 2. svesku Sabranih djela Ivana Merza, 2011. g. na str. 198–214, i to onako kako je već bio objavljen u Mladosti. Prije predgovora donosimo i naslovnicu tj. prvu stranicu za planiranu brošuru kako ju je sam Merz skicirao.*

* * *

¹³ Mladost, br. 11–12, 1924., str. 201–214; Sabrana djela Ivana Merza, sv. 2., Zagreb 2011., str. 198 - 212

ORLOVSKA KNJIŽNICA
Svezak 4
Žrtva – Euharistija – Apostolat

HRVATSKOJ OMLADINI PRIGODOM
TISUĆITE OBLJETNICE HRVATSKOGA KRALJEVSTVA
(Katoličanstvo i Hrvatstvo)¹⁴

Sastavio: Orao¹⁵
Izdao: Hrvatski orlovski savez
Zagreb 1925., cijena 2,50 din

PREDGOVOR

Mladost, glasilo organizirane hrvatske omladine – Orlova, donijelo je ovaj članak u posljednjem broju prošloga godišta. U njemu je u neku ruku u kratkim crtama prikazana nacionalna ideologija hrvatskih Orlova. Orlovski pokret koji se je u posljednje vrijeme snažno razmahao po svim pokrajinama želi prigodom tisućite obljetnice Hrvatskoga kraljevstva svoj našoj omladini doviknuti: katolička vjera bila je vjera tvojih otaca; njoj sav hrvatski narod treba zahvaliti svoju slavnu prošlost. Želiš li da u ovo sudbonosno doba hrvatski narod ponovno ojača na svim područjima života, to neka postavi kao temelj svojem radu velika i jedina istinita načela Crkve Kristove, Crkve Katoličke.

Neka ti geslo, hrvatska omladino, u ovoj jubilarnoj godini bude: preporod naroda u Kristu po katoličkoj konfesionalnoj organizaciji!

Svaki narodni rad koji se ne obazire na vječna načela Katoličke Crkve i kršćanskoga ćudoređa urodit će prije ili kasnije sudbonosnim posljedicama i po sav narod. Zato svi na okup u Orlove!

Orao

¹⁴ Izvorni rukopis na prvoj stranici ove zamišljene brošure donosi ovaj naslov: HRVATSTVO I KATOLICIZAM (Orlovstvo s nacionalnoga stajališta). Međutim, Merz ga je prekrizio i stavio drugi naslov koji smo gore naveli.

¹⁵ U rukopisu ispod riječi „Sastavio“ stoji I. M. Ali je Merz naknadno prekrizio ove inicijale svoga imena i umjesto njih stavio je samo Orao, kao što se istom riječju potpisao na kraju Predgovora.

Predgovor.

„Mladost“, glasilo organizirane hrvatske omladine –
Orlova – donijelo je ovaj članak u ~~dvanaestom~~ zadnjemu broju
posloge Godišti. U njemu je u neku ruku u kratkim
štama prikazana nacionalna ideologija hrvatskih Orlova.
Orlovski pokret, koji se je u zadnje vrijeme drzno razmleo
po svim pokrajima, ponuda želi ~~posudu~~ prigodom tisuće
obljetnice hrvatskog kraljevstva da ^{našoj} omladini slovikne:
Katolička vjera ~~bi~~ je vjera ^{svih} naših Otaca; ovaj naš hrvatski
narod ~~ima~~ da zahvali svojoj slavnoj ~~obro~~ prošlosti. Želite
li da u svojoj budućnosti doba da hrvatski narod
ponovno ~~gleda~~ na svim podmožjima života, to

Rukopis Predgovora Ivana Merza za brošuru
„Hrvatskoj omladini prigodom
tisućite obljetnice Hrvatskoga kraljevstva“

neka postavi kao temelj svojemu radu velika i
jedna istinita načela Crkve Kristove, Crkve Katoličke.
Neka ti gođa gođa, hrvatska omladino, u ovoj
jubilarnoj godini bude: Preporod načela
u Kristu po Katoličkoj Konferencijskoj organizaci-
ji ...

Draki narodni svet, koji se ne obasira na ujedna-
načela Katoličke Crkve i Kristovskog evanđelja
urodit će prije ili kasnije slobodnom
posljedicom i po pravu narod. Zato mi na okup - u Orlac!

Orlac

HRVATI I SVETA RIMSKA CRKVA

***Napomena Uredništva.** - U Arhivu Ivana Merza pronađen je i ovaj članak, tj. još jedan od nacрта njegovih predavanja koja je držao po orlovskim društvima. Budući da je tekst već dotjeran, s lijepim mottom kao uvodom, očito je da ga je namjeravao i objaviti. Prema dosadašnjim istraživanjima njegovih objavljenih radova ovaj članak nije pronađen. Samo nam je sačuvan u Arhivu. Članak obrađuje njegovu omiljenu temu o bliskoj povezanosti Hrvata s Rimokatoličkom Crkvom tijekom povijesti, a što treba trajno njegovati. Već na početku Merz donosi dva snažna citata poznatih francuskih ličnosti, nadbiskupa Fenelona (1651.-1715.) i biskupa Bossueta (1627.-1704.) koji su izrazili svoje oduševljenje i privrženost Rimu. U cijelom članku dolazi do izražaja velika njegova ljubav prema Rimu kao središtu Crkve, a to želi učvrstiti i kod svojih slušatelja i čitatelja podsjećajući što je ta vjernost i povezanost s Rimom značila za hrvatski narod tijekom povijesti. Zato pri koncu ovoga članka Merz veli: „Tko hoće zatajiti ovu vezu između Rimokatoličke Crkve i hrvatskoga naroda, taj niječe uopće svu slavu hrvatske prošlosti!“*

I za kraj važna napomena: treba imati u vidu da je ovaj članak pisan davno prije Drugoga vatikanskog sabora dok još nije bio razvijen ni ekumenizam, a još manje međureligijski dijalog. Stoga nam se s današnjega gledišta neke riječi i izrazi o islamu i protestantizmu mogu činiti malo preoštri i da nisu u skladu s današnjim stavovima kako Crkva gleda na druge i drugačije. No Merz je samo ponavljao i izražavao ono mišljenje koje je u njegovo vrijeme vladalo u odnosu na druge religije.

* * *

Motto:

„O, Rimska Crkvo, o, Sveti Grade, o, mila i zajednička Domovino sviju naroda! Nema u Isusu Kristu ni Grka ni Skičana ni Barbara ni Židova ni pogana. Svi su postali jedan puk u tvojem krilu. Svi su građani Rima. I svaki je katolik Rimljanin. Ti si ono veliko stablo što ga je zasadila ruka Kristova! I svaka grana koja se otrgne od ovoga stabla vene, osuši se i otpadne.“ *Fenelon*

„Ako ja na tebe zaboravim, o, sveta Rimska Crkvo, onda sam zaboravio na samoga sebe! Jezik mi se osušio u ustima ako ti ne budeš uvijek prva misao u pameti mojoj, prva radost u srcu mojem.“ *Bossuet*

Savez Hrvata sa sv. Petrom

Kao svi prosvijećeni narodi tako su i Hrvati u prošlosti dobili od Rimske Crkve i od papinstva svu svoju prosvjetu. Uopće nije moguće ni pomisliti prošlost hrvatskoga naroda bez utjecaja Rimokatoličke Crkve, bez utjecaja papinstva na kojem je sazdana prava Crkva Kristova. Grčki car Konstantin svjedoči da je prvi korak hrvatskoga naroda što ga je učinio na polju prosvjetnoga napretka bio ugovor s Papom. Grčki car doslovce veli ovo: „Kada su Hrvati primili sveti krst, obvezaše se posebnim pismenim ugovorima i prisegoše svetom Petru apostolu da nikada neće oboružani navaljivati na tuđe zemlje, već će gajiti mir sa svima koji su voljni mira. A za uzvrat dobiše od Pape nalog da će im Bog biti osvetnik ako kadgod drugi narodi provale u hrvatsku zemlju i uzmu je pustošiti. A pobjedu će im isprositi njihov zaštitnik sveti Petar.“ Taj ugovor Hrvata sa Svetom Stolicom, sa Svetim Ocem jest uzvišeni zavjet hrvatskoga naroda: narod se hrvatski zavjetovao Bogu da će se držati njegova svetoga Evandelja i zapovijedi, a Kristov namjesnik, Papa, jamči da će Bog pomagati narodu hrvatskom u svakoj pravednoj borbi pa je Isusov apostol sv. Petar postao hrvatskom narodu zaštitnik i osvetnik.

Papa Ivan VIII. pisao je hrvatskom knezu Branimiru: „Na dan Uzašašća Gospodinova služeći sv. misu na oltaru sv. Petra apostola podigli smo ruke k nebu, blagosloveli tebe, cijeli tvoj narod i zemlju.“ Papa Ivan X. nazivlje već prije tisuću godina (925. g.) Hrvate „osobitim sinovima svete Rimske Crkve“.

U pismu što ga piše kralju Tomislavu isti Papa veli: „Nema sumnje da hrvatska kraljevina spada među prvijence apostolske i sveopće Crkve.“ Preko papinstva i preko Rimske Crkve dobivali su tada Hrvati svu svoju prosvjetu i time postadoše zapadnim, tj. kulturnim europskim narodom. Da nisu bili uz Rim, vjerojatno je da bi bili na istom niskom kulturnom stupnju na kojem se još nalaze istočni slavenski narodi. – Inače su pape uvijek štitali hrvatsku samostalnost. Kada su godine 1202. Mlečani nagovorili francuske križare da otmu Hrvatima grad Zadar, Papa izopći Mlečane iz Crkve.

Papina pomoć Hrvatima u borbi protiv Turaka

Svakom naobraženom Hrvatu poznato je koliko su krvi prolili Hrvati da očuvaju svoju domovinu od turskoga kopita. I u ovoj stoljetnoj borbi protiv Turčina upravo je papinstvo najviše pomagalo Hrvatima. Brojila se godina 1519. Na Stolici je sv. Petra u Rimu sjedio slavni papa Leon X. On pozva 12. prosinca te godine svoje savjetnike stožernike na vijeće. U tome je vijeću prikazao skradinski biskup Toma Niger očajne prilike kraljevine Hrvatske i hrvatskoga bana Petra Berislavića; papa Leon X. već je prije izdašno pomagao banu Berislaviću. A sada je pred svojim stožernicima papa Leon X. svečano izjavio ovo: „Sinko, pođi i pozdravi svoga bana i sav narod hrvatski! I javi svima: Glavar Crkve katoličke neće dopustiti da propadne Hrvatska, najčvršći štiti i predziđe kršćanstva.“ Papa Leon X. održa riječ. Opet je svojski podupirao Hrvatsku i njezina slavnoga bana. Ni od kuda nije dobio biskup ban Berislavić pomoć, a Papa mu je poslao 52.000 dukata i živeža. Dapače, Berislavića je imenovao i kardinalom. No kada je u Hrvatsku donesen stožernički šešir za biskupa Berislavića, biskup Berislavić bio je već pod ledinom. Poginuo je kod Korenice u okršaju s Turcima. A kada su Turci navaljivali na naš tvrđi grad Klis, Papa je Klement VIII. braniteljima Klisa slao hrane i streljiva. Papa Pio II. je i okrunio posljednjega bosanskog kralja Stjepana Tomaševića. Kada su mu Turci odrubili glavu, njegova žena Katarina ode u Rim i tamo nađe svoje sklonište kod Svetoga Oca.

Hrvati koji idu u Rim hodočaste na njezin grob jer je umrla kao trećoretka na glasu svetosti. O ovim borbama s Turcima veli naš povjesničar Smičiklas: „Gotovo neiscrpiva vrela hrvatske krvi potekoše za sveto ime Isusovo, a nebeski su anđeli zbrajali uzdahe hrvatskih junaka kojima su zadnje riječi bile: umiremo jer u Turčina vjere nema.“

I sve to za rimokatoličku vjeru kojoj je poglavar papa. Tko to hoće da niječe, tko hoće da zataji ovu vezu između Rimokatoličke Crkve i hrvatskoga naroda, taj niječe uopće svu slavu hrvatske prošlosti.

Hrvati se očuvali od protestantskoga krivovjerja

U šesnaestom stoljeću zavlada Europom kuga protestantskoga krivovjerja. I kao što danas ima svećenika izdajica koji su izdali papu i osnovali nekakvu starokatoličku crkvu, tako je i onda nekoliko zalutalih svećenika prionulo uz protestantizam. Ali je hrvatski narod mislio drukčije. Vjeran Katoličkoj Crkvi nije za ovo krivovjerje htio ni da čuje. Već je 1597. god. ban Drašković izjavio na Požunskom saboru: „Volim da čitava moja kraljevina Hrvatska prekine svaku vezu s krunom ugarskom, nego dopustiti da se u Hrvatsku uvede duševna kuga (protestantska vjera), a za moju domovinu najsramočnija ljaga.“

Hrvati su bili u prošlosti spremni da i mačem u ruci čuvaju svoju domovinu od protestantskoga krivovjerja koje je zabacivalo papu. Tako je godine 1608. hrvatski ban Toma Erdödi uskliknuo na Požunskom saboru: „Ovim ćemo mačem istrijebiti tu kugu (protestantsko krivovjerje) ako nam dođe na vrata. Još imamo tri rijeke, Savu, Dravu i Kupu. Jednu ćemo tim novim gostima dati da piju.“ Dne 27. listopada 1609. godine ponovo je Hrvatski sabor složno izjavio da se u Hrvatskoj kraljevini ne dopušta nova vjera: „Ako li se zaleti u ovu kraljevinu kakav god krivovjerski propovjednik te počne sijati kukolj, slobodno je svakom toga propovjednika uhvatiti i odvesti banu... A uvađače i prestupnike treba kazniti po zakonu.“ Na Požunskom saboru 17. lipnja 1637. god. izjavio je protonotar i poslanik Hrvatske i Slavonije „da naša kraljevina Hrvatska i Slavonija ne želi nestalne i nemirne tzv. slobodne vjere, nego hoće kao i dosada da prijanja uza stalnu katoličku rimsku vjeru“.

Stoga hrvatski povjesničar Šišić piše: „Hrvati uza sve nevolje ipak ostadoše vjerni vjeri otaca svojih koja im bijaše štit i najuzvišenija obrana i nada u borbi za opstanak.“

Napomena Uredništva. - *Na kraju ovoga članka, odnosno nacрта predavanja, Merz donosi nekoliko rečenica – natuknica koje su mu služile očito kao podsjetnik za vrijeme predavanja, ali koje nije opširnije pismeno razradio u gornjem tekstu. Te njegove natuknice donosimo kako slijedi, a nakon toga nastavljamo s objašnjenjem ovih Merzovih rečenica:*

„Biskup Strossmayer i vjernost svetoj Rimskoj Crkvi. Što je starokatoličko krivovjerje? Kako je došlo do starokatoličkoga krivovjerja

kod nas? Kakav je čovjek Marko Kalodjera? Kakav je čovjek Donković?¹⁶ Poziv Stenjevcanima da ustraju vjerni, nagrada na nebesima i vjernost slavnoj hrvatskoj prošlosti koja je nerazdruživo povezana s Rimokatoličkom Crkvom.“

Ove natuknice treba staviti u kontekst onoga vremena. U Hrvatskoj je tada jedan sasvim mali dio katolika istupio iz Katoličke Crkve i priklonio se shizmatičkoj Starokatoličkoj crkvi koja je nastala koncem 19. stoljeća u Njemačkoj nakon 1. Vatikanskog sabora. Merz i ovdje u predavanju, ali i u drugim svojim spisima upozorava na njihove zablude. Spominje ovdje i Stenjevac gdje je bilo dosta starokatolika koji su čak nasilno pokušali zauzeti tamošnju župnu katoličku crkvu za svoje obrede, a što je Merz zajedno s članovima Orlovske organizacije bio spriječio 21. 11. 1926.¹⁷

¹⁶ Donković i Kalodjera bili su vođe Starokatoličke crkvene zajednice u Hrvatskoj.

¹⁷ Vidi o tome Merzov članak: *Hrvati brane katoličke svetinje*. Sabrana djela Ivana Merza, sv. 3., Zagreb 2012., str. 440-441

FRANJEVAČKI DUH

Napomena Uredništva. - Ovaj tekst pod naslovom *Franjevački duh* nalazi se u Arhivu Ivana Merza u fasciklu br. 39/14 koji nosi naziv *Nacrti za predavanja gdje se nalaze i ostali tekstovi takve vrste. Radi se o prikazu enciklike pape Pija XI. Rite expiatis* koja je objavljena 1926. g. prigodom proslave 700. obljetnice smrti sv. Franje Asiškoga. Za razliku od drugih nacrti predavanja ovaj je tekst opširniji i dobro doraden. Očito da ga je Merz pripremio i za objavljivanje, međutim nije bio objavljen za njegova života. Samo su neki manji izabrani dijelovi ovoga predavanja objavljivani kasnije, nakon njegove smrti u nekim publikacijama o njemu.¹⁸ Odmah u uvodu ovoga predavanja Merz naglašava svoju omiljenu temu *Katoličku akciju* koju i Papa spominje u istoj enciklici. Drugi dio ovoga teksta posebno je zanimljiv jer cijeli sadržaj enciklike, a on ga je izrazio s dvije riječi – „*franjevački duh*“ – kako je i nazvao ovaj svoj tekst, Merz primjenjuje na *Orlovstvo* te kako se *franjevački duh* treba njegovati i primjenjivati u *Orlovskoj organizaciji*. Na početku ovoga svoga rada Merz je stavio kao motto jedan citat iz enciklike pape Pija XI. *Rite expiatis* o sv. Franji. Mi ga donosimo odmah ovdje u nastavku, nakon čega slijedi uvod samoga Merza u cijeli ovaj njegov rad.

* * *

„Sv. Franju Asiškoga, koji je odozgo bio dan u korist svom tako uznemirenom vijeku, a još više na popravak kršćanskom društvu, Katolička je akcija primila od našega neposrednog prethodnika za svoga nebeskog Zaštitnika. Zato se moraju naši sinovi koji se prema našim odredbama trse na tome području (u Katoličkoj akciji) sjediniti – kako to pristaje – s vrlo brojnim potomstvom sv. Franje da s njima skladno dozovu u pamet i proslave njegova djela, njegove kreposti i njegov duh.“

(*Pio XI., Enciklika Rite expiatis, 30. IV. 1926.*)

¹⁸ Vidi: *Glasilo Postulature Ivan Merz*, Zagreb, br. 1–2, 1976., str. 9.

Uvod

Franjevački duh.

Papa je progovorio. U uvodu svoje
„Rite expiatis“
okružnice o sv. Franji asiškom odmah spominje
Katoličku Akciju: naglašuje, da je zadaća te
Katoličke Akcije da najprije sama upije u se
franjevački duh: da onda posvuda postane
apostolom toga duha. Orlovi, kao dio ove
divovske socijalne vojske svete Crkve, rado

Faksimil prve stranice Uvoda iz rukopisa I. Merza „Franjevački duh“

Papa je progovorio. U uvodu svoje okružnice *Rite expiatis* o sv. Franji Asiškom odmah spominje Katoličku akciju i naglašava da je zadaća Katoličke akcije da najprije sama upije u se franjevački duh i da onda posvuda postane apostolom toga duha. Orlovi, kao dio ove divovske socijalne vojske svete Crkve, rado prihvaćaju Papin poziv. Orlovstvo će se trsiti da među svojim članovima pobudi razumijevanje, ljubav i nasljedovanje asiškoga sveca. Ono će uputiti sve svoje članove, kako to i traži naš Sveti Otac, da u dogovoru i skladu s franjevačkim porodicama, koje bez prestanka blagotvorno djeluju među našim narodom, što dostojnije proslave onoga koga često nazivahu *alter Christus*, drugi Krist.

Orlovstvo ima zadaću, kao uostalom sva Katolička akcija u svijetu i kao što je to uvijek činio naš veliki Mahnić, da popularizira enciklike Svete Stolice. Ove su enciklike prava remek-djela i rješavaju najveće teškoće sadašnjega vremena. Tako se sada na primjer po cijelom svijetu slavi trideset i peta godišnjica okružnice *Rerum novarum* o radničkom

pitanju. Dok su razni socijalni i socijalistički manifesti iščezli s lica zemlje, *Rerum novarum* stoji tu kao gordi piramida i nadvisuje naš vijek. Ona je *magna charta* radničkih slobodina.

Uzmite okružnicu *Immortale Dei* o kršćanskom uređenju država i vidjet ćete kako katolički nauk o uređenju država nadvisuje sve što je do sada o tome napisano. I takve bule, okružnice, upute Svete Stolice bez prestanka izlaze; Crkva Katolička ima *živo učiteljstvo*, a osobita je zadaća katoličkih svjetovnjaka, Orlova, da budu u ljudskom društvu trublje ovoga učiteljstva.

Papa nam je poručio da populariziramo djela, duh i kreposti sv. Franje. Učinit ćemo to prema divnoj okružnici *Rite expiatis* i iznijet ćemo poglavito ona poglavlja iz te Papine poruke koja su u posebno tijesnoj vezi s orlovskim duhom.

I. Prikaz enciklike Pape Pija XI. *Rite expiatis*

Jedino svetost preživljuje sve vjekove. „Međutim se čini“, veli okružnica, „da nema sveca u kome bi se slika Krista Gospoda i način evanđeoskoga života zrcalili s više sličnosti i značajnosti nego u sv. Franje. Tako je on, koji se sam nazivao *vjesnikom velikoga Kralja*, bio zvan drugim Kristom jer je svojom ličnosti pokazivao svojim suvremenicima i budućim vjekovima kao ponovno utjelovljenje Krista. I eto, on stoga uvijek živi pred našim očima i preći će na sva pokoljenja.“¹⁹

„Njegova se blagotvorna djelatnost zaista proširila na cio svijet; ona je velikim dijelom obnovila čistoću vjere i ćudoređa; ona je mnogo dublje usadila u društveni život pojmove ljubavi i pravednosti.“²⁰

¹⁹ U izvornom rukopisu rečenicu koja slijedi u nastavku Merz je prekrizio. Premda je prekrizena, mi je ovdje ipak donosimo u ovoj bilješci. „Franjina je svetost bila podloga njegova apostolskoga djelovanja.“ Radi bolje stilizacije cijeloga teksta Merz je izostavio ovako formuliranu rečenicu koja je u stvari ponavljanje istih misli koje se navode u ovom dijelu članka.

²⁰ U izvornom rukopisu odlomak koji slijedi u nastavku Merz je prekrizio. Premda je prekrizhen, mi ga ovdje ipak donosimo u ovoj bilješci. Uspoređujući s drugim dijelom ovoga teksta lako zaključujemo razlog zašto je Merz prekrizio ovaj odlomak. Naime, tematiku odnosa i primjene franjevačkoga duha na Orlovstvo Merz opširno obrađuje u drugom dijelu ovoga svog rada. Stoga, da se na ponavlja, vjerojatno je odlučio izostaviti ga jer iste misli obrađuje u drugom dijelu. Mi ga ovdje ipak donosimo jer se iz njega vidi koliko mu je bilo na srcu da Orlovstvo prihvati i provede ideje franjevačke duhovnosti. Prekrizheni odlomak glasi: „Upravo po ovom socijalnom apostolatu sv. Franjo je osobito mio Orlovima. Zar ljudsko društvo ne čine pojedinci, porodice, velike društvene i državne zajednice? A Orlovstvo je odlučilo da u pojedince, u porodice i velike društvene i državne zajednice unese kršćanski duh. A pravednost

Sv. Franjo rješava socijalno pitanje

Socijalno pitanje bavi se onim bezbrojnim teškoćama od kojih trpi ljudsko društvo i traži lijek kako da se tome društvu pomogne. A kakvo je bilo društveno stanje u Franjino doba? Stranke su se međusobno borile, veli okružnica, talijanski su se gradovi iskrvarili unutarnjim ratovima, ovisni gradovi htjeli su zbaciti jaram svojih gospodara i steći političku slobodu; moćniji su nastojali da podjarne slabije i u jednom te istom gradu stranke su se borile o prevlast. Posljedice su bile s obih strana strašni pokolji, požari, pljačkanje i robljenje gradova, progonstvo, prodaja dobara i zemalja na dražbi... Niži staleži bili su bez pomoći ugnjetavani od moćnih. Svi oni koji nisu spadali bijednom narodnom sloju gonilo je samoljublje i interes i izgarali su od nezasićene pohlepe za bogatstvima. I jer nisu postojali nikakvi zakoni o luksuzu, to su se ljudi najprije ispraznim dičenjem u odijevanju, u gozbama, u užicima svake ruke; prezirahu siromahe i siromaštvo, odvrćahu se s odurnošću od okuženih kojih je bilo mnogo i koje su odijelili i zanemarivali u kužnim bolnicama. Ovaj bijes za uživanjima i nasladama nije poštedio ni one koji su morali provoditi još Bogu odaniji život, iako se je prilično velik broj svećenstva još isticao strogim životom... Sama je redovnička ustanova bila pokrivena prahom ovoga vijeka i pružala je slabiji otpor...

Da uzmogne rasvijetliti društvo koje smo prikazali i da ga obnovi prema autentičnom uzoru evanđeoske mudrosti, Božanska je mudrost dala sv. Franju Asiškoga i učinila je da svijetli poput sunca, kako je to opjevao Dante u stihovima koji opetuju rečenicu Tome de Celano: „On je pao kao zvijezda u tamnoj noći i kao zora koja se ispružila u tminama.“

Franjo ljubi sveto siromaštvo

Sveti Bonaventura svjedoči da je sv. Franjo bio tako dobar te je odlučio da neće nikada uskratiti milostinju siromahu, poglavito onda kada je ovaj zatraži „za ljubav Božju“. No milost je do savršenstva uzdigla darove naravi. Kada je jednoga dana odbio siromahe, tako je silno požalio i ponukan božanskim nadahnućem pođe u potragu za siromahom da ga okrijepi izobiljem svoga suosjećajućeg srca.

Jedne večeri nakon redovne gozbe usred vesela društva mladića trčao je kroz gradske ulice i pjevao. Najedanput se zaustavi; izvanredna duhovna milina ga je obuzela. I kako su ga njegovi drugovi pitali da li sanja o kakvoj zaručnici, on odmah strastveno reče da su pogodili i da je

i ljubav su one dvije kreposti na kojima počiva svaki društveni život; u tom smjeru Orlovstvo je nosilac pravoga franjevačkog apostolata.“

odlučio oženiti se najotmjelijom, najbogatijom i najljepšom zaručnicom svijeta; pod tim je razumijevao siromaštvo ili vjeru koja poglavito počiva na štovanju siromaštva. Sveti je Franjo tako srdačno prigrlio siromaštvo da ga je nazivao svojom gospođom, svojom majkom, svojom zaručnicom.

„Nitko nije toliko žudio za zlatom kao on za siromaštvom i nitko nije s tolikom brigom bdio nad jednim blagom kao što je on to činio nad evanđeoskim biserom“ (Leg. Maj., c. VII.). Ova ljubav prema siromaštvu tijesno je vezana kod sv. Franje s ljubavlju prema poniznosti. On bi ovako klicao: „Gospođo sveta Siromaštino, Gospod te pozdravlja s tvojom sestrom svetom Poniznošću... Sveta poniznost zasramljuje naduvenost i sve ljude ovoga svijeta i sve što je u ovom svijetu.“

Vir catholicus. Pod tim imenom „katolički muž“ razumijeva se svaki onaj koji poštuje svećenike, biskupe i papu. U ovom je sv. Franjo uzor svim vjekovima i svim narodima.

„Ako se čovjek ne odreče vlastite volje, nije istina da se čovjek svega odrekao i da se može postati ponizan. Ovu slobodu volje, ovaj najveći dar što ga je Bog Stvoritelj dao ljudskoj naravi, sveti Franjo ga je svim srcem predao namjesniku Isusa Krista i posve mu ga je predao zavjetom poslušnosti... Neka svojim divnim primjerima glasnik velikoga Kraja sam pouči sve katolike, kao i nekatolike, kako je tijesno bio privržen katoličkoj hijerarhiji, Apostolskoj Stolici i nauci Kristovoj! Kao što o tome svjedoče pisani dokumenti njegova vremena, „on je poštivao svećenike i gojio je živu ljubav prema cijeloj katoličkoj hijerarhiji“ (Th. De Celano. Leg. 1. no 62). Ovaj katolički i posvema apostolski muž opetovao je u svom propovijedanju ovu glavnu poduku da nepovredivo valja čuvati vjeru rimske Crkve i, zbog dostojanstva sakramenta euharistije koji se dobiva službom svećenika, valja iskazivati najdublje strahopočitanje prema kleru. On je uostalom naučavao najveće počitanje prema učiteljima božanskoga zakona i prema cijeloj crkvenoj hijerarhiji“ (Julien le Spire, *Vie de saint François*, no. 28.). – Ovo strahopočitanje u kojem je svojim propovijedima podučavao narod, on ga je s mnogo više snaga ulijevao u dušu svoje braće; njegov je bio običaj da ih potiče – i u svojoj ostavštini i na svojoj je smrtnoj postelji to činio – na poniznu poslušnost prema crkvenim dostojanstvenicima i svećenicima u vršenju svete službe, kao i na ponašanje dostojno sinova mira. Bitan je ovaj mali događaj: čim je serafski patrijarh ustanovio i sastavio pravilo svoga reda, sa svojih jedanaest učenika smjesta je pošao papi Honoriju III. da predloži na odobrenje taj dokument... Serafski otac daje Maloj braći pravilo za život da se moraju ravnati prema „svetom Evanđelju našega Gospoda, živeći u poslušnosti,

bez vlastitoga imutka i u čistoći“ i to ne prema vlastitom sudu i vlastitom tumačenju, već prema volji rimskih papa...

Sveta čistoća i pokora

„Ne može se šutjeti o onoj ljepoti i onoj čistoći kreposti“ koju je na osobit način ljubio ovaj serafinski čovjek, to jest čistoću duha i tijela. On ju je čuvao i štitio vrlo teškim trapljenjem.

Vidjeli smo ga kao vesela i otmjena mladića kako se zgraža pred svakom nepristojnošću, pa i u govoru. No čim je odbacio isprazne slasti svijeta, stade vrlo strogo krotiti sjetila. A kada su ga porivi požude stali uznemiravati, nije oklijevao da se baci u trnje, a usred zime u ledenu vodu... Na svom je tijelu nosio kostrijet, imao je za odjeću grubu tuniku, hodao je bosonog, ležao je glavom prislonjen uz kamen ili drvo, uzimao je toliko hrane da ne umre od gladi i često ju je miješao s vodom i pepelom da joj pokvari tek; štoviše, obično je veći dio godine propostio. Svoje je tijelo uspoređivao s teretnom životinjom i postupao je s njim okrutno i strogo, bio bolestan ili pri boljem zdravlju, čim je susreo neki otpor, podvostručio je kaznu. U zadnjim godinama svoga života, kada je postao tako sličan Kristu i bio stigmama kao privezan uz križ i kada su ga bolesti mučile, štoviše ni tada nije svom tijelu priuštio ni najmanju utjehu ili mir. Istom se brigom trsio da svoju (braću) priuči na strogost i pokoru; međutim, on im je zapovjedio da izbjegavaju pretjeranost u postu i trapljenju tijela.“

Njegova ljubav

„Sve su ove kreposti izvirale iz jednoga te istog vrela, iz božanske ljubavi. Tko to ne vidi jasno? Kao što to piše Thomas de Celano (Leg., 1. no. 55), 'izgario je božanskom ljubavi, nastojao je da poduzme sve veće pothvate i slijedeći svojim raširenim srcem put božanskih zapovijedi želio je da dosegne vrhunac savršenstva...' Ova se božanska ljubav obilno izlivala na bližnjega. Nesretnici, a među njima bijedni gubavci koji su mu se u mladosti posve naravno gadili, postadoše predmetom njegove posebne sklonosti; on se sam svladao tako daleko da se posvetio njihovoj službi i brizi kao i njegovi učenici.“

Franjevački apostolat

„Snabdjeven ovim divnim krepostima Franjo je bio posve spreman na svoje zvanje koje se sastojalo da bdije nad reformom i nad spasom svojih bližnjih, kao i da štiti cijelu Crkvu. U Sv. Damjanu, gdje je običavao moliti se uzdisajima i jecajima, tri puta je čuo glas što je dolazio s neba: 'Idi, Franjo, obnovi moju kuću koja se ruši.' Nije razumio skriveni

smisao ovih riječi jer je bio odveć ponizan, a da bi mogao pomisliti da bi bio sposoban za veća djela. No Inocent III. je, međutim, dosta jasno pogodio milosrdnu namisao Gospodnju gledajući Franju u jednom viđenju kako svojim ramenima podupire Lateransku baziliku koja se rušila. Lateranski hram je papina crkva, ona je slika Katoličke Crkve koja se stala rušiti zbog velike pokvarenosti onoga vremena. Novi su glasnici pokore imali kao glavni cilj da uspostave mir među pojedincima, obiteljima, gradovima i pokrajinama koje su se uznemiravale i krvlju natapale neprestane kavgе. Upravo nadljudskoj govorničkoj vještini ovih jednostavnih ljudi valja pripisati što se uspostavila istinita slogа koja se često potpisala svečanim ugovorima u Asizu, Arezzu, Bologni, u drugim gradovima i brojnim trgovištima.“

Treći red sv. Franje

Nosiocem franjevačkoga duha u društvenom životu postao je na osobit način Treći red sv. Franje. Ovom je uspjelo da uz sve grane javnoga i privatnoga života unese duh sv. Evandjelja koji je oprečan duhu ovoga svijeta. Cilj je Trećega reda „da dade muževima i ženama, koji žive u svijetu, sredstva da se mogu ravnati prema božanskom zakonu i da dosegnu kršćansko savršenstvo“. Trećoredci obećaju „da će nositi odijela u skladu s pristojnošću i siromaštvom, da će žene svojom nošnjom biti umjerene; zabranjeno je trećoredcima da sudjeluju kod nepristojnih gozba i predstava i da idu na plesove“.

Treći red i novi društveni poredak

„Mi smo ispitali sva ova pravila da pokažemo kako sveti Franjo i njegova braća svojim nepobjedivim apostolatом te i ustanovljenje Trećega reda, kako je sve to postavilo temelje novom društvu, to jest posve ga izmijenilo i natrag dovelo Evandjelju.“

Enciklika dalje ističe „da druga pravila tvore program za javni i privatni život koji čini od građanskoga društva bratsku zajednicu, sjedinjuje se s dužnostima poštenja i koji osim toga štiti prava siromaha i slabih protiv bogataša i moćnih, a da nije ničim povrijedio red i pravednost. Budući da su trećoredci bili izjednačeni s klerom, nova su braća naravno dobila povlastice i slobostine koje je uživao kler. Odrasli trećoredci više nisu polagali svečanu zakletvu vazalstva, a kada su bili pozvani da stupe u vojsku i da pođu u rat, oni nisu nosili oružje. Uistinu su feudalnom zakonu suprotstavili trećoredski zakon i kada se pozivalo na njihov kmetovski položaj, oni odgovarahu da su zadobili slobodu. Moćnici su ih silno uznemirivali jer im je živo stalo do toga da ponovno uspostave staro stanje

stvari, no trećoredci su imali kao braniče pape Honorija III. i Grgura IX., koji su štoviše vrlo strogim kaznama kršili otpore i neprijateljstvo. I tako je u društvu došlo do najspasonosnije obnove“.

*Franjina svetost proslavila je njegovu domovinu
i utjecala na razvoj lijepih umjetnosti*

„Nećemo se dakle čuditi da nakon sedam stoljeća spomen na izvanredna dobročinstva koja se duguju ovom čovjeku nije bio izbrisan i neće nikada biti. Njegov život i njegova djela, koja bi, kako veli Dante, trebalo slaviti većma nebeskim pjesmama negoli ljudskim hvalama, vjekovi ih dodaju jedan drugome da im se ljudi dive puni strahopočitavanja. Tako njegova velika svjetlost ne blista samo u katoličkom svemiru, već okružuje i narodnom slavom onoga koji je u cijelom svijetu proslavio ime Asiza. Uskoro nakon smrti serafinskoga oca pučka je pobožnost tu i tamo u njegovu čast podigla crkve, divote graditeljstva i ureda; najslavniji su se umjetnici natjecali svojim genijem da prikažu u svojim slikama, svojim kipovima, svojim reljefima, svojim mozaicima lik i djela svetoga Franje. K svetoj Mariji od Anđela, u onu dolinu odakle je ponizni i siromašni Franjo otputovao u nebo bogat, isto tako k njegovu slavnom grobu koji se skriva na asiškom brežuljku, stranci hrle sa svih strana, sami ili u skupinama, da odaju poštovanje uspomeni ovoga junaka, da se njome okoriste za svoju dušu i da promatraju ova neumrla remek-djela. Asiški je svetac opjevan, kako smo to vidjeli, u neusporedivom panegiriku Dantea Alighierija, i nije manjkalo pisaca koji su ga slavili u svojim djelima u talijanskoj i stranim književnostima.“

Bitno obilježje svetosti sv. Franje

Skup njegovih već spomenutih herojskih kreposti, strogost njegova života, propovijed pokore, njegova mnogostruka i mučna djelatnost za reformu društva, sve je to ono što je tvorilo istinskoga svetog Franju, onoga kojega kršćanski narod treba više nasljedovati negoli mu se diviti. Vjesnik velikoga Kralja, nastojao je suobličiti ljude prema evanđeoskoj svetosti i u ljubavi prema križu. Nije se on trsio samo odgojiti ljubitelje cvijeća, jaganjaca, riba i zečeva. Ako se čini da je gajio nježnu sklonost prema stvorenjima nazivljući ih, ma kako maleni oni bili, imenom brata ili sestre – takva je sklonost ispravna ako ostane u poretku – on ih je ljubio iz jedinoga razloga radi ljubavi prema Bogu; on je znao da ona imaju isto podrijetlo kao i on“ (Sv. Bonav. Leg. Maj., VII. no. 6). „On je u njima promatrao dobrotu Božju jer on posvuda slijedi svoga Ljubljenog

tražeći tragove koje je Bog ostavio na bićima i od svih stvorenja čini stepenice da dosegne njegov prijestol.“ (Th. De Celano, Leg. II, no165).

Upisujemo se u Treći red i promičimo ga

Sveti Otac ističe u enciklici da se Talijani mogu dičiti ovim velikim svecem, ali ih upozorava na opasnost prekomjernog nacionalizma. Na kraju, ništa ne priječi Talijane da se diče jednim Talijanom kojega sama crkvena liturgija nazivlje „svjetlost domovine“. Ništa ne priječi prijatelje naroda da hvale Franjinu ljubav prema svim ljudima, a poglavito prema siromasima. „No neka prvi izbjegnu tome da se dadu zavesti od pretjerane ljubavi prema narodu i proglašujući ga uzorom i znamenom svoje gorljive ljubavi prema svom narodu, a da istodobno u njemu umanjuju katoličkoga muža. Neka drugi izbjegnu tome da od njega učine prethodnika i potporanj svojih zabluda od kojih je bio posve udaljen.“

Sveti Otac zatim nastavlja obraćajući se biskupima cijeloga svijeta: „Mi želimo da vi na sve moguće načine promičete Treći franjevački red poučavajući svoje stado – osobno ili po svećenicima koji su vješti propovijedanju – u čemu se sastoji ovaj Red muževa i žena koji žive u svijetu; koliko ga valja cijeniti, kako je lako ući u bratovštinu i kako je lak život prema ovim tako svetim zakonima te o mnogim oprostima i povlasticama što ih uživaju trećoredci. Napokon silna je korist Trećega reda za pojedince i za zajednicu. Uvjerite one koji još nisu upisani u ovu plemenitu vojsku da se u nju već ove godine upišu.“

II. Primjena franjevačkoga duha na Orlovsku organizaciju

Svetost i društveni poredak

Sveti Franjo sam se nazivao vjesnikom Velikoga Kralja. I Orao treba biti vjesnik Krista Kralja; treba postati *alter Crhistus*, drugi Krist, mora težiti za svetošću koja ga čini slična uzoru sve svetosti – Kristu. Orlovstvo širi vjerski nauk i uspostavlja osobne ćudoredne običaje; ono u svome socijalnom apostolatu uvijek naglašava da bez pravednosti i ljubavi nema društvenoga poretka. Pravednost zahtijeva da poštujemo bližnjega: i njegov život, njegovu slobodu, njegovu savjest, njegov dobar glas, sva njegova dobra, jednom riječi da poštujemo sva njegova prava, da mu dademo što mu pripada i da popravimo ako smo mu nanijeli krivicu. Ali jer sama socijalna pravda ne može riješiti sve teškoće života, priključujemo našem socijalnom apostolatu i ljubav prema bližnjem, ljubav i riječima i djelima. Ljubav ne traži svoje potpuno pravo, ona radi za drugoga i spremna je žrtvovati se za drugoga. Ove dvije socijalne kreposti – pravednost i ljubav –

propovijedao je sv. Franjo. Orlovstvo i u tom pogledu ide stopama velikoga reformatora. Sveti Franjo riješio je svojim svetim životom socijalne teškoće svoga vremena: propovijedao je izmirenje u obiteljima, u selima, u gradovima. Franjevački duh jest duh pomirenja. I Orlovstvo mora unijeti u naša sela i u naše gradove slogu i ljubav. Sloga mora vladati između seljaka i radnika, činovnika i seljaka itd.

Duh poganskoga strančarenja mora nestati; stanovnici jednoga sela moraju se ljubiti i zajedničkim silama raditi na duševnom i gospodarskom napretku. Kamo dolazi franjevački duh, iščezavaju kavge, raskošne nošnje i pijače. Tamo vlada radost u dozvoljenim užicima.

Siromaštvo

Franjevački duh ljubavi prema svetom siromaštvu i prema siromasima odražava se u *Zlatnoj knjizi*. Cijelo deveto poglavlje o *kršćanskoj ljubavi i milosrđu* odiše tim duhom. Tu stoji: „Orao pokazuje milosrđe prema bijednicima time da im kuša pomagati savjetom, radom ili ljubaznom riječi i utjehom... Najveći uzor milosrđa je Isus Krist koji je siromahe, sirote i bolesnike ljubio neizrecivo i pomagao im.“ I ovaj je franjevački apostolat vrlo važan kod nas jer ljubav za bogatstvom i vremenitim dobrima koja vlada u svim slojevima trga čovjeka od viših dobara i čini ga nesposobnim za oduševljeni, poletni rad.

I ovaj oduševljeni poletni rad što se propovijeda u Orlovstvu zasnovan je na franjevačkoj poniznosti koja je siromaštvo duha jer kako veli *Zlatna knjiga*: „Poniznost zahtijeva od Orla da ne precjenjuje svoga rada... da se vazda sjeća da je on samo puko oruđe u Božjim rukama“ (str. 29).

Poštivanje svećenika i biskupa

Štovanje svećenstva, poslušnost biskupima i papi bitno je obilježje franjevačkoga duha. Orlovstvo je i u tom pogledu nosiocem franjevačke ideje: ono ima u svojoj sredini duhovnike; njihova je *Zlatna knjiga* posvećena episkopatu, oni nose blagoslov Svetoga Oca koji je divno pohvalio rad hrvatskoga Orlovstva. Orao nikada ne govori loše o svećenicima, makar mu ovaj dao za to povoda, on smatra da je sve biskupe postavio Duh Sveti i da on nije pozvan da sudi o njihovim djelima.

Sveta čistoća

Orao kao omladinska organizacija ima posebnu zadaću: odgoj čistoće. Sam tjelesni odgoj ima u Orla zadaću da omladini pomogne svladavati velike teškoće mladenačke dobi. U tome sv. Franjo treba biti

uzor Orlu; Orao neće moći oponašati sve čine velikoga sveca, ali duh franjevački služi da svladamo sjetilnu pojavu jer, ako smo svladali u nama ovoga velikog neprijatelja, lako ćemo ukrotiti ostale.

Ljubav prema Bogu i bližnjemu

Ljubav prema Bogu koja teži za vrhuncima svetosti odlikuje sv. Franju i njegov red. Savršenstvo duše glavna je stvar na svijetu jer sve ostalo što je Bog stvorio ima zadaću da služi usavršavanju čovjeka. Ljubav Božja se izlijeva i na bližnjega, i to poglavito na onoga koji trpi. Orlovstvo je diglo visoko stijeg vrhunarnosti, za nj se može reći da je ono teološki pokret jer od svojih članova hoće da učini apostole svetosti. U ovoj franjevačkoj godini Orlovstvo će morati nastojati da još više u se upije ovaj franjevački duh unutarnjega posvećenja.

Crkva se budi u dušama

I kao što je bila zadaća sv. Franje i njegovih redova da pred rasulom obrani Katoličku Crkvu, Orlovstvu pripada slična zadaća u hrvatskom narodu. Zablude i nečudorednost toliko su uhvatile kod nas maha da možemo reći da je zgrada Katoličke Crkve u hrvatskom narodu već dobrobrano porušena.

Orlovstvo je ures i ponos i pomoć našim župama; ono pomaže da se odozdo što bolje i što čvršće izgradi ova temeljna stanica cijele crkvene zgrade. Gdje Orlovstvo cvate, tamo cvate i vjerski život u našim župama, tamo živi Crkva u dušama pojedinaca. Možemo reći da se po Orlovstvu Crkva počinje buditi u dušama Hrvata. Probuditi Crkvu i osjećaj za Crkvu u dušama ljudi i učvrstiti Crkvu kao jednu društvenu cjelinu jest zadaća franjevačkoga apostolata, a istodobno je to i franjevački duh koji treba prožimati hrvatsko Orlovstvo. Posljedica toga jest da će društveni odnošaji među ljudima postati posve novi i da će ljubav i mir početi cvasti posvuda gdje će se osjetiti miomiris franjevačkoga duha.

Socijalne reforme

Orlovstvo uvijek naglašava da je njegovo posebno obilježje katolički socijalni apostolat, to jest nastojanje da se ljudsko društvo i svi njegovi sastavni dijelovi – pojedinci, obitelji, općine, razne organizacije i države – učine kršćanskim.

Ovaj orlovski socijalni apostolat jest također franjevačko obilježje u Orlovstvu. Kada npr. čitamo pravila Trećega reda gdje se od trećoredaca traži obećanje da će nositi priprosta i čedna odijela, poglavito ženski svijet, da neće ići ni na kakve plesove ili na nepristojne gozbe ili

predstave, zar nam se ne čini da ova trećoredska pravila divno iznose ono za čim svaki Orao – Apostol treba težiti?! Orlovstvo od Trećega reda u tom pogledu može mnogo dobra poprimiti, a učinit će to najbolje ako se što veći broj Orlova, kako to želi Sveti Otac i naši biskupi, a i sama naša *Zlatna knjiga*, ako se, velim, što veći broj Orlova upiše u Treći red.

Treći red je štoviše djelovao i na ekonomski poredak svojega vremena. Crkveno je zakonodavstvo trećoredce izjednačilo s ostalim klerom i eto tako su ti muževi i te žene, koji su do onda živjeli ugnjetavani od velikaša, zadobili slobodu. Isto tako je Treći red u velikoj mjeri pridonio da se promjeni feudalni gospodarski poredak i pripravi socijalno izmirenje slojeva.

I kao što su u Franjino vrijeme velike staleške razlike bile povodom izrabljivanja velikoga dijela naroda, to danas vidimo kako uslijed gospodarskoga liberalizma veliki kapitalisti izrabljuju život i zdravlje mnogih milijuna radnika. S druge strane vidimo kako se redovništvo organizira u obrambene svrhe i često zahtijeva više negoli što je pravedno. Orlovstvo u svojoj sredini skuplja omladinu svih staleža, radnika, seljaka, đaka, građana, bogataša i siromaha, učenoga i neukoga. Ono to čini jer zastupa misao *kršćanskoga demokratizma*: on traži takvu organizaciju društva u kojoj sve socijalne sile, pravne i ekonomske, posjedujući potpunoma svoj hijerarhijski razvoj i prema svojoj naravi tako surađuju za opće dobro da je konačni rezultat na osobitu korist nižih slojeva.

Orlovstvo ne briše staleške razlike, već ih ujedinjuje u međusobnom bratstvu i ljubavi i pokazuje da i u javnom životu svih staleža moraju skupa surađivati; moraju davati svakom što mu pripada, ali ne smiju nikada zaboraviti da socijalna pravda bez ljubavi nije u stanju obnoviti društvo. I, eto, ova misao kršćanskoga demokratizma što je provodi Orlovstvo istodobno je oznaka franjevačkoga duha u Orlovstvu. U prijašnjim je vjekovima Trećemu redu uspjelo da društveni poredak izmijeni u korist bijednih i potlačenih slojeva, a i današnje se doba bitno ne razlikuje od trinaestoga stoljeća tako da je Orlovstvu na ovom području franjevačkoga apostolata otvoreno široko polje rada.

Nacionalna kultura

Sveti je Franjo svojim životom i djelima toliko dobra učinio za cijelo čovječanstvo da je proslavio svoju domovinu po cijelom svijetu. Najveći su se umovi svih naroda tako oduševili da su njemu na čast stvarali velika remek-djela umjetnosti. Život svetoga Franje najjasnije pokazuje da je jedino svetost kadra učiniti narode u svijetu slavnima i da sveci bolje

nego itko drugi djeluju na razvoj umjetnosti. Orlovstvo može crpiti iz ovoga veliku pouku: ono je nacionalna organizacija i hoće učiniti svoj hrvatski narod složnim i slavnim među ostalim narodima svijeta. Kako će to učiniti? Odgovor mu daje život svetoga Franje: jedino onda kada Orlovstvo uspije da se u hrvatskom narodu izgradi kršćanska kultura koja se osniva na svetosti, hrvatski će narod posjedovati onakve vrednote koje će biti u stanju oduševiti i druge narode. Kao što je u prošlim vjekovima hrvatski narod stekao glas na međunarodnom poprištu jer bio predžidom kršćanstva, isto će tako postati uvažen ako Crkvi dade mnoge svece, redove, kongregacije, katoličko školstvo, katoličke pravnike, državnike i umjetnike. Orlovstvo sprema tlo ovim velikanima ističući posvuda da je svetost duše prva i najvažnija stvar, cilj svakoga čovjeka i osnovica svakoga kulturnog nastojanja. I to je franjevački duh u Orlovstvu, to je ulje svetosti koje prožima nacionalnu ideju i daje joj osobito ugodan miomiris.

Ljubav prema rođenoj grudi dignuta u viši red

Kada se govori o sv. Franji, često se pomišlja na umiljatoga sveca koji je propovijedao pticama, razgovarao s cvrčkom i vukom, uzeo crva s ceste da ne bude pregažen. Zna se kako je sv. Franjo ljubio svoj rodni kraj, svu prirodu i da je bratu Suncu spjevao divnu pjesmu. No dobro se valja čuvati zablude koja se sastoji u tome da se Franjina svetost promatra kroz ovo pjesničko raspoloženje, kroz tu njegovu osobitu privrženosti ljepotama prirode. Istina je, Franjo je imao pjesničku narav, ali ju je njegova svetost podigla u viši red; on je ljubio prirodu jer je i ona dijete njegova Boga; ljubio je prirodu jer se u njoj očituju sva Božja mudrost i dobrota; ljubio je napokon prirodu jer čovjeku poglavito po sakramentima pomaže da se što tjesnije sjedini s Isusom.

Ovo franjevačko shvaćanje prirode mora prožimati i Hrvatsko orlovstvo.

U *Zlatnoj knjizi* stoji: „Zdrava i bistrumna Orla označava osobito ljubav prema domaćem ognjištu, rodnom domu i grudi, domaćim običajima i ljepoti domovine“ (str. 58). Ako ove riječi *Zlatne knjige* protumačimo u franjevačkom duhu, lako ćemo spoznati uzrok zbog kojega Orao ljubi svoju rođenu grudu. Pogledajmo sve ljepote naših livada i brda, naših dolina, šuma i rijeka, gledajmo plavetnilo Jadrana i snjegovite vrhunce naših Alpa. Zar nam sva ta ljepota ne govori da je umjetnik, koji je stvorio ova remek-djela, neugasiva Ljepota? Zar mi ne ljubimo sav taj čar naše domovine jer se po njemu dižemo do Onoga koji

nam je dao takvu domovinu? Zar ne dolazimo do zaključka gledajući zakon svršnosti u prirodi, promatrajući kako se sjeme zasadi u crnicu, kako iz nje proklije, izraste i procvate, zar ne zaključujemo da Onaj koji je tako dobro stvorio svijet mora biti sama dobrota?!

No to nije sve. To su tek naravna dobra što nam ih pruža Orao i još više: priroda naše domovine. Kada gledam sunce, mislim na Krista – sunce svijeta i na nosioca vatre na zemlji; promatram li kamen, mislim na Krista koji je ugaoni kamen, a kada ga zanese ljepota jednoga cvjetića, u njemu se bude uspomene na cvijet jesin. Susretne li na putu crva, u ušima mu zuji melodija psalma „Crv sam, a ne čovjek“ koji se primjenjuje na Isusa koji trpi. U umijeću pčela divi se Orao neizmjerne Mudrosti; u janjcima vidim Jaganjca Božjega koji oduzima grijeh svijeta. A napokon naša nam hrvatska priroda daje vodu za sakrament svetoga krštenja, ulje za sakrament svete potvrde, pšenicu da postane hranom anđeoskom. Priroda nam daje materiju za sakramente koji su, kako se veli, instrumentalni uzroci po kojima nam Bog primjenjuje Kristove zasluge i zadovoljštine i tako nas posvećuje. Priroda koja nas okružuje podignuta je tako u viši red, ona je sredstvo u rukama Božjim i pomaže nam da postignemo našu konačnu Svrhu – konačnu svrhu s Kristom u blaženoj vječnosti. Franjevački je duh kadar da nas oslobodi poganskoga nacionalizma i da našu naravnu ljubav prema rođenoj grudi podigne u nadnaravni red koji jedino posve odgovara čovjeku, „baštiniku Božjemu a subaštiniku Kristovu“ (usp. Rim 8,17).

Orlovstvo čeka na ovom području velika rodoljubna zadaća: franjevački duh kadar je usavršiti samo Orlovstvo i preko Orlovstva obnoviti i dušu našega naroda. A ako Orlovstvu uspije da prigodom ove svečane Franjevačke godine oduševi velik broj svojih članova, a i drugih za upis u Treći red, dobro je izvršilo svoj *katolički socijalni apostolat*.

4. SLUŽBE U ORLOVSTVU

SVEĆENICI U ORGANIZACIJI

***Napomena Uredništva.** – U ostavštini bl. Ivana Merza nalazi se i ovaj kraći tekst o ulozi svećenika u Orlovske organizaciji. Merz u njemu daje jasan prikaz uloge svećenika i njegovih dužnosti u orlovskim društvima. Treba spomenuti činjenicu da se je Merz od početka, tj. od osnivanja Hrvatskoga orlovskog saveza (HOS-a) zalagao, i u tome uspio, da svećenik ne bude običan član Orlovske organizacije kao što je to bio u slovenskoj Orlovske organizaciji, nego da vrši službu duhovnika. Merz je dobro razumio važnost duhovnika u katoličkim organizacijama.*

Ovaj je tekst u stvari okružnica s direktivama koju je Merz kao tajnik HOS-a sastavio i u ime vodstva uputio svim orlovskim društvima da posvijeste ulogu svećenika u orlovskom društvu i u djelo provedu te smjernice. I ovdje se vidi Merzova revnost za promicanje duhovnoga dobra po djelovanju službenoga duhovnika unutar Orlovske organizacije i njezinih članova.²¹

* * *

Naša Orlovska organizacija može se pohvaliti da je prva u našim krajevima dala svećeniku u svojim redovima ono mjesto koje mu pripada. Svećenik treba biti u Orlovske organizaciji učitelj vjere, zastupnik Kristove Crkve. Orlovstvo je svjetovnjačka organizacija, organizacija omladine. Ona je uređena za to da u njoj naša omladina prođe životnu školu, da se izvježba u vodstvu društava, da učvrsti svoja načela i poveća svoje znanje.

Ova organizacija, jer se bavi i odgojem svojih članova u vjeri, poziva zato svećenika da dođe i da nas u našem društvu uči nauku vjere te da pazi da sav naš rad bude u skladu s naukom vjere. Stoga je položaj svećenika uzvišen i u našim redovima. On nije s nama jednak član, naš brat, nego učitelj vjere, zastupnik Crkve.

Zbog toga ne smijemo svećenika u našim redovima mjeriti istim mjerilom kao svakoga člana niti svećenik može vršiti sve poslove kao svaki drugi član. U svakom poslu koji povjeravamo svećeniku moramo

²¹ O ulozi svećenika u društvima za mladež Merz je napisao opširniji i dorađeniji članak pod naslovom *Svećenik kao duhovnik omladinskog udruženja*. Objavio ga je u: *Franjevački vjesnik*, Visoko, br. 4, IV, 1927., str. 85–87.

paziti da on bude u skladu s njegovim položajem kao učitelja vjere koji mora biti nad svim razlikama, sukobima, zadjevicama itd. koje mogu nastati u svakom živom društvu. On mora svuda biti samo nositelj mira, nositelj Evanđelja, pomagač i pozitivan radnik.

Zbog toga za daljnje ravnanje priopćujemo svim društvima i okružjima sljedeće:

1. Svako društvo, ukoliko to dosada nije učinilo, treba izabrati duhovnoga vođu te ga predložiti preko saveza na potvrdu duhovnom stolu svoje biskupije.

2. Od sada se ne može birati svećenika u odbor društava na razne položaje i službe bez posebne dozvole saveza. Svećenik će rado pomoći društvu svojim savjetom, pomoći će i radom ako sami društveni odbornici za početak što ne znaju ili ne mogu učiniti, ali ne smijemo od svećenika stvoriti tehničkoga radnika naših odbora koji bi kao odbornik društva spadao i pod društvenu disciplinu (zbog kazne, nemara i sl.), a zapadao bi dnevno u sve društvene sukobe članova i odbora te bi dolazio u neugodne položaje pred članstvom u kritici svoga rada itd. Sve ovo ne slaže se s položajem svećenika koji ima biti nad svima kao duhovni otac koji je na čelu časnoga sudišta da rješava sporove itd. Samo u izvanrednim slučajevima savez će od ovoga pravila učiniti iznimku i to samo za određeni rok, ako bi zbilja posebni interesi tražili da se uredi drukčije. Upozoravamo na ovo sve društvene odbore. U pogledu sudjelovanja svećenika u višim odborima (općina, okružja i saveza), gdje je njegov položaj drukčiji, ostaju na snazi dosadašnje odredbe.

3. Odbori društva neka bezuvjetno izbjegavaju da svećenicima nameću takve posebne misije i službe gdje postoji pogibao da svećenikov ugled strada. Kako je važnije da se svećenikov ugled sačuva od kojega časovitog uspjeha, to je ova odredba posebno važna. Ne smije se dogoditi da se svećenici pred licem našega članstva svađaju, da iznose pred naše forume predmete koji škode ugledu onih koji to iznose itd.

4. Ukoliko se dogodi da koji svećenik učini unutar društva koji čin zbog kojega bi se inače protiv drugoga člana moralo disciplinski postupati radi kazne, društveni je odbor dužan bez posebnoga postupka stvar predati Hrvatskom orlovskom savezu koji će sve to predati na postupak zboru duhovnika.

PREDNJAK ORLU

O tjelesnom odgoju²²

***Napomena Uredništva.** - Među raznim nacrtima predavanja koja je Merz držao po orlovskim društvima nalazi se i ovo s naslovom Prednjak Orлу. U ovom tekstu Merz je iznio osnovne misli iz svoga velikog djela „Ljudsko tijelo i tjelesni odgoj u svjetlu Katoličke Crkve“ koje je objavljeno u 5. svesku njegovih Sabranih djela, 2015., str. 211–404. „Prednjak“ znači predvoditelj, predvježbač, onaj koji članove orlovskoga društva uči vježbama i ujedno kod zajedničkih nastupa zajedno s njima izvodi određene vježbe. Važno je uočiti kako Merz i u ovom predavanju naglašava i duhovnu ulogu prednjaka i izjednačuje ju s glavnom duhovnom i apostolskom misijom cijeloga Orlovstva. Stoga članak zaključuje riječima kako Oráo-prednjak mora biti „oživotvorena ljubav Crkve prema ljudskom tijelu“ i da je njegova prva i glavna zadaća da se sustavno brine da tijela vježbača kojima ravna „postanu moćno sredstvo u rukama onih duša koje su se postavile u službu širenja Kraljevstva Kristova“.*

* * *

Ljudsko je tijelo stan duše, ono je najmoćnije sredstvo da duša izvede velika djela. Povijest nas uči da su najveći umovi imali zdrava tijela koja su im pomagala da izvedu svoja velika djela.

Poganstvo

Sokrat je bio silno snažan i zdrav. Platon je svoje tijelo tako jako razvio da je sudjelovao na gimnastičkim natjecanjima na Istmu (kod Korinta). Demosten je išao i trčao uzbrdo samo da ojača tijelo. On je naime svojim jednim govorom doživio poraz; jedan mu prijatelj tada reče: „Ti ne pripravljaš vježbom svoje tijelo za rad što ćeš ga morati izvršiti na pozornici i tvoje je predavanje zbog tvoje zanemarenosti blijedo i sumorno.“ Isto vrijedi za Cicerona i Julija Cezara. Svi ljudi koje

²² Riječ „prednjak“ znači: predvoditelj, predvježbač. – Svako osnovno društvo velike Orlovске organizacije imalo je svoje voditelje. Budući da je Orlovstvo u svom programu njegovalo i tjelovježbu, svako društvo imalo je i svoga „prednjaka“, tj. onoga koji je članove učio vježbama i ujedno kod zajedničkih vježbi njima prednjačio i pokazivao određene vježbe. O prednjaku Merz govori nešto i u svom djelu *Ljudsko tijelo i tjelesni odgoj u svjetlu Katoličke Crkve*, objavljeno u 5. svesku njegovih *Sabranih djela*, str. 287.

smo spomenuli nadmašuju mnoge milijune, njihov duh i dan-danas vodi ljudski rod. Da njihovo tijelo nije bilo snažno, ne bi mogli izvesti velika djela.

Židovstvo

Mojsije je s 80 godina vodio izabrani narod u pustinju. Sa 120 godina je umro. Sveto pismo naglašava da je još u toj starosti sačuvao svoje tjelesne sposobnosti: „Okolo mu nije oslabilo niti mu je snaga popustila“ (Pnz 34,7). David je govorio: „Čuvao sam ovce svome ocu, pa kad bi došao lav ili medvjed te uhvatio ovcu iz stada, ja bih potrčao za njim, udario ga i istrkao ga od ovca. A ako bi se on digao na me, uhvatio bih ga za grivu i udario ga dok ga ne bih ubio“ (1 Sam 17,35–36).

Kršćanstvo

Krist je kamen ugaoni. On sjedinjuje poganstvo i židovstvo. Sve što je dobro u poganstvu i židovstvu kršćanstvo preuzimlje i podiže u viši red. Sama je Riječ Božja rekla:

„Bolji je siromah tijelom zdrav i čio nego bogataš bolesna tijela. Više valja zdravlje i snaga nego sve zlato svijeta i krepko tijelo više od golema posjeda. Nema blaga nad zdravljem tjelesnim niti sreće nad sretnim srcem“ (Sir 30,14–16).

Kršćanstvo na poseban način zapovijeda da negujemo tijelo, tj. *da ga učinimo zdravim tako da Kristu stavimo na raspolaganje jedno od najmoćnijih sredstava za širenje njegova kraljevstva*. Slijedi: za kršćanstvo gajenje tijela nije svrha već sredstvo.

Krist i sveci

Krist je trideset godina u Nazaretu teško radio tjelesno; trideset godina on je svoje tijelo spremao za napore koje je kasnije u svom apostolskom radu morao podnijeti. Sv. Josip je uzor svih prednjaka jer se brinuo da tjelesno zdravlje Kristovo postane sposobno za velike napore apostolskoga djelovanja. Apostoli su bili ljudi velike tjelesne snage. Nahranili su četiri tisuće ljudi. Sv. Pavao imao je po naravi slabo tijelo, ali ga je sam učinio vrlo žilavim i otpornim. Da njegovo tijelo nije moglo podnijeti sve napore apostolskoga djelovanja, jamačno bi podlegao već u početku. Pogledajte što je mogao podnijeti: „Od Židova primio sam pet puta po četrdeset manje jednu. Triput sam bio šiban, jednom kamenovan, triput doživio brodolom, jednu noć i dan proveo sam u bezdanu. Česta putovanja, pogibli od rijeka... itd.“ (2 Kor 11,24–26).

Redovnici sv. Benedikta morali su pet sati dnevno tjelesno raditi. Ovaj tjelesni rad preobrazio je neprohodne eurospke pustoši i udario temelje suvremenoj civilizaciji. *No njihov je glavni cilj bio da tijelo učine sposobno za molitvu.* Skoro su svi sveci iskusili na sebi da nebriga za tijelo škodi duhovnom životu. Sv. Ignacije bio je najuvježbaniji vitez svojega vremena. On piše 1536. g.: „Sa zdravim tijelom možete zaista mnogo učiniti. A s boležljivim? Zdravo je tijelo moćno sredstvo da se *ispune velika djela...* Napršnjak svetosti s izvanrednim zdravljem može više učiniti za spasavanje duša nego izvanredna svetost s napršnjakom zdravlja.“ Kada je osnivao svoj red, pješice je prevalio 4880 km. Što bi danas bio da je njegovo tijelo bilo kržljivo? Što je sve učinilo tjelesno zdravlje isusovaca na slavu Božju? Kroz njemačke šume i španjolske doline, preko zelenih irskih poljana i sve do klanaca Škotske isusovci su prokrčili put pješice putničkom palicom u ruci kako to traži pravilo njihova osnivača: „Naši neka putuju pješice.“

Velika sv. Terezija Avilska uskliknula je: „O, moj Bože, željela bih si krepko zdravlje da ti uzmognem bolje služiti.“ Sv. Franjo Saleški bio je sjajan mačevalac i jahač. Jednu skupinu mladića, koji su ga napali, razoružao je, prisilio ih da kleknu i da zatraže pomilovanje. Upravo je njegova tjelesna energija bila divovska kada se verao na klance brda Mont Blanc samo da dođe do ljudskih duša. A veliki državnik 19. vijeka Garcio Morano bio je stasit, uspravan i snažno građen. Sve je očitovale čovjeka neiscrpive djelotvornosti. U nemirnim je vremenima od ranoga jutra do kasne noći sjedio na sedlu i njegovo je gvozdeno tijelo izdržalo svaki umor. O njemu je rekao papa Pio IX.; „Ah, kada bi on bio kraljem jednoga moćnog naroda, tada bi Papa imao nekoga tko bi ga branio u ovome svijetu.“

Papa Pio X. govorio je prigodom nastupa jednoga katoličkog gimnastičkog udruženja: „Odobravam vaše gimnastičke vježbe, vaše trke u čamcima i pješice, vaše izlete u gore jer vas ova rasonoda čuva *lijenosti koja je početak svih opačina, jer ovo prijateljsko natjecanje treba biti znamen, simbol za natjecanje u teženju prema kreposti.* Budite jaki da sačuvate vašu vjeru i da je branite budući da je toliki gube, *budite jaki da svladate sve zapreke koje ćete sresti živeći po katoličkoj vjeri.* Budite jaki sebi na korist i na korist vaše braće.“

Pogledajmo naše uzore, pratimo sv. Ignacija kako prevaljuje pješice mnogo tisuća kilometara, franjevce kako pješače kroz cijele kontinente, sv. Franju Saleškoga kako se vere vrljetima tražeći ljudske duše, sinove sv. Dominika kako svoje čamce na leđima nose kroz šikare od rijeke do

rijeke; svi ti ljudi *vođe su ljudskoga roda; njihova su tijela* čvrsta kao željezo, to su naša braća i uzori Orlova.

Sv. Liturgija prikazuje ovu ljubav Crkve prema ljudskom tijelu na osobito zoran način. Ona tijelo posvećuje sv. sakramentima; škropi ga vodom na sv. krštenju, hrani ga anđeoskom hranom – sv. pričesću, pomazuje uljem sv. krizme, a na samrti jača ga posljednjom pomasti.

Ideologija tjelesnoga odgoja

Da uzmognemo razumjeti veliku zadaću tjelesnoga odgoja u namisli Božjoj, to treba temeljito promisliti sljedeći stavak iz *Duhovnih vježba* sv. Ignacija:

„Čovjek je stvoren da Gospodina Boga svoga hvali, da ga štuje, da mu služi i da tako spasi svoju dušu, *a ostale stvari na zemlji stvorene su radi čovjeka*, da mu budu od pomoći da postigne svrhu za koju je stvoren. Odatle slijedi da se čovjek smije njima poslužiti *toliko koliko ga podupiru u njegovu određenju, a toliko treba da ih se otrese koliko ga u tome priječe*. Stoga je potrebno da se učinimo neopredijeljenima prema svim stvorovima u svemu onom što je prepušteno izboru naše slobodne volje i nije zabranjeno tako da, što se nas tiče, ne volimo zdravlje više od bolesti, bogatstvo više od siromaštva, čast više od sramote, dug život više od kratka života, pa tako i u svemu ostalom, želeći i birajući jedino ono što nas više dovodi k svrsi za koju smo stvoreni“ (Načelo i temelj, *Duhovne vježbe*, br. 23).

Mi ne njegujemo tijelo samo radi tijela, već da od njega napravimo *krotko, čvrsto oruđe duše* koje je spremno i u stanju izvršiti sve njene zapovijedi, pa makar kako ove bile tvrde i teške. Mi ne vježbamo jer samo volimo vježbati, nama je vježba sredstvo do cilja. Cilj je vježbe da organi tijela dođu do potpuna razvoja, a zatim, kada su organi razvijeni, da im sačuvamo zdravlje. Zdravlje razvijenoga tijela jest preduvjet da ono bude poslušno duši; duši koja se stavlja u veliku službu kraljevstva Kristova. Vježbanjem se umrtvljuju naša loša nagnuća, gradi se dobar značaj; stoga treba da se dan u dan, od godine do godine tijelo uvijek vježba s tim nastojanjem da se utjera u red. Velika je duševna snaga potrebna ako želimo, kako veli sv. Ignacije, „sačuvati našu snagu i naše zdravlje na službu Božju“.

Što je dakle prednjak u Orlovske organizaciji?

Crkva se poput nježne majke nadvila nad ljudsko tijelo, ona ga ljubi neizmjernom ljubavlju jer je ono tako moćno sredstvo za širenje Kraljevstva njena Božanskoga Zaručnika. Crkva nam po svojoj ljubavi

5. TEME S PODRUČJA MORALA

VLAST I POSLUŠNOST

***Napomena Uredništva.** – Prema programu rada za duhovnu i intelektualnu izobrazbu članova Hrvatski orlovski savez (HOS) slao je iz Zagreba već izrađena predavanja i tekstove orlovskim društvima po Hrvatskoj i BiH. Ti su se tekstovi potom čitali, obrađivali i diskutiralo se o njima na tjednim sastancima. Merz je u svojoj službi kao tajnik HOS-a često sastavljao takva predavanja. Jedno je od njih bilo i Kralj Orlova²³, poslano orlovskim društvima u jesen 1926. To je predavanje liberalni tisak na čelu sa splitskim novinama Jadran napao javno 31. 12. 1926. Kao odgovor na taj napad Merz objavljuje u sarajevskom Katoličkom tjedniku članak *Vlast i poslušnost*.²⁴ U njegovu Arhivu sačuvan je rukopisni original toga članka. Uspoređujući s onim što je objavljeno u Katoličkom tjedniku uočava se da je objavljeni članak veoma skraćen i da su iz originala ispušteni mnogi dijelovi, pogotovo treći dio u kojem se sve što je načelno rečeno o kršćanskom shvaćanju vlasti i poslušnosti primjenjuje na Orlovstvo. Stoga ovdje donosimo cijeli članak onako kako je sačuvan u Arhivu Ivana Merza.*

Na kraju toga izvornog članka Merz donosi važnu bilješku u kojoj ukratko opisuje cijeli događaj koji je dao povoda da je napisao ovaj članak o *Vlasti i poslušnosti*. O tome je već bio rekao nešto, ali samo općenito u uvodu ovoga članka kako je objavljen u Katoličkom tjedniku. U bilješci koja se nalazi u originalnom rukopisu članka Merz je bio jasniji i donosi nam važne i zanimljive detalje o čemu se točno radilo i na koji su se odlomak okomili kritičari njegova predavanja Kralj Orlova te kako je zatražio i dobio odobrenje od Nadbiskupskoga duhovnog stola u Zagrebu da je predavanje u skladu s učenjem Katoličke Crkve. Radi boljega razumijevanja cijeloga njegova članka o *Vlasti i poslušnosti* ovu njegovu bilješku donosimo već ovdje u uvodu:

„U tom duhu (tj. poslušnosti članova Orlovske organizacije svojim pretpostavljenima, - napom. urednika) sastavljeno je i 3. naraštajsko predavanje HOS-a Kralj Orlova u kojem se nalazi stavak: 'Isus je Kralj cijele Orlovske organizacije jer smo mi njegovi sljedbenici, vojnici,

²³ Ovo je Merzovo predavanje objavljeno u cijelosti u 2. svesku njegovih *Sabranih djela*, Zagreb, 2011., str. 135.

²⁴ Ivan Merz, *Vlast i poslušnost*. – *Katolički tjednik*, Sarajevo, br. 7, 1927., str. 1; br. 8, 1927., str. 1.

vitezovi, apostoli. Predsjednik Hrvatskoga orlovske saveza samo je zastupnik Kralja Isusa. Predsjednik ne vlada u svoje ime, već zastupa Isusa Krista, Kralja Orlovske pokreta.' Budući da se je s neupućene strane neopravdano prigovorilo ovom stavku, cijelo je ovo naraštajsko predavanje bilo podneseno na cenzuru nadležnoj crkvenoj vlasti – zagrebačkom Duhovnom stolu koji je dao svoj imprimatur pod brojem Pr. 8850 od 10. XII. 1926. g. Priznajemo da bi mjesto riječi 'ne vlada' stilistički bolje bilo upotrijebiti 'ne upravlja' ili 'ne vodi'."

Tim riječima završava bilješka u kojoj je Merz detaljno objasnio cijeli slučaj. I u ovom slučaju Merz je iznio pobjedu jer mu je crkvena vlast odobrila članak ne našavši u njemu ništa spornoga. Slijedi njegov članak *Vlast i poslušnost u cijelosti, onako kako se čuva u rukopisnom izvorniku u njegovu Arhivu.*²⁵

* * *

Motto:

„Jedan između ciljeva Katoličke akcije jest uspostaviti načelo ljudske vlasti kao zastupnice božanskoga autoriteta.“

Pio X., *Enciklika Il Fermo proposito*

Neki liberalni listovi, nezgodno upozoreni na predavanje *Kralj Orlova* u kojem stoji da starješinstvo vlada u Orlovstvu u ime Kristovo, počeli su se izrugivati učenju Katoličke Crkve koja kaže da svaka vlast dolazi od Boga i da otac u obitelji, učitelj u školi, šef u uredu i predsjednik u organizaciji vlada u ime Kristovo u svom djelokrugu. Stoga neće biti na odmet da ukratko izložimo katolički nauk o vlasti i dužnoj poslušnosti prema ovoj vlasti. Služimo se riječima papa te prvih svetaca i teologa.

²⁵ Ovaj je članak o vlasti i poslušnosti u skraćenu obliku Merz objavio u dva dijela u *Katoličkom tjedniku*, Sarajevo, br. 7, 13. II. 1927., str. 1; br. 8., 20. II. 1927., str. 1. Ponovno je taj članak objavljen u 2. svesku Sabranih djela I. Merza, 2011. g. na str. 142–146. To je u stvari njegov odgovor na napadaje liberalnoga tiska, poimence splitskoga *Jadrana* u svezi s njegovim predavanjem *Kralj Orlova* što ga je u ime Hrvatskoga orlovske saveza sastavio i razaslao kao rukopis orlovskim društvima za podmladak Orlovke organizacije koncem 1926. g. To je predavanje objavljeno kao članak pod istim naslovom *Kralj Orlova* u 2. svesku Sabranih djela I. Merza, 2011. g. na str. 135–141.

I. VLAST

Kriva učenja naših suvremenika

U Orlovskoj organizaciji veoma se jako ističu poštivanje autoriteta, poslušnost, stega. Zaista, bez autoriteta, poslušnosti i stega ne može postojati ni jedno dobro uređeno društvo. I u ovim trima stvarima mi se katolici bitno razlikujemo od nekatolika. Stoga ćemo pokazati što o autoritetu veli zdrav razum (filozofija) i osvjedočit ćemo se kako Objava²⁶ ne samo potvrđuje zaključke zdravoga razuma, već ih još viša osvjetljava. U prvom dijelu našega razlaganja služit ćemo se glasovitom enciklikom pape Leona XIII. *Diuturnum illud* od 29. VI. 1881.²⁷

„Velik broj naših suvremenika tvrdi da svaka vlast dolazi od naroda i da prema tome vlast ne pripada onima koji je vrše, već da je imaju tek kao narodno poslanstvo i pod tim uvjetom da volja naroda može svojim poslanicima uvijek oduzeti vlast koju im je dala“ (Leon XIII., *Diuturnum*). Načelo da vlast u državi dolazi od naroda, a ne od Boga, načelo koje čujemo na javnim skupštinama nije samo nekatoličko, već se protivi i zdravom razumu. Evo zašto se protivi zdravom razumu (filozofiji):

1. Filozofski dokaz iz zdravoga razuma

Prema naravnom zakonu svaka je vlast od Boga

„Svako društvo, svaka skupina ljudi treba svoje poglavare; to je neizbježiva nužda jer bez toga bi se svako društvo raspalo i promašilo cilj radi kojega je ostvareno“ (*Diuturnum*, 132).

„I zaista, ono što ujedinjuje ljude da uzmognu živjeti u društvu jest prirodni zakon ili, da se bolje izrazimo, volja Boga koji je začetnik prirode; to je jasno dokazano iz sposobnosti govora koji je najveći pomiratelj u društvu, kao i iz mnogih urođenih težnji i tolikih velikih potreba koje se ne bi mogle zadovoljiti u stanju osamljenosti, već nalaze svoju zadovoljenje tek onda kada se ljudi približe i udruže. S druge strane, ovo društvo ne može opstojati niti se pojmiti ako se u njemu ne bi nalazio netko koji treba držati u suglasju volju pojedinaca i da svede u jedinstvo ove raznolike smjerove i da ih svojom skladnošću upravi prema zajedničkom dobru. Iz toga slijedi da je bez dvojbe Bog htio da u građanskom društvu postoji vlast koja zapovijeda mnoštvu“ (*Diuturnum*, 147).

²⁶ Podrazumijeva se kršćanska objava u Isusu Kristu.

²⁷ Izrađeno prema: Leon XIII., Enciklika *Diuturnum illud* od 29. VI. 1881., o podrijetlu državne vlasti (Bonne Presse, 1); Tanqueray, *Précis de theologie ascétique et mystique* (5., izdanje; Desclée; str. 663–667).

Iz toga slijedi: budući da je Bog tvorac naravnoga poretka, a ovaj se ne može zamisliti bez vlasti koja vlada mnoštvom, proizlazi da je po volji Božjoj da netko od nas vlada svakim mnoštvom. Tko dakle vlada nad društvom, vlada u ime volje Božje; on je zastupnik te volje Božje, zastupnik Božji. Zdrav nam razum, dakle, kaže da svaka vlast dolazi od Boga.

No ima još jedan drugi *naravni* dokaz da je tako: *pozivanje na poslušnost pod grijeh proizlazi samo od Boga*.

Razborita zapovijed poglavara veže pod grijeh

Jedino Bog može pod grijeh vezati. Slijedi: vlast poglavara potječe od Boga. „Ali evo jedne misli koja ima još veće značenje; oni koji vladaju građanskim društvom moraju imati takvu vlast da uzmognu zahtijevati poslušnost pod takvim uvjetima te da uskraćenje pokornosti bude za podanike grijeh. No nema ni jednoga čovjeka koji bi imao u sebi ili od sebe sve što treba da nekom vezom savjesti uzmogne vezati slobodnu volju pojedinaca. Jedino Bog, ukoliko je sveopći Stvoritelj i Zakonodavac, posjeduje takvu vlast; oni koji je vrše moraju je dobiti od njega i vršiti je u njegovo ime. 'Jedan je Zakonodavac i sudac: Onaj koji može spasiti i pogubiti' (Jak 4,12). To je istinito za sve vrste vlasti. Isto tako u obitelji očeva vlast nosi žig kao živu sliku vlasti koja je u onom Bogu 'od koga ime svakom očinstvu na nebu i na zemlji' (Ef 3,15). I time se najrazličitije vlasti približuju u divnoj sličnosti svagdje gdje god se nađe pravo zapovijedanja koja god bila vlast te je valja tražiti u istom izvoru, u Bogu, koji je jedini Umjetnik i Gospodar svijeta“ (*Diuturnum*, 147).

Ako na primjer dijete ne poslušna svoga oca, savjest ga peče – učinilo je grijeh. Ako radnik učini nešto protiv volje svoga gospodara, savjest ga peče – učinio je grijeh. Ako nepokorni vojnik ili građanin ne poslušna svoga kralja – savjest ih peče – učinili su grijeh. Zar otac, gospodar, kralj mogu vezati nekoga pod grijeh? Nipošto. Jedini Bog može pod grijeh vezati. I ako nam zdrav razum veli da je prekršaj njihovih zapovijedi ipak grijeh, jasno slijedi da njihova vlast proizlazi od Boga. I ovo što nam zdrav razum dokazuje daleko većim svjetlom nam rasvjetljuje objava Božja. Poslušajmo što o tome kaže glasovita enciklika *Diuturnum illud*.

2. Teološki dokaz iz Objave – Stari i Novi zavjet

Objava Božja uči nas da svaka vlast dolazi od Boga

„Ako želimo označiti izvor vlasti u državi, Crkva naučava s potpunim pravom da je treba tražiti u Bogu. Ovo božansko porijeklo ljudske vlasti zasvjedočeno je na najjasniji način na više mjesta Staroga zavjeta: 'Po meni kraljevi kraljuju i velikaši dijele pravdu. Po meni knezuju knezovi i odličnici i svi suci zemaljski' (Izr 8,15–16). Zatim: 'Poslušajte vi koji upravljate mnoštvima i koji se hvastate silom svojih naroda! Gospod je onaj koji vam je moć podario i vladavina je od Svevišnjeg' (Mudr 6,3–4). 'Svaku narodu Bog postavi vladara' (Sir 17,17). Kada se rimski upravitelj dičio pred našim Gospodinom Isusom Kristom da ima vlast osloboditi ga ili osuditi, Spasitelj mu odgovori: 'Ne bi imao nikakve vlasti nada mnom da ti nije dano odozgor' (Iv 19,11). Sveti Augustin, tumačeći ove riječi, kliče: 'Naučimo odavle iz ustiju Učiteljevih što nas na drugom mjestu naučava po svom Apostolu: da nema vlasti koja ne bi dolazila od Boga.' I zaista, nauk i čudoredni zakon Isusa Krista našli su divan odjek u propovijedanju Apostola. Svima je poznat uzvišeni i odlučan nauk što ga je sv. Pavao davao Rimljanima, iako su bili pod vlašću poganskih careva: 'Jer nema vlasti da nije od Boga.' Iz toga Apostol izvodi kao posljedicu da je vladar 'sluga Božji' (usp. Rim 13,1–4)“ (*Diuturnum*, 142).

U shvaćanju porijekla vlasti razlikuju se katolici od liberalaca

„U tome se razlikuju katolici od ovih novih učitelja; katolici traže u Bogu pravo zapovijedanja i ističu da vlast proistječe iz Boga kao iz svoga naravnog vrela i nužnoga počela.“ (*Diuturnum*, 142).

Pogani su vlastodršce nerazborito obožavali

Naravni zakon jest očitovanje vječnoga zakona u ljudskoj duši. Dolazi narodima od Boga i kazuje im što će činiti i čega se klonuti. Kod pogana je taj naravni zakon, to očitovanje Božje volje u njihovim dušama izmiješano mnogim zabludama. Ali i iz tih zabluda se vidi neka spoznaja istine koja se primjenjuje iako krivo. Tako su i pogani vlast smatrali nečim svetim, ali su zastranili što su vlastodršcu odavali božanske časti namjesto da u vlastodršcu vide zastupnika Božjega, a ne lično Boga. Tek kršćanska objava oslobađa naravni zakon od lažnih natruha i daje dostojanstvu vlasti njezino pravo i istinito značenje.

Uzvišeno je dostojanstvo čovjeka koji ima pravo vršiti vlast

„Ako zaista vlast onih kojih vladaju proizlazi iz same vlasti Božje, odmah ona time dobiva dostojanstvo koje je više negoli ljudsko; to bez dvojbe nije ona pretjerana i bezbožna veličina o kojoj su sanjali rimski carevi kada su za se tražili božanske časti; to je istinita i čvrsta veličina koja je čovjeku dana kao dar i znak božanske dobrohotnosti“ (*Diuturnum*, 149).

*Crkva ovjenčava nosioce vlasti posebnim sjajem*²⁸

Crkvi je u svim vjekovima stalo do toga da ovo božansko podrijetlo svake vlasti što bolje istakne, i to iz dva razloga: da narodi upoznaju istinu i da se s druge strane poredak u svim ljudskim zajednicama postavi na čvrst temelj, tj. valja slušati poglavare ne jer su ljudi, već jer su kao poglavari zastupnici Božji. *Bez te poslušnosti prema vlasti mora se raspasti svaka zajednica.*

„Ali kada su države imale na svom čelu kršćanske vladare, Crkva je podvostručila svoju brigu da svojim propovijedima podučí o svetosti koja se nalazi u vlasti onih koji vladaju. Blagotvorni učinak ove poduke bio je da se u duhu naroda upravo *pomiješala slika vlasti s nekom pojavom vjerskoga dostojanstva* koja je podigla počitanje i ljubav podanika prema svojim vladarima. Iz ovoga razloga, koji je pun mudrosti, Crkva je ustanovila svečano krunjenje kraljeva koje je *sam Bog naredio* u Starom zavjetu“ (*Diuturnum*, 155).

Kada se treba pokoravati?

Iako je svaka vlast od Boga, ta se vlast proteže samo na određeni djelokrug. Cilj je na primjer države da se brine za javno blagostanje građana. Ako mi na primjer kralj zapovjedi da se moram svaki tjedan ispovijedati, ne trebam ga slušati jer on kraljevsku vlast ima samo da zapovijeda one stvari koje se tiču blagostanja države. Zapovjedi li mi moj gospodar s kojim sam sklopio ugovor da ću raditi 8 sati dnevno, a radim 12 sati, ne moram ga slušati jer Bog mu nije dao tu vlast. Zapovjedi li mi na primjer društveni predsjednik Orla da moram plivati, ne moram ga slušati jer to ne spada u pravila Orlovske organizacije.

²⁸ U nastavku naslova Merz donosi ove riječi: „jer se na njima zrcali sjaj Božje vlasti“. Međutim, taj je dodatak Merz ipak prekrizio.

Kada se ne treba pokoravati zakonitom nosiocu vlasti?

Mogućnost zapovijedanja je po tome ograničena. A katkada je i dužnost ne poslušati je. Evo je: „Postoji tek jedan razlog *nepokoravanju*: to je onda kada je zapovijed u očitom protuslovlju s *naravnim* ili *božanskim* pravom jer tamo gdje bi se radilo o tome da se prekrši bilo naravni zakon, bilo volja Božja, zapovijed kao i izvršenje bile bi jednako zle 'jer većma se treba pokoravati Bogu negoli ljudima' (Dj 5, 29)“ (*Diuturnum*, 149).

I zapovijedima koje se protive naravnom zakone ne smijemo se pokoriti. Naravni zakon na primjer traži da roditelji odgajaju djecu. Ako država možda zapovjedi roditeljima da se ne brinu za djecu, roditelji ne smiju poslušati jer bi time radili protiv naravnoga zakona koji dolazi od Boga. Isto, ako bi mi netko zapovjedio da idem primati sakramente kod otpaloga svećenika, učinio bih grijeh protiv božanskoga (crkvenoga) zakona.

II. POSLUŠNOST

Definicija poslušnosti

„Ova je krepost u vezi s pravednošću jer je poslušnost odavanje poštivanja, čin podložnosti koju dugujemo poglavarima.“²⁹ „Poslušnost je moralna vrhunaravna krepost koja nas potiče da podložimo našu volju volji zakonitim poglavarima *ukoliko su oni zastupnici Božji*.“³⁰ Time smo promotrili autoritet vlasti.

Zakoniti poglavari u naravnom i vrhunaravnom redu

Vlasti s druge strane odgovara poslušnost. Poslušnost je krepost i ona spada u neku ruku u krepost pravednosti jer zahtijeva da se daje drugima ono što ih ide. Kršćanska moralka veli da je poslušnost moralna, vrhunaravna krepost koja nas potiče da podložimo našu volju volji zakonitih poglavara *ukoliko su oni zastupnici Božji*.

Razlikujemo dvije vrste zakonitih poglavara. To su oni koji ravnaju naravnim, a drugi vladaju vrhunaravnim društvima. Kod naravnih društava valja spomenuti tri vrste: 1. obitelj u kojoj zapovijedaju roditelji, poglavito otac; 2. građansko društvo sa svojim glavarima koji su razne naravi u raznim državnim zajednicama (kraljevi, predsjednici); 3.

²⁹ Tanquerey, *Précis de théologie ascétique et mystique* (5., izdanje; Desclée; str. 663–664)

³⁰ Isto, str. 664.

napokon profesionalno društvo u kojem se nalaze gospodari i radnici (namještenici).

U vrhunaravnom redu su zakoniti poglavari: papa koji savjesno i neposredno vlada u cijeloj Katoličkoj Crkvi; biskupi koji imaju vlast u svojim biskupijama, župnici i kapelani u granicama što im ih određuje kanonsko pravo. Postoje još redovničke zajednice s potvrđenim pravilima; i tu su zakoniti poglavari. I u ostalim društvima postoji obveza poslušnosti samo što ona nije tako jaka kao u spomenutim zajednicama koje su (osim posljednje) čovjeku redovito nužne da preko vremenitosti postigne vječnost.

Naravno, i tu valja slušati samo ono što nije u očitom protuslovlju s božanskim i naravnim zakonima. Uvijek i posvuda vrijedi načelo: ako jedna zapovijed zahtijeva da se vrši grijeh, držati se valja riječi sv. Petra: „Većma se treba pokoravati Bogu nego li ljudima“ (Dj 5,29). Naravno, i nemoguću zapovijed ne treba izvršiti, a u slučaju sumnje treba pretpostaviti da je ispravno mišljenje na strani poglavara.

Vrste poslušnosti

Poslušnost, želi li da bude savršena, treba biti *vrhunaravna* u nakani, *općenita* u opsegu i *potpuna* u izvršenju.

1. *Vrhunaravna u nakani*. Trebamo u svojim poglavarima *gledati samoga Boga ili Isusa Krista* jer njihova vlast (naših poglavara) dolazi samo od njega. To preporučuje sv. Pavao slugama: „Slušajte svoje zemaljske gospodare *kao Krista* – sa strahom i trepetom, u jednostavnosti srca. Ne naoko, kao oni koji se ulaguju ljudima, nego kao sluge Kristove koje zdušno vrše volju Božju“ (Ef 6,5–6). Isto je pisao i sv. Ignacije svojim redovnicima-isusovcima u Portugal: „Želim vam da nastojite svom brigom i svim trudom da *gledate Isusa Krista*, našega Gospodina u bilo kojem poglavaru i da u njegovoj osobi s dubokim počitanjem odajete čast *božanskom Veličanstvu*, koju mu dugujete... Tako neka nikada ne gledaju samu osobu koju slušaju, već neka u *njoj vide Isusa Krista*, našega Gospodina radi kojega se pokoravaju. I zaista, ako se moramo pokoravati poglavaru, to ovo ne činimo radi njegove dobrote ili drugih odlika, koje im je Bog možda dao, već jedino stoga jer je on *zastupnik Božji*. Ako se naprotiv čini da je on manje mudar, to nije nikakav razlog da ga valja slušati s manje točnosti jer budući da je on poglavar, to on zastupa osobu onoga čija je mudrost nepogriješiva.“³¹

³¹ Ignace de Loyola, Lettre CXX trad. 450–459. Cit. Tanquerey, 668–669.

2. *Općenita je poslušnost.* To znači da se trebamo pokoravati svim zapovijedima zakonitoga poglavara ako on zakonito zapovijeda.

3. *Potpuna ili integralna* je poslušnost kada vrši zapovijed *točno*, bez *sustezanja, stalno* i *štoviše radosno*.

Razboritim odredbama pokoravati se istim počitanjem kao da dolaze od Boga

„Svejedno je, je li Bog ili čovjek kao zastupnik Božji izdao kakvu odredbu, treba joj se pokoriti istom brigom i primiti je istim počitanjem osim u slučaju da bi čovjek zapovjedio nešto protivno Bogu.“³²
„Blagoslovljen Bog koji se udostojao dati zastupati od jednoga svoga stvorenja.“³³

III. DUŽNOST EPISKOPATA I KATOLIČKE AKCIJE

*Tada pristupi Isus i reče im:
„Dana mi je sva vlast na
nebu i na zemlji.“ (Mt 28,18)*

Koja načela o vlasti mora širiti episkopat?

„Podvostručite vaše brige i vaša nastojanja da dušama, ponašanju i djelima svih ljudi ucijepite načela Katoličke Crkve o vlasti i poslušnosti... Učinite da razumiju *ako radi Boga slušaju*, poslušnost je razborita, poslušnost je časna“ (*Diuturnum*, 158).

Zadatak Katoličke akcije

Papa Pio X. u svojoj enciklici *Il fermo proposito*, govoreći o raznim zadacima Katoličke akcije, veli da ona mora također ići za tim da „uspostavi načelo ljudske vlasti kao zastupnice božanskoga autoriteta“.³⁴

³² De praeceptis et dispensis. Cit. Mutz: *Christliche Aszetik*, 1909., II. Aufl., str. 509.

³³ Sv. Terezija od Isusa, Beauchesne 1922., pogl. 31, str. 543.

³⁴ Usp.: I. Ev. Šarić, *Katolička akcija*, Sarajevo, 1925., str. 20.

IV. PRIMJENA NA ORLOVSTVO

Orlovstvo je po svojoj biti odgojna organizacija koja sprema omladinu za velika djela katoličkoga apostolata što ga treba vršiti u hrvatskom društvu. Apostolat katoličkoga poimanja o podrijetlu vlasti veoma je važan. Stoga je papa Pio X. u enciklici *Il Fermo proposito* istaknuo da Katolička akcija mora ići za tim da „uspostavi načelo ljudske vlasti kao zastupnice božanskoga autoriteta“. Ne može postojati nijedna ljudska zajednica u kojoj ne bi bila vlast. Bez vlasti svaka bi se zajednica morala raspasti. Dok bezvjerci vele da vlast dolazi od naroda, mi katolici tvrdimo da svaka vlast dolazi od Boga koji od njih traži da žive u društvu i da netko tim društvom vlada. A jer iz Objave znamo da je Isusu Kristu dana „sva vlast na nebu i na zemlji“ (Mt 28,18), da je Isus cilj svega, to je on kralj i svih organizacija. Svatko tko vlada i upravlja u ime Krista Kralja. To je veoma važno stoga što se *zakonitim poglavarima treba pokoravati upravo kao samome Kristu*. Postoje dvije vrste zakonitih vladara u ljudskoj zajednici. To su naravni vladari (u obitelji, državi i zvanju) i vrhunaravni (župnik, biskup, papa). Upravo je znak kršćanskoga savršenstva da u ovim *ljudima – poglavarima* ne gledamo ljude, već samoga Isusa Krista.

Poslušnost pravoga katolika mora biti vrhunaravna. Orlovstvo hoće odgajati prave katolike; slijedi da se u *Orlovstvu treba vježbati u tom vrhunaravnom shvaćanju autoriteta*; da u svojim – pa i orlovskim vodama – ne gledamo smrtnu i nama mile osobe, već samoga kralja Isusa Krista koji preko njih upravlja Orlovstvom. Orlovstvo je škola građanskoga i crkvenoga života. Vježbajući se u poslušnosti prema svom načelniku, društvenom, okružnom i saveznom predsjedniku, *gledajući u njima zastupnika Krista*, učimo se da u obitelji, u zvanju i u državi, župniku, biskupu i u papi gledamo „slugu Božjega“ (usp. Rim 13,4). Orlovstvo tako pomaže zidati državni poredak i služi na sazidičvanje tijela Kristova (usp. Ef 4,12). *Na poštivanju autoriteta kao božanske ustanove počivaju oba poretka – vremeniti i vječni*.

Orlovi se uče i toj poslušnosti, ali hoće i druge o tome poučiti. I oni trebaju poslušati riječi što ih je veliki papa Leon XIII. u svojoj enciklici *Diuturnum illud* upravio svim biskupima svijeta: „Podvostručite vaše brige i vaša nastojanja da u dušama i ponašanju svih ljudi ucijepite načela Katoličke Crkve o vlasti i poslušnosti. Učinite da razumiju ako radi Boga slušaju da je podložnost razborita, a poslušnost je časna“ (*Diut.illud*, str. 158).

*Svjetovnjak*³⁵

³⁵ Merz je uglavnom potpisivao svoje objavljene članke. Katkada je upotrebljavao pseudonim. Ovdje u rukopisu ovoga članka Merz je upotrijebio za svoj potpis pseudonim „Svjetovnjak“.

ORLOVSTVO STVARA KRŠĆANSKE ČUDOREDNE OBIČAJE

Napomena Uredništva. - Dobro je poznato pionirsko i dosljedno javno nastojanje Ivana Merza za promicanje i zaštitu moralnih vrijednosti i ponašanja kod mladeži. Tome je posvetio mnoge svoje članke objavljene u raznim časopisima,³⁶ kao i predavanja koja je držao po orlovskim društvima. Jedno takvo predavanje, koje je vjerojatno bilo namijenjeno za objavljivanje, sačuvano je kao rukopis u njegovu Arhivu. Merz najprije nabroja sve današnje negativnosti i zastranjenja u ljudskom društvu koja ugrožavaju moralnost mladeži i svrstava ih u deset točaka. Potom ide od točke do točke i pokazuje kako i kojim se sredstvima Orlovska organizacija bori protiv tih moralnih zabluda, kako ih u svojim redovima uklanja pridonoseći tako da se poštuju moralne vrijednosti ne samo u Orlovske organizaciji nego općenito u narodu.

* * *

A. Današnji nečudoredni običaji

1. Ljubakanje; 2. mješoviti odgoj (zajedništvo, koedukacija); 3. čitanje sramotnih knjiga; 4. pohađanje sramotnih kina; 5. sramotni izlozi, slike, plakati; 6. zajedničko kupanje muških i ženskih; 7. sramotna ženska moda; 8. nečedni moderni plesovi; 9. raspojasane zabave; 10. sramotan razgovor i kletva.

B. Kako Orlovstvo suzbija ove nečudoredne običaje?

1. *Ljubakanje.* – Orlu je načelo „slobodna mladost“. To znači: klonit ću se ženskoga društva dok ne budem mogao ozbiljno misliti da osnujem kršćansku obitelj. Ljubav mladića i djevojke može imati samo taj cilj: osnutak obitelji i doživotnu odgovornost. Ljubav ne smije biti zabava. Ako se mladić zaljubi prije negoli može ozbiljno pomišljati na brak, to se njegov duševni život redovno ukoči i ostaje nezreo. Zato je najbolje dok je još mlad da proučava orlovsku ideologiju, da se oduševljava za velika

³⁶ Vidi: Ivan Merz, *Sabrana djela*, sv. 2, Zagreb, 2011., str. 359–432.

djela što će ih vršiti u svom zvanju i životnom položaju i da ne traži žensko društvo.

2. *Mješoviti odgoj.* – Orlovska organizacija strogo je odijeljena od orličke. Da Orlovi i Orlice skupa rade, ne bi se moglo ozbiljno odgajati. Osim toga, drugačije valja odgajati mladića, a drugačije djevojku i zato je potrebno da Orlovi imaju posebna društva, a Orlice opet posebna. Iz istoga razloga i da se ne bi Orlovi prije vremena zaljublivali ili došli u slične poteškoće, valja nastojati da sve redovite priredbe budu odijeljene. Pogotovo su zabranjene predstave s mješovitim ulogama i to stoga jer redovito sastajanje na probama neminovno dovodi mlada čovjeka do ljubakanja i prerana zaljublivanja.

3. *Čitanje sramotnih knjiga i novina.* – Svaki Orao mora biti apostol dobre štampe. On mora nastojati da ni u jednom selu ni mjestu ne bude katoličke obitelji koja ne bi bila pretplaćena barem na jedan katolički list. Isto tako, on treba širiti katoličke knjige (npr. knjige društva sv. Jeronima, izdanja *Glasnika Srca Isusova*, mostarske Pučko-znanstvene biblioteke, knjige Vrhbosanskoga kaptola). Vrijedan priručnik za Orlove jest novo izdanje *Katoličkoga đaka i Katoličke učenice*, toga molitvenika koji se naručuje za 30 din kod dr. S. Markulina u Zagrebu (Pejačevićev trg 15). U Italiji se omladina i javno bori protiv zlih knjiga pa prigodom koje svečane zgode sakupi mnogo loših knjiga i novina i svečano ih spali usred glavnoga trga.

4. *Sramotna kina i kazališta.* – Ne ići na predstave tih kina i kazališta i nagovarati druge da idu. Daje li se kakav nepristojan komad ili koji vrijeđa našu vjeru, treba otići političkoj vlasti i tražiti da policija zabrani prikazivanje. U Belgiji je omladina često išla na te priredbe i kada bi započele te uvredljive točke, stala bi fučkati, galamiti, tako da se moralo prestati s prikazivanjem.

5. *Sramotni izlozi, plakati, slike itd.* – Po mogućnosti otići dotičnim trgovcima koji su ih izložili i tražiti da povuku. Pozvati se na zakon koji ih zabranjuje. Ne koristi li, javiti političkoj oblasti. Ne koristi li ni to, to valja na zgodan način (ako je ikako moguće, a da te ne uhvate) oderati ili premazati tu stvar, ali da se nikome ne nanese šteta. To je važan apostolat jer time spašavamo duše mnoge djece koja se otruje gledajući te sramotne stvari.

6. *Zajedničko kupanje muških i ženskih.* – Ono navodi mnoge ljude na grijeh. Toga nije bilo prije. Stoga ne ići na takva kupališta i tražiti od javnih vlasti ili da uredi posebna kupališta za muške i posebna za ženske ili da odrede posebne sate za muške, a posebne za ženske.

7. *Sramotna ženska moda.* – Protiv ove se bore osobito Orlice. Orlovi se mogu boriti protiv nje tako da upozore svoje poznate koje se tako odijevaju da to ne čine i da upozore njihove starije na to. Osim toga, neka ne idu s osobama koje su sablažnjivo odjevene. Bezuvjetno je sablažnjiva nošnja bez rukava, s rukavima iznad lakta, sa suknjom iznad koljena, razgaljena prsa, pretijesno ili prozirno odijelo. Takve se osobe ne smiju pripustiti na orlovske zabave.

8. *Nečedni moderni plesovi.* – Sv. Franjo Saleški veli: „Ni najbolji plesovi nisu dobri.“ Iz iskustva znamo da su plesovi u dvoje za većinu ljudi grešna prigoda. Iz ljubavi prema bližnjemu, pa makar nama lično ne škodio pogdjekoji ples u dvoje (npr. valcer), odrecimo se tih plesova u dvoje. Nečedan je ples onaj kod kojega dolaze stavovi: lice prema licu, prsa prema prsima, noge među nogama i svaki onaj ples, zvao se on bilo kako, gdje se iziskuje da se drži ili da se tijesno kreće tijelo uz tijelo. Budimo apostoli čednih plesova: orlovskoga, orličkoga kola i čednih narodnih kola. Na našim zabavama ne dajmo da se plešu plesovi u dvoje.

9. *Raspojāsane zabave.* – Naše zabave moraju odisati pravom kršćanskom radosti i orlovskom vedrinom. Nije tako lako organizirati dobru zabavu. Program valja vrlo dobro pripremiti kao da se radi o kakvoj akademiji ili nastupu gdje svaka točka mora biti dobro uvježbana. Po mogućnosti valja izbjegavati točenje alkoholnih pića. Neslane, dvolične ili uvredljive šale ne smiju se dopustiti. Plešu se samo kola, a ništa u dvoje. Odbor mora budno bdjeti da kome ne bude dosadno. Te vedre kršćanske zabave pune nehinjene radosti najbolji su ustuk raspojāsanim „plesovima do zore“ naših protivnika.

10. *Kletva i sramotan razgovor. Upozoriti!*

SMJERNICE HOS-a I SHO-a O STVARANJU KRŠĆANSKIH ČUDOREDNIH OBIČAJA

***Napomena Uredništva.** - U Arhivu Ivana Merza nalazi se daktilkopija članka Smjernice HOS-a i SHO-a o stvaranju kršćanskih čudorednih običaja. U prvom dijelu Merz iznosi jasna načela koja treba slijediti za stvaranje kršćanskih čudorednih običaja. Ta se načela odnose na zajedništvo muške i ženske mladeži, predstave s mješovitim ulogama, plesove, na suvremeno odijevanje i na djelatnost žene u javnom životu. Iz tih načela slijede detaljne smjernice za Orlovstvo koje Merz potom razvrstava i primjenjuje na razne djelatnosti organizacije: organiziranje priredaba, akademija, putovanja i tjelovježbenih sletova. I u ovom članku vidi se Merzovo dosljedno shvaćanje moralnih načela i njegovo iskreno i revno nastojanje za njihovu primjenu i provođenje u Orlovstvu.*

Međutim, veoma je važna napomena, tj. uvod u taj članak. Merz ga šalje na uvid svećenicima koji su kao duhovnici djelovali u Orlovstvu i moli ih da članak pregledaju i dadu svoje primjedbe i nadopune i potom da mu članak vrate. I sam naglašava da je to tek „nacrt za elaborat i nije definitivna redakcija“. Stoga i članak započinje kao pismo upućeno svećenicima kao što je dolje navedeno prema originalu.

A što je bilo s definitivnom redakcijom? Objavljena je u nadopunjenu obliku, no bez drugoga dijela u kojem Merz konkretno primjenjuje načela na Orlovstvo (a što je opet djelomično objavila Marica Stanković nakon Merzove smrti). Svega mjesec dana prije njegove smrti Katolički tjednik u Sarajevu objavljuje u tri nastavka taj njegov članak pod naslovom Smjernice za obnovu kršćanskih čudorednih običaja.³⁷ Uspoređujući tekst kopije iz Arhiva s objavljenim člankom vidi se da je objavljeni članak nadopunjen s mnogim izjavama pojedinih biskupa i biskupskih konferencija o toj tematici.³⁸

Marica Stanković, bliska suradnica Ivana Merza u odgojnom radu za mladež, objavila je u skraćenu obliku drugi dio ovoga članka što joj je Merz kao urednici istoga časopisa poslao još za svoga života. Tada ga nije bila objavila; u stvari, kako sama priznaje, bio joj se zagubio. Nakon šest godina slučajno ga je našla pa ga je objavila poslije njegove smrti, ali u prilično skraćenu obliku, i to samo njegov drugi dio. Naslov

³⁷ *Katolički tjednik*, Sarajevo, 1928., br. 12, str. 2–3; br. 13, str. 2–3; br. 14, str. 2–3.

³⁸ Isti članak objavljen je ponovno u: Ivan Merz, *Sabrana djela*, sv. 2, Zagreb, 2011., str. 398–410.

članka glasio je: *Smjernice organizacije o stvaranju kršćanskih čudorednih običaja*.³⁹

Mi ovdje donosimo taj članak onako kako je sačuvan u Arhivu Ivana Merza. Danas će se možda učiniti malo neobičnim Merzovo inzistiranje na odijeljenosti muške i ženske mladeži koje naglašava u svim spisima kada je riječ o moralnim temama i o odgoju mladeži. Treba, međutim, imati na umu da je u to vrijeme bila posvuda praksa da su se odgajali posebno mladići, a posebno djevojke u školama i u drugim ustanovama kao i u organizacijama. Pogotovo u kršćanskom odgoju u crkvenim odgojnim ustanovama i katoličkim društvima strogo se naglašava odijeljenost. Koedukacija, tj. zajednički odgoj muške i ženske mladeži, kao stil odgoja nije se prihvaćao niti prakticirao u Katoličkoj Crkvi i na svim područjima gdje je ona djelovala. To je znao i Ivan Merz. On je samo dosljedno primjenjivao ono što je bila opća praksa u tadašnjem odgoju mladeži. Osim toga, treba imati u vidu da su se svi njegovi spisi odnosili u prvom redu na članove Orlovske organizacije u kojoj su se zahtijevali veća disciplina i poštivanje crkvenih načela o koedukaciji, tj. o njezinu neprihvaćanju.⁴⁰

* * *

Velečasni gospodine! Izvolite na drugoj stranici staviti svoje primjedbe, opaske i nadopune itd. i po mogućnosti odmah povratiti na adresu: Ivan Merz, Zagreb, Mihanovićeva ulica 2, Zagreb. – To je tek nacrt za elaborat i nije definitivna redakcija.

1. Sve orlovske priredbe, javne i privatne, moraju na sebi nositi orlovsko obilježje. Prema tome, ne samo da one neće ni sadržajem ni oblikom ništa sadržavati što bi se kosilo s duhom Orlovstva, kako je ovaj izražen u *Zlatnoj knjizi*, našem pravnom poretku i dosad već izdanim smjernicama, već će naprotiv sve naše priredbe biti s njima u skladu i njihov izražaj i potkrepa.

³⁹ *Za vjeru i dom*, br. 4, 1934., str. 51–53. Taj skraćeni članak Ivana Merza s komentarom Marice Stanković objavljen je ponovno u: Ivan Merz, *Sabrana djela*, sv. 2, Zagreb, 2011., str. 429–431.

⁴⁰ Zanimljiva je činjenica da su još u komunističkom režimu u bivšoj SFRJ sve do šezdesetih godina 20. stoljeća postojale osmogodišnje škole posebno za dječake i posebno za djevojčice. Tako je npr. u Slav. Brodu postojala „muška“ i „ženska“ osmogodišnja škola u koju je išla većina gradske djece iz središnjega dijela grada.

2. S time u vezi podsjećamo na neke suvremene crkvene smjernice prema kojima kanimo pomagati Crkvu u stvaranju kršćanskih ćudorednih običaja:

a) O *zajedništvu* muške i ženske omladine pišu biskupi Ilirske provincije, a među njima biskup Mahnić: „Hoćemo prije svega da se u katoličkim omladinskim udruženjima spriječi svako upoznavanje ili zajedništvo mladića i djevojaka“ (*Ljubljanski škofijski list*, 1922., II, str. 29). Nadalje biskup Mahnić u svojoj mariborskoj poslanici kaže da je „idejna veza katoličkih organizacija učenika s organizacijama katoličkih učenica posvema dovoljna“ pa zato želi da se „katoličke organizirane učenice u svojim posebnim organizacijama pripremaju za svoj poziv“ (*Knjiga života*, 253). Biskup Marušić hvali one katoličke organizacije koje imaju po spolovima „odijeljene organizacije, odijeljene sastanke, odijeljena odgojna glasila, odijeljene redovite akademije, nastupe i sletove, odijeljeno putovanje i odijeljene zabave“ (7. II. 1927.). Nadbiskup A. Bauer, kao predsjednik biskupskih konferencija, odobrio je 27. I. 1927. ovaj zaključak Zbora duhovnika Hrvatskoga orlovskog saveza (HOS) i Sveze hrvatskih orlica (SHO): „Zajednička sijela Orlova i Orlica – osim manifestacijskih – apsolutno se zabranjuju... Prigodom zajedničkih izleta ili sletova u željeznicama ili parobrodima imaju Orlovi biti odijeljeni od Orlica.“

b) O *predstavama* s mješovitim ulogama odredili su ilirski biskupi i biskup Mahnić s njima u spomenutoj poslanici ovo: „Tako npr. ne možemo odobriti da kod predstava, pa bili to i pristojni igrokazi, mladići i djevojke zajedno nastupaju ili govore. Ozbiljno opominjemo da se to ne događa.“ Isto su tako odredili biskupi Austrije (26. II. 1922.), mnogo talijanskih biskupa (*Riv. Dioec. Gen.*, 1925., XIX, str. 174) i biskupi mnogih drugih naroda gdje se to nije već samo po sebi razumijevalo.

Nadbiskup A. Bauer odobrio je ovaj zaključak Zbora duhovnika HOS-a i SHO-a: „Isto tako se zabranjuju predstave s mješovitim ulogama.“

c) O *plesovima* navodi plenarna sinoda Irskih biskupa 1927. (zaključci Sinode moraju imati potvrdu Sv. Stolice): „Ipak je činjenica da nas ni jedna druga zabava ne izlaže više pogibelji da ćemo biti uvedeni u napast da uvrijedimo Boga kao što je ples“ (*Doc. Cath.*, 3. XII. 1927.). Papa Benedikt XV. piše o tzv. „modernim plesovima“ ovo: „Spominjem također one plesove koji su gori od svih ostalih, a došli su nedavno iz barbarskih krajeva u modu elegantnih ljudi i od kojih se ne može naći ništa zgodnijega što bi poništilo svaki stid“ (enciklika *Sacra prope diem* od 6. I. 1921., AAS, 1921., str. 39). Krčki biskup J. Srebrnić piše 1927.

u svojoj poslanici *Na obranu čestitih svetih običaja*: „Ni najbolji plesovi nisu dobri“, kaže sv. Franjo Saleški u svojoj *Filoteji*. „Uopće se o svakom plesu može kazati da ne vodi k dobru. Stoga Crkva nikada ne preporučuje ovakve zabave, nego svakoga od njih odvraća. Uvijek je teško grešan i radi toga zabranjen svaki ples kod kojega dolazi lice uz lice, prsa uz prsa ili noge među noge, općenito dakle svaki ples, zvao se on bilo kako, koji iziskuje da se drži ili tijesno kreće tijelo uz tijelo“ (str. 15).

A nadbiskup A. Bauer, predsjednik biskupskih konferencija, odobrio je na spomenutom mjestu ovu rezoluciju: „Zbor duhovnika, prihvaćajući direktive Svetoga Oca i želje mjesnih ordinarija glede plesova, zabranio je svim Orlovima i Orlicama svaku vrstu plesova u dvoje... No neka slobodno plešu orlovsko i orličko kolo te ostala čedna narodna kola. Napomenute plesove u dvoje ne samo da ne smiju plesati Orlovi i Orlice, nego se ne smije dopustiti da ih plešu gosti i uzvanici na orlovskim zabavama i priredbama.“

d) O djelatnosti žene u *javnosti* vrijede ova načela: „Ali ni jedna promjena u mišljenju ljudi, nikoje novo stanje niti tok događaja neće nikad moći istrgnuti ženu koja je svjesna svoga zadatka iz onoga naravnog djelokruga koji je za nju obitelj. Upravo ona je kraljica kućnoga ognjišta“ (Benedikt XV., *Alokucija*, 21. X. 1919.).

„Ženska tjelovježba neka se izvodi samo u dvoranama i na mjestima kamo javnost nema pristupa... Javne nastupe (*Schauturnen*) i natjecanja djevojaka i žena valja otkloniti jer većim dijelom pobuđuje raspoloženje koje nije žensko. Ovo otklanjanje vrijedi također za priredbe unutar društava“ (*Smjernice cijeloga njemačkog i austrijskog episkopata*, 1926.). „Ako izvan ognjišta, koje bi se srušilo, ako bi ona (žena) prestala biti njegovom kraljicom – običaji... Stvore sve više ženi naših dana široko polje... socijalne djelatnosti, ona će tim više morati upotrijebiti ova nova sredstva utjecaja da posvuda promiče energičnu zaštitu javnoga ćudoređa i da sudjeluje u nužnoj križarskoj vojni protiv nečedne mode“ (Gasparri, *Poruka pape Pija XI. Socijalnom tjednu Francuske*, 11. VIII. 1927.).

e) O suvremenoj nečednoj *nošnji* istaknuo je Sveti Otac Pio XI. (15. II. 1926.): „Sasvim je nemoguće združiti sramotnu nečednu žensku nošnju i ispovijedanje katoličke vjere... Ali to je jedno veliko zlo koje prouzrokuje još veća zla. To je takvo zlo da se protiv njega neće nikada dovoljno dizati glasovi... poradi onoga hrama Božjega koji čine tijelo i duša svakoga kršćanina.“

Biskup J. Srebrnić kaže povodom ovih izjava Svetoga Oca: „Ja mislim da se te mode ne može strože osuditi, nego što ju je osudio sam Sveti Otac... Iz svih se njegovih izjava vidi da mu je način modernoga

ženskog odijevanja jednostavno nečistoća, a sama nošnja nemoralna“ (B. Srebrnić, poslanica *Na obranu čestitih svetih običaja*, 1927., str. 8).

3. Orlovstvo ide za tim da odgaja vjernike koji će osjećati s Crkvom i koji će postati apostolima Katoličke akcije. Tko „osjeća s Crkvom“, ne čini ono što ne vodi k dobru i što Crkva, iako za nevolju u stanovitim okolnostima dopušta, ipak savjetuje da se ne čini. Budući da Orlovstvo ide također za tim da stvara nove, kršćanske ćudoredne običaje, to se Orao (Orlica) često odriče nekih pogibeljnijih stvari koje Crkva kod vjernika dopušta.

Na temelju izloženih načela treba se Orlovstvo držati sljedećih smjernica:

1. Ni jedna orlovska (orlička) priredba ne smije biti mješovita u strogom smislu te riječi, naime, ne smiju Orlovi i Orlice, ili uopće muška i ženska mladež, *zajedno* ili *istodobno* nastupati.

2. To vrijedi za javne nastupe, akademije, predstave, pjevanje i svaku vrstu zabave što ih priređuju Orlovi (Orlice) kao takvi.

3. Nije dopušteno prirediti „orlovski (orlički) ples“ ili slično.

4. S obzirom na ples Orlovi (orlice) trebaju se držati odredaba općega ćudoređa i crkvenih smjernica (vidi gore, točka c.); orlovske (orličke) organizacije kao takve ne priređuju nikada plesnih zabava.

5. Neka se akademije i javni nastupi nikada ne završe „veselicom“. Time se izbriše ili slabi idejni dojam te katoličke manifestacije za kojim se u prvom redu ide, a skreće onim putem kojim idu protukatoličke, interkonfesionalne i indiferentne organizacije.

6. Programi akademija i javnih nastupa pojedinih društava moraju biti prethodno odobreni od nadležnoga okružnog odbora. Programe okružnih i pokrajinskih priredaba prethodno odobrava predsjedništvo HOS-a (SHO).

7. Kao posljednja točka akademija, javnih nastupa i drugih javnih priredbi neka se redovno uvrsti nešto svečanijega što ostavlja dublji i trajni dojam kod gledatelja. Osobito naši javni nastupi neka se redovno završe pjevanjem *Hoćemo Boga, Orlovske himne, Lijepa naša*, a naročito svečane priredbe i s pjevanjem *Vjerujem* ili *Tebe, Boga, hvalimo*. Tim je završena cijela priredba i ne smije biti „neslužbenoga dijela“ kod kojega je, kako je kod nas iskustvo dokazalo, teško držati disciplinu; osim toga, među naše članstvo lako se umiješaju i nepoćudni elementi koji onda počinju davati neorlovski ton cijelom raspoloženju ovoga „neslužbenog dijela“ i tako znatno oslabi idejni dojam službene javne priredbe za kojim se išlo.

8. Neka orlovska društva priređuju u prvom redu orlovske akademije i orlovske javne nastupe. Predstave nisu isključene, ali redovno neka ne budu jedina točka programa jer redovno izražavaju samo jedan dio orlovskoga rada i nastojanja, i to ne onaj najznačajniji. Predstave što ih priređuju, ili u kojima sudjeluju Orlovi (Orlice), nikada ne smiju biti s mješovitim ulogama. U posebnim svečanim zgodama mogu se prirediti predstave samo s muškim (ženskim) ulogama vjersko-ćudorednoga, vjersko-nacionalnoga i odgojnoga značaja.

9. Program akademije neka se sastoji od kratkoga govora, deklamacije, po koje gimnastičke točke (za Orlice: koja u svemu, a naročito u izvedbi, odgovara načelima orličke gimnastike), pjevanja i glazbe. Preporuča se da se tjelovježbene točke izvode uz pjevanje, pa bilo i jednoglasno, ili uz pratnje orlovske fanfare, orlovske glazbe, glasovira ili harmonija i slično. Orlovske (orličke) akademije neka ne budu mješovite, ni tako da neke točke izvode Orlovi, a neke Orlice.

10. Orlovi redovno priređuju svoju zasebnu akademiju, a zasebnu Orlice. „Razumije se da ova načela ne priječe da prigodom rijetkih, *općih* katoličkih, narodnih, pokrajinskih, dijecezanskih, župnih manifestacija, u sporazumu s kompetentnim duhovnikom, Orlovi i Orlice prirede sletove i akademije koji se doduše održavaju na istom mjestu, ali ipak imaju odijeljen karakter“ (biskup dr. Marušić HOS-u 7. VII. 1926.).

11. Kod većih, naročito svečanih nastupa, mogu neke točke izvoditi Orlovi, a neke Orlice, ali tako da Orlovi imaju svoje zasebno sabiralište, s posebnim ulazom u sletišta, a Orlice opet zasebno. Ni u tom slučaju neka se ne izvode istodobno zajedničke vježbe ili slično. To isto vrijedi, uz iste uvjete, i za svečane reprezentativne akademije što ih priređuje okružje ili HOS (SHO).

12. Valja paziti na to da čitavim orličkim nastupom ravna za to određena načelnica, a nipošto koji Orao ili uopće muškarac. To isto vrijedi za sletske probe i za sve redovite tjelovježbene sastanke i za sve tečajeve.

13. Putovanja se k sletovima ili uopće k svim katoličkim manifestacijama vrše odijeljeno, a u željeznici i odijeljenim kolima, odnosno predjelima. Za provedbu odgovara načelnik (načelnica) ili njegov zamjenik (zamjenica).

14. Orao treba biti uvijek jednostavno i čisto odjeven i nositi orlovski znak. Ne smije biti gizdav. Orlica se drži ove rezolucije: „Članice orličkih organizacija protestiraju protiv sablažnjive mode... koja je jedan od najvećih uzroka demoraliziraju javnosti. Ujedno se obvezuju da će u svojoj organizaciji, a i inače u djevojačkom svijetu, provesti propagandu

oko širenja čedne, pristojne kršćanske nošnje“ (*Vjesnik Sveze hrvatskih orlica*, rujan 1926.). „Orlice dobro znadu“ tumač *Za vjeru i dom* ovu rezoluciju Glavne skupštine SHO-a, „da suzbijati nečednu modu u djevojačkom svijetu znači odijevati se tako da rukavi sižu preko lakta, da suknja pokriva jednu trećinu noge do koljena, odijelo zatvoreno do vrata i neprozirno, a odbacuju se čarape u boji“ (25. IX. 1926., 168). Orlica neka nosi orlovski znak, naršatajka i podmladak neka također uvijek imaju rukave preko lakta, a suknje barem preko koljena.

Sada dolazi opis nošnje: Orlovska (orlička) odora. Podmladak (podmlatke) odora. Orlovsko (orličko) vježbačko odijelo. Naraštajci podmladak (naraštajke pomladak). Vježbače odijelo.

15. U korizmi se ne mogu držati javni i tjelovježbeni nastupi, a dozvoljavaju se samo one akademije u korizmi koje potpunoma odgovaraju ozbiljnosti korizmenoga doba.

16. Orlovi (Orlice) mogu prirediti orlovske (orličke) večere, čajanku ili slično, bez Orlica (bez Orlova) u zatvorenom užem krugu.

17. Jednom ili dvaput godišnje mogu Orlovi (Orlice) pozvati svoje roditelje i prijatelje Orlovstva na *zabavnu društvenu večer*, ali ne u adventu ni u korizmi ni u kvaternom postu, a po mogućnosti ni uoči nedjelje ili zapovijedanoga blagdana.

Programne treba unaprijed veoma dobro spremite te treba biti u svim pojedinostima odobren od duhovnika. Razumije se da sve točke moraju biti izražaj vedre orlovske radosti bez ikakve dvoličnosti te ne smiju povrijediti otmjenosti. Neprijeđene se točke ne smiju dopustiti (jer mogu biti u neskladu s orlovskim duhom) i paziti treba da ne dođe do nepredviđenih pauza u kojima bi se publika možda dosađivala i time pokušala tijekom zabave unijeti možda neorlovski ton. I te su priredbe, kao i sve orlovske i orličke pripreme, odijeljene, to jest program izvode samo Orlovi i Orlice bez ikakve deklamacije. Predstave moraju biti duhovite i otmjene bez ikakvih dvoličnih ili surovih primjesa.

Pristup je dopušten samo uz pozivnicu koja se razošilje samo Orlovima (orlicama), njihovim obiteljima i prijateljima Orlovstva. U pozivnici treba navesti: početak, točan svršetak priredbe (koja treba završiti u 24 sata, najkasnije u 1 sat nakon ponoći uz prethodnu dozvolu okružja), sve točke priredbe do svršetka kola (orlovskih i narodnih) koja će se igrati te primjedba „U čednu odijelu“. Maska se ne smije nositi. Orlice i Orlovi dolaze na ove priredbe bez odore, ali sa znakom, po mogućnosti u narodnoj nošnji. Orlice smiju doći samo u pratnji roditelja ili njihova zamjenika.

Ni na ovim priredbama nema plesa u dvoje, već samo kolo i izvođenje čednih narodnih običaja.

Dopuštaju se razne igre. Lutrija, šaljiva pošta (uz cenzuru koju obavlja naročiti delegat zabavnoga odbora određen u sporazumu s duhovnikom) i ostale unaprijed dobro pripravljene nevine šale. Ni na ovim zabavama neka ne bude točenje alkoholnih pića. Nakon završetka razlaz u miru, bez vike i pjevanja na ulicama.

* * *

Nacrti predavanja sa Oslove (Br. 4.).

1.

Kršćanski društveni poredak.

Brak i obitelj. (X)

1. Socijalna važnost obitelji. — Ivi dobro razumijemo obitelj i znamo, kako život u obitelji trojke ureći. No obitelj nema samo sadržaj da ureći pojedince; ona ima daleko vešćenija sadržaja; ona ima veliku socijalnu (društvenu) funkciju (zadacu). — Šta je obitelj? Obitelj ili obiteljsko društvo, jest zajednica muškarca i žene, koje povezuje brak, i djeca što su ih oni porodili. Sami Bog se na početku vrijeta ponovno obitelj, ovim načinom kada on je Evu stvorio kao drugaricu Adamovu (1. Mojs. 1, 27). Sami Bog je u gledisku naravno usadio ovu težnju, koja potiče muškarca i ženu da se zdrave, te tako medusobno pomognu i zajedno uzgajaju djecu. Ovo obiteljsko društvo, svom na čelu jest a malome

Faksimil početka rukopisa članka Ivana Merza o braku i obitelji.
(Vidi sljedeću stranicu.)

Kršćanski društveni poredak

BRAK I OBITELJ

Nacrt predavanja za Orlove br. 4 ⁴¹

Napomena Uredništva. – Osim što je Merz u ime Hrvatskoga orlovskog saveza izrađivao i potom slao predavanja i tekstove orlovskim društvima po Hrvatskoj i BiH za duhovnu i intelektualnu izobrazbu članova, neka od tih predavanja on je objavio i tiskom. Tako je priredio niz predavanja pod zajedničkim naslovom KRŠĆANSKI DRUŠTVENI POREDAK. Prva tri predavanja objavio je u Orlovskom vjesniku br. 1, br. 2 i br. 3 1928. g., i to svega nekoliko mjeseci prije svoje smrti. Prvo predavanje nosi naslov: „U suvremenim zabludama i lošem stanju današnjega ljudskog društva“. Drugo predavanje: „Posljedice liberalizma“. Treće predavanje: „Čovjek je društveno biće“. U istom nizu Merz je priredio i četvrto predavanje pod naslovom „Brak i obitelj“. Nažalost, kako je bio već teško bolestan, nije ga dospio objaviti. Međutim, sačuvan je izvornik u njegovu Arhivu pa ga ovdje donosimo. Prethodna tri predavanja objavljena su ponovno u prvom svesku njegovih Sabranih djela.⁴²

* * *

1. Socijalna važnost obitelji

Svi dobro poznajemo obitelj i znamo kako život u obitelji čovjeka usreći. No obitelj nema samo zadatak da usreći *pojedince*. Ona ima daleko uzvišeniju zadaću: veliku *socijalnu* (društvenu) funkciju (zadaću).

Što je obitelj? *Obitelj ili obiteljsko društvo jest zajednica muža i žene koje povezuju brak i djeca što su ih oni porodili*. Sam Bog je na početku svijeta osnovao obitelj onim časom kada je Evu stvorio kao drugaricu Adamovu (usp. Post 1,27). Sam Bog je u ljudsku narav usadio onu težnju koja potiče muškarca i ženu da se združe te tako međusobno pomognu i zajedno odgajaju djecu. Ovo obiteljsko društvo s ocem na čelu jest u malom *slika* građanskoga društva ili države. Obitelj ima neka prava i neke dužnosti koje su *neovisne o državi*; na primjer *obitelj je u odgajanju svoje djece neovisna o državi*. Država nema pravo djecu siliti

⁴¹ Preporučamo svim našim društvima da si pribave ovogodišnje korizmene poslanice g. dr. Njaradija, biskupa križevačkoga, i presv. dr. Srebrnića, biskupa krčkoga. Obje ove poslanice govore o braku i obitelji.

⁴² Ivan Merz, *Sabrana djela*, sv. 1, Zagreb, 2011., str. 435–441.

mimo volje roditelja da idu u Crveni križ ili Sokol; država ne smije zabranjivati protiv volje roditelja djeci da budu u Orlu ili kojem vjerskom društvu. Djeca su vlasništvo roditelja, a ne države. Kada je nedavno u Francuskoj država časnim sestrama zabranila poučavanje, a na njihovo mjesto poslala učitelje bezvjerce, katolički *roditelji* proglasili su „školski štrajk“, to jest poručili su državi da tako dugo neće slati svoju djecu u školu dok se časne sestre ne povrate u školu. To je bila *dužnost* roditelja jer oni pred Bogom odgovaraju za duše svoje djece. – O obitelji ovisi vrijednost ljudskoga društva. Poslovica glasi: *Koliko vrijedi obitelj, toliko vrijedi društvena zajednica*. Evo zašto: naše velike rijeke nastale su od mnoštva rječica, a ove od potoka u koje su se slili izvori. Tako je eto velika rijeka nastala od malih izvora. *Isto tako* se ljudsko društvo sastoji od država, a ove od mnogobrojnih obitelji. Ako je izvor otrovan ili presahnuo, isto će tako i rijeka biti otrovana i presahnuta; *ako je obitelj iskvarena ili ostavljena, društvo i država će biti iskvareni i oslabljeni*.

Nadalje: *čovjek se odgaja u obitelji*. Ne nađe li čovjek u obitelji dobre uvjete za tjelesni i čudoredni razvoj, to će on tjelesno i čudoredno zahiriti, a društvo koje bi se sastojalo od takvih zahirenih ljudi bit će *loše*.

Prema tome, obitelj, budući da je ona temeljna stanica društvene zajednice i treba odgajati članove društvene zajednice, ima izvršiti najveću socijalnu zadaću. Stoga je od najveće važnosti za društvenu zajednicu (to je prva rodoljubna dužnost!) da se ta obitelj postavi na tako čvrste temelje koji će joj omogućiti da izvrši svoj veliki socijalni zadatak. Koliko li ima u našem narodu nadrirodoljuba! Svakom zgodom im je na jeziku domovina, a jadnici žive nemoralnim životom, ne poštuju ženu ni djevojku, često žive u divljem braku. Ti ljudi koji prije ženidbe ne žive čisti, a u ženidbi krše zakletve vjernosti, *najveći* su grobari narodne sreće; takvi su ljudi otrovni izvori koji truju sav društveni život.

2. *Temelj obitelji – nerazrješivost ženidbe*

Brak (ženidba) koji ujedinjuje muža i ženu jest tako bitna ustanova da *bez ženidbe ne može postojati obitelj*. Zakletva, kojom se muž i žena obvezuju na doživotnu i neoskvrnjenu međusobnu vjernost, tako je silno velik čin da kod sklapanja sakramenta ženidbe sam Bog hoće biti svjedokom i dati ovo zajednici muža i supruge sveto obilježje. Nerazrješivost braka jest uvjet opstanka svakoga naroda. Kada su u staroj rimskoj državi počeli propadati čudoređe i obiteljski život, moćna se rimska država potresla u svojim temeljima. Djece se rađalo zbog toga sve manje, a ona što su se rađala nisu više ljubila svoju domovinu jer nisu bila odgojena u dobrim obiteljima koje bi ih odgojile u požrtvornosti.

I ta moćna rimska država koja je bila tako snažna dok je obitelj bila snažna srušila se pod udarcima barbarskih naroda koji su dojurili sa Sjevera i Istoka. – *Kršćanstvo je spasilo svijet od propasti time što je ono opet svijetu pokazalo pravo značenje ženidbe.* Ono je proglasilo da je ženidba sveta i nerazrješiva (stalna) veza između jednoga muža i jedne žene s ciljem da se potomstvo rađa i odgaja i da se zatim supruzi međusobno pomažu. Kršćanska ženidba ne smatra ženu igračkom ili robinjom ili služavkom muža već njegovom drugaricom.

*3. Zemaljska ljubav – priprava za još uzvišeniju ljubav*⁴³

Sav razvoj spolnoga nagona od njegova početka, od raznolikosti muža i žene pa sve do težnje da se muž i žena međusobno nadopune, i sve radosti zaručnika i tiha sreća mladenaca, muža i žene, sve te osjećaje Bog hoće i on ih je stavio u srce ljudsko. To je Bog ljudima rekao već u prvim počecima života na zemlji kako to čitamo na prvoj stranici Biblije: „Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i bit će njih dvoje jedno tijelo“ (Post 2,24).

No ova zemaljska ljubav ima mnogo uzvišenije značenje. Ona je slika ljubavi koja veže Krista uz njegovu Crkvu (Ef 5,25–33). Kao neka slutnja ona nadalje upućuje čovjeka na mnogo savršeniju ljubav koja čovjeka neće usrećiti samo nekako i na neko vrijeme, nesavršeno i prolazno, već će ta ljubav biti vječna i potpuna. Bračna je ljubav slika, slutnja, priprava za neograničenu ljubav Božju.

U Svetom pismu, u Pjesmi nad pjesmama, prikazuje se ova težnja ljudske duše za Bogom i njena sreća kada ga posjeduje, poredbom zaručništva. Težnja ljudske duše odviše je duboka, a da bi je zemaljska ljubav mogla trajno zadovoljiti. I samu najiskreniju bračnu ljubav uvijek smućuju bolesti, brige, trpljenja, a napokon se kod smrti pretvara i u žalost. Tada treba duh da se junački osvijesti i da udovoljenje neograničenoj težnji za ljubavlju traži u zagrljaju Božjem.

⁴³ Ovaj treći dio 4. nacrta predavanja o braku i obitelji uzet je iz knjižice *Ti i ona* koju je Ivan Merz objavio i namijenio zrelijoj muškoj omladini. Knjižica je objavljena u Zagrebu 1926. g. Ponovno je objavljena u 3. svesku njegovih Sabranih djela, 2012. g., str. 323–369.

SADAŠNJA DEKADENCA I SUVREMENE ZABLUDE

Napomena Uredništva. - U Orlovskom vjesniku u siječnju, veljači i ožujku 1928., dakle neposredno pred svoju smrt, Merz je objavio tri članka pod zajedničkom naslovom *Kršćanski društveni poredak*. U prvom članku obrađuje temu o suvremenim zabludama današnjega društva, drugi članak govori o negativnim posljedicama liberalizma, a treći o čovjeku kao društvenom biću.⁴⁴ Merz je pripremio i četvrti članak u tome nizu na temu obitelji i braka, ali ga nije stigao objaviti. Ostao je u rukopisu u njegovu Arhivu. Sada smo ga objavili u ovom 6. svesku njegovih Sabranih djela ispred ovoga članka. Svi su ti članci bili namijenjeni kao predavanja za članove Orlovske organizacije.

Međutim, u njegovu Arhivu sačuvan je još jedan tekst u rukopisu koji sažeto i u skraćenu obliku obuhvaća sve gore navedene teme prikazane veoma pregledno. Naziv prvoga dijela teksta glasi: *Sadašnja dekadencija i suvremene zablude*. No Merz ne ostaje samo na konstataciji negativnih činjenica. U drugom dijelu teksta on je pozitivan i nudi rješenja temeljeći se na crkvenom nauku o čovjeku, društvu i državi. Na kraju toga teksta Merz donosi uputu za predavače s popisom literature pa se vidi da je ovaj tekst u stvari dobro pripremljeno predavanje za članove Orlovske organizacije koje se je trebalo održavati po svim društvima u okviru provođenja prosvjetnoga programa same organizacije. Literatura koju Merz preporučuje, a koju je on sam temeljito pročitao i proučio, odnosi se uglavnom na papinske enciklike o navedenim problemima kao što se i vidi iz popisa na kraju članka.

* * *

I. SUVREMENE ZABLUDE

1. Sadašnje stanje ljudskoga društva

Ne misli se na Boga. Privatno i javno ćudoređe nije u suglasju s evanđeoskim zakonima (obitelj, knjiga, kazalište, država). Prije je većina ljudi zemlju smatrala mjestom prolaza. Danas se uopće neće misliti na

⁴⁴ Sva tri članka ponovno su objavljena u njegovim *Sabranim djelima*, sv. 1., str. 435–441.

vječnost, a izlika je da bi to naškodilo vremenitoj sreći. Mjesto pomisli na vječnost traže se užici (jelo, piće, flirt, šesta zapovijed), udobnost, bogatstvo. Ne pazi se na vjeru ni na ćudoređe, ne brine se za siromaha, a potpomaže sve ono što je u prilog opaćini: zla kazališta, loše knjige, moda, nemoralna umjetnost, neutralne škole. – Sadašnje je društvo pogazilo i naravno ćudoređe; što bi znaćilo sramotu za pogane, danas je dozvoljeno (stidljivost).

2. Zle knjige i zla štampa najvažnija su sredstva ove pokvarenosti

Spas Crkve iziskuje odlučnu borbu protiv loših novina i knjiga. Samo školstvo, pogotovo kada nije konfesionalno, nije u stanju zapriječiti ovaj smrtonosan utjecaj loših knjiga i loših novina. Crkva je već u apostolska vremena dala spaliti opasne knjige, stoga je i Tridentinski sabor odredio da se sastavi Indeks u kojem će se pobilježiti sve opasne knjige. Tko je protivnik Indeksa, protivnik je Crkve jer dopušta da se najpogubnija ućenja šire u nauku i time urode katastrofalnim posljedicama.

3. Razlog i temelj ovoj dekadenci

Razlog ovoj dekadenci jesu krivi filozofski nauci koji su se stali širiti svijetom. No najveća se zabluda sastoji u tome što se ćovjek postavio na mjesto Božje i uopće ne vodi više računa o Bogu. Glavne zablude kriju se pod imenima racionalizma, naturalizma, liberalizma, moderne slobode, rastave Crkve od države, framasonerije, indiferentizma.

4. Racionalizam

Racionalizam je onaj filozofski sustav koji, tražeći istinu, posve mimoilazi Božju i Kristovu objavu. Sljedbenici racionalizma priznaju samo jedan autoritet, a to je ljudski um. Oni drže da um sam za sebe, bez ićije tuđe pomoći, može sve spoznati. Um je nepogrešivo mjerilo dobra i zla, istine i zablude. Samim umom dovest ćemo društvo do napretka. To je velika zabluda jer ne može postojati protuslovlje između razuma i Kristove vjere. Budući da vjera i razum proizlaze iz Boga, slijedi da se vjera i razum moraju međusobno potpomagati u spoznavanju istine. Razum bez vjere će zabluditi, a vjera u umu ima moćnoga pomoćnika. Kada bi se racionalistima priznalo pravo na opstanak, tada bi morala išćeznuti razlika između dobra i zla, istine i zablude jer bi tada svaki ćovjek ili masa imali pravo da po svom sudu odredi što je istina, a što laž, što dobro, a što zlo.

Užasne su društvene posljedice racionalizma: budući da Bog više „nema pravo“ propisivati čovjeku njegovu dužnost, to um prepušten sam sebi ne prijeći pojedincima i masi da slijede svoju iskvarenu narav i da se podaju svim užicima i da se kane domoći vlasti svim sredstvima. Plod racionalizma u politici jesu tiranija i socijalizam, a na području ćudoređa znači privatnu i javnu razvratnost.

5. *Naturalizam*

Naturalizam je onaj filozofski sustav koji nijeće istočni grijeh i proglašava da je ljudska narav po svojoj biti neiskvarena i dobra. Naturalisti ovako mudruju: ako se svi ljudi rode dobri, trebaju biti i jednaki i slobodni, a ako su jednaki i dobri, ni jedan nema pravo zapovijedati. U očima naturalista znači vršiti nasilje ako im se nametna jedna vlast koju oni nisu izabrali. Budući da vlast ne dolazi od Boga već od naroda, to većina naroda ima pravo da digne revoluciju i da zbaciti tu vlast. Vjera je za naturalistu posve indiferentna stvar, stoga država ne treba ni priznati ni štiti vjeru. Po tome država treba biti ateistična i treba ispovijedati načelo vjerske ravnopravnosti. Najlogičniji naturalisti traže zajedništvo (komunizam) svih dobara.

6. *Liberalizam*

Liberalizam je na području politike te privatnoga i javnoga ćudoređa pokušaj da se na život primijene racionalizam i naturalizam. Liberalizam naglašava da se čovjek mora pokoriti samo svom naravnom razumu, a odbacuje iz politike i ćudoređa svako uplitanje božanskih zakona. Naglašava da nema nikakve božanske vlasti kojoj bi se valjalo pokoriti jer svaki čovjek sam sebi daje zakone. Odatle proizlaze sve takozvane moderne slobodštine, tj. sloboda sve misliti, sve vjerovati, sve govoriti, sve naučavati, sve pisati, sve činiti. Na toj slobodi i neovisnosti počivaju dogme našega vremena: rastava Crkve od države, suverenitet množine. Liberalizam je hereza.

Ta se hereza danas pojavljuje također u dva blaža oblika:

a) jedni tvrde da naravni vrhunarni zakon obvezuje pojedinca, ali ne obvezuje ljudsko društvo. Prema tome, nijeću Crkvi pravo da se upliće u građanski i politički život.

b) drugi žele raditi prema načelima i smjernicama Crkve, ali drže da je potrebno prilagoditi se takozvanim modernim slobodšinama i za nuždu poslužiti se njima, dapače nastojati ih provesti u život i tako ih staviti u službu Crkve.

Ovaj posljednji nazor može se osuditi samo u onom slučaju kada znači nijekati istinu u korist zablude. Uistinu se katkada može dopustiti kompromis s tim modernim slobodama, ali pod uvjetom da taj kompromis znači izbjeći većem zlu i da se istodobno naglasi u čemu se sastoji ideal koji prije ili kasnije valja ostvariti.

Sloboda se naime, prema kršćanskom shvaćanju, ne sastoji u tome da čovjek čini sve ono što mu se prohtije, već da čini ono što vodi do istine i dobrote. Sloboda ne smije izaći iz kolotečine istine i dobrote. Ne znači da je sloboda ako se naučava zabluda i širi zlo. Ne znači biti slobodan ako se ne poštuje ni jedna vlast, ako se potkopavaju temelji reda i zapta kada se širi nećudoređe i zločini, kada se ugnjetavaju najbolji građani. To je razuzadnost, ali nije sloboda.

Nije istina da je čovjek slobodan ako se ravna jedino po svom umu. To bi značilo zabraniti Bogu da nam zapovjedi što ćemo činiti. Isto tako nije istina da božanski zakoni vežu samo pojedince, a da ne vežu države i da je po tome ideal rastava Crkve od države. Država je dužna čovjeku davati osim materijalnih dobara i duševna dobra, a ta (duševna dobra) država dobiva tek od Crkve. Stoga mora postojati veza između Crkve i države, kao između duše i tijela (V. Catech., 26).

7. Sloboda savjesti i vjere

Liberalizam traži slobodu savjesti i prema tome i slobodu vjeroispovijesti. Prema tome, čovjek ima pravo vjerovati što ga volja i izabrati onu vjeru koja se njemu osobno više sviđa. Država po tom načelu jednako štiti sve vjere, a Bogu ne odaje nikakvu čast. Prema tome, sve su vjere u načelu ravnopravne. To je velika zabluda jer ako sve vjere smatramo ravnopravnima, onda proglašavamo ravnopravnost istine i zablude; to znači herezu proglasiti ravnopravnom Crkvi Kristovoj kojoj je jedino određeno da spasi svijet. Ovo načelo dovodi ljude do vjerskoga indiferentizma i do bezboštva, a ćudoredna pokvarenost stoga zahvaća sve više maha u širim narodnim slojevima. Države se zbog toga načela nalaze u vječnim trzavicama jer ni jedna vlast nije sigurna za svoj opstanak. Nas mora voditi načelo da istina i zabluda ne mogu biti ravnopravne. Čovjek, budući da je ovisan o Bogu, mora imati apsolutnu slobodu vršiti zakone jedine prave vjere, a država mora pomagati čovjeku da ove zakone vrši. Država stoga mora štiti pravu vjeru (Konstantin, Karlo Veliki).

8. Sloboda naučavanja

Jedino istina ima pravo da uđe u duše. Zadaća onih koji podučavaju jest da iščupaju zablude i da stvore jake nasipe kadre da odbiju krivi nauk. Zdravom se razumu protivi načelo da je dopušteno sve naučavati. Država to ne smije dopustiti. Postoje dvije vrste istina koje valja naučavati: naravne i vrhunaravne.

Naravne su baština cijeloga čovječanstva: na njima počivaju čudoređe, pravednost, vjera, dakle sve ono što je potrebno za opstanak ljudskoga društva. Druge je isitne povjerio Bog Crkvi koja ih čuva i širi. U pitanjima čudoređa i vjere Crkva je neprevarljiva i dužnost je Crkve da ove istine širi. Liberalci posvuda čine zapreke Crkvi da širi svoj nauk, a daju slobodu krivim naukama da se šire.

9. Sloboda riječi i štampe

Potpuna sloboda riječi i štampe što je ispovijeda liberalizam veliko je zlo za vjeru, čudoređe i javni poredak. Povijest je to dovoljno dokazala. Nije naime dozvoljeno širiti zabludu i zlo jer jedino istina i dobro imaju pravo na slobodu. Stoga je dužnost države braniti širenje krivih načela i nemoralnoga štiva i nemoralnih slika. Svaka duša ima pravo na istinu i dobro; država je dužna da to pravo štiti braneći širenje zablude i nemoralna.

10. Rastava Crkve i države

Zabluda je naglašavati da valja Crkvu rastaviti od države. Razlozi su ovi:

a) Budući da je Bog stvoritelj čovjeka i ljudskoga društva, to nismo samo dužni odavati mu privatno štovanje, već mu i država mora javno odavati čast.

b) Rastava Crkve i države znači zanijekati vrhunaravni red. Ona uvjerava da se država treba samo brinuti za javno blagostanje, a da ne treba voditi računa o svom daljnjem cilju koji se sastoji u tome da i država mora olakšati svojim građanima postići svoju svrhu u nebu.

c) Rastava znači iz temelja preokrenuti Božji poredak jer taj poredak traži slogu između Crkve i države budući da su isti ljudi koji su istodobno članovi i države i Crkve.

d) Rastava je štetna po samu državu jer bez vjere ni jedna društvena zajednica ne može dugo opstojati. Jer ako država ne daje Bogu ono što ga ide, to ni građani neće državi dati ono što nju ide, budući da ih jedino vjera u Boga može djelotvorno upućivati na vršenje svojih građanskih dužnosti.

Katkada Crkva prihvaća rastavu kao manje zlo (Amerika). No to ne znači da ona odobrava takvo stanje. Dobro je da je u Americi Crkvi dana sloboda u državi i Crkva ondje cvate, ali bi bolje bilo da država svojim zakonima štiti tu Crkvu.

11. Masonerija

Masonerija je tajno udruženje koje svoje pristaše prima iz svih društvenih staleža. Pod izlikom da se bori za čovječja prava i da obnovi društvo ona ima kao tajnu, ali bitnu svrhu da do temelja uništi sve kršćanske ustanove i da uspostavi poredak kako ga zamišlja naturalizam. – Masonerija se bori na svim područjima protiv katolicizma, bori se protiv objave, vjerskih dužnosti, sakramenata. Poglavitito joj je stalo da brak, obitelj, škola, omladina izgube kršćanski značaj. Ona djeluje među svim narodima, a obećanjima ili prijetnjama nastoji se domoći vlasti. To je Crkva Sotone koja radi pod krinkom humanitarnih ciljeva; tvrdi da radi za napredak, civilizaciju, slobodu i javno blagostanje. Ponaša se kao da se ne bavi politikom, a uistinu ona tajno ravna svom politikom.

Prikazuje se kao da poštuje vlast, pače i vjeru, a uistinu ona ide za tim da potkopa vlast hijerarhije i kraljevina i da Crkvu potpuno podredi državi. Protiv ovako podmukle i opasne neprijateljice valja se boriti na svim područjima i bez prestanka suprotstavljati njenim protukatoličkim ustanovama naše katoličke organizacije.

Masonerija se na primjer domogla škole, dobrotvornih ustanova, velikoga dijela štampe i mnogih socijalnih ustanova. Ona sve više priređuje kongrese i osniva lože. Njoj valja suprotstavljati katoličke karitativne organizacije, katoličku štampu, katoličke socijalno-ekonomske ustanove, sazivati katoličke kongrese i osnivati što više katoličkih organizacija.

Između Crkve i masonerije ne može biti pomirenja. Katolici ne smiju biti članovi masonske sekte i trebaju se udaljiti iz društava gdje vlada masonski duh (V. Cathec. 46).

12. Indiferentizam

Indiferentizam je ono filozofsko uvjerenje što ga šire svi neprijatelji Crkve, a tvrdi da se duša može spasiti u svakoj vjeri pod uvjetom da naš čudoredni život bude u skladu s pravednošću i poštenjem. Ovaj sustav koji dokida sve razlike između raznih vjera velika je uvreda za Crkvu koja je čuvarica prave vjere i s kojom se prema tome ne mogu izjednačiti druge vjere; taj sustav se protivi i samome zdravom razumu koji ne može dopustiti da se na isti način postupa s istinom i zabludom (V. Cathec., str. 47).

II. NAUK CRKVE O ČOVJEKU, DRUŠTVU I DRŽAVI

1. *Zakoni kojima se čovjek mora podložiti*

Čovjek ima dvije domovine: nebesku i zemaljsku. Stoga se čovjek mora pokoravati dvama zakonima: božanskim i ljudskim. U božanske zakone valja ubrojiti naravni zakon koji je upisan u srce svakoga čovjeka. Ovaj mu u nutrini zapovijeda da dobro radi, a brani mu grijeh; taj zakon veže čovjeka jer je to odsjev vječnoga zakona koji dolazi od Boga.

Ono što je naravni zakon za pojedinca, ljudski je zakon za građane koji žive u društvu. No ti ljudski zakoni ne dolaze iz naroda, već proizlaze iz samoga naravnog zakona, to jest iz vječnoga zakona. Ako bi se činilo da božanski i ljudski zakon dolaze u sukob, to čovjek mora dati prvo mjesto božanskim zakonima.

2. *Sloboda*

Sloboda se ne sastoji u tome da radimo što nas je volja, već da uz pomoć građanskih zakona imamo potpunu mogućnost činiti što je pošteno i dobro i da tako uzmognemo što lakše živjeti prema zahtjevima vječnoga zakona. Temelj svakoj slobodi mora biti podvrgavanje Bogu i njegovoj volji i ona je u kolotečini istine i dobar element savršenstva za čovjeka. Crkva je takvu slobodu uvijek branila. (Primjer su npr. talijanski gradovi koji su pod općinskim slobodinama bili moćni, slavni i bogati.) Izvan te kolotečine sloboda postaje razuzdanošću i revolucijom i pada u zabludu liberalizma.

3. *Jednakost*

Jednakost članova ljudskoga društva leži u tome što je Bog stvorio sve ljude i svi su ljudi otkupljeni od Isusa Krista; prema zaslugama ili grijesima bit će suđeni i nagrađeni ili kažnjeni od Boga. Svaka druga ljudska jednakost znači unijeti revoluciju u ljudsko društvo. Ljudi se po naravi razlikuju svojim umnim sposobnostima, svojim tjelesnim energijama, svojim ćudoređem, svojim simpatijama i svojim značajem. Stoga znači raditi protiv zdravoga razuma ako se želi u ljudskom društvu sve ljude izjednačiti.

Kao što savršenost ljudskoga tijela proizlazi iz povezanosti raznovrsnih udova koji nemaju ni iste ciljeve ni istu službu, ali koji svi zajedno tijelu daju plastičnu ljepotu, snagu i mogućnost da dobro izvrši svoju ulogu, isto je tako potrebno da se ljudsko društvo sastoji od tako reći neizmijerna broja raznovrsnih dijelova. Kada bi svi ovi dijelovi bili jednaki i imali slobodu da čine što im je drago, tada društvo ne bi bilo čvrsto. U planu je

Božjem da u društvu budu poglavari i podanici, poslodavci i radnici, bogataši i siromasi, učenjaci i neuki koji moraju biti povezani vezama ljubavi i moraju se međusobno pomagati da postignu svoju konačnu svrhu u nebu, a na zemlji materijalno i moralno blagostanje.

Ova se nejednakost nalazi u svim stvorenim stvarima: u nebeskom su kraljevstvu anđeoski korovi jedni drugima podređeni; u Crkvi postoje raznovrsni redovi s raznovrsnim ulogama. Stoga se ne valja čuditi da se u građanskom društvu nalaze razni društveni slojevi. Tko to niječe i proglašava potpunu međusobnu jednakost ljudi, žrtva je onih žalosnih novotarija koje su u 16. stoljeću stali rušiti temelje društvenoga života.

4. Bratstvo

Bratstvo kršćana proizlazi iz zajedničkoga otkupljenja svih ljudi po Isusu Kristu. Kršćanska ljubav ne znači tolerirati zablude, pa makar kako iskrene bile, ne znači biti ravnodušan prema neistini i opaćini, već se sastoji u žaru da se moralno, umno i materijalno pridigne što veći broj kršćana. Kršćanska ljubav obuhvaća iz ljubavi prema Bogu sve ljude i želi da im pomogne, da im pribavi istu vjeru i isto blaženstvo u nebu. Iz te ljubavi proizlazi pravo bratstvo: „Jer ako želimo da dođemo do najvećega društvenog blagostanja... potrebno je jedinstvo duhova u istini, jedinstvo volja u moralu, jedinstvo srdaca u ljubavi prema Bogu i njegovu Sinu Isukrstu“ (Sillon, V., 131; Cathec. 104).

5. Dostojanstvo čovjeka

Velika je zabluda pomisliti da se čovječje dostojanstvo sastoji u njegovoj neovisnosti i autonomiji i kada se misli da političko, ekonomsko i intelektualno oslobođenje čovjeka, do kojega dovodi liberalni demokratizam, znači uspon i napredak. Uistinu, to su plodovi oholosti. Škola pravoga dostojanstva jesu sveci, ta elita ljudskoga roda, te život mnoštva zaboravljenih ljudi koji žive do nas i koji vrše sve svoje dužnosti u kršćanskoj poniznosti, poslušnosti i strpljivosti (Cathec. 63).

6. Brak

Brak između kršćana je sakrament. Brak nisu ustanovili ljudi, već je prvi brak sklopljen na zapovijed Božju i to tako da se on može sklopiti samo između jednoga muža i jedne žene. Sakrament braka spada u isključivo područje Crkve i ona je jedina vlasna da o njemu izdaje zakone. Bračni se ugovor kod kršćana ne može odijeliti od sakramenta. Uostalom, svi su stari narodi smatrali brak svetom ustanovom koja je po svojoj biti neovisna o građanskoj vlasti.

Obilježja braka su svetost, jedinstvenost, nerazrješivost. – Muž je glavar obitelji i glava žene, kao što je Isus Krist glava Crkve. On mora ljubiti svoju ženu kao svoje vlastito tijelo i u potrebi žrtvovati se za nju da je posveti, kao što je to Isus učinio za svoju Crkvu. Muž i žena si duguju međusobnu ljubav, vjernost i pomoć. Najnježnija ljubav mora ih sjediniti i pomoći im da izvrše svoje dužnosti.

Djeca se moraju pokoravati svojim roditeljima i podložiti se njihovoj vlasti kao samom Bogu. – Roditelji moraju posvetiti sve svoje brige djeci te ih moraju uzgajati u kreposti, zaptu i duhu Gospodnjem. U svim su vremenima bezbožnici nastojali braku oduzeti njegovo sveto i vjersko obilježje. Naturalisti tvrde da je bračni ugovor jednak svim drugim ugovorima i da je podređen građanskom zakonu. Laičke države osporavaju braku njegov vjerski značaj i uvode civilni brak. – Crkva nikada nije mijenjala svoje stajalište o braku. Krist je brak ponovno obnovio i učinio ga onakvim kakav je bio u početku i zabacio višeženstvo Židova te zabranio da se odijeli ono što je Bog sjedinio. Crkva se borila uvijek protiv onih koji su svojim naukom napadali brak kao što su bili gnostici, manihejci te mormoni, saint-simonijenci i komunisti. Isto se borila protiv onih kraljeva i vladara koji su je htjeli u raznim vjekovima prisiliti na popuštanje.

Tko otpusti svoju ženu i uzme drugu, preljubnik je, a tko uzme otpuštenu, također je preljubnik. A civilni brak jest veza koja nije pravi brak. Tko se dakle oženi dok mu još živi zakonita žena, čini zločin.

U zemljama gdje se ljudi ogrešuju o ova načela ubrzo se mogu ustanoviti loše posljedice; gdje je uvedena rastava braka, zajednički se život sklapa na stanoviti rok, ljubav među drugovima je oslabljena, žena izgubi svoje dostojanstvo, a odgoj djece stradava.

Postane li život nesnosan, dopušteno je rastati se, ali u nadi da će ih sloga opet sjediniti. No takva se rastava dopušta tek u posljednjem slučaju i mogla se vjerojatno zapriječiti da se prije braka zrelo razmislilo o njegovim posljedicama i da se već prije braka nisu dozvolile stvari koje izazivlju srdžbu Božju.

Crkva ipak ne smije napustiti one koji žive u nezakonitom braku, ona se mora trsiti da ih privede k dužnosti, da ih uvjeri o njihovoj krivnji, o dužnosti kajanja i da nastoje sklopiti zakoniti brak.

Jedino bračni sakrament u stanju je poboljšati život bračnoga para, usrećiti ga jer daje bračnu milost i nameće dužnost međusobne ljubavi i pomoći. Sakrament će zajamčiti slogu roditelja, dobar odgoj djece, dat će snage očinskom autoritetu, primorat će djecu na poslušnost i donositi blagodati ljudskoj zajednici.

* * *

Napomena Uredništva. - Na kraju ovoga rukopisa o „zabludama i dekadenci“ bio je priložen još jedan list ispisan Merzovom rukom bez oznake stranice. Iz formata stranice i načina pisanja očito je da je pripadao ovome tekstu i bio je dio još jednoga poglavlja koje je dolazilo na kraju ovoga članka. Prema sadržaju teksta dali smo mu naslov: Krist, Kraljevstvo Božje, Crkva.

7. Krist, Kraljevstvo Božje, Crkva

Katolička vjera je od Crkve nerazdruživa. Krist je Crkvu ustanovio kao hijerarhijsko društvo u kojoj po Božjem pravu episkopat ima pravo naučavanja i upravljanja. Ovom tijelu stavio je na čelo Vrhovnoga svećenika koji po Božjem pravu upravlja nad Biskupima.

Teza: Krist je ustanovio Crkvu kao hijerarhijsko društvo i Apostolima je dao trostruku vlast da naučavaju, vladaju i posvećuju. To je historijski dokazano, a tko to ne vjeruje nije katolik.

Katolička vjera od Crkve nerazdruživa. Krist je Crkvu ustanovio kao hijerarhijsko društvo u kojoj po Božjem pravu episkopat ima pravo naučavanja i upravljanja. Ovom tijelu stavio je na čelo Vrhovnog svećenika, koji po Božjem pravu upravlja nad Biskupima.

Teza: Krist je ustanovio Crkvu kao hijerarhijsko društvo i Apostolima je dao trostruku vlast da naučavaju, vladaju i posvećuju. To je historijski dokazano, a tko to ne vjeruje nije katolik.

1. Krist je pripravio osnutak takvog društva proročevanji u Kraljevstvu Božjem.

Krist je rekao, da je Kraljevstvo Božje već počelo (Mat. XI, 12-15; XII, 28; Luka XVI, 16; XVII, 20, 21) i da to Kraljevstvo nije samo u Ovisama već i u odobro u au'jskoj i socijalnoj,

Faksimil rukopisa završetka članka Ivana Merza o zabludama i dekadenci. Poglavlje o Kristu, Kraljevstvu Božjem i Crkvi.

Krist je pripravljaosnutak takvog društva propovijedajući Kraljevstvo Božje. Krist tvrdi, da je Kraljevstvo Božje već došlo (Mt 11, 12-15 i 12, 28; Lk 16, 16 i 17, 20- 21) i da to kraljevstvo nije samo u dušama već istodobno *vanjsko i socijalno*, kako jasno proizlazi iz parabola kod Mateja u poglavlju 13. (sijač; kukolj u pšenici, zrno gorušičino, kvasac, kraljevstvo nebesko kao mreža)

Trostruko je stanje Kraljevstva Božjega; 1. Eshatološko (konačno i savršeno); 2. Ovomu je priprava unutarnje Kraljevstvo u dušama pojedina; 3) ovo unutarnje Kraljevstvo treba da propovijeda i širi socijalno i vanjsko Kraljevstvo Božje koje je već postojalo u Kristovo doba.

Zaključak. Isus propovijeda Kraljevstvo Božje i tim pripravlja osnutak crkvene zajednice...

(Ovdje ne završava ovaj tekst. Iz konteksta je vidljivo da je postojao nastavak koji nam se, međutim, nije sačuvao. Na sljedećoj stranici donosimo faksimil rukopisa ove posljednje stranice članka. - Nap. ured.)

* * *

Predavači koji žele podrobnije tumačiti članstvu pojedine odlomke iz ovoga nacrtu moraju proučiti ove dokumente:

Slika dekadence današnjih čudorednih običaja:

Pio IX.: *Quanto conficiamur.* - Leon XIII.: *Sancta Dei civitas, Humanum genus, Exeunte iam anno, Laetitiae sanctae.* - Pio X.: *Opportunum valde.* - Abbé Thellier de Poucheville: *La vie divinisée* (Gigord)

Zle knjige i zla štampa (sredstva pokvarenosti):

Grgur XVI.: *Mirari vos.* - Pio VII.: *Diu satis.* - Leon XIII.: *Parvenu à la 25 année.* - Mgr Gibier.: *Travail nécessaire*

Uzrok i temelj pokvarenosti (zablude):

Pio IX.: *Quanta cura.* - Pio X.: *Pismo o Sillonu*

Racionalizam

Leon XIII.: *Aeterni patris, officio sanctissimo, Libertas.* - Pio IX.: *Quanta cura, Singulari guidem, Qui pluribus*

Naturalizam

Pio IX.: *Quanta cura*. - Leon XIII.: *Auspicato, Humanus genus, Sapientiae christinae*. - Benedikt XV.: *Govor sv. Kolegiju 10. I. 1920*. - Donoso Cortes: *L' erreur du temps présent (Broiday. Lyon)*

Liberalizam

Pio IX.: *Quanta cura*. - Leon XIII.: *Inscrutabili, Militans, Diuturnum, Nobilissima gallorum gens, Immortale Dei, In plurimis, Libertas, Longique oceani, Nadbiskupu u Bogoti*. - Pio X.: *Konzistorijalna alokucija, 9. XI. 1903*. - Don Felix Sarday Salvany: *Le Liberalisme est un péché (Téqui)*

Sloboda savjesti i sloboda bogoslužja

Pio IX.: *Quanta cura*. - Grgur XVI.: *Mirari vos*. - Leon XIII.: *Immortale Dei, Libertas*.

Sloboda poučavanja

Leon XIII.: *Libertas*

Sloboda štampe

Pio XII.: *Post tam diuturnas*. - Grgur XVI.: *Mirari vos*. - Pio IX.: *Quanta cura*

Rastava Crkve od države

Grgur XVI.: *Mirari vos*. - Pio IX.: *Quanta cura*. - Leon XIII.: *Immortale Dei, Libertas, Longiqua oceani*. - Pio X.: *Vehementer*

Masonerija

Leon XIII.: *Humanum genus, officio sanctissimo, Pismo nadbiskupima i biskupima Italije, t. III.; Pismo talijanskom narodu, t. III.; Praeclara gratulationis; Parvenu à la 25 année*

G. Gautherot, *Dictionnaire d'apologétique*, str. 95

NARODNO KOLO

Napomena Uredništva. - "Cilj je ovome članku učiniti prvi korak s orlovske strane u rekristijanizaciji naših plesova." Ovom rečenicom koja se nalazi pri kraju članka Merz je izrazio svrhu ovoga teksta kojemu je dao naslov Narodno kolo. Radi se u stvari o okružnici koja je poslana orlovskim društvima, budući da se u tekstu traži i odgovor na 13 pitanja na koja bi društva trebala odgovoriti središnjici organizacije, Hrvatskom orlovskom savezu (HOS).

Odmah na početku članka ovu temu Merz stavlja u opći kontekst svrhe Orlovske organizacije, a to je katolički socijalni apostolat u što spada i područje plesa.

Kao što je poznato, Merz se i u tisku i u predavanjima zalagao za obnovu i provođenje kršćanskih moralnih načela u javnome životu, posebice u Orlovskoj organizacija. I teoretski i praktično obrađivao je razne teme s područja morala, među njima i temu plesu. Problem plesa također je razmatrao i pokušavao ga uskladiti s moralnim naukom Crkve. Ovaj tekst jest njegov originalan i rijedak pokušaj pozitivnog promatranja plesa, posebice modernoga, u kojem nastoji otkriti vrijednosti koje mogu postati izražaj nadnaravnih stvarnosti. Na kraju teksta Merz nastoji ples povezati s liturgijom. I to je još jedan pokazatelj njegove prođuhovljene duše koja je sva prožeta nadnaravnim duhom i dubokim proživljavanje liturgije čije poveznice nalazi i izvan crkvenih prostora te želi primijeniti i na područje plesa.

* * *

Zadaća Orlovstva - narodni život staviti u službu Kristova Kraljevstva

Katolički socijalni apostolat jest cilj koji Orlovstvo hoće ostvariti. Apostolat se Orlovstva proteže na sve grane privatnoga, kao i javnoga života; ono hoće da Krist zakraljuje u dušama pojedinih ljudi, da zakraljuje u našim obiteljima, da zakraljuje u cijelom društvenom životu i u svim njegovim pojedinostima. Da, i u svim njegovim pojedinostima! To treba osobito naglasiti. Nije dostatno da smo samo onda katolici kada se Bogu molimo ili kada se nalazimo u društvenim prostorijama, već svaki pojedini čin našega života, pa i najnezatniji, mora na sebi nositi žig apostolata.

Orlovstvo čeka ogroman i težak posao. Ono mora zacrtati put kako će se općenito katolička načela primjenjivati na sve tako raznostruke pojedinosti našega narodnog života. Zadaća je Orlovstva da sve pojedinosti našega narodnog života stavi u službu Kristova Kraljevstva, to jest onoga radi čega je svijet stvoren i radi čega mi živimo. Orlovstvo hoće pri primjenjivanju katoličkih načela na život da, među ostalim, i sam ples učini kršćanskim. Na koji način, odmah ćemo to promotriti.

Narodni plesovi i kola – bogatstvo u opasnosti

Povijesna je činjenica da nema naroda koji ne bi imao svoje plesove. U ljudsku je dušu tako duboko ucijepljena težnja za ritmičkim izražavanjem čuvstava i misli da bi značilo navijestiti rat samoj naravi kada bi se htjelo plesove posve dokinuti. Ples je u namisli Božjoj jer sam Bog je stvorio narav koja se na poseban način izražava u umjetnosti plesa.

Kada promotrimo naš vlastiti narod, to vidimo koliko se bogatstvo narodnih plesova još dan-danas u njemu kriju. Razlikujemo u glavnom četiri vrste kola: svečano, junačko, žensko i šaljivo. Ova su se kola obično igrala pred crkvom, pred gazdinskom kućom ili uopće u prirodi. Uz kolo su se uvijek pjevale narodne pjesme. Kolo i pjesma nerazdruživa su cjelina.

Što se događa danas? Sva se kola ne plešu više pristojno; pjesme, što se uz kolo pjevaju, nisu uvijek posve pristojne; ne igra se više pod vedrim nebom, već se ide u zadimljene, zaprašene i alkoholom otrovane gostionice. Napuštaju se lijepi narodni plesovi, a uvode nenarodni, protunarodni nećudoredni plesovi. Što da činimo?

Kako se boriti protiv modernih nećudorednih plesova

Odgovarajući na ovo vrlo teško pitanje moramo podsjetiti na ono što smo već u početku rekli: ples se ne može uništiti jer ljudska narav, to stvorenje Božje, osjeća potrebu da si dade oduška u ritmičkim kretnjama. Slijedi da narodi moraju plesati. A što? Jasno je da se ne smiju plesati oni plesovi koji su sami po sebi nećudoredni ili koji su za današnjega prosječnog čovjeka bliža prigoda grijeha. To su većinom takozvani moderni plesovi koje je uostalom Crkva u mnogim zemljama zabranila katolicima pod grijeh.

U orlovski apostolat spada ne plesati ove plesove. Kod nas još nema formalne zabrane plesanja ovih plesova sa strane crkvenih poglavara; Orao ih ne pleše jer polazi sa stajališta da se svaki pravi apostol bezuvjetno mora odricati *dozvoljenih* užitaka. No to nije dosta. To je samo negativno sredstvo koje će možda pomoći nekolicini junačkih duša, ali se većina današ-

njega svijeta neće odreći nečednih plesova ako istodobno ne upozna ljepotu čednih, umjetnički dotjeranih plesova. Orlovski se apostolat proteže i na ovo područje: Orlovstvo mora dati hrvatskom narodu onakav ples koji će odgovarati naravnoj ljudskoj težnji za ritmikom, koji će biti odraz posebne hrvatske narodne duše koju je oplemenilo tisuću godina kršćanstva i koja dan-danas u svojoj eliti vojuje za proširenje Kristova Kraljevstva.

Da uzmognemo stvoriti takav uzvišeni narodni ples, moramo nadovezati na naše stare plesove, da sačuvamo što je u njima dobro i što odgovara današnjem duhu vremena i da ih postupno dalje izgrađujemo i usavršavamo. To isto vrijedi i za pjesme što se uz kola pjevaju: od narodnih pjesama smjet će se upotrijebiti samo one u kojima je naravno ćudoređe posve nepatvoreno i u potpunu skladu s blagim evanđeoskim naukom.

Mi posjedujemo veliko blago prekrasnih pobožnih narodnih pjesama kojima se možda ni jedan narod svijeta ne može podičiti i koje svojom unutarnjom ljepotom, prema sudu poznatoga stručnjaka vlč. g. Lahnera, svojom unutarnjom ljepotom nadmašuju sve naše ostale narodne pjesme.

Pitanja društvima za anketu u svrhu rekristijanizacije plesova

Ovako velika namisao ne može se naprečac izvesti. Potrebne su mnoge stručne predradnje. Cilj je ovom članku učiniti prvi korak s orlovske strane u rekristijanizaciji naših plesova. Stoga molimo sve one kojima je stalo do ove obnove i koji su donekle upućeni u samu stvar da nam odgovore na sljedeća pitanja:

1. Da li se u mome kraju plešu kola? – 2. Da li ih plešu sami momci ili samo djevojke ili skupa momci i djevojke, muževi i žene? – 3. Što vele stariji ljudi: je li sramota ići u kolo za momka, za djevojku, za muža, za ženu? – 4. Imade li nepristojnih kola? – 5. Zašto su nepristojna? – 6. Na kojem se mjestu igraju kola: pred Crkvom, pred kućom, u privatnoj kući, u gostionici? – 7. U koje se doba dana ili noći igra kolo? – 8. Da li kolo postaje povodom grijeha: kakvih, protiv šeste zapovijedi Božje, zašto? – 9. Pjeva li se uz kolo? – 10. Što: ljubavne pjesme, junačke, pobožne pjesme, možda i nepristojne pjesme? – 11. Koje je moje mišljenje da se uspješno borimo protiv nećudorednih modernih plesova? – 12. Kako ćemo postupati da stvorimo narodni hrvatski ples koji se nadovezuje na naša kola, a očituje naš katolički idealizam? – 13. Što još imam primijetiti?

Svi se oni koji znaju napamet pjesme za kolo ili bi ih lako mogli prikupiti mole da nam ih pošalju! Isto ih molimo da nam pošalju melodiju!

To je prvi početak! Kada budemo znali, barem uglavnom, što još ima dobrog u narodu, lako ćemo to naučiti, proširiti, usavršiti i umjetnički dotjerivati.

Ples u svjetlu kršćanskih istina

Veliko je dakle polje *orlovskega socijalnog apostolata*. Ono ne obuhvaća, kako vidjesmo, samo velike općenite probleme narodnoga života, već hoće *sve* da obnovi u Kristu, pa i zabavu i ples.

Kada npr. promatramo savršeni ples Hellerauske škole, to nam se čini da je uspjelo tim umjetnicima dokinuti posljedice istočnoga grijeha. Njihova su tijela, svi njihovi i najsitniji mišići tako uvježbani da duša potpuno gospodari tijelom. Svaki duševni osjećaj, svaka misao, jednom riječi sve što se zbiva u ljudskoj duši odsijeva se odmah u kretnjama tijela.

Ples kao da je bio Adamu prije grijeha naravni način izražavanja. Tijelo je ljudsko stvoreno radi duše da na vidljiv način ističe sve što se događa u nevidljivoj duši. Ples je stoga prava umjetnost u potpunu značenju riječi jer on očituje ideje žalosti, radosti. Ples nam dočarava izgubljeni raj kada je ljudsko tijelo bilo posve u vlasti duše, a imalo je zadatak prikazivati svu dinamiku duše, biti slika duše, putokaz u duševni život.

Ples dočarava mnogostruki unutarnji život duše

I kada gledamo dobro izvježbane plesače, moramo se diviti Providnosti Božjoj koja je ljudsko tijelo stvorila tako savršeno da je ovo kadro dočarati nam mnogostruki unutarnji život duše; sve one radosti i žalosti koje pokreću ljudskim životom. Osobito bi važan mogao postati ples kao izražaj života ljudske duše kada bi se ritmičkim kretnjama prikazivalo djelovanje Milosti u duši, kako duša odgovara na taj posjet Božji, kako od sebe odbija napasti, kako se sabire, kako u dušu ulazi nebeski Jeruzalem s nebeskim dvorom itd. Sve bi se to dalo plesom izraziti i na taj bi način ples bio najuzvišeniji od svih ostalih umjetnosti jer bi bio tjelesni izražaj mistike, najviše ideje koja može obuzeti ljudsku dušu. Time bi nas ples umjetnički uveo u carstvo mistike, pokazao bi nam kakve bi naše kretnje bile da na nama ne leži prokletstvo istočnoga grijeha; pokazao bi nam, napokon, kako će se otprilike naša tjelesa kretati kada jedanput budu proslavljena u Nebeskom Jeruzalemu. Jer, zaista, naša će tijela tada pokazivati slavu naše duše.

Božja milost i slava u duši mogu se izraziti plesnim kretnjama

Misao Milosti i slave kojom je ljudska duša zaogrnuta može izraziti odijelo kod plesa. I kada su plesači zaogrnuti lijepim odjećama uređenima posebno za svaku pojedinu igru, tada kod plesa ova kombinacija tijela i odjeće stvara posve nove dojmove. I duša ljudska koja nije u Milosti posvećujućoj može osjećati tugu i radost, i to ples može izvanredno dobro izraziti. Ali kada je duša još k tomu u Milosti, to nastaje u duši kao neka igra, kao neka interferencija: tuga i žalost što je u naravi odjekuje i u duši kojoj je dodana Milost i nastaju posve drugi i novi unutarnji doživljaji. A ovaj unutarnji svijet naravi i Milosti gledamo po plesu u odjeći koji nam otvara prozor u dušu.

Stoga je ples u odijelu za svakoga čovjeka i potreba jer ples golih tjelesa jest umjetnost duša bez Milosti, to je sotonski ples. Kod plesa, stoga, ljudsko tijelo treba biti posve pokriveno i kroz to odijelo možemo dokučiti svemoć Božju koja je tako divno organizirala ljudsko tijelo da je ono po sebi savršen izražaj ljudske duše.

Nije li, možda, ceremonijal katoličke Liturgije najuzvišeniji ples jer daje vanjski izražaj najviših misli i čuvstava što pokreću čovjekom? Te kretnje izražavaju klanjanje, zahvalu, hvalu, kajanje, molitvu, želju, zazivanje anđela, svetaca, obećanje, prikazanje – dakle čine koji su najviši za čovjeka i koji su specifični za kršćanina u Milosti.

Drugi dio

KATOLIČKA AKCIJA

S A D R Ž A J

UVOD u rukopise o Katoličkoj akciji - 290

Veći spisi

KATOLIČKA AKCIJA I KATOLIČKI POKRET - 291
Dokumenti

Manji spisi

KATOLIČKA AKCIJA - 325
obilježje, definicija, cilj i sredstva

KATOLIČKA AKCIJA - 330
i njezino provođenje u Hrvatskoj

TEZE O KATOLIČKOJ AKCIJI - 335

KATOLIČKA AKCIJA I SOCIOLOGIJA - 339

CENTRALE I BISKUPIJSKA OKRUŽJA - 343
prema središnjici Katoličke akcije

ŽENSKO PRAVO GLASA - 348

KRIST KRALJ DRUŠTVA - 353

UVOD

u rukopise o Katoličkoj akciji

Za one čitatelje koji se možda prvi put susreću s izrazom „Katolička akcija“ trebamo reći da se taj naziv odnosi na sasvim određeni pokret, tj. vjersku organizaciju koju je pokrenuo papa Pio XI. još 1922. god., najprije u Italiji, a onda se proširila po cijelom svijetu. Prvi koji je u Hrvatsku unio ideje i program Katoličke akcije bio je Ivan Merz; on je njezine ideje postavio u temelje tek osnovanoga Hrvatskog orlovske saveza 16. XII. 1923. g. Bit Katoličke akcije sastoji se u suradnji vjernika laika s evangelizatorskim poslanjem Crkve u zajedništvu s papom i biskupima.

Merz, kao pionir Katoličke akcije u Hrvatskoj, napisao je brojne tekstove o toj tematici i jednu posebnu brošuru. (Vidi prvi svezak Sabranih djela, str. 321-469.) Većina njih objavljena je u tadašnjim časopisima. Međutim, u njegovu Arhivu pronađeno je u rukopisu još nekoliko do sada neobjavljenih, ali vrijednih i zanimljivih tekstova o istoj tematici. Među njima ističe se jedno opširni djelo pod nazivom *Katolička akcija i Katolički pokret – Dokumenti*. Donosimo ga odmah na početku s posebnim uvodom u *Napomeni Uredništva*. Ostali rukopisi svrstani su u podskupinu Manji spisi. Svaki tekst ima svoj uvod u kojem Uredništvo Sabranih djela daje detaljnije informacije o samom tekstu i okolnostima u kojima je tekst nastao.

Svi ovi tekstovi samo potvrđuju opravdanost izbora naslova za veliku knjigu – biografiju Ivana Merza koju je napisao mons. Fabijan Veraja za potrebe njegova procesa beatifikacije i objavio je na talijanskom jeziku 1998. u Rimu. U hrvatskom prijevodu knjiga nosi naslov: „Ivan Merz – pionir Katoličke akcije u Hrvatskoj.“¹ Knjigu je izdala vatikanska izdavačka kuća *Libreria editrice vaticana*. Ima 1104 str. Radi se u stvari o tzv. Poziciji koju je mons. Fabijan Veraja, kao podtajnik Kongregacije za kauze svetaca u Vatikanu, bio izradio kao dokazni dokument o herojskim krepostima Ivana Merza i na temelju kojega je proces za proglašenje blaženim bio sretno dovršen Merzovom beatifikacijom u Banjoj Luci 22. VI. 2003.

¹ Izvorni naslov knjige na talijanskom jeziku glasi: Fabijan Veraja: *Ivan Merz, Pioniere dell' Azione Cattolica in Croazia*. Positio super vita, virtutibus et fama sanctitatis. Roma, Libreria Editrice Vaticana, 1998., 1104 str.

Veći spis

KATOLIČKA AKCIJA I KATOLIČKI POKRET

Dokumenti

Napomena Uredništva. – Ovaj veliki Merzov rad o Katoličkoj akciji sačuvan je u njegovu Arhivu, a pisan je strojopisom. Ispod naslova Merz stavlja podnaslov „Dokumenti“. To je zbirka citata iz crkvenih dokumenata, iz izjava, govora i spisa pape Pija XI. te biskupa, stranih i domaćih, o Katoličkoj akciji, njezinim ciljevima, sursi, sredstvima i svemu što je s njome povezano. Citati su dobro odabrani i pregledno svrstani po temama i područjima na koje se proteže djelovanje Katoličke akcije. I premda to nisu Merzove misli – njegovi su samo naslovi i podnaslovi raznih poglavlja i shema po kojima je razvrstao citate – on se s pravom može smatrati suautorom i redaktorom ovoga djela.

Nakon mnogo istraživanja i neposredno pred odlazak ovoga 6. sveska u tisak, ustanovili smo da je ovo njegovo djelo ipak bilo i tiskom objavljeno. U tiskanoj brošuri, međutim, nigdje se ne navodi njegovo ime, pa čak niti kao redaktora. Stoga se ni u javnosti, niti u Merzovim biografijama ova knjižica nigdje ne povezuje s Merzom. Kada smo je pronašli, odmah smo je usporedili s daktilo-rukopisom koji je Merz sačuvao u svome Arhivu. Ustanovili smo da je njegov rukopis potpuno identičan s ovom objavljenom brošuricom; čak su svi naslovi i podnaslovi potpuno isti. Osim činjenice da se kopija rukopisa ove objavljene brošure sačuvala u njegovu Arhivu, sam Merz dao je naslutiti da je to njegovo djelo; indirektno ga spominje u svome članku „Dvije suvremene knjige“ (vidi 3. svezak njegovih Sabranih djela, str. 438-439). Tiskano izdanje ovoga njegova djela izdala je „Knjižnica Novi život“, Zagreb, Pejačevićev trg br. 15, kao svezak br. 5. iste Knjižnice. Knjižica je međutim tiskana u Sarajevu 1927. Imprimatur za njezino objavljivanje dao je sarajevski nadbiskup dr. Ivan Ev. Šarić 24. III. 1927.

Kratka napomena o glavnom naslovu djela: Imajući u vidu cijelu pozadinu, kao i poteškoće oko uvođenja Katoličke akcije u Hrvatsku u odnosu na Seniorat kao vodstvo Hrvatskoga katoličkog pokreta, Merz je htio ovim brojnim citatima iz raznih crkvenih dokumenata pokazati opravdanost provođenja Katoličke akcije. Stoga je u glavni naslov djela nakon „Katolička akcija“ dodao i riječi „Katolički pokret“.

S A D R Ź A J

- UVOD – 294
- I. OPĆENITI CILJ KATOLIČKE AKCIJE - 295
- II. NAROČITI CILJEVI KATOLIČKE AKCIJE -295
- III. DEFINICIJA KATOLIČKE AKCIJE - 295
- IV. SVOJSTVA KATOLIČKE AKCIJE - 296
1. Apostolat
 2. Socijalni apostolat
 3. Opseg
 4. Potreba
 5. Suradnja katoličkih svjetovnjaka sa svećenstvom
 6. Providencijalno sredstvo kršćanske obnove svijeta
- V. UVJETI USPJEŠNA RADA U KATOLIČKOJ AKCIJI - 299
1. Duhovni život
 2. Poslušnost Crkvi
 3. Savršena poslušnost
 4. Opseg poslušnosti
 5. Ugled Katoličke akcije za cijeli svijet
 6. Dvojako vodstvo Katoličke akcije;
crkveno-idejno i organizacijsko, administrativno
- VI. BISKUP VODI KAT. AKCIJU U SVOJOJ BISKUPIJI - 303
- VII. SVEĆENIK U KATOLIČKOJ AKCIJI - 304
1. Zamjenik biskupov
 2. Dušobrižnik
 3. Funkcije duhovnika Katoličke akcije
- VIII. ORGANIZACIJA KATOLIČKE AKCIJE - 307
1. Glavni članovi društva Kat. akcije laici, a ne svećenici
 2. Organizacijsko i tehničko vodstvo u rukama svjetovnjaka
 3. Organizacija Katoličke akcije po župama i biskupijama
 4. Organizacijski oblici Katoličke akcije
- IX. KATOLIČKA AKCIJA I VJERSKA DRUŠTVA - 310
1. Opće crkveno načelo o društvima
 2. Svrha vjerskih društava
 3. Naročito preporučena vjerska društva
 4. Odnos Katoličke akcije i vjerskih društava

X. KATOLIČKA SOCIJALNO-EKONOMSKA AKCIJA - 311

1. Definicija
2. Potreba
3. Svojstva, duh i dužnosti
4. Ovisnost o biskupima i Svetoj Stolici
5. Neovisnost o političkim strankama
6. Svećenici i svjetovnjaci u socijalnom radu
7. Katolička akcija i katoličko socijalno-ekonomsko djelovanje

XI. KATOLIČKO POLITIČKO DJELOVANJE - 314

1. Potreba
2. Sloboda čisto političkih nazora
3. Svećenici i svjetovnjaci u politici
4. Katolička je akcija izvan i iznad svake političke stranke
5. Katolička akcija formira građansku svijest svojih članova ostajući uvijek izvan i iznad svake političke stranke

XII. SLOGA SVIH KATOLIKA - 318

1. Potreba
2. Izvor sloge i jedinstva

XIII. KATOLIČKI PISCI I KATOLIČKA ŠTAMPA - 319

1. Poslušnost Crkvi
2. Preventivna cenzura
3. Ljubav i sloga
4. Klasna borba
5. Biskupski autoritet
6. Izgovori
7. Ljubav i sloboda

XIV. KATOLIČKA AKCIJA I KATOLIČKI POKRET - 321

1. Sklad
2. Organizacija
3. Ideologija Katoličke akcije
4. Crkva stvara ideologiju cijeloga Katoličkog pokreta i u tom smjeru formira savjest vjernika naročito preko Kat. akcije
5. Jedinstvo Katoličkoga pokreta

XV. PROUČAVANJE PAPINSKIH ENCIKLIKA - 323

U V O D

„Ne politika, ne socijalna ekonomija, dapače kažem ni kultura, nego prije svega kršćanska formacija *života i pojedinoga čovjeka*. Najbolja je to svrha jer odgovara onom što je sam Božanski učitelj rekao: Tražite najprije Kraljevstvo Božje, a drugo sve će vam se nadodati. Sve će drugo doći samo od sebe. Kada savjesti budu uistinu kršćanski odgojene, utvrđene, ostalo će doći samo od sebe. Svako pitanje koje nadode ovakve će savjesti suditi po kršćanskim načelima i rješenje će biti kršćansko.“

Papa Pio XI., 10. IX. 1922.

Odazivajući se ponavljanoj želji izraženoj s više strana pružamo ovdje zbirku sustavno poredanih odredaba, izjava, želja i smjernica Svete Stolice o ideologiji Katoličke akcije i cijeloga velikog Katoličkog pokreta. Ako nije naznačen drugi izvor, tada su prevedene prema *Bonne Presse* (Francuska); rimska brojka znači svezak, a arapska označuje stranicu. Kratice označuju:

AAS: *Acta Apostolicae Sedis*

HS: *Hrvatska straža*

Direttive: *Direttive e Programmi dell'Azione Cattolica Italiana*

CC: *Civiltà Cattolica*

Dodali smo, gdje je to bilo moguće, i izjave naših biskupa, naročito biskupa Mahnića, pa se tako jasno razabire kako su te izjave u punom skladu s izjavama Svete Stolice. Mnogo su nam poslužile u tome poslu ove knjige i članci:

Abbé Guerry, *L'Action Catholique*, Grenoble, 1926.

Henry Brun, *La cité chretienne*, Paris, 1922.

Honnays J., *Les Cercles Sociaux de Doctrine Catholique*, 2, Louvain, 1926.

Abbé E. Guerry, *Les Principes directeurs de l' Action Sociale Catholique*, Grenoble, 1924.

Ivan Merz, *Vječni Rim*, br. 2 i 3 *Za vjeru i dom*, 1925.

I. OPĆENITI CILJ KATOLIČKE AKCIJE

1. „Cilj prema kojem trebaju smjerati svi naši napori jest: podložiti ljudski rod Kraljevstvu Gospoda našega Isusa Krista“ (Pio X., *E supremi apostolatus*, I, 37).

2. „Sve obnoviti u Kristu, i to obnoviti ne samo ono što izravno spada na Crkvu zbog njena božanskoga poslanstva po kojem treba duše voditi k Bogu, već obnoviti i ono što samo od sebe proizlazi iz ovoga božanskog poslanstva: kršćansku prosvjetu u cjelini i u svim pojedinostima od kojih se sastoji“ (Pio X., *Il fermo proposito*, II, 93).

II. NAROČITI CILJEVI KATOLIČKE AKCIJE

1. Boriti se svim pravednim i zakonitim sredstvima protiv nekršćanske civilizacije; popraviti velike neredne koji iz nje proizlaze.

2. Vratiti Isusa Krista u obitelj, školu i u društvo/državu i javni život.

3. Uspostaviti načelo ljudske vlasti kao zastupnice božanskoga autoriteta.

4. Zauzeti se od srca za potrebe puka, i to poglavito radničkoga i seljačkoga staleža, i to ne samo usađujući u sva srca vjeru u ovo jedino pravo vrelo utjehe u teškoćama života, već također nastojeći osušiti njihove suze, ublažiti njihove patnje, poboljšati njihovo gospodarsko stanje mudrim odredbama (usp. pogl. X, 1, 7).

5. Trsiti se radi toga da se javni zakoni učine pravednima i da se poprave ili ukinu oni koji to nisu (usp. pogl. XI, 5).

6. „Braniti i potpomagati pravim katoličkim duhom prava Božja u svim stvarima i isto tako sveta prava Crkve“ (Pio X., *Il fermo proposito*, II, 93).

7. „Katolička akcija ima svrhu da prožme duše istinitim duhom Isusa Krista pod vlašću biskupa“ (Pio XI., *Konzistorijalna alokucija*, AAS, 1923., str. 247). Da „savjesti budu tako odgojene i poučene te građani katolički misle i rade“ (Pio XI., *Meksičkim biskupima*, 11. II. 1926., *Oss. Rom.*, 19. IV. 1926.).

III. DEFINICIJA KATOLIČKE AKCIJE

„Katolička akcija je savez organiziranih katoličkih sila za afirmaciju, proširenje, primjenu i obranu katoličkih načela u životu individualnom,

obiteljskom i društvenom“ (Nadbiskup zagrebački dr. Antun Bauer na Sinodi 1925., 229; usp. Pio X., *Il fermo proposito*, CC, 1905., C, 1329, 7; Pio XI., *Ubi arcano Dei*, 1923., *Konzistorijalna alokucija*, 23. V. 1924., *Govor hrvatskim Orlovima*, 18. IX. 1925., *Katolički list*, 1925., br. 38, 478, IV, 5b).

IV. SVOJSTVA KATOLIČKE AKCIJE

1. *Apostolat*

„Katolička akcija koja hoće da sve obnovi u Kristu jest pravi apostolat u čast i na slavu samoga Krista. Ona je uvijek pritekla u pomoć Crkvi i Crkva ju je preradosno uvijek primila i blagoslovila“ (Pio X., *Il fermo proposito*, II, 93, 95).

„Crkva traži od svih poslušnost... Od vas ona traži nešto više još uzvišenije i divnije. Ona traži od vas i pripomoć, suradnju u samom apostolatu i to u njegovu doslovnom značenju... Ovaj apostolat, ova suradnja katoličkih svjetovnjaka s biskupima i klerom u nastojanju oko katoličkoga preporoda najbitnija je i najčvršća srž Katoličke akcije“ (Pio XI., *Govor hrvatskim Orlovima*, 19. IX. 1925., *Vrhbosna*, 1925., X, 145).

2. *Socijalni apostolat*

Katolička akcija je „socijalni apostolat što ga vrše organizirani katolici da Isusa Krista natrag uvedu u pojedinca, u obitelj, u društvo“ (cit. *Oss. Rom.*, 25. XI. 1926., str. 1). – „Katolička će akcija biti najodabraniji dio socijalnoga apostolata jer će priskrbiti dubok kršćanski odgoj koji će ih sačuvati od pogibelji lažne znanosti i pripremiti da u korist Crkve i društva razvijaju djelatnost punu blagoslova“ (*Bul. Uf. ACI*, 15. I. 1925., str. 26; Cit. *Za vjeru i dom*, 15. III. 1926., str. 55).

3. *Opseg*

„Neizmjereno je polje rada Katoličke akcije: sama po sebi ona ne isključuje ništa od onoga što na koji mu drago način, izravno ili neizravno, spada u božansko poslanje Crkve“ (Pio X., *Il fermo proposito*, II, 91).

4. Potreba

a) Akcija (rad) to je ono što iziskuju današnja vremena, ali akcija koja se bezuvjetno, potpuno i točno prilagođuje božanskim zakonima i odredbama Crkve koja otvoreno i žarko ispovijeda vjeru, koja vrši djela ljubavi u svim oblicima“ (Pio X., E supremi apostolatus, I, 45).

b) „Sve ustanove koje čine Katoličku akciju treba ne samo energično zadržati, nego i prema odnosima ljudi i prilika s još većim marom promicati i novim sredstvima jačati. Ako bi se to kome činilo teškim i za pastire i stado vjernika prenapornim, neka uzme na um kako je to potrebno i kako je to jedna od glavnih dužnosti pastira i kršćanskoga života“ (Pio XI., *Ubi arcano Dei*, AAS, 1922., 693/4).

c) „Svatko će moći uvidjeti kako je važno da Katolička akcija ojača ne samo unutar vjerskoga života i blagostanja Crkve, nego i na korist čovječanske uljudbe i samoga ljudskog zajedništva. Stoga smo u enciklici *Ubi arcano Dei* otvoreno i namjerno rekli da ta ista Katolička akcija bez dvojbe spada s jedne strane u pastirsku službu svećenika, a s druge strane u kršćanski život i to tako da sve što se god poduzme da se ona unaprijedi ili oslabi jest očito obrana ili povreda prava Crkve i duša“ (Pio XI., Konzistorijalna alocucija, Vrhbosna, 1923., XI, 81). – „Kćeri moje! Ne treba čekati konac svijeta da nađemo Isusa Krista i njegovo Tijelo. Svaki ga dan možemo naći. Gdje ćete ga dakle naći? Ovo Božansko tijelo naći ćete uvijek čestim i postojanim pohodima svetootajanstvenom Isusu, čestom, po mogućnosti svagdanjom svetom pričesti... Upravo oko ovoga Božanskog tijela trebaju se sastajati Orlice. I nadalje tako nastavite pak ćete doista tada biti Orlice Kristove. Budete li tako radile, sve vi i vaše sestre nećete pogriješiti, letjet ćete sve više i više poput orlova i tako ćete biti prava blagodat za obitelji, za školu, za cijelu ljudsku zajednicu. Vi, Orlice, kao kćeri, sestre, zaručnice, majke učiteljice, radnice nosit ćete u sve društvene slojeve blagoslov i kršćansku obnovu u cijelo ljudsko društvo“ (Pio XI., Govor hrvatskim Orlicama i Orlovima, 5. IX. 1925., *Za vjeru i dom* od 25. IX. 1926.).

d) Katolička akcija ne zadovoljava se samo okupljanjem masa. „Nije dosta samo mase okupiti, treba ih odgojiti za onaj pučki apostolat koji im Crkva želi povjeriti preko Katoličke akcije“ (Pio X., Svećeniku Fongoliju; kard. Merry del Val od 3. I. 1910.; AAS, 1910., str. 89–90).

e) „Katolici s neplodnom vjerom, bez dobrih djela i, što je još gore, katolici čijoj se vjeri protive djela, neće moći biti korisno oruđe kod velikoga pothvata socijalne obnove. Ako se ona hoće djelotvorno rasprostraniti, mora započeti s onim koji se nazivlje njezinim apostolom. Neka se oni ne zadovoljavaju time da zalaze u narod, već neka iznad

svega nastoje izgraditi svoju dušu duboko vjerski“ (kard. Merry del Val od 3. I. 1910.; ASS, 1910., str. 89–90).

f) „Mi smo uvijek naglašavali da je vjerska borba ne samo glavna, nego bitna za cijelu Katoličku akciju“ (Pio XI., 24. I. 1927., *Oss. Rom.*, 1927., br. 19).

5. Suradnja katoličkih svjetovnjaka sa svećenstvom

a) „Ne samo svi svećenici, nego i svi vjernici bez izuzetka trebaju se posvetiti interesima Božjim i duša“ (Pio X., *E supremi apostolatus*, I, 45).

b) „Odlični svjetovnjaci koji ljube Crkvu, našu zajedničku Majku, i koji mogu svojim riječima i pisanjem koristiti obrani prava katoličke vjere trebaju umnožiti svoja nastojanja u tome pravcu“ (Leon XIII., *Nobilissima Gallorum gens*, I, 236).

c) „Sve ove ustanove skupa čiji su glavni nositelji radnici – katolički svjetovnjaci... čine ono što se označuje posebnim i časnim nazivom: Katolička akcija“ (Pio X., *Il fermo proposito*, II, 94).

d) „Mi smo u enciklici *Ubi arcano Dei* označili da Katolička akcija odsada spada u kršćanski život i u dušobrižničku službu otvorivši joj tako šire obzorje katoličkoga apostolata“ (Pio XI., 4. XI. 1925.).

e) „Ovaj apostolat, ova suradnja katoličkih svjetovnjaka s biskupima i klerom u nastojanju oko katoličkoga preporoda najbitnija je i najčvršća srž Katoličke akcije“ (Pio XI., 19. IX. 1925., *Vrhhosna*, X, 1925., str. 148).

f) „Što nas poglavito raduje, to je odlučni žar i osjećaj dužnosti s kojim se svećenici i svjetovnjaci, kako smo mi to odobrili i preporučili, pod vodstvom biskupa posvećuju radu u ustanovama, organizacijama i društvima što sve skupa čini Katoličku akciju“ (Pio XI., *AAS*, 1923., 247).

g) „Podsjetite Kristove vjernike da su oni istom tada rod izabrani i pleme sveto kada pod vodstvom vaših biskupa i vaših svećenika javno i privatno rade na tom da se proširi poznavanje Isusa Krista i ljubav prema njemu“ (Pio XI., *Ubi arcano Dei*, 23. XII. 1922., *Katolički list*, 1923., IV, 40).

h) „Neka svećenici marljivo rade prema odredbama vlastitoga ordinarija (biskupa) u Katoličkoj akciji koju papa Pio XI. naziva dijelom pastirske službe“ (Skupna poslanica katoličkoga episkopata SHS svojim svećenicima, 1923.).

i) „Stavljamo vam na srce da poslušate namjesnika Kristova kada poziva sve katolike da se organiziraju u Katoličkoj akciji“ (Skupna

poslanica katoličkoga episkopata SHS svim vjernicima, 1925., *Katolički list*, 1925., br. 46, str. 622).

6. Providencijalno sredstvo kršćanske obnove svijeta

a) „Katolička je akcija uopće i njezina ženska sastavna čest napose u sadašnjim žalosnim prilikama providencijalno sredstvo da se postigne željena kršćanska obnova za kojom svi teže“ (kard. Gasparri, 19. I. 1924., *Direttive*, 120).

b) „Orlovi i vi svi ostali! Uvjereni smo da ste oduševljeni za onu Katoličku akciju od koje sve očekujemo za preporod pojedinaca, obitelji, društva i čitava svijeta“ (Pio XI., Govor hrvatskim Orlovima, 18. IX. 1925., Vrhbosna, X, 1925., 146).

V. UVJETI USPJEŠNA RADA U KATOLIČKOJ AKCIJI

1. Duhovni život

a) „Da postignemo cilj za kojim ide Katolička akcija, sve obnoviti u Kristu, treba Božja milost. A apostol je ne dobiva ako nije i sam sjedinjen s Kristom. Tek onda kada budemo izgradili Krista u samima sebi, moći ćemo ga lakše uvesti u obitelj i u društvo (javni život). Svi koji su pozvani da ravnaju ili koji se posvećuju promicanju katoličkoga pokreta moraju biti iskušani katolici, uvjereni o svojoj vjeri, temeljito poučeni o stvarima vjere, iskreno pokorni Crkvi i poglavito ovoj najvišoj Apostolskoj Stolici i namjesniku Isusa Krista na zemlji; moraju biti ljudi istinske pobožnosti, muževnih kreposti i tako neporočna života da uzmognu svima služiti kao djelotvoran uzor“ (Pio X., *Il fermo proposito*, II, 95).

b) „Neka se apostoli Katoličke akcije ne zadovolje time da zalaze u narod, već neka iznad svega nastoje izgraditi svoju dušu duboko vjerski...“ (kard. Merry del Val, 3. I. 1910., AAS, 89–90).

2. Poslušnost Crkvi

a) „Prvi i najveći kriterij vjere i najviše i nepokolebivo pravilo vjernosti jest: poslušnost uvijek živu i neprevarljivu učiteljstvu Crkve, ustanovljenu po Isusu Kristu kao stupu i temelju Istine“ (Pio X., VI, 150).

b) „Sveti Otac želi da je djelatnost orlovskih organizacija i svih katoličkih udruženja u potpunosti ovisnosti o smjernicama Svete Stolice i

episkopata“ (kard. Gasparri, Brzovjav preuzv. Baueru; vidi: *Za vjeru i dom* od 25. IX. 1926., str. 170).

3. *Savršena poslušnost*

„Poslušnost treba biti savršena jer spada na samu bit vjere i ne može se od nje odijeliti. Štoviše, ako nije potpuna i savršena, može još nositi ime poslušnosti, ali u zbilji nema s njom ništa zajedničko“ (Leon XIII., *Sapientiae christianae*, II, 279).

4. *Opseg poslušnosti*

a) „Kada se govori o granicama poslušnosti koju vjernici duguju biskupima i nadasve rimskom papi, ne smije se misliti da te granice obuhvaćaju samo dogme koje treba naš um prihvatiti pa ako ih odbaci, priklanja se zločinu krivovjerja.“

b) Ne dostaje štoviše ni iskreno i čvrsto prihvatiti nauk koje doduše nije nikad bio definiran svečanim sudom Crkve, ali nam predlaže na vjerovanje redovito i općenito crkveno učiteljstvo, kao od Boga objavljene i koji se prema Vatikanskom saboru moraju vjerovati vjerom katoličkom i Božanskom. „Kršćani među ostalim treba da smatraju svojom dužnošću da si daju zapovjediti da se daju upravljati i voditi od vlasti biskupa, a poglavito od Apostolske Stolice“ (Leon XIII., *Sapientiae christianae*, II, 281).

c) „Nije dosta izbjegavati krivovjerje, nego treba otkloniti i one zablude koje mu se više ili manje približuju. Stoga svi trebaju obdržavati odredbe i naredjenja kojima Sveta Stolica zabranjuje i osuđuje takva mišljenja“ (*Zakonik kanonskog prava*, kanon 1324).

d) „Kršćani trebaju smatrati svojom dužnošću ne samo vjerovati što nepogrešiva Crkva određuje da se ima vjerovati, nego i dati se upravljati i voditi vlašću biskupa i nadasve vlašću Apostolske Stolice“ (Leon XIII., *Sapientiae christianae*, II, 281).

e) „Drski su oni koji zabacuju zdrav nauk i misle da se može bez grijeha i brodoloma u katoličkoj vjeri ustegnuti poslušnost onim odredbama Svete Stolice koje govore doduše o općem dobru Crkve, o njezinim pravima i o crkvenoj upravi, ali se ne tiču vjerskih dogmi i čudoređa“ (Pio IX., *Quanta cura*, 8. XII. 1864.).

f) „Štogaod kršćanin čini i u zemaljskim stvarima, podvrgnuto je sudu Crkve ukoliko je u vezi sa zadnjim ciljem svega života, s prirodnim ćudoredem i Božjim zakonom“ (Pio X., *Singulari quadam*, AAS, 1922., 658 ss).

g) „Sve ono što izravno pomaže duhovnu i pastirsku službu Crkve i što ima vjersku svrhu da vodi u život vječni mora u svakoj i najmanjoj stvari biti podložno biskupima koje je Duh Sveti postavio da ravnaju svojim biskupijama. Ali i sve ono što u prvom redu hoće da osvježi i podupire pravu kršćansku prosvjetu i što čini Katoličku akciju ne može se ni zamisliti neovisno o savjetima i upravljanju sa strane crkvenoga poglavarstva, naročito ukoliko sve to treba biti prilagođeno načelima kršćanskoga nauka i ćudoređa. Još je manje moguća Katolička akcija koja bi bila u više ili manje otvorenu sukobu s crkvenom vlasti“ (Pio X., *Il fermo proposito*, CC, 1905., O, 1321, 16).

h) „Iz toga se jasno vidi bezumnost onih, a bilo ih je malo koji su htjeli vršiti poslanstvo što ga nisu dobili ni od nas ni od ikojega našeg brata u episkopatu. Oni htjedoše promicati kršćansku prosvjetu ne samo ne pokazujući dužnu poslušnost crkvenoj vlasti, nego i ustajući protiv izričite volje crkvenih poglavara, nastojeći da prikriju svoju neposlušnost frivolnim distinkcijama. Oni su govorili da uzdižu barjak u ime Kristovo. Ali njihov barjak nije barjak Kristov jer na njemu nema nauka Božanskoga Spasitelja koji i ovdje ima svoju primjenu: 'Tko vas sluša, mene sluša, a tko vas prezire, mene prezire'; to je nauk poniznosti, pokornosti i djetinjega poštovanja prema crkvenoj vlasti. S teškom bolju našega srca morali smo osuditi takvu struju i autoritativno zaustaviti pogubno gibanje koje je započelo. I naša je bol bila to veća što smo vidjeli mnoge mlade ljude, nama predrage, povučene ovim krivim putem od kojih su mnogi osobito vrlo nadareni, vrlo revni i kadri učiniti mnogo dobra kada bi bili ispravno vođeni“ (Pio X., *Isto*).

i) „Trebalo se vjerno pokoriti, pa i onda kada Papa ne zapovijeda. Ne smije se biti prema Papi tvrda srca i od njega tražiti da uvijek samo zapovijeda...“ (Pio XI., *Oss. Rom.*, 13. II. 1925.).

j) „Neka vam budu svete ne samo naše zapovijedi, nego i naše želje i savjeti kao da dolaze od Gospoda Isusa Krista!“ (Leon XIII., Hodočasnica iz Irske, Cereau, 15).

k) „Lako ćete se očuvati svake nezdrave i pogibeljne misli ako budete odani svim srcem Svetoj Stolici, rimskom papi... Ne samo u vršenju naloga Svete Stolice, nego se spremno odazovi (katolička omladina) uvijek i njezinim napucima i željama!“ (*Oporuka biskupa Mahnića katoličkom đaštvu*, 25. IX. 1920., *Zora-Luč*, 15. I. 1921., br. 5, 113–114).

5. Ugled Katoličke akcije za cijeli svijet

a) „Znate po kojim se pravilima valja ravnati katolička socijalna akcija jer su vam dana u enciklikama našega prethodnika Leona XIII.: *Quod apostolici muneris*, *Rerum novarum*, *Graves de communi*. Načela i zapovijedi ovih enciklika imate sabrane u jedno i svrstane u *motu proprio* koji smo izdali za ravnanje kršćanskoj pučkoj akciji 18. XII. 1903. Zaista, u toj stvari svaki od vas biskupa može crpsti svjetlo iz same enciklike *Il fermo proposito* koju smo poslali 11. IX. 1905. talijanskim biskupima...“ (Pio X., *Kardinalu, nadbiskupima i biskupima Brazila*, 18. XII. 1910., AAS, 1911, 313–314).

b) „Utješna je ocu prisutnost njegovih sinova kojega bili imena i s kojih mu drago strana dolazili. A kada su to oni vjerni sinovi koji s nama dijele svakodnevni život, sinovi našega Rima, kada su to oni koji tvore biskupijski Savez Katoličke akcije, to jest središte inicijative davanja smjernica i života one Akcije koja nam je toliko mila kao zjenica oka i od koje cijeli svijet treba da poprimi duh Rimske katoličke akcije“ (Pio XI., *Biskupskoj rimskoj skupštini Katoličke akcije*, AC, III, 1924., Boll. Uff. AC, I, II, 2).

6. Dvojako vodstvo Katoličke akcije: crkveno-idejno i organizacijski-administrativno

„Njegova se Svetost papa Pio XI. pouzdaje da će članovima Nacionalnoga katoličkog saveza (FCN) sve više i više biti na srcu da vjerno slijede smjernice njegovih predšasnika i same Njegove Svetosti za Katoličku akciju koja mora nastojati ujediniti vjernike da rade pod autoritetom svojih pastira, da odgaja savjesti i da u građanskom društvu odgoji kršćanski duh izvan i iznad svake političke stranke. Sveti Otac dobro zna da ima mnogo poteškoća koje se ovom programu suprotstavljaju, ali se nada da će pod vašim pronicavim upravljanjem francuski katolici osigurati svom Savezu uvijek brojnije uspjehe“ (Pismo kard. Gasparrija generalu Castelnau prigodom gl. sk. FCN 19. XI. 1925., usp. Pio XI., XIII, 1).

VI. BISKUP VODI KATOLIČKU AKCIJU U BISKUPIJI

1. „Ako bi ljudi poduzeli bilo koju inicijativu u ovom redu stvari, bilo pojedinci ili udruženi, neka se sjetite da se moraju posve pokoriti vlasti biskupa. Neka se ne daju zavesti od žara odveć velike gorljivosti. Takav žar koji potiče na nevršenje nužne poslušnosti nije ni iskren, ni od korisne djelotvornosti, ni ugodan Bogu“ (Leon XIII., *Graves de communi* od 18. I. 1901., *B. Pr.*, VI, 224).

2. „Kršćanska demokracija dužna je u izvršavanju svoje uloge da ovisi o crkvenom autoritetu pokazujući prema biskupima i njihovim zamjenicima potpunu pokornost i poslušnost. Nije gorljivost zaslužna, ni iskrena pobožnost kada se poduzimaju lijepe i dobre stvari koje ne odobrava vlastiti pastir“ (Pio X., *Motu proprio*, 18. XII. 1903., *B. Pr.*, I, 110).

3. „Iskustvo je pokazalo da je vodstvo biskupskoga autoriteta za katoličku omladinsku akciju uvjet njene kršćanske vitalnosti. Ah, kada bi tu istinu razumjeli toliki slijepci koji izjavljuju da su katolici, a opet traže potpunu neovisnost o svakom autoritetu i hoće slobodu koja ne bi više bila sloboda sinova Božjih, nego urotnika Luciferovih“ (Pio X., *Govor francuskoj omladini*, 25. IX. 1904., I, 230).

4. „Svaki biskup koji ima pravo imenovati predsjednika i odbornike biskupijskoga odbora može radi važnih razloga raspustiti odbore, grupe i odsjeke koji postoje u njegovoj biskupiji; može staviti veto protiv imenovanja i odredaba ODC u stvarima koje se tiču njegove biskupije kada bi ih smatrao štetnima za svoje vjernike; ne prejudicirajući sudu Svete Stolice u tim je stvarima jedini biskup kompetentan. Bez biskupova odobrenja ne mogu se osnivati ni odbori ni ustanove Katoličke akcije na teritoriju koji potpada pod njegovu jurisdikciju. Svi oni kojima je na srcu pravi napredak ODC moraju se uvijek sjećati ozbiljne riječi da je bolje da se nešto ne učini negoli da se učini mimo ili protiv volje biskupa. Sveti Otac želi da ovim odredbama zajamči bolje ravnanje katoličkih organizacija u Italiji koje će bez djelotvorne i trajne akcije biskupa koji od neba dobivaju stalešku milost i posebno svjetlo da dobro upravljaju svojim biskupijama uvijek samo životariti i biti neodređene i zbrkane“ (kard. Merry del Val, 28. VII. 1904., *B. Pr.*, 343–344).

5. „I oni koji su najmanje upućeni u počela katekizma morali bi razumjeti da nema Katoličke akcije u pravom smislu riječi bez neposredne podložnosti biskupima... Pravi su buntovnici protiv autoriteta Crkve svi oni koji tvrde da papa i biskupi imaju prava da sude o stvarima koje se

odnose na vjeru i ćudoređe, a da nemaju prava da upravljaju socijalnom akcijom“ (Pio X., *Kard. Svampiju*, 1. III. 1905., II, 58).

6. „Pravila, poslovnici, priručnici, programi i drugi dokumenti moraju biti sastavljeni u čisto kršćanskom duhu i biti prethodno proučeni i odobreni od ordinarija; nema li toga odobrenja, ni jedno se društvo ne smije ponašati ili smatrati kao katolička ustanova koja zaslužuje povjerenje svećenstva i katoličkih svjetovnjaka“ (kard. Rampolla, 27. I. 1902., *B. Pr.*, VI, 265; Pio X., *Pieni l' animo*, 28. VII. 1906., II, 209. Usp. i *Const. Synod. Lavant.*, 1911., 252).

VII. SVEĆENIK U KATOLIČKOJ AKCIJI

1. Zamjenik biskupov

a) „Katolička akcija pokazuje prema biskupima i njihovim zamjenicima potpunu pokornost i poslušnost...“ (Pio X., *Motu proprio*, 18. XII. 1903., I, 110).

b) „Vaša djela izvršena u potpunoj disciplini i srdačnoj poslušnosti biskupima i duhovnicima koji djeluju u njihovo ime među vama Sveti Otac blagoslivlje; blagoslov upućuje i vašim biskupima – vašim prvim vođama, vašim duhovnicima koje biskupi određuju da vas vode i prosvjetljuju“ (kard. Merry del Val, Francuskom omladinskom savezu, 24. IX. 1913., VIII, 116–117).

2. Dušobrižnik

a) „Tako smjera suradnja klera u ustanovama Katoličke akcije prema izrazito vjerskom cilju i nikada neće biti zaprekom, nego će štoviše podupirati njegovu dušobrižničku službu proširujući joj polje rada i umnažajući plodove“ (Pio X., *Il fermo proposito*, CC, 1905., C, 1321).

b) „Svećenicima, ako je pohvalno što zalaze u narod, moraju u tom postupati s poštovanjem prema autoritetu i prema odredbama crkvenih poglavara. Baveći se kršćanskom pučkom akcijom u tom duhu podređenosti crkvenim poglavarima moraju za taj plemeniti cilj izvući sinove naroda iz tame o duhovnim i vječnim stvarima i upravljati ih brižnom nježnošću prema poštenu i kreposnu životu; nadalje, neka nastave učvršćivati mladež u vjeri raspršivši neprijateljske predrasude te potiču među katoličkim svjetovnjacima sve one ustanove kojima mogu moralno i materijalno pomoći mnoštvu. No neka nikada ne zaborave da svećenik mora neporočno sačuvati usred naroda svoja obilježja službenika

Božjega koji je postavljen na čelo svoje braće poradi duša“ (sv. Grgur, Reg. pastir., 7). „Svaki drugi način zalaženja među narod na štetu svećeničkoga dostojanstva, dužnosti i crkvene discipline mora se odlučno osuditi“ (Pio X., *Pieni l' animo*, 28. VII. 1906., II, 211.; usp. Pio X., Il fermo proposito, CC, 17; Pio X., *Francuskoj katoličkoj omladini*, 25. II. 1907., III, 47).

„Pod biskupskim se autoritetom mnogi članovi redovničkoga i svjetovnoga klera posvećuju radu za duhovne interese članova radničkih i opće-socijalnih udruženja. Jasno je da treba u pravilima i radu tih udruženja vjersko i ćudoredno usavršavanje postaviti na prvo mjesto. Inače bi ta udruženja brzo postala slična onima u kojima se malo vodi računa o vjeri. Uzevši, dakle, Boga kao polaznu točku treba mnogo pažnje posvetiti vjerskoj izobrazbi da svi upoznaju svoje dužnosti prema Bogu; da znaju što treba vjerovati, ufati se i činiti za vječno spasenje; da osobitom brigom pazi na to da članovi budu točno poučeni o različitim zabludama i krivim mišljenjima“ (Rer. Nov., Lettres, Paris, LII, 61, 6).

c) „Dužnost je svećenika da formiraju savjesti katolika prema nepogrešivim normama Božjih i crkvenih zakona da svaki točno vrši svoje dužnosti. Kler ima pred sobom široko polje vjerskoga, ćudorednog, ekonomskog i socijalnog rada, i to u tom pravcu da građane, naročito mladež koja polazi škole i radnike, poučavaju i formiraju im savjesti da katolički misle i rade“ (Pio XI., *Meksičkim biskupima*, II, 1926., Oss. Rom., 19. IV. 1926.).

„Koliko ih ima koji isповijedaju i primjenjuju nauk Katoličke Crkve o pitanjima poštivanja i poslušnosti prema državnoj vlasti, o pravu vlasništva, pravu i dužnostima seljaka i radnika, o međusobnim odnosima građana ili gospodara i radnika, o međusobnom odnosu državne i crkvene vlasti, o pravima Svete Stolice, rimskoga pape i biskupa, o pravima Krista Spasitelja i Stvoritelja, Gospodara svakoga čovjeka i svih naroda? I ovi ljudi ne postupaju drukčije u svojim govorima, pisanju i čitavu svom radu nego tako kao da su nauk i direktive toliko puta proglašeni od rimskih papa, naročito od Leona XIII., Pija X., Benedikta XV., izgubili svoju moć ili pali u zaborav“ (Pio XI., *Ubi arcano Dei*, 23. XII. 1922.).

d) „I eto zašto smo naglasili u enciklici *Ubi arcano Dei* da bez dvojbe Katolička akcija spada u dušobrižničku službu i u kršćanski život“ (Pio XI., *Konzistorijalna alokucija*, 23. V. 1923., AAS, 1923., 247). – „Svećenici su, a naročito župnici, dužni sudjelovati u Katoličkoj akciji. Oni se zaista kao pastiri duša u svojoj žarkoj gorljivosti i svojoj djelotvornoj radinosti neprestano uvjeravaju kako je dragocjen udio

njihove službe njihova pripomoć Katoličkoj akciji uopće“ (kard. Gasparri, 19. I. 1924.; *Direttive*, 119–120).

e) „Svatko neka ostane u onom zvanju u koje je pozvan“ (1 Kor 7,20). Ove riječi sv. Pavla dovikujemo i mi našem svećenstvu i laikatu. Sve dok se držimo ovoga pravila, živjet ćemo u slozi i ljubavi radeći svaki po svom zvanju za zajedničku stvar. Svećenika je Bog pozvao da vrši duhovne poslove. Obrađivanje ovoga polja iziskuje sve njegove sile. Spasiti samo jednu dušu, odgojiti samo jednoga kršćanina na svetost više vrijedi nego osvajati Kraljevstva“ (Biskup Mahnić, *Knjiga života*, Osijek, 1923., 202). – „Trebava uvažiti uz to i nestašicu svećenstva koja jednako raste. Radi pomanjkanja duhovnoga naraštaja mora svećenstvo sve više napuštati svjetske poslove te se povući u hram ograničivši se na strogo dušobrižničke poslove. A ovi su se poslovi u zadnje vrijeme sve više umnožili“ (Biskup Mahnić, O katoličkim svjetovnjacima i kleru, *Luč*, 1917.; *Knjiga života*, 196).

f) „Svećenicima se na taj način ne prijeći ni revnost ni rad“ (Pio X., *Il fermo proposito*).

g) „U katoličkim prosvjetnim udruženjima svećenik je duhovni vođa i zastupnik crkvenoga autoriteta“ (Biskup dr. Srebrnić, *Almanah-Luč*, 221).

h) „U spisima se Svete Stolice ističe da svećenici vrše u katoličkim društvima ulogu službenoga duhovnika“ (nadbiskup dr. Šarić, DK, 1925., KA, 19).

i) „Svećenici koji vrše u vašim društvima ulogu duhovnih vođa jesu one zlatne karike koje povezuju naučavajuću Crkvu s Crkvom koja sluša. Nerazboriti su oni koji drže da organizacija Katoličke akcije može postojati bez ovakvih zlatnih karika bez kojih će uvijek biti u organizacijama nutarnjih razmirica i prepiraka i blagoslov Božji neće pratiti njihov rad“ (nadbiskup dr. Bauer, HOS-u, 5. V. 1924., *Katolički list*, 8. V. 1924.).

3. Funkcija duhovnika Katoličke akcije

a) „Nastavite također s ovom mudrom praksom koju ste mudro uzeli za gradivo da u svakom vašem društvu imate jednoga pobožna i učena svećenika ne samo da predsjedava vjerskim sastancima, već i da ravna načelnim studijama i diskusijama. Tako će vam biti lako u stvarima koje su u tijesnoj vezi s vjerom izbjeći zabludama kojima biste bili izloženi. Uostalom, ni zdrava sloboda ni inicijativa neće biti spriječene zbog nazočnosti svećenikove. On će biti prisutan u vašim grupama i

odborima da vam prema prilikama bude učitelj, savjetnik i vođa“ (Pio X., *Francuskoj katoličkoj omladini*, 22. II. 1907., III, 47).

b) Duhovnik se ne nalazi u udruženjima Katoličke akcije samo da predsjedava vjerskim sastancima, već da ravna načelnim proučavanjima i studijama. Tako će članovima biti lako da u stvarima koje su u tijesnoj vezi s vjerom izbjegnu zabudama kojima su izloženi. Uostalom, prisutnost svećenika nimalo ne priječi disciplinu ili zdravu slobodu. On je prisutan u društvima i odborima da prema prilikama bude učitelj, savjetnik i vođa (usp. Pio X., *List francuskoj katoličkoj omladini* od 25. II. 1907., *Bonne presse*, III, 47).

c) „Duhovnici koji rade u Katoličkoj akciji ne smiju nikada zaboraviti da svećenik mora neporočno sačuvati svoje obilježje službenika Božjega koji je postavljen na čelo svoje braće *animarum causa* – poradi duša. Svaki drugi način rada u Katoličkoj akciji na štetu njegova svećeničkoga dostojanstva, njegovih dužnosti ili crkvene discipline treba se odlučno osuditi (Pio X., *Enciklika Pieni l' animo* od 28. VII. 1906., i Pio X., *List Francuskoj katoličkoj omladini* od 22. II. 1907.).

VIII. ORGANIZACIJA KATOLIČKE AKCIJE

1. Glavni su članovi društava Katoličke akcije svjetovnjaci, a ne svećenici

a) „Sve ove organizacije i ustanove skupa čiji su glavni nosioci i radnici katolički svjetovnjaci čini Katoličku akciju“ (Pio X., *Il fermo proposito*, str. 7, u prijevodu nadbiskupa Šarića, KA, 1925., 21).

b) „Ovaj apostolat, ova suradnja katoličkih svjetovnjaka s biskupima i s klerom u nastojanju oko katoličkoga preporoda jest najbitnija i najčvršća srž Katoličke akcije“ (Pio XI., 19. IX. 1925., *Vrhbosna*, X, 1925., 145).

c) „Djelatnost organiziranih katolika, ukoliko je sudjelovanje svjetovnjaka u samoj misiji Crkve, jest Katolička akcija“ (kard. Gasparri o Katoličkoj akciji, 2. X. 1923.).

d) „Tko dakle ne uviđa da katolički laikat mora zamijeniti u javnom životu svećenstvo preuzevši ulogu promicanja katoličkih probitaka?!“ (Biskup Mahnić, *Knjiga života*, 196).

e) „Pozdravljamo sve plemenite duše koje su voljne pomoći nas i naše svećenstvo s Katoličkom akcijom. Jest, i mi trebamo apostola, ne samo duhovnoga, već i svjetovnoga staleža za jedinstven rad u crkvenom

duhu pod našim ravnanjem i od nas za taj posao određenih svećenika“ (Nadbiskup dr. Bauer na Sinodi, 1925., 226).

f) „Katolička je akcija apostolat svjetovnjaka koji pomažu biskupima i svećenicima u njihovoj duhovnoj pastvi. Svećenik je u Katoličkoj akciji dušobrižnik, a organizatorski, administrativni i tehnički rad spada na svjetovnjake. No dok ne odgojimo dovoljan broj katoličko organiziranih laika, nužno je da i taj rad preuzmu svećenici“ (Biskup Marušić, Dekanska konferencija, 1926., 37).

g) „Što se tiče katoličkih grupa (udruženja), svećenici će ih i klerici podupirati, ali se neće upisati među članove jer je prikladno da svećenici ostaju izvan svjetovnjačkih udruženja, pa i onih koja su najkorisnija i puna najboljega duha“ (Pio X., *Francuskim biskupima*, 25. VIII. 1910.).

h) „U kongresima talijanskih katolika nema pristupa ni jedan svećenik ili klerik bez dozvole vlastitoga biskupa i biskupa onoga mjesta gdje se drži kongres“ (kardinal Merry del Val, *Talijanskim biskupima*, 28. VII. 1904., CC, 1904, O, 1229, 379; radi se očito o aktivnu sudjelovanju).

2. Organizacijsko i tehničko vodstvo u rukama svjetovnjaka

a) „Sigurno je da se ove ustanove trebaju razvijati s prikladnom i razboritom slobodom uzimajući na sebe odgovornost svojih čina, osobito u vremenitim i ekonomskim stvarima koje ne spadaju u strogu duhovničku službu“ (Pio X., *Il fermo proposito*, p. CC, 1905, O, 1421, 16).

b) „Ono što socijalna ljubav traži od svećenika neće oni nikada moći izvršiti ne budu li vršili ono što im je Božja milost dala u dio, tj. ne budu li radili za čast Božju i spasenje duša... Ne budemo li mi svećenici vršili ovaj svoj posao, neće ga nitko drugi vršiti. Svi drugi mogu bolje od nas druge stvari...“ (Pio XI., 18. IX. 1924., Sveć. Apol. Mol.).

c) „Njegova se Svetost papa Pio XI. pouzdaje da će francuski katolici pod vašim pronicavim upravljanjem osigurati svojoj FNC sve brojnije uspjehe“ (kardinal Gasparri, Generalu Castelnau, predsjedniku FNC, 1925. Usp. VIII, lf).

d) „Predsjedništvo društava, svjetovnjaci, neka čvrsto i nepokolebivo stoje u kršćanskim načelima“ (Biskup Mahnić, Hrvatska straža, II, 327).

e) „Trebaju u Katoličkoj akciji stavljati na predsjedničko mjesto svjetovnjake“ (nadbiskup Šarić, za KA, 19).

3. Organizacija Katoličke akcije po župama i biskupijama

a) „Budući da djelatnost organiziranih katolika, ukoliko je to sudjelovanje svjetovnjaka u samoj misiji Crkve, nije politička akcija nego religiozna, nije direktivna u teoretskom smislu, nego izvršujuća u praktičnom smjeru: to je potrebno da razni oblici te djelatnosti imaju u crkvenoj hijerarhiji svoje disciplinsko središte. Iz toga slijedi da djelovanje župnih savjeta, dijecezanskih odbora i centralnoga odbora izravno ovisi o crkvenom autoritetu“ (kardinal Gasparri, 2. X. 1923., usp. dr. Šarić, KA, 925, 14; nadbiskup dr. Bauer, Sinod, 1925., 226).

b) „Katolička je akcija potpomaganje župnika u njihovu dnevnom radu, ona je ruka koju su Bog i Crkva dali duhu i srcu župnika“ (kardinal Gasparri, 19. V. 1921., *Direttive*, 16, 101).

„Najistinitija je činjenica da župama morate posvetiti sve vaše brige. Ona je kao obitelj... prva stanica vjerskoga života u velikoj društvenoj obitelji... Župnici su razumjeli korist vaše djelatnosti i očekuju vašu suradnju u svom dnevnom radu“ (Pio XI., 21. X. 1923., *Direttive*, 16).

c) „Ima se osnovati Savez organizacija SHS... Članovi toga Saveza jesu dijecezanski odbori, a svaka dijeceza ima župne odbore...“ (Zaključak Biskupske konferencije katoličkoga episkopata SHS u Zagrebu, 1925.; Vrhbosna, 1926., IV, V, 71).

d) Koordinacija autonomnih stručnih centrala. „Pravilima je talijanske Katoličke akcije zadaća da složno uredi naše velike katoličke organizacije i da tako pruži jedinstven pravac koji će olakšati da se poluče najplemenitije namjere u suradnji oko kršćanske obnove društva. Njegova Svetost udostojila se istaknuti da je centralni odbor uspio vješto postići ovu svrhu, a da nije okrnjio pojedinih autonomija“ (kardinal Gasparri, Predsjedniku tal. Kat. akcije, Colombo, 2. X. 1923.).

e) „Sve se katoličke organizacije, kako u biskupijama postoje, imaju zadržati i pomagati, ali se imaju povezati u čvršću međusobnu kooperaciju pod vrhovnim vijećem Katoličke akcije u Zagrebu“ (Priopćenje Biskupske konferencije, 1925., *Katolički list*, 22. XI. 1925.).

4. Organizacijski oblici Katoličke akcije

a) „Da Katolička akcija uspije u svakom pogledu, nije dosta da bude prilagođena današnjim socijalnim potrebama, nego treba da se okoristi i iskustvom drugih krajeva, građanskim i državnim prilikama svoga kraja... Važno je da se gradi na dobrom temelju i s ispravnošću načela, revno i ustrajno, pa kada se to postigne, način i oblik što ih poprimaju različite ustanove jesu i ostaju sporednim“ (Pio X., *Il fermo proposito*, 15).

b) „Katolička akcija ima svrhu da prožme duše istinitim duhom Isusa Krista pod vlašću posvećene hijerarhije prilagodivši se dužnostima i prilikama što ih sa sobom donosi individualni i socijalni život državnoga i društvenoga poretka“ (Pio XI., *Konzistorijalna alokucija*, 23. V. 1923.).

„Stavljamo vam na srce da slušate namjesnika Kristova kada poziva sve katolike neka se organiziraju u Katoličkoj akciji. Sve se župe i organizacije pozivlju da odmah počnu djelovati za svetu stvar katoličku...“ (*Skupna okružnica katoličkoga episkopata*, 18. X. 1926.).

IX. KATOLIČKA AKCIJA I VJERSKA DRUŠTVA

1. *Opće crkveno načelo o društvima.*

„Hvale su vrijedni oni vjernici koji se učlanjuju u društva što ih je Crkva podigla ili barem preporučila, a neka se vjernici čuvaju tajnih, osuđenih buntovnih, sumnjivih društava ili takvih koja nastoje da izmaknu ispod zakonitoga crkvenog bdjenja“ (kan. 684).

2. *Svrha vjerskih društava*

„Društva, različita od redovničkih družbi ili od udruženja o kojima u kan. 587. do 681. može Crkva ustanoviti: ili svrhu da drugovi budu potaknuti na savršeniji kršćanski život ili da vrše neka djela pobožnosti ili ljubavi ili, konačno, u korist javnoga bogoslužja“ (kan. 685).

3. *Naročito preporučena vjerska društva*

a) „Neka se pobrinu mjesni ordinariji da se u svakoj župi osnuje bratovština presvetoga sakramenta i kršćanskoga nauka“ (kan. 711 § 2).

b) „Euharistijski kongres 1923. navlastito preporuča treće redove i Marijine kongregacije...“ (Rezolucije Euharistijskoga kongresa u Zagrebu, 1923., *Život*, 1923., str. 50).

c) „Po mojem dubokom uvjerenju neophodno je potrebno da je svaki od vas u kojem vjerskom društvu, u Marijinoj kongregaciji ili u Trećem redu“ (Biskup Mahnić, *Mariborska poslanica*, Čas, 1920., VI, 289).

4. *Odnos Katoličke akcije i vjerskih društava*

„Kao što svaki katolik treba osjetiti potrebu i dužnost da se posveti, ili barem da pridonesu nastojanju ovoga apostolata, tako treba da se po mogućnosti koordinira pri poznatim organima Katoličke akcije ako neće da njegovo djelovanje bude štetno“ (kardinal Gasparri, 2. X. 1923. Usp. Pio X., 8. VIII. 1910., *Direttive*, 25).

X. KATOLIČKA SOCIJALNO-EKONOMSKA AKCIJA

1. Definicija

a) „Kršćanska demokracija (Kršćansko socijalno-ekonomska akcija, KSEA) mora biti dobrotvorna u korist puka, temeljeći se na naravnom pravu i evanđeoskim zapovijedima“ (Pio X., *Motu proprio*, 18. XII. 1903., prijevod *Život*, 1923., 185; Leo XIII., *Graves de communi*). „Kršćanska socijalna akcija traži praktično rješenje socijalnoga pitanja na osnovi kršćanskih načela“ (Pio X., *Il fermo proposito*, II, 96). „Premda je određena za zemaljsko dobro naroda, ipak se ne smije ova ustanova zatvoriti unutar okvira ekonomskih interesa, već treba imati pred očima vrlo plemenit cilj: obnoviti (ljudsko) društvo i razviti se imajući kao predmet mudru organizaciju ljudskoga društva“ (Pio X., *Pismo upraviteljima Ekonomsko-socijalne unije*, III, 38).

b) Kršćanska socijalna ekonomska akcija ide zatim „da poboljša stanje onima koji žive od rada svojih ruku, da im omogući da postepeno osiguraju svoju budućnost, da mogu slobodno u obitelji kao i javno vršiti kreposti i izvršavati svoje vjerske dužnosti, da osjete da su ljudi, a ne životinje, kršćani, a ne pogani, da onda napokon lakše i s više žara pohrle prema onom jedinom i potrebnom dobru, prema onom najuzvišenijem dobru radi kojega smo rođeni...“ (Leon XIII., *Graves de communi*, VI, 212).

2. Potreba

„Nema sumnje kako je važno razviti katoličku socijalnu akciju i tražiti u pravom nauku spas ljudskoga društva“ (Pio X., *Nadbiskupu u Quebecu*, III, 69). „To od nas traži duh današnjega vijeka koji obiluje socijalnim udruženjima i ustanovama ove vrste; to traži od nas kršćanska ljubav koja nam nalaže da se međusobno potpomažemo s revnošću koja stavlja na prvo mjesto naših briga vječno spasenje, a da ne zaboravlja potrebe i dobrobiti ljudske; to traži od nas naročito interes kršćanskoga puka kome treba neodgodivo pomoći“ (Pio X., *Brazilskim biskupima*, V, 190).

3. Svojstva, duh i dužnosti

a) „Nastojanje socijalne akcije koja je kadra ostvariti veliko dobro za očuvanje ekonomskih interesa i za formaciju elite otklanja pogubni princip vjerskoga indiferentizma i čuva katolički značaj pun jasnoće i ispravnosti u discipliniranom jedinstvu. I doista, uzalud bi netko htio obnoviti ljudsko društvo i poboljšati u zbilji stanje puka kada bi izbjegavao izgraditi

socijalnu akciju na osnovici kršćanske vjere i ljubavi“ (kardinal Merry del Val, Louisu Bertrandu, Act. CXIII. 356, Cuary, 116).

b) „Kršćanska socijalna akcija ne smije se smatrati novom stvari jer je tako stara kao što su stare evanđeoske zapovijedi“ (Leon XIII., *Instructio SAE*, VI, 267).

4. Ovisnost o biskupu i Svetoj Stolici

a) „Ima ih koji izjavljuju da papa i biskupi imaju pravo prosuđivati pitanja vjere i ćudoređa, ali da nemaju prava upravljati socijalnom akcijom pa se prema tome smatraju slobodnim. Kršćanska demokracija (Katolička socijalna akcija) strogo je dužna da ovisi u svom radu o crkvenoj vlasti te se potpuno podvrgava i sluša biskupe i njihova zamjenika. Nije to zaslužna revnost niti iskrena pobožnost ako se nešto poduzme, pa bilo to lijepo i dobro, ukoliko to ne odobri vlastiti pastir“ (Pio X., Kardinalu Svampi, II, 58, i *Motu proprio*, 18. XII. 1903., XIV, CC, 1904, 1285, 7; Leon XIII., *Graves de communi*).

b) „Katolička ekonomsko-socijalna akcija u djelu koje se odnosi na vjeru, na ćudoređe i na načela treba se podrediti crkvenom autoritetu“ (Benedikt XV., *Pismo venetskom episkopatu* od 17. VI. 1920., V. *Direttive*, str. 78).

c) „Neka promiču socijalnu organizaciju u smislu naputaka što ih je dao Leon XIII., a odobrio ih je Pio X. poznatim *motu proprio*“ (Biskup Mahnić iz Rima, *Hrvatska straža*, 328).

5. Neovisnost o političkoj stranci

a) „Kršćanska demokracija (Kršćanska socijalna akcija) ne smije se miješati u politiku niti se smije služiti političkim strankama u političke ciljeve, nije to njezino polje“ (Pio X., *Motu proprio*, 18. XII. 1903., prijevod *Život*, 1923., III, 85).

b) „Zlo bi bilo kada bi se naziv 'kršćanska demokracija' izopačio u političkom smislu. Ovim se nazivom treba služiti tako da mu se oduzme sav politički smisao te da mu se ne pridaje drugi smisao osim blagotvorna kršćanskoga rada među pukom. Zaista, budući da su prirodni zakon i evanđeoske zapovijedi same po sebi iznad ljudskih slučajnosti, to je potrebno da one ni u kojem slučaju ne ovise o jednoj vrsti društvene vladavine; one se naprotiv mogu složiti sa svakom vrstom samo ako ona nije u protuslovlju s poštenjem i pravедnošću“ (Leon XIII., *Graves de communi*, 18. I. 1901., VI, 211).

6. Svećenici i svjetovnjaci u socijalnom radu

a) „Biskupi sa svoje strane bodre i štite ova nastojanja (sjediniti radnike u prikladna društva, pomagati im savjetom i radom). Pod njihovim se autoritetom mnogi članovi redovničkoga i svjetovnoga klera posvećuju radu za duhovne interese članova“ (Rer. Nov., Lettres, Paris, LII, 61, 6. Usp. poglavlje VII., u ovom djelu, *Svećenik u Katoličkoj akciji*, 2b).

b) „Pravo polje svećenikova rada jest Crkva. No neka radi i uspješnom propagandom književnoga rada, pobudom žive riječi i izravnim sudjelovanjem u malo prije navedenim slučajevima (s dozvolom biskupa kada nema za nj pogibli i kada je njegova suradnja od jasne koristi) i u tu svrhu da poboljša ekonomsko stanje puka unutar granica pravde i ljubavi. Neka favorizira i promiče institucije koje taj cilj promiču. Naročito one koje imaju cilj da mnoštvo discipliniraju protiv prevlasti socijalizma i koje ga ujedno spašavaju od ekonomske, vjerske i moralne propasti. Takvo sudjelovanje klera smjera prema visokom vjerskom cilju i nikada neće smetati. Nasuprot, bit će mu od pomoći u njegovoj duhovnoj službi proširujući polje rada i umnažajući uspjehe“ (Pio X., *Il fermo proposito*, str. 11, VI, 1905, CC, 1905, III, O, 1321, 17, 8).

c) „Uz to treba u današnje vrijeme uvažiti i nestašicu svećenstva koja jednako raste. Zbog pomanjkanja duhovnoga naraštaja mora svećenstvo da sve više napusti svjetske poslove te se povuče u hram ograničivši se na strogo dušobrižničke poslove. A ovi su se poslovi u zadnje vrijeme sve više umnožili. Tko dakle ne uviđa od kako je prijeke nužde da katolički laikat zamijeni u javnom životu svećenstvo preuzevši ulogu promicanja katoličkih probitaka?“ (Biskup Mahnić, O katoličkom kleru i svjetovnjacima, *Luč*, 1917., *Knjiga života*, 196).

d) „I mi veoma hvalimo nastojanje oko socijalne akcije. No i tu su određene granice unutar kojih treba svećenik razviti svoj rad da bude u skladu s njegovim dostojanstvom... Tako npr. nikako nije dostojno da svećenik čitave dane provodi u trgovinama i magazinima tako da bi se činilo da trguje“ (Biskup Mahnić, *Ljubljanski škofijski list*, 1912., II, 28).

e) „Svećenicima se na taj način ne priječi ni revnost ni rad“ (Pio X., *Il fermo proposito*, CC, 17).

f) „Svećenici ne smiju vršiti svjetovnih poslova koji uključuju dužnost polaganja računa“ (kan. 139. § 3. Izuzetak može iz raznih razloga dozvoliti ordinarij. Com. Cod., 2. 3. VI. 1918., AAS, 1913, str. 334).

7. Katolička akcija i katoličko socijalno djelovanje

a) „Kler ima pred sobom široko polje vjerskoga, prosvjetnog, ekonomskog i socijalnog rada. Građane, a naročito mladež koja polazi škole i radnike trebaju tako poučavati (o Katoličkoj akciji koju je Papa netom preporučio) te im formirati savjesti da katolički misle i rade“ (Pio XI., *Meksičkim biskupima*, 11. II. 1926.).

b) „Apostolat Katoličke akcije nije samo vjerski nego i socijalni. Katolička akcija ima socijalnu funkciju i njezina je zadaća ne samo obrambena nego i konstruktivna. Sve preporoditi u Kristu – to je njezin program određen joj od papa. Nedavno je Pio XI. u znamenitoj alokuciji naglasio važnu funkciju katoličkoga nauka i Katoličke akcije u smjeru ekonomsko-socijalnom. Katolička akcija treba se zanimati i utjecati na ekonomsko-socijalne ustanove u svrhu pojačanja tehničkoga uspjeha i osiguranja kršćanskoga duha. Prije svega ima Katolička akcija znanstvenu funkciju naspram ekonomsko-socijalnom djelovanju. Ona to izvršava studijem socijalnih problema, širenjem načela kršćanske etike i pažnjom da se socijalne ustanove ne odvoje od tih načela. Osim toga izvršava Katolička akcija i odgojnu funkciju formirajući savjesti u smjeru pravde i ljubavi, stvarajući 'moralni ambijent' bez kojega sva nastojanja i sve socijalne reforme i ustanove postaju taštima aparatom i zgradom od papira koja se lako sruši kod prve bure. Veza s Crkvom daje Katoličkoj akciji nepobjedivu moć koju ne može istisnuti ni jedna druga“ (*Tršćanski biskup kleru i puku*, 4. II. 1926., *Osservatore Romano*, 26. II. 1926. Usp. XIII. 4. B. c. Usp. Biskup Mahnić, *Mariborska poslanica*, II).

XI. KATOLIČKO STRANAČKO POLITIČKO DJELOVANJE

1. Potreba

a) „Također je važno za opće dobro da katolici mudro sudjeluju u upravi općih poslova i da uznastoje u tom pravcu djelovati kako bi se javne vlasti tako pobrinule za vjerski i ćudoredni odgoj mladeži kako dolikuje kršćanima; o tome poglavito ovisi blagostanje pojedinih država. Općenito će biti korisno i pohvalno da katolici prošire svoj djelokrug i preuzmu velike državne terete. Velimo općenito jer su ovdje naši savjeti upravljani svim narodima. Općenito, kao što smo rekli, moralo bi se osuditi kada se ne bi htjelo sudjelovati u javnim poslovima. Jasno je da katolici imaju opravdane razloge zahvatiti u politički život. Oni to čine i moraju činiti ne da uzmognu dati svoje odobrenje svemu što ima danas

nevrijednoga u političkim institucijama, već da izvuku iz samih ovih institucija, ukoliko se to može, ono najbolje za opće i istinito dobro, uzevši za cilj da poput najzdravije krvi uliju u sve državne žile mudrost i snagu katoličke vjere. Nije lako odrediti jedinstven i siguran način da se oživotvore ove stvari. Valja ih naime prilagoditi različitim mjestima i vremenima koja su vrlo različita. Ipak valja prije svega sačuvati slogu htijenja i težiti za sličnošću u onom što se radi. Jamačno će se postići ovaj dvostruki cilj ako svaki uzme za životno pravilo da slijedi odredbe Apostolske Stolice i da bude poslušan biskupima koje je postavio Duh Sveti da ravnaju Crkvom Božjom“ (Leon XIII., *Immortale Dei*, I. XI. 1885., II, 47, 51).

b) „Zar ne bi bila potrebna dužnost za katolike da postave kao osnovu svakoj svojoj djelatnosti, pa i političkoj, velika načela vjere koju ispovijedaju i na temelju kojih se ni jedan dio njihova života ne može i ne smije zanemariti?“ (Pio XI., 8. IX. 1924., prijevod *Život*, 1925., I, str. 46).

2. Sloboda čisto političkih nazora

a) „Razumije se da svaki katolički sillonist ostaje slobodan u svojim političkim nazorima, očišćenim od svega što nije u ovoj stvari u potpunu suglasju s crkvenim naukom“ (Pio X., *Lettre*, 25. VIII. 1910.).

b) „Sačuvavši uvijek svakom pravednu slobodu u pitanjima čisto političkim, makar se čak radilo i o samom obliku vladavine, neka se razvije i rasprostrani izvan i iznad svih stranaka jedinstvo svih iskrenih duša za obranu i ostvarenje vjerske slobode“ (kardinal Gasparri, Generalu Castelnau, 23. XI. 1926., *Vrhbosna*, 1927., I, 8).

3. Svećenici i svjetovnjaci u politici

a) „Kada se radi o općoj blagodati, tada je nužna dioba rada. To je pravilno i jasno je da drukčije ne može biti. Bjelodano je pak da to ne znači da moraju drugi, naročito svećenici, zanemariti politiku. I svećenici smiju i moraju sudjelovati kod politike, i to izravno, ili s primjerom, savjesno vršeći svoje ustavne dužnosti i prava, ili pak rasvjetljujući i upravljajući ljudske savjesti prema savršenim pravilima Božjih i crkvenih naredaba. A ono što socijalna ljubav traži naročito od katoličkih svećenika neće oni nikada moći dostići ne budu li vršili ono što im je Božja milost dala u dio, tj. rad za čast Božju i za spasenje duša. Izvršavajući ovo svećenici sudjeluju na najuzvišeniji i najdragocjeniji način u radu za opću blagodat socijalnu i političku jer su interesi Božji i interesi duša najdublji i najviši. Ne budemo li mi svećenici vršili ovoga posla, neće ga nitko drugi vršiti. Svi drugi mogu druge stvari vršiti bolje od nas, ali oni

nemaju onih nadasve plemenitih i svetih veza koje za nas proizlaze iz naše svete službe. Nadasve je naime istinito da se za čisto političke i socijalne rasprave i prepirke što ih vodi svijet ili, bolje rečeno, s kojima svijet uznemiruje duhove, smiju primijeniti riječ sv. Pavla: 'Tko vojuje za Boga, ne zapleće se u svagdanje poslove' (2 Tim 2,4)" (Pio XI., Sveć. Ap. Mol., 18. IX. 1924.).

b) „Premda svećenik kao građanin ima politička prava i može slobodno misliti o onim stvarima koje se odnose na državnu upravu, ipak se ne može odobriti da se svećenik u političkoj akciji suviše ističe, osim ako se možda radi o obrani Božjih ili crkvenih prava. I nikada neka svećenik ne bude tako žestok pristaša koje političke stranke da vjerske stvari time štete ukoliko bi naime vjernici koji pristaju uz druge stranke, radi javno istaknutih političkih težnja svećenikovih, mogli svećenika izbjegavati i protiviti mu se i u duhovnim stvarima. Bez prethodne biskupove dozvole i blagoslova neka se svećenik ne usudi bilo što poduzeti u politici“ (Biskup Mahnić zajedno s ostalim biskupima Ilirske provincije, *Littera pastoralis*, 29. XI. 1911., *Ljubljanski škofijski list*, 1912., 2, 28. Usp. Resp. Com. Pontif., 25. IV. 1922., AAS, 1922, 313).

c) „Prevlast laika u upravljanju svjetskim poslovima neopoziva je. Što je svjetovno – svjetovnjaku! Svakomu svoje! Napose to vrijedi za politiku. A svećenik bi morao tri puta prije promisliti nego li, ostavivši hram komu ga je Bog stavio čuvarom, istupi na političko polje. U svjetske poslove, u poslove političke, neka se svećenik upliće samo ukoliko to iziskuju probici katoličke vjere, dok nema svjetovnjaka koji bi te prohibitke branili i promicali“ (Biskup Mahnić, *Luč*, 1917., *Knjiga života*, str. 192–202).

4. Katolička akcija je izvan i iznad svake političke stranke

a) „Katolička akcija nije politička nego religiozna akcija“ (kardinal Gasparri, 2. X. 1923., Cit. i Sin. Zagr.).

b) „Mi smo jasno i više nego jedanput izrekli da nitko ne smije za političke ciljeve ni za promicanje probitaka kojih mu drago stranaka zlorabiti vjerski ugled ili Katoličku akciju pa smo to, koliko smo mogli, i zabranili“ (Pio XI., *Konzistorijalna alocucija*, 24. III. 1924., *Vrhbosna*, 1924., 7–10, 60, 1).

c) „Ali eto drugih gdje se tuže što Papa dozvoljava premalo politike Katoličkoj akciji. Sinovi moji! Ne bismo trebali osjećati potrebu da naglasimo ovo pitanje jer smo uvijek govorili na isti način. Što se tiče politike radi politike, političke borbe i političke stranke, Katolička akcija u njih se ne može i ne smije miješati upravo zato jer je katolička... I

zaista je bolno srcu oca kada gleda sinove i dobre katolike kako su podijeljeni i kako se bore jedini protiv drugih. Zato u ime katoličkih interesa siliti ili se držati prisiljenima da se pristaje uz program tamo gdje bi taj program, budući da je akonfesionalan, sam po sebi mogao i ne voditi računa o katoličkoj vjeri?“ (Pio XI., usp. *Život*, I, 1925., 45–46).

d) „Njegova se Svetost papa Pio XI. pouzdaje da će članovima FCN sve više i više biti na srcu da vjerno slijedi smjernice Svete Stolice za Katoličku akciju koja mora nastojati ujediniti vjernike izvan i iznad svake političke stranke. Sveti Otac dobro zna da ima mnogo poteškoća koje se ovom programu suprotstavljaju, ali se nada...“ (kardinal Gasparri, Generalu Castelnau, 1925.).

5. Katolička akcija formira građansku savjest svojih članova iznad svake političke stranke

a) „Trebali dakle potpuno isključiti politiku iz Katoličke akcije? Ne! Ali politika u svoje vrijeme kada i kako treba i neka se s njom bavi tko je za to pozvan nakon prikladne, potpune, vjerske, umne, ekonomske i socijalne pripreme. Katolička akcija koja sama i ne djeluje politički hoće podučiti katolike kako će se politikom najbolje poslužiti, što su dužni činiti dobri građani uopće, a posebice katolici, budući da samo ispovijedanje vjere od njih traži da budu najbolji građani“ (Pio XI., usp. *Život*, 1925., I, 46. Usp. k tomu poslanicu Pija XI. *Meksičkim biskupima* od 11. II. 1925.: Pio XI., *Govor Međunarodnoj katoličkoj omladini*, 19. IX. 1925., *Vrhbosna*, 1925., X, 149).

b) „Ne! Neka kažu katolički muževi svima što je moguće jasnije i glasnije da velike crte našega programa ostaju uvijek iste: Katolička se akcija razvija i diže izvan i iznad svake političke stranke. Ona neće raditi u politici u stranačkom smjeru niti će sama biti političkom strankom. No to ne znači da se katolički muževi trebaju proglasiti nezainteresiranim u politici kada politika znači kompleks općih dobara koja se odnose na općinu, na obitelj i društvenu zajednicu u punom smislu riječi i o kojima ovise najveće i najvažnije stvari darovane nam od Boga: obiteljska i privatna dobra, pa i sami interesi vjere. Ne možemo biti nezainteresirani u takvim stvarima. Katolička akcija, ako i ne radi u stranačkoj politici, hoće ipak pripravljeti vjernike da uzmognu sudjelovati u dobroj politici, u velikoj politici, hoće pripremiti savjesti građana za politiku i formirati ih i u toj stvari kršćanski i katolički. Ukoliko se razvije ova formacija, utoliko se pripravlja i velike odredbe i stvari u katoličkom smjeru. U tom smislu ne samo da Katolička akcija ne priječi pojedincima sudjelovati u dobroj politici, nego im to stavlja kao jasnu dužnost da

surađuju u političkim stvarima s više prosvijetljenom i više produbljenom savješću“ (Pio XI., *Oss. Rom.*, 2/3, XI, 1926.).

c) „Upravo činjenica da niste nikada bili politička skupina ni ovisni o kojoj mu drago političkoj stranci, jest vaša glavna moć i tajna vaših uspjeha. Uvjeren sam da se Jugoslavenska katolička đaćka liga kao dosada tako ni ubuduće neće upuštati u politiku“ (Biskup Mahnić, *Mariborska poslanica*, Čas, 1120, VI, str. 290).

XII. SLOGA SVIH KATOLIKA

1. Potreba

„Vojnici se jedne moćne vojske ne služe svi jednim istim oružjem ni istom taktikom. Svi, međutim, moraju biti složni u istom poduzeću, sačuvati duh bratske srdačnosti i bez odgađanja slušati autoritet koji njima ravna“ (Pio X., *Sillonistima*, 11. IV. 1904., I, 25).

2. Izvor sloge

a) „Stoga vas potičemo da uklonite svaku nekorisnu prepirku, svako stranačko nadmetanje što lako može razdvojiti duše te se svi jednodušno složite u obrani Crkve i svi ujedinite svoje sile težeći za istim ciljem i s istom odlukom, starajući se da čuvate jedinstvo Duha u vezi mira“ (usp. Ef 4,3) (Leon XIII., *Enciklika Militantes Ecclesiae* od 1. VIII. 1897., Br. Pr. V. C; cfr. *Longiqua oceani* od 6. I. 1895.; *Est sane molestum* od 17. XII. 1888.; *Pismo biskupu Urgelleno* od 20. III. 1890. i Midaletti, str. 448).

b) „Da se uzmogne postići uspjeh, treba naglasiti da je s molitvom i radom spojen duh požrtvovnosti, žrtva rada i žrtva discipline... Disciplina u duhu puna jednodušnosti, neograničena prema onima na kojima je dužnost da daju smjernice. Ne smije se ići nalijevo kada je zapovjeđeno da se ide nadesno ili obratno“ (Pio XI., 11. II. 1925., *O Katoličkoj akciji*, KIPA, 20. II. 1925.).

c) „Poricati Papi prava da o primjeni vjerskih i moralnih načela na život govori te uskraćivati mu posluš značilo bi isto što i priječiti ili paralizirati utjecaj katoličke vjere na javni život. A kuda to vodi, jasno je!“ (Biskup Mahnić, *Hrvatska straža*, XIII, 99).

d) „Crkva se katolička zove vojujućom. Ovoj vojsci na zemlji zapovijeda rimski papa kao Bogom postavljeni najviši vojskovođa. Uzmemo li papu kao vojskovođu katoličke vojske, to bi on naredbama ili proglasima, poput gore navedenih koji se tiču stručnih udruženja,

političkih, socijalnih i inih organizacija, katolicima propisivao taktiku koja im se valja držati u boju s protivničkim silama. Vojnici se slijepo i bezuvjetno pokoravaju zapovijedima i naredbama višega vojskovođe, pa i ako bi bio koji uvjeren da bi se nešto moglo urediti drugačije i bolje, on ipak čini što je naredio vojskovođa. Lijepe li zaista vojske gdje bi se vojnici nakon svake naredbe koja im stigne od vojskovođe najprije sastali na vijećanje da odluče je li ili ne vojskovođa bio u pravu takva što narediti, jesu li ili ne dužni poslušati ga, ne bi li bilo bolje njegove naredbe utući šutnjom ili prezirom pa svaki neka radi što ga volja. Takvi se prizori u naše dane odigravaju među vojnicima vojujuće Crkve! A mi se još nadamo pobjedi!“ (Biskup Mahnić, *Hrvatska straža*, XIII, 190).

e) „Zaista čudnovato! Što bi katolicima imalo biti vezom jedinstva i sloge, bude im kamenom smutnje, povodom podjele! Pio IX. u poslanici engleskim biskupima 16. IX. 1864. nazivlje papinstvo principom, korijenom, izvorom katoličkoga jedinstva...“ (Biskup Mahnić, *Hrvatska straža*, XIII, 87).

f) „Jedinstvo i sloga u našem narodu nadasve! Za jedinstvo i slogu sve! Proti jedinstvu i slozi ništa! Veza ovoga jedinstva neka nam bude riječ našega oca pape!“ (Biskup Mahnić, *Hrvatska straža*, XIII, 102).

XIII. KATOLIČKI PISCI I KATOLIČKA ŠTAMPA

1. *Poslušnost Crkvi*

„Katolički pisci u svemu što se tiče religioznih interesa i crkvene akcije u društvu moraju se podvrći potpuno, umom i voljom, kao i svi drugi vjernici, svojim biskupima i rimskom papi. Nadasve neka se čuvaju da prejudiciraju odlukama Svete Stolice u bilo kojem teškom pitanju.“

2. *Preventivna cenzura*

„Kršćansko-demokratski pisci moraju se, kao i svi katolički pisci, podvrći preventivnoj cenzuri ordinarijata za sve spise koji se tiču vjere, kršćanskoga ćudoređa i naravne etike. A klerici trebaju dobiti preventivno odobrenje ordinarijata i za spise čisto tehničke naravi“ (usp. *Zakonik kanonskog prava*, kan. 1385. §2., kan. 1386, §1. i kan. 1384, §2).

3. *Ljubav i sloga*

„K tomu neka upru sve sile i prikažu i najtežu žrtvu da među njima vlada ljubav i sloga, a neka se čuvaju svake navale i predbacivanja. Kada

se među njima pojave nesuglasice, umjesto da što objelodane u novinama, neka se obrate na crkvenu vlast koja će providjeti prema pravednosti. Ako ih pak ona ukori, neka se smjesta pokore bez izlike i javnoga tužakanja, izuzevši dakako slučaj u kome se treba obratiti višoj vlasti i dužnim načinom“ (Pio X., *Motu proprio*, 18. XII. 1903. prema SC de NE Instr. 27. I. 1902., prijevod *Život*, 1923., str. 185).

4. Klasna borba

„Konačno katolički pisci, kada zagovaraju proletere i siromahe, neka se čuvaju načina pisanja koje bi moglo u puku izazvati odvratnost prema gornjim društvenim klasama. Neka ne govore o potraživanjima i pravednosti ako se radi o samoj ljubavi kako je gore protumačeno. Neka se sjetite da je Isus Krist htio sjediniti sve ljude u vezu međusobne ljubavi koja je vršak pravednosti i koja nalaže dužnost da jedan drugom dobro činimo“ (Pio X., *Motu proprio*, 18. XII. 1903. Isto kao gore.).

5. Biskupski autoritet

„Nipošto ne valja dopustiti da laici koji su po vjeri katolici drzovito sebi usvoje pravo samovoljno presuđivati po novinama i kako ih volja i same biskupe“ (Leon XIII., *Biskupu turonskom*. – Biskup Mahnić, *Hrvatska straža*, 1906., str. 87).

6. Izgovori

„Kada bi katolici u nekim slučajevima, umjesto da najrevnije brane crkvena prava, zauzimali protivno stajalište slušajući neku vrstu ljudske mudrosti, lako je razumjeti da bi ovakav postupak izazvao teške štete“ (Leon XIII., *Ugarskim biskupima*, III, 13).

b) „Još je veća zabluda kada se u krivoj i taštoj nadi da će se tako postići mir prelazi preko prava i interese Crkve, kada ih se žrtvuje pojedinačnim interesima, kada ih se nepravедno umanjuje i kada se sklapa savez sa svijetom kao da može biti u slozi svjetlo i tmina, Krist i Belial?“ (Pio X., *Communium Rerum*, 1909., V, 43).

c) „Katolički nas nauk uči da prva dužnost ljubavi nije tolerancija krivih mnijenja, pa bila ona i iskrena, ni teoretska ili praktična indiferencija prema zabludi ili grijehu, nego u revnosti oko poboljšanja naše braće u intelektualnom i moralnom smjeru, a i ne manje i u materijalnom smislu“ (Pio X., *List o Sillonu*, V, 131).

7. *Ljubav i sloboda*

a) „Tvrdo koriti zablude i mane prouzrokuje često više štete nego koristi“ (Pio X., *E supremi apostolatus*, I, 43).

b) „Slobodno je u onim stvarima u kojima se može slobodno raspravljati voditi raspravu umjereno i s ciljem da se nađe istina odstranivši svaku nepravdu i međusobna optuživanja“ (Leon XIII., *Immortale Dei.*, II, 51).

c) „Ne treba obrana svetih prava Crkve i katoličkoga nauka oštarih debata, nego umjerenu i mirnu diskusiju u kojoj težina dokaza daje pravo piscu više nego nasilnost stila“ (Leon XIII., *Cum multa sint*, VII, 53).

d) „Potrebno je kod katolika jedinstvo duha, jedinstvo volje i jedinstvo djelovanja. A što god tko mislio u stvarima koje dozvoljavaju različitost mnijenja, uvijek neka tako postupa da bude spreman svjesno pokoriti se riječi Apostolske Stolice“ (Leon XIII., *Graves de communi*, 18. I. 1901., 19–22).

XIV. KATOLIČKA AKCIJA I KATOLIČKI POKRET

1. *Sklad*

„Katoličko sveučilište Presvetoga Srca jest središte iz kojega bi morali izaći vođe cijele Katoličke akcije, i to ne samo akcije, već i cijeloga onog opsežnog pokreta koji će pod vodstvom Crkve obnoviti talijanski život i povratiti ga kršćanstvu“ (Pio XI., *Govor talijanskim katoličkim sveučilištarcima*, Boll. Uff. dell ACI, II, 1, 18).

2. *Organizacija*

„Pravi je red i sustav po svemu katoličkom svijetu kao i u nas ovaj: Katolički se pokret sastoji od crkvenih (vjerskih udruženja); 2. od Katoličke akcije; 3. od katoličke političke stranke; 4. dodali bismo i od katoličkih socijalnih udruženja. Ovo se ne smije poistovjećivati i pomiješati“ (nadbiskup Šarić, *Katolička akcija*, 1925., str. 26).

3. *Ideologija Katoličke akcije*

„Velike smjernice Katoličke akcije mogu same po sebi doći samo preko hijerarhije, i to uvijek onim istim i jednostavnim i divnim redom. Duhovnici dobro znaju kakve su to smjernice i u svakom će slučaju znati odakle će ih dobiti: od biskupa i pape. A papa i biskupi imaju, naravno,

svoje specifične kvalificirane neposredne organe da u ovoj točki vrše svoju zadaću: Vrhovni savez i Biskupijski savez... Potrebno je da duhovnici najprije sami temeljito znaju ono o čemu moraju druge poučiti i moraju nastojati da ta načela i drugi cijene“ (Pio XI., *Duhovnicima talijanske Katoličke akcije*, Oss. Rom., 16. IX. 1925.).²

4. Crkva stvara ideologiju cijeloga Katoličkog pokreta i u tom smjeru formira savjesti vjernika naročito preko Katoličke akcije

a) „Geslo Katoličke akcije jest Pax Christi in regno Christi – Mir Kristov u Kraljevstvu Kristovu i toga neka budu katolici uvijek svjesni. Razvijajući svoju djelatnost neka uvijek imaju pred očima da vrhovni cilj – spasenje duša – obuhvaća sve ostale uzvišene i plemenite ideale. Budući da ispovijedanje katoličanstva znači i poštivanje svake zakonite vlasti, ono je stoga uspješan element reda i mira, moralnoga odgoja i građanskoga napretka. Iz toga proizlazi dragocjena pripomoć koju Katolička akcija svakako pruža da se uščuva i postigne pravi mir. Odatle dolazi i njezino pravo u interesu samoga građanskog društva da se ona prepozna i zaštiti u slobodnu razvitku svoga programa“ (kardinal Gasparri, 2. X. 1923.).

b) „Treba Katoličku akciju uzeti kao temelj katoličkoj politici i katoličkom socijalnom radu. Bez katoličkoga društva ne može biti prave, uspješne i trajne katoličke politike. A katoličko se društvo stvara u Katoličkoj akciji...“ (nadbiskup Šarić, *Katolička akcija*, 1925., str. 26. Usp. Pio XI., 8. IX. 1924., *Život*, 1925., I, 44, 5).

c) „Katolička akcija, ukoliko je sudjelovanje svjetovnjaka u samoj misiji Crkve, nije direktivna u teoretskom smislu, nego izvršujuća u praktičnom smjeru“ (kardinal Gasparri, 2. X. 1923.). „Prema ovim načelima i drugim uputama što ih je dala Sveta Stolica o Katoličkoj akciji treba se ona i kod nas urediti“ (nadbiskup dr. Bauer, *Sinoda*, 1925., 229).

5. Temelj jedinstva Katoličkoga pokreta

a) „Jedinstvo katoličkoga pokreta treba biti katoličko“ (nadbiskup Šarić, *Katolička akcija*, 1925., str. 27), „u jedinstvenu radu u crkvenom duhu pod ravnanjem biskupa i od njega za taj posao određenih svećenika“ (nadbiskup dr. Bauer, *Sinoda*, 1925., 229), „uvijek vršeći spremno ne samo naloge, nego i napatke i želje Svete Stolice, toga stupa istine i veze jedinstva katoličkoga“ (Biskup Mahnić, *Oporuka katoličkom đaštvu*, 25. IX. 1920., *Zora – Luč*, 1921., 15. I., br. 5, 113–114).

² „Biskupski ordinarijati imaju za administrativne poslove svojih biskupija stalna vijeća, kaptole, konzistorije i druga vijeća. Na sličan nas način nukaju prilike vremena da pri Ordinarijatima organiziramo stalna vijeća za vjersko – prosvjetni i kulturni život našega naroda“ (biskup Akšamović, 21. I. 1926., *Glasnik Biskupije bosanske i srijemske*, 1926., II. 14).

b) „Takav bi sud (tj. da nije više potrebno raditi u Katoličkoj akciji otkako je osnovana katolička politička stranka) bio i za svaku javnu akciju, kao i za Katoličku akciju, kobna zabluda. Premda socijalna (ekonomska) i politička akcija po svojoj prirodi može donijeti vidljivije i bučnije plodove, kada bi Katolička akcija kao ona koja formira savjesti i stvara moralne vrednote počela sahnuti, i socijalna (ekonomska) i politička akcija promašila bi svoj cilj. I u nedalekoj budućnosti morala bi se oplakivati ne samo propast Katoličke akcije kao takve, već i presahnuće i raspadanje ostalih organizacija koje crpe svoje nadahnuće iz nauka Evandjelja i skupljaju socijalne i političke forme katolika“ (kardinal *Gasparri*, 19. V. 1921., *Direttive*, 41).

c) „Biskupijski savez pobrinuo se za upoznavanja i primjenu preciznih smjernica koje je Sveta Stolica opetovano i u svečanim zgodama zacrtala naglašujući iznad svega potrebu i superiornost Katoličke akcije. To nije samo duhovna i vjerska akcija prema svakoj drugoj materijalnoj i ljudskoj akciji katolika, već je istovremeno u najvišem značenju riječi socijalna akcija jer nastoji promicati najviša dobra i bitne interese društva uračunavši i političke, ukoliko se ovi dotiču vjere i čudoređa i u smislu, kako smo ga više puta razložili, izvan i iznad stranaka i u zdušnu podređivanju Božjim i crkvenim zakonima“ (kardinal *Gasparri*, Luigiju *Colombu*, *Boll. Uff. ACI*, III, 9, 1/2. *Usp. XIV*, 4).

d) Ako su razne djelatnosti (Pučka stranka, ekonomske organizacije, nap. ur.) nedavno mogle niknuti na raznim područjima, to su one samo potoci koji su istekli iz Kraljevske rijeke. Potoci Tibra i Pada mogu smalaksati dok će Pad i Tiber bez prestanka teći svojim dostojanstvenim tokom usred gradova i sela“ (Benedikt XV., *Govor biskupijskim savezima*, 29. IV. 1920.; *Direttive*, str. 41).

XV. PROUČAVANJE PAPINSKIH ENCIKLIKA

1. „One iste socijalne promjene koje su ovakvu pomoć u prosljeđivanju djela Božjega učinile nužnom ili još nužnijom nego prije bijaše rodile su mnoge nove pogibli za neupućene. Dok su naime nakon svršetka najstrašnijega rata države bile u metežu stranačkih borbi, takve su neobuzdane strasti i naopaka umovanja unišla u srca i duše ljudi te se i ponajbolji Kristovi vjernici, pa čak i svećenici, zavedeni vanjskim izgledom istine i dobrote, okužiše žalosnom pošasti zabluda.

Koliko ih naime još ima koji predaju katolički nauk o pitanju autoriteta građanskoga društva i pokornosti koju mu valja iskazivati, o pitanju prava vlasništva ili dužnosti i prava seljačkih i radničkih? Nadalje o pitanju

međusobnoga odnosa država ili odnosa među radnicima i gospodarima ili odnosa između crkvene i državne vlasti, o pitanju prava Svete Stolice, rimskoga pape i biskupskih privilegija? Konačno, koliko ih ima koji predaju kršćanski nauk o stvarima koje se tiču samih prava Krista Stvoritelja, Otkupitelja i Gospodara prema pojedinim ljudima i svim narodima? Oni se u svojim govorima, spisima i čitavu načinu života tako ponašaju kao da su toliko puta izdana učenja papa, osobito Leona XIII. i Benedikta XV., ili izgubili svoju naravnu snagu ili posvema zastarjeli. U tom treba prepoznati neku vrstu moralnoga, juridičkoga i socijalnoga modernizma koji zajedno s dogmatičkim modernizmom odlučno odbijamo.

Treba se povratiti k onim naukama i zapovijedima koje smo spomenuli. Treba u svima potaći žar za vjeru i božansku ljubav koji jedini može potpuno otkriti smisao ovih nauka i potaknuti na obdržavanje ovih zapovijedi. U tom smislu treba odgajati kršćansku mladež, a u prvom redu onu koja se sprema stupiti u sveti red. Ovu mladež ne smije u ovoj tolikoj izopačenosti svega i u metežu kojekakvih mišljenja, kako kaže Apostol (usp. Ef 4,14), 'goniti svaki vjetar nauka u ovom kockanju ljudskom, u lukavosti što put krči zabludi'" (Pio XI., *Ubi arcano Dei*, 23. XII. 1922. – *Katolički list*, 1923., IV, 40–41).

2. „Siguran put da saznamo što papa doista hoće jest držati se javnih spisa i dokumenata nadležne crkvene vlasti“ (kardinal Merry del Val, 28. VI. 1904., CC, 1904, 1299, 380).

3. „Sveti se Otac udostojao dobrohotno primiti vašu zbirku papinskih dokumenata koji se odnose na opća pitanja, na odnos Crkve prema čovjeku, društvu, državi, na crkvene socijalni nauk. U nemiru današnjega vijeka bez sumnje je hvalevrijedna revnost naglašavati i proširivati ona učenja koja su jedina kadra preporoditi narode i pojedince: učenja Katoličke Crkve koju je Gospod naš Isus Krist osnovao na zemlji da spasi svijet“ (kardinal Gasparri *Henriju Brumu*, 9. IV. 1924.).

4. „Glas papinskih enciklika glas je vrhovnoga vođe katoličke vojske. Enciklikama i sličnim izjavama papa ne običaje proglašavati nove dogme, nego njima daje pouku i naputke za boj protiv neprijatelja Boga i Kristove Crkve, propisuje bojnu taktiku koje se valja držati, oružje koje valja rabiti, raspoređuje vojsku, određuje poslove te bodreći sile katoličkih vojnika upravlja k zajedničkom cilju. Sila i konačna pobjeda vojske ovisi o pokornosti, pokornost stoji u taktičnom izvršavanju naredaba koje dolaze od viših zapovjednika. Kada neprijatelj navaljuje, treba prestati svako kritiziranje, prigovaranje i krzmanje. Vojskovođa je govorio, on tako hoće i dosta... Zato, o vojnici katolički na fronti i iza fronte, ostanite ljudi enciklike i silaba!“ (Biskup Mahnić, *Knjiga života*, str. 110–111).

Manji spisi

KATOLIČKA AKCIJA

Obilježje, definicija, cilj i sredstva

***Napomena Uredništva.** - U Arhivu Ivana Merza među mnogim neobjavljenim rukopisima nalazi se i ovaj tekst koji na kratak, jasan i sažet način prikazuje bit i svrhu Katoličke akcije. Radi se u stvari o nacrtu predavanja koje je Ivan Merz sastavio, a bilo je namijenjeno sudionicima tečajeva za formaciju članstva Orlovske organizacije koji su se održavali uglavnom u ljetnim mjesecima.*

I. OBILJEŽJE I DEFINICIJA KATOLIČKE AKCIJE

A. Svjetovnjaci prema bitnoj misiji sv. Crkve

Razlikujemo tri stupnja Kristova Kraljevstva:

1. Eshatološko Kraljevstvo jest konačno Kraljevstvo slave u nebu.
2. Unutarnje Kraljevstvo jest Kraljevstvo Božje u svakoj pojedinoj duši koja je u milosti posvećujućoj.
3. Crkva ili vanjsko socijalno Kraljevstvo Božje ima zadaću propovijedati i širiti unutarnje Kraljevstvo Božje. Svjetovno socijalno Kraljevstvo jest onaj svjetovni društveni poredak koji je zasnovan na temelju naravnoga zakona i računa s vrhunaravnim određenjem čovjeka: pojedinac teži za kršćanskim savršenstvom; brak sakrament; društveni život osnovan na pravdi i ljubavi; katolička vjera u javnosti itd.

Crkva na tri načina širi Kraljevstvo Božje: a) obraća pogane i krštenjem ih pripaja svome tijelu; b) Kršćane posvećuje i time širi unutarnje Kraljevstvo Božje. Isto ih preporuča ako su izgubili milost posvećujuću; c) Širi svjetovno socijalno Kraljevstvo Božje stvarajući u svjetovnom društvu takve preduvjete da Crkva u njemu može vršiti svoju božansku misiju spasavanja i posvećivanja.

Isto tako svjetovnjaci na tri načina pomažu sv. Crkvu u njejoj posebnoj misiji spasavanja i posvećivanja duša: a) Pomažu kod obraćanja nekrštenih; b) Kod posvećivanja kršćana vjerski odgoj, misijska agitacija,

promicanje duhovnih vježbi i dr. (u tom su svjetovnjaci Crkvu pomagali već u apostolska vremena: Priscila i Akvila (Orao). Vidi: 1 Kor 16,19; Dj 18,24–26; Rim 16,3–4; Fil 4,2–3); c) Napokon su svjetovnjaci Crkvu pomagali u njejoj socijalnoj misiji u svijetu. Ovamo pripada Katolička akcija. U povijesti je ova socijalna misija Crkve u svijetu bila česta: đakoni, monasi, vitezovi, sveučilišta (u 12. i 13. vijeku), Treći red sv. Franje, bratovštine, cehovi, bolnice, zalagaonice, katolički pokreti devetnaestoga vijeka; d) Razlika je između Katoličke akcije i čiste vjerske akcije. Prva je u savjesti i u bogoslužju; druga je u svijetu. Katolička je akcija manifestacija vanjske akcije po kojoj je Crkva postala majka civilizacije. Vjerska se akcija služi molitvom, obredima, sakramentima i drugim dok se Katolička akcija osim toga služi svjetovnim sredstvima (štampom, zakonodavstvom, školstvom i dr.).

Posebno obilježje Katoličke akcije jest socijalni apostolat. Katolička je akcija novo poglavlje velike knjige koju je Crkva počela pisati u svjetovnom društvu s apostolima, a dovršit će se ta knjiga tek na kraju svijeta.

B. Katolička akcija u sklopu svjetovnjačkih apostolata

Katolička je akcija mnogostruko organizirana djelatnost svih katolika na socijalnom polju, a poglavito svjetovnjaka, i koja stojeći iznad i izvan svake političke stranke pomaže Crkvu pod vodstvom njenih pastira u njejoj bitnoj misiji spasavanja i posvećivanja duša. Tako stvara u dekristijaniziranom svjetovnom društvu socijalno Kraljevstvo Isusa Krista, to jest braneći, šireći, primjenjujući i učvršćujući katolička načela u životu pojedinaca, obitelji i društva. – U Katoličkoj akciji imamo sve staleže i sve uzraste. Svi su oni organizirani u posebnim savezima (muška omladina, ženska omladina itd.) i rade pod vodstvom dviju centrala: disciplinatorskom i koordinatorskom. Dakle, to je mnogostruka djelatnost. *Svi* su katolici, ali oni se inače mogu i u čisto političkim i čisto ekonomskim pitanjima razilaziti. Budući da pomaže Crkvu u socijalnoj kristijanizaciji, Katolička akcija radi pod vodstvom Crkve: ona je dio duhovne pastve. Djeluje među narodima koji su negda imali kršćanski poredak i znači za te narode nešto slično kao misije za pogane.

II. CILJ KATOLIČKE AKCIJE: SOCIJALNO KRALJEVSTVO ISUSA KRISTA

Socijalno Kraljevstvo Isusa Krista traži da se ljudsko društvo i svi njegovi sastavni dijelovi (pojedinci, obitelji, zvanja, države, međunarodno društvo) zasnuju na temeljima naravnoga poretka uzevši pri tome u obzir da je svaki pojedinac stvoren da postigne vrhunaravno dobro. Ovo vrhunaravno dobro promiče Crkva. Budući da Katolička akcija pomaže ostvarivati socijalno Kraljevstvo Isusa Krista, ona otvara Crkvi Božjoj put u svjetovno društvo. Cijelo ljudsko društvo ima zadaću da čovjeku pomaže kreposno živjeti, a da uzmogne kreposno živjeti, potrebna je stanovita količina materijalnih dobara. Tek kreposnim životom čovjek postizava svoju konačnu svrhu. Katolička akcija stvara takvu organizaciju svjetovnoga društva da čovjek u njoj lako postizava svoju konačnu svrhu. Današnje je društvo slično palači koja se razrušila. Prije je Crkva mogla obilaziti tom palačom i u njoj blagotvorno djelovati. Sada joj je ta djelatnost otežana. Katolička akcija pomaže Crkvi graditi tu palaču svjetovnoga društva u kojem će Crkva moći širiti unutarnje Kraljevstvo Božje. Glavni radnici u Katoličkoj akciji jesu svjetovnjaci; ona je apostolat svjetovnjaka koji rade pod vodstvom Crkve. Dvostruka je hijerarhija koja njome vlada: duhovnici u ime biskupa i svjetovnjaci kao odbornici.

Četiri su djelatnosti u Katoličkoj akciji:

- a) *Direktivna*. Biskupi stvaraju vojni plan socijalne kristijanizacije.
- b) *Odgojna*. Za tu se brinu poglavito svećenici.
- c) *Organizatorna*. To je posao laika jer su oni najvještiji za organiziranje u svjetovnom društvu, jer su vođe u državi po naravnom zakonu svjetovnjaci. Ali i tu rade po smjernicama Crkve.
- d) *Administracijska*. Tu ne trebaju raditi svećenici. Katolička akcija, jer se tako tijesno privezala uz hijerarhiju, dionica je vrhunaravnih odbora hijerarhije. Hijerarhija je kao divovska turbina kroz koju jure mlazovi božanskoga života. Katolička se akcija privezala uz ovu turbinu u rotaciji i postaje dionicom ovoga nadnaravnog gibanja.

III. SREDSTVA ZA OSTVARENJE SOCIJALNOGA KRALJEVSTVA ISUSA KRISTA

1. *Odgoj volje kroz asketsko-mistična načela*

Katolička akcija ima osim općega asketsko-mističkog cilja i specifični cilj, tj. izgrađivati unutarnje i vanjsko socijalno Kraljevstvo Isusa Krista. Bitni preduvjet socijalnoga apostolata jest temeljita izobrazba uma prilagođena staležu. Odatle slijedi da Katolička akcija odgaja najprije asketsko-mistički (ako se tko drugi ne pobrine za taj odgoj) i daje filozofsko-teološku izobrazbu uma prilagođenu staležu. K tomu primjenjuje onu znanost koja se posebno bavi socijalnim Kraljevstvom Isusa Krista, to jest katoličku sociologiju, i to poglavito ona poglavlja na koja upozoravaju papine enciklike, odnosno poslanice i upute nadležnih biskupa. Svi ljudski čini moraju ići za tim da se Bog proslavi i da se njima duša vježba u savršenstvu. Sav naš život mora biti neprestana molitva. Znanost koja je najvažnija za čovjeka jest ona koja mu pokazuje kako će najbolje postići svoju neizmjernu nebesku sreću. Ta je znanost asketika i mistika. Stoga ne može biti Katolička akcija gdje se ne bi članstvo podučilo kako će svim svojim činima dati vrhunaravan sadržaj. Ako se zato daju čisto vjerska društva, u tom slučaju se Katolička akcija za tu granu ne mora toliko brinuti.

2. *Izobrazba uma*

Ali osim ovoga odgoja volje treba se brinuti da se kod članova Katoličke akcije izgradi i katolički um (mentalitet). Katolik treba gledati na sav život kroz katoličke naočale. Stoga je i ta opća naobrazba uma preduvjet za socijalni apostolat Katoličke akcije. Naravno, ova se prilagođuje staležu; drugu naobrazbu dobiva liječnik, drugu umjetnik, drugu seljak. Osnovica svake izobrazbe uma jesu filozofija i teologija i stoga se u društvima Katoličke akcije trebaju sustavno proučavati te znanosti s posebnim sekcijama za pojedine staleže i zvanja (medicinska, seljačka, umjetnička i dr.). Ova izobrazba volje i uma preduvjet su za socijalni apostolat Katoličke akcije.

3. *Kako izgrađivati socijalno Kraljevstvo Isusa Krista?*

Sada dolazi na red ono što je osobito u Katoličkoj akciji.

a) Ponajprije valja izgraditi socijalno Kraljevstvo Isusa Krista u vlastitoj organizaciji, a to zovemo unutarnjim Kraljevstvom Isusa Krista. Znači da pravila, poslovnik valja točno izraditi, točno ispunjati preglednice, plaćati članarinu. Svi ovi propisi trebaju u organizaciji svesti

grešne prilike na najmanje (zabrane nečednih plesova, sramotne mode, onemogućivanje koedukacije, čitanje loših novina i drugo), a umnožiti poticaje za krepost (predavanja, lijepe predstave, izleti, primanje sakramenata i dr.). Ovaj pravni poredak sa svojim sjednicama, financijskim obvezama, glavnim skupštinama najsuvremenija je škola kako valja u državi ostvariti socijalno Kraljevstvo Kristovo (katolički državljanski odgoj).

b) Valja proučavati i primjenjivati onu znanost koja se bavi ljudskim društvom: to je sociologija. Ona je ogranak specijalne etike koja pripada u filozofiju. Sociologiju valja proučavati u svjetlu objave. Ona se bavi poglavito pojedincima, obiteljima, zvanjima, državama i međunarodnim društvom. Iz sociologije valja poglavito proučavati i primjenjivati ona poglavlja koja su najsuvremenija, a na njih upozoravaju Papine enciklike. Zato je bitni dio radnoga programa Katoličke akcije proučavanje socioloških enciklika te biskupskih socijalnih smjernica koje upozoravaju na posebne socijalne potrebe u dotičnoj biskupiji.

4. Slijedi da je neposredni cilj Katoličke akcije trostruk:

a) općeniti asketsko-mistički cilj za koji se odgaja vrhunaravna volja i filozofsko-teološka izobrazba uma prilagođena staležu

b) sociološki: širiti unutarne i vanjsko socijalno Kraljevstvo Kristovo

c) apostolski.

Prema tome, svaki član Katoličke akcije treba dobiti temeljitu vjersku i moralnu izobrazbu da postane čovjek duboka vjerskoga života. Istodobno treba izobrazivati svoj um da dobije katoličko gledanje na svijet, na život, na povijest, na umjetnost itd. Uz ovaj opći odgojni rad bez prestanka valja izgrađivati organizatorsku vlastitu organizaciju i podučavati članove da postanu stručnjaci u sociologiji. Potom se trebaju dati na apostolski rad izgrađujući svjetovno društvo u duhu socijalnoga Kraljevstva Kristova. Tada će se Crkvi Božjoj stvoriti uvjeti za njeno djelovanje u dušama i time Katolička akcija daje narodu buduće vođe i najbolje rodoljublje i postaje dionicom sv. Crkve u spašavanju *i posvećivanju duše*.

Nakon ovoga teoretskog obrazloženja o Katoličkoj akciji može se s tečajcima prijeći na praktičnu primjenu čitajući i komentirajući glavne stavke iz članka *Što je i što hoće Katolička akcija*, Vrhbosna, 20. XI. 1926., str. 182–183.

KATOLIČKA AKCIJA I NJEZINO PROVOĐENJE U HRVATSKOJ

Napomena Uredništva. – Ovaj kratki tekst daje sažet prikaz Katoličke akcije, a u njegovu drugom dijelu Merz donosi glavna načela njezina provođenja u Hrvatskoj. Tekst je i sadržajno i formalno dobro sročćen i očito da je bio namijenjen široj katoličkoj javnosti koja je trebala dobiti točne informacije o osnovnim načelima Katoličke akcije i njezina provođenja u domovini. Očito da je naglasak ovoga teksta bio istaknuti legitimnost Katoličke akcije i opravdanost njezina uvođenja u Hrvatsku u odnosu na one koji su se protivili njezinoj provedbi u hrvatskim krajevima.

* * *

I. OPĆENITA NAČELA

1. „Katolička je akcija sudjelovanje organiziranih svjetovnjaka u posebnoj misiji sv. Crkve“ (kardinal Gasparri, 2. X. 1923.; usp. *Zagrebačka sinoda* 1925., 229).

2. Papa Pio XI. odredio je u svojoj enciklici *Ubi arcano Dei* upravljenoj svim biskupima cijeloga katoličkog svijeta da Katolička akcija odsada spada u pastirsku dužnost klera i kršćanski život vjernika. U toj se enciklici veli: „Ovamo treba uvrstiti uopće skup svih uredaba, osnova i djela koje se označuju imenom nama predrage Katoličke akcije. Sve to treba ne samo čvrsto držati, nego i prema okolnostima ljudi i prilika s još većim marom promicati i novim sredstvima jačati. Ako bi se to kome činilo teškim te za pastire i stado vjernika prenapornim, neka uzme na um kako je to posebno povezano s pastirskim dužnostima i s kršćanskim životom“ (A. A. S. 1922., 693., 4).

3. Papa Pio XI. nadalje naglašava u *Konzistorijalnoj alokuciji* od 23. V. 1923., koja je direktivna za cijelu Crkvu, da Katolička akcija mora biti pod vodstvom biskupa: „Što nas poglavito raduje, to je odlučni žar i osjećaj dužnosti kojima se svećenici i svjetovnjaci, kako smo to odobrili i preporučili, pod vodstvom biskupa posvećuju provedbi Katoličke akcije u ustanovama, organizacijama i društvima; to se sve čini u katoličkom duhu Isusa Krista, pod vlašću posvećene hijerarhije prilagodivši se

dužnostima i prilikama što sa sobom donosi individualni i socijalni život državnoga i društvenoga poretka. I eto zašto smo u enciklici *Ubi arcano Dei* jasno naglasili da bez dvojbe Katolička akcija spada u dušobrižničku službu i kršćanski život tako da sve što god se poduzme da se Katolička akcija unaprijedi ili oslabi očevidno služi za obranu ili povredu prava Crkve i duša“ (A. A. S. 1923, 247).

4. Budući da Katolička akcija spada u duhovnu vlast i kršćanski život te jer je ona pod vodstvom i vlašću biskupa, slijedi da svi „organizacijski oblici takve djelatnosti nalaze u crkvenoj hijerarhiji svoje disciplinsko središte“ (kardinal Gasparri, 2. X. 1923.; usp; *Zagrebačka sinoda* 1925., 220).

5. Jugoslavenski katolički episkopat, pozivajući se izrijeckom na encikliku *Ubi arcano Dei*, poziva u svojoj kolektivnoj Pastoralnoj poslanici (od 23. VIII. 1923., br. 105) prečasnno cjelokupno svećenstvo: „Očinski savjetujemo da se za Katoličku akciju koju papa Pio XI. naziva dijelom duhovne pastve zauzmu marno i pod vodstvom vlastitoga biskupa.“

6. Isto je jugoslavenski katolički episkopat upravio i na sve katolike naše države sa svoje konferencije od 18. listopada 1925. ovaj poziv: „Stavljamo vam na srce da slušate namjesnika Kristova kada poziva sve katolike neka se organiziraju u Katoličkoj akciji. Sve se župe i sve organizacije pozivaju da odmah počnu djelovati za svetu stvar katoličku.“

7. Na istoj je Biskupskoj konferenciji zaključeno: „Sve se katoličke organizacije koje u biskupijama postoje trebaju zadržati i pomagati, ali se imaju povezati u čvrstu međusobnu *kooperaciju* pod vodstvom, tj. vrhovnim vijećem Katoličke akcije sa središtem u Zagrebu“ (*Katolički list*, 22. XI. 1925.).

8. I sam je papa Pio XI. u dva navrata Hrvatima naglasio Katoličku akciju i pozivao ih da budu sve više zagrijani za apostolat Katoličke akcije. On je to učinio u svom svečanom govoru hodočasniciima IV. internacionalnog katoličkog omladinskog kongresa 19. IX. 1925. gdje je među 4000 delegata omladine od 26 naroda bilo i službeno izaslanstvo hrvatskih Orlova (njih 120): „Crkva traži od svih poslušnost... Od vas ona traži još nešto uzvišenije i divnije. Ona traži od svih vas i pripomoć, suradnju u samom apostolatu, i to u njegovu doslovnu značenju... Eto, već u apostolskim vremenima vidimo kako svjetovnjaci surađuju u apostolatu! Eto suradnje koja je već sama po sebi apostolat i koja je najbitnija i najčvršća srž Katoličke akcije kojoj ste se vi posvetili“ (*Vrhbosna*, 1925., X. 146).

A dan prije rekao je Papa svim hodočasniciima II. hrvatskog hodočašća: „Orlovi, i vi ostali! Uvjereni smo da ste oduševljeni za onu Katoličku akciju od koje sve očekujemo za prepород pojedinaca, obitelji, društva i čitava svijeta. Katolička je akcija apostolat svjetovnjaka koji potpomažu apostolat i episkopata... Katolički su svjetovnjaci prožeti revnošću za posvećivanje obitelji koje su za Crkvu i vjeru bitni članovi Katoličke akcije. Pa kada se vratite svi bez razlike svojim kućama, budite svi sve više zagrijani revnošću za ovaj apostolat!“ (*Vrhbosna*, X., 1925. 146).

9. Iz ovih Papinih i biskupskih riječi slijedi da i kod nas treba po župama i biskupijama, prema našim prilikama, provesti organizaciju Katoličke akcije pod ravnanjem biskupa i od njih za taj posao određenih svećenika, zadržavši sve dosadašnje katoličke organizacije koje postoje po biskupijama (usporedi s točkom 5. i 6. ovoga teksta te *Zagrebačku sinodu*, 1925., str. 226).

II. ORGANIZACIJA HRVATSKE KATOLIČKE AKCIJE

1. Hrvatska Katolička akcija jest savez organiziranih katoličkih sila za afirmaciju, proširenje, primjenu i obranu katoličkih načela u životu individualnom, obiteljskom i društvenom (usp. *Zagrebačka sinoda*, 1925., 229).

2. Hrvatska Katolička akcija jest akcija organiziranih katoličkih svjetovnjaka koji pomažu biskupe i svećenstvo u apostolatu (usp. *Zagrebačka sinoda*, 226).

3. Svećenstvu je dušobrižnička dužnost sudjelovati u Katoličkoj akciji pod ravnanjem svoga ordinarija (usp. s točkom 5. ovoga teksta).

4. Čitav rad Katoličke akcije razvija se u crkvenom duhu pod ravnanjem njena biskupa i od njega za taj posao određenoga svećenika (usp. *Zagrebačka sinoda*, 1925., 226).

5. Svećenici koji su od biskupa naročito određeni za Katoličku akciju brinu se za ispravan vjersko-ćudoredni život, rad i smjer Katoličke akcije prema direktivama Svete Stolice i biskupa pa imaju odlučnu riječ u svim pitanjima vjere, ćudoređa, crkvene discipline i u svim stvarima koje su s tim u vezi. Uopće je rad svećenika u Katoličkoj akciji redovno vjerskoga ćudorednog, dušobrižničkog značaja, a samo izuzetno izrazito organizacijskoga i često tehničkog smjera i uvijek pod vodstvom biskupa. Administracijske i tehničke funkcije u Katoličkoj akciji vrše u pravilu svjetovnjaci. Za ulogu svećenika u ekonomskim organizacijama Katoličke

akcije papa Pio X. u svom dekretu *Docenta Apostola* dao je točne smjernice. Svećenik se ne treba miješati u posve tehničko vođenje tih organizacija (Grgur, *Principes directives de l' Action sociale*, Grenoble, 1924., str. 53).

6. Hrvatska Katolička akcija nije politička akcija, nego religiozna (usp. *Zagrebačka sinoda*, 1925., 229) pa stoga stoji izvan i iznad svake političke stranke. Papa Pio XI. uputio je Nacionalnom katoličkom savezu (*Federation Nationale Catholique* – FNC) u Francusku poruku u kojoj među ostalim kaže: „Mi se pouzdajemo da će se članovi Saveza sve više truditi da slijede smjernice koje su njezini časni prethodnici, a i oni sami *odredili* za Katoličku akciju. Ona mora nastojati ujediniti vjernike da rade pod autoritetom svojih pastira, zatim treba odgajati savjesti te u građanskom društvu odgojiti kršćanski duh *izvan i iznad svake političke stranke*. Sveti Otac dobro zna da ima mnogo poteškoća koje se ovom programu suprotstavljaju, ali se nada da će pod vašim vodstvom i pronicavim upravljanjem francuski katolici osigurati svom Savezu sve brojnije uspjehe.“

General Castelnau kao predsjednik odgovorio je Papi 19. XI. 1925. u ime Glavne skupštine Saveza ovim riječima: „Glavna skupština Nacionalnoga katoličkog saveza FNC potvrđuje Njegovoj Svetosti svoju volju da proslijedi svoj rad s energijom i disciplinom u potpunoj suglasnosti sa smjernicama i direktivama Svete Stolice i biskupa.“

7. „Katolička akcija, ako sama i ne djeluje politički, hoće podučiti katolike kako će se najbolje politikom poslužiti; što su dužni činiti dobri građani uopće, posebice katolici, budući da i samo ispovijedanje vjere od njih traži da budu najbolji građani“ (Pio XI., *Govor talijanskim katoličkim sveučilištarcima* 8. XI. 1924.).

A prigodom IV. internacionalnog kongresa na kojem su sudjelovali i hrvatski Orlovi 19. IX. 1925. papa Pio XI. svečano je izjavio da smjernice o politici dane talijanskoj Katoličkoj akciji „vrijede i za internacionalnu katoličku omladinsku akciju“. Potom je Papa nastavio: „I politika... Ali sada vam nećemo tumačiti taj predmet kako bi on iziskivao, a to više što se možemo pozvati na ono što ste već čuli iz lijepoga i opširnoga izvještaja g. Hoyoissa. G. Hoyoiss izdao je o istom predmetu i jednu knjigu: *La Jeunesse catholique et la politique* (Louvain, 1925.) o odnosima katoličke omladine prema politici. Ovaj se izvještaj na kraju poziva na smjernice koje smo mi sami dali o istom predmetu talijanskoj Katoličkoj akciji. Dakle, predragi sinovi, *nemamo ništa promijeniti ovim smjernicama i nemamo ništa ukloniti*. Preostaje nam, dragi sinovi, da vas na njih upozorimo i da vas potaknemo te *ih dobro uočite i da ih sve dublje*

proučavate; da tako znadete čega ćete se držati u ovom tako važnom i teškom predmetu..." (usp. *Vrhbosna*, X., 1925. 146).

8. Istaknuti članovi političkih stranaka ne mogu u pravilu biti na istaknutom mjestu u udruženjima, središnjicama i savezima Katoličke akcije (usp. Dr. Stjepan Bakšić, *Hrvatski katolički pokret i Katolička akcija u Katoličkom listu* br. 51, 1925.).

9. Pravila i poslovnici udruženja i središnjica Katoličke akcije moraju biti prethodno proučeni i odobreni od mjesnoga biskupa. Uzmanjka li to odobrenje, ni jedno se od tih društava ne smije ponašati ili smatrati kao katolička ustanova koja zaslužuje povjerenje svećenstva i katoličkih svjetovnjaka (usp. Leon XIII. – Kardinal Rampolla, *Instruction de la Sacrée Congregation des Affaires extraordinaires* od 27. I. 1902. o katoličkoj političkoj akciji).

X. Preporučivati ovaj katoličkim da stupaju u
albo potpuni izbor, stupaju u one stranke, koje
oblikom ispoljavaju potpuni namjeru, a i iz razloga
da ovdje caritate ne budu se braniti Katoli. da
budu u drugim strankama, čim ovdje, koji je
održavaju zabraniti.

XI. Katoli. koji su iz razloga da ovdje caritate
u drugoj stranci drugo su nastojati da u tu stranku
unose Kat. duh.

XII. Tim se podizava, da se ne stvaraju suprotno
auti klerikalne stranke, već da u se u tim strankama
goji barem neka atmosfera dobrovolje prema Crkvi,
(što je valjelo prije od neprijateljstva). Dodu li tako
možine stranke na vladu Crkvi će biti mnogo
kvalitativno odnosaj prema Crkvi.

Faksimil 10., 11. i 12. teze I. Merza o Katoličkoj akciji. (Vidi 337. str.)

TEZE O KATOLIČKOJ AKCIJI

Napomena Uredništva. – Urednik sarajevskoga Katoličkog tjednika dr. Čedomil Čekada objavio je u službenom glasilu Vrhbosanske nadbiskupije članak pod naslovom *Nutarnji razlozi za nepolitičnost i izvanstranačnost Katoličke akcije* (Vrhbosna, 1927., X–XII.).

Ivan Merz se potpuno suglasio sa stavovima autora koji su u tom članku izneseni. Iz toga članka Merz je izvukao temeljne misli i formulirao ih je u obliku teza koje bi bile kao temeljne smjernice kojih bi se katolici trebali držati u provođenju Katoličke akcije, a koja se ne smije angažirati u stranačkoj politici, za što se i Merz zalagao cijeloga života. Te je teze poslao natrag dr. Čedomilu Čekadi sa sugestijom da se objave kao posebna brošura.

Nakon smrti Ivana Merza pokušalo ga se prikazivati kao da je on bio za stranačku politizaciju Katoličke akcije, tj. da bi se svi njezini članovi trebali stranački opredijeliti za Hrvatsku pučku stranku koja je, istina, bila utemeljena na kršćanskim principima kao politička grana Hrvatskoga katoličkog pokreta.

Da bi se ispravilo takvo krivo i neistinito prikazivanje učenja i djelovanja Ivana Merza, dr. Čedomil Čekada objavljuje u sarajevskom Katoličkom tjedniku najvažnije teze koje je Merz izvukao iz njegova članka, kao i Merzovo popratno pismo u kojem veli da bi te teze trebalo objaviti kao posebnu brošuru (vidi: *Katolički tjednik*, 1928., br. 37). Evo najprije Merzova popratnoga pisma što ga je 5. siječnja 1928., četiri mjeseca prije svoje smrti, uputio dr. Čedomilu Čekadi:

„Dragi Velečasni! – Tek danas sam pročitao Vaš članak. Mislim da je članak veoma poučan i da bi morao postati vademecum cijelom našem svećenstvu. Načuo sam, da presvijetli N. N.¹ misli, da bi taj članak valjalo tiskati kao posebnu brošuru. I ja mislim da bi ga trebalo izdati u nešto skraćenom obliku. Ako biste se odlučili da ga dozvolom crkvenih vlasti izdate kao posebnu brošuru, poslao bih Vam teze što sam ih izlučio iz prvog dijela i još dalje razvio (odnose se na aplikaciju: *ordinis caritatis* na razne političke situacije).“

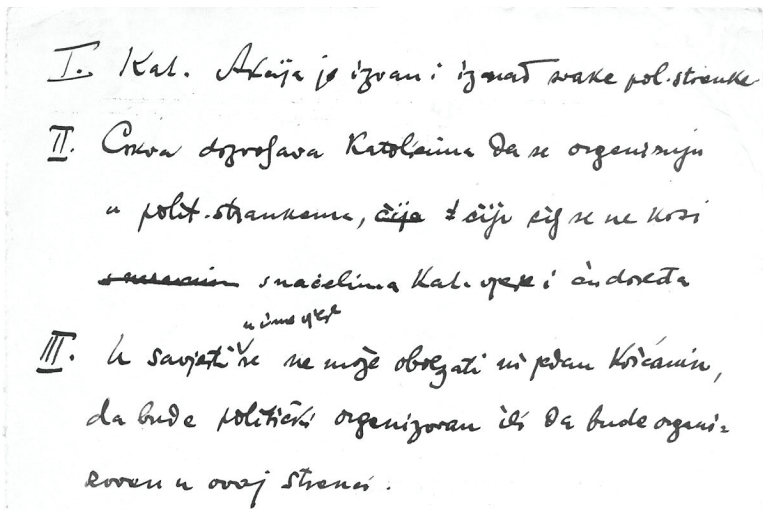
Kao što je napisao, Merz je poslao teze dr. Čedomilu Čekadi, ali brošura ipak nije objavljena. Teze su vraćene natrag Merzu. Dr. D. Kniewald djelomično je objavio te Merzove teze o Katoličkoj akciji u prvoj biografiji Ivana Merza i opširno ih komentirao.²

¹ Sarajevski nadbiskup dr. Ivan Šarić.

² Vidi: Dr. D. Kniewald, *Dr. Ivan Merz – život i djelovanje*, Zagreb, 1932., str. 155–157.

Ovdje ih donosimo u cijelosti jer još jednom jasno i sažeto prikazuju kako je Merz shvaćao odnos Katoličke akcije prema politici, i to posebice prema stranačkoj politici. Od prve tri donosimo izvorni Merzov autograf.

* * *

1. Katolička je akcija izvan i iznad svake političke stranke.
 2. Crkva dozvoljava katolicima da se organiziraju u političkim strankama čiji cilj se ne kosi s načelima katoličke vjere i ćudoređa.
 3. U savjesti i u ime vjere se ne može obvezati ni jedan kršćanin da bude politički organiziran ili da bude organiziran u ovoj stranci.
 4. Crkva može zabraniti vjerniku da bude organiziran u stranci čija se načela kose s katoličkom vjerom ili moralom.
 5. Pri izborima vjernik je dužan glasovati za one ljude koji i hoće i sposobni su da pomognu vjeri i općemu vremenitom dobru.
 6. U dilemi kada su dvije stranke od kojih jedna daje više garancija za promicanje duhovnih dobara, a druga za promicanje tjelesnih i vanjskih dobara, vrijede po pravilu morala *de ordine caritatis*: ne moramo svako dobro višega reda više cijiniti od svakoga dobra nižega reda.
- (A) a) Glasujem li za Hrvatsku pučku stranku, pomažem bližnjemu *in gravi necessitate spirituali* (u teškoj duhovnoj potrebi).
 b) No istodobno sam siguran da ću pretrpjeti veliku vremenitu štetu.

- c) Ako toj velikoj šteti mogu izbjeći, ne moram glasovati za Hrvatsku pučku stranku (Noldin II, str. 89; 75, b; str. 92; 78, c).
Savršenije je ipak u tom slučaju glasovati za, ali nije dužnost.: „*Attamen exercitium excellentis virtutis hoc esset, quia salus proximi longe maius bonum est.* – Ipak, bilo bi to izvrsno vršenje kreposti jer je spas duše daleko veće dobro“ (str. 93). Svećenici su u tom slučaju dužni *ex officio* glasovati za Hrvatsku pučku stranku.
- (B) a) Glasuju li za Hrvatsku pučku stranku, pomažu bližnjemu *in levi necessitate spirituali* (u lakšoj duhovnoj potrebi).
b) No ako u tom slučaju društvo pretrpi veliko tjelesno zlo,
c) tada nisam dužan glasovati za Hrvatsku pučku stranku (Noldin, 90c, 93c).
- (C) Ako sam uvjeren da Hrvatska pučka stranka nema ljudi koji su uz najbolju volju sposobni da pribave koje duhovno dobro, tada imam pravo više voljeti sigurno vremenito dobro (za koje znam da ću ga dobiti ako glasujem za jednu stranku) negoli nesigurno duhovno pod uvjetom da znam da time što dobivam vremenito dobro ne strada ni jedno nužno vrhunaravno dobro (Noldin, 98).

7. Zlo je proglasiti jednu političku stranku jedino spasavajućom, pa makar ona za sada bila jedina katolička; ima slučajeva da ne moram radi maloga duhovnog dobra što bi se moglo dobiti glasujući za katoličku političku stranku izgubiti sigurno jedno veliko vremenito dobro.

8. Nijedna stranka nema pravo nazvati se jedinim predstavnikom političke ideologije Crkve, a sve druge stranke nazivati protukatoličkim. (To je iz taktičkih razloga jer na taj se način druge stranke i ljude koji su u njima silom goni u protukatolički tabor. A dođe li onda ta stranka na vlast, to će Crkva u državnoj vlasti imati umjetno stvorenoga neprijatelja.)

9. Jedino onu stranku smijemo nazivati protukatoličkom koju je ordinarij kao takvu proglasio.

10. Preporučiti valja katolicima da ako postoji izbor, stupaju u one stranke koje otvoreno ispovijedaju crkveni nauk, ali iz razloga *de ordine caritatis* ne smije se braniti katolicima da budu u drugim strankama, osim onih koje je ordinarij zabranio.

11. Katolici koji su iz razloga *de ordine caritatis* u drugoj stranci dužni su nastojati da u tu stranku unose katolički duh.

12. Tim se postiže da se ne stvaraju umjetno antiklerikalne stranke, već da se u tim strankama gaji barem neka atmosfera snošljivosti prema

Crkvi (što je daleko bolje od neprijateljstva). Dođu li tako snošljive stranke na vlast, Crkvi će biti mnogo lakši odnos prema državi.

13. Radi načela *de ordine caritatis* Crkva pomalo pastorizira stranke i diže sve skupa do jedinstvenoga katoličkog kulturnog programa. Time se dolazi do jednoga velikog dobra i to tako da se stranke počinju diferencirati po svome čisto političkom programu, a stranačke borbe postaju političkim borbama i prestaju biti kulturnim borbama.

14. To nam tumači zašto se Crkva ne želi solidarizirati s katoličkom političkom strankom i ne obvezuje vjernike u savjesti da budu pristaše te stranke (iako joj je ta stranka najdraža) jer ona stoji na apriornom stanovištu da sve stranke, ako još nisu, trebaju postati katoličke. Budući da je *raison d'être* stranke njezin čisto politički program, a ne kulturni, a jer je taj čisto politički program Crkvi indiferentan, ona hoće biti indiferentna prema svim strankama.

15. Čini se da Crkva svjesno ide za tim da izjednači kulturni program svih stranaka, a da borbu za katoličke tekovine u političkom životu hoće rezervirati Katoličkoj akciji koju sada u svim zemljama silno organizira. Kada bi htjela da katoličke političke stranke na političkom polju vode borbu za katolička prava, te bi katoličke političke stranke bile oganak Katoličke akcije i za rad tih stranaka morala bi odgovarati Crkva. U tom bi se slučaju mržnja čisto političkih protivnika katoličke političke stranke sasula na Crkvu i Crkvi bi bila onemogućena njezina univerzalna misija (pogotovo ako je većina naroda protiv te katoličke političke stranke). Crkva je po tome prisiljena zbog svoje univerzalne misije povući svoju odgovornost od katoličke političke stranke da je hvali što štiti prava Crkve, no naglašava da su sve stranke dužne to činiti, a s druge strane sprema vojsku koja će neovisno o stranačkim političkim interesima biti stalna da u savjesti obveže sve katolike da u njenim redovima i po njenu programu štite prava Crkve.

16. Zlo se radilo što se htjelo u savjesti obvezati sve katolike da rade i da glasuju uvijek za Hrvatsku pučku stranku i što se proglašavalo nekatolicima one katolike koji su bili u drugim od Crkve neosuđenim strankama.

KATOLIČKA AKCIJA I SOCIOLOGIJA

Napomena Uredništva. – U ovom članku koji je kao rukopis sačuvan u njegovu Arhivu Merz obrađuje veoma aktualnu temu svoga vremena: odnos Katoličke akcije i sociologije. Iz članka je razvidno da Merz želi intelektualno što bolje osposobiti članove Katoličke akcije, tj. Orlovske organizacije za rad na preporodu ljudskoga društva uz pomoć kršćanskih vrijednosti. Sve to svjedoči koliko su bili temeljiti i široki njegovi pogledi na životnu stvarnost u kojoj je živio i koju je želio uz pomoć suradnika prožeti kršćanskim duhom.

* * *

I. Struktura ljudskoga društva i potreba njegove obnove

Specijalno sredstvo Katoličke akcije jest sociologija. Katolička akcija želi preporučati pojedince, obitelji, staleška društva, političke zajednice i međunarodno društvo. Ljudsko društvo treba obnoviti u svjetlu naravnih i vrhunarnih zakona. Preduvjet je stoga proučavanje sociologije u svjetlu filozofije, a naše naravne spoznaje trebamo nadopuniti doprinosima iz objave. Evo nekoliko uvodnih riječi.

Društvo jest skup ljudi koji su se ujedinili da zajedničkim silama sebi steknu sredstva i da postignu siguran zajednički cilj. Ljudska se zajednica sastoji od pojedinaca, obitelji, staleških zajednica i političkih zajednica. Čovjek u svima tvori osnovicu. Razlikujemo prema tome četiri vrste naravnih društava: a) obiteljsku zajednicu; b) stalešku zajednicu; c) političku zajednicu (državu); d) međunarodnu zajednicu.

Prema tome, katolički socijalni apostolat ima za cilj da naravna i evanđeoska načela unese u pojedince, obitelji, zvanja, političke zajednice (države) i u međunarodnu zajednicu.

Sociologija (socijalna specijalna etika) obrađuje *prava i dužnosti čovjeka prema njegovim socijalnim vezama*: a) prema obitelji; b) prema svom zvanju; c) prema građanskom društvu (državi); d) prema međunarodnom društvu.

Katolička akcije upravo isto želi popularizirati i primjenjivati na živo. Odatle slijedi da je proučavanje i primjenjivanje kršćanske sociologije *bitan i specifičan dio* apostolata Katoličke akcije.

II. Dvostruko promatranje ljudskoga društva: filozofsko i teološko

Da se naravno društvo uzmogne preporoditi u Kristovu duhu i tako stvoriti najzgodnije preduvjete, da se razvija otajstveno tijelo Kristovo, da Crkva uzmogne širiti unutarnje kraljevstvo Kristovo, potrebno je u dvostruku vidu, to jest u vidu naravnoga i vrhunarnavnoga zakona preporoditi: a) pojedinca, b) porodicu, c) zvanje, d) građansko društvo, e) međunarodno društvo. Pet dijelova ima katolička sociologija za apostola Katoličke akcije, a svaki ovaj dio treba se obrađivati dvostruko: filozofski i teološki.

Etika se dijeli na generalnu i specijalnu etiku. Specijalna se etika dijeli na individualnu i socijalnu. Pod sociologijom se obično razumijeva socijalna specijalna etika. Ali jer je individuum preduvjet svake socijalne zajednice, to za naše svrhe uklapamo u sociologiju i individualnu socijalnu etiku. Posljednja govori o dužnim pravima prema životu, o vlasništvu i ugovorima.

III. Preduvjet za uspješan studij opće sociologije

Što pojedinac općenito mora znati prije nego što se uzmogne posvetiti specifičnu radu Katoličke akcije? Treba steći osnovne pojmove iz raznih područja kršćanske filozofije i teologije.

FILOZOFIJA. – Teodiceja. Etika generalna i specijalna. Da se uzmogne proučiti teodiceja koja govori znanstveno o Bogu kako ga spoznajemo naravnim svjetlom te da uzmognemo proučiti etiku koja govori o ljudskim činima prema njihovim najvišim principima, treba da se uputimo i u ostale pomoćne filozofske discipline, a to su: logika, kriteriologija, ontologija, kozmologija, antropologija.

TEOLOGIJA. – *Dogmatika opća:* O pravoj vjeri, O crkvi Kristovoj, O izvorima objave. – *Dogmatika specijalna:* O vjeri, O jednom Bogu, O Trojedinom Bogu, O Bogu tvorcu i uzvisitelju, O utjelovljenoj Riječi, O Bogu posvetitelju po milosti i po sakramentima, O Bogu dovršitelju.

Moralna: O ljudskim činima, O savjesti, O grijesima, O krepostima, O bogoslovskim krepostima, O zakonima Dekaloga (Deset Božjih zapovijedi), O pravednosti i pravu, O ugovorima, O crkvenim zapovijedima: sveta vremena, cenzura knjiga, o posebnim staležima (laičkom, klerikalnom, redovničkom). O sakramentima i crkvenim kaznama.

Član Katoličke akcije koji želi biti nosiocem katoličkoga socijalnog apostolata treba se, prema svom staležu, prije svega uputiti u filozofsko-teološke discipline. Studij filozofije i teologije pretpostavka je uspješna

rada u Katoličkoj akciji. Katolička akcija taj studij sama ne mora provoditi ako postoje druge organizacije koje ga daju. Najbolje je da članstvo dobiva teološku izobrazbu i poduku kako valja kršćanski živjeti i težiti za savršenstvom u jednom čisto vjerskom društvu. Dobro bi bilo kada bi to bilo spojeno s filozofijom. Ako taj uvjet nije ispunjen izvan Katoličke akcije, treba ga ispuniti unutar Katoličke akcije. Tek nakon što je ispunjen ovaj opći preduvjet, moći će se posvetiti pažnja *specijalnom, tj. sociološkom odgoju*. Mi stoga ne iznosimo glavne teme općega odgoja, već donosimo tek shemu specifičnoga odgoja za apostolat Katoličke akcije; iznosimo glavne teme sociologije, a kod samih poglavlja naznačit ćemo odgovarajuća poglavlja u teologiji.

IV. Specifični objekt Katoličke akcije jest katolička sociologija

Individualna specijalna etika govori o individualnom ili apsolutnom pravu:

1. Dužnosti i prava čovjeka prema Bogu; 2. Dužnosti i prava čovjeka prema životu; 3. O posjedovanju vlasništva (o pravu individualnoga vlasništva); 4. O ugovorima.

Socijalna specijalna etika (sociologija) govori o socijalnim pravima i dužnostima:

1. O obitelji i staleškom društvu; 2. O državi (interno socijalno pravo), o postanku države, dužnosti i prava društva prema članovima (prema dolje), o dužnostima i pravima građana prema društvu (prema gore); 3. O međunarodnom pravu (eksternom socijalnom pravu; prava i dužnosti pojedinih društava međusobno).

V. Individualna etika

Etika je znanost o pravom poretku ljudskih čina po njihovim najvišim načelima stečena naravnim svjetlom. Specijalna etika primjenjuje načela etike na posebne veze čovjeka.

1. O individualnim pravima i dužnostima ljudi prema Bogu govore *dogmatika i moralka*.

2. Dužnosti i prava čovjeka prema životu: a) Vlastiti život: samoubojstvo se protivi naravnom zakonu i čovjeka obvezuje naravni zakon da čuva život i zdravlje; b) Tuđi život (*Dekalog i tractatus decaritate*): ljubiti bližnjega, ne lagati, naravni zakon brani ubojstvo, protiv

nepravедna napadača dozvoljeno je braniti se do krvi, sve do ubojstva napadača, služeći se umjereno obranom i naravni zakon brani dvoboj poduzet privatnom inicijativom.

3. O posjedovanju vlasništva (o pravu na individualno vlasništvo): a) Pravo steći vlasništvo, općenito uzevši, jest naravno; b) Prvobitno privatno vlasništvo dolazi od okupacije.

4. O ugovorima.

Budući da se ljudsko društvo (obitelj, staleška društva, država, međunarodna društva) sastoje od pojedinaca, to smo kao bliži preduvjet studiju sociologije iznijeli glavne teme iz individualne specijalne etike. (Daljnji ili opći preduvjet studiju sociologije bio je općeniti studij teologije i filozofije koji se može obavljati izvan organizacija Katoličke akcije, najbolje u čisto vjerskim društvima.)

VI. Sažetak o temeljnim načelima

Da uzmognemo sve ove pojedinosti do kojih smo došli dedukcijom razumjeti, iznosimo neka temeljna načela.

1. Konačni cilj jest eshatološko kraljevstvo Kristovo.

2. Zadaća je Crkve širiti unutarnje kraljevstvo Kristovo u pojedinim dušama da bi se izgrađivalo socijalno, vanjsko Kristovo kraljevstvo.

3. Zadaća je država (koje se sastoje od pojedinaca, obitelji, staleških društava) davati Crkvi po prvom Adamu rođene ljude da ih ona uzida u prvoga Adama, da im po prvom Adamu dade unutarnje kraljevstvo (milost) i pripravi za vječno kraljevstvo Kristovo.

4. Katolička akcija pomaže Crkvi u njoj misiji kristijanizirajući dekristijanizirano naravno društvo i sve njegove sastavne dijelove.

5. Sociologija je stoga specifičan predmet proučavanja i primjenjivanja Katoličke akcije jer se ona bavi upravo obitelji, staleškim društvima, državama i međunarodnim društvom, to jest upravo onim što Katolička akcija hoće obnoviti u Kristu i privezati uz otajstveno tijelo Kristovo.

6. Položaj sociologije u filozofskim disciplinama. *Etika* je znanost o pravom poretku ljudskih čina po njihovim najvišim načelima, stečena naravnim svjetlom. *Specijalna etika* primjenjuje načela etike na posebne veze čovjeka koji ima razne dužnosti. To su:

a) *Individualne* dužnosti prema *Bogu*, prema *sebi* (vlastiti život, posjedovanje vlasništva), prema drugim privatnim osobama (dužnosti prema bližnjima, tuđi život, ugovori).

b) *Socijalne dužnosti* njegova su prava i njegove dužnosti prema njegovim socijalnim vezama, tj. prema *obiteljskom* i *staleškom* društvu, prema *građanskom* društvu (državi), prema *međunarodnom* društvu (*ius gentium*).

STRUČNE NACIONALNE DISCIPLINSKE CENTRALE I NJIHOVA BISKUPIJSKA OKRUŽJA U ODNOSU PREMA SREDIŠNJICI KATOLIČKE AKCIJE I BISKUPIJSKOGA SAVEZA

Napomena Uredništva. - Uvođenje nove vjerske organizacije za vjernike laike, tj. Katoličke akcije u Hrvatsku, koju je iz Rima pokrenuo papa Pio XI. 1922. nije išlo lagano. Još od 1903. u Hrvatskoj se razvio već dobro strukturiran Hrvatski katolički pokret čiji je začetnik bio krčki biskup Mahnić. Kada je Ivan Merz, vjeran Papinoj želji, započeo u Hrvatsku unositi ideje Katoličke akcije, naišao je na otpor kod vodstva Hrvatskoga katoličkog pokreta (dalje: HKP) koje je smatralo da mi već imamo Katoličke pokret pa nije potrebna još i Katolička akcija koja je čak dolazila iz inozemstva, iz Italije, neovisno o tome što je iza nje stajao sam Papa. Stoga je često dolazilo do nesporazuma i neprihvatanja onoga što je Merz, poslušan Crkvi, nastojao provesti. Kada su ipak hrvatski biskupi na svojoj jesenskoj konferenciji 1926. g. dali za pravo Ivanu Merzu i njegovim nastojanjima za uvođenje Katoličke akcije u Hrvatsku tražili su i od Seniorata, vodstva HKP-a, da svoja pravila prilagodi zahtjevima Katoličke akcije. Unatoč jasnu stavu hrvatskih biskupa još uvijek je bilo otpora i nastojanja da se organizacija Katoličke akcije, a to je bilo hrvatsko Orlovstvo, podredi Senioratu kao vodstvu HKP-a. U organizacijskom smislu to je zahtijevalo dosta promjena, što je teško prihvaćalo vodstvo HKP-a. U tom duhu treba shvatiti i ovaj neobjavljeni tekst Ivana Merza koji je uputio svojim istomišljenicima i suradnicima u provođenju Katoličke akcije u Hrvatskoj; bio je to podsjetnik i ujedno materijal za jedan sastanak s biskupima na kojem se raspravljalo o organizaciji Katoličke akcije i njezinu usklađivanju s već postojećim strukturama HKP-a. Na kraju ovoga svog teksta Merz donosi zanimljivu bilješku koja otkriva pozadinu i poteškoće s kojima se susretalo uvođenje Katoličke akcije u Hrvatsku; one su proizlazile od Seniorata kao vodstva HKP-a koje je formalno i na izvanjski način prihvaćalo zahtjeve biskupa, ali su u praksi ostajali na starim pozicijama. Tekst je pisan 1927. g.

* * *

1. Načela

Biskup redovno vrši svoju vlast u Katoličkoj akciji preko duhovnika (društvenoga, okružnog, središnjeg). Duhovnici su istovrsnih organizacija radi jedinstvena nastupa međusobno povezani u *Zboru duhovnika*, a preko biskupijskoga duhovnika svakoga okružja i preko središnjega duhovnika svake nacionalne stručne centrale stoje u vezi s biskupom.

Katolička je akcija u organizacijskom smjeru bitno koordinacija velikih nacionalnih katoličkih organizacija koja im daje jedinstven pravac u stvarima od općega značaja, ali ne krnji njihovih autonomija u njihovim specifičnim nastojanjima i postupcima (usp. kardinal Gasparri 2. X. 1923., stat. A.C.I., Art 6). U tom smislu shvaća Katoličku akciju i nadbiskup Bauer nazivajući je prema pravilima talijanske Katoličke akcije „savezom *organiziranih* katoličkih sila“ (*Sinoda* 1925., 229). Taj savez pretpostavlja dakle organizirane katoličke sile. To je još jasnije iz priopćenja Biskupske konferencije 1925.: „Sve se katoličke organizacije koje u biskupijama postoje trebaju zadržati i pomagati, ali se imaju povezati u čvrstu kooperaciju pod vrhovnim vijećem Katoličke akcije“ (*Katolički list*, 22. XI. 1925.).

Svatko tko je ikada imao posla s organizacijama shvaća da se tu ne radi o rasijanim organizacijama, nego o savezima istovrsnih organizacija ukoliko one postoje, a ukoliko ne postoje, predviđa i sama shema Katoličke akcije nove saveze. Tako je npr. nedavno osnovan Omladinski savez kao biskupijska stručna nacionalna centrala za ono nekoliko omladinskih društava. Što se tiče posebice Orlovstva, lani je Biskupska konferencija naročito naglasila da je „episkopat tvrdo uvjeren da je očuvanje jedinstva Orlovske organizacije bitan uvjet za uspjeh Katoličke akcije u svim slojevima i staležima hrvatske omladine. Stoga episkopat želi da vodstvo Hrvatskoga orlovskog saveza i Saveza hrvatskih orlica po svim krajevima širi jedinstvenu orlovsku organizaciju i da bude priznato stručnom i disciplinskom centralom“ (21. X. 1927., Pr. 208. 26).

Jedinstvene organizacije nema bez jedinstvena disciplinatornoga vodstva. To je princip koji apsolutno važi za sve istovrsne organizacije, bile one liberalne ili katoličke po cijelom svijetu. Da navedemo samo nekoliko primjera, naročito iz talijanske Katoličke akcije koja danas i u organizacijskom pogledu služi cijelom katoličkom svijetu kao uzor. Već smo istakli kako Sveti Otac naročito hvali što je Katoličkoj akciji uspjelo u pravilima koordinirati djelatnosti općega značaja tako da nisu okrnjene pojedine autonomije. I doista, član 6. pravila talijanske Katoličke akcije glasi: „Talijanski katolici sudjeluju u Katoličkoj akciji tako da se upišu prema odnosnim individualnim i socijalnim značajkama u jednu od

sljedećih nacionalnih organizacija: Talijanski savez katoličkih muževa, Udruženje talijanske katoličke omladine, Talijanski katolički sveučilišni savez, Talijanska katolička ženska sveza. Ova posljednja podijeljena je u 3 odjela: Sveza katoličkih žena Italije, Talijanska katolička ženska omladina, Talijanske katoličke sveučilištarke. Ove organizacije postupaju prema svojim statutima i poslovnica u potpunoj autonomiji i pod upravom i odgovornošću njihovih upravnih organa kako ih određuju njihova pravila ukoliko se njihov rad odnosi na postignuće njihovih specifičnih ciljeva i naročito za formaciju, osposobljenje i primjenu njihovih članova za izvršavanje dužnosti Katoličke akcije.

A njihovo sudjelovanje u postignuću *općih* ciljeva Katoličke akcije i njihova koordinacija izvršava se pod višim vodstvom Središnjega saveza Katoličke akcije. Ovaj središnji Savez provodi dakle ovu koordinaciju nacionalnih stručnih centrala, a za teritorij pojedine biskupije koordinira djelatnost biskupijskih okružja. Biskupijski savez Katoličke akcije u pitanjima zajedničkim svim organizacijama, čuvajući uvijek netaknutu autonomiju stručnih okružja u pitanjima njihova specifičnoga rada i zadatka (Statut, čl. 18. b, c, d) ima istu funkciju koju imaju u župama župna vijeća prema pojedinim organizacijama (art. 31. a, b). To je tako važna stvar da je cijelo IV. poglavlje Pravila talijanske Katoličke akcije posvećeno ovom pitanju. Čl. 37. određuje da Središnji savez treba svoje odluke razaslati nacionalnim stručnim savezima koji su učlanjeni i koji ih trebaju provoditi. Ujedno ih saopćuje i biskupijskim savezima u svrhu da se pobrinu te na teritoriju biskupije njihova provedba bude uredna i sukladna s općim potrebama Katoličke akcije. Slično postupaju i biskupijski savezi u svojim odlukama saopćujući ih biskupijskim okružjima učlanjenih organizacija koje provode sve ono što je uređeno na biskupijskom savezu. Isto i župni odbori ne provode sami svojih zaključaka, nego ih provode odnosne organizacije koje prema čl. 38. razvijaju svoju djelatnost oko svojih specifičnih ciljeva kako ih označuju njihova pravila posve slobodno naprama koordinatnim organima Katoličke akcije.

Sve to čine pod vodstvom vlastitih direktivnih središnjica biskupijskih, regionalnih i nacionalnih; samo trebaju redovito informirati župne odbore, biskupijski i središnji Savez Katoličke akcije radi lakše koordinacije. Samo one stvari koje se odnose na Katoličku akciju ili koje u svojoj provedbi mogu uključivati odgovornost opće Katoličke akcije trebaju se predložiti na preventivnu diskusiju župnom odboru, biskupijskom ili središnjem Savezu Katoličke akcije. Čl. 39. kaže doslovce i kategorično: „*Župni odbori (vijeća) i biskupijski savezi nemaju*

prava da se upliću u izvršavanje djelatnosti pojedinih organizacija.“ Kada bi župna vijeća držala da moraju štogod prigovoriti ili spomenuti glede djelatnosti pojedinih učlanjenih organizacija, mogu to učiniti u pomirljivoj formi prema onima koji su zainteresirani, a u slučaju neuspjeha neka se obrate na odnosna biskupijska okružja obavijestivši ujedno i biskupijski Savez. Kada intervencija biskupijskih saveza u obliku potpuno pomirljivu ne bi imala uspjeha, neka se obrate isključivo na Središnji savez koji će to referirati odnosnim stručnim nacionalnim središnjicama. Središnji savez sam nema prava da *proizvoljno* rješava bilo koju kontroverziju koja bi nastala među organizacijama Katoličke akcije. Daljnji članovi određuju modalitete javnih manifestacija općega karaktera.

Sukladno s time imaju sva udruženja svoja naročita pravila koja se obaziru i na specifične ciljeve odnosnoga društva i na opće potrebe Katoličke akcije. U svemu pak djelovanju ovisno je svako društvo i svako dijecezansko okružje od svojega stručnog saveza. Tako veli npr. čl. 12.e pravila biskupijskoga okružja Saveza katoličkih muževa da se to okružje „drži u neprestanom kontaktu s generalnim Predsjedništvom i služi kao izvršitelj direktiva što ih ovo određuje“. U slučaju raspusta ima jedino Središnje stručno predsjedništvo pravo da raspolaže s imetkom i da daje naloge glede reorganizacije i slično“ (čl. 17, *Pravila* od 1924.).

Iz svega toga slijedi da Katolička akcija ne ukida niti slabi autoritet stručnih nacionalnih središnjica, nego ga nasuprot pretpostavlja jer bez njega ne može raditi pa radi općega interesa samo ih koordinira u biskupiji i cijeloj zemlji. Usput spominjemo da je biskup Prudhomme 5. VII. o. g. na sastanku njemačkih katolika u Kanadi naglasio kratko sve ovo rekavši: „Ovaj sastanak treba još uže povezati vezu sloge njemačkih katolika... Želim da u vama ojača duh discipline i poslušnosti... Vaš poglavar je Sveti Otac u Rimu, vaš biskup i vaš župnik. Ovim trebate biti poslušni jer su oni od Boga postavljeni da upravljaju i vode sva katolička društva. U stvarima vaših udruženja imate se uz to pokoravati i odredbama centrale i distrikta; riječ je o stručnim centralama i distriktima“ (*KIPA* 8. VIII. 1927.).

2. Praksa

Pravila, poslovnici, sheme itd. trebaju potpuno usvojiti i provesti ova načela, kako je to već učinio biskupijski Savez u Šibeniku. U izradi pravila i poslovnika Katoličke akcije trebaju sudjelovati svi učlanjeni savezi, naročito se ne smije mimoći Hrvatski orlovski savez, Sveza

hrvatskih orlica koji predstavljaju golemu većinu svih organizacija Katoličke akcije. Posebice se ne može tražiti da Hrvatski orlovski savez i Sveza hrvatskih orlica mijenjaju svoja pravila ili poslovnik u stvarima sebi specifičnim ili prema načelima koja bi bila oprečna gore izloženim.

Neka najprije sve učlanjene organizacije točno provedu principe Katoličke akcije u svojim pravilima i poslovnicima. Hrvatski orlovski savez i Sveza hrvatskih orlica nema što mijenjati jer smo od početka proveli Katoličku akciju u našoj organizaciji. Neka se potom postigne sporazum glede eventualne niže koordinacije neistovrsnih, ali sličnih organizacija, odnosno Saveza, pa neka se onda tek međusobnim dogovorom i sporazumom pristupi definitivnom formiranju središnjega i biskupijskoga Saveza Katoličke akcije i župnih odbora.

* * *

***Napomena Uredništva.** - Na kraju ovoga svoga teksta Merz donosi zanimljivu bilješku koja otkriva pozadinu i poteškoće s kojima se susretalo uvođenje Katoličke akcije u Hrvatsku u odnosu na Seniorat, vodstvo Hrvatskog katoličkog pokreta:*

„Budući da se neprestano javlja dvojako shvaćanje o Katoličkoj akciji, o njenoj zadaći, strukturi i odnosima, to neka ovaj sastanak zamoli sakupljene hrvatske biskupe da nam svima u toj stvari daju zajedničku direktivu. PAZI! To je pitanje taktike hoće li se ovo iznijeti da onda Seniorat ne djeluje na sastavljanje tih direktiva *u svom* smislu.“

ŽENSKO PRAVO GLASA I KATOLIČKA AKCIJA³

Napomena Uredništva. - U svojem apostolskom radu posljednjih godina svoga života Ivan Merz je pratio problematiku uključivanja žena u javni i politički život te je o tome objavljivao članke i iznosio crkveni nauk. U ovom rukopisnom tekstu donosi, u svjetlu načela Katoličke akcije, veoma zanimljiva i argumentirana razmišljanja o tematici do koje se granice žene mogu baviti politikom. U ono su vrijeme žene bile veoma daleko od političkoga angažmana u javnosti. U izradi ovoga članka Merz se služio podacima jednoga francuskog časopisa te na početku navodi i njegov datum: 25. rujna 1927. Iz toga zapisa doznajemo da ga je Merz pisao koncem 1927. godine, svega nekoliko mjeseci prije svoje smrti.

* * *

U posljednje se vrijeme kod nas ponovno počelo više pisati o ženskom pravu glasa, a *Hrvatska pučka stranka* je po svojim tradicijama u svom izbornom proglašenju stavila zahtjev da se ženama iznad 20 godina podijeli pravo glasa. Uistinu u mnogim je državama to pravo glasa i uvedeno, a u nekim je državama, kako se čini iz mnogih izvještaja, urodilo i dobrim plodovima. Tako se na primjer nakon prvih parlamentarnih izbora u Austriji govorilo da su ženski glasovi učvrstili položaj *Kršćanskim socijalima*.

Koje stanovište zauzimaju katolički sociolozi i bogoslovi prema ženskom pravu glasa? U nekim stvarima se potpuno slažu, a u nekim su pak pitanjima njihova mišljena podijeljena.

Svi bez iznimke tvrde da je pravo mjesto ženi njezina obitelj, a ne javni život. To je pravilo, a svako pravilo ima „naravno“ svoje izuzetke! Žena treba biti kraljicom doma, suradnicom supruga, odgojiteljicom djece. Kada bi žena bila istrgnuta iz domaćega života, obitelji bi propadale, odgoj djece bio bi zanemaren, a države bi padale u propast.

U tome se slažu svi katolički stručnjaci i ovu misao naglašavaju pape u svojim enciklikama; o njoj se ovih dana dugo i široko raspravljalo na posljednjem *Socijalnom tjednu* u Nancyju gdje su najveći francuski

³ U izvornom rukopisu ovoga teksta koji je pisan tintom Merz je uz naslov stavio jednu bilješku olovkom koja glasi: „V(i)di: Revue d... – 25. 9. 1927.“ Očitao je da se Merz poslužio tim francuskim časopisom za pisanje ovoga članka. Zaključuje se to i po navodima iz članka koji se odnose na Francusku. Ovaj je članak Merz napisao svega oko šest mjeseci prije svoje smrti!

katolički učenjaci u velikom nizu rasprava znanstveno obradili temu „Žena u društvenom životu“.

I upravo zato što žena imade da izvrši svoj bitni i životni zadatak u obitelji i po obitelji svoj društveni zadatak, razumijemo da se veoma velik broj najvećih katoličkih učenjaka protivi tome da se svim ženama otvori polje političkog rada i političkih borbi. Ovo stajalište oni zauzimlju iz načelnih razloga.

Upravo zato, što je žena imade da izvrši svoj bitni i životni zadatak u obitelji i po obitelji svoj društveni zadatak razumijemo da se veoma velik broj najvećih katoličkih učenjaka protivi tome, da se ženama otvori polje političkog rada i političkih borbi. Ovo stajalište zauzimaju iz načelnih razloga.

Međutim kako je su suvremene gospodarske prilike i onako velik broj žena otrgnule od obitelji - iz njezinog naravnog djelokruga - to s tom činjenicom treba računati. Mnoga je žena zbog sadašnjeg kapitalističkog gospodarskog poretka bacena u otlog javnog života i uslijed toga stradava. Stoga je i razumljivo, da se one bore za politička prava, ja pomuć njih žele da same sebe zaštite. Ovo pravo samoobrane i samozastite i za ni ne može niko da se opori.

Međutim, kako su suvremene gospodarske prilike i onako velik broj žena otrgnule od obitelji – iz njezina naravnoga djelokruga – to s tom činjenicom treba računati. Mnoga je žena zbog sadašnjega gospodarskog

poretka bačena u vrtlog javnoga života i uslijed toga stradava. Stoga je i zanimljivo da se i one bore za politička prava jer pomoću njih kane da same sebe zaštite. Ovo pravo samoobrane i samozaštite ne može im nitko da ospori.

No s druge strane ako se svim ženama dade mogućnost političkoga rada, prijeti pogibao da će se žena baciti u političku borbu i zanemariti svoje *bitne* dužnosti i svoju obitelj. Da se s jedne strane uzmogne udovoljiti ovim bitnim dužnostima obitelji, a s druge strane da žena, kao i njezina djeca, budu dovoljno zaštićeni, i tu se među katoličkim sociolozima svijeta već duže vremena zapaža jak pokret koji ide za tim da se uvede takozvano *obiteljsko pravo glasa*.

Ovi katolički sociolozi navode veoma važne razloge koji idu u prilog obiteljskom pravu glasa. Oni vele: država nije skup raznovrsnih pojedinaca, već je ona skup raznih *organskih* jedinica kao što su obitelji, općine, pokrajine, staleži. I ove žive organske jedinice imaju svoj poseban život, svoju posebnu autonomiju, svoje posebne interese. Država nije samo dužna štiti prava pojedinaca i podupirati njihove interese, već je ona isto tako dužna štiti prava i podupirati interese obitelji, općina, staleža. Upravo iz istoga razloga da u državi budu zastupani interesi pojedinih staleža, katolici često (kao i kod nas *Hrvatska pučka stranka*) traže socijalno-gospodarski sabor koji bi donosio gospodarske, financijske i socijalne zakone. Ali isto kao što je stalež naravna jedinica u državi koja mora biti zaštićena, u daleko većoj mjeri je naravna organizirana jedinica obitelj. Zato mnogi katolički sociolozi drže da sadašnje pravo glasa valja na taj način *usavršiti*: ne time da se svim ženama bez iznimke dade pravo glasa, već da se uvede obiteljsko pravo glasa. Udata žena kojoj muž živi ne bi imala to pravo glasa, ali bi za to njezin muž imao jedan glas više, odnosno prema broju djece (u proporciji koja bi se već odredila) imao bi tri, četiri, pet glasova. Na taj bi način obitelj s brojnom djecom, budući da zastupa veću jedinicu, imala veća prava u državi, a s druge strane žena ne bi bila bez potrebe bačena u političku borbu i mogla bi se mirno baviti kućnom upravom i odgojem djece.

A udovica bi naravno u takvu slučaju imala isto pravo glasa prema broju djece kao i njezin pokojni suprug. Isto bi se u tom slučaju punoljetnim djevojkama moglo dati pravo glasa. Naravno, i to ovisi o prilikama u kojima se nalazi narod: o pismenosti žene, njezinu socijalnom odgoju (npr. naše muslimanske djevojke, kako bi one vršile to pravo kada žive u očajnoj socijalnoj okolini).

Ovaj pokret koji ide za uređenjem socijalno-gospodarskih sabora i obiteljskoga prava glasa biva sve jači. Takvi su pokreti, međutim, za

katolike neobvezatni. Katolik može biti i pristaša i protivnik ženskoga prava glasa; pristaša i protivnik obiteljskoga prava glasa, kao što može biti pristaša i protivnik monarhije ili republike; pristaša ili protivnik političke demokracije. Tu svaki katolik ima opravdanu slobodu izbora.

Kao što katoliku nije ostavljeno na slobodnu volju da li će u praksi priznati državu u kojoj se nalazi i hoće li se pokoravati njezinim pravednim zakonima, pa makar on bio u teoriji pristaša republike, u savjesti je dužan – živi li u monarhiji – da radi za opće dobro pokoravajući se zakonima monarhije. Isto tako uvede li se jednom žensko pravo glasa (pa makar žena bila u teoriji protivnica toga političkog prava), pred Bogom je svaka žena izbornica dužna da se tim pravom posluži na korist slobode Crkve i općega narodnog dobra.

Neki dan poslao je kardinal Gasparri u ime Svetoga Oca pismo predsjedniku francuskih *Socijalnih tjedana*. U njemu Sveta Stolica indirektno ističe da je ona iznad svih vremenitih političkih borba koje se vode za ili protiv sudjelovanja žene u politici, ali ako život sa sobom donese sudjelovanje žene u građanskom životu, tada se žena tim svojim novim pravom mora služiti za obranu obiteljskoga života i kršćanskoga odgoja djece i za obranu javnoga ćudoređa (posebice se mora boriti proti pokvarenih običaja kao što je nećedna moda). *No sva ta politička prava (ali nebitna) žena mora tako vršiti da ona i nadalje uzmogne vršiti svoje bitne dužnosti kraljice obitelji*. U toj posljednjoj smjernici Svete Stolice rješenje je svih teškoća. Briga za obitelj središte je svih ženskih interesa; tu brigu ona neće smjeti zanemariti ni onda kada se njezin djelokrug proširi i na političko polje.

A koje je stajalište Katoličke akcije prema političkom feminizmu, prema ženskom pravu glasa? Katolička akcija nije ni za ni protiv ženskoga prava glasa. Ona je poput Crkve izvan i iznad svih vremenitih i čisto političkih nastojanja. Katolička akcija smatra da je svaki onaj politički sistem dobar koji je pravedan i koji koristi općem dobru, koji poštuje kršćansku vjeru i ćudoređe, bez obzira na to bila to monarhija ili republika, imali samo muškarci pravo glasa ili se uvelo obiteljsko pravo glasa ili žensko pravo glasa.

Za žensko pravo glasa katolkinje se imaju pravo boriti izvan Katoličke akcije, ali nipošto unutar liberalnih ženskih pokreta koji pod feminizmom razumijevaju emancipaciju žene od kršćanskoga poimanja svetog, jedinstvenog i nerazrješivog braka. Donesu li kod nas političke prilike sa sobom žensko pravo glasa ili ne, ipak je dužnost Katoličke akcije pobrinuti se da uz onu *bitnu pripravu za poziv žene kao supruge i majke* suvremena djevojka ili žena dobiva potrebnu građansku izobrazbu

tako da se svojim političkim pravima uzmogne poslužiti, kako to Sveta Stolica želi, u korist obitelji, odgoja djece i za obranu javnoga ćudoređa.

Naravno da se i ovaj odgoj žena za građanska prava mora vršiti po napucima biskupa, kako je to i zaključio posljednji međunarodni kongres *Katoličkih žena* u Rimu. Biskupi su oni koji će odlučiti na koji će način naše žene u našim posebnim prilikama znati naći onu potrebnu ravnotežu između svoje bitne i osnovne dužnosti kraljice obitelji i nebitnih, ali važnih novih političkih prava. U Francuskoj su štoviše nedavno sami biskupi pokrenuli osnutak katoličkih građanskih ženskih društava koja imaju poseban zadatak da odgajaju savjesti žena za vršenje novih političkih prava u korist slobode Crkve i javnoga blagostanja domovine.

Ni jedna ženska Katolička akcija ne može svoju sudbinu vezati uz žensko pravo glasa. Svaki takav katolički ženski pokret – jer je katolički – u tom pitanju daje svojim članicama slobodu da budu pristaše ili protivnice ženskoga prava glasa, i to stoga jer Crkva kao i Katolička akcija odobrava svaki politički sistem koji je pravedan i koji radi za opće dobro. No katolkinje imaju pravo da se u političkim organizacijama (koje rade na temelju kršćanskih načela) bore izvan Katoličke akcije za politička prava, ali u okviru božanskih, crkvenih i naravnih zakona te i tu prema smjernicama Svete Stolice. One će prema tome uvijek ostati na stajalištu svetosti, jedinstvenosti i nerazrješivosti braka; one će smatrati obitelj zajednicom u kojoj je po naravnom i božanskom pravu muž glava a žena suradnica; znat će da je prvotni cilj te obitelji rađanje i odgajanje djece.

Po tome će i sva ova politička nastojanja ići za tim da bude učvršćeno domaće ognjište u kojem žena treba izvršiti svoj pravi i bitni životni i društveni zadatak.

To su one granice unutar kojih se uistinu i kreće nastojanje onih katoličkih žena koje se izvan Katoličke akcije bore za građanska prava. No čini se da danas većina katoličkih sociologa drži da će prava žene, a posebice obitelji, na taj način biti najbolje zaštićeni i da će njihovim interesima biti najbolje pomognuto ako se ne uvede čisto žensko pravo glasa, već obiteljsko pravo glasa.

U ovom članku osvrnuli smo se poglavito na ženu kao majku i suprugu. Uloga žene kao odgojiteljice, misionarke, karitativne radnice, intelektualne radnice i one koja se žrtvuje za više ideale dade se lako izvesti ako se materijalno materinstvo prenese na duhovno materinstvo.

KRIST KRALJ DRUŠTVA

***Napomena Uredništva.** - U Arhivu Ivana Merza sačuvana su tri poveća lista ispisana njegovim rukopisom. Stranice su numerirane od 5 do 7. Četiri prve stranice nedostaju. Analizom sačuvanoga teksta lako se ustanovilo da se radi o završnom dijelu njegova članka Krist Kralj što ga je uputio časopisu Za vjeru i dom, glasilu Sveze hrvatskih orlica još 1926., ali nije objavljen za njegova života nego tek 1943. g.! Članak je Merz napisao 1926. g. nakon proslave Jubilarne godine 1925., a u njemu komentira encikliku Quas primas kojom je Papa Pio XI. 1925. g. uveo blagdan Krista Kralja u liturgiju Katoličke Crkve. Marica Stanković objavljujući taj članak 1943. u glasilu Za vjeru i dom (br. 8-9, 1943., str. 3) opisuje zanimljive okolnosti kako se taj članak bio zagubio u uredništvu pa je pronađen i tek tada, tj. 1943. g. se objavljuje u časopisu kojemu je bio namijenjen.*

Premda smo taj članak ponovno objavili u 2. svesku Sabranih djela Ivana Merza, str. 281-282, i to onako kako je objavljen u časopisu Za vjeru i dom 1943. g., ovaj završni dio koji je sačuvan u izvorniku i to ispisan Merzovom rukom, donosimo ponovno točno prema izvorniku. Naime, objavljujući članak 1943. uredništvo časopisa Za vjeru i dom unijelo je neke redakcijske izmjene, neke su rečenice i dijelovi teksta iz originala ispušteni. Budući da nam se barem jedan dio toga originalnog rukopisa do sada sačuvao, objavljujemo taj dio ponovno jer je važan za poznavanje cjelovite Merzove misli o temi kojoj je posvetio cijeli članak.

Članak je bio namijenjen za članice ženske grane Orlovske organizacije – Sveze hrvatskih orlica koje je Merz želio oduševiti za apostolski rad u širenju Kristova Kraljevstva. U prvom dijelu članka koji je objavljen 1943. g. Merz spominje Katoličku akciju koju poistovjećuje s Orlovskom organizacijom pa smo članak ovdje svrstali među skupinu Merzovih rukopisa o Katoličkoj akciji.

* * *

Krist Kralj društva. Nije dosta da mi'
Krista priznajemo Kraljem u privatnom i'
obiteljskom životu, Krist mora da postane
Kraljem i cijeloga javnog života, on je Bog
i Gospodar svega. Pođite na primjer u našu
Bosnu, u ~~tako~~ zvanu Hrvatska društva
u tako zvanu hrvatske čitaonice! Pođite

Faksimil rukopisa Ivana Merza o Kristu Kralju iz 1926. g.

Krist - Kralj društva. Nije dosta da mi Krista priznajemo Kraljem u privatnom i obiteljskom životu. Krist mora da postane Kraljem i cijeloga javnog života; on je Bog i Gospodar svega. Pođite na primjer u našu Bosnu, u pjevačka društva, u takozvane hrvatske čitaonice.

Pođite u sokolska udruženja! Je li Krist tamo Kralj? Idite u naše političke stranke, u naša trgovačka poduzeća, u naš parlament! Je li Krist tamo priznat za Kralja? Krist je tamo zbačen sa svoga kraljevskog prijestolja! U tim sokolskim društvima, u tim hrvatskim čitaonicama uz Boga Krista vlada i kakav lažni prorok, ili možda ni jedan. To ne možemo i ne smijemo dopustiti. Mi smo članice vojujuće Crkve - *Ecclesiae militantis* - svaka je kršćanka vojnica, a poglavito ona koja ratuje pod zastavom katoličkih udruženja. Zato je naša dužnost da posvuda postanemo apostolkama Kristova kraljevstva naglašujući da katolkinja ne može biti članicom onih udruženja gdje se Krist ne priznaje Kraljem. A što se tiče države u kojoj moramo svi biti jer je to nužno društvo, naše nastojanje mora biti da sustavnim odgajanjem naroda težimo za onim idealom što su nam ga pape zacrtali.

I evo, Sveti Otac Papa svojom ~~okružnicom~~
 Okružnicom, koja počinje riječima Quas
primas obvezao nas je, da otsele još junačnije
 poradimo za Kraljevstvo Kristovo, ~~u dušama~~
~~apostolski~~, da ~~u~~ u dušama pojedinaca, u
 obiteljima, u udruženjima, u državi i u cijelome
 ljudskom društvu. Razgledao sam u noćnom
 viđenju I evo u oblacima noći kao Sin čovječji
 dolazao ~~iz~~ ... I dao mu moć i čast
 i Kraljevstvo: svi će ljudi, plemena i jezici njemu
 služiti; moć njegova, moć vječna, koja se
 neće oteti i Kraljevstvo njegovo, koje se ne
 će pokvartiti" (Dan. 7, 13, 14).

I evo, Sveti Otac Papa (Pio XI.) svojom okružnicom koja počinje
 riječima *Quas primas* obvezao nas je da otsele još junačnije poradimo za
 Kraljevstvo Kristovo u dušama pojedinaca, u obiteljima, u udruženjima, u
 državi i u cijelome ljudskom društvu. „Gledah u noćnim viđenjima i gle,
 na oblacima nebeskim dolazi kao Sin čovječji. On se približi Pradavnome i
 dovedu ga k njemu. Njemu bi predana vlast, čast i kraljevstvo da mu služe
 svi narodi, plemena i jezici. Vlast njegova vlast je vječna i nikada neće
 proći, kraljevstvo njegovo neće propasti.“ (Dn 7,13-14)⁴

⁴ Izvadak iz knjige proroka Danijela kojim završava ovaj članak, Merz donosi prema starom
 prijevodu Biblije koji se tada koristio. Mi smo ga ovdje donijeli prema sadašnjem novom
 prijevodu Biblije.

Zagrebački Orlovi i Hrv. Katoličko
pjevačko društvo „Branimir“

priređuju

SVEČANU MATINEJU

U SLAVU KRISTA KRALJA

u dvorani Music-Halla (Nikolićeva ul.) u nedjelju
dne 16. listopada 1927. u 11 sati prije podne na
koju Vas uljudno pozivlju.

PROGRAM:

1. Himna Kristu Kralju, pjeva zbor Hrv. kat. pjevačkog društva „Branimir“ uz pratnju orkestra.
2. Krist - Kralj naroda — gorori dr. Ivo Merz
3. Händel: Concerto grosso br. 8. Svira orkestar
4. Lipp: Kristu Kralju. Sopran solo; gđica Marijana Branković, violina solo: gospodin Dragutin Fiala, uz pratnju harmonija i zbora.
5. M. Pavelić: Kristu Kralju, deklamira Dušan Žanko.
6. Rosatti: Papinska himna, pjeva zbor Hrv. Kat. pjevačkog društva „Branimir“ uz pratnju orkestra.

Po svim hrvatskim krajevima gdje su postojala orlovska društva Orlovi su priređivali svečanu javnu proslavu blagdana Krista Kralja koji je na kraju Jubilarne godine 1925. ustanovio Papa Pio XI. U Arhivu Ivana Merza sačuvana je jedna pozivnica za proslavu toga blagdana 1927. g. u Zagrebu. U programu se vidi da je na Svečanoj Matineji predavanje o Kristu Kralju održao dr. Ivan Merz. Bilo je to svega šest mjeseci prije njegove smrti.

Treći dio

RAZNI SPISI

SADRŽAJ

UVOD u Razne spise - 358

Veći spisi

ŠKOLSKE ZADAĆE 1912./1913. - 360

KATOLICIZAM I NACIONALIZAM - 373

NEISTINE O LURDU - SUD O ZOLI - 411

Manji spisi

Nacrti predavanja - 459

Naš unutarnji život - 459

Pojam i potreba vjere - 465

Bezgrešno začće - 8. XII. - 468

Djevičanstvo - 475

Sv. Bruno i kartuzijanci - 479

Sv. Dominik - 482

Inkvizicija - 484

Razno - 487

Kristov stijeg - 487

Objavljeni spis - 492

Dopisi - Bečki studenti traže Istinu - 492

Testament - 494

UVOD u Razne spise

Trećoj skupini Merzovih rukopisnih tekstova koji se objavljuju u ovom šestom svesku dali smo naslov *Razni spisi*. Većina tih tekstova napisana je u Zagrebu između 1922. i 1928. g. Osim prve skupine tekstova sadržanih u njegovoj školskoj zadaćnici, svi ostali imaju za temu religiozne sadržaje. Budući da su raznovrsni po sadržaju i prema tome ne pripadaju izravno u prethodna dva dijela ovoga sveska, donosimo ih podijeljene u tri skupinu.

Prvu skupinu čine tri velika rada pa su zato stavljeni pod zajednički naslov *Veći spisi*. Tu je najprije njegova školska zadaćnica sa sedam tekstova-zadaća napisanih tijekom šk. godine 1912./1913., kad je Merz bio u 3. razredu (u ono vrijeme 7. razred) gimnazije. To su ujedno i najstariji tekstovi što su od Merza sačuvani. O njihovoj originalnosti opširnije govorimo u Napomeni Uredništva u uvodu u sam spis. Slijedi potom opširna studijska radnja *Katolicizam i nacionalizam* u kojoj prikazuje i komentira zanimljive rezultate jedne međunarodne ankete o temi katolicizma i nacionalizma te ih primjenjuje na naše prilike. Kao treći velik tekst u ovoj prvoj skupini jest Merzov studijski rad o romanu „Lurd“ francuskoga pisca Emila Zole. Na temelju stručne literature kojom se služio, Merz pobija sve neistine koje je Zola iznio u tom romanu.

U drugoj velikoj skupini pod naslovom *Manji spisi* donosimo dvije vrste tekstova. Prvu čine tekstovi koje je sam Merz nazvao „nacrti predavanja“ i sve ih je čuvao u posebnom fasciklu br. 39 svoga velikog Arhiva. U svome odgojno-apostolskom djelovanju kao član vodstva Orlovske organizacije Merz je posjećivao orlovska društva, ali i druga vjerska udruženja koja su ga pozivala da im drži predavanja o temama iz života Crkve, o duhovnom životu i sl. On se za ta predavanja pripremao bilježeći osnovne misli da mu budu podsjetnik. Ta su predavanja bila ne samo informativna, nego i formativna karaktera. Prvo u nizu tih tekstova jest njegovo predavanje o aktualnosti religioznoga života koje je održao početkom 1919. g. svojim kolegama u akademskom društvu *Hrvatska* u Beču. Ovaj je tekst Merz napisao svega nekoliko mjeseci nakon što je došao s bojišta Prvoga svjetskog rata, a u kojem sažima svoje duhovno iskustvo i spoznaje do kojih je došao tijekom rata.

Na kraju ove podskupine donosimo još jedan njegov veoma zanimljiv tekst: to je nacrt-skica pravila za urednike budućega katoličkog

dnevnika o kojem je Merz ozbiljno razmišljao i zalagao se da se i kod nas pokrene, a kojemu je već bio dao ime – Kristov stijeg. Poticaj i uzor za takav pothvat bio mu je francuski katolički dnevnik *La Croix* koji i danas izlazi u Francuskoj. Na kraju donosimo i jedan naknadno pronađeni Merzov tekst *Dopis* što ga je uputio uredništvu časopisa *Život* i koji je ondje objavljen 1920. Pripadao bi među prva dva sveska u kojima se nalaze tekstovi što ih je Merz osobno objavio za svoga života.

Ovi Merzovi raznovrsni tekstovi objavljeni u ovome svesku pokazuju svu svestranost zanimanja Ivana Merza za razne vjerske i društvene teme kao i njegovo iskreno i kompetentno nastojanje da istinom i kršćanskim načelima prožme i javni život.

V e ć i s p i s i

ŠKOLSKE ZADAĆE IVANA MERZA

7. razred (danas 3. razred) gimnazije
šk. god. 1912./1913.

***Napomena Uredništva.** - Kada bismo kronološki poredali i izdavali tekstove Ivana Merza, kako one već objavljene u prvih pet svezaka njegovih Sabranih djela, tako i rukopise koje sada prvi put objavljujemo u ovomu šestom svesku, onda bi ovaj tekst, točnije skupinu tekstova koji slijede, trebalo staviti na prvo mjesto, tj. na početak prvoga sveska!*

U Arhivu Ivana Merza sačuvana je njegova školska zadaćnica za hrvatski jezik iz šk. god. 1912./1913. kada je Ivan pohađao 7. razr. (danas 3. razr.) gimnazije. Ta njegova zadaćnica sa svojim sadržajima jest prvi, odnosno najstariji pisani tekst što nam je ostao od Ivana Merza. Kada je napisao prvu zadaću, bilo mu je 15 god. i 9 mj., a posljednju je napisao kada je imao 16 god. i 5 mj. Svoj Dnevnik, objavljen u četvrtom svesku Sabranih djela, Merz je počeo pisati godinu dana kasnije, tek u veljači 1914. godine, kada je imao 17 god. i 2 mj. Imajući u vidu i činjenicu da je krenuo godinu dana ranije u školu, po ovim njegovim tekstovima iz školske zadaćnice zanimljivo je uočiti visok stupanj njegova intelektualnoga razvoja koji nadvisuje njegovu kalendarsku fizičku dob. Profesor koji je tada predavao Merzu hrvatski jezik bio je dr. Ljubomir Maraković.

U ono su se vrijeme u banjalučkoj gimnaziji školske zadaće pisale obično jedanput mjesečno. Profesor bi zadao temu, a đaci su trebali tu temu pismeno obraditi čime se provjeravalo njihovo opće znanje iz književnosti i ostalih srodnih predmeta. Neke teme profesor je već unaprijed najavio pa su se đaci trebali kod kuće za nju pripremiti i potom je u školi po sjećanju napisati. Zato u zadaćnici na početku ima dodatak je li zadaća „školska“ ili „domaća“.

Od osam zadaća koje su učenici njegova razreda pisali tijekom te šk. godine Merz je napisao sedam. Nedostaje jedna, i to peta po redu. Razlog je vjerojatno bio taj što je Merz ili toga dana bio bolestan ili negdje na

putovanju s roditeljima budući da je češće morao ići u Beč na liječničke preglede.

Merz nije kod svih zadataća stavio datume, nego samo kod nekih pa se na temelju njih može po prilici zaključiti kada su pisane i ostale zadataće.

U desnom kutu u zagradi stavili smo oznaku Ivanove dobi (godine i mjeseca) da se lakše može uočiti koliko je Ivan bio star kada je pisao određeni tekst, što nam omogućuje da lakše uočimo kako je u tako ranoj dobi već zrelo i ozbiljno razmišljao.

Premda na naslovnici zadaćnice stoji da je za „hrvatski jezik“, pravilo je, međutim, u ono vrijeme bilo u banjalučkoj gimnaziji da se polovica zadataća piše latiničnom, a polovica ćirilničnim pismom. Tako se od sedam zadataća u njegovoj bilježnici nalaze tri pisane latinicom, a četiri ćirilicom. Četvrtu zadataću koju su njegovi kolege pisali latinicom Merz nije pisao jer je bio odsutan iz škole. Na kraju svake zadaće, koju je profesor ispravljao crvenom tintom, stoji i profesorova ocjena koju smo također ostavili ispod teksta.

Premda su ovi Merzovi tekstovi u okviru programa školskoga obrazovanja napisani na zadanu temu, a nisu njegovi spontani tekstovi, oni nam i takvi otkrivaju širinu njegove naobrazbe i opće kulture koja nije bila samo plod školskoga odgoja, nego ju je on nadopunio privatnim čitanjem mnogih vrijednih knjiga koje je od mladosti čitao.

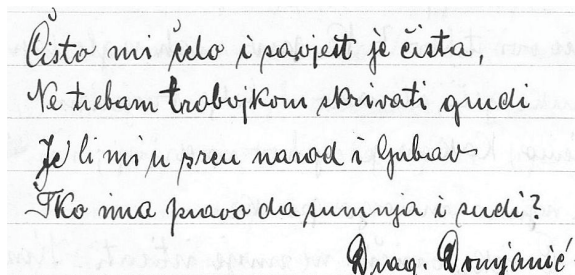
Naslovnica sačuvane školske zadaćnice za hrvatski jezik Ivana Merza iz šk. god. 1912./1913.

(15 god. i 9 mj.)

I. zadaća (domaća)

29. IX. 1912.

(latinica)

Čisto mi čelo i savjest je čista,
Ne trebam trobojkom skrivati grudi
Je li mi u srcu narod i ljubav
Tko ima pravo da sumnja i sudi?
Draž. Domjanić

Kad se objaviše Domjanićeva djela, neke se kritike izraziše da Domjanić nije nikakav patriot jer ne piše rodoljubne pjesme. Vidi se, dakle, da ti kritičari krivo shvaćaju patriotizam. Oni misle da je samo onaj pjesnik pravi rodoljub koji u svakom drugom retku direktno ističe svoju narodnost što potiče druge da za domovinu rade i da budu kao što je i on. Ne, kritičari imaju sasvim krivo mnijenje, što im i Domjanić u svojoj pjesmi *Moj put* veli. Glavna misao ove pjesme glede na rodoljublje izražena je u ovim stihovima:

Čisto mi čelo i savjest je čista,
ne trebam trobojkom skrivati grudi.
Je li mi u srcu narod i ljubav
tko ima pravo da sumnja i sudi?

Što znače ovi stihovi? Na prvi mah izgledaju kao puke riječi, ali ako ih bolje omjerimo, vidjet ćemo kakav je njihov sadržaj; naći ćemo u njima mnogo pouke.

Čovjek se ničim ne smije isticati. Kaže li nam netko sve što znade, reći ćemo da je budala, ili ako se jedna stanovita osoba stane hvaliti kako radi za narod, a na kaputu nosi stranački znak s trobojnicom, što ćemo misliti o tom čovjeku!? Svakako ćemo sumnjati o njegovu značaju jer patriotizam nije ona trobojnica i prazna riječ, nego baš obratno. On je pregaranje, šutnja i dubok osjećaj. Patriot je prije onaj koji o narodu ni riječi ne spominje, negoli onaj koji o njemu mnogo govori. Pravi rodoljub teži i radi za napredak domovine, i to mirno, tiho i potajno. On dušom i tijelom s narodom isto osjeća, iako to nikome ne kazuje.

Kako će mladić postići svoj cilj, kako će on moći nešto uraditi za domovinu? Prvo i prvo mu je da uči i da se bavi lijepom knjigom u kojoj

se upoznaje s raznim značajevima te će i on nastojati da bude kao i oni; težit će za oplemenjivanjem duše. Takvih ljudi treba narod. Oni su pravi rodoljubi koji će se znati da užive u narod; umjet će raditi za nj te će biti zadovoljni i duševno slobodni. Što će im više? Postigli su svoj plemenit cilj: duševno su slobodni. Ovo mnogo znači. Što ima čovjek od toga kada je tjelesno slobodan, a nikome ne smije pogledati u oči!? Duševno slobodni ljudi uživaju plod svoga truda, uvijek su veseli i dobre volje. Oni trobojkom ne skrivaju svoje grudi, a ipak su rodoljubi.

Evo, Heine je bio patriot da mu nema para, iako ga Nijemci proglasiše izdajnikom. Ne samo da on nije hvalio Nijemce, nego ih je upravo napadao i rugao im se. Dapače je govorio da mu njemački jezik reži kada ga čuje. Heine je dobro shvatio zlo političko uređenje Njemačke te ga je zato i ljuto napadao, ali opet se u njegovim pjesmama vidi kakve je on narodnosti. Svaki lik, svaka osoba je čisto njemački tip tako da se u njegovim pjesmama zrcali patriotizam, iako nigdje ne spominje svoju narodnost.

Već na početku rekoh: sve što čovjek radi ne treba govoriti drugome i nitko ga zato neće osuditi jer za ono što je nekome u srcu upisano ne zna nitko. Takvi ljudi koriste domovini dok su joj najveći neprijatelji obično oni koji trobojnicu nose na vidljivom mjestu. Nije potrebno navadati primjera jer je svakome poznato kako je to u Hrvatskoj. Njoj od Mađara ni od Nijemaca ne prijete tolika pogibelj kao od samih Hrvata. Oni su si sami krivi jer ne odgajaju značajeve, nego nasuprot ljude koji sebi pod firmom narodnosti pune kese i hrabre narod na otpor proti neprijatelja dok se oni vladaju kao najveće kukavice.

(dobro)

Kojom prilikom?
Veke se kritike iracise ova Domjanić' ni-
je nikakav patriota, jer ne piše rodoljubne pjesme
Tadi je dakle, da ti kritičari Rivo spac'aju
patriotisan. svi misle, samo je taj pjesnik
prav rodoljub, koji u svakom drugom retku
direktno islicie svoju narodnost, to potiče druge

Faksimil početka prve šk. zadaće Ivana Merza o Dragutinu Domjaniću iz 1912.g. Profesor ju je ispravio i već u prvoj rečenici označio je riječima „kojom prilikom“ da treba nadopuna . U ispravku je Merz nadodao riječi „Kad se objaviše Domjanićeva djela...“.

(16 god.)

II. zadaća (školska)¹

(latinica)

„Čovjek, da unaprijedi svoj narod, treba biti sluga svoje zemlje.“

Josip Kozarac

(Obrazloženo privatnim štivom iz Kozarčevih djela.)

Kozarac, kako je poznato, spada među realiste i u svim djelima zastupa ideju da čovjek treba biti sluga svoje zemlje. Pisac zato idealizira likove koji su zastupnici ove ideje. Lešić je u *Mrtvim kapitalima* njezin pretjerani zastupnik, iako i ideja ima svoju realnu podlogu. Što se tiče ovoga realizma, pjesnik je skoro zašao u ekstrem kao što je i učinio u idealnom risanju pojedinih likova. U čemu se sastoji Kozarčeva ideja, razjasnit ću ukratko.

Čovjek, ako hoće koristiti narodu, mora biti sluga zemlje. To pjesnik primjenjuje na Hrvatsku koja je većim dijelom neplodna. Ovu neplodnu zemlju on nazivlje mrtvim kapitalom; ona je i močvarna i neobrađena i zato je treba isušivati i pretvoriti u plodnu te će tako ona postati živim kapitalom. Da se to uzmogne provesti, trebaju đaci pohađati agronomiju da se upoznaju s modernim poljoprivrednim strojevima, da nauče kako se zemlja zgodno obrađuje te da to znanje iskoriste. Običan seljak obrađuje i iscrpljuje zemlju samo na vrlo primitivan način te zato ona dobro ne rodi, dočim ako mu netko bude pokazivao najzgodnije i najjednostavnije načine u poljoprivrednoj struci, zemlja će donijeti u mnogo kraćem vremenu deset do dvadeset puta veći plod nego prije. Đaci ne bi trebali studirati filozofiju od koje nema praktične vrijednosti. Filozofa i činovnika ima dapače previše te neki ne dobiju ni mjesto i tako se gubi mnogo snage koja bi se mogla iskoristiti da se razumiju u agronomiju. Činovništva u Hrvatskoj ima previše te su na veliku štetu državi, ali ako bi se ljudi bavili agronomijom, bilo bi puno manje činovništva, a drugo zemlja bi se mogla brže unovčiti i to bi bio kolosalan napredak za narod.

Kozarac misli da će se samo na taj način moći pridići materijalno blagostanje naroda te si tako zamišlja buduću generaciju, kao Lešića u *Mrtvim kapitalima*, koji je pravi izvršitelj njegove ideje. Čitavom hrvatskom narodu mora lebdjeti pred očima slika Lešića, svi moramo biti kao i on ako hoćemo unaprijediti svoj narod. *(dobro)*

¹ U originalu nedostaje datum kada je Merz pisao ovu 2. zadaću. Prema datumima ostalih zadaća koje su pisane kasnije, vjerojatno je da je pisana u mjesecu studenom 1912. kada je Merz bio blizu navršenih 16 godina.

(16 god. i 2 mj.)

III. zadaća (školska)²

(ćirilica)

Zdrav duh u zdravu tijelu

Do ovoga je rezultata došlo čovječanstvo već u svom početku. Ljudi već za rana uvidješe da bolje duševno uspijevaju oni koji su zdravi. To ne vrijedi samo za pojedince nego i za čitave narode. Starim Grcima bijaše tjelovježba važan faktor. Njihove olimpijske igre najjasnije pokazuju kako je u njih bio razvijen smisao za zdravlje. Ovo njegovanje tijela urodilo je smislom za ljepotu. Gdje su se nalazili najsavršeniji kipovi? Jamačno u Ateni, moramo odgovoriti, jer se je gimnastici posvećivala velika pažnja.

Grci bijahu za svoje vrijeme na vrhuncu kulture tako da se još danas moramo klanjati njihovim duševnim proizvodima. Renesansa (*renaissance*), nastavak antičke kulture, uvažava njegu tijela. „Znameniti učitelji humanisti vode svoje đake na šetnju da se naužiju svježega zraka te da budu sposobniji za daljnji duševni rad“, veli neki kulturni historičar.

Sadnja generacija uviđa ovakvu potrebu te se i sada u naprednim zemljama gleda na njegu tijela. Sada su i obnovljene olimpijske igre kod kojih se ljudi natječu u raznim vježbama te time nukaju i druge da se za njima povode.

Dovoljno sam istakao da su svi kulturni narodi uvidjeli da je tjelovježba potrebna za duševni razvitak, a sada ću reći koji je direktni uzrok da je u zdravom tijelu zdrav duh.

Tjelovježbom se jača naše mišićje, naša pluća, čisti se krv te postajemo otporni, razni bacili nam ne mogu škoditi jer je naše tijelo postalo imuno. Naravno, ni u ovom se ne smije pretjerivati jer „*all zuviel ist ungesund*“³, kaže Nijemac. Glavna zapovijed trijezne Pitagorine filozofije glasila je: „Budi umjeren.“ I u istinu je tako. Neki (nadri)filozofi kažu: „Tijelo nam je na smetnji duši“ pa onda još k tomu misle: „Ja težim za duševnim razvojem pa poradi toga smijem tijelo zanemarivati.“ Ovakvi se ponajčešće tuže na razne bolesti, a njihov duh smalaksava.

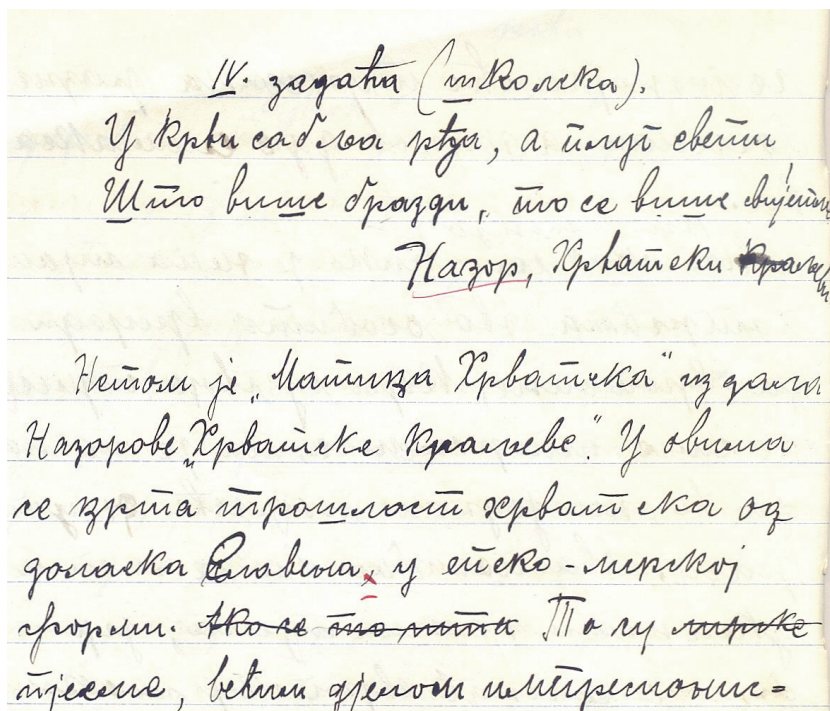
² I ovdje nedostaje datum u originalu. Prema datumima ostalih zadaća koje su pisane kasnije vjerojatno je da je pisana u mjesecu siječnju ili veljači 1913. kada je Merz već bio navršio 16 godina. (Rođen je 16. 12. 1896.)

³ Prijevod: Što je pretjerano, jest nezdravo.

Napomenuo sam kako je njega tijela potrebna. Ovo osobito vrijedi za Europljane koji su svoje tjelesne sile istrošili pa je pogibelj da će oni jednom podleći žutoj rasi. Ova pogibao bi se mogla ukloniti negom tijela jer bi se tada europski element ojačao i mogao bi im se oduprijeti. Statistike zadnjih decenija potvrdile su da se je u zemljama gdje se tjelovježbi posvećuje pažnja broj pomora umanjio, broj poroda uvećao i da su se te zemlje dobro kulturno podigle.

(dobro)

* * *

Faksimil početka četvrte šk. zadaće Ivana Merza o Vladimiru Nazoru (vidi sljedeću stranicu) na temu stihova iz Nazorove zbirke „Hrvatski kraljevi“. Zadaću je Merz prema tadašnjem školskom propisu morao pisati ćirilicom. Ovo je prvi književni susret Merza s Nazorom. Nakon tri i po godine ponovno će se susresti s njegovim književnim djelom, ali u vojsci, o čemu je Merz ostavio opširne zapise u svome Dnevniku. (14.IV. – 12.VI.1916.)

(16. god. i 3 mj.)

IV. zadaća (školska)

1. IV. 1913.

(ćirilica)

**U krvi sablja rđa, a plug sveti
što više brazdi, to se više svijetli.**

Nazor, Hrvatski kraljevi

Nedavno je Matica hrvatska izdala Nazorove *Hrvatske kraljeve*. U njima se crta hrvatska prošlost od dolaska Slavena u epsko-lirskoj formi. To su pjesme većim djelom impresionističke, a kada se sve cjelovito uzmu, onda nam daju epopeju. Većim dijelom se opisuju bojevi te je u njima već između seljaka i vojnika došlo do svađe. Svaki tvrdi da je njegov zanat uzvišeniji dok ne dođe kralj Krešimir rješavajući svađu riječima:

U krvi sablja rđa, a plug sveti
što više brazdi, to se više svijetli.

Mudri Krešimir uvidio je dobro čemu vodi dugotrajni rat. „Sablja rđa“, veli on, a ne postaje svjetlija. Ovo potvrđuje historija. Da nije bilo velikoga tridesetogodišnjeg rata, Europa bi bila daleko naprednija negoli je sada. On je čitav kulturni život unazadio.

Zašto da pišem o onome što je nekad bilo kada mi sadašnjost pruža dobrih dokaza? U balkanskom ratu Bugari su se hrabro borili i oteli mnogo zemalja, ali se okoristili nijesu. Naprotiv, rat im je uništio cvijet inteligencije, ubio tri kipara svjetskoga glasa. Rat ih je toliko zadavio da nijesu dospjeli da obrade zemlju te im sada prijete velika pogibao da će njihovom zemljom zavladati glad.

Naravno, iz toga ne slijedi da je rat nepotreban, ali dugi ratovi koji hoće neprijatelja do temelja uništiti svakako su pogibeljni. Zemlje koje odavna nijesu vodile ratove cvjetaju. Mala državica Belgija plovi u izobilju, a ljudi se ne sjećaju da je ona ratovala.

Plug i motika treba da je svakom narodu svetinja; ona, a ne sablja, vodi ga do blagostanja, ona mu pokazuje put sreći. Dobro je to znao veliki hrvatski pjesnik Preradović; on je u svojoj drami *Kraljević Marko* svom narodu pokazao put kojim treba ići ako hoće da postane ravan drugim kulturnim narodima.

(vrlo dobro)

VI. zadaća (domaća)⁴

(latinica)

Dubrovnik u povijesti i u književnosti

Sasvim na jugu Dalmacije izdiže se iz mora lijepi Dubrovnik. Čitave godine vrve stranci po ulicama njegovim te se naslađuju bujnošću prirode. Ona je uistinu ovdje božanstvena. Naranče i limunovi, lovor i mirta i sve ostale južne biljke se tu nalaze. Na čitavom Jadranskom moru nema tako lijepa grada kao što je Dubrovnik; dapače sami Mleci, čija je ljepota na glasu, nemaju tako lijep prirodni položaj. Tu nema velikih zgrada i sjajnih historijskih spomenika, nego je sve maleno i prilično novo. Osim nekoliko zgrada putnika ništa ne podsjeća na njegovu sjajnu prošlost. Srednji vijek je doba velikih nemira i malih državica. Jedina velika država bilo je Istočno Rimsko Carstvo koje je na zapad sezalo sve do Jadranskoga mora. Za provala Slavena u sedmom vijeku gradovi na moru budu razoreni, a među njima i naseobina Epidaurus. Bjegunci ovoga grada sagrade deset kilometara sjevernije Ragusium ili Dubrovnik. Slaveni koji nastaniše grad primiše blagotvornu rimsku civilizaciju i stadoše se kulturno dizati. Okolina Dubrovnika bila je nerodna te su stanovnici bili prinuđeni da se bave trgovinom. Postadoše mornari, a podržavahu veze sa susjednom italskom obalom. Dubrovnik se je pridizao, a kada 1205. dođe pod mletačko gospodstvo, sudjelovao je u trgovini s Levantom. U to se doba on ugleda u Veneciju; podiže kulturne ustanove, uređuje aristokratsku upravu s knezom na čelu. On je već tako bogat da kupuje bližnje otoke te svoj teritorij povećava. Glavna mu je težnja za miroljubivošću. Vidimo ga gdje izmiruje Dušana Velikoga sa Stjepanom Kotromanićem te za nagradu dobiva Ston i Pelješac. Kada je Lajuš Veliki⁵ oteo Mlecima Dalmaciju (1358.), stavlja se on kao mudar političar pod okrilje jačega, plaća mu danak te se samostalno razvija. Nakon bitke na Mohačkom polju preporuča se on pobjedniku sultanu, obeća mu dar od nekoliko hiljada dukata te bude opet

⁴ Ni ova zadaća nema oznake datuma. Pisana je ili koncem travnja ili početkom svibnja 1913. Peta zadaća koja bi trebala prethoditi ovoj, u bilježnici nedostaje. Vjerojatno je Merz toga dana bio odsutan iz škole (zbog bolesti ili putovanja).

⁵ Ludovik I. Anžuvinc (Lajuš Veliki) bio je u to vrijeme kralj Mađarske, Poljske, Hrvatske i Slavonije.

samostalan. U ovo doba trgovina je na vrhuncu; on prevozi sirovine s balkanskoga poluotoka u Italiju, a iz nje izvozi industrijsku robu. Pošto su ljudi imali dosta novca, nijesu se morali brinuti za kruh, nego su se mogli baviti umjetnošću. Oni su pomorci, upoznavaju se u svijetu s raznim modama te ih kod kuće uvađaju. Tu ima trubadura koji slave ljepotu gospođa na onaj isti način kao što to rade u Provansi. Oni se počinju narodno pridizati i njegovati hrvatsku pjesmu.

U Italiji se je rodila renesansa i humanizam, a i Dubrovčani su humanisti; bave se antiknom knjigom, prevađaju ju je i stvaraju razne umotvorine po klasičnim uzorcima. Sadržaj za klasične i legendarne motive crpu iz domaćega života. Kao što je npr. Vetranić u *Posvetilištu Abrahamovu* ocrtao dubrovački pastirski život. U Italiji je bila raskalašenost velika, tako je bilo i u samom Dubrovniku. U literaturi koja je ogledalo vremena zrcali se taj život. Nalješkovićeve maskarade su tip ovakvih djela.

Dubrovčani ljube svoj grad; oni su svjesni svoje kulturne visine. Pjesnici svoj grad slave i pjevaju himne njegovoj slobodi. Gundulićeva *Dubravka*, najbolja hrvatska pastirska igra, glorifikacija je dubrovačke slobode. Isti Gundulić u svom epu *Osmanu* uzvisuje na nekoliko mjesta Dubrovnik. Vojsku Poljaka vodi zaštitnik Dubrovnika sv. Vlaho jer:

*Ne boji se tko pravu vjeru
ima u Boga višnjega gòri.*

Sv. Vlaho je personifikacija dubrovačke ideje. Njegova kultura vodi kršćane Poljake i ona pobjeđuje Turke. U VIII. pjevanju pjesnik slavi gostoprimitstvo Dubrovnika. Đurđu, raškom knezu, prijela je pogibelj od sultana te se zato sklone u miroljubivi Dubrovnik. Sultan zaprijeti gradu da će ga razoriti ako mu ne izruči Đurđa. Dubrovčani to ne htjedoše, a sultanu se svidje ova velikodušnost te poštedi malu Republiku.

Drugi hrvatski klasik stvorio je hrvatsku dramsku *Eneidu*. Doveo je postanak Dubrovnika u svezu s bogovima, a pošto je protureformacija uhvatila jak korijen, i s jednim kršćanskim svecem. Dubrovačkoga (slavenskoga) kralja Petrislava otjera brat, a ovaj ode u Rim, oženi se s rimskom plemkinjom koja potječe od bogova, dobije sina te unuka Pavlimira, koji se vrati na dalmatinsku obalu da sjedne na djedovo prijestolje. Srđ, nasljednik sv. Ilara, pomogne mu da svlada paklene sile te sagradi grad Dubrovnik koji će imati sjajnu budućnost.

U ovo doba bio je Dubrovnik na vrhuncu svoje slave, ali ga žalibože velika nesreća snađe: 1667. g. potres razori grad. Palmotić je opjevao taj potres u djelu *Razoren Dubrovnik* bez ikakve umjetničke vrijednosti. Potres je bio smrtni udarac Dubrovniku. Pridići se više nije mogao jer je

europska trgovina dobila nov smjer, a Sredozemno more je izgubilo prijašnju vrijednost. Dubrovnik doduše ostade slobodan do Napoleonova dolaska 1806. g. On ukinu Republiku 1808. To ukinuće nije bio nikakav strašan udarac, ali pjesnička narav Ive Vojnovića to je drugačije shvatila. On – pjesnik – kome se prošlost i budućnost čini kao sadašnjost, prenio je u svojoj *Dubrovačkoj trilogiji* sve osobine i ljepote dubrovačkoga života u doba 1808. g. te je time pad ovoga grada prikazao veličanstveno strašnim. Godine 1811. pripade Dubrovnik našoj monarhiji gdje se dan-danas svojom kulturom ne razlikuje od ostalih dalmatinskih gradova, a dobrano zaostaje za kulturnim gradovima europskim.

Drugačije nije moglo biti; nitko na svijetu tome nije kriv. I Dubrovnik se morao pokoriti velikom prirodnom zakonu koji je prvi izrekao filozof Heraklit i koji kaže da „sve teče“. Jedina je ljepota prirode koja još podsjeća na onaj stari Dubrovnik. Ali još ima nešto nevidljivo što je ostalo i što će uvijek ostati, a to su duševna djela Dubrovčana. Ova sjaje kano luči u tami prošlosti, rasvjetljavaju i rasvjetljavat će stazu kojom trebaju stupati budući naraštaji Hrvata.

(vrlo dobar)

VI. Zadaća (domaća).
Dubrovnik u povjesti i u Rujževnosti.
Savin na jugu Dalmacije ispod se is mora
lijepi Dubrovnik. Pitave godine sve strani po ulicama
te se nasladuju bijnošću par prirode. Ona je u istinu
ovdje božanstven. Karanče i limunovi, lovor i mirto
i sve ostale izvane biljke se tu nailaze. Na pitavom
Jadranskom moru nema tako lijepog grada, kao što
je Dubrovnik, dapače sami Mleci, čija je ljepota na
glasu, nemogu tako lijep prirodni položaj. Tu nema

Faksimil početka šeste šk. zadaće Ivana Merza o Dubrovniku. (Vidi str. 368)

(16. god. i 5 mj.)

VII. zadaća

(ćirilica)

U jednom srcu cio svemir ima u jednoj suzi ima svijet cio.

Jovan Dučić

Čitav svemir, čitav svijet i sve uopće se razvija po najidealnijim prirodnim zakonima. Sve što se je stvorilo i sve što jest mora biti baš onako kako jest. Sve je opravdano; dobro je potrebno, baš kao i zlo jer ono opet vodi dobru. Uzimamo čovječju narav: ona je u svojoj nutrini dobra, ali ima u njoj i dosta zla, kao što su strasti i drugo. Ove su strasti potrebne da se u nama dobro usavrši. Mi se borimo proti strasti jakom voljom i tako dobru stranu podižemo.

Svi smo ljudi jednaki jer smo svi djeca velike prirode. Nema ni jednoga čovjeka koji bi samo zlo osjećao i to nas ljude zbližava. U našim srcima su skoro sasvim ista čuvstva, u svima je osjećaj za sve što je lijepo. Zato nam je razumljivo što se osobito divimo pjesničkim djelima. Pjesnik nama iz duše piše, on nam naša vlastita čuvstva govori.

Grillparzer veli: „*Der Mensch ist eine Welt im Weltall*“⁶ i to se sasvim podudara s Dučićevim stihovima. Gledamo li prirodu s filozofskoga stanovišta, vidimo da joj je glavni princip ljubav. Jedna prirodna sila potpomaže drugu. Jedna se zvijezda uklanja drugoj u svom putu, a sve se kao djeca oko matere ne udaljuju od sunca. Ima li uzvišenijega primjera za veliki ljubavni sistem? Isto je tako među ljudima, dapače je taj ljubavni sistem još savršeniji. Mi smo prirodna bića koja imamo još razum i čuvstvo. Jedno biće ide drugom na ruku, jedno dijeli osjećaje drugoga. Pa što bi bili ljudi bez osjećaja! Bile bi puke mašine, bili bi samo sredstva velikoj prirodi.

Najljepša duševna djela stvorio je osjećaj. Literarna kao i slikarska, skulpturna kao i arhitektonska djela, sve su to plodovi našega osjećaja. Naš estetski osjećaj moramo mi i sami usavršavati da nam život bude lijep. Ako to hoćemo da postignemo, ravnajmo se glasovitim Schillerovim stihovima koji kažu nešto što i naš naslov:

*Doch der Mensch in ihrer (Natur) Mitte, - soll sich an den Menschen reihn
und allein durch seine Sitte - kann er frei und mächtig sein.*⁷

⁶ Prijevod: Čovjek je jedan svijet u svemiru.

⁷ Prijevod: No i čovjek usred prirode - treba stati uz čovjeka
jer jedino po svom vladanju - on može biti slobodan i jak.

(16 god. i 6 mj.)

VIII. zadaća (školska)

27. VI. 1913.

(ćirilica)

Zakoni nam daju slobodu

Pročita li se ova rečenica, izgleda nam na prvi pogled nevjerovatna. Očekivalo bi se da nam zakoni oduzimaju slobodu jer nam oni govore što i kako ćemo raditi i zabranjuju da im se protivimo. No promozgamo li ove riječi, vidjet ćemo da su silno duboke i da nam mogu služiti kao putokaz u životu.⁸

U svakom čovjeku ima raznih poriva, a nad svima stražari naša savjest. Ona određuje što je dobro i vidi što je zlo; ona nam daje zakon kako ona hoće, onako mi moramo da činimo. Držimo li se naših duševnih zakona, radit ćemo dobro; bit ćemo slobodni. Je li nam išta potrebnije od duševne slobode? Mi smo zadovoljni i sretni te stupamo kroz svijet kano da je naš. Nikako se ne bojimo i smijemo svakom pogledati u oči.

Državni se sudbeni zakoni u svojoj biti ne razlikuju od naših moralnih, ali oni uza sve to još i zahtijevaju tjelesnu slobodu. Dok se ovi zakoni nijesu slušali, izgubili su mnogi ljudi svoju tjelesnu slobodu. Pogledamo li Njemačku u 13. vijeku, vidjet ćemo da je tamo jadno stanje. „Raubritteri“ su preoteli mah, ne slušaju zakon te plijene i zatvaraju nevine ljude. Danas je to sasvim drukčije. Zakon vlada, sve se ravna po njemu te je svakom zajamčena lična sloboda.

Tjelesna sloboda ipak zaostaje za duševnom. Što ima onaj čovjek koji je lično slobodan, a duševno zarobljen? Bježi od svijeta, svoje poglede krije i nesretan je samo zato što se nije držao duševnoga zakona. Zato se mora čovjek ravnati po onome što mu nutrina kaže ako hoće da postigne svoju svrhu.

⁸ Ovaj prvi odlomak u originalu je prekrizhen. Unatoč tome mi smo ga ovdje donijeli jer nam dodatno ilustrira Merzovo razmišljanje o toj temi.

KATOLICIZAM I NACIONALIZAM

Rezultati jedne međunarodne katoličke ankete

Napomena Uredništva. - Nakon što se vratio u Zagreb, Merz je budno pratio katolička gibanja u susjednim zemljama, posebice u Italiji, Francuskoj i Njemačkoj. I sam je bio pretplaćen na neke strane katoličke časopise odakle je dobivao svježije informacije. O nekim aktualnim temama i događajima koji su se ondje zbivali obavještavao je hrvatsku javnost. Slični problemi s kojima su se susretali organizirani katolici u drugim zemljama počeli su se pojavljivati i u Hrvatskoj. U vrijeme između dva svjetska rata bila je i kod nas veoma aktualna tema rodoljublja, nacionalizma i njegova odnosa prema vjeri i Crkvi. Stvar je bivala još aktualnijom i još se više potencirala s obzirom na uvjete u kojima je bio prisiljen živjeti hrvatski narod u tadašnjoj umjetno stvorenoj državnoj tvorevini – velikosrpskoj kraljevini Jugoslaviji.⁹

Kako bi unio što više svjetla u tu problematiku kod nas, Merz je u ovome svom opširnom tekstu prikazao što je o toj temi pisao ugledni francuski katolički časopis *Les Lettres* koji je početkom 1923. godine proveo međunarodnu anketu o odnosu katolicizma i nacionalizma. U samom uvodu Merz najprije navodi pitanja na koja su poznate osobe iz javnoga života iz različitih zemalja bile pozvane odgovoriti, a potom donosi njihove najzanimljivije odgovore. Premda je ovaj tekst Merz sastavio gotovo prije sto godina, on ništa ne gubi od svoje aktualnosti. Iz datuma jednoga članka iz francuskog dnevnika *La Croix* čiji izvadak Merz prilaže ovome svome radu (vidi *Napomenu Uredništva* na kraju ovoga teksta) zaključuje se da je ovaj rad Merz pisao koncem 1924. g.

* * *

⁹ Vidi knjigu: Prof. dr. Rudolf Horvat, *Hrvatska na mučilištu od 1918. do 1941.* Izdalo: Kulturno-historijsko društvo „Hrvatski rodoljub“, Zagreb, 1942., str. 647. Ovu je knjigu nakon pedeset godina kao pretisak izdanje ponovno objavila *Školska knjiga* 1992. u jeku Domovinskoga rata.

S A D R Ź A J

UVOD

I. MEĐU KATOLICIMA NEJASNI POJMOVI - 377

II. ŠTO SVE ZDRAVI NACIONALIZAM NIJE - 379

III. ZDRAVI NACIONALIZAM - 380

1. Zašto nije uvijek posve čist
2. Teološko i filozofsko stajalište
3. Praktične posljedice zdravoga nacionalizma
4. Uvjeti za njegovo zdravlje
5. Zaključna riječ o zdravom nacionalizmu
6. Narod ima pravo ratovati

IV. NEZDRAVI NACIONALIZAM - 387

1. U teoriji
2. Narodne crkve – povratak poganstvu
3. U suvremenoj praksi – uopće
4. U suvremenoj praksi – među katolicima

V. NEZDRAVI INTERNACIONALIZAM - 401

VI. POSLJEDICE POREMEĆENOGA KRŠĆANSKOGA PORETKA – 403

VII. RIM – JEDINI SPAS ČOVJEČANSTVA - 405

ZAKLJUČAK - 408

UVOD

Rezultati jedne međunarodne katoličke ankete

Odlični francuski katolički časopis *Les Lettres* proveo je početkom 1923. godine internacionalnu anketu o temi odnosa katolicizma i nacionalizma (*Le nationalisme et la conscience catholique*). Najvažnije katoličke ličnosti Europe i Amerike poslale su odgovor na sljedeća pitanja:

1. Njihovi nazori o nacionalizmu uopće, o njegovu idejnom sadržaju s obzirom na katolicizam, o njegovu odnosu prema principu narodnosti koji više od jednoga stoljeća snažno djeluje na europsku politiku, a osobito na versailleski i saint-germainski mir itd.

2. Što misle o njegovu moralnom i vjerskom utjecaju u vlastitoj zemlji i na koji ga način ljudi tamo posebice prosuđuju.¹⁰

Na ova je pitanja stiglo oko sedamdeset odgovora. Među najpoznatijim ličnostima koje su se odazvale pozivu spominjemo ove: nadbiskup Ivan Šarić, Matrindale, Cathrein, SJ, Dunin-Borkowski, Förster, SJ, Dutroit, Pesch, Don Sturzo, Meda, Goyau, Reynold i mnogi drugi. *Les Lettres* su cijelu godinu donosile razne odgovore, a izišli su i u posebnoj knjizi (Edit. Ares). *Documentation catholique* (od 9. II. 1924.) posvetila je ovoj temi cijeli jedan broj navodeći pet odnosno šest grupa odgovora:

1. *Teolozi i filozofi*: R. P. Yves de la Brière, SJ,¹¹ M. l'Abbé Van den Hout¹², J. Chevalier¹³

2. *Pravnici i sociolozi*: M. Louis le Fur¹⁴, John Ryan¹⁵

¹⁰ *Documentation catholique* od 9. II. 1924., str. 329.

¹¹ Yves de la Brière, SJ, profesor na Katoličkom sveučilištu u Parizu i urednik časopisa *Etudes*. Jedan od najučtenijih francuskih isusovaca. Njegova crkveno politička djela *Les lutttes présentes de l' Eglise* opće su poznata.

¹² Vlč. R. G. van den Hout, glavni urednik *Revue Catholique des Idées et de Faits* (Belgija).

¹³ J. Chevalier, sveučilišni profesor u Grenobleu.

¹⁴ Louis de Fur, profesor Pravnoga fakulteta u Rennesu.

¹⁵ John Ryan, profesor moralne teologije na Washingtonskom sveučilištu, surađuje u mnogim američkim i irskim katoličkim časopisima. Uživa veoma velik ugled u zemljama gdje se govori engleski, i to među protestantima i katolicima. Na glas je došao po svojoj disertaciji *Le salaire vital (Plaća potrebna za život)*. Njegovo je ime prodrlo u široke slojeve nakon bučne polemike s jednim socijalističkim vođom o temi *Socialism, promise or menace? (Socijalizam, obećanje ili prijetnja)*. Njegova posljednja knjiga govori o odnosima Crkve i države, a njegovo djelo *Distributive justice* postalo je klasično. Velikim dijelom on je 1919. godine nadahnuo program takozvane „rekonstrukcije“ koji su ostvarili američki biskupi.

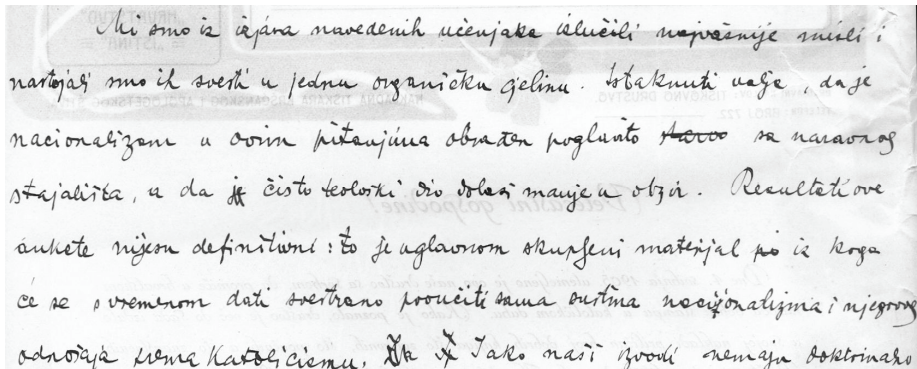
3. *Političari*: Don Luigi Sturzo¹⁶, Franjo Potocki¹⁷

4. *Historičari i politički kroničari*: Baron Seillère¹⁸, Rene Pinon¹⁹

5. *Književnici*: Shane Leslie²⁰, Gonzague de Reynold.²¹

6. U šestu grupu uvršteni su urednik revije *Les Lettres*, g. Gaetan Bernoville, i g. Maurice Vaussard, koji je organizirao i vodio cijelu anketu.

Mi smo iz izjava navedenih učenjaka izvukli smo najvažnije misli i nastojali smo ih svesti u jednu organičku cjelinu. Istaknuti valja da je nacionalizam u ovim pitanjima obrađen poglavito s naravnoga stajališta, a da čisto teološki dio dolazi manje u obzir. Rezultati ove ankete nisu definitivni. To je uglavnom skupljeni materijal iz kojega će se s vremenom dati svestrano proučiti sama suština nacionalizma i njegova odnosa prema katolicizmu. Iako naši izvodi nemaju doktrinarno značenje jedne papinske enciklike, to su ipak u njima izraženi nazori suvremene katoličke znanosti. Katolici će se okoristiti iznesenim rezultatima i nastojat će prema njima uskladiti svoje djelovanje.

Mi smo iz izjava navedenih učenjaka izvukli najvažnije misli i nastojali smo ih svesti u jednu organičku cjelinu. Istaknuti valja da je nacionalizam u ovim pitanjima obrađen poglavito s naravnoga stajališta, a da je čisto teološki dio dolazi manje u obzir. Rezultati ove ankete nisu definitivni: to je uglavnom skupljeni materijal iz kojega će se s vremenom dati svestrano proučiti sama suština nacionalizma i njegova odnosa prema katolicizmu. Iako naši izvodi nemaju doktrinarno

Faksimil završetka Uvoda u djelo o Katolicizmu i nacionalizmu

¹⁶ Don Luigi Sturzo, poznati osnivač talijanske Pučke stranke.

¹⁷ Grof Franjo Potocki, jedan od najdubljih poljskih novinara. Suradnik *Czasa*.

¹⁸ Ernest Seillière, član Instituta, najvišega francuskog znanstvenog zavoda.

¹⁹ René Pinon, profesor na Visokoj političkoj školi u Parizu i suradnik *Revue des Deux Mondes*.

²⁰ Shane Leslie, urednik *Dublin Review*. Njegova biografija *Manninga* spada među najbolja djela ove vrste. Pjesnik i novinar, poznat je u Irskoj, Engleskoj i Americi.

²¹ Gonzague Reynold, poznati švicarski književnik, dekan Bernskoga sveučilišta. Švicarska ga je vlada imenovala kao suradnika Komisije intelektualne kooperacije u *Društvu naroda*, gdje sjedi uz Bergsona, Einsteina, g. Murraya.

I. MEĐU KATOLICIMA VLADAJU DANAS NEJASNI POJMOVI O NACIONALIZMU

Svjetski je rat bio dobrim dijelom posljedica nacionalnih antagonizama. Katolici su se međusobno borili u mnogim zemljama za nacionalne ideale, a mnogi su pojedinci naprosto tvrdili da je katolicizam hereza. Zato je od velike važnosti bilo da sami katolici taj problem uzmu u pretres. Piše Vaussard:

„Među problemima koji se danas nameću katoličkoj savjesti u cijelom svijetu nema vjerojatno važnijega od *nacionalizma*. Bit se je ove riječi do sada prosuđivala skoro uvijek sa stajališta neposrednoga političkog interesa. U nekim zemljama *mnogi katolici osobito vole ovu riječ*, a drugi opet tvrde da je nacionalizam posljedica obnove poganskih i amoralnih ideja i da se on protivi samom pojmu kršćanske civilizacije. Jedna je belgijska revija²² nedavno formulirala ovo naziranje u jednoj karakterističnoj rečenici: 'Nacionalizam će biti doskora osuđen kao hereza.'²³

Razlog ovom nesporazumu među katolicima bit će jamačno taj što *značenje* same riječi nije posve *određeno* tako da se često protivne stvari razumijevaju pod istim izrazom:

„Generički je smisao koji tvori zajedničko obilježje svih posebnih oznaka nacionalizma tako neodređen da u sebi može *istodobno sadržavati dobre i loše stvari* i da, sam po sebi, ne može postati predmetom određene i ozbiljne diskusije.“²⁴

Sličnu misao izriče i urednik *Lettresa* koji je nastojao izvući *temeljnu misao svih odgovora*:

„Iz mnogih primljenih odgovora čovjek dobiva dojam da se svatko ustručava osuditi nacionalizam i to ne radi samoga predmeta, već *poradi riječi*. Stvar ovako stoji: riječ smeta jer su u praksi i zlorabom *nacionalizam* i *patriotizam* međusobno pomiješani. Zato se sa svih strana traži jedna nova riječ. Govoreći o nacionalizmu mi smo se služili (u ovoj anketi) uobičajenom riječi koja izražava *za nuždu* jednom opravdane želje, a drugi puta izrode nacionalnoga osjećaja.“²⁵

Ima više razloga, a glavni je taj što se ne može ni posve točno reći što je to narod i što se u raznim stoljećima razumijevalo pod nacionalnom idejom:

²² La Revue catholique des Idées et des Faits.

²³ Le nationalisme et la conscience catholique, Vaussard, str. 328.

²⁴ *Isto*, De la Brière, str. 330.

²⁵ *Isto*, Bernoville, str. 377.

„Ako je nacionalna ideja stara, moderni nacionalizam potječe od Francuske revolucije i individualističke filozofije 18. stoljeća.“²⁶

„*Nacija* je uostalom ljudska zajednica koju je teško definirati jer joj ni jedinstvo jezika, a ni jedinstvo rase nije bitno. Povijest u prvom redu stvara ove široke zajednice tvoreći u pojedincima koji je tvore jednu zajedničku svijest. To se zbiva ili zajedničkim osvajanjem u početku razvoja ili dragovoljnim zajedničkim životom. To se zbiva na svaki način poradi životnih borbi bok uz bok, zbog ugodnih i teških časova proživljenih rame uz rame, a najčešće i srce uz srce.“²⁷

U zabludi su prema tome oni koji bi tvrdili da su narod i nacionalizam nešto stalno, nepromjenjivo:

„*Nacionalizam nema u sebi ništa apsolutnoga ni nepromjenjivoga*. On je osnovan kao što je to bio u srednjem vijeku feudalni sistem, na jednom ugovoru. On je sredstvo da se uzmogne uspostaviti red kod vladanja nad ljudima. On državama daje bazu i to realnu, jezičnu, rasnu, a osobito historijsku i moralnu.“²⁸

Dodajmo još k tome sljedeću misao koju Don Sturzo koncentrira u sljedećoj rečenici: „*Ekonomski proces dolazi prije političke evolucije*.“²⁹

„*Nazori današnjih ekskluzivnih nacionalista ne počivaju na solidnim povijesnim činjenicama. Nacionalisti koji vjeruju u trajnu određenost i apsolutnost nacije kao da ne poznaju posve povijesni razvitak rodoljubne ideje i političkoga jedinstva naroda. Svaka je moderna nacija izišla iz rastvorbe malih domovina* koje su se poistovjećivale s općinama, slobodnim gradovima, feudalnim središtima, kneževinama i kraljevstvima s lokalnim dinastijama. Poradi neprestana proširenja svojih granica, zbog uvijek većega i neposrednijega sudjelovanja ljudi, kasta, slojeva u javnim vlastima došli smo do tvorbe modernih demokratskih država kod kojih se je istodobno s idejom naroda mogao roditi i pojam narodnosti.“³⁰

Iz ovoga također slijedi da svi narodi nisu uvijek zreli da tvore samostalnu, neovisnu državu:

„*Po mišljenju msgr. Lutoslavskoga, Poljaka, potreban je stalan stupanj civilizacijskoga razvoja da jedan narod s punim pravom može zahtijevati da tvori jednu suverenu državu. Ima odviše mladih naroda da bi mogli razborito težiti za narodnom neovisnošću i tvoriti autonomne države*.“³¹

²⁶ Isto, Pinon, str. 348.

²⁷ Isto, Seillère, str. 346–347.

²⁸ Isto, Pinon, str. 348.

²⁹ Isto, Don Sturzo, str. 344.

³⁰ Isto, Don Sturzo, str. 343.

³¹ Isto, Vaussard, str. 359.

II. ŠTO NIJE ZDRAVI NACIONALIZAM?

Iz navedenih smo citata vidjeli da je nacionalizma plod historijskoga razvoja i da po tomu mora imati zdravu jezgru. Bog je naime učinio čovjeka socijalnim bićem koje neprestano traži bolje uvjete za život. No da lakše uzmognemo izvući zdravu jezgru nacionalizma, pokazat ćemo ukratko što sve nacionalizam nije.

„*Zdravi nacionalizam nije imperijalizam; imperijalizam u sebi uključuje više ili manje jasnu predodžbu o političkom ili ekonomskom gospodarstvu jedne države nad drugim teritorijima, drugim narodima, drugim državama. Makar bi se nacionalizam mogao lako izroditi u imperijalizam, ipak treba oba ova pojma dobro razlikovati. Nacionalizam i imperijalizam dvije su različite stvari.*“³²

„Ljudi su, uostalom, često u napasti da poistovjete nacionalizam s famoznom teorijom o principu samoodređenja naroda. Ova nam se identifikacija čini zaista netočnom i krivom. Svaki će nacionalizam, doista, usvojiti, ako mu se pruži prilika, sve one zahtjeve koji počivaju na principu samoodređenja naroda. Ali će nacionalizam postojati i u zemljama gdje ovaj princip neće biti predmetom nikakve posebne prepirke. S druge strane će u zemljama, gdje će se javno na tome raditi da se političke granice države pokrivaju s jezičnim područjem narodnoga stanovništva, i mnoge druge stranke potpomagati ovaj pokret osim one koja se naziva 'nacionalističkom'. To su učinile npr. sve liberalne stranke Italije i Njemačke kada su obje ove zemlje ostvarile svoje političko jedinstvo. Nemojmo zato uvoditi princip naroda u bitni i ograničeni pojam nacionalizma.“³³

„*Posve je jasno da je 'nacionalizam' rođak 'patriotizmu', ali ipak su to dvije posebne stvari.* Svi građani i sve stranke jedne te iste zemlje, osim internacionalista, posve jasno pristaju uz patriotizam, ali samo je jedan dio između njih pristaša nacionalizma. *Patriotizam* je moralna krepost koja hoće da ispuni sve zahtjeve koje na nju stavlja domovina i da joj iskaže *sva svjedočanstva ljubavi koja zavređuje*. *Nacionalizam* kao da je politički sistem u vođenju državnih poslova kojem je prvotni cilj *veličina i interes naroda*. Među poslove se patriotizma može ponajprije ubrojiti ostvarenje ovoga ili onoga ideala koji pripomaže materijalnom i moralnom blagostanju zemlje kao npr. plemenitije bratstvo, bolja socijalna pravednost, ali je po shvaćanju nacionalizma temeljna dužnost

³² *Isto*, De la Brière, str. 330.

³³ *Isto*, De la Brière, str. 330–331.

prema domovini raditi na tome da se *pospješi njena politička veličina i moć kao naroda*.³⁴

„Patriotizam se osniva na prirodnim sponama i primljenim dobročinstvima, a nacionalizam na slavohlepnim ambicijama. *Patriotizam* je miran, on posjeduje tišinu pobožnosti i zahvalnosti; *nacionalizam* je *uzburkan*, nemiran, u sebi nosi nemirne sanje budućnosti...“³⁵

Iako je R. P. Vermeerschu simpatičniji patriotizam od nacionalizma, važno je istaknuti da jasno razlikuje oba pojma i da je kod njega pojam nacionalizma, koji je sam u sebi zdrav, prevučen naslagom imperijalizma.

III. ZDRAVI NACIONALIZAM

1. Zašto nije uvijek posve čist?

Iz navedenoga smo već razabrali da postoji zdravi nacionalizam i da je upravo zadaća ankete bila ta da zbaci sa zdravoga zrna svu onu lažnu naslagu koja ga često zaodijeva i tako dovodi do kobnih nesporazuma. Nacionalizam je „u principu dobar jer je potekao od patriotizma, ali je on u svom napredovanju *opteretio značenje patriotizma parazitnim idejama i nakaznim strastima*... Neka se zbog toga ne zaboravi što je bila ideja vodilja cijele ankete: nije se kritizirao patriotizam već ona naslaga predrasuda i bludnja kojom ga je po sudu mnogih bistrih duhova ovio pretjerani nacionalizam“.³⁶

„U nacionalizmu kao i u individualizmu susrećemo često pretjeranosti koje skrivaju dio istine. U stvari nacionalizam nam se javlja poput socijalizma, razumije se u drugom nizu ideja, kao bolesni individualizam i sposoban zbog same svoje pretjeranosti da uništi princip koji tvori njegovu podlogu.“³⁷

Ovaj dio istine nazivamo radi veće jasnoće „zdravim nacionalizmom“, a sve ostalo su ekskluzivni, radikalni, odrođeni, nezdravi itd. nacionalizmi. Taj je zdravi nacionalizam izišao, kako smo već vidjeli, iz patriotizma. Drugi razlog zašto je zdravi nacionalizam često pokriven svom silom zabluda jest taj što se kod mnogih naroda nalaze *pojedine političke stranke* koje su često protukršćanske, a svoj program nazivlju *nacionalističkim*. Ti ljudi nazivlju izdajicama naroda sve one koji neće da pristanu uz njihov „nacionalni“ (zapravo strančarsko-politički smjer).

³⁴ Isto, De la Brière, str. 330.

³⁵ Isto, R. P. Vemeersch. Vidi: Vaussard, str. 362.

³⁶ Isto, Bernoville, str. 377.

³⁷ Isto, Le Fur, str. 339.

Najjasnija su ilustracija tomu poljski nacionalisti.³⁸ *Dublji je razlog ovoj zbrci materijalističko naziranje na svijet* koje danas posvuda vlada:

„Čvrsto sam uvjeren da nacionalizam (zdravi) neće skrenuti s pravoga puta, da se neće posve izobličiti ako ga aktivno prožme dubok i razborit kršćanski osjećaj. Opasnost bi prijetila kada bi uslijed odviše lake zbrke on sa sobom povlačio patriotizam u cjelini i ušao u kolotečinu materijalističkoga pozitivizma.“³⁹

2. Teološko i filozofsko stajalište

Nacionalizam je dakle u suvremenoj praksi često pun nezdravih natruha i one su ga zato kompromitirale. No koji je za katolike teoretski kriterij da prosudi kada je on ispravan, zdrav? Odgovara De la Brière:

„Može se shvatiti da je zdravi nacionalizam onaj koji smatra kao neoborivo pravilo da se mora podrediti *prirodnom i božanskom pravu*, načelima pravednosti i poretka koja je Tvorac duboko zasadio u ljudsku narav i narav stvari, nauk o uzvišenosti socijalnoga morala čija je neoskrvnjiva čuvarica Crkva Katolička. To bi se događalo u granicama koje određuje prirodno i božansko pravo, to bi bilo u posve ljudskoj sferi gdje se razvijaju razni sistemi koji se tiču vladavine nad narodima; u ovoj bi se sferi afirmirala supremacija nacionalnoga interesa prije svakoga drugog političkog principa. Protiv tako shvaćenoga nacionalizma katolička teologija ne bi jamačno mogla postaviti nikakvu načelnu primjedbu.“⁴⁰

To također potvrđuje povijest židovskoga naroda:

„I podsjećajući na božansku ustanovu židovskoga nacionalizma kao i na *mesijanistički* karakter koji danas često ima msgr. Chollet⁴¹ i g. Baumann⁴² daju mu plemićki naslov čije je podrijetlo daleko starije od god. 1892.“⁴³

Bit je prema tome zdravoga nacionalizma da se mora bezuvjetno i u svakom slučaju podrediti i pokoriti moralu pa makar zbog toga morao propasti i cijeli narod. U tom su složni svi katolici:

„Među prvim točkama kod koje se nećemo duže zadržati anketa je pokazala jednodušnost kojoj smo se naravno i nadali: tiče se nauka koji je

³⁸ *Isto*, Potocki, str. 345.

³⁹ *Isto*, Bernoville, str. 378.

⁴⁰ *Isto*, De la Brière, str. 332.

⁴¹ Mons. Chollet, biskup Cambraya.

⁴² Emile Baumann, jedan od najvećih suvremenih francuskih romanopisaca.

⁴³ *Le nationalisme et la conscience catholique*, Vaussard, str. 362.

osudio već 64. stavak *Silaba*⁴⁴ i koji su poglavito spomenuli o. De la Brière i msgr. Bianchi Cagliosi i po kojem bi prekršaj zakletve ili drugo zločinačko djelo postalo hvale vrijedno kada bi se izvršilo iz ljubavi prema domovini koja je nadređena svakom moralu.⁴⁵

Zdravi se nacionalizam ne podvrgava samo moralnom zakonu, već on nastoji raditi po direktivama Svete Stolice i onih organizama koje su ljudi uspostavili da se riješe međunarodni sporovi ili koordiniraju težnje pojedinih država, naroda... Taj nacionalizam nije *ekskluzivan*.

„Ako nije ekskluzivan, zdravi nacionalizam nema ništa što se ne bi slagalo s katolicizmom. Najlegitimniji, najtvrdokorniji nacionalizam neće zanijekati autoritet nadnacionalnih organizama od kojih je *papinstvo* najstarije, najdostojanstvenije, najvažnije. Drugi je *društvo naroda*, iako vrlo nesavršeno i nepotpuno.“⁴⁶

Usporedimo li zdravi nacionalizam sa suvremenim strujama ovoga reda, dolazimo do sljedećega zaključka:

„Zdravi bi nacionalizam morao biti *srednji smjer*, dobar i razuman *između* dva ekstrema: internacionalnoga *boljševizma* koji briše sve nacionalne razlike i ludila *egocentričnoga nacionalizma*.“⁴⁷

3. Praktične posljedice zdravoga nacionalizma

Promotrimo li povijest Francuske nakon poraza od g. 1870./71., to nam je jasno da bi ona posve propala da su njome zavladaile antimilitarističke i antinacionalističke struje. Potrebno je bilo da se u narodu digne zdrava nacionalna svijest; da je pri tome ova često prevršila mjeru ne mijenja ništa na stvari: suština je ovoga preporoda bila u sebi dobra:

„Zdrav je nacionalizam zdrava i spasonosna reakcija naroda koji hoće da živi i koji nastoji ukloniti strane otrove.“⁴⁸

„Zdravi je francuski nacionalizam u opreci s *kozmpolitizmom* stranaka krajnje ljevice i s *akcijom vojne dezorganizacije* koju je ostvario masonski antiklerikalizam.“⁴⁹

⁴⁴ *Silab – Syllabus* (lat. sažetak, popis), dokument pape Pija IX. koji je izašao kao dodatak enciklici *Quanta cura* (8. XII. 1864.). Sadržavao je popis 80 teorija i teza koje je Katolička Crkva smatrala suvremenim zabludama. U njemu su, među ostalim, osuđeni liberalizam, socijalizam, materijalizam, naturalizam. Katkada se tako naziva i popis „modernističkih zabluda“, filoz. i teol. tvrdnji, koje je Kat. Crkva osudila 1907., za vrijeme pape Pija X.

⁴⁵ *Le nationalisme et la conscience catholique*, Vaussard, str. 356.

⁴⁶ *Isto*, Pinon, str. 348.

⁴⁷ *Isto*, Leslie, str. 349.

⁴⁸ *Isto*, Reynold-Vaussard, str. 362.

⁴⁹ *Isto*, De la Brière, str. 331.

„Zdravi nacionalizam *vrši plodnu ulogu* jer čini narod *ponosnim* na ono čime ima pravo da se diči i jer *čuva posebno obilježje*, osobit čar rada umjetnikova i zanatlije. On je potakao *plemenito natjecanje* i dao priliku za *korisne primjere*. Bio je *dobročinitelj civilizacije* i *malter arijske rase* na kontinentu.“⁵⁰

4. Uvjeti za njegovo zdravlje

Bit je zdravoga nacionalizma da svoje aspiracije „znade uklopiti u jedan viši red, da se priznavajući hijerarhiju osjećaja ne izdiže nad zakone morala, iznad direktiva Svete Stolice i koristi sv. Crkve“.⁵¹

„Prava narodnosti pojedinaca i države ne stoje u opreci; ona *se moraju složiti u jednom višem redu koji obje stranke moraju poštivati*. Ovdje se, kao i svugdje drugdje nameće državi, pojedincima i njihovim raznovrsnim zajednicama *priznanje objektivnoga morala*. On daje najveću, štoviše jedinu garanciju; sve što je izvan ovoga mora dovesti do uporabe sile kojom se valja služiti da se izvojsiti pobjeda interesima, bili oni opravdani ili ne.“⁵²

U praksi je često vrlo teško odrediti granice između prava pojedinaca, naroda, država. No svi se slažu da je ova *raznolikost u jedinstvu potrebna*:

„Koja su međusobna prava *jedinstva i raznolikosti*? Gdje započinje, a gdje završava pravedni i opravdani nacionalizam? Koliko slučajeva, toliko raznih odgovora. Ali govorit ću o dvije zemlje koje dobro poznajem. Duboko sam osvjedočen da nije ni u interesu Irske, a ni Katalonije da se odijele od Engleskoga carstva odnosno od Španjolske čiji su dijelovi, ali samo se po sebi razumije da one *moraju imati unutar velike domovine onaj dio autonomije* koji mogu pravedno zahtijevati.“⁵³

Protiv centralizma ustaje također Flamanac Van der Schelden. On protiv prava jedne historijske države „koja ne smije biti uvjerena o svojoj vječnosti“ uzima u obranu prava jednoga naroda koja su po njegovom mnijenju zapostavljena... „On je ipak pristaša Belgije i pobornik *federalizma*, kao i g. Joos, vjeran Windhorstovoj tradiciji koji to traži za Njemačku, g. Aebi za centralnu i istočnu Europu i uglavnom za sve one zemlje koje se sastoje od više etničkih jedinica, dr. Ryan za 'male i slabe

⁵⁰ *Isto*, Leslie, str. 350.

⁵¹ *Isto*, Van der Hout, str. 333.

⁵² *Isto*, Le Fur, 339/340.

⁵³ *Isto*, Chevalier, str. 336.

narode' i g. Chevalier – pod srodnim oblikom autonomije – za Kataloniju i Irsku“.⁵⁴

Što se može ustvrditi unutar pojedinih država, može se također primijeniti *na internacionalne odnose* među pojedinim narodima:

„Uostalom nema zbiljskoga protuslovlja, Bogu hvala, između opravdanih zahtjeva *nacionalnoga interesa* i autentičnih pravila internacionalne dužnosti.“⁵⁵

„Britanska mi se *formula federacije*, koja se uostalom ne razlikuje tako jako od srednjovjekovne formule, čini daleko *boljom od pruske formule unifikacije*: jer ako je istina, kao što to veli Pascal, da je 'mnoštvo, koje se ne da svesti na jedinstvenost, zbrka', također je istina, kao što on na to nadovezuje, da je jedinstvo koje ne ovisi o mnoštvu tiranija.“⁵⁶

Prava jedinstvenost morala bi biti sklad raznolikosti, a nipošto prisila raznolikosti te da se one pretvore u jedinstvenost na taj način da se unište svi dani elementi u korist samo jednoga koji, jer sam vlada, nasilno nameće jedinstvenost.

Zdravi nacionalizam, prema tome, posve svjesno teži za tim da ljubav prema vlastitom narodu nimalo ne bude u protuslovlju s ljubavi prema svim narodima:

„To je vječna zadaća kršćanstva i ono će morati doživjeti sve sudare nacionalizma kako bi vodilo ljude od nacionalnih samoljublja i hegemonističkih egocentrizma k zdravijem shvaćanju ljudskoga i kršćanskoga *univerzalizma*.“⁵⁷

Pogledamo li na sam povijesni razvoj, to ćemo se uvjeriti da zdravi nacionalizam sam u sebi nije nimalo protivan univerzalizmu, već da on posve spontano i organički dovodi do katolicizma:

„Obiteljski su osjećaji bili školom patriotizma. Isto tako patriotizam, pa bilo pod onim jasnijim bojama koje mu je dao *nacionalizam*, ima tu korist u sadašnjem stanju civilizacije da *pripravlja univerzalizam katolicizma* čijem se budućem dometu mora radovati svaki čovjek dobre volje.“⁵⁸

⁵⁴ *Isto*, Vaussard, str. 358.

⁵⁵ *Isto*, De la Brière str. 332.

⁵⁶ *Isto*, Chevalier, str. 356.

⁵⁷ *Isto*, Don Sturzo, str. 343.

⁵⁸ *Isto*, Sellière, str. 347.

5. Zaključna riječ o zdravom nacionalizmu

Chevalier⁵⁹ o tome piše: „Da se zdravi nacionalizam može izroditi i da, štoviše, svoje pristaše i privrženike izvrgava zlim zloporabama, posve je jasno i zato valja nezdravi nacionalizam osuditi. Ali uzmemo li zdravi nacionalizam u svom izvornom značenju, ako ga svedemo na svoj princip koji je privrženost ljudi narodnosti kojoj pripadaju i svemu onom što ona predočuje (tradicije, ideali...), ne nalazim ništa što bih mu mogao zamjeriti i naprotiv sam uvjeren da je ova *privrženost jednom konkretnom idealu osobite hvale vrijedna i poželjna*.“⁶⁰

„Između *vremenitoga nacionalizma i duhovnoga internacionalizma* ne može doći do konflikta pod uvjetom da se dadne cezaru što pripada cezaru, a Bogu što pripada Bogu i da cezar ne želi postati papom, a papa cezarom.“⁶¹

„Ne radi se o tome da se udari *nacionalizam anatemom, već da se oslobodi od kulta sile i interesa, od pogubna utjecaja materijalističkoga pozitivizma, ukratko da se kristijanizira*.“⁶²

6. Narod ima pravo ratovati

Uvidjeli smo da je zdravi nacionalizam osjećaj koji je posljedica prava naravnoga zakona čiji je autor sam Bog. Prema tome narod i država nemaju samo pravo da se brane, već također da šire svoj djelokrug u granicama Božjega naravnog prava:

„Nacionalizam tako postavlja dva problema od osobite važnosti: pravo nasilnoga odcjepljenja kod podjarmljenih naroda i pravo osvajanja kod imperijalističkih naroda. Pravo se nasilnoga odcjepljenja može definirati kao *pravo na otpor* protiv potlačivanja od strane političkih zajednica. Pravo otpora pojedinca opravdano je samo u slučajevima *gdje se radi o teškim i opetovanim prekršajima prava* ili o jednoj tiranskoj vladi koja ide za drugim ciljem, a ne za općim dobrom, tj. za dobrom

⁵⁹ Isto, Chevalier, str. 335.

⁶⁰ Odlomak koji slijedi u nastavku glavnoga teksta u izvornom rukopisu Ivan Merz je prekrizio. Smatrali smo ipak korisnim ovdje ga donijeti jer ne donosi nikakvo krivo učenje. Merz ga je vjerojatno prekrizio jer mu se činio suvišnim s obzirom da ponavlja ono što je već prije rečeno. Prekriveni odlomak glasi:

„Nacionalizam je u velikoj mjeri vremenitoga značenja jer je zadaća naroda i država u prvom redu osiguranje zemnoga blagostanja dok je internacionalizam (univerzalizam) više vrhovnoga karaktera i razloga budući da se on podudara sa svim narodima koje Crkva hoće okupiti u svojem krilu.“

⁶¹ Le nationalisme et la conscience catholique, Chevalier, str. 336.

⁶² Isto, Bernoville, str. 380.

svih članova naroda zajedno što je *raison d'être* države. U svakom drugom slučaju pravo nasilnoga odcjepljenja vodi posve izravno anarhiji jer niječe prava države. Pojedinci i zajednice drugoga reda nisu jedini koji imaju prava; i država ih posjeduje i ona mora biti u stanju da izvršava sva prava koja su potrebna da uzmogne ispuniti svoju zadaću. Treba biti dobro na oprezu da se ne brka poimanje osobne slobode i provincijalne autonomije s anarhijom. Kada država određuje djelokrug pojedinačnim ili kolektivnim slobodama, ne znači da ih ona niječe. Naprotiv, ovdje je kao uostalom svagdje u politici: sve je pitanje mjere.⁶³

„*Ako katolicizam* dopušta u stanovitim granicama *pravo otpora* podjarmljenih naroda kao i pojedinaca (kod sv. Tome Akvinskoga o tome se nalazi jedan često citirani važni stavak), on *se ne žaca da ga osudi* kada taj otpor neće priznati prava zakonite vlasti. Država, prirodno i potrebno udruženje, kao i obitelj, ima također prava, ograničena ali zajamčena, i njezina je dužnost da ih za nuždu i silom brani.“⁶⁴

No narod i država imaju u nekim slučajevima pravo povesti osvajački rat. Mnogi ljudi, zaraženi suvremenim idejama, vrlo često niječu ovaj „zdravi imperijalizam“. Katolici koji znaju da ima pravednih ratova posve lako shvaćaju potrebu osvajanja u stanovitim prilikama:

„Što se tiče prava osvajanja, to je i ono opravdano u stanovitim slučajevima kada je ono jedina uspješna sankcija pravednoga rata ili jedina garancija koja može zapriječiti povratak nepravednoga rata. Ovi su slučajevi uostalom vrlo rijetki.“⁶⁵

„Može postojati zdravi imperijalizam protiv kojega kršćanski moral ne bi mogao postaviti nikakvu principijelnu objekciju i koji više koristi negoli šteti narodima na koje se proteže. Ali se u današnje vrijeme izraz *imperijalizam* obično uzima u lošem smislu, razumijevajući pod njim neki duh nepravednoga osvajanja ili zloporabe gospodarenja nad drugim narodima.“⁶⁶

„Što se tiče takvoga *imperijalizma*, ukoliko je njegov prvotni princip interes države koji ga proglašava svojim jedinim zakonom i ako k tome raspolaže potrebnom silom da ga ostvari, to je njegova osnovica amoralna ili štoviše nemoralna i *u protuslovlju s bitnim načelima kršćanstva.*“⁶⁷

⁶³ *Isto*, Le Fur, str. 338.

⁶⁴ *Isto*, Le Fur, str. 338–339.

⁶⁵ *Isto*, Le Fur, str. 338.

⁶⁶ *Isto*, De la Brière, str. 330.

⁶⁷ *Isto*, Le Fur, str. 339.

IV. NEZDRAVI NACIONALIZAM

1. U teoriji

Nacionalizam je sam po sebi dobar i ludo bi bilo žaliti što je čovječanstvo šaroliko poput kakva mozaika jer se sastoji od mnogo raznovrsnih naroda. Sama je Crkva povoljno djelovala na razvoj pojedinih naroda kao posebnih cjelina.

Uzrok što se je *zdravi nacionalizam izrodio* jest taj što su narodi počeli zanemarivati kršćanska načela i na taj je način i sama riječ „nacionalizam“ – to zdravo zrno – počelo sa sobom povlačiti cijelu naslagu loših ideja:

„Na kraju nitko i ne pomišlja da žali što su se nacije odijelile u autonomne grupe 'čije je rađanje Crkva na majčinski način odnjihala' (Bianchi Cagliesi), već valja žaliti ovu podjelu duhova koja je nastala upravo zbog toga što su se zaboravila ili zanemarila katolička načela.“⁶⁸

Nacionalizam je i s teoretskoga stajališta loš ako se proglasi autonomnim, ako si želi podrediti naravni zakon i Crkvu. Nezdravi je nacionalizam „izrod osjećaja“ koji potiskuje u pozadinu kod onih koji su njime „opsjednuti“ svaku drugu brigu izuzev nacionalističke brige. Čovjek mora biti slijep da mu ova činjenica ne upadne u oči. „Ovaj fenomen egzaltacije nacionalnih strasti skoro je univerzalan, a jasnije se opaža u zemljama gdje se nacionalisti sukobljavaju unutar same države negoli kod homogenih naroda čiji se nacionalizam suprotstavlja nacionalizmu drugih naroda.“⁶⁹

„Moralna će i doktrinarna opasnost biti kada se nacionalnom interesu pripiše apsolutna vrijednost te se proglasi dozvoljenim i *pohvalnim svaki čin, pa makar on bio u protuslovlju s Božjim i crkvenim zakonom* ili, štoviše, oprečan jasnoj i izvjesnoj dužnosti savjesti, pod izlikom da bi taj čin uspješno prospješio stvar i veličinu domovine...“

Istini za volju ne treba osuditi specifičnu zabludu *nacionalizma*, već *materijalističku zabludu* koja leži u svjesnom nepriznavanju svakoga moralnog poretka, svakoga prirodnog i božanskog prava i u potpunosti 'deifikaciji' ljudskih i zemnih interesa, bili oni ma koje naravi.“⁷⁰

„S katoličkoga je stajališta hereza kada netko izjavi da je narod iznad morala i kada ga proglasi bogom; nadalje je hereza mnogo lukavija i još *opasnija* kada netko, obasipajući Crkvu svim mogućim hvalama i

⁶⁸ Isto, Vaussard, str. 357.

⁶⁹ Isto, Van den Hout, str. 333.

⁷⁰ Isto, De la Brière, str. 331–332.

štoviše dobročinstvima, ide za tim da se njome posluži kod provođenja svojih gospodarskih ciljeva i hoće da *joj podijeli podređenu ulogu službene vjere*, kao što je to bio politeizam u rimskoj državi u koji nitko nije vjerovao, ali kojem se je svatko pod silu morao pokoravati.⁷¹ Do istih ovih *kobnih posljedica* ne dovodi samo teza da su narodni interesi iznad vjere i morala ili da religija ima postati „službenom“, tj. služavkom naroda, već se isto može dogoditi *ako se pojedini narod počinje identificirati sa stanovitom vjerom*. Jasan nam primjer o ovoj konfuziji pojmova daju suvremene poljske prilike:

„Pošto se je naša tzv. nacionalistička (politička) stranka identificirala s domovinom, ona se je još k tomu poistovjetila s katolicizmom. U stanovitom se je času većina laika, i štoviše jedan dio svećenstva, dao uhvatiti u zamku. *Katolicizam je bio u Poljskoj za podjele (zemlje), jedno od najmoćnijih sredstava narodne obrane*. Bio je to u tolikoj mjeri da se je *napokon posve pomiješao s rodoljubnom mišlju*: riječi su 'poljski' i 'katolički' postale sinonimima, osobito u staroj ruskoj Poljskoj i često se je vidjelo gdje slobodni zidari grade crkve, gdje izraziti ateisti idu pobožno svake nedjelje na misu. Ove prilike nisu posve iščezavale iz običaja i naši su se nacionalisti znali ovima okoristiti. Iskoristivši činjenicu da se je katolicizam poistovjetio u javnom mnijenju s naravnim mišlju – a oni vele da su oni jedini njegovi pravi zastupnici – oni započеше poistovječivati katolicizam sa svojom strankom tako da su na koncu svi u to i povjerovali. Rečenica 'katolik i Poljak su isto' promijenila se postepeno u rečenicu 'katolik je nacionalist'. *Tako je katolicizam postao u neku ruku ovisan o nacionalistima* i jedno od njihovih najmoćnijih sredstava gospodarenja.“⁷²

Ovu žalosnu činjenicu najjasnije karakterizira ubojstvo predsjednika republike Narutovića. Njega su izabrale „protunacionalističke“ stranke.

„Za vrijeme izbora bijahu posve automatski uvršteni među protivnike Crkve svi oni koji su glasovali protiv kandidata nacionalističke stranke; naprotiv je bio ubojica predsjednika pozdravljen kao kakav spasitelj. Zbrka je duhova dosegla štoviše takav stupanj da su se nakon izvršene smrtne kazne na koju je ubojica bio osuđen služile za njega mise; vidjelo se je i svećenika koji su se pridružili posmrtnom veličanju kojim su htjeli sačuvati njegov spomen. Tek nakon nekoga vremena – pošto su se strasti utišale – došlo je javno mnijenje opet k svijesti. Ali je zlo bilo učinjeno i *katolicizam je od toga najviše trpio*.“⁷³

⁷¹ Isto, Reynold, str. 353.

⁷² Isto, Potocki, str. 345.

⁷³ Isto, Potocki, str. 346.

„Na sreću naši katolički krugovi uviđaju pomalo danas koju *štetu nanosi vjeri i Crkvi posve vanjsko poistovjećivanje između katolicizma i nacionalizma*. Neki predznaci o kojima bi još bilo prerano govoriti ipak naviještaju skori preokret u tom pogledu.“⁷⁴

Nacionalizam se ne smije izdići nad Crkvu i naravni zakon, nacionalizam ne smije smatrati Crkvu svojom služavkom, nacionalizam se ne smije poistovjetiti s katolicizmom – tri su misli koje smo izveli iz gore navedenih citata. Izrodi nacionalizma koje danas tako često susrećemo u praksi imaju svoj uzrok u dekristijanizaciji suvremenoga života:

„*Teoretski princip (nezdravoga) nacionalizma ima pogansku i nemoralnu podlogu* ukoliko smatra narod materijalnom bazom etike i najvišim razlogom ljudskoga društva; podređuje pojedinca željeznom zakonu jedne kolektivne tiranije, tj. da je narod sam sebi svrhom; poništava jednakost podrijetla i zadnje svrhe ljudi i naroda; uskrisuje silu i nasilje od kojih čini socijalna pravila koja su iznad države i zakona.“⁷⁵

„*Tako se čovječanstvo natrag vraća idolopoklonstvu*, kultu starih prema državi koji zaista može zbog nekih svojih plemenitih oznaka zavesti dobre duhove, ali on unatoč tome *pokazuje nazadak* koji nas mora zabrinuti.“⁷⁶

„U društvu koje se udaljuje od tradicionalnoga oblika vjerskoga osjećaja i koje sve više i više osvaja materijalizam čovjek nesvjesno traži nadomjestak *vjerskom osjećaju*, nove oblike kulta, nove vjere. Neke manifestacije stanovitoga nacionalizma upravo silno sličie kultu lokalnih i zaštitnih božanstava kojim se je kitilo rimsko poganstvo. Na taj si je način nacionalizam stvorio svoju vjeru, svoju metafiziku, svoj moral. *Domovina se više ne voli, ona se obožava*; ovim riječima treba dati ovdje potpuno bogoslužno značenje. Nacionalni su junaci pretvoreni u *svece* i postavljaju se na *oltare* domovine; u tom se slučaju danas ne radi o običnoj transpoziciji riječi već o evoluciji, o *stranputici na koju je zalutao vjerski osjećaj*. Vidio sam kod nekih nacrtu za nadgrobne spomenike vojnike velikoga rata *razapete na križ*. Ne pretjerujem značenje činjenice ako ustvrdim da se u ovom prepoznaju *znaci opasne zbrke vrednota i novoga kulta u kojoj je zatvoreno razborito intelektualno razlučivanje*.“⁷⁷

Da je u očima nekih *nacionalizam postao pravom vjerom*, najbolje dokazuje rečenica koju je M. Barès, zastupnik ekskluzivnoga nacionalizma, napisao kada su Francuzi ponovno zauzeli Metz:

⁷⁴ Isto, Potocki, str. 346.

⁷⁵ Isto, Don Sturzo, str. 342.

⁷⁶ Isto, Vaussard, str. 370.

⁷⁷ Isto, Vaussard, str. 378.

„To bijaše pod tim ogromnim nebom jedna crkvena svečanost, pobožni mir, *obožavanje* Francuske.“⁷⁸

Sveta je Stolica u više navrata osudila nezdravi nacionalizam. Evo izvotka o tome iz enciklike *Ubi arcano Dei*:

„Ne može se zamisliti, zaista, sudbonosnija kuga od *požude tijela*, to jest neobuzdane pohote za užicima koja ne ruši samo obitelji već i same države; *požude očiju*, to jest žeđi za bogatstvom koja je uzrokom bijesne borbe klasa jer oni preko mjere misle samo na svoje vlastite prohibitke; što se tiče *oholosti života*, to jest strasti vladati nad svima drugima, njena je osobina da potiče političke stranke na tako užasne građanske ratove da ne krzmaju ni pred zločinima uvrede veličanstva, ni pred zločinom veleizdaje, ni štoviše pred ubojstvom domovine.

Ovim neobuzdanim pohlepama koje se skrivaju pod velom općega dobra i rodoljublja bez dvojbe valja pripisati mržnje i sukobe koji se redovito dižu među narodima. *Sama ova ljubav prema vlastitoj domovini i prema vlastitoj rasi, moćno vrelo mnogih kreposti i junačkih djela, kada je obuzdava kršćanski zakon, postaje isto tako sjemenom mnogih nepravdi i mnogih nepravičnosti ako se pretvori, prekoračivši granice pravednosti i prava, u neobuzdani nacionalizam.* Oni koji padaju u tu pretjeranost jamačno zaboravljaju ne samo da su svi narodi kao članovi sveopće ljudske obitelji međusobno povezani vezama bratstva, nego da i druge zemlje imaju pravo na život i na blagostanje; nadalje, nije ni dopušteno ni korisno dijeliti interes od *poštenja*. *'Pravednost uzvisuje narod, a grijeh je sramota pucima'* (Izr 14,34).“⁷⁹

Osim toga, Sveta Stolica ističe da je veza vjere koja povezuje katolike u jedno jedinstveno tijelo daleko jača negoli veza po krvi i po rasi. Logično nas rasuđivanje dovodi do toga da ne smijemo iz nacionalnih motiva biti neprijatelji katolika druge narodnosti:

„Glavni je uzrok nesloge u Češkoj razlika jezika kojim se služe razni stanovnici uslijed raznoga podrijetla. Sama priroda daje volju da se ljubi i brani jezik koji se posjeduje od svojih pređa... Zaista, obrana materinjea jezika, kada se ona kreće u pravednim granicama, ne zaslužuje ukor; međutim, ne valja zaboraviti da ono isto što vrijedi za privatna prava vrijedi također u ovom slučaju: da se težeći za ostvarenjem vlastitoga cilja ne smije oštetiti opće dobro.

Svi koji su kršteni u Kristu imaju jednoga istog Gospoda i jednu te istu vjeru i u tolikoj su mjeri jedno tijelo i jedan duh ukoliko su pozvani u jedno jedino zvanje. Zaista ne pristaje da se oni koje međusobno tako

⁷⁸ *Isto*, Vaussard, str. 370.

⁷⁹ Pio XI., *Ubi Arcano Dei*; Acta Ap. Sed. 1922., str. 682.

povezuju presvete spona i koji teže za istom nebeskom domovinom dadu zavesti od zemaljskih razloga, izazivajući se međusobno, kako veli Apostol, i zavidajući jedan drugomu. *Ovo duševno srodstvo, koje je od Krista, mora se često vjernicima isticati i s velikim žarom hvaliti. Bez dvojbe je bratstvo Krista veće od bratstva po krvi*: u krvnom je bratstvu samo tjelesno bratstvo sadržano. Kristovo bratstvo dokazuje jedinstvo srca i duše kao što je pisano: 'Mnoštvo je vjernika imalo samo jedno srce i jednu dušu' (S. Maxim inter S. Aug. Op.).⁸⁰

2. Narodne crkve – povratak poganstva

Ovaj pretjeran kult naroda posve logično dovodi do narodnih crkava. Taj se proces lakše zbiva u krajevima gdje je vjerski život na niskom stupnju, gdje su crkvene prilike loše tako da katolicizam ne zaustavlja propadanje u poganstvo u onoj mjeri u kojoj je on to činio u krajevima gdje je bolje cvao (Italija, Francuska):

„Kada se od nacije čini vrhovni cilj kome se sve mora podrediti, dosljedno se dolazi do *narodne vjere, do poganskoga shvaćanja vjere*.“⁸¹

„*Prosudjujući naš ekstremni nacionalizam po svojim postupcima i svojim praktičnim primjenama, čovjek je zaista u napasti da povjeruje u istinitost one poznate izreke: 'Nacionalizam će biti buduća osuđena hereza.'* Ona se zaista, jao, čini proročanstvom jer se posve točno dade primijeniti na realnosti koje nažalost u Poljskoj prouzrokuje nacionalistička ideologija; *demagogija* kao najviše sredstvo akcije; moral sužen u okvir politike; religija ponižena u službu sredstva za gospodovanje; kršćanstvo kojem su oduzeta božanska načela i koje je zamijenjeno čisto ljudskim shvaćanjem nejasnoga deizma i – treba da se napokon i to jednom reče – *nacionalna Crkva* s protužidovskim i protupapinskom podlogom.“⁸²

„Zloporaba nacionalizma. *Jedna bi zloporaba nacionalizma bila na primjer konstitucija nacionalnih crkava. Suvremena evolucija ide protivnim smjerom...* Veliki rat⁸³ i revolucije istočne Europe rastrgale su narodne crkve Istoka. (Vjerski nacionalizam u Pravoslavnoj crkvi temeljna je činjenica po kojoj se razlikuje od Katoličke Crkve.)“⁸⁴

⁸⁰ Leon XIII., *Reputantibus*, 20. VIII. 1901.

⁸¹ Le nationalisme et la conscience catholique, Reynold, str. 353.

⁸² *Isto*, Potocki, str. 346.

⁸³ Prvi svjetski rat

⁸⁴ Le nationalisme et la conscience catholique, Pinon, str. 343.

Teoretska je dakle karakteristika nezdravoga nacionalizma „materijalističko izobličenje duhovnoga, naravnog narodnog osjećaja“.⁸⁵ Počeci deformacije naravnoga osjećaja vjere sežu već u 12. stoljeće: „Rimska, dakle, Crkva kao da je bila na putu da katoličanstvo (univerzalizam) učini gotovom činjenicom; križarske su vojne bile nastojanje u tome smjeru. Koncem 12. stoljeća započe se, po mom sudu, dizati 'vjera' koja je konkurirala kršćanstvu od kojega je posudila mnoge emotivne elemente, ali čija je temeljna učenja istodobno odbijala od sebe: bila je to vjera ili *naturalistička* hereza koja pod raznim imenima, od kojih je *romantizam* najmlađi, zauzima danas u svijetu tako širok prostor. Ova je dakle 'vjera' promijenila nacionalizmu njegovu bit... Treba žaliti što onda kršćanski Rim nije uspio učiniti *latinski jezik univerzalnim* jer bi ovaj napredak bio vrlo koristan za postepeno iščezavanje nezdravoga nacionalizma ukoliko ima u sebi elemenata koji su štetni za ljudsko blagostanje.“⁸⁶

[18]
 Želim li vamle upotrijebiti kršćanski govorak u svijetu, moramo ga biti.
 Papi i tu fubev šiti u rrim slojeva kršćanskoga naroda. „~~U koliko~~
 ga vaša gubiti, Papi? Ne riječima ni u jeziku, već djelom i istinom“
 (I Joh., 3, 18). Kada se fubi jedna osoba, nastoji se u vrenu prilagoditi
 njenim mislima, osvojiti njenu htijenja, probuditi njene želje.
 Y ako je naš gospod Jm Krist rekao sebi: „tko me tko voli, šteta
 će mu pokoravat će se mojim riječima“, (Ev. Joan, 14, 23). Iste tako,
 želimo li dokazati naš fubev k Papi, potrebno je slušati ga. (Pio X.
 18. XI. 1912) [19]
 Papa je najveći Jm Krista, nastojnik
 Petra, Krista gospoda, boga Jansona, učenjen posrednikom između Boga i
 čovjeka, vrpod Boga, ali ignad čovjeka, manji od Boga, ali veći

Faksimil rukopisa Ivana Merza iz zaključka ovoga djela
o Katolicizmu i nacionalizmu. Vidi str. 409.

⁸⁵ Isto, Joos-Vaussard, str. 356.

⁸⁶ Isto, Seillière, str. 347.

3. U suvremenoj praksi – uopće

O kobnim smo naravnim posljedicama nezdravoga nacionalizma već nešto rekli. Sila, nasilje, tiranija, priznavanje samo vlastitih interesa, a zanemarivanje opravdanih aspiracija drugih zajednica, naroda pojave su koje idu usporedo s tom „herezom“. No prije nego što progovorimo u posebnom poglavlju o neposrednim Božjim kaznama što čekaju narode koji ne poštuju kršćanski poredak, treba još nadopuniti gornje tekstove sljedećim navodima istih autora:

„Nezdravi nacionalizam provocira sumnju i mržnju i nastoji *nametnuti strani jezik* i stranu misao i *rada* ogorčenošću i *katastrofama*.“⁸⁷

„Nezdravi je nacionalizam *opasan za mir* kada nastoji zaniijekati solidarnost naroda, *raspiriti mržnje među narodima*, probuditi želju za osvajanjima. Njegova je velika zabluda – koja će se kasnije nazvati njegovom historijskom zabludom – da *ne uviđa potrebu jedinstva*, to nastojanje sinteze u kojem vidjesmo malo prije karakteristiku jedne epohe čija je kulturna misija da nanovo gradi.“⁸⁸

„*Rodoljublje* je nezdravih *nacionalista nepomirljivo* i puno zavidnoga ponosa tako da u njihovim očima oni ljudi ništa ne vrijede čije se rodoljublje ne pokorava istim poslovima i istim posebnim smjernicama...“⁸⁹

„Za ove je nezdrave nacionaliste u svim zemljama *najviši interes onaj koji posvećuje pažnju problemu strukture i vlade države*, kao i problemima međunarodne politike koje promatraju sa stajališta općenitih interesa narodne zajednice.“⁹⁰

„S političkoga je stajališta nezdravi nacionalizam samo reakcija protiv plebejskih ili ljevičarskih demagogija i *on posvećuje buržoasku ili desničarsku demagogiju*. Rat ga je dotjerao do ludila, ali on ima političku podlogu u predratnom militarizmu; on vodi veliku borbu protiv svih demokracija: od najumjerenijih pa sve do krajnjih. *Izoštava instinkte nasilja* i podjarmljivanja visokih slojeva i internacionalne banke, *on nastoji da oblici vlasti postanu apsolutistički* i vlasništvom maloga broja.“⁹¹

⁸⁷ Isto, Leslie, str. 350.

⁸⁸ Isto, Reynold, str. 353.

⁸⁹ Isto, De la Brière, str. 330.

⁹⁰ Isto.

⁹¹ Isto, Sturzo, str. 341.

„Po mišljenju jednih nacionalizam se očituje kada ugnjetavani narodi afirmiraju svoje pravo na neovisnost; jedan je nacionalista toga kova posve jednostavan pristaša 'čuvanoga' principa narodnosti. Drugi pak smatraju da je nacionalist onaj komu interes zemlje nije samo najvažniji od svega ostaloga, već mu je on jedini cilj, jedino pravilo akcije. Po ovom je shvaćanju nacionalizam isto što i imperijalizam. Nezdravi će nacionalizam jednom biti isto što i zahtjevi podjarmljenih naroda, a drugi put opet podjarmljivanje slabih naroda po jakima – to jest, ako stvari svedemo do zadnjih posljedica, *jednom anarhija, a drugi put despotizam.*“⁹²

K tomu je on u vezi s kapitalizmom koji ga potpomaže. Nezdravi ga nacionalizam također upotrebljava u svoje svrhe i tako potpomaže onaj sistem kojem su u interesu ratovi među narodima: „Svi ratovi premještaju ogromnu količinu bogatstva i usredotočuju ih u ruke nekolicine. U ovom stanju javnoga gospodarstva postaje proizvodnja glavnim problemom, a podjela sporednim. Treba zaista ponovno sagraditi što je bilo uništeno. Iz toga se razloga nastoje konsolidirati veliki industrijski trgovački i bankarski monopoli.

Ponajprije ovaj (militarističko-kapitalistički) fenomen daje snažan zamah nacionalističkim pokretima koji naizmjenice traže u njemu oslon i sami mu ga pružaju. Iz ovoga kobno slijedi *pretjerani protekcionizam* i ovaj dugo opterećuje *skupoću života* dok veliki međunarodni trustovi ugljena, željeza, petro-ulja, u čijem je interesu da se umnože ratne industrije, *potpiruju konflikte među narodima.*“⁹³

To su činjenice s kojima se neprestano susrećemo u životu. Jedan narod drugom predbacuje njegov pretjerani nacionalizam, a ni jedan sam neće priznati vlastitu pogrešku:

„Kao što se janzenisti negda nisu ustručavali osuditi *de iure* pet stavaka izvađenih iz *Augustina*, ali izjavljivahu da se *in re* i ne nalaze u ovoj knjizi 'na isti način', s druge strane koliko li ima kršćana koji osuđuju *de iure* (nezdravi) nacionalizam izjavljujući da *in re njegove tragove nalaze samo kod susjednih naroda*. Ne činiti svoj *mea culpa* samo na prsima drugih te se junački odvažiti na ispitivanje vlastite savjesti i odustati od vlastitih zabluda jest, prema riječima g. Hoursa, suvremena zadaća svakoga naroda.“⁹⁴

Kao dokaz da je velika većina današnjih naroda pretjerano nacionalistička jest taj što se podjarmljivani narodi isto tako ponašaju

⁹² *Isto*, Le Fur, str. 337.

⁹³ *Isto*, Don Sturzo, str. 342.

⁹⁴ *Isto*, Vaussard, str. 369.

kada jednom zadobiju gospodstvo kao njihovi bivši ugnjetavači ili da se za ostvarenje svojih nacionalističkih ciljeva pozivaju na one iste argumente – bili oni istiniti ili lažni – kao i njihovi gospodari:

„Uzmite poljski narod prije rata i narod ruski i njemački, neka se promotri današnja Irska ili Egipat i Velika Britanija: *u oba je tabora isti osjećaj samo promatran s dvije strane barikada*. Ne kažem da je s obje strane isti stupanj legalnosti, već u oba slučaja pokazuju (pretjerani) nacionalisti istu volju da skrše sve zapreke koje se stavljaju na put svemu onom što smatraju opravdanim razvojem svoje zemlje. *Zbog toga podjarmljeni narodi tako lako postanu ugnjetavačima čim im se pruži prilika*; suvremena nam Europa o tome daje više od jednoga primjera...“⁹⁵

„Kada je jedan mali narod zadobio neovisnost i odgovornost, on na isti način traži jednu manjinu ili narod manji od sebe da na njemu izvodi svoje progone zbog kojih se je negda sam tužio.“⁹⁶

Što se naposljetku tiče gore navedenih argumenata – lažnih ili istinitih – kojima se služe naizmjenice pojedini narodi da prikriju svoje nezdrave nacionalističke aspiracije navodimo sljedeći stavak:

„Ne trebamo ići do Balkanskoga poluotoka, nego nailazimo na markantan primjer u slučaju Ulstera koji traži Irska *protiv volje i njegovih stanovnika* (Ulstera), *a u ime najvišega principa jedinstva nacionalnoga teritorija*, to jest upravo onoga principa na koji se je do sada pozivala Velika Britanija protiv Irske da joj uskrati njenu autonomiju.“⁹⁷

4. U suvremenoj praksi – među katolicima

Sami katolici u mnogim slučajevima nisu se mogli oduprijeti suvremenim strujama nezdravoga nacionalizma. Uvidjevši da je njihova vrijednost ljubiti domovinu i braniti očinsku grudu te biti poslušan legalnoj vlasti – jer je svaka vlast od Boga – oni su često prevršili mjeru i zaboravili da su svi narodi – katolički i nekatolički – otkupljeni Kristovom krvlju i da se interes naroda ima podrediti koristi *cijele* Crkve; njezin napredak ne ovisi samo o blagostanju naroda, već o složnom radu svih naroda skupa:

„Priznajući se 'katolikom podrijetlom i zbog nepromijenjene obiteljske tradicije i branitelja katoličkih teza u parlamentu', bivši se je predsjednik (talijanskoga) Savjeta (Salandra) pozvao na ovaj jasni princip

⁹⁵ *Isto*, Le Fur, str. 337.

⁹⁶ *Isto*, Leslie, str. 349.

⁹⁷ *Isto*, Le Fur, str. 337.

da uzmogne opravdati svoju politiku prama Svetoj Stolici: 'Domovina ne protiv Crkve, već pred njom' (*Talijanske novine* od 14. XII. 1923.)... U tome je princip koji dan-danas vlada mišlju i djelom svih nacionalističkih teoretičara i političara, što više katoličkih, svih zemalja.⁹⁸

Katolici često vjeru podređuju naciji i izrabljuju je nesvjesno u narodne svrhe. Sami svećenici u više slučajeva prelaze granice razboritosti i aktivno sudjeluju u nacionalnim bojevima. Na taj način oni kompromitiraju svoju božansku misiju, *a i samo jedinstvo svete Crkve dolazi uslijed toga u veliku opasnost*. Tako na primjer flamanski katolici žele osnovati državno flamansko sveučilište. To je jamačno na štetu Louvainskom katoličkom sveučilištu. „Flamansko će sveučilište biti neutralno ili posve protukršćansko, flamanski će katolici biti u savjesti prisiljeni da ne šalju svoju djecu u zavod koji kane osnovati.“⁹⁹ „(Nezdravi) nacionalizam nastoji dominirati vjerom u nadnaravnosti i podrediti je svojim zakonima.“¹⁰⁰

„U Belgiji imamo flamanski nacionalizam i belgijski nacionalizam. Mnogo se toga dade reći u prilog razvoju jezika i kulture u Flandriji. Ali flamanski nacionalisti svode *sve* i podređuju *sve* jezičnom i rasnom problemu. Čovjek bi rekao da oni vide samo to, osjećaju samo to, a u praksi zanemaruju sve ostalo zbog toga, štode najvećim interesima da uzmognu pospješiti to; ukratko, ponašaju se kao da je *to sve*. Zaključak: u jednoj su zemlji, kao što je to Flandrija, *vjerski interesi kompromitirani radi pretjeranoga jezičnog, rasnog, nacionalističkog osjećaja nekih Flamanaca*.

Što se tiče belgijskih nacionalista, njihovi su ih *pretjerani patriotski osjećaji doveli do toga da premalu važnost pripisuju vjerskim problemima*, da zanemaruju potrebne distinkcije i nužne procjene kod prosuđivanja onoga što vjeruju da je belgijski nacionalni interes. Oba se nacionalizma kolju od primirja do krvi i ova je borba svagdje urodila onom posljedicom kojom je urodila svagdje gdje su se nacionalni romantizmi uhvatili u koštac: *katolici, sinovi iste Majke i braća jednoga jedinog Krista, gaje jedni prema drugima prave pravcate osjećaje mržnje...* A da ne spominjemo da vjersko uvjerenje katkada jako trpi kod onih kod kojih vjera nije vrlo živa jer vide gdje se *istovjernici, štoviše i članovi svećenstva, ne ponašaju samo tako da su jezik i kultura iznad svega, već da u svoju vjeru miješaju cijelu jednu neizvjesnu i krivu*

⁹⁸ Isto, Vaussard, str. 370.

⁹⁹ Isto, Vaussard, str. 365/365.

¹⁰⁰ Isto, Vaussard, str. 369/370.

romantičnu mistiku u kojoj su vjerski i nacionalistički osjećaji spretno pomiješani.¹⁰¹

Što se tiče Francuske, to je dobro da su tamošnji katolici bili egzaltirani rodoljubi; na taj su način postigli vjersko primirje unutar svoje domovine, ali je to škodilo katoličkoj stvari izvan Francuske:

„Crkva, mistično Kristovo tijelo, nije li ona morala trpjeti u ovom ili onom udu (mislim osobito na azijske Crkve), zbog *pretjerana francuskoga patriotizma koji u praksi daje prednost interesu Francuske* (istinitom ili umišljenom) *prije negoli interesu Crkve u ovoj ili onoj zemlji?*

I mislite li da valja uzeti u obranu što francuski katolički književnici *prosuduju sve i uvijek sa stajališta francuskoga interesa?* Kao da interesi Crkve u jednoj zemlji (Njemačka?) ne zahtijevaju katkada od francuskih katolika da potisnu u pozadinu svoja nacionalistička zanimanja.¹⁰²

„Ako *njemački katolicizam* 1914. nije i zbog toga odgovarao onoj visini svoje misije, nije li to, kao što to reče Prün, *jer se je 'bizantinizirao'?* I ne želeći se ni malo uplitati u prepirke koje se tiču samo Francuza, mora biti slobodno reći da katolički stranci imaju taj dojam da njihova braća iz Francuske *katkada svoje nacionalističke osjećaje guraju pred vjerske osjećaje* i da je prigodice republikanska vlada spretno izrabila nacionalističke osjećaje katolika, katkada štoviše protiv istinitih interesa katolicizma.¹⁰³

„Osobito je bolno što se mora konstatirati s vlč. g. Van den Houtom da se *odviše veliki broj članova svećenstva u praksi više brine za nacionalna i nacionalistička pitanja negoli za specifično svećenička pitanja.*¹⁰⁴

„Ovdje je mjesto da se podsjeti da je Katolička Crkva silno oštro postupala protiv svih moralnih zabluda koje su se pod koprenom politike, patriotizma, štoviše i državnoga rezona, širile u povijesti, ali valja također spomenuti *da neki katolički krugovi nisu bili dovoljno strogi prema (pretjeranom) nacionalizmu* i pokazivahu se dirnuti zbog sklonosti koje je on hinio prema vjeri. Ipak, nema dvojbe da vjera posjeduje u očima teorije a često i prakse (nezdravoga) nacionalizma samo toliku vrijednost koliko služi ciljevima naroda...¹⁰⁵

„Ovo bi ispitivanje savjesti, kada bi bilo lojalno, dovelo svagdje, veli vlč. g. Van den Hout, osobito u Belgiji i u Francuskoj, do zaključka *da*

¹⁰¹ Isto, Van den Hout, str. 333–334.

¹⁰² Isto, Van den Hout, str. 334.

¹⁰³ Isto, Van den Hout, str. 334.

¹⁰⁴ Isto, Vaussard, str. 370.

¹⁰⁵ Isto, Don Sturzo, str. 343.

većina katolika vođena od velikoga broja svojih pastira u praksi postavljaju nacionalni interes ili, štoviše, najneznatnije jezične i razne zahtjeve, iznad interesa Crkve.“¹⁰⁶

„Mogao bi se navesti primjer Irske u kojoj je nacionalizam ekstremista zemlju provukao vatrom i krvlju, zatim Katalonije, Jugoslavije, Čehoslovačke, Poljske“¹⁰⁷ (Van den Hout, str. 333–334).

„Bez dvojbe bi bilo vrlo nepravedno kada bi se u cjelini osudilo svećenstvo irsko, hrvatsko, čehoslovačko ili, štoviše, flamansko koje spaja uz svoju često neobuzdanu akciju za narodno oslobođenje uglavnom duboke apostolske kreposti.“

Nezdrave su nacionalističke strasti u mnogim slučajevima tako zahvatile ljudske duše da su se često eksponirani katolici usprotivili u parlamentu političkim smjernicama Svete Stolice i na taj način kompromitirali pred javnošću svoj *sentire cum Ecclesia*¹⁰⁸:

„Nema jasnijega dokaza u ovim posljednjim godinama od neobično hladna načina kojim su mnogi između katolika primili enciklike i druge papinske dokumente koji su se odnosili na suvremenu krizu civilizacija i kršćanskoga mira. Jedna je duboka i, čini nam se, nepobitna kritika ovoga duha nedavno iznesena u knjizi uvjerenoga katoličkog novinara g. Charlesa Loiseaua u kojoj suprotstavlja *politiku rimsku i osjećaj francuski i koja nije nimalo obrana politike zadnjih dvaju papa*. Pošto je nepristrano prikazao 'ratnu politiku' Svete Stolice i *manje simpatično* njezinu 'mirovnu politiku', g. Loiseau posve jasno zaključuje: 'Njezini su razlozi (Svete Stolice) njezini; mi ostajemo pri našima.' Gospodin Loiseau ne skriva nam da su mu na području politike miliji nazori gg. Clemeneceaua i Poincaréa negoli Pija XI. i Benedikta XV.“¹⁰⁹

Drugi se je karakterističan slučaj nedavno odigrao u francuskom parlamentu i senatu i dosta jasno pokazuje duh „nacionalističke hereze“ koji se je ušuljao u duše mnogih, inače uzornih katolika. Kada je Sveti Otac izdao list govoreći o okupaciji Ruhra, to su se mnogi francuski katolički zastupnici osjetili uvrijeđenima:

„U takvom slučaju i kada jednom učenom egzegeti nije uspjelo da iz papinskoga teksta i njegovih djela izdvoji smisao koji bi bio u suglasju s našim (francuskim) odabirima, držanje je katoličkih zastupnika bilo bezuvjetno posve u suglasju s kraljevskim tradicijama. Izrazio ga je u Senatu grof Louis de Blois 29. lipnja 1923. tvrdeći 'da je pun

¹⁰⁶ *Isto*, Vaussard, str. 365.

¹⁰⁷ *Isto*, Vaussard, str. 370.

¹⁰⁸ Osjećanje s Crkvom.

¹⁰⁹ *Le nationalisme et la conscience catholique*, Vaussard, str. 366.

strahopočitanja prema Papi kada se radi o katoličkim dogmama i disciplini', a da mu poriče svako pravo na intervenciju u političkom djelokrugu, štoviše, da nema prava ni da podjeljuje savjete."¹¹⁰

„U zastupničkoj kući je g. Xaver de Magellon žalio što gosp. Jonnast (francuski veleposlanik kod Vatikana) nije bio u Rimu... kada je bio objelodanjen list Nj. Sv. Pija XI. kardinalu Gasparriju o okupaciji Ruhra, da ga 'zapriječi'.“¹¹¹

Naposlijetku valja istaknuti još jednu pogrešku nekih katolika s obzirom na nezdravi nacionalizam. *Posljednji rat oni nisu smatrali kao kaznu Božju, već su svu krivnju svaljivali na svoje protivnike:*

„Bilo je zabranjeno podsjetiti da je iznad materijalne i neposredne ratne odgovornosti koju ni jedan povjesničar neće oduzeti centralnim silama mogla postajati jedna druga, moralna, u neku ruku metafizička odgovornost i koju valja jednako pripisati svim zaraćenim stranama.“¹¹²

„Je li potrebno podsjetiti na primjer kako su se za vrijeme rata dočekivali oni rijetki propovjednici koji su se usudili ustvrditi da je rat za sve narode okajavanje i da su ga svi u manjoj ili većoj mjeri prouzročili jer se je zaboravilo na zapovijedi Dekaloga ili Evanđelja? Kao da je mogla postojati manje opovrgljiva istina, osobito u zemlji u kojoj hara neomaltuzianizam (Francuska), bič bez kojega bismo mi danas imali isto toliko pučanstva kao Njemačka i bez kojega ne bismo bili trebali pomoći saveznika...“¹¹³

Bacimo li sada cjelokupni pogled na katastrofalne posljedice nezdravoga nacionalizma, to se ne čudimo da su ga mnogi nazvali „herezom“. Posljedice su svake hereze nesloga, mržnja, uništavanje crkvenoga jedinstva, a sami plodovi nacionalizma nisu mnogo bolji. Sami su katolici u mnogim slučajevima zaboravili na svoju božansku misiju koju vrše u ljudskom društvu; mjesto da budu kvasac kojim će namjesnik Kristov zamijesiti tijesto, često su se sami dali okužiti nezdravim materijalističkim idejama:

„*Revue catholique des Idées et des Faits* dopustila si je jednoga dana zbog ne znam više kojega nacionalističkog zločina da objavi rečenicu:

¹¹⁰ Evo njegovih doslovnih riječi: „Pun strahopočitanja prema papi kada se radi o dogmi i katoličkoj disciplini, ali ja ostajem slobodan u svojim djelima kada se radi o vanjskoj politici ili o samoj unutarnjoj politici“ (*Documentation catholique*, t. 10. Col. 114).

¹¹¹ *Le nationalisme et la conscience catholique*, Vaussard, str. 368.

¹¹² Ovaj odlomak, koji u glavnom tekstu slijedi na ovom mjestu, Merz je u originalu prekrizio. Mi ga ipak ovdje donosimo: „Uslijed sveopćega grijeha nužno slijedi nauk poniznosti (rat), koji je u prilog podijeljene odgovornosti s obzirom na bič, kojem je sam čovjek dao slobodu i koji nije u prostuslovlju s junaštvom, ali s ohološću...“ (Vaussard, str. 369).

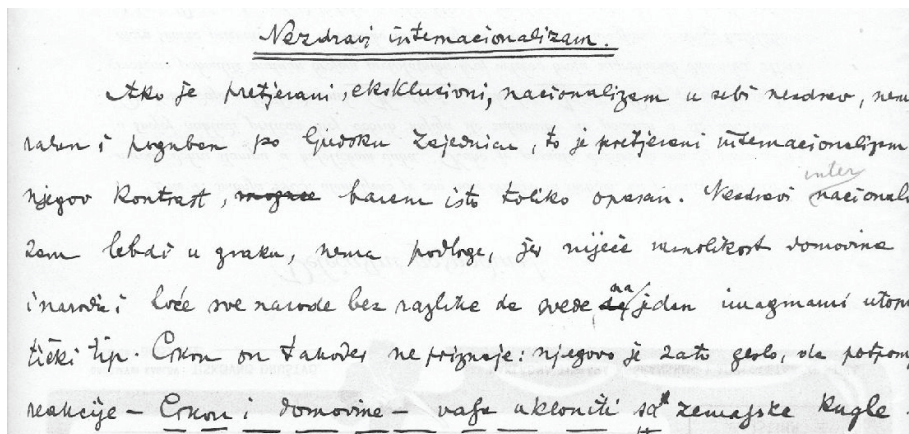
¹¹³ *Le nationalisme et la conscience catholique*, Vaussard, str. 368–369.

'Nacionalizam će biti buduća osuđena hereza!' Ono što je htjela reći jest da konstatirajući posvuda grozničave jezične i razne kulturne osjećaje, gledajući gdje se međusobno strastveno bore katolici iste zemlje ili katolici raznih zemalja i to odviše često uz aktivnu suradnju i štoviše pod vodstvom mnogobrojnih članova svećenstva, čovjek si je prisiljen reći da je Crkva 'plašt bez šava' u opasnosti da bude poderan... Dakle, u praksi (nezdravi) nacionalizam, koji se provlači svijetom, nastoji potisnuti onu ljubav prema cjelokupnoj Crkvi iza ljubavi prema jeziku, rasi, kulturi, naciji... evo praktične hereze koja pustoši Crkvu.¹¹⁴

„Formula 'nacionalizam će biti buduća osuđena hereza' htjela je na vrlo dojmljiv način izraziti nepobitnu činjenicu da dan-danas u svijetu, a poglavito u Europi, (nezdravi) nacionalizam ili bolje reći nacionalizmi izvrstavaju Crkvu Kristovu najvećim opasnostima.“¹¹⁵

„Ako smo se mi ostali kršćani, sol zemlje koji se ponosimo našom vjerom u Evanđelje, dali u tolikoj mjeri okužiti okolnom atmosferom da više ne spoznajemo našu zadaću, čime će namjesnik Kristov zasoliti tijesto koje njegove ruke moraju bez prestanka mijesiti?“¹¹⁶

* * *

Faksimil poglavlja Nezdravi internacionalizam
 (vidi sljedeću stranicu)

¹¹⁴ Isto, Van den Hout, str. 335.

¹¹⁵ Isto, Van den Hout, str. 333.

¹¹⁶ Isto, Vaussard, str. 373.

V. NEZDRAVI INTERNACIONALIZAM

Ako je pretjerani, ekskluzivni nacionalizam u sebi nezdrav, nemo-ralan i poguban po ljudsku zajednicu, to je pretjerani internacionalizam, njegov kontrast, barem isto toliko opasan. Nezdravi internacionalizam lebdi u zraku, nema podloge jer niječe raznolikost domovina i naroda i hoće sve narode bez razlike svesti na jedan imaginarni, utopistički tip. On također ne priznaje Crkvu! Njegovo je zato geslo da potpornje „reakcije“ – *Crkvu i domovine – valja ukloniti* sa zemaljske kugle. Taj je nezdravi internacionalizam u poratnim godinama vrlo uznapredovao; njegovi su pristaše poglavito masonski, protestantski itd. teoretičari koji hoće čovječanstvu pribaviti zemaljsku sreću, istrgnuviši mu svaki osjećaj za užu domovinu i za sve ono što ona ima osebujnoga u prošlosti i u težnjama za budućnost. Zastupnici su nezdravoga internacionalističkog smjera nastojali zauzeti *Društvo naroda* i g. Reynold¹¹⁷ tvrdi da danas prijeti vrlo velika opasnost od internacionalističko-utopističkih ideja:

„Ali oko ovoga Društva naroda, službenoga, realnog, realističnog (čiji je pristaša g. Reynold), postoji jedno drugo, uslužno, latentno, *utopično*. Ono opkoljava, opsjeda prvo društvo kojega se hoće domoći, pa makar ušlo kroz podrumske prozore. Ono bi htjelo od njega načiniti istodobno svoj hram i svoju utvrdu, *suprotstaviti Ženevu Rimu*, preuzeti odgoj naroda, *oživotvoriti jedinstvo po shemama*. Ovo društvo, brzo smo ga prepoznali: to je Nad-država, Nad-crkva o kojoj snuju masoni, liberalni protestanti, židovi, pacifisti, socijalisti – jednom riječi sve one sinkretističke struje koje su u onih četrnaest točaka Wilsona našla svoj nejasni *credo*...“

„Ali čovjek ih se (tj. ovih utopista, toga Internacionalnog udruženja oblaka, kako ih g. Reynold humoristično nazivlje) mora tim više bojati jer su oni zastupnici najjačega napora prije nego što će poći natrag *da uzdrmaju* one dvije stijene koje prema izreci 'priječe put Napretka': a to su *domovine i Crkva*.“

„*Humanitarni je internacionalizam jamačno prodro u mase*. Iako on sada gubi pristaše među elitom, uza nj je sada cijela vojska polu-intelektualaca. On je usađen u mozak onih novih zemalja koje nemaju za sobom iskustvo starih naroda. A osobito se je širio pomoću moćnih organizacija kao što su socijalizam i masonerija. Uspjeh mu dolazi

¹¹⁷ Gonzague Reynold, poznati švicarski književnik, dekan Bernskoga sveučilišta. Švicarska ga je vlada imenovala suradnikom Komisije intelektualne kooperacije u *Društvo naroda*, gdje sjedi uz Bergsona, Einsteina, g. Murraya.

poglavito uslijed njegova intelektualnoga pomanjkanja, siromaštva: on prodaje pod jeftinu cijenu, on čini svim mozgovima pristupačnim neki idealizam, zamamljiv kao loša roba te vašarski misticismizam i filozofiju. S njim u džepu svaki si srednjoškolski profesor iz provincije, ponekoji američki pastor, poneki političar iz Montevidea, ponekoji azijski sveučilištarac, može umisliti da posjeduje mudrosti i da stupa po načelu napretka. On zadovoljava mnoge čežnje, mnoge instinkte: socijalne zavisti i obmane kojima si ljudi hoće predočiti budućnost svijeta, vjerski osjećaj koji se nakon rata zaista posvuda nalazi... *Ovaj mi se laicizam, ovaj humanitarni internacionalizam čini, dakle, mnogo opasnijim od nacionalizma...* Moguće je da se s francuskoga ili talijanskoga stajališta čini da je nacionalizam hereza budućnosti (koja će biti od Pape osuđena u budućnosti?); s motrionika gdje se nalazim (tj. iz društva naroda) *internationalizam se pokazuje kao današnja hereza.*¹¹⁸

Katolici su se u mnogo manjoj mjeri dali zaraziti od nezdravoga internacionalizma negoli od njegova protivnika nezdrava nacionalizma. Ipak ima tragova toga utjecaja kod nekih ljudi i grupa. Dovoljno je citiran slučaj, inače vrlo simpatičnoga francuskog poslanika Marca Sangniera, začetnika pokreta Sillona, koji je osudio papa Pio X. Marc Sangnier, koji se je ponizno pokorio Papinoj odredbi, stavio si je plemenitu zadaću da izmiri sve narode, a poglavito Nijemce i Francuze. Nedavno je proputovao Njemačkom i otpjevao himnu njemačke omladine organizirane u katoličkom udruženju Quickbornu. Tom je prilikom pustio slobodu svojim čuvstvima i skoro posve zaboravio na omladinu svoje vlastite domovine, na one stotine tisuća francuskih mladića koji su svoju krv prolili za Francusku:

*„On kao da posve zaboravlja u stanovitim časovima na granice koje zdravi patriotizam, pravo shvaćeni nacionalizam postavlja internacionalizmu. Čovjeku je upravo neugodno kada čita njegovu šetnju u Sv. Odili s mladićima iz Quickborna... Ovakve činjenice pokazuju kako patriotizam mora budno bdjeti i kako je sve u svemu prirodno da si je izgradio ideologiju da uzmogne suprotstaviti zdravu ogradu protiv anarhije velikoga broja duhova.*¹¹⁹

¹¹⁸ Le nationalisme et la conscience catholique, Reynold, str. 351–352.

¹¹⁹ Isto, Bernoville, str. 379.

VI. POSLJEDICA POREMEĆENOGA KRŠĆANSKOG PORETKA - KAZNE BOŽJE

Narodi su stvoreni da žive u međusobnoj snošljivosti i ljubavi i da zajedničkim silama šire kraljevstvo Božje. Svaki je narod, kao i svaki pojedinac, nositelj posebne ideje, a nezdravi nacionalizam uništava onu solidarnost koja je od najveće koristi za svaki pojedini narod:

„Ovaj duh (nezdravoga) nacionalizma u svom ekstremnom obliku ima još k tomu težnju da *zanemari prinose stranih civilizacija* koji su u sebi odlični, ako se ne zlorabe, i koristi internacionalnih duševnih i duhovnih odnosa (izmjena misli)... Poznavanje stranih književnosti, filozofije i umjetnosti, ako se dobro i u umjerenoj mjeri asimilira, obogaćenje je narodnoga duha...“¹²⁰

No to nije sve. *Užasne katastrofe*, zarazne bolesti, građanski i narodni ratovi najjasnije dokazuju do čega, zbog posve logičnih socijalnih zakona, dovodi nepriznavanje Božjega poretka u životu pojedinaca, porodica i naroda. Dodajte k tomu velike zemljotrese, poplave i nesreće koje su zadesile posljednjih godina ljudski rod – a katolici u tome moraju vidjeti prst Božji – to se nimalo ne čudimo što veliki književnici proriču propast naše cjelokupne civilizacije:

„Ako nas se *deset milijuna mrtvih i ranjenih* Velikoga rata¹²¹ još nešto doimlje, tko zna da su muslimanski ustanici istočne Kine urodili u 19. stoljeću, od 1861. do 1878, *isto tolikim brojem žrtava*; da je ustanak u Turkestanu protiv boljševičke vlade bio ugašen s tolikim krvološtvom da je jedna *moskovska* istražna komisija mogla ustanoviti da je tom prilikom bilo *pogubljeno* više od milijun urođenika...? Tko pomišlja na ona *dva milijuna izvršenih smrtnih kazni* prvih triju godina boljševičke diktature u Rusiji? Na *lanjske hetakombe* u Maloj Aziji (na ono *pol milijuna* nastradalih Armenaca i 12 biskupa – mučenika), na one *milijune* osoba koje je 1918. poharala španjolska bolest (više od *jednoga milijuna u samoj Italiji*)? Na strašni potres u Japanu, koji se nedavno dogodio...?“¹²²

G. Vaussard zatim navodi jedan stavak iz Papinijeve *Povijesti Krista*:

„*Kuge* su došle nakon *ratova*, *zemljotresi* nakon *kuga*; isto toliko ljudi, koliko je negda bilo potrebno da se nastani jedna kraljevina, gnijje pod tankom kabanicom krvave zemlje. Ipak, kao da su svi ovi mrtvaci samo *prvi obračun sveopćega uništenja*, oni se i nadalje *ubijaju i ubijaju*...“

¹²⁰ *Isto*, Vaussard, str. 378.

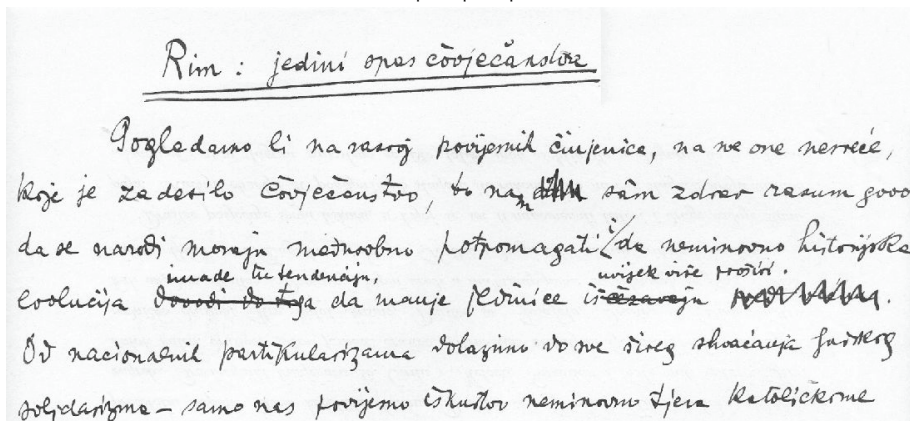
¹²¹ Prvi svjetski rat.

¹²² *Le nationalisme et la conscience catholique*, Vaussard, str. 373.

Životinjska je ljubav svakoga za sebe, svake kaste za sebe samu, svakoga naroda za samoga sebe još sljeplja i još ogromnija nakon ovih godina kada je *mržnja pokrila zemlju kostima*. Ljubav prema sebi, nakon sveopćega i zajedničkoga poraza *postostručila je mržnju*... mržnja malih protiv velikih, nezadovoljnih protiv nemirnih, onih koji služe protiv svojih ugnjetavanih gospodara, ambicioznih grupa protiv dekadentnih grupa, vladajućih rasa protiv vazalskih klasa, podjarmljenih naroda protiv naroda koji ih podjarmljuju... Proždrljiva je pohlepa za suvišnim urodila *pomanjkanjem nužnoga*; škakljanje užitka postalo je torturom; bijes je za slobodom *otešćao verige*. Ne opstojе više ni monarhije ni republike. Svaka je vladavina samo fasada i priviđenje. Plutokracija i demagogija, duhovne sestre, usmjerene prema istome cilju, službenice plaćene prosječnosti, bore se za vlast nad revolucionarnim čoporima...¹²³

„Teško je reći da je posve slučajno što su iste misli skoro istodobno izrazili veliki duhovi kao što su u Engleskoj Benson (*Gospodar svijeta*) i Chesterton (*Sfera i Križ*), u Francuskoj Paul Claudel (u svim dramskim djelima, osobito u *Taocu*) i Baumann (*Mir sedmoga dana* i *Čekić na nakovnju*), u Italiji Papini, a da ne spominjemo mnoštvo drugih manjih koji s toliko pesimizma sude o propadanju jedne civilizacije čije su znakove kao prethodnike već puno godina prije europskoga rata neki između njih opazili i snažno naglasili.“¹²⁴

* * *

Faksimil poglavlja o Rimu kao spasu čovječanstva
(vidi sljedeće poglavlje).

¹²³ Isto, Papini – Vaussard, str. 374.

¹²⁴ Isto, Vaussard, str. 375.

VII. RIM - JEDINI SPAS ČOVJEČANSTVA

Pogledamo li na razvoj povijesnih činjenica, na sve one nesreće koje su zadesile čovječanstvo, to nam sam zdrav razum govori da se narodi moraju međusobno potpomagati i da neminovno povijesna evolucija ima tu tendenciju da manje jedinice uvijek više proširi.

Od nacionalnih partikularizama dolazimo do sve širega shvaćanja ljudskoga solidarizma; samo nas povijesno iskustvo neminovno tjera katoličkom univerzalizmu koji, razumije se, ne niječe narode i njihove osobine, već u dušama ljudi stvara svijest o zajedničkim potrebama i aspiracijama:

„*Iskustvo*, neusporediva ali okrutna učiteljica mudrosti i napretka, jest na djelu da to dokaže. Ono će *neminovno približiti najdarovitije narode kršćanskom i katoličkom rješenju*, to jest već vrlo racionalnom, željenom internacionalizmu i toga će dana morati nacionalisti stupiti u pozadinu jer je ispunjenje njihove zadaće dosta blizu kraja i oni će izbljediti pred višim svjetlom.“¹²⁵

„Solidarnost između svih naroda Europe, solidarnost između Europe i Amerike, evo jedinoga sredstva k spasu koji će prije ili kasnije postati neizbježivim unatoč svih nacionalnih oholosti.“¹²⁶

Jedini nam katolicizam ukazuje pravi put, on nam zapovijeda da ljubimo našu zemnu domovinu, ali da iznad nje još više ljubimo svetu Crkvu koja je zalog naše vječne sreće, našega puta u vječnu domovinu. Kao katolici moramo biti svjesni da naše razne zemne domovine trebaju postati članice sv. Crkve i naša je dužnost da ljubimo u prvom redu cjelokupnu Crkvu, a tek onda našu posebnu domovinu:

„Budimo rodoljubi! Katolici, budimo najbolja djeca Domovine. Neka naše rodoljublje bude prosvijetljeno i neka ne zanemaruje ni jedan dopušteni ljudski čimbenik. Budimo mudri ukoliko se to može. Nemojmo biti ludi, ne dajmo se nasamariti. Ali se iznad Domovine nalazi Crkva! *I ljubav Kristu i njegovoj Crkvi, cijeloj njegovoj Crkvi mora uvijek imati u našim srcima prvo mjesto.*“¹²⁷

No osim ovoga čistog razumnog stajališta moramo kao katolici stvar dublje prosuditi. Nije potrebno dokazivati da papinstvo ima misiju voditi narode k vječnoj sreći i da je ono najprikladnije za rješavanje sporova među pojedincima, slojevima, zajednicama, narodima. Povijest nam daje

¹²⁵ *Isto*, Seillière, str. 348.

¹²⁶ *Isto*, Don Sturzo, str. 344.

¹²⁷ *Isto*, Van den Hout, str. 335.

najočitije dokaze da je negda postojalo vrlo čvrsto *Društvo naroda* koje je pod vodstvom papinstva blagotvorno djelovalo na razvoj civiliziranoga svijeta:

„U drugoj se formalnoj stvari slažu svi oni koji su je se dotakli..., a to je što priznaju u *jedinstvu srednjovjekovnoga kršćanskog svijeta, pod moralnom kontrolom papinstva, idealnu vladavinu* i da mi danas uzalud želimo stvoriti nešto što bi tome sličilo. Tko bi mogao danas nadomjestiti one velike 'europske' ličnosti kao što to bijahu jedan Alcuin, jedan sveti Bonifacije ili jedan sveti Bernard i kako li nam se jadni čine pokraj njih naši današnji državnici 'svjetskoga' utjecaja, jedan Lloyd, George ili jedan Wilson!“¹²⁸

„Nije li Sveto Rimsko Carstvo unatoč svojih nedostataka i svojih pogrešaka realiziralo u srednjem vijeku moralnu konfederaciju kršćanskih naroda, jedinu do koje se je moglo doći pod feudalnim sistemom i s lokaliziranim gospodarstvom?“¹²⁹

Nije dovoljno promatrati *papinstvo* samo s moralnoga stajališta, već ono u sporovima među narodima *mora zadržati u prvom redu svoj religiozni karakter*. Najjasnije to dokazuje sljedeća činjenica: u ratovima se poglavito radi o vremenitim materijalnim interesima. Tko je napadnut, ima se pravo braniti i sporovi su tako neizbježivi:

„Zaraćeni narodi i neutralci, vlasti, svi se slažu u tome da se ratovi biju radi interesa sadašnjega života i to često radi takvih koji su vrlo materijalni; ako oni daju povoda ekscesima, ti ekscesi opravdavaju adekvatne sankcije; da napokon internacionalno društvo može samo od sebe iščekivati pravdu... Ni jedni, a ni drugi ne ispovijedaju, a ni nemaju dužnost da ispovijedaju, poglavito za vrijeme rata, jedinstvo podrijetla i zadnje svrhe ljudi, zaslugu trpljenja, cijenu okajavanja, oprostjenje uvreda, odricanje Božje osvete, odrješitu djelatnost Providnosti. No to su ipak principi koji su bitni dijelovi kršćanskoga nauka tako da kršćanstvo nije više ono što jest ako ispustite samo jednoga od njih... *I jedino ti religiozni principi mogu narode ponukati na slogu i mir...* Čim se, dakle, ne promatra u papinstvu njegov temeljni, vjerski karakter, čovjek je ponajprije u opasnosti da ne razumije sljedeće: da je papi dogmatski, a prema tome i moralno, nemoguće promatrati rat na isti način kao ova ili ona grupa zaraćenika ili kao jedan zaraćenik ili koji neutralac; i to je dobro jer jedino na taj način on može djelovati mirotvorno.“¹³⁰

¹²⁸ *Isto*, Vaussard, str. 357.

¹²⁹ *Isto*, Don Sturzo, str. 344.

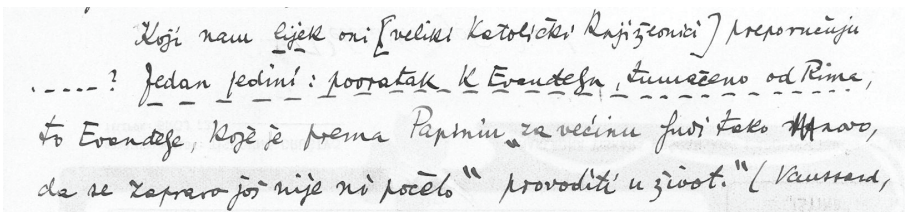
¹³⁰ *Isto*, Vaussard, str. 367.

„Samo vjersko središte, katoličko središte – Rim – čuva usred propadanja ekonomskih i ideoloških sistema svoje jedinstvo i svoju moralnu snagu i on će još jednom spasiti Europu od barbarstva i ruševina.“¹³¹

Između nezdravih nacionalističkih struja koje su uzroci ratova i pretjeranih internacionalističkih pokreta kojima manjka realna baza katolici moraju usmjeriti svoj pogled prema nepomičnoj Petrovoj Stolici koja će im u svako doba dati pravac kojim da krenu i koja će najbolje znati odrediti granice svim opravdanim i naoko protuslovnim težnjama.

„Ali Rim već ima riječi koje treba izgovoriti. Što se nas tiče, u ovoj sveopćoj zbrci duhova, u ovoj intelektualnoj i moralnoj anarhiji, usred ovih protivnih vjetrova koji u sve smjerove tjeraju prašinu, prema njemu se mi okrećemo da od njega tražimo, ne toliko da grmi negativne osude, već da nam daje pozitivne smjernice. Jer u susretu s ovim idejama, sa svim pravicima koji se nameću našoj epohi, mi ne znamo uvijek, mi katolički intelektualci i ljudi akcije, koja mora biti naša smjernica, dokle možemo ići, bilo to u otporu, bilo u pomirljivosti... Što katolici, što cijeli svijet očekuje od Rima, nisu djelomični odgovori već sinteza. Nestrpljivo iščekujemo početak budućega ekumenskog Sabora jer osjećamo da će biti odlučan za povijest svijeta. Neka Duh Sveti ostvari *ut unum sint* jednom novom afirmacijom onoga što čini, osobito sada, i što će uvijek više činiti dvostruku snagu atrakcije, rekonstrukciju Crkve, načelnu nepopustljivost i karitas.“¹³²

„Koji nam lijek oni, veliki katolički književnici, preporučuju? *Jedan jedini: povratak k Evandelju, tumačenu od Rima*; to Evandelje koje je prema Papiniju za većinu ljudi tako novo da se zapravo još nije ni počelo provoditi u život.“¹³³

Koji nam lijek oni [veliki katolički književnici] preporučuju
.....? *Jedan jedini: povratak k Evandelju, tumačenu od Rima,*
to Evandelje, koje je prema Papiniju za većinu ljudi tako novo,
da se zapravo još nije ni počelo "provoditi u život." (Vaussard,

Faksimil završetka poglavlja o Rimu – spasu čovječanstva.

¹³¹ Isto, Don Sturzo, str. 344.

¹³² Isto, Reynold, str. 354.

¹³³ Isto, Vaussard, str. 375.

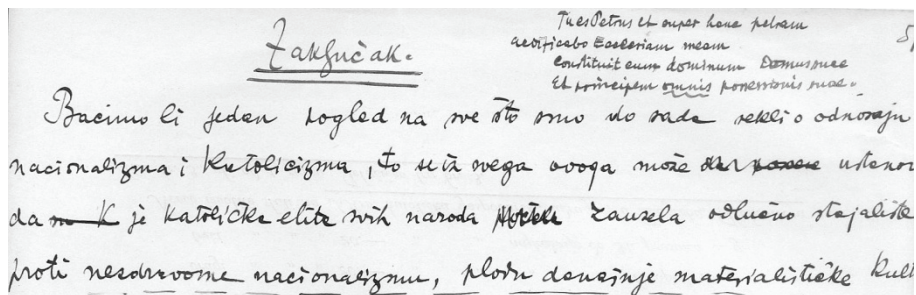
ZAKLJUČAK

*Tu es Petrus et super hanc petram
aedificabo Ecclesiam meam.*

*Mt 16,18*¹³⁴

*Constituit eum Dominum domus suae
Et principem omnis possessionis suae.*

*Ps 105,21*¹³⁵

Bacimo li pogled na sve što smo do sada rekli o odnosu nacionalizma i katolicizma, to se iz svega ovoga može ustanoviti da je katolička elita svih naroda zauzela odlučno stajalište protiv nezdravoga nacionalizma, plodu današnje materijalističke kulture.

Nacionalizam, koji je sam za sebe bio dobar, izopačio se je uslijed raznih poganskih natruha i velik broj katolika upotrebljava danas riječi *patriotizam, rodoljublje* s više simpatija. Želimo li ukloniti sve kobne posljedice nezdravoga nacionalizma – ratove, narodne Crkve, podjarm-ljivanje vjerske slobode, povratak u pogansko barbarstvo – moramo nastojati da se sav javni život kristijanizira, a da se osim toga u narodu probudi *žarka ljubav i poštovanje prema Svetoj Rimskoj Stolici*. U drugim zemljama, a i kod nas, već postoji organizacija *Pro Ecclesia et Pontifice*.¹³⁶

Duh koji vlada u pravilima toga udruženja moći će uspješno ostvariti veliko djelo zbližavanja naroda. Članovi se toga udruženja

¹³⁴ Mt 16,18: Ti si Petar stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju.

¹³⁵ Ps 105,21: Za gospodara ga stavi kući svojoj, za nadstojnika svega imanja svojega.

¹³⁶ U Zagrebu je sjedište. Vlč. Pećnjak, Kaptol 29. *Foedus Internationalis „Pro Ecclesia et Pontifice“* potvrđena je od Svetoga Oca Pija X. (Acta. Ap. Sed. od 16. V. 1913.). – Benedikt XV. ju je preporučio (vidi: Acta Ap. Sed. od 27. III. 1915., str. 89; od 1. IX. 1917., str. 428; od 4. VII. 1919., str. 275).

obvezuju „da će zapovijedi i želje koje izdaje rimski papa slijediti s oduševljenjem, a i druge da će za njih osvojiti“.¹³⁷

Današnjem čovječanstvu, a i samim je katolicima potrebno da što više usmjere svoje oči prema Rimu i da odnos kršćana prema papi bude srdačan kao što je između oca i djece: „...da se sveopće svećenstvo i po svećenstvu kršćanski puk poveže sve užim sponama ljubavi i privrženosti s Crkvom i rimskim papom.“¹³⁸

Pravi katolici neće nikada kritizirati djela Svetoga Oca. Oni će biti spremni da i „svoju ljubav u privatnom kao i u javnom životu ispovijedaju i djelima dokažu i to tako da će štoviše iskazivati neograničenu poslušnost Apostolskoj Stolici za koju će biti spremni da sve pretrpe i da za nju proliju svoju krv“.¹³⁹

Želimo li dakle uspostaviti kršćanski poredak u svijetu, to moramo ljubiti papu i tu ljubav širiti u svim slojevima kršćanskoga naroda. „A koliko ga valja ljubiti, papu? *Ne riječju i jezikom, već djelom i istinom* (1 Iv 3,18). Kada se ljubi jedna osoba, nastoji se u svemu prilagoditi njenim mislima, izvršiti njena htijenja, protumačiti njene želje.“¹⁴⁰

Naš je Gospodin Isus Krist rekao o sebi: „Ako me tko ljubi, čuvat će moju riječ“ (Iv 14,23). Isto tako, želimo li dokazati našu ljubav prema papi, potrebno je slušati ga (Pio X., 18. XI. 1912.). Papa je namjesnik Isusa Krista, nasljednik Petra, Krista Gospoda, koji je učinjen posrednikom između Boga i čovjeka, ispod Boga, ali iznad čovjeka, manji

¹³⁷ „Illud autem Nobis pregratum est quod ante omnia sibi habent propositum, praecepta et monita, quae sumque dederit Romanus Pontifex, et sequi volentibus animis et studiose inculcare aliis.“ (Pius PP. X, die XXVIII mensis Aprilis MCMXIII. – Vidi: *De Regimine Foed. Intern. Pro Pont. et Ecclesia*, Taurini, Ex Schola Typographica Salesiana, str. 14)

¹³⁸ „Ut clerus universus et per clerum populus christianus arctioribus in dies amoris adhaesionisque vinculis cum Ecclesia et Romano Pontifice deviniatur.“ (Benedictus XV. od 20. VI. 1919. – vidi: *De Reg.* str. 27)

¹³⁹ „Magno amore flagrabunt ergo Summum Pontificem; quem amorem privatim et publice profitebuntur et factis comprobabunt, praesertim obediencia perfectissima praestita *ipsis desideriiis* Sancate Sedi progua parati sint oportet omnia pati et sanguinem jundere.“ (Sectio Virorum. – De Rey., p. 79.) – Zaista, kada bi duh ovih pravila kod nas ponajprije zašao u naše organizacije, a preko ovih u sav narod, ne bi nas Narodna crkva morala zabrinjavati.

¹⁴⁰ „E come si deve amarlo, il Papa? *Non verbo neque lingua, sed opere et veritate*. III. Quandao si ama persona, si cerca di uniformarsi in tutto ai suoi pensieri, di eseguirne i voleri, di interpretarne i desiderii. E se il nostro Signor Gesu Cristo diceva di sè: *Si quis diligit me, sermonem servabit*, cosi per dimostrare il nostro amore al Papa è necessario ubbidirgli.“ (De Reg., str. 19)

od Boga, ali veći od čovjeka, *koji o svima sudi, ali kojega nitko ne sudi*“ (Sv. Innocent III. – Sermo. 2 in Concer. Pontif.)¹⁴¹ Kriza će se nacionalizma tek onda riješiti kada kršćanstvo opet osvoji život pojedinaca i ljudskih zajednica te kada se papi podijeli ono mjesto u životu naroda koje mu pripada kao „gospodaru cijeloga Božjeg vlasništva“, to jest svih naroda. Jedino ako narodi nađu svoje utočište u „Petrovoj Stolici, tom sidru nade i luci spasa“,¹⁴² moći će se nadati blagostanju i sreći. Na svima je nama da u tom pogledu djelujemo i da svim sredstvima živimo ljubav prema Svetom Ocu.

I. M.

* * *

Napomena Uredništva. – Na kraju ovoga svoga rukopisa Merz je priložio jedan članak iz francuskoga časopisa „La Croix“ od 30. IX. 1924. Naslov članka u prijevodu glasi: „U povodu XI. socijalnog tjedna talijanskih katolika. Torino, 20. rujna 1924.“¹⁴³ Autor članka je B. Sienne. Podnaslovi članka glase:

1. Pravi i krivi nacionalizam – međunarodno pravo – društvo naroda. – 2. Uloga crkvenoga autoriteta i civilnih vlasti u ekonomskim pitanjima. – 3. Društveni autoritet i obdržavanje zakona.

Iz ovoga se zaključuje da je Merz ovaj svoj rad napisao koncem 1924. god. Osim toga to je još jedan pokazatelj koliko je preko stranog katoličkog tiska pratio sva katolička gibanja u drugim katoličkim zemljama te kako je bio osjetljiv i za društvene probleme koje je trebalo rješavati u svjetlu učenja Katoličke Crkve.

¹⁴¹ Papa est Vicarius Jesu Christi, successor Petri, christus Domini, deus Pharaonis, inter Deum et hominem medius constitutus, citre Deum, sed ultra hominem, minor Deo sed maior Lomine, *quide omnibus indicat et a nemine indicatur.*“ (S. Innocent. III. – Sermo 2 in Conser. Pontif. – V. Acta Sodalitatis Sacerodotalis Internationalis „Pro Pont – et Eccl.“, Annus IX, Aporlis 1921; Num. 1. – Ex Typis f. Abry, Annecii, Gallia; p. 17.)

¹⁴² „Is enim, ut ipse referebas, belli fluctibus hine inde ractatus ac pene absorptus, *ad Petri Solium, tamquam ad achoram spe et ad postam salutis confugere studuit, ex eodem uno cofisis tranquillitatem, ordinem, pacem populis ac gentibus tanta et tam diuturna perturbatione commotis cuciatisque, esse profectura.* (Benedictus XV. – V: De Reg. str. 25./27.)

¹⁴³ Izvorni naslov članka na francuskom glasi: „*A propos de la XI semaine sociale des catholiques italiens*“.

Dr. phil. Ivan Merz¹⁴⁴

NEISTINE O LURDU

Sud o glasovitom francuskom književniku Emilu Zoli¹⁴⁵

Napomena Uredništva. – Ivan Merz je njegovao posebnu pobožnost prema Bl. Djevici Mariji. Ta se njegova pobožnost posebno produbila nakon njegova prvoga hodočašća u Lurd koje je obavio još kao student u Parizu 1921. g. Poslije povratka s hodočašća pisao je majci kako mu je Lurd pomogao te se je uvjerio u istinitost katoličke vjere i kako se od tada sav njegov život kreće „oko Krista Gospodina“. Još se jasnije izrazio do kakvih je spoznaja došao u Lurdu u svom pismu prijatelju ing. Draganu Maroševiću: „Da, u Lurdu sam naučio što je krunica i to mi je od sada drugi najbolji prijatelj. Prije Lurda, iskreno priznajem, bila je u dnu duše neka sumnja, neki osjećaj da li se ja ne molim kakvom fantomu moje mašte?! Molio sam, dakako, jer da sam prestao, znači ne vjerovati u Bl. Djevicu Mariju. A kuda onda? Okreni se od katolicizma, sve je oko tebe mračno i ružno. Dakle, Lurd je mojoj razumnoj vjeri pridodao osjećajni moment.“

Vrativši se sa studija u Zagreb Merz će postati velik širitelj pobožnosti prema Gospi Lurdskoj, ali i branitelj Lurda i lurdskih događanja riječju i perom. Održavao je brojna predavanja o Lurdu u Zagrebu i po Hrvatskoj. Događaji Lurda, ukazanja i čudesna ozdravljenja Merza zanimaju i tako ih prikazuje najprije pod apologetskim vidom ukoliko su snažna obrana i dokaz za istinitost katoličke vjere.

Napisao je nekoliko članaka o Lurdu i jednu brošuru pod nazivom Najnovija čudesa u Lurdu¹⁴⁶. Posebno je važan i zanimljiv njegov članak

¹⁴⁴ Na prvoj stranici rukopisa Merz je sam stavio svoje ime kao autora ovoga djela sa svojom doktorskom titulom. Očito da je imao najozbiljniju namjeru da ovo svoje djelo i objavi, ali ga je smrt u tome spriječila. Rijetko se potpisivao sa svojom doktorskom titulom; ovdje ju je, međutim, stavio upravo da svrati pozornost javnosti da je svojom naobrazbom bio kompetentan da raskrinka Zoline falsifikate.

¹⁴⁵ U izvornom rukopisu Merz je ovome djelu stavio za glavni naslov riječi: LAŽI O LURDU. Budući da se radilo tek o rukopisu koji je sigurno trebao biti dotjerivan i korigiran mi smo naslov preimenovali u: NEISTINE O LURDU jer više odgovara duhu današnjega vremena i boljem načinu izražavanja.

¹⁴⁶ Vidi: Ivan Merz, *Sabrana djela*, sv. 2., Zagreb, 2011., str. 283–358.

Zolin Lurd.¹⁴⁷ Tih je godina ovaj Zolin roman bio preveden i objavljen i na hrvatskom jeziku. Kako je hrvatska publika bila veoma slabo informirana o ovom djelu, pojavljivanje Zolina romana, koji je u međuvremenu bio stavljen i na crkveni indeks zabranjenih knjiga, predstavljao je opasnost za neupućene čitatelje da o Lurdu dobiju sasvim krivu i neistinitu sliku. U tom je opširnom članku Merz podvrgnuo najprije književnoj, a onda i povijesnoj kritici ovaj Zolin roman. Ozbiljno je upozorio javnost na Zoline falsifikate lurdskih događanja, posebno lurdskih čudesnih ozdravljenja, i oštro je razotkrio Zolino iskričljivanje objektivnih činjenica povezanih s Lurdom. Kada je roman Lurd bio objavljen u Francuskoj, odmah je bio podvrgnut kritici upravo zbog svojih falsifikata tako da je Zola veoma mnogo izgubio na svom ugledu kao književnik.

Svoju kritiku Zolinih falsifikata o Lurdu Merz je želio još više produbiti i proširiti. Pored ovoga već objavljenog članka priredio je još posebno djelo prošireno brojnim istinitim podacima o čudesnim ozdravljenjima te s još detaljnijom analizom svih Zolinih falsifikata. Djelu je dao naslov Laži o Lurdu. Nažalost, nije ga dospio objaviti za života te je ostalo u rukopisu sve do danas i donosimo ga ovdje u cijelosti.

U prvom dijelu Merz donosi opširan prikaz fenomena čudesnih ozdravljenja koja se kontinuirano događaju u Lurdu. Osim njihova opisa, pogotovo onih koje je Zola neistinito prikazao u svom romanu, donosi izjave mnogih liječnika koji priznaju ova ozdravljenja kao prirodno neobjašnjiva. Nakon ovoga velikog uvoda Merz prelazi na ono bitno, a to je pobijanje Zolinih falsifikata o Lurdu i lurdskim ozdravljenjima. U drugom dijelu rada Merz donosi uglavnom sadržaj svoga članka koji je o toj temi objavio u Hrvatskoj prosvjeti. U izradi ovoga djela Merza se služio francuskom znanstvenom literaturom koja je o lurdskim čudesnim ozdravljenjima bila objavljena.

¹⁴⁷ Objavljen je u *Hrvatskoj prosvjeti*, br. 7, 1923., 316–329.

S A D R Ź A J

I. ČUDESNA OZDRAVLJENJA U LURDU - 414

- Uvod - 414
- Sastanak u Parizu u čast Majke Božje Lurdske -415
- Broj ozdravljenja i druge statistike - 417
- Kako se liječnici obraćaju? - 419
- Slučaj dr. Alexisa Carrel - 422
- Liječnici koji ne vjeruju - 424
- U čemu se slažu najglasovitiji liječnici? - 425
- Sugestija ili nervoza? - 425
- Rak - 428
- Nepoznate prirodne sile? - 432

II. KRIVOTVORINE ZOLE O LURDU - 435

- Zola kao književnik i učenjak - 435
- Zoline tri hipoteze o lurdskim čudesima - 437
- Opis triju bolesnica: Sophie , Elise, Grivotte - 438
- Slučaj Sophie Couteau (tbc kosti) - 439
- Slučaj Elise Rouquet (sušica kože lica) - 441
- Grivotte (tuberkuloza pluća) - 442
- Izmišljeno lice – gđica de Guersamt - 448
- Iskrivljeno prikazan svetački život Bernadette S. - 449
- Svećenik bez vjere – Pierre - 450
- „Svećenici su lašci“ - 451
- Razne vrste sugestije - 451
- „Lurd je središte iluzije, gdje se narodi zavaravaju!“ - 452
- Francuska javnost i Zolini falsifikati - 453
- Svjedočenje dr. med. A. Marchanda - 454
- Zolin roman *Lurd* bio je stavljen na crkveni Indeks - 454
- Zaključak - 456

I. ČUDESNA OZDRAVLJENJA U LURDU

„Neprijateljstvo ja zamećem
između tebe i žene,
između roda tvojeg i roda njezina:
on će ti glavu satirati,
a ti ćeš mu vrebati petu.“
(Post 3,15)

UVOD

Čudno vam se jamačno čini, gospođe i gospodo, da se u nizu filozofsko-apologetskih predavanja koja je priredio Hrvatski katolički narodni savez nalazi i jedno kojem je naslov *Zolin Lurd*.¹⁴⁸ Vas bi moguće više zanimalo da je posebno predavanje bilo posvećeno Lurdu uopće i izvanrednim događajima koji se još uvijek tamo zbivaju. I zaista bi ova tema pripadala upravo u ovaj niz; naime, vrlo je lako govoriti o Lurdu nadovezujući na temu *Okultizam*.¹⁴⁹ Ne daju li se one tisuće trenutačnih lurdskih ozdravljenja protumačiti pomoću neistraženih okultnih sila koje djeluju u podsvijesti ili inače u prirodi? Da li se kod istraživanja trenutačnih ozdravljenja učenjaci služe metodama egzaktne znanosti kao kod fenomena spiritizma, telepatije ili kod sličnih pojava? Sve su to zaista vrlo zanimljiva pitanja, ali se ona ne mogu na brz način riješiti pred publikom koja sve promatra s nekim nepovjerenjem i nekom skepsom jer je toliko puta doživjela razočaranje ondje gdje to nije ni zaslužila. Da se naime dokaže nadnaravnost lurdskih ozdravljenja, trebalo bi dokazati sljedeće tri stvari:

1. Morali bismo biti uvjereni da dokumenti koje dobivamo iz Francuske nisu izmišljotina. Mnogima od nas nije moguće da sami odemo u Lurd i da se na vlastite oči uvjerimo o svemu onome što se tamo zbiva. Moramo, dakle, znati da su djela kojima raspolazemo napisana od vjerodostojnih znanstvenika koji su sve svoje sposobnosti i

¹⁴⁸ Ovo je predavanje upriličio *Hrvatski katolički narodni savez* u Zagrebu 1924. g. u Jeronimskoj dvorani. Donosimo ga u nešto proširenu obliku.

¹⁴⁹ I ovo je predavanje izišlo u tisku. Prof. Ivanek: *Okultizam*. Naručuje se kod Hrv. kat. nar. saveza, Zagreb, Kaptol 27. Cijena 5 d.

sve svoje znanje upotrijebili da s najvećom točnošću registriraju izvanredne lurdске činjenice.¹⁵⁰

2. Zatim bismo morali dokazati tijesnu vezu koja postoji između takozvanih *ukazanja* Majke Kristove i onih tisuća hodočašća i ozdravljenja koja su nakon toga uslijedila.

3. Napokon bismo morali izabrati nekoliko markantnih ozdravljenja i, upotrijebivši sve metode kojima danas raspolaže medicinska znanost, pokazati da se ozdravljenja nipošto ne daju uvrstiti u pojave prirodnoga poretka kao npr. spiritizam i slično, već da se sve one tisuće i tisuće ozdravljenja kategorički protive nepokolebivim prirodnim zakonima; stoga nas logično rasuđivanje upućuje na to da ih uvrstimo u jedan posve drugi red, red koji je u tijesnoj vezi s cijelom filozofijom života, red koji nas neminovno dovodi do zadnjih pitanja: Odakle je materija? Je li ona od vijeka? Je li iz ništa stvorena? Postoji li neizmjerni, mudri, osobni Duh koji upravlja cijelim svemirom?

Da, na ova bi pitanja valjalo odgovoriti prije nego što bi si čovjek usudio stvoriti sud o lurdskim činjenicama; ne smije ih se uzeti na laku ruku kao što se to nažalost danas kod nas još uvijek čini i u znanstvenim krugovima smatrajući ih za hipoteze ili slutnje koje su, međutim, u najizričitijemu protuslovlju sa svim onim što o tome predmetu sude savjesni znanstvenici.

No naše će predavanje ipak biti od koristi i bit će barem djelomičan odgovor na prvo pitanje. Ono će nas uvjeriti da Lurd nije izmišljena fikcija, već da Lurd zaista postoji u južnoj Francuskoj, da je zaista živjela jedna pastirica Bernardica Soubirous koja je tvrdila da je vidjela Kristovu Majku i da su ondje trenutačno ozdravili ljudi za koje je liječnička znanost ustvrdila da su njihova ozdravljenja na naravan način nemoguća. Uvjerit ćemo se da u Lurd od toga vremena zaista dolaze milijuni hodočasnika i da tom prigodom ili pomoću vode ili prigodom procesije s presvetim oltarskim sakramentom uistinu trenutačno ozdravljuju tisuće neizlječivih bolesnika.

Sastanak u Parizu u čast Majke Božje Lurdske

„Poznajete li u Parizu dvoranu *Bon Théathre (Dobro kazalište)*, Quai de Passy 32c? Manje bogata, manje prostrana negoli amfiteatar Sorbonne, ona je u sebi krila isto toliko znanosti i više ljepota. Na Sorbonni su stručnjaci nedavno kontrolirali iskustva metapsihe i

¹⁵⁰ Pisac je ove studije sam bio u Lurdu i napisao je o tome knjigu: Dr. Ivan Merz, *Najnovija čudesa u Lurdu* (5 d. – naručuje se kod: Hrv. kat. nar. saveza, Zagreb, Kaptol 27).

zaključili da je pri tome bilo mnogo spretnih prevara. Jučer su se popodne sastali u *Bon Théatre* članovi Udruženja *Notre-Dame de Salut* da čuju znanstvene izvještaje stručnjaka liječnika o izvanrednim ozdravljenjima koja su se zbila u Lurdu, dolazeći do spoznaje jednoga višeg svemoćnog uzroka.

Nakon pozdrava vlč. Mymina Viona i mons. Schoepfera, dr. Marchand je prikazao utjecaj lurdskih događaja na liječnike: 570 njegovih kolega liječnika prisustvovalo je 1923. g. utvrđivanju čudesnih ozdravljenja i nijedan od njih nije ostao indiferentan, nijedan ne zabacuje osebujni značaj ozdravljenja.

Liječnik spominje poimence slučaj gospođice Julienne Hazard čija su se tri izjedena i smekšana kralješka skupili i tvorili grbu. Dana 6. rujna 1923. g. liječnici su pregledali bolesnicu koja je prispjela bez liječničke svjedodžbe i nekoliko je sati kasnije došla pješice natrag u Ured za preglede – zdrava! Nazočni su liječnici vidjeli da su se kralješci nanovo stvorili i potpisali su zapisnik.

U prateru se nalaze tri ozdravljenice: gđice Heusler, Rossignol i Bouvier. Njihova su ozdravljenja jasno protumačili liječnici Eck, Caolet i Sonnié-Moret. One se popnu na podij, radosne i zbunjene pred prisutnim mnoštvom koje ih je promatralo pune zdravlja. One slušaju čitanje liječničkoga izvještaja smiješeći se opisu njihovih velikih bolova koje je Djevica iscijelila.

Na gđici Heusler iz Pariza nema više tragova plućne tuberkuloze koja ju je prisilila biti u gipsu sve do dana kada je, puna žarke vjere, htjela biti uronjena u ledenu vodu i unatoč tome što je gotovo umirala zatvorena u napravi naglo se podigla uzviknuvši: „Majko, ja sam ozdravila!“ Svu je svoju snagu zadobila i u izgledu kao 26-godišnja mlada djevojka.

Gđica Germaine Rossignol iz Bloisa također je bila na umoru, bolovala je od bacilarne upale potrbušnice i u samom je Lurdu dobila između dvije nesvjestice posljednju sv. pomast. Međutim, naglo je osjetila da je zdrava i nije više bacala krv.

– Zar ste zaista to vi, gospođice – zapita je liječnik. – Pa jedne su antiklerikalne novine javile da ste umrli nakon povratka iz Lurda?

– Da, novine *Progrès de la Lorie* izmislile su tu neistinu.

– I vi ste potpunoma ozdravili?

– Da, obavljam najteže poslove, čistim, skupljam rublje, vodim kućanstvo i zahvaljujem Svetoj Djevici da me je iscijelila.

Zatim se jedna snažna, lijepo razvijena i od uzbuđenja crvena djevojčica smjesti na podiju. To je mala Marija Bouvier iz Erneja u

Mayennei. Bolovala je od purpure, imala izljev krvi u mozgu i od toga joj je ostala neizlječiva kljenut lijevoga dijela tijela. Dana 19. kolovoza, kada se je molila pred spiljom, njena se je mala već sedamnaest mjeseci ukočena ruka otvorila i ona se počela moliti zakrivljenih ruku, mogla se odmoriti na lijevoj nozi i njome se poslužiti. Snažna, krepka, mala Marija sada sama nosi mlijeko u grad koji je udaljen više od jednoga kilometra...¹⁵¹

Broj ozdravljenja i druge statistike

Kao što su u srednjem vijeku prošteništa postala žarištem civilizacije, kada su nicala remek-djela kiparstva i graditeljstva, pjesništva i kazališne umjetnosti, istu ulogu ima Lurd u današnjem vremenu. Učenjaci i književnici veličaju taj grad, kipari i graditelji ga uljepšavaju, a milijuni vjernika idu onamo da učvrste tri teološke kreposti: vjeru, ufanje i ljubav. Evo što o tome kaže dobro poznati dr. Marchand:

„Veoma često nakon povratka hodočasnika u svoje biskupije vodstvo hodočašća izdaje opis mnogih olakšanja ili štoviše potpunih ozdravljenja. Dr. Boissarie pripovijeda u svojoj knjizi (*Les Guèrisons*, str. 12.) da je god. 1908., kada Liječnički ured u Lurdu nije zabilježio ni jednoga ozdravljenika među hodočasniciima iz Lyona, međutim, službeni izvještaj ovoga hodočašća iznio pedeset i dva slučaja. Jamačno nam je dopušteno ustvrditi da stanovit broj od ova pedeset i dva slučaja zavređuje našu pozornost. Postoji cijeli niz ozdravljenja koja se dogode oko čudotvorne spilje što ih ne zabilježimo u Uredu za liječničke preglede. Među ovima se nalazi mnogo slučajeva koji se tiču osamljenih bolesnika koji ozdrave, a nisu sudionici ni jednoga hodočašća niti se nalaze u bolnici; odsjedaju obično po hotelima i neće da ih se pregleda u Liječničkom uredu jer ne žele svraćati na se pozornost pobožna radoznala mnoštva. A među tim se neznanim ozdravljenicima nalaze i svi oni o kojima ne možemo dobiti dovoljno podataka, bilo što sa sobom donesu nepotpune ili nejasne liječničke nalaze ili nakon ozdravljenja ne dobijemo nikada od njih daljnje informacije.

Dodati valja napokon sve one bolesnike koji odlaze iz Lurda, a da nisu osjetili ni najmanju promjenu svoga stanja i koji ozdrave u željezničkom vlaku što ih vodi kući ili štoviše nekoliko dana nakon dolaska u svoju obitelj i za čije ozdravljenje i ne doznajemo. Bez dvojbe broj slučajeva koje mi objelodanjujemo u Uredu za liječničke preglede u

¹⁵¹ (Preuzeto iz lista: *Anali Notre-Dame de Lourdes* od veljače i ožujka 1924., str. 206–208)

našim izvještajima daleko zaostaje za istinom jer je područje što ga moramo obuhvatiti odviše prostrano, a da bismo mogli zabilježiti sve događaje koji se zbivaju.“¹⁵²

Dodajmo još k tome ove podatke: preklani (1923. g.) u Lurdu je bilo 250.000 organiziranih hodočasnika i 13.000 bolesnika. No drži se da u Lurd dolazi na proštenje godišnje oko milijun vjernika. Ured za liječničke preglede zabilježio je iste godine 14 ozdravljenja, i to šest slučajeva bedrene, tri plućne sušice, *dva* čira u želucu i tri druga ozdravljenja. Istraživanjima je te godine pribivalo 570 liječnika i svi su bez iznimke ustvrdili da narav tih ozdravljenja ne može potjecati od uzroka koji bi bio naravan.¹⁵³

Kod skoro svih se tih ozdravljenja može ustanoviti sljedećih sedam pojava: 1. ozdravljenja se zbivaju bez osobito ljekovita sredstva; 2. trenutačno; 3. bez ozdravljivanja; 4. nepravilno i najčudnijom neregularnošću u istim slučajevima; 5. s tjeskobnim osjećajima koji povezuju da je nastala trenutačna organska promjena; 6. sa stvaranjem nenormalnih zaraslina koje zaslužuje ime fantastične zarasline (ili znakovi čuda) u slučajevima organskih oštećenja; 7. napokon s naglom i trajnom uspostavom uništene funkcije i onda kada još postoji organska ozljeda koja čini ovu funkciju nemogućom ili vrlo nesavršenom. To je onda prava funkcija bez organa. Petoga kolovoza 1908. u tren oka ozdravila je gđa Biré pred spiljom. Imala je bijelu atrofiju ocnoga živca. Pregledali su joj oči i atrofija je još postojala. Evo, slijepa žena koja vidi s mrtvim očima!¹⁵⁴

¹⁵² Marchand: *Les Faits de Lourdes*, str. 1923., str. 101–103.

¹⁵³ Devet je liječnika bilo iz Pariza (6 internista), 7 Belgijanaca, 5 Engleza, 5 Španjolca, 2 Nizozemca, 1 Talijan, 1 Portugalac. Ostali su bili Francuzi (dva su bila sveučilišni profesora iz Montepelliera i Lillea). Svi su potpisali liječničke izvještaje kao znak da se je s najvećom znanstvenom točnošću postupalo kod ispitivanja ozdravljenika i da uzročnik nije naravan.

¹⁵⁴ Neki prigovaraju lurdskim čudesima što se do sada nije dogodilo da je komu u tren oka izrasla ruka ili noga ili koje drugi ud. Evo ukratko najvažnijega razloga: Bog ne stvara iznova više ništa iz Ničega, već On stvara sve i mijenja sve stvari pomoću materije koju je stvorio u početku svijeta. (V.: Coreneliusa Lapide, I. XV, str. 342. Edit. Vives, gdje tumači Kristovo čudo s kruhovima). Kada bi u Lurdu nekom u tren oka izrastao koji veći ud, *učinilo bi se* da ga je Bog stvorio iz ničega, a jer nas Bog ne želi dovesti u bludnju, to on toga ne čini. Bog upotrijebi kod lurdskega čuda onu materiju koja se već nalazi u čovjeku i organizira ili je promijeni tako da postane tvorcem zdravlja. Lurdsko se čudo ne sastoji u stvaranju materije već u promjeni tijeka prirodnih zakona (Vidi: Bonner, str. 402–408.).

Kako se liječnici obraćaju?

Velik broj liječnika koji dolaze u Lurd i ozbiljno proučavaju tamošnje događaje priznaje da se radi o pojavama koje nadilaze prirodne zakone. Donosimo tri primjera takvih liječničkih obraćenja.

Bezvjerac

„Za vrijeme Narodnoga hodočašća 1913. god.“, pripovijeda dr. Marchand, „išao sam u popodnevnoj procesiji na počasnom mjestu što je određeno liječnicima, odmah iza presv. sakramenta i preuzvišenoga biskupa. Vidio sam najednom mladu djevojku voštane boje, jedno dvadeset metara udaljeno od mene u liniji nosila, kako se pridiže polako, polako, iznad poklekloga mnoštva, poput pojave Madone; raštrkanih kosa na noćnom odijelu, raskriljenih ruku u obliku križa, a dvije su joj se velike suze spuštale niz obraze. Ona je kao nekim dahom ispustila iz svojih usana nejasne riječi: „Moj Bože! Moj Bože!“ To bijaše gđica Claire Paguignon iz Pariza koja se je upravo pridigla sa svoje bolesničke nosiljke. Opazio sam je, međutim, još istoga jutra pred spiljom i njen izgled umiruće duboko me je ganuo i izazvao moje sažaljenje.

Našao sam ovu djevojku nekoliko časaka nakon što se pridigla u Uredu za liječničke preglede; tu sam prisustvovao svim fazama ispitivanja, a i sâm sam u tome sudjelovao. Saznao sam da je već prije četiri godine nemilosrdna sušica zahvatila njene unutarnje organe i da ju je dr. Lerey, kirurg bolnice Saint Joseph, dva puta podvrgao dvjema teškim operacijama. Najprije je izgledalo da su ove dvije intervencije uspjele, ali je opće stanje bolesnice ostalo vrlo slabo. Iako su joj se izvadili bolesni organi, to se još nije našlo sredstvo da se izvuče trbušna opna i bolest je zahvatila membranu te je bolesnica oboljela od vrlo teške sušičave upale trbušne opne. Uzalud su se pariški liječnici Lesage i Villechauvais od veljače do kolovoza 1913. borili protiv teških simptoma među kojima bijahu: neprestana groznica, nesnosivi bolovi, skoro nesvladivo povraćanje i opetovano gnojenje. Posljednji od ovih liječnika izjavio je da poduzeti put u Lurd u stanju u kojem se je nalazila bolesnica znači hrliti u sigurnu smrt.

Unatoč tomu ona je otputovala i rekao sam kako se je pridigla i kako je potpuno i u tren oka ozdravila kada je prolazio presveti sakrament. U Liječničkom uredu ustanovili smo potpuno i apsolutno iščeznuće svake trbušne i druge ozljede. Napokon smo bili svjedocima dirljiva susreta Claire Paguignon sa svojim liječničkom, kolegom Lasageom, koji je stigao dan nakon ozdravljenja. Kako se je susreo s onom koja ga je umiruća

ostavila prije tri dana, nije mogao uzdržati svoje uzbuđenje i očima punim suza promucio je ove dvije riječi: 'Oh! gospođice!'"

„No kod ovih sam se istraživanja nalazio u blizini jednoga kolege, doktora C. iz okolice Niorta. Vidio sam da je ovaj čudan slučaj koji je bio pred našim očima jako djelovao na njega. Osim toga, točni podaci koje nam je davao doktor Lesage djelovali su na nj, ali je jednim migom očiju i s nekoliko podsmjeha doktor C. mirno saopćio svoj skepticizam jednom drugom liječniku, docentu Medicinskoga fakulteta u Nantesu, i govorio mu je: 'Zaista! Mi smo tu svjedoci jednoga vrlo čudnog događaja!... Ali je to samo ublaženje, prolazno poboljšanje koje je nastalo poradi velike želje za ozdravljenjem poradi silno nervoznoga uzbuđenja na esplanadi! Bolest će naskoro nastaviti svojim tijekom. Jer je, po ljudsku sudeći, posve nemoguće zaustaviti je.' No bolest se nije povratila. Doktor C., koji je bio sve više i više ganut, nije za naredna četiri dana više napuštao Liječnički ured. Dolazio je onamo izjutra i navečer i svaki je put ustanovio očite dokaze koji su pokazivali sve jasnije da je bolest iščezla. Bio je svjedokom nagla povratka zdravlja, teka, snage, boje i vidio je kako je djevojka četvrtoga dana otputovala sa svim oznakama snažne osobe koja se oporavlja. I zabluda je našega lojalnog ali skeptičnoga kolege bila razuvjerena. I on je to iskreno priznao. Povjerio je svoje dojmove listu *La revue de l'Ouest*. Evo doslovnih riječi koje se nalaze na koncu njegova članka: 'Činjenica je tu brutalna, neprotumačiva, ali istinita. Uzalud je tražiti izgovore i govoriti o nervoznim pojavama! Gospođica je Paguignon došla u Lurd bijelim vlakom, 21. kolovoza, i болоvala je od zadnjega stupnja sušičave upale trbušne opne. Otputovala je iz njega sa svim pojavama potpuna i radikalna ozdravljenja. Ja sam to vidio i to tvrdim. Dopisivat ću se sa svojim pariškim kolegom, liječnikom gospođice Paguignon. Ako se bolest povrati, reći ću to.' Dodajem da je evo devet godina prošlo, a da se bolest nije povratila. Često viđam Claire Paguignon. To je zdrava, svježja i vrlo kršna djevojka.“¹⁵⁵

Podrugljivac

Evo drugoga slučaja: „Za vrijeme jednoga od posljednjih velikih hodočašća jedan od naših kolega koji dolazi svake godine donijeti nam pomoć svoje znanosti i svoje vjere susretne na esplanadi ispred Bazilike sv. krunice kolegu sa studija na medicinskom fakultetu kojega nije vidio više godina. Sretan što ga je sreo, pozove ga da ga otprati u Liječnički ured, ali je opazio da mu je potpuni bezvjerac i da nije nimalo sklon

¹⁵⁵ Dr. Marchand: *Les Faits de Lourdes*, 1923., str. 156–159.

ozbiljno shvatiti proučavanja Liječničkoga ureda. Na poziv koji mu je bio upravljen dotični liječnik odgovori podrugljivim glasom: 'Što hoćeš da odem činiti tamo unutra? Posve točno znam što me tamo čeka? Vidjet ću tri ili četiri liječnika... Stara igra... kako biskupuju i bilježe takozvana ozdravljenja nervoznih žena. To me nimalo ne privlači!'

Pošto mu je protumačio kako se stvari odvijaju u Liječničkom uredu, pošto je nastojao bez uspjeha uvjeriti ga da su proučavanja ove klinike vrlo ozbiljna i veoma zanimljiva, njegov se prijatelj nakon uvjeravajućih nagovaranja napokon udostojio stupiti u prostorije određene za liječnike.

Tu se ponajprije začudio kada je sreo jedno dvadeset kolega koji nisu nimalo bili 'stara igra' ni natražnjaci, već su medicinski razgovarali, proučavali spise i priopćavali dojmove o raznim bolesnicima koje su pregledavali. Neugodnost koju je osjetio, iako ju je htio sakriti skeptičnim smiješkom, ustupi doskora mjesto stanovitoj povjerljivosti: vidio je oko sebe liječnike raznih uvjerenja, štoviše slobodne mislioce, dapače i protestante koji su se kretali kao kod kuće u ovoj čisto znanstvenoj atmosferi. Nisu ga uveli u sakristiju kao što se je toga pobojavao! Stvari su se odvijale posve normalno, pošteno i čovjek se je ugodno osjećao u ovoj simpatičnoj okolini. Stalni liječnici Ureda nisu nastojali djelovati na svoje kolege niti im pokušavali nametati svoje sudove. Štoviše, oni nisu ni govorili o čudu! Upravo toga časa u Ured je dovedena jedna djevojka koja se je malo prije pred spiljom podigla sa svojih nosila i koja je rekla da je u tren oka ozdravila od hrptenične sušice s potpunom kljenuti donjega dijela tijela. U popratnim spisima o njezinoj bolesti nalazio se je do u detalje opširan liječnički izvještaj s potvrdom koju je potpisao jedan pariški sveučilišni profesor koji je liječio djevojku u bolnici pune dvije godine. Nije se moglo posumnjati u dijagnozu toga učenjaka čije je ime među prisutnima prouzrokovalo dubok dojam. Isto se tako nije moglo posumnjati u istinitost ozdravljenja koje je bilo i potpuno i zbilje u tren oka. Ispitivanje djevojke, tumačenje dijagnoze i raznih svjedočanstava o njezinoj bolesti odvijalo se pred svim okupljenim liječnicima. Pregledavanje bolesnice obavilo je pet liječnika i trajalo je više od jednoga sata. Napokon se je prema pravilu Ureda na sjednici pročitao izvještaj što su ga sastavili stručnjaci.

Na pitanje 'da li se potpuno i trenutno ozdravljenje može pripisati naravnom procesu?' svi su prisutni liječnici, a među njima i kolega bezvjerac, odgovorili negativno. Nakon sjednice vidljivo je uzbuđenje nadomjestilo na licu skeptičara podrugljiv smiješak s kojim je primio poziv da se sam osobno uvjeri. Na pitanja što mu ih je postavio njegov

prijatelj o dojmu koji je na nj ostavio ovaj prvi kontakt s lurdskom klinikom on odgovori: 'Nije moguće sumnjati; Bog sam može učiniti tako brzo i tako dobro.' Izlazeći na pragu Ureda zaneseno je uskliknuo: 'Ushićen sam što sam sve to vidio. Ne bih bio ustupio svoje mjesto ni za carevinu.' Nakon nekoliko časaka priopćio je svojoj ženi čvrstu namjeru da produlji svoj boravak u Lurdu kako bi mogao svojom suradnjom nastaviti kod tako zanimljivih poslova Liječničkoga ureda.¹⁵⁶

Slučaj dr. Alexisa Carrela, predsjednika Rockefellerova zavoda

Slučaj koji ćemo sada ispriopovijedati osim toga prikazuje stanovitu vrstu liječnika koji ne žele vjerovati u lurdska čudesa. Evo u kratkim crtama koju su ulogu lurdska čudesa igrala u životu dr. Alexisa Carrela, nobelovac, predsjednika glasovitoga američkog liječničkog Rockefellerova zavoda. Njima ima zahvaliti svoju slavu.¹⁵⁷

Bilo je to koncem 1900. godine. Mladi liječnik Alexis Carrel, prorektor na Medicinskom fakultetu u Lyonu, živo se je zanimao za knjigu dr. Boissariea *Lurdska ozdravljenja*. I kako je proučavao liječenje nekih bolesti, uputi se godine 1902. u Lurd; čitao je naime kod Boissariea da se je više slučajeva takvih bolesti u tren oka izliječilo u tom gradu¹⁵⁸. Pridružio se lyonskom hodočašću. Usput je posebno promatrao jednu djevojku koja je pune tri godine bila na liječenju u lyonskim bolnicama. U Lurdu je za njom išao u bolnicu, k spilji, u Ured za liječničke preglede, svakuda. Svjedokom je ozdravljenja bolesnice; bilježio je sat za satom, minutu za minutom, promjene što su se zbivale pred njegovim očima. Opisao je poput pravoga učenjaka neku vrstu uskrsnuća, „a uklonio je iz svojih misli, sa svoga pera, svaki komentar“.

Radi se o naglu ozdravljenju Marije Bailly koja je imala sušicu u plućima, mozgovnoj opni (koja u 99% završava smrtno) i trbušnoj opni.¹⁵⁹ Ne možemo donijeti u cijelosti opis bolesti što ga je dnevno sastavljao mladi lyonski liječnik od 26. svibnja do 4. lipnja 1902. te

¹⁵⁶ Dr. Marchand: *Les Faits de Lourdes*, 1923., str. 161–163.

¹⁵⁷ Dr. Alexis Carrel dobitnik je Nobelove nagrade za medicinu 1912. g.

¹⁵⁸ Liječnici mogu naći potankosti o tim bolestima u knjizi dr. A. Marchand: *Les Faits de Lourdes et le Bureau des Constatations médicales*, 3éme édition, Paris 1923. Edit. Téqui; str. 126–130. Osim toga preporučamo liječnicima knjigu: dr. Marchand, *Les Faits de Lourdes, Trente guérisons enregistrées au Bureau médical*, 1919.–1922. (Paris, 1924.; Isto.)

¹⁵⁹ Vidi točan opis te bolesti i toga ozdravljenja u knjizi Boissarie, *Les guérisons de Lourdes*, 2e partie, str. 58 (Bonne Presse).

između 7. lipnja i 8. kolovoza. Dosta je da navedemo što je napisao taj liječnik na početku, a što na koncu svojih zapisa.

Na početku stoji: „U prisutnosti simptoma što sam ga promatrao, prethodnih osobnih i nasljednih okolnosti, dijagnoze tako nepobitno stručno postavljene kao što je to učinio dr. Gouillouda, osobno sam postavio dijagnozu: sušičava upala trbušne opne. Nije bilo moguće na razborit način postaviti drugu hipotezu.“ Na kraju je zapisao: „Koncem srpnja bolesnica je posve zdrava. Svakoga tjedna dobiva na težini jednu kilu. Opće stanje potpuno.“

Taj liječnik nije ništa komentirao; postupao je čisto znanstveno i nije govorio ni o kakvu čudu. Samo je pobilježio činjenice, ali ga se je taj događaj duboko dojmio. I upravo je ta činjenica odlučila njegovom životnom sudbinom i vjerojatno je da ne bi bio poduzeo one znamenite znanstvene radnje koje ga proslaviše po cijelom svijetu i o kojima se može čitati, tko se za to zanima, u reviji *La Science et la Vie* (siječanj 1918.; br. 36). Evo kako se to zbililo. O tome nam svjedoči jedan uvaženi kirurg iz Clermond-Ferranda.

Prije nekih dvadeset godina kada je Carrel bio još obični prosekto-demonstrator, izrađivao je svoju radnju da može biti primljen među kirurge lyonskih bolnica. Tada povjeriše njegovoj brizi jednu 12-ogodišnju djevojčicu s hladnim abcesom na zdjelici čemu nisu pomogla sva do tada upotrijebljena liječnička sredstva. Carrel je pokušao sa svim terapeuskim medicinskim i kirurškim sredstvima, ali bez ikakva uspjeha. I jer je već očajavao o uspjehu, predloži da se dijete odvede u Lurd. Smjesta poslušашe njegov savjet.

Neko vrijeme nakon toga, prigodom jedne gozbe kojoj su prisustvovali najglasovitiji sveučilišni profesori, jedan od prisutnih zapita Carrela što se dogodilo s njegovom malom bolesnicom. „Posalo sam je u Lurd“, odgovori Carrel smiješeći se. Svi prasnuše u smijeh kada čuše taj odgovor. „Pa zar vi vjerujete u takav postupak liječenja?“ zapita netko. „Uistinu!“ odgovori Carrel i nastavi: „Pa trebalo je napokon nešto učiniti! A ono što je čudno jest činjenica da sam upravo ovoga jutra ponovno vidio djevojčicu koja se vratila iz Lurda i, ma kako vam se to čudno može činiti, ona je ozdravila!“ – „Što vi to velite?“ upitaše. „Da, ozdravila je potupno i za stalno! Lurd je za tri ili četiri dana uspio tamo gdje su svi pokušaji ostali bezuspješni; evo nešto što ulazi u područje čudesa!“ Ova posljednja riječ uozbilji prisutne. A Carrel nastavi: „Pazite, ja ništa ne tumačim, ja ne raspravljam. Zadovoljavam se samo da iznesem činjenicu.“ Tada je profesor C. uzeo riječ i ovako se izrazio: „Bez koristi je time se dulje baviti, Gospodine! S idejama takve naravi mislim da vam

mogu reći da vi ne spadate među nas i da vas Sveučilište neće nikada primiti među svoje članove.“ „U tom slučaju“, odgovori Carrel, „ne preostaje mi ništa drugo nego da odem. Mislim da ne manjkaju mjesta gdje ću imati sreću biti primljen.“

I učinio je kako je rekao: ostavi Lyon, prebrodi more i uputi se u Ameriku gdje ga je doskora slava otkrila. I tako je taj „slučajni“ događaj zajamčio dr. Carrelu uspjeh i slavu.

A također nam pokazuje kako su liječnici često zaslijepljeni i izriču svoj sud prije negoli su ispitali činjenice. No broj onih koji se zbog lurdskih ozdravljenja obraćaju na katoličku vjeru nije neznatan.

Liječnici koji ne vjeruju

Iz gornjega primjera vidimo kojim su duhom prožeti liječnici koji ne vjeruju. Donosim dva markantna slučaja:

„U jednom je provincijalnom sveučilištu jedan doktorand medicine predao svoju radnju o *Lurdskim ozdravljenjima*. Četiri su člana ispitne komisije čestitali poradi važnosti ove radnje koja je po njihovu sudu nadilazila običnu stručnu vrijednost teza. Ali su mu kod obrane prigovorili da se u ovoj radnji nalazi jedna 'sentimentalna i vrhunaravna strana s kojom se fakultet ne bavi'. I ako je kandidat vrlo stručno branio stajalište i odgovorio na sve istaknute prigovore, sudište izjavi da teza nije dovoljno znanstvena i odbiše je jednoglasno, uključivo s predsjednikom koji je prije tri tjedna svojim potpisom dozvolio da se smije tiskati. Zbog ove iznenadne odluke Đački je sindikat kratko vrijeme nakon toga službeno protestirao kod dekana fakulteta.“ No sveučilište je izjavilo da lurdski događaji ne zaslužuju da se s njima znanstveno bavi. Tako se neki učeni liječnici boje priznati zamašite lurdске činjenice. Radije o njima šute negoli da priznaju „da zakoni psihologije i patologije ne mogu sve protumačiti“. ¹⁶⁰

Evo drugoga primjera. Bilo je to u ljeto 1918. godine. Jedan se je svjetski učenjak nalazio u Lurdu. Došao je onamo za volju svoje žene koja je došla u Djevičin grad da zahvali Bezgrješnoj što je za vrijeme rata štitila njeno dijete. Njen je suprug pristao da se na povratku s jedne pirinejske ekurzije zadrži u Lurdu 48 sati. Posve je indiferentno prisustvovao dirljivom prizoru mnoštva koje se moli i žarkim molitvama

¹⁶⁰ Dr. Marchand: *Les Faits de Lourdes*, 1923., str. 125–126.

bolesnika. Već je koncem prvoga dana izjavio da mu je dosta svega toga i da je došao čas da otputuje. Napokon, kada ga je žena zaklinjala da održi svoje obećanje i da još ostane, on napokon reče. „Dobro je, neka bude! Pristajem još na ugovorena 24 sata. Ovoga ću posljednjeg dana otići u Ured za liječničke preglede i neće mi biti neugodno da malo vidim što se tamo događa.“ Jedan liječnik najavi pohod ovoga velikog učenjaka dr. Marchandu, predsjedniku Ureda za liječničke preglede i on se je spremio da ga što bolje primi. Dr. Marchand veli: „Vidio sam ga popodne toga dana kako više puta ide gore-dolje po aleji zasađenoj kestenjem u čijoj se sjeni nalaze naše prostorije, ali se nije mogao odlučiti prekoračiti prag našega Ureda!“ (Marchand, *Les Faits de Lourdes*, str. 124–125). Eto tako se i veliki učenjaci boje svjetla istine i robovi su ljudskoga obzira.

U čemu se slažu najglasovitiji liječnici?

Najglasovitiji francuski učenjaci priznaju lurdske činjenice. Znanost dakle priznaje da postoje; ona jedino nastoji protumačiti njihov uzrok. Svemu svijetu poznati profesor Bernheim rekao je: „Činjenice postoje. Sva su opažanja skupili pošteni ljudi.“ A isto tako glasoviti dr. Bertillon priznao je „da se sve događa posve iskreno i da o kakvu namještanju ili kakvu organiziranju stvari da se 'dogodi' čudo nema ni govora“.¹⁶¹ Dr. Marchand nastavlja:

„Uz velik vjerski pokret čije je središte mali pirinejski grad slijedi velika struja zanimanja koja sve više raste među liječnicima cijeloga svijeta. Svake godine vidimo sve veći broj liječnika koji dolaze u našu kliniku o kojoj je mogao reći profesor Duvet: 'Lurd je najveća, najzanimljivija i najčudnovatija od svih klinika svijeta.'“¹⁶²

Sugestija ili nervoza?

Neupućeni ljudi kod nas drže da se lurdska čudesa zbivaju sudjelovanjem sugestije na živčane bolesti. Evo konačnoga suda o toj bajki jednoga od najpućenijih stručnjaka, već citiranoga dr. Marchanda:

¹⁶¹ Marchand: *Les Faits de Lourdes*, 1923., str. 99–100.

¹⁶² Marchand: *Les Faits de Lourdes*, 1923., str. 98–99.

„U Lurdu ozdravljaju u tren oka, među ostalim, ljudi sa slomljenim kostima. No da uzmognemo razumjeti da se lurdska ozdravljenja posve protive naravnom poretku i da ne mogu potjecati od takozvanih nepoznatih prirodnih sila, iznijet ću ukratko glavne faze procesa kod naravnoga ozdravljivanja.

Kada je jedna kost slomljena, to se na krajnjim vrhovima slomljene kosti stvara tanka naslaga hrskavice koja je tanja od jednoga milimetra i oko koje se postepeno nižu kalcijeve soli. Ova se hrskavica povećava i učvršćuje sve više u dodiru s košću čim više ovo učvršćivanje zavlada dubokim dijelom. Pod hrskavičnom se naslagom pojavljuju posve nove kapilarne cijevi koje donose potrebne soli za ovo učvršćivanje. Dvije hrskavične naslage slomljenih kostiju rastu jedna prema drugoj, dotaknu se i srastu. Do toga je časa zaraslina još mekana i nesposobna da nosi teret tijela. Postaje to čvršće čim se više inkrustrira, to jest čim više joj krv donosi kalcijeva fosfata. To se zbiva ovim procesom:

Čisti je kalcijev fosfat glavni sastavni dio kosti u vrlo maloj količini krvi. Na jedno pet litara krvi dolazi otprilike 147–160 grama.

Krv dobiva ovaj fosfat iz hranjivih tvari što se nalaze u crijevima. Tek što su crijevni sokovi hranu kemijski proradili, može je krv uzeti i odvesti u kapilare zarasline. No krv ovdje ostavlja posve malo soli jer broj kapilara nije velik, a osim toga su to posve sitne, mikroskopske cijevi. Kroz ove sitne mikroskopske cijevi ne može otprilike više od jednoga dijela miligrama soli doći u cijelu zaraslinu. Taj se naravni proces zbiva neizmjerljivo polako. Evo pogledajte na koji način prema naravnim zakonima soli prolaze kroz kapilare.

Promjer je krvnim kapilarama 5 do 20 tisućina (5/1000 do 20/1000 mm) jednoga milimetra. Drži se da je brzina krvi u malim kapilarama 57 stotina jednoga milimetra u sekundi. Vrlo je malen, prema tomu, volumen krvi koji u jednoj sekundi prođe kroz kapilaru. Znamo da normalna krv u sebi sadržava svega 1 gr 60 kalcijeva fosfata, tj. 32 centigrama na litar. Iz ovoga razumijemo zašto kosti tako polako zarastaju. Uzevši u obzir uskoću kapilara i polagano provlačenje krvi razumijemo zašto trebamo, s kliničkoga stajališta, 40–50 dana da jedna zaraslina kosti postane tako jaka da uzmogne nositi 70–80 kg teško ljudsko tijelo.

To govore neopovrgljivi prirodni zakoni i takav je normalni proces ozdravljivanja. A što se zbiva u Lurdu ili 'pomoću Lurda'.

Uzmite glasoviti slučaj Pierrea de Rudderera. Prema uvjerenju dr. Lebeca, Rudderu je falilo 5 gr kosti. Ova velika količina fosfornih soli bila je najednom tu. Posve je sigurno da tolika količina fosfata nije bila u

Rudderovu tijelu slobodna u času kada je ozdravio. Je li razborito ustvrditi da je jedna nepoznata prirodna sila u tren oka iz krvi izvukla više fosfata negoli ga uopće ima u krvi? Je li moguće da je ta sol bila rastopljena u krvi, a u danom se je času smjestila u zaraslinu. No to nije moguće jer je kemijski sastav krvi stalan, a najmanja promjena prouzrokuje teške bolesti. A ozdravljenik nije obolio, već ozdravio.

Je li se možda taj fosfat nalazio u tijelu na jednomu drugom mjestu? No ni to nije moguće jer se u tijelu ne nalazi takvo skrovište za fosfate. Ovakvo bi prosuđivanje bilo neznanstveno. Možda bi se moglo pomisliti da su ti fosfati u tren oka izišli iz drugih kostiju. No i to je kemijski nemoguće jer krv ne posjeduje sposobnost da u tren oka rastopi veliku masu kalcijevih soli i da ih na stanovitom mjestu deponira istom brzinom. (Kod nekih bolesti krv rastvara fosfate kod umekšanja kostiju, ali to traje mnogo godina i fosfat se ne zaustavlja, već izlazi mokraćom).

Kada bi čovjek postavio tu hipotezu, stvar bi još samo otežao. Kako to da je krv u tom jedinom slučaju oduzela fosfate koji su bitna sastavina zdrave kosti i da ih je odnijela u tren oka k drugom mjestu i tamo čvrsto fiksirala? Treba dakle ustvrditi da ova količina soli nije bila u tijelu i da ju je jedna nebiološka sila ondje postavila. Neoborivi nam zakoni fiziologije brane da i pomislimo da bi na redovit način sva ta količina fosfata u tren oka došla u zaraslinu.

Evo kakav bi proces morao biti kada bi ustvrdili da je ovo ozdravljenje bilo naravno. Otkad svijet postoji takav je proces kada kost sraste:

1. hrana dolazi u crijevo; 2. crijevne kiseline djeluju na hranu; 3. kalcijski se fosfat oslobađa; 4. krv upije taj fosfat; 5. krv ga nosi do stanica koje tvore novu kost; 6. krv slaže sol oko ovih stanica.

Razbor nam kaže da slijed ovih šest operacija iziskuje stanovito vrijeme i da se ne mogu zbiti u tren oka.

Ima još jedna činjenica koju valja uzeti u obzir kod Rudderera. Krajevi su slomljene kosti bili izumrli i ovi su zapreka ozdravljenju. Liječnici bi ih morali izvaditi. Liječnici to nisu učinili, a sami od sebe nisu ispali. Što se je s njima dogodilo? Živa se naime kost sastoji od jednoga mineralnog neživog dijela koji sam od sebe ne može rasti, a probušen je mikroskopskim cijevima. Jedan je drugi dio mekan, dušičast, živ, može sam od sebe rasti. Sastoji se od krvnih kapilara i od stanica kore moždine. Ova su dva dijela u sitnim cijevima koje se nalaze u mineralnom dijelu. Živa se dakle kost sastoji od mineralnoga i dušičnoga dijela zajedno. Kost umire kada nestanu krvne kapilare i stanice

moždine. Preostaje samo lešina kosti. Ovaj dio valja odstraniti da uzmogne doći do zarasline.

Kod Rudderera su ostali u rani ovi mrtvi dijelovi. Bili su očita zapreka da dođe do zarasline. Prije nego što dođe do zarasline, morala se je dogoditi jedna od ovih stvari: a) ili je ponovno oživjela mrtva kost, to jest krvne su se kapilare i stanice moždine u tren oka pojavile u sitnim kanalićima mineralnoga djela; b) ili su ovi izumrli dijelovi, ove lešine od kosti koji su još čvrsto stajali uz kost u tren oka nestali. No kako to, to je neprotumačivo. Vjerojatnija je prva hipoteza jer od dvije nevjerojatnosti treba izabrati manju. Manja je nevjerojatnost vjerovati da su mrtvi dijelovi oživjeli negoli da su posve iščezli s lica zemlje. No ni jedna naravna sila ne može u tren oka oživjeti mrtve kosti, a niti ih potpuno uništiti.

Na temelju se istoga principa dade shvatiti liječenje Pottove bolesti. Ako uzmemo da je potrebno tek 10 grama soli (zaista treba oko 18–20 grama) da iscijeli jedna starija Pottova bolest, sušica kralježaka, a da je u krvi tek 6–7 grama kalcijevih fosfata i karbonata zajedno, to se pitamo, kao u Rudderovu slučaju, odakle u tren oka te soli upravo na bolesnom mjestu. Znamo da onih 6 funkcija naravnoga procesa – od hrane pa preko krvi kroz sitne kapilarne cijevi – zahtijeva dugo, dugo vremena. Eto u tom se sastoji nenaravnost lurdskih ozdravljenja.

Rak

Ludo bi bilo ustvrditi da se tu radi o nepoznatim prirodnim silama. I nepoznate prirodne sile djeluju prema stanovitim pravilima i pod istim uvjetima uvijek jednako. A osim toga nepoznati prirodni zakoni ne uništavaju ostale prirodne zakone. Kada su se pronašle do tada nepoznate Röntgenove zrake koje prolaze kroz čvrsta tjelesa, zrake sunca nisu izgubile svoje sposobnosti i počele poput Röntgenovih zraka prolaziti kroz čvrsta tjelesa.

Neznanstveno bi bilo reći da nepoznate prirodne sile u Lurdu u tren oka stvaraju i uništavaju u tren oka stanice i to upravo na bolesnim mjestima, tako da ljudi ozdrave. U Lurdu u tren oka naraste kost, začepi se kaverne sušičavih ljudi i iščezavaju tkiva raka. Kako to da nepoznata prirodna sila ne metne u Lurdu odjednom na jedno zdravo mjesto novo tkivo ili zašto ne uništi zdravo tkivo? Bolje ćemo razumjeti ovu nepravilnost i protuprirodnost kada proučimo ozdravljenje od raka kako se to događa u Lurdu za koji se do sada još nije našao lijek doli operacije i gangrene.

Rak je oteklina koja se sastoji od više stanica. One imaju to štetno svojstvo da se raširuju i da brzo pređu na susjedna tkiva i da u krv uliju otrovna počela. Lokalno se zbiva ovo: prvotna se oteklina razvija, uništava stanice koje se oko nje nalaze i prožima ih jednu za drugom. No rak djeluje na cijelo ustrojstvo čovjeka, i to preko krvnoga i limfatičnoga sustava. Stanice raka ulaze u limfatičke prostore spojnoga tkiva i jer mogu proći kroz žive stanice, prodiru u limfatičke i krvne kapilare. Odavde dolaze u krv i s njom idu kroz cijelo tijelo. Osim toga se u stanicama raka rastvaraju neke tvari i ulaze u krv. To su neke vrste toksina, to jest životinjski otrov. Oni u maloj mjeri, ali postepeno truju krv.

Ako netko ozdravi u tren oka od raka, znači da su se zbila dva procesa: iščezle su stanice otekline i otrov krvi je iščezao. Kada netko od raka u Lurdu ozdravi u tren oka, to treba razlikovati da li je rak bio gnojne naravi ili ne.

Kada je rak bio gnojan, rana se posve i u tren oka pokrije naslagom zdravih epidermičkih stanica. Stvori se potpuno brazgotično tkivo. To je slučaj kod Katarine Lapeyre. To treba tim više istaknuti da je bitno životno svojstvo stanica raka da uništava epidermične stanice. Morala je prema tomu jedna tajanstvena sila oduzeti raku njegova posebna biološka svojstva.

Kada rak koji nije gnojan ozdravi, to je stvar još čudnija jer jedna živa stvar što postoji u tren oka iščezne. (Kliničko se je u nekim rijetkim slučajevima opazilo da se je rak mogao u dosta kratkom vremenu usmrtniti. U tom slučaju oteklina pocrni, polako iščezava, ostavljajući za sobom crni gnoj. To je gangrena.)

Kod vrhunaravnih ozdravljenja toga nema. Mjesto otekline dobijemo čvrstu brazgotinu. Staničje raka može biti teže od stotinu grama. Takav je npr. rak na grudima. Promjer je jedne stanice raka 15/1000–20/1000 jednoga milimetra. Broj je tih stanica neizmjern. Kod čudesnoga ozdravljenja sve su one nestale. Gdje su? Zar da kažemo kako je krv upila te stanice raka, ali da su izgubile svoja otrovna svojstva. Ali to bi bio protuprirodni učinak, pravo vrhunaravno čudo!

Rak djeluje pomoću mikroskopskih rakovih stanica na cijelo ustrojstvo čovjeka jer iz njega izlaze rastopljene tvari koje se optokom šire po tijelu. Na taj način nastaje opće otrovanje. Kemičari dobro poznaju taj toksin koji daje iste reakcije kao i ptomaine; ovi otrovi u malenoj i stalnoj količini prodiru u krv i zato su ovi toksini raka isto tako opasni kao i najzarazniji virusi.

Kako se može na naravan način izlučiti ovaj otrov iz krvi? To se zbiva kroz kožu ili kroz bubreg koji je pravi filter krvi. No to izlučivanje može biti vrlo polagano jer je obujam bubrega vrlo malen; promjer njegovih kapilara 8/1000–15/1000 mm. U kapilare jednoga bubrega može stati otprilike 100 cm³ krvi. U oba bubrega skupa stane prema tome oko 200 gr krvi. To je razlog da se otrovi koji su u krvi posve polako izlučuju kroz bubrege. Kada npr. kirurzi žele pročistiti krv, trebaju za to više sati, a katkada više dana. Kada bi željeli u tren oka pročistiti krv, to bi u bubrege moralo stati u isti čas 24 puta više krvi negoli to može podnijeti njihov obujam. Posljedica bi bile da bi kapilare popucale i bubreg bi bio uništen. Materijalno je isključeno da bi naravne sile mogle provesti trenutačno pročišćenje.

A i inače je to nemoguće: srce u minuti udari otprilike 72 puta. Kada bi svih pet litara u tren oka kroza nj prošlo, to bi moralo nebrojeno puta više kucnuti. Mehanički se to ne da postići jer znamo da se čovjek bori sa smrću kada ono kuca 160–180 puta u minuti. A kada bi krv naglo napustila mozak, čovjek bi naglo umro uslijed anemije mozga.

Jasno je da prirodne sile ne mogu u tren oka izlučiti toksine jer to ne dozvoljavaju fiziološka svojstva ljudskoga ustrojstva. A kod nadnaravnih ozdravljenja vidimo da ovi toksini u tren oka iščeznu.

Pitamo se još na temelju biološke kemije: što se zbiva kada ustanovimo potpuno iščeznuće rakove natekline. Rak je naime živo animalno tkivo, to jest dušikova tvar. Kada u laboratoriju želimo analizirati jednu dušikovu tvar, to je rastvorimo u plin koji iščezne u zraku i u čvrsta mineralna počela koja ostanu na dnu epruvete i koje nalazimo u obliku pepela. No kod vrhunarnoga iščeznuća nema ni traga ni plinu ni mineralnim počelima. Sve je posve nestalo.

Jer ako bismo željeli ustvrditi da je sve iščezlo pomoću prirodnih sila, to ipak treba priznati da se ova živa dušična tvar ne može uništiti na drugi način negoli da se rastavi u plinske i čvrste elemente. Trebalo bi ustanoviti kamo su otišli sastavni dijelovi otekline u onom trenu kada su iščezli. Možda je plin iščeznuo, a da to nismo vidjeli jer je nevidljiv. To je moguće. Ali što se je dogodilo s vidljivim mineralima? Od njih nije ostalo ni traga. Ne može se reći da su ušli u krv jer bi njihova prisutnost jamačno prouzrokovala fiziološko poremećenje. Ali nikada kod tih ozdravljenja nema krvnoga poremećenja. Kada dakle ne nalazimo mineralne elemente na onom mjestu gdje je bila otekline, a kada ih krv nije mogla upiti, što se je s njima dogodilo? I u tome je vrhunarnost. I jer si ne možemo na naravan način protumačiti da su u tren oka nestale stanice raka i toksini, zar ne moramo zaključiti da su iščezli.

I eto, ozdravljenje raka se zbiva upravo obratno od ozdravljenja slomljene kosti, Pottove bolesti. Zar da ista nepoznata prirodna sila u jednom slučaju u tren oka donese elemente koji se nisu nalazili u tijelu, a u drugom potpuno i bez traga uništi prave bolesne elemente?“¹⁶³

„Sugestija, umišljanje, živci nisu nikada posjedovali sposobnost da obnove tkiva organizma. Prema zakonima koje sam spomenuo, to se ova reparacija može zbiti tek umnažanjem stanica, i to duljim vremenom i po sukcesivnim operacijama. Iz starih se stanica razvijaju nove i uz njih se postavljaju i tako obnavljaju kožu, mišiće, mast, kosti. Svi se ovi fenomeni zbivaju pomoću materijala što ga donosi krv koji je taj dobila iz želuca kamo ga hrana uvodi. Ponavljam, sudjelovanje vremena u ovom slijedu fizioloških operacija bezuvjetno je potrebno. Još jednom: to je nepromjenjiv zakon koji nije bio nikada i ne može nikada biti promijenjen. Slijedi: tvrditi da jedno uzbuđenje, jedan moralni potres, jedan nervozni polet mogu odjedanput stvoriti stanice, znači priznati jednu herezu. Ustvrditi da mašta ima moć promijeniti zakon koji ravna obnovom tkiva znači zanijekati ona načela koja su biološke znanosti najbolje dokazale i svagdje poprimile.

Evo, voda iz izvora koja nema nikakvu ljekovitu moć i koja liječi sve bolesti – od sušice i gangrene do raka, pa od gluhoće i do svih pojava sušičave diateze – i ova voda djeluje, u najviše slučajeva, u tren oka! Ova se ozdravljenja zbivaju isto tako kod ljudi punih vjere i pouzdanja kao kod bolesnika koji ne vjeruju i ne traže ozdravljenje! Može li čovjek razborito i s posebnim uvjetima pripisati 'ljekovit' utjecaj lurdске vode gdje vjersko ushićenje i sugestija djeluju na bolesnike?

Djeca od nekoliko mjeseci ili od nekoliko godina ne mogu se liječiti sugestijom; ta djeca što viču, vrište i što se koprcaju kada se stave u ledenu vodu! Zar se može pomisliti da su ona pod utjecajem vjere koja liječi i da oni sami sebi utvaraju misao da će ozdraviti? Isto se može reći o nesretnicima koji iz Lurda putuju isto tako bolesni kao što su onamo došli i koji se više ne nadaju da će ozdraviti. Je li se zbiva pod utjecajem sugestije da u tren oka njihova bolest iščezne, bilo u željezničkom vlaku što ih kući vozi, bilo kada su stigli svojoj kući?“¹⁶⁴

Zatim:

„Kod procesije na esplanadi, pred spiljom, a bez upotrebe ijednoga posrednog sredstva, vidi se, kao i kod kupanja u piscini, da u tren oka

¹⁶³ Dr. Le Bec, *Preuves médicales du miracle – Etude clinique* (Beauchesne, 1921., str. 27–49)

¹⁶⁴ Marchand: *Les Faits de Lourdes*, 1923., str. 58–59.

iščekavaju neosporive organske ozljede, rane, slomljene kosti, otekline. Danas je od svih ustanovljeno da na ovakve ozljede sugestija ne može djelovati. Veliki učenjak Charcot tvrdi da je bezuvjetno potrebno stanovito vrijeme da se obnove ozljede tkiva i gubici supstancije.“¹⁶⁵

Napokon:

„Na koncu danas je postalo posve jasno da treba napustiti bajku o navodnim nervoznim ozdravljenjima do kojih se dolazi u Lurdu; u njih se upiru samo neznalice koje ne znaju ništa o psihoterapiji ili nesretni protivnici koji očito imaju lošu nakanu.“¹⁶⁶

Nepoznate prirodne sile?

No jer je danas liječnička znanost dobro napredovala, to se je napustila teorija o sugestiji koja u Lurdu liječi i bezvjerci se sada radije upiru u hipoteze o takozvanim nepoznatim prirodnim silama kojima valja pripisati lurdski ozdravljenja. Dr. Marchand na ovaj način odlučno suzbija ova čisto neznanstvena nabacivanja:

„Budući da su ljudi bili prisiljeni da pomalo napuštaju teoriju o sugestiji, to u želji da na prirodan način uzmognu protumačiti lurdski ozdravljenja već više godina ističu djelovanje nepoznatih prirodnih sila. Prije negoli zaključimo – prigovaraju bezvjerci i tvrdokornici da je Bog, a ne priroda, mogao npr. spojiti u jednoj sekundi slomljenu kost, to bi morali biti uvjereni da ne postoje prirodne sile koje mi ne poznajemo i koje su ipak u stanju prouzrokovati ovu čudnovatu posljedicu. No ako to ustvrdimo, onda ne možemo nikada ni o čemu biti sigurni!

Kada preporučim jednom od svojih bolesnika jedan lijek, to posve sigurno znam da u stanovitoj količini u kojoj mu ga dajem on nikako ne škodi i da će prouzročiti posve određeni učinak. To je stoga što ovaj lijek prema sveopćem iskustvu postiže uvijek posve iste posljedice. Ali kakvo bi tek bilo moje krznanje i moj strah ako ne mogu biti potpuno uvjeren da ovaj lijek nema svojstva *do sada nepoznata* koja su u stanju postići upravo protivno od onoga što se obično zbiva i koja bi mogla dovesti u tešku opasnost opstanak bolesnika. Štoviše, u slučaju kada bi se to dogodilo, to bi bilo neslaganje s priznatim silama i imao bih potpuno pravo da tu činjenicu nazovem izvanprirodnom. Uostalom, nas ništa, potpuno ništa ne ovlašćuje da priznamo hipotezu prirodnih sila koje

¹⁶⁵ Ibid., str. 64–65.

¹⁶⁶ Ibid., str. 74.

ćemo upoznati u bližoj ili daljnjoj budućnosti. Sastav se ljudskih organa koji ravna njihovim funkcijama nije nikada mijenjao i ne mijenja se nikada. Struktura i funkcije tih organa podređeni su nepromjenjivim zakonima koji su proučeni i koji su postali zakonima jer ih poznajemo već dugi niz stoljeća. Drugi zakoni ne mogu odjedanput doći i promijeniti strukture ili normalne funkcije organizma.

Bilo je i još ima iznahašća koja pokazuju da znanost nije rekla svoju zadnju riječ. No što mi nazivamo zakonima, to jest čvrsti zaključci, što smo ih dobili iz rezultata iskustva mnogih vjekova, nepromjenjive su stvari. Ne može se nikada dopustiti da će ono što će se jednom otkriti do temelja poremetiti sve što mi danas poznajemo jer se to nije dogodilo otkada svijet postoji. Kada bi jedan novi zakon bio u stanju uništiti jedan stari zakon, to bi tako bilo uništeno svako poznavanje kemijskih, fizičkih i mehaničkih znanosti! Naći će se možda nepoznate sile koje će dopustiti da se protumače do sada neprotumačive pojave, ali novi zakoni što će iz toga izvirati neće moći poništiti stare. Do sada nepoznata sila pokazala nam se je otkrićem radiuma i zraka X. U čemu je to otkriće poremetilo ili promijenilo stari zakon koji ne dopušta da svijetle zrake što izlaze iz sunca prolaze kroz neprozirna tjelesa! Nikada novi zakon neće moći dati to svojstvo sunčanim zrakama.

Nikada ništa neće moći nametnuti silu prirodi čiji su zakoni kruti i nemilosrdni. Znanost je nemoćna prema svim prirodnim silama kojima se na ljudski način ne može ovladati. Ali što znanost nije u stanju učiniti, to može lako postići svemoć Tvorca kojem se sviđa da u Lurdu do temelja poremeti ove zakone. Uostalom, znadu li ljudi koji se pozivaju na 'nepoznate prirodne sile' da, dok se služe ovim zakulisnim sredstvom pomoću kojega hoće odbaciti opstanak vrhunarnosti priznaju, istodobno priznaju da se lurdska ozdravljenja zbivaju upravo *izvan prirodnih sila*? A mi ništa drugo ne kažemo kada tvrdimo da je 'čudo' moguće!

Zatim, dopustimo da je to jedna ili više nepoznatih sila koje postižu ove izvanredne pojave o kojima se uvjeravamo u Lurdu. Ove bi sile nužno bile začetnikom cijeloga niza činjenica i prilika koje bi prema zakonu koji bi jednom prema budućim iskustvima valjalo ustanoviti i *koje bi uvijek i bez iznimke morale postizati identične posljedice*. Slijedi: ako jedna sila koju mi još ne poznajemo, ali koja 'postoji', ima moć da pomoću vode u bazenu (piscina) prouzroči u tren oka ozdravljenja jedne gnojne sušičave upale bedrenih zglobova, to postavljam načelo da zbog zakona koji vlada ovom silom sve osobe koje imaju gnojne sušičave upale bedrenih zglobova kada ih uronimo u 'čudotvornu' vodu moraju posve naravno, nakon svih molitava, u tren oka ozdraviti. No upravo u trenu

kada se tome najmanje nadamo izvan svake pravilnosti i to najrazličitije bolesti zaredom iscjeljuju u lurdskoj vodi. Isto se zbiva kod procesije na posve odraslim osobama kao i kod nesvjesne djece, a koja ne mogu biti pod uplivom sugestije!¹⁶⁷

* * *

Kako se liječnici obraćaju .
(Tri primjera)

Veliki broj liječnika , koji dolazi u Lourdes , vrlo su pouzdana i samostalne događaje priznaju , da se radi o pojavama , koji navlače prirodne zakone . Donosimo tri primjera takvih liječničkih konverzija .

primjerke Dr. Marchand,

„Završene sam Narodnog Hodočašća god 1913. u času popodnevoj procesiji na počasnom mjestu gdje određeno liječnicima , odmah iza nebesnice Prev. Sakramenta i Nj. Prev. biskupa. Vidio sam na jednom , jednu dvadeset metara udaljeno od ~~meće~~ ^{sebe} , u liniji nosila , kako se pridivše , polako , polako , u skladu sličnog mnoštva , poput pojave jedne madone , mlada djevojka ustane boje : raštrkanih kosa na noćnom odijelu , ruke rastriježenim rukama u obliku križa . Dvije su se debele ^{suse} ~~pruge~~ spuštale niz obrase . Ona je kao nesim dakom pustila iz svojih usana zamor : „hoj Bože ! hoj Bože !“

To bijaše gđica Claire Paquignon , iz Pariza , koja se je upravo pridigla sa ovog bolesničkog kreveta . Opazio sam je već istoga jutra pred Spisom i ^{njen} ~~njen~~ izgled umiruće duboko je ganuo moje saznanje .

Faksimil teksta I. Merza iz djela o Lourdu - obraćenje liječnika.
Vidi str. 419

¹⁶⁷ Marchand: Les Faits de Lourdes, 1923. (str. 74-77)

II. KRIVOTVORINE EMILA ZOLE U NJEGOVU ROMANU O LURDU

Zola kao književnik i učenjak

Tek nakon ovoga uvoda moći ćemo temeljito razumjeti Zolin roman *Lurd*.¹⁶⁸ Naša će literarna analiza Zolina romana posvetiti veću pažnju povijesnim izvorima iz kojih je Zola crpio svoje podatke, a bit će i književna utoliko ukoliko je potrebno dobiti zaokruženu sliku o književnoj vrijednosti, odnosno nevrijednosti ovoga djela.¹⁶⁹

Emile Zola rodio se 1840. godine u Parizu. Bio je pomoćnik u jednoj knjižari i počeo je pisati. Neumoran radnik postade slavan svojim djelom *L'Assomoir*. Nije nikada stekao duboku naobrazbu. I kao što se to obično zbiva kod poluobrazovanih ljudi, Zola prigrlji jednu ideju kojoj je sve podvrgao, radi koje je štoviše izvrtao životne činjenice. To je za njega bila znanost. Premda nije bio nikakav znanstvenik, ni kemičar, ni fizičar, tvrdio je da su osjećaji i volja čovjeka samo spiritualizirana kemija, da čovjek nema slobodne volje, već da sav njegov rad ovisi o njegovim baštinjenim sposobnostima i o okolini u koju je zapao. *Zola nadalje tvrdi kako su njegovi romani čisto znanstvena djela* i to zato što on postupa po eksperimentalnoj metodi. Kao što kemičar u svom laboratoriju čini različite pokuse, miješajući kiseline i baze dobiva određene produkte, a kada ove grije ili hladi, postiže opet druge rezultate. Isto tako i Zola postupa s ljudima: koji su, na primjer, baštinili nagon za alkoholom ako dođu u radničku sredinu, postaju alkoholičari; dođu li u koju drugu, moraju postati nešto drugo. Zola je u tome počinio temeljnu pogrešku: dok kemičar ili fizičar samo postavlja uvjete za svoje pokuse, a priroda sama dovodi do rezultata, u romanu pisac mora svojom fantazijom zamijeniti prirodu te na taj način dokazuje, dakako, da je znanstveni, eksperimentalni roman nemoguć.

Na ovoj je krivoj podlozi saznao Zola velik niz romana pod naslovom *Rougon Macquart – prirodopis i socijalna povijest jedne obitelji pod drugim carstvom*.

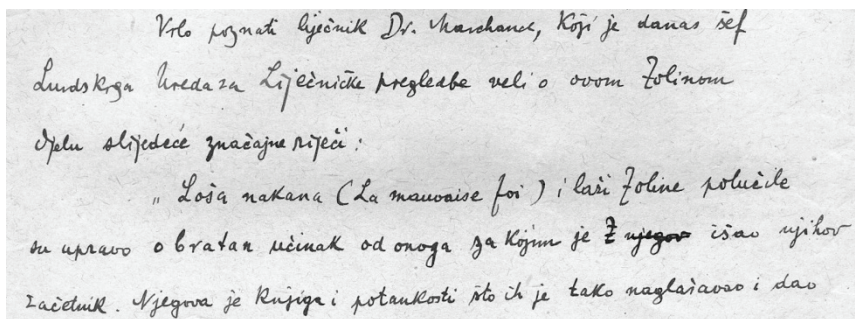
¹⁶⁸ Vidi članak: Ivan Merz, *Zolin Lurd*. Hrvatska prosvjeta, br. 7, 1923., 316–329.

¹⁶⁹ Bibliografija: Zola, *Lourdes* (Charpentier; 1922, 2 vol.); Bertrin, *Kritički prikaz* (Rijeka, Kuća dobre štampe); Boissarie, *Les guérisons de Lourdes* (Bonne Presse, 4 vol.); Bonner, *Le Fait de Lourdes* (Termonde, Belgique). Zatim bibliografija u knjizi: De Bonnières, *Anthologie des meilleurs écrivains de Lourdes* (Duvivier, Tourcoing).

Ipak, Zoli valja priznati *neobičan dar živa prikazivanja materijalnoga svijeta*, a bio je pravi vještak u crtanju razbješnelih masa koje tjeraju slijepi instinkti. Tako je opis štrajka radnika u romanu *Germinal* vrlo karakterističan za njegove književne sposobnosti. Radeći na pretpostavkama svoga „znanstvenog“ romana u crtanju takvih scena Zola pokazuje ogromnu konstruktivnu liniju; ona doduše nosi na sebi nešto upravo veličanstveno, ali u cjelini upravo svjedoči kako taj svijet što ga pisac prikazuje nije prava, nego naročita, a često i nasilno konstruirana slika svijeta. Ta bi slika možda i bila takva kada bi se ravnala po zakonima koje je pisac dosta samovoljno postavio. Sličnu karakterističnu crtu opažamo, dakako u drugom smislu, i kod Merežkovskoga. Ona je dokaz jake fantazije, no nesređenih pogleda na svijet, štoviše izvjesne plitkoće, površnosti u stvaranju životnih zasada, a književnički talent koji se o to veže više je tehnički negoli pravi, stvaralački duh velikih genija.

Za ilustraciju Zolina velikoga dar prikazivanja vidljivoga svijeta donosimo nekoliko plastičnih primjera iz romana *Lurda*:

„Kada su vlakovi bolesnika i hodočasnika jurili put Lurda, Francuska je bila u taj čas kao *isječena brazdama* koje su takvi vlakovi rezali u isti taj sat, jureći svi poput našega, onamo dolje, put svete Špilje, noseći sa sobom oko 30.000 bolesnika i hodočasnika k nogama Gospinim...“ (str. 20). Ili opis scene u Lurdu: „*Ozdravljenica se baca na koljena, svi plaču, ljudi se obraćaju, protestanti i židovi postaju katolicima i druga se vjerska čuda zbivaju...*“ (I., str. 85). Ili: „U silnom sunčanom sjaju, usred purpurnih i zlatnih brda i zdravih stoljetnih stabala, u vječnom sjaju voda tekućica, *koturao se niz kožnih bolesnika kojima je bilo meso izglodano; ljudi s vodenom bolešću, napuhnuti kao mješine; reumatični, paraličari, ljudi s vodenim glavama, sušičavi, rahitični, padavičavi; ljudi s rakom, s gušama; luđaci, idioti. Ave, ave, ave Maria!*“ (I., str. 155).

Faksimil teksta I. Merza iz djela o Lurdu - sud liječnika o Zoli.

Vidi str. 454

Zoline tri hipoteze o lurdskim čudesima

Zola, nadaren vještinom živa prikazivanja, stekavši svjetski glas (a gdje je danas u književnosti slava njegovih romana?), a da uza sve to *nije bio ni učenjak ni liječnik*, putuje 1892. u Lurd s narodnim hodočašćem. *Obećao je publici u tisku da će napisati povijesno djelo i da će prikazati samo čistu istinu*. Kada je stigao u Lurd, priredili su mu slobodni mislioci počasni *punch* i tom prigodom on ponovno izjavi „da će pisati istinu i samo istinu“. Uza sve to čini se kako je Zola već prije polaska zamislio glavnu koncepciju svoga romana. Prihvatio je, naime, neke hipoteze čuvenih psihijatar Charcota i Bernsteina i stvorio si sud o lurdskim čudesima prije nego li je došao u sam Lurd. Ta je njegova teorija ukratko sadržana u ovim tezama:

1. Vjera može liječiti bolesti. 2. Ovakva ozdravljenja nisu trenutačna, već iziskuju neko vrijeme. 3. Neka ozdravljenja samo su prividna, a ne činjenična.

Učenjak Charcot tvrdio je, naime, kako vjera može liječiti i to je htio dokazati jednim slučajem iz 18. stoljeća. Tumačio je jedno ozdravljenje o kojem govori Carré de Montgéron u svojoj knjizi *Istina o čudesima koja je učinio gosp. de Paris*. Ta je knjiga napisana god. 1747. i govori o tome kako je gospođica Coirin ozdravila od histerije i da je tek nakon 52 dana bila zdrava. Učenjak je Charcot na temelju ovoga neispitanog ozdravljenja koje se je dogodilo prije skoro 150 godina, a koje je pisac Janzenista zabilježio tek 31 godinu nakon toga, stvorio teoriju o „vjeri koja liječi“. Da je tom učenkaku bilo stalo do istine, trebao je otputovati u Lurd i proučiti ozdravljenja na vlastitu ruku, a ne stvarati hipoteze na temelju sumnjivih starodrevnih spisa. Nije nikada bio u Lurdu.

Zola putuje u Lurd slijepo vjerujući u one tri neznanstvene hipoteze. Vidjet ćemo tijekom naše analize da se Zola na vlastite oči uvjerio u trenutačnosti ozdravljenja, a ipak je za volju svojih znanstvenih predrasuda prikazao da je ozdravljenje nastajalo postupno. Što se tiče treće rečenice da su mnoga ozdravljenja samo prividna, a ne istinita, to u Zolinu romanu jedna djevojka (Grivotta) koja je u Lurdu ozdravila od sušice, za koji dan opet oboli i umre dok je ona uistinu nadživjela i samoga Zolu. Zola dakle povijesne činjenice podvrgava svojim znanstvenim predrasudama umjesto da znanstvene zakone izvede iz povijesnih činjenica. Takav postupak karakterizira poluobrazovane ljude koji neće priznati da ne znaju sve.

Opis triju bolesnica: Sophie Couteau, Elise Roquet, Grivotte

Zola putuje u bolničkom vlaku u Lurd i vrlo nam zorno opisuje svoj put. Taj je opis tijesno isprepleten sa samim sadržajem romana te ćemo ga zato prikazati u glavnim crtama.

Pierre, glavni junak djela, svećenik je koji je izgubio vjeru. On prati gospođicu *Marie de Guersaint* koja se već sedam godina ne može kretati jer neki liječnici tvrde da je njezina moždina ozlijeđena. Uistinu, ona si tu bolest umišlja te će ozdraviti u Lurdu uslijed vjerske autosugestije. *Ovo je posve izmišljen tip* zamišljen po Charcotovoj neznanstvenoj hipotezi o „vjeri koja liječi“. Osim toga, u istom vagonu vozi se *Sofija Couteau* (njezino povijesno ime je Clémentine Trouvé), mlada djevojčica koja skida čarapu i pokazuje svoju bijelu nogu na kojoj se još vidi brazgotina. Ona je lani bila u Lurdu i ozdravila: imala je sušičavo gnojenje u nozi te se trebala podvrći operaciji. Nije to učinila i u trenu je ozdravila u Lurdu. Ovu ozdravljenicu Zola opisuje u vlaku koji juri put Lurda. Drugoj bolesnici je ime *Elise Rouquet* (historijsko ime Marie Lemarchand). Zola ju je vidio prije ozdravljenja i evo kako je opisuje:

„Slabo je djevojče bilo zamotano u crni rubac... Napokon rubac padne, a Maria zadrhti od groze. Pokaže se lupus – sušica kože koji je bio zahvatio nos i usta i malo-pomalo se povećavao. Polagano se zagnojavanje neprestano pokazivalo pod krastama i izjedalo sluznice. *Glava, produljena poput pseće gubice*, sa svojim oporim vlasima i svojim krupnim i okruglim očima, strašno je izgledala. Sada su nosne hrskavice bile već skoro izjedene, usta se bijahu povukla i otegnula nalijevo uslijed otekline gornje usnice te izgledala kao neki kosi prorez. Bila su nečista i bez oblika. Sukrvice, pomiješana s gnojem, tekla je iz goleme modre rane.

Promatrajući Elizu Rouquet kako polako spušta mrvice kruha u raskrvavljenu rupu koja joj je služila kao usta cijeli je vagon probljedio pred odurnom prikazom...“ „Kada je Eliza vani na peronu pila sa svojom glavom i izjedenim usnicama koje je pružala kao kosi prorez svoje rane i isplazivši jezik lapala vodu, vrčevi i boce bi se skanjivale da se postave pod pipu iz koje je ona pila...“ (I., str. 51). Gledajući, ista je pomisao poletjela iz svih ovih duša punih nade: „Ah! Sveta Gospo! Djevice moćna! Kakvo li bi čudo bilo kada bi ovakva bol ozdravila“ (I., str. 16).

Treća se bolesnica zvala Grivotte (povijesno ime M. Lebranchu). Zola je imao sreću i ovu vidjeti prije ozdravljenja. Evo kako je on opisuje gdje sjedi u istom vagonu: „Bijaše visoka djevojka stara preko trideset

godina, vitkih udova, čudna; lica okruglasta i iscrpljena, no mrke su je kose i žarke oči činile upravo lijepom. Bila je sušičava u trećemu stupnju“ (I., str. 12). „Propalo mi je plućno krilo,“ govoraše ona, „a i drugo više mnogo ne vrijedi; kaverne, ta i sami znate... Smršavila sam da je prava žalost; uvijek sam oblivena znojem i kašalj me trese, kao da će mi se srce istrgnuti; ne mogu više ni pljuvati, tako je gusto; jedva se držim; ne mogu jesti“ (I., str. 12). Kada je prozborila ove riječi, morade prestati jer se stala gušiti: bljedila je. Ona je obišla sve pariške bolnice i sada je došla iz bolnice Lariboisière.

U istom vagonu vozili su se i drugi bolesnici: jedan podeblji profesor koji se nije mogao micati, jedna majka koja je neprestano držala na krilu svoju djevojčicu, jedan nepoznati bolesnik koji je u samom vlaku umro, jedan bogoslov kojega je pratila sestra. U istom vagonu nalazila se i jedna mlada, zdrava časna sestra koja je predmolila, pomagala bolesnicima i dr. U drugim su vagonima bili drugi bolesnici: jedna bogata gospođa koja je neprestano nepomično sjedila u lijepim kolicima, jedan mali šepavi dječak itd. Taj je vlak jurio put Lurda gdje su ga dočekali dr. Bonamy (Boissarie), svećenici i nosači. Smjeste bolesnike u bolnicu *Notre Dame des Douleurs* (Majka Božja Bolna). Zola opisuje tu bolnicu gdje gospođe iz otmjenih obitelji neumorno dvore. Opisuje zatim kako se bolesnici nose pred špilju, prikazuje procesiju s presv. sakramentom, procesiju s 30.000 upaljenih svijeća, naglo ozdravljenje Mlle Guersaint, rad u uredu za konstatacije, izgled Elize Rouquet i Grivotte nakon ozdravljenja. Pokazuje zatim kako se vlak vraća u Pariz i kako Grivotte počinje bacati krv u vagonu.

Slučaj Sophie Couteau (tuberkuloza kosti), pravo ime Clementine Trouvé

Sadržaj romana, dakle, posve je jednostavan. Radnja se zbiva oko pet dana i Zola nam je zaista uspio predočiti život u bolesničkom vlaku i u Lurdu.

Ali, da li opisi koje je stvorio Zola u svemu odgovaraju istini, o tome ćemo se odmah uvjeriti čim analiziramo glavne ličnosti ovoga romana. Sjetimo se male *Sofije Couteau* koja je pokazala svoju izliječenu bijelu nogu. Evo je gdje ulazi u liječnički Ured za konstatacije. „Skine cipelu, svuče čarapu velikom lakoćom... Polako se pokaza mala noga, vrlo bijela, vrlo čista, vrlo njegovana, s brazgotinom ispod gležnja, dugačka brazda čija je bjelkasta zaraslina dokazivala veličinu bolesti...“ (I., str. 192).

„Eto, dakle, moja je noga bila propala, ne mogoh više ni ići u crkvu, valjalo ju je uvijek omotati u rublje jer su iz nje curile različite stvari koje nisu bile ni malo čiste... Gospodin Rivoire, liječnik koji ju je prorezao da pogleda unutra, rekao je kako će biti prisiljen izrezati komadić kosti, uslijed čega bi jamačno prošepala... I budući da sam se lijepo pomolila Svetoj Gospi, otišla sam umočiti nogu u vodu s tako velikom željom da ozdravim da nisam ni dospjela skinuti zavoj... A nato je sve ostalo u vodi, a mojoj nozi nije bilo više ništa kada sam izašla.... Kada je kod kuće g. Rivoire vidio moju nogu, reče: 'Bio to Bog ili vrag koji je izliječio ovo dijete, svejedno mi je, ali je istina da je ono izliječeno...'"

Zola je sam vidio svjedožbe bolesnice prije i poslije ozdravljenja koje su mu pedočene. Dr. Cibiel (zove se u romanu Rivoire!), bezvjerac. Zola nije htio posve točno istražiti ovo ozdravljenje, iako su ga u Uredu za preglede prisutni liječnici za to zamolili: „Nemam vremena.... Oh, nemam vremena... Pokažite mi nešto drugo!“ bio je njegov odgovor na njihovu molbu.

Zola dakle nije sam temeljito proučio ovo ozdravljenje, ali se ipak nije žacao da o njemu iznese neke potpuno izmišljene tvrdnje. U romanu sam sebi postavlja pitanje: „A sada tko zna nije li takozvano trenutno iscjeljenje rane potpuno, za nekoliko sekundi, *trajalo više dana?* Gdje su svjedoci?... Ne, ne, ne vjerujem da ju je itko mogao vidjeti jer je noga bila umotana u zavoje.“ (*A ovo ne odgovara istini!*)

Zola se mogao uvjeriti o naglu ozdravljenju ove djevojčice. Da se ozdravljenje zaista trenutačno zbilo, potvrđuje povijesni dokument koji potječe iz ruku gospođe Paule Lallier koja je kupala samu bolesnicu i čiji je spis i sam Zola vidio. Ta gospođa gledala je na vlastite oči kako se rana u piscini zatvara. „Kada sam izmolila Zdravo Marijo veli ona, započela sam molitvicu: Blagoslovljeno budi Neoskvrnjeno Začeće itd., ali je nisam imala kada ni dovršiti. Bijedna se, naime, mala bolesnica bila osovila na noge i uskliknula: 'Pustite me! Ja sam ozdravila!' Ona bijaše zaista ozdravila, i to sasvim ozdravila pomoću čudotvorne vode naše Gospe Lurdske. U isti čas ja vidjeh na njezinoj desnoj peti široku brazgotinu koja se zatvarala, da tako rekнем, pred mojim očima. Meso se sastavljalo i činilo se kao da se samo od sebe opet sašiva...“ (Bertrin).

Istaknimo još jednom: ozdravljenje se dogodilo trenutačno, bolesnica je zaista болоvala više godina i mnoge su osobe vidjele bolesnicu prije i poslije ozdravljenja, a to je sve dokumentarno zajamčeno.

Zola iskrivljuje istinu jer u romanu kaže da nitko nije vidio bolesnicu prije ozdravljenja i samo ozdravljenje nije bilo trenutačno. Zola taj slučaj nije htio ni ispitati jer se dogodio godinu dana prije njegova

dolaska u Lurd i jer sam dr. Boissairie nije Klementinu sam vidio neposredno prije ozdravljenja.

Sophie Couateau još danas živi. Zove se časna sestra Agneza, reda Malih sestara od Uznesenja.

Slučaj Elise Rouquet (lupus, sušica kože lica), pravo ime Marie Lemarchand

Drugo ozdravljenje o kojem se Zola uvjerio još je zanimljivije. Sjetite se Elize Rouquet, one nakaze s lupusom na licu. Zola je opisuje kako ulazi u Ured za konstatacije: „Eliza Rouquet, kada je skinula crni rubac, pokaže se sa svojim licem kao sablast. Već od jutra si je ispirala vrelu ranu rupcima. Činilo joj se, govorila je, da se njena tako razdražena rana počela sušiti i blijediti (I., str. 194). To bijaše istina. Njezin izgled bio je manje strašan“ (I., str. 194). – Sutradan postade slučaj Elize Rouquet još zanimljiviji. „Jasno je bilo da se lupus, čija rana joj je izjedala lice, popravio. Nastavila je ispiranjem na čudotvornom vrelu; upravo je izlazila iz Ureda za konstatacije gdje su joj pregledali ranu koja je bila već blijeda i prilično suha. No nikako nije još bila iscijeljena, nego je u njoj započinjao tihi proces ozdravljenja“ (II., str. 62).

Zola tumači njeno ozdravljenje ovako: „Prividne rane, prividne rane... Ovaj gospodin i ne sanja o tome da naši učeni liječnici drže kako je vjerojatno da je mnogim ranama uzrok u živcima. Da, otkriva se da je uzrok posve jednostavan: loša ishrana kože. I tako napokon dolazimo do uvjerenja da vjera koja liječi može posve izliječiti rane, a među ostalim i neke *lažne pojave lupusa*“ (I., str. 194). To tvrdi Zola. *A što kažu povijesne činjenice?* Elize Rouquet nije ozdravila na vrelu, kako Zola tvrdi, *već u piscini; ne postupno, već u trenu*. Njezino ozdravljenje nije bilo djelomično, već *potpuno*. Evo što govori očevidac, bezvjerac dr. D'Hombres: „Dobro se sjećam da sam vidio Mariju Lemarchand (Elizu Rouquet) pred piscinama (bazenima), čekajući dok na nju dođe red za kupanje. U oči mi je pao njezin vrlo odurni izgled. Oba obraza, unutarnji dio nosa te gornja usna bijahu pokriveni jednom ranom sušičave prirode, izlučujući gust gnoj. Zavoj koji je pokrivao lice bio je zamrljan od gnoja. Kada sam izašao iz piscine (bazena), pođem odmah u bolnicu vidjeti tu ženu. Vrlo sam je dobro prepoznao, iako je izgled njezina lica bio *posve* izmijenjen. Umjesto gadne rane koju sam maloprije vidio, vidio sam zaista crvenu površinu, ali *suhu*: kao pokrivenu novom epidermom u razvoju. *Zavoji koji su joj služili prije kupelji ležali su pokraj nje i bijahu*

još puni gnoja. Moram vam posve iskreno priznati da sam bio silno iznenađen tako naglom promjenom koja se dogodila uslijed jednostavnog umakanja u hladnu vodu. Znete i sami da je lupus bolest koja je vrlo nepristupačna svim sredstvima liječenja“ (Boissarie, II., str. 31).

Sam dr. D'Hombres odveo je ozdravljenicu Marie Lemarchand u Ured za liječničke preglede. U dvorani se je nalazilo mnogo liječnika, književnika, novinara. Ispitaju djevojku. Liječnici koji je preslušase ne nalaze ništa nenaravnog na plućima. Djevojka je imala i sušičava pluća i sušicu u nozi! Svaki je trag sušice nestao. Otvorene su rane na nozi i na licu posve suhe, ne gnoje se više. Samo koža što je u tren oka nastala još je crvena i sjajna.

Bolesnica pripovijeda svoje ozdravljenje. Voda se nije ni dotakla njena lica. Tek što se je nogom dotakla, osjeti strašne boli na glavi i licu. Zatim se je naglo podigla, strgla zavoje i poviknula: „Ozdravila sam.“ Eliza se poslije udala, postala krupna i rodila desetero djece.

Zola nije htio vjerovati u ozdravljenje male Sofije jer se dogodilo godinu dana ranije, a u ovo ozdravljenje iznakažene Elize nije vjerovao jer nije prošla godina dana da vidi nije li to ozdravljenje samo prividno i neće li se bolest nakon nekoga vremena opet povratiti. U romanu je Zola iskrivio istinu: kao rob Charchot-Bernsteinove teorije tvrdio je da su ozdravljenja nastala postupno, a ne trenutačno.

Spomenimo još i to da je gđica Marija Lemarchand (Elise Rouquet) trajno ozdravila. Dr. La Néelle, bivši šef kilinike u Caenu, liječnik-bezvjerac koji ju je liječio, uputio je ovaj list dr. Brissarieu: „Vidio sam bolesnicu odmah nakon povratka iz Lurda. Nisam je prepoznao, tako se je promijenila. To bijaše umiljata mlada djevojka koja je išla meni u susret, a ne ljudska odrtina, gadna i užasna lica, odbojna mirisa koju sam vidio prije deset godina. Sušica je također nestala.“ Deset je godina nakon toga isto ponovio i dodao: „Ozdravljenje se je zadržalo.“ Eliza Rouquet još živi. Zove se gđa Authier. Ima desetero djece i odgaja kao prava kršćanska majka svoju divnu obitelj.¹⁷⁰

Grivotte (tuberkuloza pluća), pravo ime Marie Lebranchu

No Zolino neinteligentno i slobodno robovanje tzv. znanosti najbolje izbija na javu kod prikazivanja visoke sušičave Grivotte. To je ona djevojka koja se u vagonu davila od kašlja i bacala krv. Bila je tako

¹⁷⁰ Marchand: *Les Faits de Lourdes*, 1923., str. 56.

bolesna da je nisu htjeli kupati u piscini (bazenu) jer su se bojali da će taj kostur umrijeti u hladnoj vodi. Plakala je; smilovali su joj se i spustili je u vodu. Ozdravila je u času. *To opisuje sâm Zola*. Nakon toga je, kako pripovijeda Zola, „progutala polovicu kokoši, ona koja već više mjeseci nije jela. Zatim je kroz puna dva sata pješice slijedila procesiju sa svijećama. Ona bi jamačno i plesala da je Sveta Gospa priredila ples“ (I., str. 212). *Sve to, dakle, Zola sam priznaje*. A kako on tumači taj do sada u medicini neviđeni fenomen? „Znamo li mi uopće ne može li u stanovitim prilikama hladna kupelj spasiti sušičavca? Može li se govoriti u ime apsolutnih zakona znanosti? Gdje su ti medicinski zakoni? Pokažite mi ih!... Sile koje su još slabo proučene djeluju kod toga: putno oduševljenje, molitve, crkvene pjesme, osobito ozdravljajući dah, nepoznata sila koja se izlučuje iz masa koje proživljavaju napetu vjersku krizu.“ Svaki se liječnik danas smije ovim naivnim i neznanstvenim Zolinim tvrdnjama.

Zolin je „ozdravljajući dah masa“ puka izmišljotina. Po Zoli je Grivottino ozdravljenje tek prividno. No sasvim je bez ikakva znanstvena temelja zamisliti da djevojka koja je upravo na umoru – ta ona je bez čitava jednoga plućnog krila – odjednom uslijed „prividnoga ozdravljenja“ može slijediti prije ponoći golemu procesiju, mnogo jesti, a da to sve nimalo štetno ne djeluje na njezin organizam. Zola je, dakle, prikazao apsurd i to zato jer sušica nije umišljena živčana bolest. *Po Zoli Grivotta ponovno oboli dok povijesne činjenice kažu protivno: ona je posve ozdravila*. Tri liječnika u Parizu ustanovila su njezino stalno zdravlje. Godine 1893. bila je opet u Lurdu gdje se nanovo ustanovilo njezino ozdravljenje. Udala se za nekoga kočijaša Wupliera koji doskora umre. Godine 1904., nakon Zoline smrti, ona piše dr. Boissarieu da je zdrava: „Vi me jamačno pitate što se sa mnom zbilo. Više sam godina sada kod ovih dobrih časnih sestara koje su me odgojile, kod kojih sam provela svu mladost i kojima sam se sretno opet vratila. Napustila sam zbog samostana onu protestantsku obitelj kod koje sam bila i Sveta Gospa mi je učinila veliku milost što sam ju napustila. Otišla sam, a da to nisam nikom rekla, ni samom svom bratu i kako sam ovamo došla, nikom nisam pisala. Moj prvi list je za vas; pomozite mi da lijepo zahvalim Svetoj Gospi za one milosti kojima me je obasula. Nemam više nade da ću vas ondje dolje vidjeti; neću više ugledati Lurd, ali hodočastim onamo svaki dan u mislima. Molim se za naš tako progonjeni red, za naše tako dobre majčice koje su nam tako odane... Ja sam vidjela Zolu zadnji put 1896. g., tri godine nakon moga ozdravljenja. On nas je došao pitati, mojega supruga i mene, ne bismo li htjeli otići u Belgiju, uvjeravajući nas

da nam ništa ne bi uzmanjkalo kada bismo odlučili tamo ostati. A zaista, ja sam u taj čas radila za Bon Marché, radila sam dan i noć i nisam mogla spojiti kraj s krajem.“

Grivotta je dakle, posve ozdravila i Zola je to dobro znao. Ali sjetimo se treće rečenice Charcot-Bernsteinove teorije: Mnoga su ozdravljenja prividna, a ne istinita. Grivotta kojoj se sušica uistinu nije nikada povratila u romanu ponovno počinje bacati krv, i to još u željezničkom vagonu na povratku iz Lurda. Zola tu izmišljenu scenu opisuje ovako: „Već se nekoliko trenutaka Petar čudio Grivottinu vladanju. Dok su hodočasnici i bolesnici drijemali i počeli spavati... ona se posve ravno uspravila i čvrsto se hvatala za pregradu, puna nekoga nagla zaprepaštenja. I pod svjetiljkom, čije je blijedo svjetlo plesalo, ona je izgledala kao ponovno izmršavjela, lica blijeda i izmučena... A redovnica uhvati u naručaj Grivottu koju je užasan napadaj kašlja bacao na klupu. Čitavih se pet minuta jadnica gušila i kašalj ju je tako tresao da je njezino jadro sve pucalo. Zatim potekoše crvene niti, ona iz puna grla izbaci mnogo krvi“ (II., str. 253).

Da nam *Zolina prevara* bude još očitija, donosimo izvatke iz službenih upita što joj je god. 1908. u ime jedne kanonske komisije pred svjedocima postavio vlč. g. dr. Bertoin, glasoviti historičar Lurda. Već je bila udovica, zvala se je po mužu Madame Wuiplier. *Pošto se je zaklela pred svetim Evandeljima da će govoriti istinu*, ona među ostalim reče i ovo:

„Vidjela sam g. Zolu dva puta, u subotu izjutra (dan njena ozdravljenja!) najprije kod spilje gdje sam ga prepoznala jer sam ga vidjela u Parizu; i tada se je zadovoljio da me pogleda, ne rekavši mi ništa. Dva je sata kasnije došao u bolnicu. Kada je prolazio pokraj mene, rekao je onome koji ga je pratio – čini mi se da je to bio gospodin Louis Collin: 'Oh, ova je jako bolesna, ova tu.' Što se je zatim dogodilo? Donešen je ručak bolesnicima koji ja nisam ni dotakla; uostalom, nisu mi ga ni ponudili jer su vidjeli moje stanje. Oko dva sata odnijela su me ona dva nosača, o kojima sam govorila, prema kupelji.

– Kada ste došli k piscini, jeste li se nadali da ćete ozdraviti?

– Oh! ni najmanje.

– Niste li se barem molili Svetoj Gospi da vas ozdravi?

– Molila sam se, a da nisam ni pravo znala što činim ni što ištem; bila sam odveć bolesna.

– Tko vas je kupao u piscini?

– Dvije časne sestre i dvije gospođe koje ne poznajem.

– Jesu li ove četiri gospođe lako pristale da vas kupaju?

– Ne, one su se tomu opirale jer su držale da je moj slučaj odviše težak i jer su se bojale da ne umrem u vodi. Ali sam silom htjela. One su me onda položile u jednu plahtu, a da mi nisu ni svukle košulju što sam je imala na tijelu i uronile su me u vodu; svaka je od njih držala jedan vrh plahte.

– Što se je dogodilo u tom trenu?

– Ove su gospođe započele moliti Zdravo Marijo...; još nisu ni dovršile, kada mene spopadoše u grudima silno jaki bolovi. Činilo mi se je da mi netko peče grudi usijanim željezom. Vikala sam: 'Umirem.'

Ali mi je u istom trenu taj krik dokazao da se je moj glas povratio koji je već bio ugasnuo prije više tjedana. Osjetila sam neopisivu udobnost i našla sam se, ne znam kako, izvan plahte, stojeći u vodi, čvrsta na nogama; onda sam rekla posve glasno: Ozdravila sam... Osjetila sam gdje mi se želudac otvara i pojela sam dva kolača prije nego sam izišla iz piscina. Kada sam izišla iz bazena, našla sam ona dva nosača koji su mi ponudili svoje ruke da me otprate do spilje gdje se je započelo s pjevanjem *Magnificata*. Odbila sam njihovu ponudu govoreći: '„Odviše dugo nisam hodala: pustite me da idem sama. I zaista sam sama išla. Gđa Gueury i nosači služili su mi samo utoliko što su me štitili od svjetine. Kada je *Magnificat* bio otpjevan, gđa Gueury i nosači su me odveli u Ured za preglede.

– Što ste našli u Uredu za preglede?

– Tamo sam našla doktora Boisariea i jedno trideset liječnika koje nisam poznavala osim doktora Raoulta koji me je liječio prošlu noć.

– Jesu li vas preslušali?

– Da, preslušao me je ponajprije dr. Boissarie, a zatim jedno deset liječnika.

– Što su našli?

– Našli su da su sve ozljede zatvorene; ipak se je činilo da nešto ostaje na vrhu desnih pluća.

– Je li bio tko protivnoga mišljenja i itko tko bi našao da ozdravljenje nije potupno?

– Ne, svi su ustanovili da sam ozdravila.

– Je li Zola bio nazočan u Uredu?

– Jest.

– Dr. Boissarie me je njemu pokazao govoreći mu: 'Evo jedne bolesnice koja je ozdravila; možete je ispitati i proučiti, ako hoćete.' On je odgovorio da će me pohoditi u bolnici.

– Je li zaista otišao u bolnicu?

– Da, sljedećega je dana došao u bolnicu; ispitivao me je o mojoj bolesti, o vremenu otkada je trajala, o načinu kako se je pokazivala i kako sam ozdravila.

– Je li se ponašao kao da sumnja u vaše ozdravljenje?

– Ni najmanje, naprotiv.

– Od toga trena, bilo u Lurdu, bilo u Parizu kada ste se onamo vratili, jeste li dobro jeli, jeste li se dobro osjećali?

– Vrlo dobro i nisam imala više ni znaka svoje bolesti. U samom sam Lurdu već istoga dana jela kao i svi drugi ljudi, činila što i drugi ljudi, pribivala procesijama kao drugi ljudi. U Parizu u Francusko-holandskoj bolnici, kamo sam se povratila jer nisam imala drugoga skrovišta i gdje sam čekala namještenje, čim je doktor Marquéry došao prvi put da me vidi, našao me je gdje jedem komad govedine; on je štoviše rekao Majci poglavarici. 'Ona vrlo dobro jede, najradije bih je odveo na ručak u grad da se uvjerim u njen tek.' Odveo me je svom prijatelju doktoru Pignolu gdje sam ponovno počela jesti. Obojica, doktor Marquéry i doktor Pignol, preslušali su me; obojica su izjavila da na meni nema više ništa.

– Jesu li vas drugi liječnici vidjeli ili preslušali iste godine ili nakon toga?

– Da, godine 1893., kada sam se povratila u Lurd, preslušalo me je u Uredu za preglede dvadeset ili trideset liječnika.

– Što su rekli o vašem stanju?

– Svi su izjavili da su moje grudi posve dobre i da sam posve ozdravila.

– Jeste li nakon toga opet došli u Lurd?

– Da, g. 1895. i 1897. Ponovno sam bila preslušana od prisutnih liječnika i ponovno su rekli da su mi pluća u dobrom stanju.

– Niste li našli barem jednoga kod svih ovih pregleda koji je posumnjao u istinitost vašega ozdravljenja govoreći da ste još uvijek bolesni?

– Ne, ni jedan: svi su izjavili da nemam više sušice.

– Jeste li vidjeli g. Zolu nakon vašega ozdravljenja i pošto ste ostavili Lurd?

– Da, vidjela sam ga jedan jedini put, godine 1896. u ožujku ili travnju.

– Jeste li ga vi pozvali ili je on došao sam od sebe?

– Došao je sam od sebe.

– Pripovijedajte mi njegov pohod.

– Netko je pokucao na vrata i otišla sam otvoriti. On reče: 'Marija Lebranchu?' Ja sam odgovorila: 'To sam ja, gospodine Zola.' 'Gle,' reče on, 'vi me prepoznajete.' 'Da, posve; vi ste uvijek isti s vašim zlatnim naočalama.' 'E, dobro! Vi, vi niste ista; vi ste lijepo odebljala nakon vaše bolesti.' (Zaista: Marija Lebranchu, kada je ozdravila, bila je teška u Lurdu 38,5 kg. Osamnaest mjeseci nakon toga dade je izmjeriti dr. Pignol: udebljala se je za 26 kg i težila je 64,5 kg. God. 1908., nakon 15 godina, imala je 67 kg.)

– Nakon što vam je gospodin Zola čestitao na vašem dobrom izgledu, što vam je rekao?

– On je rekao da mu dr. Boissarie uvijek dosađuje s mojom pripoviješću i da mu predbacuje što je učinio da umrem (u romanu); ako bih ja htjela ostaviti Pariz i Francusku i da se sa svojim mužem sklonim u Belgiju, to on na sebe preuzima da nam ništa ne uzmanjka. On sam je tada bio u Belgiji.

– On vam je dakle predložio da idete u Bruxelles?

– Ne, ne u Bruxelles, ni u koji drugi veliki grad; morali bismo stanovati u selu koje bi nam on sam izabrao. Zatim je izvukao svoju lisnicu i uzeo mnoštvo banknota (papirnatoga velikog novca), ne znam koliko jer ih nije brojao i ponudivši mi ih reče: držite, evo vam za sada za vaše prve potrebe, imat ćete dosta za jedan mjesec. Međutim ću ja tražiti što treba i ja ću se sam brinuti za vaše osiguranje.

– Jeste li vi primili?

– Osjetih jedan čas napast jer smo tada bili u velikoj bijedi, ali moj se muž najednom odluči, približi g. Zoli, prihvati ga za ruku i izbaci van govoreći: 'Marš napolje!' G. Zola je otišao i više ga nisam nikada vidjela!¹⁷¹

Ovaj je izvještaj sastavljen godine 1908. Posve je vjerodostojan; sve se izjave slažu s izvodima liječnika, a *učinjen je i pod zakletvom*.

Prema Zolinu je romanu Grivotta umrla već god. 1892. Zola je htio da prevari javno mnijenje. No činjenica je da je Grivotta umrla tek 11. kolovoza 1920., to jest dvadeset i osam godina nakon ozdravljenja u Lurdu! Pobožno je usnula kod redovnica *Bon Pasteur* u Angersu, gdje je bila odgojena i kamo se je sklonula nakon smrti svoga supruga.¹⁷¹

No odmah čim je izišao roman *Lourdes*, javnost je saznala kako je krupnu laž Zola iznio koji je inače svemu novinstvu navijestio da će napisati istinu o Lurdu. On je, da se izvuče iz neugodne situacije, ponudio Grivotti i njezinu suprugu – kako smo vidjeli iz citiranoga lista – rentu s kojom bi mogli živjeti u Belgiji. Kada ga je dr. Boissarie, radi ovoga falsifikata pozvao na odgovornost, Zola mu je odgovorio: „Ja sam

¹⁷¹ Dr. Marchand: *Les Faits de Lourdes*, str. 25–26.

apsolutni gospodar svojih ličnosti; mogu im dati život ili uništiti ih po miloj volji. Mlle Lebranchu (Grivotte) ima krivo što se tuži jer je ozdravila. Uostalom, ne vjerujem u čuda; i *kada bih vidio sve bolesnike gdje ozdravljaju u jednom času, ne bih u njih vjerovao.*“

Izmišljeno lice – Gđica de Guersaint

A je li književnik apsolutni gospodar svojih likova, pitamo se na temelju literarne kritike. Nikako, ako se radi o realističkom romanu. Realistički roman ne smije iskrivljavati povijesne činjenice koje su cijelom čovječanstvu poznate kao što su ozdravljenja tih triju djevojaka. Što bismo rekli da neki romanopisac prikaže kako je npr. Josip II. uveo mnogo kontemplativnih redova kada znamo da ih je ukinuo ili kada bi nam rekao da je Napoleon osvajao Ameriku. To je besmisao, laž! I Zola se na taj način nije samo ogriješio o čisto moralne zakone, već i o književne zahtjeve. Kod analize zadnje ozdravljenice, *mlle de Guersaint koja je sasvim izmišljeno lice*, vidjet ćemo da se on ogriješio i o jedan drugi zahtjev realističkoga romana.

Sjetimo se opet prve rečenice Charcotove teorije o vjeri koja liječi. Ta je gospođica ozdravila uslijed autosugestije. „Ona je pala s konja“, veli Zola, „u trinaestoj godini. Jedan liječnik je tvrdio da je djevojčina bolest upravo takve prirode te bi je valjalo odvesti u Lurd i da će tamo posve sigurno ozdraviti, ako je samo o tome uvjerena, vjera je za to dostatna! On je, štoviše, rekao kako će se zbiti to čudo: poput groma, kao naglo probuđenje, uzrujanost cijeloga bića, dok će se boljetica, taj zlobni teret koji je gušio djevojku, podići zadnji put i izletjeti, kao da je izjurila na usta...“ Druga su joj dva liječnika, koji nisu poznavali bolest, ispostavili svjedodžbu o ozljedi moždine. Tako Zola hoće pokazati da su svjedodžbe koje bolesnici donose sa sobom u Lurd loše. Ona dolazi u Lurd sa svojim pratiocem svećenikom bez vjere, Pierreom. „Živi među tim daskama kao u mrtvačkom sanduku na kotačima; omršavjelo lice zemljane boje, ostatak nježnoga djetinjstva unatoč njenih trinaest godina; s kraljevskom kosom koju bolest nije takla.“ Tijekom četiri dana sama sebi sugerira da će ozdraviti u četiri sata popodne kod procesije s presvetim sakramentom. Ona se zaista digne i ozdravi, a liječnici ustanovljuju čudo.

Kako smo rekli, *taj je tip posve izmišljen*. Vjerojatno je, štoviše, da ga je Zola zamislio već prije negoli je pošao u Lurd i to zato da uzmogne potvrditi i Charcotovu teoriju. Uistinu, pisac romana smije izmisliti jednu ličnost, ali budući da je realistički roman povijest koja se mogla

zbiti – to ta sličnost ne smije postati povijesno nevjerojatna. Mlle Guersaint je puka izmišljotina; u Lurdu se još nije dogodio takav slučaj da bi bolesnik koji je bio nepomičan punih sedam godina u sanduku – u trenutku posve ozdravio *uslijed autosugestije*. Dr. Boissarie kaže da bi bili barbari oni liječnici koji bi ovu djevojku ostavili sedam punih godina u sanduku. Ako su znali da je naglo uzbuđenje može izliječiti, kaže on s nešto humora, mogli su pokraj nje ispaliti top i ona bi jamačno skočila. Osim toga, djevojka koja sedam punih godina nije hodala, koja je i zaboravila hodati, najednom četiri puna sata ide za procesijom. Svaki liječnik koji poznaje fiziološke funkcije mora se nasmiješiti ovakvu naivnu shvaćanju nagla naravnoga ozdravljenja. Na prirodan je način to posve isključeno, a Zola nije htio priznati natprirodne pojave. On, dakle, sâm sebi protuslovi prikazujući ovo posve izmišljeno lice.

Iskrivljeno prikazan svetački život Bernardice Soubirous

Naglasimo još jednom: Zola je na vlastite oči vidio tri čuda, a u sva tri slučaja svjesno je iskrivio povijesne činjenice. Ne čudimo se, dakle, ako on iskrivljuje prekrasan život same Bernardice Soubirous. Da je on poštivao povijesne činjenice i nastojao ih protumačiti na naravan način, to bismo taj postupak razumjeli, ali blatiti njezinu svetačku pojavu, to je pravi zločin. Pripovijeda da je bila praznovjerna i da je, slušajući različite pripovijetke, mislila da nejasno vidi neku prikazu. „Je li to bio nastavak nekoga zaboravljenog sna? Malo-pomalo pokazao se oblik i ona je mislila da raspoznaje neku figuru“ (I., str. 104). To je posve krivo. Bernardica je upravo s nevjerojatnom točnošću opisala tu prikazu i svi ovi detalji vizije imaju upravo neprocjenjivu vrijednost za cijelu kršćansku estetiku.¹⁷²

Kako Zola nije nikakav psiholog i kako mu je psiha svetice nepristupačna, ne čudimo se što on u svojoj skučenosti hoće neizmjernost životnih fenomena strpati pod usku kapu seksualnosti. Evo što je za njega Bernardica: „Ova četrnaestgodišnja djevojčica koju je njezin zakašnjeli pubertet mučio, a astma trošila, imala je nešto nepravilnu histeriju i ona je bila na svaki način degenerirana“ (I., str. 107). „Bila je mlada djevojka koja je sanjarila o mužu“ (I., str., 219; II., str., 31). „Pitao sam se često zabrinuto je li ona ostala i u duši djevica, kao što je bila tijelom.“ *Evo kakve su neznalice u psihologiji tzv. „slavni*

¹⁷² Vidi: Bonner, *Golotinja u umjetnosti i poduka golotinje*. Naučavanje Bezgrešne (str. 89–128). Vidi također Bernardičin posve točan opis koji se nalazi u toj knjizi.

književnici“ kada nemaju ni najelementarnijih pojmova o mistici, o mistici koja je prava znanost kao što su matematika ili kemija i koju treba najprije temeljito proučavati prije negoli se počne suditi o fenomenima koji spadaju u njezin djelokrug.

Evo još nekoliko kratkih izvadaka koji posve jasno svjedoče o površnosti Zoline nazovi znanosti. Kada je Bernardica herojski bolovala u samostanu u Neversu, Zola se pita: „Zar nije tada gledala sebe s ljubavnikom svojih godina kojega bi ona ljubila u svoj nevinosti i nježnosti srca... Ah, ljubiti iznova, ljubiti drukčije! Vizija je konfuzno poletjela njezinom dušom: muž koji je obožava, djeca koja veselo oko nje rastu, život kao svih ljudi, radosti i žalosti kakve su poznavali i njezini roditelji...“ Kada su Bernardici dali raspelo, a ona ga poljubi, Zolin „psihologijski genij“ – kojem se dive naši mudri liberalci – komentira taj čin ovako: to je „jedini krvavi poljubac koji je ona dala svom beskorisnom i odrođenom materinstvu!“ (II., str. 284).¹⁷³

Svećenik bez vjere – Pierre

Nećemo se dugo zadržavati kod psihološke analize glavnoga junaka, svećenika Petra koji je pratio gospođicu Mariju Guersaint. On je izgubio vjeru. A zašto? „Znanstveno iskustvo mu se otkrije i čitav niz dokazanih fenomena obori u njemu svu vjeru u dogme i u njemu ne ostavi ništa od onih činjenica u 'koje bi morao vjerovati'“ (I., str. 32). *Ali zašto Zola nije iznio barem jedan od tih „nazovi-znanstvenih“ fenomena koji dokazuju da se katolicizam protivi razumu?* Metoda poluinteligencije sastoji se u tome da se, poput Zole, nabacuje frazama, a ne iznose se dokazi. I taj svećenik koji je nevjernik i koji vrši svoje svećeničke funkcije – mi bismo rekli da je „sakramentmašina“ – taj je u očima Zole pošten čovjek. „On će vršiti svoju svećeničku službu kao pošten čovjek, a da ne prekrši nijedan zavjet koji je položio, nastavivši prema obredima svoje funkcije Božjega službenika: propovijedat će, služiti misu, dijeliti kruh Gospodnji... A što se od njega može više zahtijevati do potpuna žrtvovanja svoje egzistencije svojem zavjetu strahopočitanja pred svojom službom, *izvršavanja svih djela ljubavi prema bližnjemu?*“ (I., str. 34–35).

Zola ne opaža da je takav svećenik lažac i kukavica, da svećenik koji samo služi misu, a ne brine se za svoje župljane, uopće i ne zna što to

¹⁷³ Tko želi znanstveni životopis Bernardice, neka nabavi djelo Francois Veuillota: Bernardette (Bloud). Iz ovoga se jasno vidi da je Zola krivotvorio činjenice i neispravno prikazao život te djevojke.

znači ljubav prema bližnjem. Devetnaest stoljeća nakon Golgotske žrtve Zola ne zna razlikovati dobro od zla. Taj je svećenik po njegovu sudu tako dobar da se je i sâm nadbiskup počeo zanimati za njegovu čednost...

Jasan dokaz da čovjek mora biti u prvom redu moralno biće ako želi dati umjetničko djelo. Zola je u tome, usprkos jaku talentu, prava nezalica. On kaže da je Petar u mladosti težio za vjerom: „On je težio za vjerom... sa živom željom izbjeći bol razumijevanja i znanja da zauvijek zaspi u krilu božanskoga neznanja“ (I., str. 39). Zola dakle u svojoj zaslijepljenosti definira vjeru kao „božansko neznanje“.

To su sve temeljne pogreške s čisto književnoga gledišta. A ipak je to djelo prevedeno na hrvatski i cijeni se kod nas. Jedino neinteligentnost prevodilaca i neupućenost čitatelja može rastumačiti takvu pojavu u našem javnom životu.

„Svećenici su lašci“

Prije negoli se pozabavimo vjerskom psihologijom masa koja je u Lurdu jedan od najvažnijih čimbenika, prema Zolinu shvaćanju, napomenimo još da su po njegovu sudu lurdski svećenici „trgovci koji se bave simonijom“. Oci su asumpcionisti samo zato iz dana u dan vidjeli sve veće uspjehe jer su narodima koji su onamo hrlili *prodavali laž*, tu divnu hranu nade za kojom čezne bolno čovječanstvo (I., str. 88). Otkako je postao gradom Bl. Djevice Marije, Lurd se pretvorio iz Betlehema u Sodomu. Biskup Laurence koji je, kako je poznato, nakon trogodišnjega oklijevanja potvrdio lurdska čuda, po Zolinu prikazivanju nije ni sâm vjerovao u njih. Evo kako taj biskup „moli“ u Zolinu romanu: „Da su hodočasnici tvoje stado, ti bi ih, o Bože, i sam nastojao prevariti. Neka pojam o tvom božanstvu u njima oslabi, ali neka zato budu utješeni na ovoj zemlji. I tako je biskup, plačući, žrtvovao svojega Boga svojoj prejakoj pastirskoj ljubavi bližnjem da pomogne ljudsko stado“ (I., str. 226). *Zaista je čudna ova molitva katoličkoga biskupa kako je izmišlja Zola!* Još je čudnije da toliki ljudi još i danas u našim zemljama nasjedaju ovako neznanstvenim, nepsihološkim površnim djelima!

„Razne vrste sugestije“

A kakav je taj Zolin „ozdravljajući dah masa“ o kojem smo već govorili? Evo opisa: „Velika tišina bi prekinuta, sugestija spopadne masu:

on se stane derati, plakati, mucati neuredne molitve. Opojnost je puhala, ukidala slobodnu volju čineći od ovih bića samo jedno biće očajno od ljubavi što srće u ludoj želji za nemogućim čudom“ (I., str. 160). Ili „to je bilo buncanje... I opojnost je sve više rasla pod tim vjetrom želje čiji je dah zaljuljao mnoštvo, od čovjeka do čovjeka. Jadno je čovječanstvo zaklinjalo iz dna svoga bolovanja; krik je poput drhtaja lebdio ponad svih šija tako da je tu bio samo jedan narod koji se bori sa smrću, ne želeći umrijeti, želeći prisiliti Boga da dade vječni život“ (II., str. 87). „Ne tražimo mi od tebe nebo, već zemlju da s nje odemo što kasnije to bolje, po mogućnosti nikada, ako je tebi moguće to učiniti“ (II., str. 88). Ta je Zolina psihologija mase posve očit falsifikat istine. O tome svjedoče djela glasovitih književnika *Huysmansa*, *Jammesa* i svjedočanstva svih onih milijuna hodočasnika koji godinama hode u Djevičin grad. Pa ipak Zola iz te „nepoznate sile“ koja se „izlučivala iz tih masa“ izvodi „životvorni fluid, dovoljno jak da bude uzrokom pravih ozdravljenja“ (II., str. 96) koji djeluje zajedno s drugim neznatnijim faktorima: „autosugestijom, odavno već pripremljenim potresenjima zbog putovanja, molitava, pjesama i sve veće uzrujanosti“. A svećenici samo „podupiru bezglavost i izrabljuju sveopće neznanje... Nemoguće je bilo dokazati je li se čudo zbililo ili ne“ (I., str. 199).

I tu je Zola izrekao čisto neznanstvenu činjenicu; medicina još nije dokazala da masa djeluje na trenutačno ozdravljenje neizlječivih bolesti. Čovjek bi radije rekao da mase nehigijenski djeluju i da nemaju liječničku sposobnost iscjeljivanja.

„Lurd je središte iluzija, gdje narodi sebe zavaravaju!“

A zašto ljudi hrle u ovome prosvjetljenom vijeku u Lurd? I tomu Zola „zna“ odgovor: „Samo jedna velika bol može ispričati *želju za iluzijom*“ (I. str. 11). Ili: bolesnički vlakovi „bijahu pomične bolnice beznadnih bolesti, valovlje ljudskoga trpljenja, put nade ozdravljenja, *bijesna potreba olakšice*... Oni (vlakovi) su jurili, oni su neprestano jurili, jurili su bez prestanka, noseći bijedu ovoga svijeta put božanske *obmane*, put zdravlja bolesnih: utješiteljice žalosnih“ (I., str. 21). „Bolesnici koji su na tisuće hodili u Lurd uvijek su bili osuđenici koje je znanost napustila. Izmorili su se već neprestano idući liječnicima, podvrgavajući se mukama beskorisnih lijekova. I kao što su razumjeli da se ne mogu podvrći indiferentnoj prirodi, oni stvoriše *san o nekoj nadljudskoj moći*,

jednome svemoćnom božanstvu koje će možda poradi njih ukinuti stvorene prirodne zakone...

„Uostalom,“ nastavlja Zola koji Boga nazivlje sanjom, „čini se da su se sve povijesne i društvene prilike susrele da do ludila dignu ovu potrebu mističkih poleta na kraju jednoga strašnog stoljeća pozitivnoga istraživanja; i radi toga će jamačno Lurd još dugo trajati u svomu trijumfu, dok ne postane legendom, mrtvom vjerom, ostavljajući za sobom snažan miomiris iščezavanja“ (II., str. 198). „Lurd je vrlo razumljiva pojava i snaga je ove reakcije novi znak urnebesne agonije, samrtno borbe u kojoj se trza vjerovanje u svojem prastarom katoličkom obliku“ (II., str. 282). „Ah! Žalosni ljudi, bijedno i bolesno čovječanstvo koje *gladuje za iluzijom* koje umoreno na koncu ovoga stoljeća, iznemoglo i izmoreno što je odviše željno gutalo znanost, misli da je napušteno od liječnika duše i tijela i u strahu da ne bi zapalo u neizlječivo zlo, narod se vraća i moli čudo vlastitoga ozdravljenja od mističkih Lurdova jedne zauvijek mrtve prošlosti. Tamo je dolje, Bernardica, novi Mesija trpljenja... simbol užasne pouke: ona je žrtva odijeljena od svijeta, žrtva osuđena na zaborav, na samoću i na smrt koja je *poludjela* jer nije bila žena, ni supruga, ni majka jer je vidjela Blaženu Djevicu“ (II., str. 296).

I to je sve neistina. Svi se hodočasnici, novinari i liječnici u tome slažu da bolesnici u Lurdu trpe puni smirene predanosti u volju Božju.

Iz svega smo ovoga vidjeli da je Zola postavio svoj veliki prikazivački dar u službu površne „nazovi-znanosti“. On je krivotvorio činjenice s obzirom na ozdravljenike, posve loše prikazao unutarjni život Bernardice i jednoga svećenika. Njegova teorija o djelovanju masa je – kako smo se uvjerali – izmišljotina jednoga neupućenog diletanta.

Francuska javnost i Zolini falsifikati

Kako je francuska javnost dočekala ovaj roman? Dr. Boissarie sazvaio je u Parizu veliku skupštinu na koju je došla i Eliza Rouquet, ona „nakaza sa sušicom na licu“. Bilo je to 21. studenog 1894. Evo izvještaja koji je o toj skupštini donio veliki francuski dnevnik *Journal des Débats*: „Čovjek je mogao vidjeti u katoličkom đaćkom udruženju Luxembourg, na estradi, oko *dvanaest* mirnih ozdravljenica koje su spokojno gledale na *tisuću prisutnika*. Sama njihova nazočnost bila je protest protiv teorija koje je iznio g. Zola u svom posljednjem romanu. Među njima je bio jedan *slijepac koji je progledao*, više *sušičavih* čije su kaverne zacijelile,

jedna djevojčica čija je prekratka noga zacijelila u času kada se dotakla čudotvorne vode te *Eliza Rouquet* (Marie Lemarchand), 'bijedna žena s lupusom' iz romana g. Zole. Čudna li događaja: skupština koja se sastala u ovom krugu usred *devetnaestoga* stoljeća da dokaže i osveti *natprirodnost*. Bilo je među đacima i poznatih političara, kao i drugih ljudi iz visokih društvenih krugova...“

Zola se na taj način diskreditirao pred francuskom javnošću. Nadošla je Dreyfusova afera u kojoj je htio opet podići svoj glas. *Napokon su ga jednoga dana u sobi našli mrtva: bio je otrovan plinom.*

Svjedočenje dr. med. A. Marchanda

Vrlo poznati liječnik dr. Marchand koji je danas šef lurdskega Ureda za liječničke preglede veli o ovom Zolinu djelu sljedeće značajne riječi:

„Loša nakana i Zoline laži postigle su upravo *obrat*an učinak od onoga za kojim je išao njihov začetnik. Njegova knjiga i potankosti što ih je tamo naglašavao i dao o onim trima osobama koje sam spomenuo moglo je uzdrmati uvjerenje stanovitoga broja vjernika i probuditi sumnju kod nekih ljudi. Ali one su (knjiga s potankostima o ozdravljenicima) *svratili pozornost i divljenje narodnih masa na čudesa Massabielle i podvostručile kretanje koje postaje bez prestanka sve veće i veće prema čudotvornoj spilji*. Dovedi su k našim svetištima liječnike učenjake, intelektualce. *Bezbožnim je nijekanjima romanopisca uspjelo da se u svom predivnom sjaju pokaže istinitost vrhunaravnosti i Slava Božja.*“¹⁷⁴

Zolin roman *Lurd* bio je stavljen na crkveni Indeks

Roman *Lurd* na vrlo spretan način organizira neistinite činjenice tako da neupućeni čitatelj posve nesvjesno upije u sebe skroz krive nazore. Zato je Crkva u svojoj velikoj mudrosti dobro učinila što je zabranila svojim vjericima – osim uz posebno dopuštenje – čitanje ovoga djela koje se zasniva na posve lažnim pretpostavkama. Neupućeni, držeći da su navedene činjenice istinite, dolaze logički do posve krivih zaključaka. Dobro je poznavanje činjenica koje smo iznijeli u ovoj analizi jer se kod nas često čuju oni isti prigovori kojima se služio Zola u svom

¹⁷⁴ Marchand, *ibid.*, str. 56. I ovaj konačni sud dr. Marchand istodobno izriče mišljenje francuske intelektualne elite o tom Zolinu romanu.

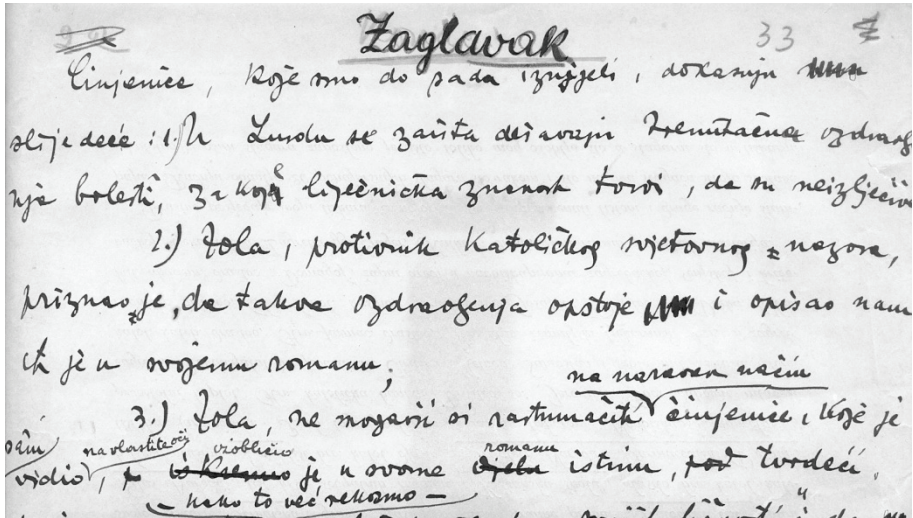
romanu. Oni se temelje na lažnoj znanosti i prava ih je nepristrana znanost već odavno raskrinkala. Zola se u Francuskoj gotovo više ne čita, a naše je razlaganje imalo zadaću pokazati kako ovaj roman ne daje čitatelju nikakvu ideju o onom što se događa u Lurdu, već da su svi tzv. znanstveni argumenti kojima se ovaj protivnik Crkve oboružao ili puka laž ili su samo ograničene hipoteze jednoga diletanta.

Ipak nam se čini kako je ovo djelo imalo posve nehotično dobar učinak: ono je populariziralo lurdsku ideju i pokazalo da se u Lurdu događaju takva sjajna ozdravljenja, nagla ozdravljenja, kao nigdje na svijetu i koja znanost ne može protumačiti.

Zolin „eksperimentalni roman“ trebao je dati savršene uzore naturalističkom smjeru u književnosti. No literarne teorije niču iz mnogo dublje osnove, iz autorovih pogleda na život. Nema čistoga artizma i naturalistički smjer nije ništa drugo nego odraz svih znanstvenih, moralnih, praktičnih, društvenih tendencija svoga vremena. Pa što je Zola dao sa svojim naturalizmom? Neka kaže *Anatole France*, pisac koji je sve prije nego uvjereni katolik, dok su mu djela nedavno došla na indeks: „Nikada nije čovjek toliko nastojao okaljati čovječanstvo, obeščastiti sve oblike ljepote i ljubavi, zanijekati sve što je dobro i plemenito. Nikada nije nitko bio u tolikoj mjeri slijep za ideale čovječanstva.“

A mi, s obzirom na roman *Lurd*, možemo dodati: Možda nikada nije bio nijedan književnik u tolikoj mjeri rob vlastitih predrasuda da je krivotvorio kao sunce jasne činjenice, a možda se nikada nije našao književnik koji je imao toliku sreću na vlastite oči vidjeti i opipati natprirodni svijet, a da nije pao na koljena i zavapio poput Tome: „Gospodin moj i Bog moj!“ A pogledamo li navedenim činjenicama do dna, hvata nas jeza kod pomisli na ovoga romansijera koji je sam vidio čuda, a nije vjerovao, koji se tako gadno narugao djevičanstvu jer kaže da je žena samo onda velika „kada je oplodena, kada obnavlja život“ (II., str. 85), a djevičanstvo je „ruglo nanešeno prirodi, osuda žene koja je tako bačena u perverzno stanje“ (*isto*); jeza nas hvata jer osjećamo sve strahote koje u sebi krije tajna grijeha. Nehotice se sjećamo onih riječi koje smo isprva spomenuli: „Neprijateljstvo ja zamećem između tebe i žene, između roda tvojeg i roda njezina: on će ti glavu satirati, a ti ćeš mu vrebati petu“ (Post 3,15). I sada tek razumijemo veličinu biblijskoga teksta: tamo gdje Bl. Djeвица sagrađi svoj hram, uvijek se nađe i onaj koji podmeće stupice njezinoj peti.

Zaključak

Činjenice koje smo do sada iznijeli dokazuju sljedeće:

1. U Lourdu se zaista događaju trenutačna ozdravljenja bolesti za koje liječnička znanost tvrdi da su neizlječive.

2. Zola, protivnik katoličkoga svjetonazora, priznao je da takva ozdravljenja postoje i opisao nam ih je u svojem romanu.

3. Zola, ne mogavši si rastumačiti na naravan način činjenice koje je sam vidio na vlastite oči, izobličio je u svom romanu istinu tvrdeći da je romanopisac, kako to već rekomo, „apsolutni gospodar svojih ličnosti“ i da on ne vjeruje u čudesa i štoviše u njih ne bi vjerovao kada bi vidio sve bolesnike gdje ozdravljaju u jednom času.

4. Katolička Crkva koja bdije nad istinom i svagdje progona laž posjeduje divnu instituciju kojoj je zadaća da svoje vjernike očuva od kobnih posljedica neistine; to je Kongregacija Indeksa. Upravo nam je osuda Zolina romana *Lurd* (jer katolički vjernik bez posebne dozvole ne smije čitati ovo djelo) eklatantan dokaz uzvišene misije ove institucije. Činjenica je naime da velika većina neupućene publike Zolin roman čita posve naivno i da vjeruje sve što joj veli francuski romanopisac. Na taj si način ova publika u svojoj mašti izgrađuje o Lourdu i o problemima vrhunarnoga svijeta posve neispravne pretpostavke koje neminovno za sobom povlače katastrofalne posljedice.

Činjenice se o Lourdu ne smiju tražiti u literarnim fikcijama jednoga Zole, već u znanstvenim djelima vjerodostojnih ljudi; u istraživanjima Medicinskoga fakulteta Lilleskoga sveučilišta, u djelima dr. Boissariea,

Grandmasona, Marchanda i drugih stručnjaka. Zato će svi ljudi koji više od svoje udobnosti vole istinu daleko od sebe odbaciti Zoline romane. Crpit će svoje informacije u djelima koja se ne ustručavaju priznati da lurdске činjenice nadmašuju sposobnosti shvaćanja ljudskoga razuma i da ih zato valja uvrstiti u misteriozni red jedne druge znanosti koja je, raspoložuci drugim metodama, u stanju dovesti ih u logičnu vezu s događajima koji su se prije dvije tisuće godine zbivali u Palestini i Judeji, koji se bez prestanka zbivaju u cijeloj povijesti Crkve Kristove, koji se napokon još danas odigravaju u Napulju prigodom svetkovina sv. Januarua i u Lurdu.

Da, lurdski događaji nisu osamljeni, oni su samo jedna markantna pojava u lancu nadnaravnih činjenica koje su se bez prestanka zbivale kod Izabranoga naroda, koje se još danas opetuju u Crkvi Kristovoj i koji će tek onda prestati kada ljudski rod bude na ovoj zemlji izvršio povjerenu mu zadaću, kada se napokon doslovno ispune potresne i sudbonosne Pjesnikove riječi ¹⁷⁵:

Strašni sud će u dan cvila
spalit cio svijet bez mila
kažu David i Sibila.

Gromki glas će truba dati,
iznad svih će raka zvati,
sve pred prijesto prinukati.

Smrt i narav u čudu će
gledat mrtvih uskrsnuće
I sud koji biti tu će.¹⁷⁶

¹⁷⁵ Toma od Celana, franjevac, autor je ove liturgijske pjesme koja na latinskom započinje riječima: *Dies irae, dies illa*. Sastavio ju je oko 1260. g.

¹⁷⁶ Ova poznata liturgijska pjesma tzv. posljednica prije liturgijske reforme Drugoga vatikanskog sabora redovito se molila, odnosno pjevala u misama za pokojne. Sada se službeno može moliti u časoslovu posljednjeg tjedna crkvene liturgijske godine. Ovi stihovi koje Merz navodi iz te posljednice jesu prvi hrvatski prijevod ove pjesme. Poslije Merzove smrti načinjen je novi prijevod cijele posljednice koji se sada koristi u liturgiji pa ti stihovi sada glase ovako:

U dan onaj, u dan gnjeva
ognjem svijet će sav da sijeva:
sa Sibilom David pjeva.
S trublje čudan zvuk romoni,
u sva groblja budeć roni
i pred prijestol mrtve goni.

Smrt i narav zadivljene
motre ljude oživljene
na sud Božji sakupljene.

Manji spisi

NACRTI PREDAVANJA

NAŠ UNUTARNJI ŽIVOT

Napomena Uredništva. - Kada je nakon završetka Prvoga svjetskog rata Merz nastavio studij u Beču, zajedno sa svojim kolegama istomišljenicima obnavlja društvo hrvatskih katoličkih studenata „Hrvatska“ kojem postaje tajnik i duša.¹ Članovi društva, koji su u početku bili malobrojni, redovito su se sastajali i držali predavanja za međusobnu duhovnu izgradnju. Merz je također održao nekoliko predavanja. U njegovu Arhivu sačuvani su tekstovi triju predavanja. Prvo koje je održao u veljači 1919. i koje se veoma dojmilo slušatelja nosi naslov Novo doba; u njemu iznosi svoja duhovna iskustva i spoznaje do kojih je došao boraveći na bojištu. Još iste godine Merz je to predavanje objavio u časopisu za mladež Luč. Bio je to ujedno i prvi njegov u tisku objavljeni rad.² Drugo predavanje čije su nam rukopisne bilješke također sačuvane u njegovu Arhivu nosi naslov Naš unutarnji život. U njemu Merz govori o važnosti duhovnoga života. I iza ovoga predavanja naziremo njegovo veliko proživljeno iskustvo patnje i trpljenja na bojištu za vrijeme Prvoga svjetskog rata. Cijelo je predavanje označeno dubokim uvjerenjem o potrebi dubljega religioznog života. Odmah na početku Merz naglašava kako ovim predavanjem želi prikazati „da je jedini religiozni život ona baza na kojoj se mora temeljiti sav kulturni napredak čovječanstva“.

Misli su izvanredno zanimljive, duboke i plod spoznaja o smislu ljudskoga života, ljudskoga rada i patnje u svjetlu kršćanskoga svjetonazora do čega je došao razmišljanjem tijekom ratnih godina i boravka na bojištu.

* * *

¹ O studentskim danima Ivana Merza u Beču 1919. i 1920. god. veoma je detaljno pisao njegov studentski kolega iz tih godina dr. Avelin Čepulić odmah nakon smrti Ivana Merza: Dr. Avelin Čepulić, „Iz đачkih dana dr. Ivana Merza“, Orlovska misao, Zagreb, lipanj 1928., br. 9, str. 130. Članak je dostupan i na internetskoj stranici Ivana Merza: http://ivanmerz.hr/staro/knjige_o/Bibliografija_C/1928/lipanj.htm#26.

² Vidi: Ivan Merz, *Sabrana djela*, sv. 4., Zagreb, 2014., str. 258–266.

„Askeza pustinjaka je u svojoj suštini mnogo jednostavnija i razumljivija od askeze kulturnoga rada i javnoga života!“
(*Arnold Rademacher: Die religiöse Lage des heutigen Akademikers*)³

U ovom ću članku nastojati prikazati samo jednu stranu ove neiscrpive teme. Neću govoriti o unutarnjem životu svetaca, o onom sjaju i sreći mističnoga zagrljaja s Božanstvom, već ću nastojati prikazati da je jedini religiozni život ona baza na kojoj se mora temeljiti sav kulturni napredak čovječanstva. Moram konstatirati da su krize koje je proživio, i hvala Bogu pobjedonosno nadvladao, današnji katolicizam, i u našem pokretu, nastale zato što nismo imali dovoljno religiozno izgrađenih ljudi. Moderni katolik ima zaista tešku zadaću. On mora u sebi spojiti prividno dva protivna svjetovna nazora: užitak u kulturnom radu i napretku čovječanstva i s druge strane mora biti svet poput srednjovjekovnih redovnika koji su sav svoj život provodili u razmišljanju nepromjenjivih Istina.

Kršćanstvo ne poznaje nikakvih kompromisa. Ono zahtijeva da ga čovjek sasvim prigrlji. Kompromis stvara nekarakternost, farizejstvo. Mi se moramo pitati živimo li kršćanski ako živimo kao i ostali pošteno pogani. Kako ćemo dokazati da smo kršćani? Riječima nikako; naš život mora biti apologija kršćanstva. Da uzmognemo postati nadljudima, junacima, za to moramo naći oslon, a taj je oslon religiozni život.

U čovječjoj duši usađena je neka eruptivna čežnja za veličinom. Sve mu govori: ti si stvoren da učiniš, da budeš nešto veliko. Promatrajmo današnji bezbožni svijet. Živimo u velegradu i promotrimo neke egzemplare. Pogledajmo bludnicu koja se nakićena i urešena šeće po velegradskim ulicama, časnika koji se kiti svojim medaljama i ostale množine modernih ljudi koji svoje najljepše doba provode u kavani. Sve im govori da su stvoreni da budu nešto veliko; bludnica pokazuje sa svojom zasebnom nošnjom da je nešto više, medalje časnikove opet drugome govore: nisam ja kao običan čovjek i ja sam nešto proživio i učinio. To su ljudi što provode dio svoga života u kavani i hoće da zavaraju onaj nemirni nagon čovječje duše koji mu govori: „Učini nešto veliko, budi velik čovjek.“

³ Na ovom mjestu ispred ovoga citata na početku članka u izvornom rukopisu stoji jedna rečenica koju je Merz prekrizio da bi nakon nje donio gornji citat A. Rademachera. Mi je ovdje donosimo: „Današnjega katolika valja odgojiti za socijalni rad.“

I zaista, moderna liberalna filozofija proglasila je ovaj nagon koji hoće da obožava vlastiti „ja“ za jedinu normu života, i ne sluteći da je kršćanstvo uzdiglo čovjeka na viši stupanj negoli je to učinilo poganstvo, iskazujući čovjeku božansku čast. Ono ga je uzvisilo na čast djece Božje, učinilo ga je nasljednikom Božjim, zaručnicom Božjom, drugim riječima: kršćanstvo je uzdiglo čovjeka na čast neizmjernoga božanstva. Ako je to zaista tako, ako smo mi zaista mali bogovi, živimo li mi onda onako kao što to doliči našem dostojanstvu? Mi svagdje govorimo o Kristovoj božanskoj nauci, borimo se riječju protiv bezvjerja, ali predugo spavamo, pušimo, zaboravljamo se i živimo kao i današnji pogani.

Nije dovoljno da smo nadvladali⁴ seksualnu krizu, to od nas zahtijeva i naravni moral. Mi kršćani moramo postajati iz dana u dan bolji. Moderni kršćanin ne smije poznavati stagnacije, on se mora sistematski penjati ako neće da bude nekarakteran. Dnevno ispitivanje savjesti s odlukom da ću biti sutra bolji znači zaista da ću biti barem za jednu malenkost bolji. Naravno, i ovo uništavanje naših grešaka mora biti sistematsko; nemoguće je nastojati najednom otresti se svih svojih grešaka, ali ako si odredimo da ćemo se ovoga tjedna riješiti ove, a sljedećega jedne druge, to ćemo si očeličiti volju i dići ćemo se nad vremenitost.

Vrlo zgodna metoda da si ojačamo volju jest također da idemo svojevoljno u neugodne situacije.⁵ Tko je strašiv, neka jedne noći sam zađe u kakvu šumu, a tko je s materinjim mlijekom usisao strah pred grobovima, neka o ponoći ode na kakvo groblje; ili tko se odviše boji smrti, neka pođe drage volje u kakvu smrtnu opasnost ako zna da će time nekom koristiti. Dragovoljno preuzeti kakav teški posao, odlučiti da ćemo se popeti na stanovito brdo, pa to učiniti makar kako teško bilo.

⁴ U izvorniku na ovom mjestu Merz upotrebljava riječ „preturili“.

⁵ Ovaj izraz „ići u neugodne situacije“ Merz je upotrijebio dvije godine kasnije kada je u Parizu kao student sastavljao svoje „Direktive za život“ odnosno „Asketske regule“ kako ih je nazvao. Radi se o popisu od 24 odluke za usavršavanje svoga kršćanskog života po kojima je nastojao živjeti. Odluka „ići u neugodne situacije“ nalazi se na 14. mjestu od njih 24 koliko ih ima na popisu. (Cijeli popis odluka vidi: Ivan Merz, *Sabrana djela*, sv. 4, str. 427, 430-431). Dvoje štovatelja bl. Ivana Merza posvjedočili su kako im je upravo ta Merzova odluka „ići u neugodne situacije“ pomogla u životu. Tako piše dr. Brigita K. u svome svjedočanstvu među ostalim: „Kad bih danas trebala izdvojiti jednu misao Ivana Merza koja mi je do danas najdublje ostala u svijesti nakon što sam pročitala njegov životopis kao studentica, to je rečenica iz njegova 'Pravila života': 'Ići u neugodne situacije.' Sjećam se koliko me je ta misao inspirirala tako da sam je i sama prihvatila kao svoj duhovni aksiom...“ Njezino zanimljivo svjedočanstvo o konkretnim životnim situacijama u kojima joj je ta misao Ivana Merza veoma pomogla u cijelosti je objavljeno u časopisu „Ivan Merz – Glasilo Postulature, br. 1-2, (11), 1982., str. 38.) - Drugi jedan štovatelj I. Merza piše 10. 6. 2015.: „Osobito mi je koristila ona njegova odluka 'Ići u neugodne situacije'. Genijalno, To mi je pomoglo u jednoj teškoj i neugodnoj životnoj situaciji...“

Čovjek se obično u tim momentima sam pred sobom ispričava govoreći da to škodi zdravlju, ali je to samo slabost. Čovjek je čvršći od kamena, on može podnijeti više negoli ikoje živo stvorenje.⁶

Uspješno sredstvo je također sitna unutarnja borba: zatajiti se, oprostiti onome koji te je uvrijedio, [kod jela] kada ide najbolje u tek, prestati jesti i drugo. Uski kontakt s prirodom, po buri, kiši i oluji, po žegi i u kasnu noć tumarati vani dobro je odgojno sredstvo. Intelektualac se često zavuče u svoju sobu, filisterski legne u stanovito vrijeme, ne vidi izlaz sunca ni sjaj mjesečine, ni blistavilo zvijezda; sva ova čudesa za nj ne postoje. Zato, idimo u prirodu, ako smo dremovni, svladajmo se i dragovoljno probdijmo koju noć.

Ovakvo sistematsko odgajanje samoga sebe nije specifično kršćanska metoda. Mi imamo jakih sredstava da postanemo heroji, nadljudi. A to nam sredstvo pruža u prvom redu presv. Euharistija. Vjerujemo li mi, moderni kršćani, da zaista Božanstvo sa svim svojim Kraljevstvom stanuje među nama? Ako vjerujemo, jesmo li mi ljudi načela ako to sve uviđamo? A ipak, tako rijetko svoje misli skupimo i poklonimo mu se. A zar smo mi inteligentni kršćani, a ne znamo da je Isus ostao među nama da nama dade snagu i da kao nadljudi izdržimo borbu. Štoviše, ispunit ćemo njegovu želju da ga dnevno primamo i da tako životnu energiju koju on realno, a ne sugestivno, daje i ulijeva u nas pijemo iz najživljega izvora. I zaista je nerazumljivo da mnogo ljudi koji dnevno primaju presv. Euharistiju i jedu i piju svoju rakijicu i puše svoju lulu i spavaju, nakon nekoliko godina čine isto onako kao što su to i prije činili. Kada bi čovjek samo površno razmatrao sve ovo, morao bi očajavati na milosti Božjoj koja nema ni toliko snage da od nas stvori sasvim nove ljude, ljude koji će činiti ono što im duh hoće, a neće biti lutka kojom će se prilike igrati. Ali mi moderni katolici moramo biti lučonošama istine, moramo što veću pažnju posvetiti studiju kršćanstva koje mi moderni katolici premalo poznajemo. Stekli smo veliko poznavanje historije, prirodnih znanosti, matematike, politike, spekulativne filozofije, a centar svega ovoga, tj. upoznavanje kršćanstva i Crkve smo zanemarili. U tome je i razlog što se mnogi intelektualac izgubi u moru svjetskoga znanja koje je često uzrok što inteligencija otpada. Pored moralne raspuštenosti razlog je i u tome što intelektualac ne može naći dodirnih točaka između

⁶ Ovdje u nastavku u originalnom rukopisu slijedi rečenica koju je sam Merz prekrizio. Mi je ovdje ipak donosimo jer još jednom ilustrira poznato asketsko pravilo o svladavanju svojih nagnuća *agere contra* koje je on u mnogim prigodama na sebi primjenjivao. Prekrizena rečenica glasi: „Strah od ljudi koji je u nama uvriježen treba ubiti upravo time da idemo upravo među takve ljude.“

znanosti i religije. Zato valja proučavati kršćanstvo te se neće naći samo dodirne točke, već će se sva znanost uklopiti u kršćanstvo kao njegovi organski sastavni dijelovi.

Ne mogu se obazreti na sav kompleks znanosti; u nekoliko riječi bih se samo dotaknuo politike i socijalnoga pitanja. Obično se drži da u politici kršćanstvo nema udjela i smatra se da Crkva, da religija ne bi bila božanska ustanova, da ona ne krije u sebi moć da preporodi i organizira sav život. Koji je onda politički program Crkve? Savez jednakopravnih naroda na čelu s papom koji će s jednim stanovitim forumom imati pravo da rješava međunarodne razmirice, slično kao što je to bilo ostvareno za pape Grgura VII. To mora biti politički ideal današnjih kršćana i ni jedna državna moć ne smije nas više izrabljivati i slati u bratoubilačke ratove. Mi katolici cijeloga svijeta udovi smo mističnoga tijela Kristova i moramo živjeti u ljubavi među sobom. Mi svi zajedno jesmo Crkva, a današnji nacionalizam je velika laž, hereza koja je plod Francuske revolucije i koja će nestati kada internacionalne stranke stupe na poprište. Današnji je katolicizam zbog ovoga pretjerana nacionalizma proživio krizu; u ovom ratu⁷ katolici su zaboravili da su članovi velike porodice. Dakle, u politici treba započeti s rekristijanizacijom katolika, katolički je intelektualac u prvom redu pozvan da bude pobornik za katolički univerzalizam. Studirajmo socijalno pitanje.

Moramo priznati da smo i ovdje doživjeli jaku krizu. Socijalna nas je demokracija pretekla ne stoga što bi njihove ideje bile jače od naših. Uzrok je što je u nas katolika bilo premalo ljubavi za potištene i nesretne ljude. Upravo obespravljani i nesretnici tvorci su napretka jer se oni svom dušom zalažu za ideje nemajući što izgubiti. Naša taktika mora biti brinuti se za one koji trpe i time ćemo najviše učiniti za rekristijanizaciju čovječanstva. Mi se moramo brinuti za njihove plaće, za stanove, za njihovu djecu, moramo im osigurati humana društva, pomagati što više možemo i istom ako stvorimo materijalnu podlogu, to će se na njoj naše ideje same od sebe proširiti. Tom su se taktikom poslužili socijalni demokrati i uspjeli su. Bacimo li pogled samo u historiju, vidjet ćemo da je to zapravo kršćanska taktika. U prvo doba kršćanstva prezbiteri su upravljali žitnicama i brinuli se za materijalne potrebe svojih općina, đakoni im bijahu samo pomoćnici. U historiji je bilo gorih kriza od boljševizma i ateističkoga komunizma pa je Crkva našla lijeka. I veličanstvena organizacija Bijeloga križa po svoj će prilici za današnje

⁷ Merz ovdje misli na Prvi svjetski rat u kojem je sam sudjelovao. Podsjećamo da je ovaj članak u stvari predavanje koje je Merz održao u Beču svojim kolegama iz društva *Hrvatske* nakon završetka rata poslije kojega je nastavio studij u Beču.

čovječanstvo biti ono što je bio reformatorski rad prosjačkih redova u 13. stoljeću i poslije. Proučavajmo zato historiju crkve, sv. Franju i druge heroje kršćanstva pa ćemo se doskora uvjeriti da će kršćanstvo sve svladati.

Vratit ću se opet na religiozni život. Iz prijašnjega vidjesmo da moderni kršćanin mora socijalno djelovati. I ovo socijalno djelovanje mora biti posljedica njegova unutarnjega života. Ne smijemo zaboraviti na smrt. Ako ćemo zaista umrijeti, nestati, to se u nama mora uvriježiti uvjerenje da je ovaj život arena koju promatraju sveci gledajući kako ćemo izvršiti našu zadaću. Ovaj je život, dakle, vrlo kratka priprema i zato je naša dužnost da što junačnije djelujemo.

Kršćanstvo zato i traži da se svim silama posvetimo ovome životu, da sazidamo euharistijsko i socijalno kraljevstvo Božje ovdje na zemlji kao što je to klasičnim riječima izrekao papa Benedikt XV. Dakle, jedino rad za Crkvu, za ono vidljivo Kraljevstvo Božje ima svoj *raison d'être*, a rad za narod, za porodicu, za sebe, samo je utoliko opravdan ukoliko leži unutar pojma Crkve. Što leži izvan nje, uništava harmoniju. Sav naš život, od rađanja djece, zarađivanje novca pa do misija mora biti rad za Crkvu.

Pri koncu bih se taknuo jedne delikatne strane unutarnjega života, a to je problem križa. Delikatna je za nas moderne katolike utoliko ukoliko ga mi očigledno izbjegavamo. Bol, i to dragovoljno, podnesena bol temelj je svakoga napretka; jedan mistik 19. vijeka (Novalis) veli da je svaka dragovoljna bol stepenica koja vodi na viši duševni stupanj, a smrt kao najjača bol prijelaz je u najviši stupanj, u vječno Slavlje. Postati u mucu sličan Kristu, nastojati zadržati uvijek slobodu duha, uskraćivati si užitke, katkada si i uskratiti za ljubav drugome i najpotrebnije, neprestano mrtvljenje tjelesnosti, stvorit će od nas duševne revolucionare, reformatore, lučonoše, koji će svoj vijek preporučiti.⁸

⁸ Na kraju kao zaključak predavanja Merz je dodao još dvije rečenice, jednu cjelovitu, a drugu nije završio. Međutim ih je naknadno prekrizio, a mi ih ipak ovdje donosimo. Rečenice glase: „Moderni katolik mora da bude svet. Budimo zato...“ – Misao je sasvim logična da bude na ovom mjestu kao zaključak cijeloga predavanja. No zašto ju je Merz prekrizio? Budući da se radilo o predavanju koje je održao pred svojim kolegama, hrvatskim studentima u Beču nakon rata, a koji nisu bili na tako visoku stupnju duhovnoga života kao on, najvjerojatnije tu rečenicu nije izgovorio pa ju je zato prekrizio jer nije htio previše „prestrašiti“ svoje kolege visokim kršćanskim idealom svetosti prema kojemu trebamo težiti, kao što je on osjećao da treba činiti. Stoga je završio predavanje riječima da trebamo stvarati „duševne revolucionare, reformatore, lučonoše, koji će svoj vijek preporučiti“, što je više odgovaralo trenutnom duševnom stanju slušatelja koji su se pripremali studijem za poslijeratni preporodni rad u kršćanskom duhu u domovini.

POJAM I POTREBA VJERE

Napomena Uredništva. – Zahvaljujući Ivanu Merzu i njegovim ustrajnim nastojanjima Orlovska je organizacija osim tjelesnoga odgoja promovirala vjersku i intelektualnu izobrazbu svojih članova. Od svojih je članova željela načiniti Kristove apostole i širitelje svete vjere. A za to je bilo potrebno da oni sami budu učvršćeni u svojoj vjeri, intelektualno i duhovno. Ovaj nacrt predavanja što ga je Merz držao po orlovskim društvima još je jedan dokaz njegova rečna nastojanja da se najprije članstvo organizacije dobro učvrsti u poznavanju svoje vjere i na intelektualnoj razini.

* * *

1. POJAM VJERE

Definicija vjere

a) Apriori: Određenje čovjeka prema Bogu: dogme, moralna pravila, bogoštovlje (kult).

b) Aposteriori:

Religiozni osjećaj objektivno: skup vrlina i dužnosti kojima se usmjerava naš život prema Bogu. – Kant: Religija postoji samo u moralnosti. – Fichte: Religija je čisto spekulativna znanost o uzvišenim stvarima. – Modernisti: Afektivno zajedništvo s božanstvom iz podsvijesti. Pozitivistički: Puerilno objašnjavanje religioznoga fenomena.

Religiozni osjećaj subjektivno: znajući čovjek da ima nešto Vrhovno nad svijetom njegov se religiozni osjećaj subjektivno sastoji u voljnoj dispoziciji intelekta koji čini čovjeka naklonjenim iskazivanju štovanja toj Vrhovnoj stvarnosti zbog njegove uzvišenosti.

Podjela vjere

a) Naravna: to je ona religija koja se utemeljuje u samoj naravi stvari snagom samoga uma. I bez svjetla objave može se težiti čovjekovu prirodnom cilju.

b) Vrhunaravna: sastoji se u onome što se pozitivnom objavom očituje, a sadrži dogme i propise koji su izričitoj voljom Božjom očitovani i vode prema nadnaravnom cilju.

2. POTREBA VJERE UOPĆE

Činjenica postojanja fenomena religioznosti

Svi ljudi imaju moralnu dužnost da ispovijedaju vjeru, tj. da priznaju Boga kao počelo od koga ovisimo i kome moramo odavati čast.

Historijsko-psihološki argument dokazuje potrebu vjere. Ljudska je narav religiozno disponirana (kolektivno i pojedinačno). Nitko od učenjaka ne niječe da je religiozna činjenica *univerzalna*. (Primitivni narodi i svi drugi narodi sa svojim vjerama.) Povijest vjera pokazuje da je vjera ljudskoj naravi tako prirodna i tako potrebna da sva umna čovjekova narav potiče da se Vrhovnom Biću, čiji opstanak spontano priznaje, odaje čast. Pozitivistička, psihološka i sociološka tumačenja o postanku vjere ne zadovoljavaju.

Uzrok vjerskoga fenomena u umu, volji i osjećajima

Čovjekov um sam traži svoj prvi uzrok kao i uzrok cijeloga svijeta. Volja traži dobro što ga samo u neizmjernom Biću nalazi. Osjećaje i njihove razne težnje možemo usmjeriti prema Biću što ga je um u sebi spoznao i kojega valja tražiti.

Ljudska duša proživljava u sebi težnje

Ljudska duša postavlja si pitanja. Ne miruje dok ne odgovori na pitanja o porijeklu svijeta i čovjeka, o tome postoji li najviše Biće o kome sve ovisi, je li naša konačna svrha u nama ili izvan nas, hoće li se ona u ovom ili onom životu postići i to kojim silama, svojim ili pomoću Boga?

Volja, vršeći dobro, traži pravilo ćudoređa koje je ustanovio Zakonodavac i koji ima ovlast nametnuti obvezu i sankcionirati; traži pomoć i poticaj jer djelo ne možemo sami savršeno izvesti.

Svim srcem težimo za stalnom i savršenom srećom koju ne možemo naći u stvorenim bićima: vjera zadovoljava te težnje. Vjerski nauk (doktrina) daje odgovor umu; zapovijedi daju moralne obveze s nagradama i kaznama; kult pomaže da se dobro uzmogne vršiti i doći do *savršena blaženstva* u drugom svijetu, nesavršenoga – realnoga na ovom svijetu.

Bez vjere sve bi te težnje bile nezadovoljene (dokaz: diletantizam, pozitivizam, spiritizam, pesimizam).

Zaključak br. 1: Svoje opravdane težnje, i to najuzvišeniije, čovjek može tek vjerom zadovoljiti. Sve ono što je potrebno da se opravdane težnje najuzvišenijih svojstava zadovolje zahtjev je same ljudske naravi. Slijedi: sama ljudska narav treba vjeru i taj psihološki dokaz pokazuje zašto je vjera u vremenu i prostoru općenita.

Zaključak br. 2: Kada ne bi postojao Bog, ljudski rod ne bi mogao spontano, trajnom i općenitom težnjom svoje naravi biti gonjen da spozna neizmjerne Biće u kome bi duh našao mir te da ide za dobrom kojim bi čovjek postao bolji i u kojem bi našao blaženstvo. Čovjek bi tada bio biće puno protuslovlja koje ne može spoznati istinu.

Zaključak br. 3: Budući da sama narav goni čovjeka vjerom, velimo da Bog zaista postoji. Ako Bog postoji, čovjek je dužan da mu iskazuje čast.

Primjedbe: Čovjeku nije prirođena vjera već sklonost k vjeri. Ta sklonost nikada nije manjkala ljudskoj naravi koja u biti ostaje uvijek ista, čovjek je uvijek *animal religiosum*.

Obveza ispovijedanja vjere i odavanja časti Bogu

Metafizički dokaz izravno veli da svi ljudi imaju moralnu obvezu ispovijedati vjeru. Obveza jest usmjeriti bića prema svome konačnom cilju ili poštivati red što ga zapovijeda ispravan razum da valja slijediti, bilo u vršenju vlastitih svojstava, bilo u odnosu prema drugima. Moralna obveza nastaje tamo gdje postoji odnos što ga zahtijeva razborita narav. Zdrav razum zahtijeva odnose između Boga i čovjeka; nazivamo ih imenom *Vjera*:

a) čovjek od Boga stvoren, uzdržavan, potpomogao ovisi o Bogu; mora, poštujući moralni red, Božju vlast priznati *klanjanjem* - b) *zahvaljivati mu za život, dobročinstva* - c) *činiti pokoru za uvrede* - d) *moliti mu se za pomoć*.

Zaključak br. 1: Vjera nije samo najkorisnija čovjeku jer zadovoljava težnje njegove naravi, već i *obvezatna* jer Bog ima pravo da od svakoga čovjeka bude štovani.

Zaključak br. 2: Svaki čovjek po tome ima tešku obvezu da ispovijeda vjeru.

Zaključak br. 3: Vjeru valja ispovijedati:

1) u nutrini

2) na izvanjski način: - a) jer je i tijelo Bog stvorio - b) jer nutrina traži vanjski izražaj - c) društveno: jer Bog stvara i dobročinstvima obasiplje društvo; i to društveno ispovijedanje treba biti i javno jer je to sredstvo propagande da narod prigrli Vjeru bez čega sve propada (strah Božji, autoritet itd.).

BEZGREŠNO ZAČEĆE

8. XII.

Napomena Uredništva. - U ovom predavanju koje je Merz držao za blagdan Bezgrešnoga začeca u jednom zagrebačkom orlovskom društvu progovara njegova liturgijska duša. Tu se vidi ne samo njegov smisao nego i ljubav prema sv. liturgiji. U orlovskim društvima bio je, naime, običaj da su se za nedjelje i blagdane članovi organizacije pripremali uvodnim liturgijskim nagovorima ili predavanjima za slavljenje toga blagdana tako da bi se što bolje upoznali s liturgijskim tekstovima i samim značenjem blagdana. Veoma je često te nagovore obavljao Merz. Jedan njegov suvremenik, tada student, Slavko Šarić, koji ga je slušao, ovako se prisjeća tih Merzovih nagovora: „Svake subote uvečer sastajali smo se mi studenti, članovi orlovskog društva 'Mahnić', u društvenim prostorijama. S nama je bio i Merz. Prije samoga programa on bi održao malu liturgijsku pripravu za sutrašnju nedjelju. Merz je govorio... Ostajali smo, zadivljeni, bez riječi! Jedan profesor, laik, govori o istoj stvari kao i svećenik! I to je govorio tako proživljeno, iz svoga dubokog iskustva, da su se njegove riječi jednostavno zasijecale u dušu.“⁹

Glavni sadržaj ovoga nagovora, odnosno kratka predavanja, bio je komentar liturgijskih čitanja blagdana Bezgrešnoga začeca. Ne samo da je Merz protumačio i komentirao liturgijska čitanja, nego je odmah primijenio na svagdanji život orlovskoga društva i njegovih članova. Cijelo ovo Merzovo predavanje koje nam je sačuvano vlastoručno napisano odiše njegovim velikim razumijevanjem liturgije i njezinih tekstova, ali isto tako i ljubavlju prema liturgiji jer je svjestan koliko su veza i život s njome potrebni za dublji kršćanski život.

* * *

⁹ Božidar Nagy, *Borac s bijelih planina*, Zagreb, FTI, 1971., str. 308-309.

„Tko je ova koja dolazi kao što zora sviće,
lijepa kao mjesec, sjajna kao sunce, strašna kao
vojska pod zastavama?“ (Pj 6,10)

Među omladinom svih prosvijećenih naroda razmahao se liturgijski pokret. On ide za tim da vjernike upozna sa sjajem ljepote koja se nalazi u službenim molitvama Crkve; tom je pokretu cilj da aktivno sudjelovanje kod sv. mise učini bitnim žarištem duhovnoga života svakoga katolika i da tijelo i dušu svakoga vjernika što bolje pripremi i uresi za dolazak Neoskrvnjenoga Jaganjca – za sv. pričest, koja je najvažniji i najveličanstvenije čin u životu svakoga vjernika. U ovom velebnom liturgijskom pokretu osobito važnu ulogu igraju po svemu svijetu organizacije Katoličke akcije.¹⁰

Kod nas Hrvata liturgijski je pokret među svjetovnjacima tako reći tek u povojima. Da uzmognemo stupati usporedo s drugim kulturnim narodima u tom pogledu, potrebno je zamoliti naše duhovnike da nas upute u svestrano bogatstvo svete Liturgije.

To nije odveć teško; ponajprije bi svaki Orao trebao znati ministrirati. Na sastancima se treba tumačiti sv. misa da se članstvo uputi u sastav misala. Članovi koji imaju nešto sredstava neka si nabave *Rimski misal* vlč. g. dr. Kniewalda¹¹ i po njemu trebaju pratiti sv. misu. Kod većih svetkovina duhovnik može članstvu prevesti i protumačiti najljepše stavke iz Brevijara tako da Orlovi dođu do istinskoga uvjerenja da Misal i Brevijar svojom bogoslovskom vrijednošću i svojom umjetničkom ljepotom daleko nadmašuju najljepša remek-djela umjetnosti što ih je uopće stvorio ljudski duh.

Prigodom blagdana Bezgrešnoga začeca uputit ćemo braću ukratko u ljepotu sv. Liturgije. Kako naša organizacija u svojim članovima treba gajiti duh kršćanske *srčanosti*, to je naša nakana da pokažemo kako je Bezgrješna Djevica uzor svake srčanosti – da je ona pravi *vojvoda*. Stoga donosimo neke stavke iz Brevijara i Misala koji se odnose na junaštvo i srčanost naše premile Gospe.

¹⁰ Ovaj odlomak koji donosimo ovdje u bilješki u izvornom je rukopisu prekrizhen. Budući da se radi o nacrtu predavanja koje je usmeno izlagao, vjerojatno se radi o skraćivanju teksta zbog vremenske ograničenosti izlaganja. Zbog vrijednosti misli taj prekrizheni odlomak ipak donosimo: „Čini se da je ženska omladina u drugim zemljama pretekla mušku. Savez talijanskih katoličkih djevojaka posebno je pohvaljen od Svete Stolice; on je za svoje članice izdao i poseban liturgijski i koralni molitvenik. Gospodica Hauptinne, predsjednica Djevojačke katoličke internacionale, poznata je suradnica belgijskoga Liturgijskog časopisa *Bulletin liturgique*.“

¹¹ Izdao dr. Markulin u Zagrebu, 50 din.

Kada je Gospodin Bog odlučio da će nakon pada naših praroditelja Adama i Eve ljudskom rodu poslati Otkupitelja, istodobno je odlučio da će Isusu dati junačku Majku koja će već od prvoga časa svoga začeca satrti glavu Sotoninu. Stoga Brevijar i pjeva: „Tada Bog reče zmiji: 'Neprijateljstvo ja zamećem između tebe i žene, između roda tvojega i roda njezina. Ona će ti glavu satirati.' – Aleluja” (Post 3,14–15). (IV., 522)

Brevijar prikazuje Bezgrešnu uopće kao vojskovođu koji je zaraćen s paklom. Sv. Sofron, što ga citira Brevijar, tumači: „Ovo otajstvo *smlavit* će snagu pokvarenosti i *otet* će paklu njegovu pobjedu.“ (IV., 527)¹²

Kada se Gospa rodila u preblašenoj punini vremena, ispunilo se Božje proročanstvo. Sveti Bernard govori na usta Brevijara da je obilježje Gospino što je ona *jaka žena*.

„Kuju drugu ženu misliš da je Bog navijestio kada je rekao zmiji: 'Stavit ću *neprijateljstvo* između tebe i žene?' I ako još sumnjaš da je govorio o Mariji, poslušaj što slijedi: 'Ona će ti satrti glavu.' Kome je prepuštena ova *pobjeda* ako ne Mariji? Bez dvojbe to bijaše ona koja je smrskala glavu otrovne zmije; ona koja je *uništila* svaki utjecaj lošega duha bilo da ovaj napastuje tjelesnim zamislama ili ohološću duha. Kuju je drugu ženu tražio Salomon kada je govorio: 'Tko će da nađe *snažnu* ženu?' Ovaj je mudrac poznavao slabost toga spola, kržljivost njezina tijela, prevrtljivost njezina duha. Ali budući da je pročitao božansko obećanje, to mu se učinilo prikladnim da onaj koji je pobijedio pomoću žene bude sa svoje strane *pobijeđen* od Žene i stoga je uskliknuo u žaru svoga zanosa: 'Tko će naći *snažnu* ženu?' To znači: ako o ruci jedne žene ovisi i naše sveopće spasenje i povratak nevinosti i *pobjeda* nad neprijateljem, to je bezuvjetno potrebno da se nađe jedna *jaka* žena koja bi bila kadra da izvede takvo djelo“ (sv. Bernard, IV., 533–534).

Snaga i srčanost Marijina nije bila brutalna, već dio njezine svetosti. Misal pjeva u svojem *Introitu* (Ulazna pjesma) za blagdan Bezgrešne da je Bog obukao ovu jaku ženu u „haljine svetosti i da ju je ogrnuo plaštem pravde“, a Brevijar nadopunjuje tu misao ključici: „Tvoja je odjeća, o Marijo, bijela kao snijeg, a tvoje je lice poput sunca“ (A. 2. JC.).

Ako je Bezgrešna uzor nama Orlovima, ako je ona uistinu naša Kraljica i naš vojvoda, to i mi moramo nastojati da naša srčanost i borbenost protiv zabluda i opačina u društvu budu plod naše svetosti i neoskrvnjenosti, da i odjeća naše duše bude „bijela kao snijeg“.

¹² Rimski brojevi odnose se na izdanje *Le Breviaire romain*, Desclée.

Atka je Bezgrešna kao nama Morina, ako je ona
 ništin naša Krišća, ^{i naš ropstva} to i svi moramo nastojati, da
 naša srčanost i borbenost proti ~~griješima~~ ~~u namu~~ ~~zablude~~
 me i opadinama u društvu ~~da ta naša borbenost bude~~
 bude plod naše svetosti i nesklaganosti; da i otkrca naše
 duše se bude „bijela kao snijeg.“

Faksimil rukopisa iz predavanja o Bezgrešnom Začecu. (Vidi str. 470)

Promotrimo dalje svojstvo Marijine srčanosti. Jedan himan pjeva o Mariji kao o „kuli do koje ne može zmaj“ (IV., 511); ona je „propast starog Egipta“ (sv. Tarazije, IV., 539).

Po Bezgrešnoj će „novi Izrael biti izbaavljen iz ropstva duhovnih Egipćana i biti nahranjen, kao što je stari narod bio u pustinji nahranjen manom i vodom iz stijene“ (sv. Tarazije, IV., 539). Isti sv. Tarazije ovu snagu Marije uspoređuje s lahorom govoreći: „Da si pozdravljen, blagi lahore, koji *progoniš* sa zemlje duha zlobe“ (sv. Tarazije, IV., 541). A taj blagi lahor ima toliku snagu da svako zlo snagom ruši: „To si ti“, govori Brevijar, „koju je Daniel... proglasio slikom velike gore; ti si zaista ona gora s koje će se Krist, ugaoni kamen, otkinuti i doći će da *uništi* i u *prah pretvori* nakane zmije koje se ukazuju na tisuću načina“ (sv. Tarazije, IV., 540).¹³

Prema tome, svi nas ovi stavci iz Brevijara upućuju da *nema pobjede* bez Marije jer je ona pobijedila glavnoga i bitnoga neprijatelja ljudskoga roda: Sotonu. Za čovjeka su jedino Sotona i njegovi saveznici neprijatelj. Želimo li prema tome da sudjelujemo u borbi protiv Sotone i njegovih saveznika, protiv pohote tijela, očiju i oholosti duha, ne preostaje nam ništa drugo nego da postanemo vojnici Bezgrešne Vojvotkinje jer jedino je ona sa svojim Sinom, kako veli Pio IX. „izvojštila *najpotpuniju* pobjedu nad starom zmijom“ (IV., 525).

¹³ Odlomak koji slijedi u nastavku gornjega teksta donosimo ovdje u bilješki jer je u izvornom rukopisu prekrizhen. Budući da se radi o nacrtu predavanja koje je Merz usmeno izlagao, vjerojatno se radi o skraćivanju teksta zbog vremenske ograničenosti izlaganja. Zbog vrijednosti misli taj prekrizheni odlomak ipak ovdje donosimo: „Ovdje je Bezgrešna prikazana u neku ruku kao atleta koji poput Davida baca kamen na neprijatelja. Drugi jedan stavak u Brevijaru opetuje istu misao: 'Zdravo, goro, s koje se skotrljao, a da ga ni jedna ruka nije otkinula, onaj kamen koji je *smrskao* oltare i idole, koji je postao kamenom ugaonim i koji je divan u našim očima' (usp. Ps 118, 22; Sv. German, IV., 519).“

A proglašenje svetkovine Bezgrešoga začeca po papi Piju IX. dne 8. XII. 1854. nije ništa drugo, veli Brevijar, nego „vrhovni i neprevarljivi proglas o *pobjedi* Djevice Majke Božje koju je izvojštila nad prestrašnim neprijateljem ljudskoga roda“.

Ovu svoju vojničku i junačku i pobjedničku misiju Marija bez prestanka vrši u životu Crkve. Prolistat ćemo samo Misal i Brevijar i uvjerit ćemo se kako Marija kroz svu povijest pomaže Crkvi u njezinoj teškoj borbi.

Tko ne pozna bogumilsku herezu koja je tolike Bošnjake udaljila od katoličke vjere i pripravila put osmanlijskom kopitu. Slično je krivovjerje u isto vrijeme zavladao južnom Francuskom. Sveta nas liturgija uči da je „Marija sama uništila sve hereze“ (III., 411). I razumljivo je da je Marija bila ona koja je rekla sv. Dominiku da propovijeda kronicu kao moćno sredstvo protiv krivovjerja i opačina“ (isto).

I mi živimo u vijeku starokatolicizma, naturalizma, liberalizma, socijalizma, sramotnih kina, nečednih plesova, golotinje. Liturgija nam tumači da je najbolje sredstvo u borbi protiv tih „krivovjerja i opačina“ molitva Mariji i nasljedovanje njezinih kreposti i vojnička borba pod njezinim junačkim vodstvom.¹⁴

Promotrimo dalje crkvenu povijest na temelju liturgije. Sv. Bernard (+1153.) ubraja se među najveće obnovitelje ljudskoga društva. Sam je osnovao oko 160 samostana i propovijedao drugu križarsku vojnu. Odakle mu ta borbenost i taj viteški duh? Liturgija nam veli da je bio pjesnik koji je opjevao Marijinu veličinu.

Uistinu, možda je najteže vrijeme za kršćane bilo kada su muslimani stali provaljivati u Europu. Prijetila je opasnost da će u ropstvu *mnogi* slabi kršćani otpasti od vjere. *Stoga* je bilo od najveće važnosti da se ti robovi otkupe i *tako* sačuvaju od vječne propasti. Bezgrešna je potakla osnutak trinitarskoga reda za otkup robova. Nošnja je tih trinitaraca bila bijela, a sprijeda su imali plavo-crveni križ. Najljepše nam govori Brevijar prigodom svetkovine sv. Feliksa Valoa (20. X.) kako je Gospa voljela ovaj junački red. Brevijar nam pripovijeda: „Na tome je mjestu primio veliku milost od Djevice Majke. U predvečerje rođenja Majke Božje Božjim dopuštenjem sva braća ostadoše spavati i nijedan nije ustao da moli jutarnju; Feliks, koji je bdio, po svom običaju preteče sat i ušavši usred kora vidje u njemu Blaženu Djevicu odjevenu odjećom reda na kojoj bijaše križ, a u njejoj su pratnji bili nebeski duhovi jednako

¹⁴ Odlomak koji slijedi i u kojem Merz govori o sv. Bernardu i sv. Feliksu u izvornom je tekstu prekrizen. Budući da se radi o nacrtu predavanja koje je Merz usmeno izlagao, vjerojatno se radi o skraćivanju teksta zbog vremenske ograničenosti izlaganja. Međutim, zbog vrijednosti misli taj prekrizeni odlomak ipak smo ostavili ondje gdje se u originalu nalazi.

odjeveni. Feliks se njima pridruži, a Majka Božja, pošto je intonirala božanske hvale, s njom je pjevao cijelu službu“ (III., 561–562).¹⁵

U isto doba nastao je jedan drugi viteški red. Liturgija ga slavi pod svetkovinom Naša Gospa od Otkupa (24. IX.). Ovaj su viteški red osnovali sv. Petar Nolasko, sv. Raymond de Pegnafort i Jakov, kralj Aragonije. Tada je bio najveći i najljepši dio Španjolske pod barbarskim jarmom Saracena. Mnogima je prijetila opasnost da se odreknu kršćanske vjere. Djevica je htjela učiniti kraj tako velikom zlu i stoga se ukaže blagim licem sv. Petru Nolasku i reče mu da bi njoj i njezinu Sinu bilo drago kada bi u njezinu čast osnovao red sa zadatkom da se zarobljenici oslobode turske tiranije. – Ti su redovnici položili četvrti zavjet koji ih obvezuje da će postati dragovoljni taoci muslimana, ako to bude iziskivalo oslobođenje od Turaka.¹⁶

Ova ljubav Djevice prema vojničkoj i viteškoj odlučnosti osobito odskače u svetkovini sv. Ignacije Lojolskoga, osnivača isusovaca (31. VII.). Brevijar spominje da je sv. Ignacije položio svoj mač na oltar Djevice u Mont Seratu, a sama ga je Gospa učinila vitezom Krista i vojujuće Crkve.

Iz dosadašnjih se izvadaka iz sv. Liturgije uvjerismo da Gospa poput viteške Kraljice i vojvode napada na sve ono što bilo izravno, bilo neizravno ugrožava vječno spasenje duša. Ona je svojim Bezgrješnim začecem izvojskala bitnu pobjedu nad bitnim neprijateljem; sva njezina djelatnost kroz povijest tek je očitovanje i u neku ruku produženje te njezine odlike Bezgrješnoga začeca. Ona svladava krivovjerja, ali isto tako navaljuje na one građanske i političke poretke koji ugrožavaju spasenje duša. I danas mnoga zakonodavstva priječe slobodu Crkve, otvaraju vrata starokatolicizmu i nečudorednosti.

Tko će pomoći ako ne Gospa i njezina krunica? Krunica je svladala, kako vidjesmo, albigenško krivovjerje; krunica je svladala, kako nam veli sv. Liturgija, politički poredak osmanlijskoga carstva koji je prijetio propašću Crkvi u Europi. Svetkovina Svete krunice, što se slavi 7. listopada, ustanovljena je kao spomen na bitku kod Lepanta (7. X. 1571.). Upravo su toga dana sve bratovštine sv. krunice molile da Turčin bude pobijeden. Molitva je bila uslišana. Papa Klement XI. proširio je tu svetkovinu na cijelu Crkvu jer molitvi krunice pripisuje pobjedu Karla VI. nad Turčinom god. 1716.

¹⁵ Ovdje završava prekriveni odlomak.

¹⁶ Odlomak koji slijedi i u kojem Merz govori o sv. Ignaciju u izvornom je tekstu prekriven. Budući da se radi o nacrtu predavanja koje je Merz usmeno izlagao, vjerojatno se radi o skraćivanju teksta zbog vremenske ograničenosti izlaganja. Međutim, zbog vrijednosti misli taj prekriveni odlomak ipak smo ostavili ondje gdje se u originalu nalazi.

Brevijar, razmatrajući o ovom sudjelovanju Bezgrešne u ljudskoj povijesti zaključuje: „Kada nam je Gospa po molitvama krunice pomogla da pobijedimo naše zemaljske neprijatelje, dat će nam da pobijedimo paklene“ (Ros. III., 413.).

Napokon spomenimo još svetkovinu Gospe Lurdske od 11. veljače. Svojim ukazanjem i čudesima u Lurdu Gospa naviješta borbu materijalističkoj filozofiji koja niječe vrhunaravni svijet.

Sveta Liturgija nam zaista govori da je Gospa „strašna poput vojske poredane u bojne redove“. Proroci su govorili da će to biti „jaka žena“, a Crkva nas na usta Liturgije uči da je ona svojim Bezgrešnim začecem izvojstila odlučnu pobjedu nad zmijom i da Ona kroz svu ljudsku povijest vrši svoju junačku i borbenu misiju. „Moćna je Djevica poput tornja Davidova,“ pjeva Crkva, „tisuću štitova na njoj visi i sve oružje junaka“ (Cant. 44, Ros III, 404).

I naše orlovsko oružje mora biti u službi naše Kraljice. I mi u našim pobjedama nad samim sobom i u borbi s neprijateljima Crkve, u privatnom i javnom životu moramo tražiti zaštitu i pomoć kod Pobjednice. Bez nje je uzalud naše nastojanje; s njom, kako nas uvjerava sveta Liturgija, pobjeda je posve sigurna. No da uzmognemo što bolje upoznati Mariju i način borbe za ideale Katoličke akcije što ga trebamo pod njezinim vodstvom voditi, potrebno je početi proučavati svetu Liturgiju i da sami započnemo živjeti životom suvremenoga katolika – životom vojnika i viteza Bezgrešne Kraljice.

Sjedinimo na kraju naše molitve s molitvama sv. Liturgije i doći ćemo do uvjerenja da je u tim molitvama najdublja mudrost nerazdruživo povezana s najvećim sjajem umjetničke ljepote.

Molitva Bezgrešnoj: „O, Marijo, odjeni svećenike pravednošću, nadahni im pobožno oduševljenje prokušane, čiste i iskrene vjere. Što se tiče pravovjernih vladara, oni te više vole od sjaja svoga grimiza i svoga zlata, više od bisera i dragoga kamenja jer ti si njihova kruna, njihov kraljevski plašt i njihova najveća slava. Ravnaj njima u tišini i miru. Pobijedi i pokloni im nevjerne puke koji te proklinju i Boga koga si rodila. Učvrsti njihove narode u vjeri da prema zakonu Božjem ostanu u poslušnosti i blagoj ovisnosti. Okruni čašću i pobjedom ovu društvenu zajednicu koja ti je posvećena i kojoj si kao kula i kao temelj; čuvaj stan Božji okruživši ga snagom; uščuvaj uvijek ljepotu hrama! Oslobodi svake pogibelji one koji te hvale; daj slobodu zarobljenicima, sklonište putnicima i budi utjehom nesretnima bez obzira na vrstu pomoći koju trebaju. Pruži cijeloj zemlji svoju ruku pomoćnicu da u veselju i radosti uzmognemo slaviti tvoje svetkovine“ (sv. German, br. IV., 520–521).

DJEVIČANSTVO

***Napomena Uredništva.** - Tekstovi koje Merz u ovom nacrtu predavanja donosi jesu u stvari izvaci iz liturgije oblačenja i polaganja zavjeta kada djevojka kandidatice ulazi u samostan i pristupa redovničkoj zajednici. Premda ovo nisu originalne misli Ivana Merza, ipak smo ih donijeli ovdje jer se nalaze u fasciklu br. 39 njegova Arhiva gdje su i ostali nacrti predavanja. Očito je da je Merz na temu „djevičanstva“ držao predavanja, a ovi su mu tekstovi iz liturgije samo poslužili kao ilustracija onoga o čemu je govorio. Na istu temu Merz je bio objavio u tisku i nekoliko članaka. Sam je naime u Parizu prisustvovao oblačenju i ulasku u samostan sestara benediktinki jedne pariške djevojke što ga se veoma dojmilo. Taj je svoj doživljaj dirljivim riječima opisao u svom Dnevniku, a potom ga je kasnije objavio i kao članak. K tome je preveo i objavio cijeli obred oblačenja kod sestara benediktinki uz svoj komentar.¹⁷ Ovi tekstovi koje ovdje donosimo kao nacrt predavanja dokaz su kako je Merz i živom riječju preko svojih predavanja želio oduševiti posebice mlade djevojke za evanđeoski ideal djevičanstva.*

* * *

CRKVA

1. „O, Bože, učini da [ova tvoja službenica] neokaljanom čistoćom svoga tijela i svoje duše poštiva vezu koju na tajanstven način označava ovaj veo tako da onoga dana kada se svecima bude dijelila vječna nagrada i ona, poput mudrih djevica, bude spremna i zasluži ući na svadbu vječnoga blaženstva.“ (84)

2. „Gospodine koji svoj blagoslov daješ ovom prstenu, daj da ona koja će ga nositi ostane u djevičanstvu neoskrvnjene vjere i iskrene vjernosti koja se dolikuje zaručnici Kristovoj i ustraje u trajnoj čistoći.“ (84)

3. „Vjenčavam te s Isusom Kristom, Sinom najvišega Oca, koji neka te neoskrvnjenom čuva. Primi, dakle, prsten vjere, pečat Duha Svetoga da budeš prozvana zaručnicom Božjom i ako mu budeš vjerno služila, da budeš za vječnost okrunjena.“ (100)

¹⁷ Ivan Merz, Dnevnik, Sabrana djela, sv. 4., Zagreb, 2014., str. 427–420; Obred oblačenja novakinje kod sv. Benedikta, Sabrana djela, sv. 1., Zagreb, 2011., str. 242; Obred oblačenja novakinje, Sabrana djela, sv. 1., Zagreb, 2011., 265.

4. „Vječni Bože, dobri goste čistih tijela, prijatelju djevičanskih duša, ti ljudsku narav uzdižeš do proživljavanja vječnih dobara koja će posjedovati u budućem životu i ljudske duše koje se nalaze u smrtnim tijelima i činiš ih slične anđelima; pogledaj ovu svoju službenicu koja u tvoje ruke stavlja želju za djevičanstvom i tebi daje svoju ljubav.

Kako li će uistinu njezin duh, koji se još nalazi u smrtnom tijelu, pobijediti zakon prirode, grešne sklonosti, vlast običaja i poticaje mladosti ako ti, Gospode, u svojoj blagosti ne upališ u njezinoj slobodnoj volji ljubav prema djevičanstvu, ako ti ne hraniš ovu težnju nježna srca, ako joj ti ne dadeš svoju snagu? Iako nikakva zabrana ne umanjuje čast bračnoga staleža i ako sam bračni blagoslov ovaj sveti vez blagoslivlje, htio si, međutim, da bude još uzvišenijih duša koje se odriču veza muža i žene i teže za onim otajstvom koje ta bračna veza tek predstavlja. Te duše ljube znamen što ga brak daje, ali njegovu stvarnost ne žele ovdje okušati. Djevičanstvo je prepoznalo svoga Stvoritelja; ono se natječe s neporočnošću anđela i posvećuje se Zaručniku vječnoga djevičanstva. Stavi u nju, Gospode, po daru svoga Duha, razboritu čednost, mudru dobrotu, ozbiljnu blagost, djevičansku slobodu. Neka njena ljubav gori, a ništa osim tebe neka ne ljubi. Neka njezin život bude hvale vrijedan, a neka sama ne teži za pohvalom! Neka te slavi svetošću svoga tijela, čistoćom svoje duše! Neka u tebi nađe koga želi da ljubi iznad svega. Neka po tebi bude vjerna onom što je obećala! Ne svojim tijelom već svojom dušom neka se sviđi Onome koji prodire srca i neka bude među mudrim djevicama i čeka nebeskoga Zaručnika sa svojom zalihom ulja i sa svjetiljkom koja svijetli sjajem kreposti. Neka je ne iznenadi nenadani dolazak Kralja, već neka mu, puna pouzdanja, zajedno s korom djevica, što su pred njom prošle, pođe radosno njemu u susret; neka bez poteškoće pođe među mudrim djevicama kroz kraljevska vrata i neka je njezina čistoća učini dostojnom da za uvijek ostane u društvu Jaganjca. Primit će tako od tvoje darežljivosti i krunu djevičanstva i stostruku nagradu koja s njom dolazi.“ (90–94)

5. „Molimo te, Gospode, da njezinu djevičansku dušu udostojiš primiti među onih sto četrdeset četiri tisuće koji su ostali u djevičanstvu i koji se nijesu okaljali! Učini da tvoja službenica sve do kraja ostane neokaljana.“ (100)

6. „O, Bože, pokrij štitom svoje obrane svoju službenicu da sačuva krunu vječnoga djevičanstva i čistoću duše, da, svladavši pohote tijela, zasluži biti nerazdruživo sjedinjena s tvojim Sinom, našim Gospodinom Isusom Kristom. Neka nebeska rosa milosti ugasi u njoj svaki nezdravi

žar i upali svjetlost vječnoga djevičanstva; daj joj da sretno izvršuje svoj djevičanski boj.“ (108–110)

7. „Pripravi se napokon, djevičanska dušo, da u ruci držiš upaljenu svjetiljku, da u času kada treba ući u dveri Zaručnika, njemu radosno pođeš u susret. Tada neka na tebi ne nađe ništa gnjilo, ništa prljavo, ništa skriveno, ništa pokvareno, ništa nepošteno, već neka tvoja duša bude bijela i čista kao snijeg, a tvoje tijelo blistavo i sjajno. I tako, dok se budeš penjala k sudu Vječnoga Kralja i u njegove visoke dvore, neka zaslužiš dobiti *čast onih* koji slijede *Jaganjca i bez prestanka pjevaju novu pjesmu*: tu ćeš nakon muke primiti nagradu i boravit ćeš do konca u *krajevima živih*.“ (112–114)

8. „Neka te Gospod opaše pojasom pravde i čistoće da zaslužiš biti primljena u odaje Božanskoga Zaručnika.“ (26)

9. „Primi luč u svoje ruke! Kada Zaručnik dođe, pođi mu u susret s upaljenom svjetiljkom i budi primljena na nebesku svadbu.“ (28)

10. „Mudre djevice, pripravite vaše svjetiljke; evo, Zaručnik dolazi, pođite mu u susret!“ (54)

11. „Evo ove zaručnice Kristove koju je on ljubio vječnom ljubavlju. Okrunjena je cvijećem, a ukrašena je prstenom vječnih zaruka. Evo krune da se sviđiš zaručniku Kristu; ova ružama i ljiljanima isprepletana kruna nikada neće izgubiti svoj sjaj i nikada neće izgubiti svoj miomiris. Zatim, kada se začuje buka usred noći, tada će se za vječnost i bez tajnosti ispuniti ono što se danas poniznom našom službom izvršilo. Ona će puna pouzdanja i radosti donijeti Bogu vječnom, Stvoritelju i Zaručniku, svoju upaljenu svjetiljku.“ (120)

ZARUČNICA

„Postavio je znak na moje čelo i neću dopustiti nikome da ga takne osim njemu.“ (98)

„Evo me sada gdje dolazim svim srcem; bojim te se, ali želim vidjeti tvoje lice.“ (56)

„Zaručena sam za Onoga kojemu služe anđeli, čijoj se ljepoti dive sunce i mjesec.“ (100)

„Moj Gospodin Isus Krist podijelio mi je svoj prsten i dao mi je krunu kao svojoj zaručnici.“ (102)

„Gospod me je zaodjenuo odjećom protkanom zlatom i okitio me dragocjenim draguljem.“ (104)

„Što sam željela s tolikim žarom, već gledam; čemu sam se nadala, već posjedujem; s onim sam ujedinjena u nebesima koga sam na zemlji ljubila svim žarom svoga srca.“ (108)

KRIST

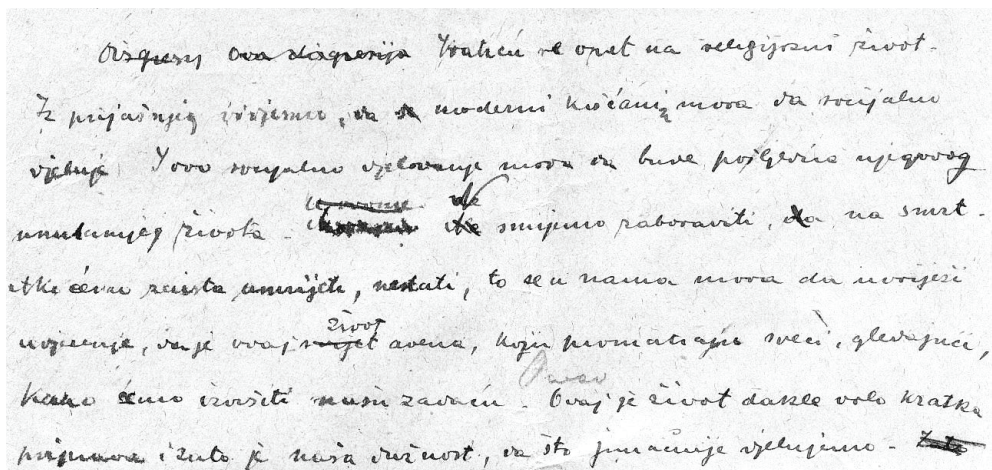
„Dođi, kćeri moja, poslušaj me, podučit ću te strahu Gospodnjem“ (usp. Ps 34,12).

„Dođi, odabranice moja, i u te ću staviti prijestolje svoje jer se Kralj zaželio ljepote tvoje. Slušaj, kćeri, pogledaj, prisluhni“ (usp. Ps 45,11-12). (94)

„Dođi da se vjenčamo, predraga moja; zima je prošla, grlica pjeva, a cvjetni vinogradi miriše“ (usp. Pj 2,11-12). (100)

„Dođi, zaručnice Kristova, primi krunu koju ti je priprevio Gospod za vječnost.“ (104)

* * *

Ovaj je ovaj stogovnja Italici se opet na religiozni život -
Iz prijašnjeg vidjesmo, da da moderni kršćanin mora da socijalno
djeluje. Ovo socijalno djelovanje mora da bude posljedica njegovog
unutarnjeg života. Ne smijemo zaboraviti, da na smrt -
etke čime rezista, umrijeti, nestati, to se u nama mora da usredise
uživljati, da je ovaj život ^{život} avana, koji promoviraju svei, gledajući,
kako ćemo izvesti našu zavau. Ovaj je život dakle vrlo kratka
priprema i zato je naša dužnost, da što junačnije djelujemo -

Faksimil rukopisa Ivana Merza iz završetka članka

„Naš unutarnji život“:

„Vratit ću se opet na religiozni život. Iz prijašnjeg vidjesmo da moderni kršćanin mora da socijalno djeluje. I ovo socijalno djelovanje mora da bude posljedica njegovog unutarnjega života. Ne smijemo zaboraviti na smrt... Ovaj je život dakle vrlo kratka priprema i zato je naša dužnost da što junačnije djelujemo.“ (vidi str. 464)

SV. BRUNO I KARTUZIJANCI

Napomena Uredništva. – Merz je dobro poznao povijest Crkve, živote svetaca, redovničke zajednice i njihov način života i djelovanja. Neke važnije teme s toga širokog crkvenog područja Merz je obrađivao kao predavanja po orlovskim društvima, ali i u društvima izvan Orlovstva kao što se Marijine kongregacije. Sve je to služilo za intelektualno formiranje i promicanje duhovnoga života kod članstva. Tako je u njegovu Arhivu sačuvan i ovaj njegov autografski nacrt predavanja o sv. Brunu i kartuzijancima. Ova je tema bila zanimljiva i privlačna slušateljima te se Merz potrudio da iz široka područja crkvenoga života iznese članovima Orlovske organizacije nešto i o strogom kartuzijanskom redu. Ne znamo kada i gdje ga je održao jer na tekstu nema naznake datuma. I ovaj vlastoručno ispisan njegov tekst nalazi se u fasciklu br. 39 među ostalim nacrtima predavanja.

* * *

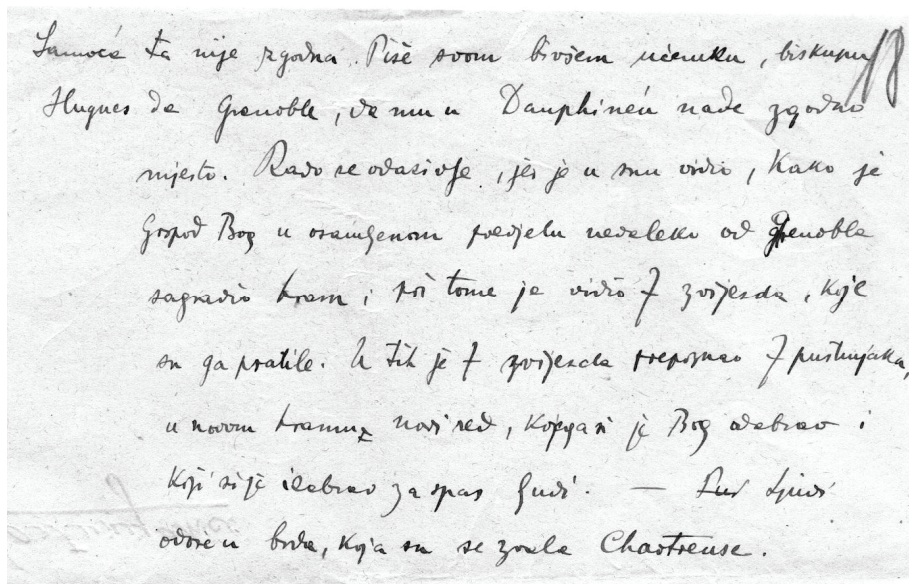
Sveti Bruno

Ubraja se među najvažnije ličnosti Crkve u 11. stoljeću. Njegovi su ga suvremenici nazivali ovako: Luč Crkve. Ures svoga vijeka. Cvijet svećenstva. Slava Francuske i Njemačke.

Rođen je u Kölnu na Rajni 1030. godine. Odlična porodica. Roditelji temeljito odgajaju. U Reims na školu (s 14 godina). Humanističke nauke. Sjajno uči (*latinorum studiis speculum*). U Tours na školu i potom u Reims. Svršivši nauke ponovno ide u Köln. Još je svjetovnjak. Postaje svećenik i nadzornik: nadgleda biskupijsku školu i škole nadbiskupije. Škola postaje slavna. Podučava: stare jezike, glazbu, lijepe umjetnosti, teologiju i filozofiju. Novi biskup isprva dobar, onda loš. Bruno se protivi i protjeran (1076.). Tuži svoga biskupa na sinodi u Clermontu. Ostavi svijet i s dva svećenika i četiri svjetovnjaka odlazi u samoću Saisse-Fontaines (Langres).

Samoća ta nije zgodna. Piše svom bivšem učeniku, biskupu Huguesu u Grenobleu, da mu u Dauphinéu nađe zgodno mjesto. Rado se odazivlje jer je u snu vidio kako je Gospodin Bog u osamljenom predjelu nedaleko od Grenobla sagradio hram i pri tome je vidio sedam zvijezda koje su ga pratile. U tih je sedam zvijezda prepoznao sedam

pustinjaka, u novom hramu novi red koji si je Bog odabrao za spas ljudi.
– Ljudi odoše u brda koja su se zvala Chartreuse.

Lanuce te nije pagna. Pise ovom bvdem učeniku, biskupu
Hugues de Grenoble, da mu u Dauphinéu nađe zgodno
mjesto. Rado se odasio je, jer je u mu vjero, kako je
gospod Bog u oraujenom svijetu uveleku od Grenoble
sagradio hram; na tome je vjero 7 zvijezda, koje
su ga pratile. A tek je 7 zvijezda prestao 7 pustinjaka,
u novom hramu novi red, kojega je Bog odabrao i
kiji se je odabrao za spas ljudi. – Ljudi odoše
odre u brda, koja su se zvala Chartreuse.

*Faksimil rukopisa jednog dijela predavanja Ivana Merza
o kartuzijancima. (Vidi početak prijepisa teksta na str. 479.)*

Neki od njegovih drugova nisu ostali s njim jer je red bio prestrog. Primijenio Pravilo svetoga Benedikta, ali pooštreno, potpuna šutnja. Za svakoga je odredio posebnu sobu. Jedu samo kruh, povrće i vode. Obnavlja život prvih pustinjaka. Godine 1170. potvrđeno im je pravilo od pape Aleksandra III. Papa Urban II. zove ga k sebi da mu postane savjetnikom. Teška srca Bruno ode. Papa prima njega i njegovu družinu u papinskoj palači. Družina ne može izdržati u bučnom gradu i vrati se natrag. I Bruno hoće natrag.

Henrik IV. provali u Italiju. Papa bježi. Bruno ga prati. Prolazi kroz divlje krajeve i probudi mu se želja da sagradi tu drugi samostan. Dobije dozvolu. Piše svojoj braći: *Benedictus, Dominus, quoniam exaudivit vocem meam.* – Bлагословljen Gospodin, što usliša zazivanje moje (Ps 28,6).

Prozva se samostan „Majka Božja u pustinji“ – *St. Maria dell' Eremo* (danas se zove *Santa Maria del Bosco* u Serra San Bruno, Calabria). Bruno tu živi. Premalen samostan. Gradi drugi uza nj. Godine 1101. teško oboli, pozove učenike, javno im ispovjedi svoj život, izreče

apostolsko vjerovanje i umre 6. listopada. Još 1514. g. bilo je neoštećeno njegovo tijelo.

Godine 1360. bilo je preko 200 muških i ženskih kartuzijanskih samostana. Mnogo umjetnosti i znanosti. Francuska revolucija razorila je Kartuziju u Grenobleu. Nestali su spomenici kardinala, papa, knjige raspršene, slike izgubljene. Godine 1816. opet su se redovnici nastanili. Revolucije im otimlju njihovo imanje u Francuskoj, Švicarskoj i Italiji.

Kartuzijanci

Nikada se nisu trebali reformirati jer se nisu nikada iznevjerili svome duhu.

Patri, braća. Šutnja, molitva, rad. Prepisuju klasike i važne dokumente. Zajednički jedu samo kod svečanosti Kapitula ili kada bi koji brat umro da se međusobno utješe.

Svaki si sam kuha, a kuhar im donese potrebite stvari. Ne jedu putar, ulje, mast. Ne piju vino za posnih dana. Kada su vigilije (osam puta), jedu samo kruh i vodu. Isto to mogu činiti tri puta na tjedan s dozvolom opata. Post od 14. IX. do Uskrsa. Tada se samo jednom dnevno jede.

Druge su pokore u to vrijeme zabranjene.

Katkada mogu zajedno raditi ili zajedno šetati. U pola noći ustaju – itd. Ne smiju prositi. Ne primaju crkvene časti. Samo 14 svećenika i 16 braće pomoćnika (laika) može biti u svakom samostanu. Braća pomoćnici (laici) žive u zajednici.

* * *

Dodatak

Legenda: U Parizu umro slavni sveučilišni profesor. Sljedećega se jutro sakupiše profesori i đaci da pokojnikovo tijelo otprate do crkve. Kada se je pjevalo opijelo, pridiže se mrtvac iz lijesa kod riječi četvrte lekcije *Responde mihi (Odgovori mi)* i reče glasno: „Optužen sam kod pravednoga suda Božjega.“ Nakon toga odmah mrtav natrag padne u lijes. Ljudi su se prepali i ostavili pokojnika do sljedećega dana. Mnogo je svijeta dolazilo da vidi mrtvacu. Kada su htjeli dići lijes, ponovno diže mrtvac glavu i tužno zavapi: „Pravedni me je sud Božji osudio.“ – Trećega dana skoro sav se je grad sletio, a mrtvac se je opet pridigao i očajno viknuo: „Pravedni je Božji sud presudio.“

SV. DOMINIK

Svetkovina sv. Dominika, ispovjednika
misno ruho – bijelo

4. kolovoza

***Napomena Uredništva.** – Ovaj tekst o sv. Dominiku Merz je vlastoručno napisao na jednom komadu papira, i to olovkom. Tekst je napisan 4. kolovoza 1925. ili 1926. za vrijeme jednoga od sletova ili taborovanja orlovske mladeži. Na takvim skupovima provodio se i intenzivan duhovni život, a slavila se i sv. misa. Merz, koji je sudjelovao i na takvim skupovima, običavao bi načiniti uvod i dodati svoj komentar za liturgijske tekstove dotičnoga dana, pogotovo ako su se slavili pojedini sveci. Prije liturgijske reforme Drugoga vatikanskog sabora spomendan sv. Dominika slavio se 4. kolovoza, a sada se slavi 8. kolovoza.*

Kod jučerašnje sv. mise promatrali smo u crveno krvlju natopljenju junačku mladenačku pojavu sv. Stjepana.¹⁸ Danas pred nas stupa poput ljiljana bijela pojava koja u svojoj desnici drži luč istine – sv. Dominik.

Dominik se rodio 1170. u Španjolskoj. Tada je krivovjerje Albigenza haralo južnom Francuskom. To je bila strašna nauka koja je potkapala sav društveni poredak: zabacivali su državni autoritet, zabacivali plaćanje poreza, proglasili su bračni život grijehom i sistematski su gojili izvanbračnu razbludnost. Pljačkali su crkve i ubijali svećenike. Da Katoličkoj Crkvi nije uspjelo istrijebiti sistematskim i napornim radom ovu herezu, jamačno bi za kratko vrijeme propala sva kršćanska kultura.

Sredstvo u rukama Božjim proti toj protusocijalnoj herezi bio je sv. Dominik. Najprije im je propovijedao katoličku vjeru i natrag ih vraćao majci Crkvi. Ustanovi red kojega je odluka proučavanje nauke sv. evanđelja i propovijedanje. Taj red posjeduje deset svetaca, 256 blaženih

¹⁸ U vrijeme Ivana Merza, a to je bilo prije liturgijske reforme 2. Vatikanskog sabora, spomendan-blagdan sv. Dominika slavio se 4. kolovoza. Dan prije slavio se ljetni blagdan sv. Stjepana prvomučenika. U to vrijeme pojedini već sveci imali su i po dva blagdana, ali s različitom povijesnom pozadinom. Glavni blagdan sv. Stjepana prvomučenika uvijek se slavio 26. prosinca. Međutim ovaj njegov ljetni blagdan slavio se u spomen našašća odnosno identifikacije njegova tijela koje se zbilo u 5. stoljeću, a od 10. stoljeća taj je događaj dobio i svoj liturgijski odjek. Tako se razumije zašto Merz spominje već u prvoj rečenici kako su dan prije slavili „junačku mladenačku pojavu sv. Stjepana“.

INKVIZICIJA

Napomena Uredništva. – Tema srednjovjekovne inkvizicije uvijek je budila zanimanje i kod vjernika i kod nevjernika. Pogotovo su neprijatelji Katoličke Crkve uvijek koristili temu inkvizicije da bi Crkvu ocrnili i oblatili pred javnošću želeći umanjiti njezin ugled i utjecaj. I Merz je bio toga dobro svjestan pa je za članove Orlovske organizacije držao predavanja i o inkviziciji s namjerom da ih ispravno informira o istinitim činjenicama i stvarnom stanju stvari te suzbije klevete i laži koje su s tim u svezi godinama zlorabili neprijatelji da bi naškodili Crkvi i katoličanstvu. Među nacrtima predavanja u fasciklu br. 39 Merzova Arhiva nalazi se nacrt i ovoga predavanja o inkviziciji. To su uglavnom natuknice s kratkim nabačenim podacima i rečenicama koje su Merzu služile kao podsjetnik za ono što je inače veoma dobro znao. U predavanju on razlučuje tri vrste inkvizicije, tumači što je ona bila, rasvjetljava mnoge krive pojmove, objašnjava kako je došlo do osnivanja inkvizicije i koja je u stvari bila uloga Crkve u svemu tome itd.

* * *

Razlikovati valja tri vrste inkvizicije:

1. Inkvizicija srednjega vijeka koja je bila usmjerena poglavito protiv Katara i Vaudoisa, u 12. i 13. vijeku proširuje se i protiv franjevačkih hereza.
2. Španjolska inkvizicija poprimila je više nacionalni negoli politički karakter jer je branila od Maura i Židova integritet španjolske nacije i postala je u rukama vladara sredstvom narodnoga jedinstva i kraljevskoga apsolutizma.
3. Rimski inkvizicija 16. stoljeća reorganizirana je da se mogu zaustaviti uspjesi protestantizma.

Inkvizicija

3

Razlikovati valja tri vrste:

1. Inkvizicija srednjeg vijeka, koja je bila usmjerena poglavito proti Katara et Vaudois u 12. i 13. vijeku i proti frankovackim heresama.
2. Španjolska inkvizicija, koja je poprimala više nacionalni nego li politički karakter dionom kada je branila proti kham i Židova integritet španjolske rase; portala je u rukama oladara, sredstvom narodnog jedinstva i kraljevskog apsolutizma;
3. Rimski inkvizicija XVII stoljeća reorganizirana, da se ~~može~~ ^{može} ustaviti uspjesi protestantizma.

Faksimil rukopisa početka predavanja Ivana Merza o inkviziciji.
(Vidi str. 484).

Do 12. stoljeća

Tekstovi,¹⁹ koje smo citirali, pokazuju razna stajališta koja su prema herezi od god. 1000. do 1050. zauzeli civilna vlast i crkvena hijerarhija. Možemo ih definirati u ove tri točke:

1. Crkva se je opirala nasilnom uništavanju hereze.

Među njenim najodlučnijim zastupnicima jedni si nisu priznavali pravo da heterodoksiju kazne kao jedan zločin i borili su se protiv nje samo diskusijama i takvim raspravama; drugi su se protiv nje služili samo duhovnim kaznama kao npr. ekskomunikacijama kojima nije bio toliko cilj da brane vjernike, nego da štite vjernike od kontakta s njima; oni od kojih se je tražilo da izreknu protiv heretika vremenite kazne izvršavali

¹⁹ Budući da se radi o nacrtu predavanja koje je Merz usmeno izlagao, a ovdje su sačuvane samo natuknice i glavne misli, pretpostavlja se da je „tekstove“ koje ovdje spominje i koje je u predavanju citirao imao na drugom listu koji, međutim, uz ove bilješke nije sačuvan u njegovu arhivu.

su ove samo u posve maloj mjeri tvrdeći da heretici nisu odgovorni, samo da ih uzmognu otpustiti.

2. Civilna se je vlast, naprotiv, pokazivala sve okrutnija protiv hereze. Ona je prva podigla lomače u Francuskoj, Njemačkoj, Italiji, Flandriji.

3. Javno je mišljenje odobravalno od 11. do 12. stoljeća okrutnosti civilne vlasti i nije optuživalo samo biskupe i svećeničke krugove poradi mlitavosti prema hereticima, već i same vladare.

II. U 12. stoljeću

1. Crkva se je najprije opirala vremenitim kaznama i služila se je duhovnim i tek je koncem 12. stoljeća herezu podvrgla materijalnim kaznama.

2. Crkva je postala strožom ne samo zbog pritiska koji su na nju vršili pobožni kraljevi, podložni njenu ravnanju, kao Ljudevit VII., već i zbog vladara koji su bili u otvorenoj borbi protiv nje kao Henrik II., kralj engleski, i car Fridrik Barbarossa.

3. Istaknuti valja da je civilna vlast već posvuda vršila inkviziciju prije negoli se je crkvenom odredbom uvela u kršćanski svijet.

III. Uz herezu vežu se antisocijalne i anarhističke teorije

Nakon god. 1000. hereza prestaje biti čisto teološko naziranje o kome se raspravlja u uskom krugu škola; ona uz to u sebi ujedinjuje sve više antisocijalne i anarhističke teorije koje nisu u opreci samo sa socijalnim poretkom srednjega vijeka već poretkom svih vjekova.

2. Ova su anarhistička učenja provocirala revolucionarne pokrete i duboka poremećenja u narodnim masama i tako je hereza, koja je sve to naučavala, postala opasna za opće dobro.

3. Radi toga je vremenita kao i duhovna vlast imala interesa da se bori i da uništi herezu.

4. Ove su dvije vlasti dugo vremena radile svaka za se. Prva je sudila svojim sudovima, vješanjem i lomačom, druga ekskomunikacijama i crkvenim cenzurama. Napokon su se ujedinile u zajedničkoj akciji protiv hereze.

5. Ova je kombinirana akcija utjecala na odluke Lateranskoga koncila od 1178. i Veronskoga od 1184.

RAZNO

KRISTOV STIJEG²⁰

Posljednjih godina svoga života Merz je ozbiljno razmišljao i predlagao pokretanje jednoga katoličkog dnevnika u Hrvatskoj. O tome je čak napisao i članak pod naslovom Nove katoličke novine (Nedjelja, Sarajevo, br. 50, 1924., str. 2–3). Potrebu za katoličkim dnevnikom spominjao je i u drugim svojim člancima. Posebno je važno naglasiti da je Merza na tu ideju potaknuo francuski katolički dnevnik La Croix, koji mu je bio nadahnuće. U spomen na bl. Ivana Merza odmah nakon njegove smrti upravo te francuske katoličke novine objavljuju krasan komemorativni članak u kojem stoji i ovo:

„Sam je imao namjeru vratiti se u Pariz kako bi proučio sustav organizacije Bonne Presse i La Croix u vidu osnivanja jednoga velikog katoličkog jugoslavenskog dnevnika. Ova prerana smrt slomila je velike nade, ali jugoslavenskim katolicima ostaje utjeha da je g. Merz umro kao svetac, nakon što je živio kao svetac“ (La Croix, Paris, 23. svibnja 1928., p. 4).

No Merz ne samo da se bavio tom mišlju i o tome javno pisao, nego se ozbiljno počeo pripremati te je tako već sastavio i pravila za urednike toga budućeg lista. Nacrt tih pravila sačuvan je u njegovu Arhivu. Tom novom budućem katoličkom dnevniku namjeravao je dati najprije naziv Raspelo, ali se onda odlučio za ime Kristov stijeg. Čitajući ta pravila koja tek sada prvi put objavljujemo u cijelosti vidimo kako je veliku duhovnost tražio od redaktora lista. Ovakve zahtjeve prema urednicima lista mogao je postaviti samo netko poput njega koji je i sam tako živio; Merz nije podlijegao herezi aktivizma, nego je u duboku duhovnom životu pronalazio izvor ispravnih nadahnuća za svoju apostolsku aktivnost i na području katoličkoga novinarstva.

* * *

²⁰ Izvorno je Merz u originalu ovoga rukopisa nazvao ovaj spis RASPELO, ali taj je naziv kasnije prekrizió i stavio je novi: KRISTOV STIJEG.

„Nisi Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt qui aedificant eam. Vanum est vobis aute lucem surgere: surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris“ (Ps 127,1–2).

“Ako Gospodin kuću ne gradi, uzalud se muče graditelji. Uzalud vam je ustati prije zore i dugo u noć sjediti, vi što jedete kruh muke” (Ps 127,1–2).

MOLITVA ZA DOBRU ŠTAMPU

O, Marijo, Majko Isusova, istino neizmijerna, Kraljice apostola koji su raširili njegovo evanđelje, snago i svjetlo svih onih koji su se borili protiv hereza i zabluda, rasvijetli i pomози milostivo sve širitelje dobre štampe koji u te polažu sve svoje uzdanje.

Učini da iz dana u dan sve više razumijemo i sve više žalimo onu kobnu demoralizaciju koju u kršćanskim obiteljima prouzrokuju loše novine, koje ubitačno djeluju na vjeru i na dobre običaje, koji napadaju tvoga Sina, kleveću njegovu Crkvu i šire nepristojne novosti.

Ulij u nas, o, sveta Djevice, još hrabriju želju da udaljimo onu bezbožnu štampu s obiteljskih ognjišta gdje ona nanosi ogromne štete i da uzmognemo posvuda raširiti kršćansku štampu.

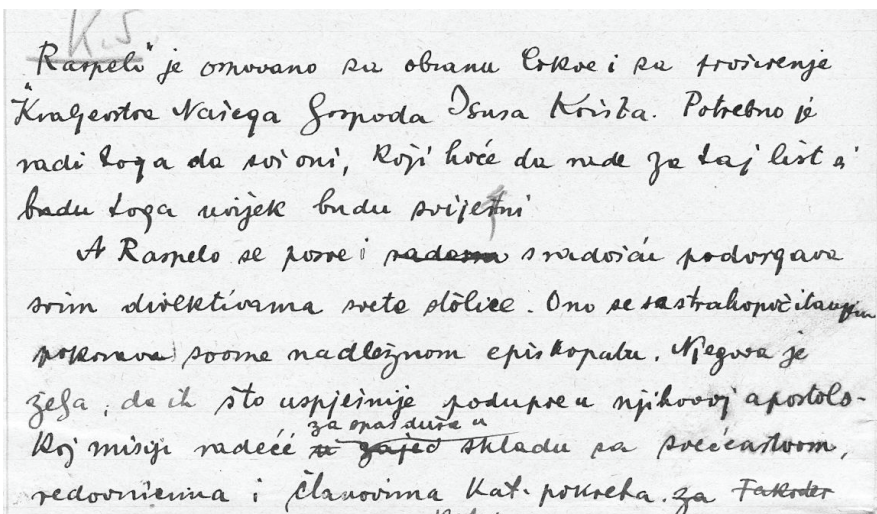
Udijeli svoju majčinu zaštitu svima onima koji se žrtvuju za ovaj hitan apostolat. Učini plodnim njihove riječi, njihove molitve, njihove žrtve, njihove pothvate. Isposluj njihovim nastojanjima ugodnu nagradu da vide gdje se sve više šire one novine koje neustrašivo brane nauk Isusa Krista.

I da zaslužimo uspjeh ove svete križarske vojne, očuvaj, o, Marijo, našu dušu neokaljanu od svakoga grijeha daleko od kuge izopačene štampe. Udijeli nam napokon nakon ovoga života krunu koja je obećana svima onima koji su dobar boj vojevali i koji su vjeru sačuvali. Amen.

(Kard. Dubois odobrio 21. XI. 1922. - *La Croix*, 26. III. 1923.)

* * *

KRISTOV STIJEG (RASPELO)

K.S.
Raspelo je osnovano za obranu Crkve i za proširenje
Kraljevstva našega Gospoda Isusa Krista. Potrebno je
radi toga da svi oni, koji hoće da rade za taj list a'
budu toga uvijek budu svjesni
A Raspelo se posve i radošću podvrgava
svim direktivama svete stolice. Ono se sa strahopoćitanjem
pokorava svome nadležnom episkopatu. Njegova je
želja, da ih što uspješnije podupre u njihovoj apostolo-
skoj misiji radeći ^{za spas duša} u skladu sa svećentvom,
redovnicima i članovima Kat. pokreta. za Fakultet

Svrha

K(ristov) s(tijeg) (Raspelo) je osnovano za obranu Crkve i za proširenje Kraljevstva našega Gospodina Isusa Krista. Potrebno je radi toga da svi oni koji hoće raditi za taj list budu uvijek toga svjesni.

A Raspelo se posve i s radošću podvrgava svim direktivama Svete Stolice. Ono se sa strahopoćitanjem pokorava svome nadležnom episkopatu. Njegova je želja da ih što uspješnije podupre u njihovoj apostolskoj misiji radeći za spas duša u skladu sa svećentvom, redovnicima i članovima Katoličkoga pokreta.

Kristov stijeg nastoji da što hitnije raširi istinite vijesti iz vjerskoga, parlamentarnog, socijalnog, ekonomskog, poljoprivrednog, znanstvenog i trgovačkog života. On neće zastupati stajalište ni jedne političke stranke, ali si pridržava pravo da brani i analizira s posve katoličkoga stajališta vjerska i kulturna načela koja izbiju na javu u javnom životu.

On želi privući sve katolike bez iznimke i zato će svim silama nastojati da se ne zalaže za ovu ili onu ideju drugoga reda, za ovu ili onu grupu ljudi. On hoće biti list za sve i nastojat će poduprijeti nastojanja svakoga i prilagoditi se metodi dotičnoga; razumije se, sve to mora biti u skladu s naukom i direktivama Crkve.

Program je Kristova stijega da podupre svojim slabim silama uzvišenu misiju papinstva. On će uvijek nastojati raditi po uputama Svete Stolice i služiti se onim metodama rada koje zagovara Sveti Otac. To osobito vrijedi za njegovo držanje prema nekatolicima i za stajalište Svete Stolice prema sv. Uniji.

Kristov stijeg osnovan je na nadnaravnim temeljima i on će uvijek na njima ostati. On svoj uspjeh traži samo od Boga samoga. On se oslanja na organiziranim molitvama članova Lige Ave Maria, na molitvama redovnika, redovnica i svećenika te na mnogobrojnim dragovoljnim žrtvama koje se prikazuju za njegov uspjeh.

Redakcija

Kako list Kristov stijeg ima apostolsku misiju koja se sastoji u tome da se cjelokupna katolička publika izvijesti poglavito o onim pitanjima koja se tiču života Crkve, a uz to mora registrirati s katoličkoga stajališta sve pojave javnoga života, to je potrebno da sami redaktori lista budu ne samo katolici koji se zadovoljavaju s minimumom vjerskoga života. Za svakoga su redaktora zato potrebite dvije stvari: 1. da se neprestano sam izgrađuje u onoj struci čija mu je referada povjerena, 2. da energično teži za svetošću.

Sredstva

Da se uzmogne udovoljiti prvoj točki, to valja stajati na stanovištu da glavni redaktori ne smiju biti okupljeni svojim poslom preko šest sati dnevno i da im se osim toga mora osigurati pristojna egzistencija.

Što se tiče druge točke, to svaki redaktor mora biti uvjeren da on neće napredovati i neće moći postati duhovnim vođom svojih čitatelja ako ostane isključen iz euharistijskoga pokreta i ako se ne posveti Presv. Srcu Isusovu koje je danas najjači faktor za rekristijanizaciju društva.

Budući da je čovjek odviše slab i jer posve generalni savjeti vrlo rijetko urode konkretnim plodom, to valja od svakoga redaktora laika tražiti da se obveže sub levi²¹ da će ispunjavati, dok je član redakcije, sljedeće:

1. Posvetit će se Presv. Srcu Isusovu, pričestivši se na devet prvih petaka u mjesecu.

2. Pričestit će se barem dva puta mjesečno (ali se preporuča da to čini svake nedjelje)²².

3. Ispitat će si dnevno savjest.

4. Dnevno će barem pola sata posvetiti razmatranju, molitvi, duhovnom štivu.

5. Dnevno će izmoliti jedan *Veni Creator* za uspjeh Kat. pokreta.

6. Barem će jednom u tjednu postiti.

7. Nastojat će imati stalnoga ispovjednika.

²¹ pod laki grijeh

²² U originalu je Merz na ovom mjestu najprije stavio da se redaktor pričešćuje „svaki dan“. Međutim je kasnije te riječi prekrizio i stavio: „da to čini svake nedjelje“.

8. Barem jednom godišnje obaviti će duhovne vježbe.

9. Pristupiti će četiri puta godišnje s ostalim suradnicima, a po mogućnosti i s ostalim zaposlenim osobljem, na zajedničku sv. pričest koja se ima prikazati za umrle drugove, za svećenički podmladak i uspjeh Katoličkoga pokreta.

10. Prije toga će obaviti zajednički križni put.

11. On će, čuje li koji važniji prigovor o pisanju Kristova stijega koje ne bi bilo u duhu Crkve, o tome pitati savjet kod svoga ispovjednika.

Ove obveze imaju zadaću pojačati unutarnju disciplinu samih urednika i učiniti ih kanalima Božje milosti. Ne kaže se time da je to sve. Ovisi o inicijativi svakoga pojedinca da još više učini, čineći djela duhovnoga i tjelesnoga milosrđa, te čineći što češće ono što im je neugodno.

Redakcija će nastojati da se što prije uredi mala kapelica s Presv. sakramentom u zgradi gdje ona radi. Tu bi se ona mogla zajednički dnevno pričešćivati, tražiti svjetla i snage za rad. Osim toga valja obodriti da to isto čini redakcijsko osoblje, raznosiči... Oni k tome moraju paziti na red u prostorijama i uresiti svako sobu s jednim raspelom.

Osooblje

Valja nastojati da što prije postane aktivnim članom jedne religiozne organizacije (Marijina kongregacija, Treći red...).

Nadzorni odbor

Imenovana su trojica od Seniorata. U odbor ima doći osim toga jedan isusovac i jedan franjevac, glavni urednik Hrvatske prosvjete, odnosno jedan član Katoličkih hrvatskih književnika. Gosp. nadbiskup osim toga određuje svojevlasno jednoga svećenika u ovaj odbor.

Odboru je zadaća nadzirati pisanje dnevnika i bdjeti da se u ovome ne bi objelodanili članci koji bi mogli unijeti zbog nebitnih ili prijepornih problema neslogu među katolike. Napiše li se štogod u tome pogledu, to oni trebaju intervenirati ili u samome listu iznijeti ispravno stanovište. Odbor se mora redovito jednom mjesečno sastati i pretrasti eventualne tužbe koje bi im došle do ušiju s obzirom na pisanje lista.

Rubrike Kristova stijega: Svrstavanje dnevnih vijesti, prevađanje s francuskoga, prevađanje s ostalih jezika, ekscerpiranje revija, feuilleton, katolička teologija, ekonomski i socijalni pregled, ljudi i institucije, mješovito, znanstveni pregled, organizatorni život, književnost-umjetnost, izvadci iz novina.

OBJAVLJENI SPIS

DOPIS

Bečki studenti nakon rata traže Istinu i proučavaju Kristov nauk
ŽIVOT, br. 6, ožujak 1920. str. 156–158

Napomena Uredništva. - Prigodom organiziranja simpozija o p. Antunu Alfirevića, Merzovu profesoru, koji je održan u mjesecu siječnju 2015. u Kaštelima, pronađen je još jedan do sada nepoznat, a u tisku objavljen članak Ivana Merza koji se nalazi u isusovačkom časopisu *Život*, mjesec ožujak 1920. g. Članak nema poseban naslov, nego mu je uredništvo dalo samo naziv *Dopis*. Merz ga je napisao kao student i poslao iz Beča gdje je nastavio svoj studij nakon rata. (Zanimljivo je da je taj članak sve do 2015. g. ostao nepoznat i promaknuo je svim njegovim dosadašnjim biografima.) Nakon što smo mislili da je već pronađeno sve što je bl. Ivan Merz u tisku objavio, evo nam još jednoga njegova dragocjenog teksta, pravoga bisera u književnom i duhovnom smislu koji upotpunjuje sve ono što smo do sada o njemu znali. U tom članku Merz opisuje duhovno stanje studenata i intelektualaca u Austriji nakon Prvoga svjetskog rata s kojima je zajedno studirao i bio u kontaktu. Divi se poratnoj studentskoj mladeži koja usred materijalne bijede traži istinu i životnu orijentaciju. Ovo razmišljanje 23-godišnjega hrvatskog studenta u Beču puno je zanimljivih refleksija o teologiji, povijesti, o iskonskoj čovjekovoj težnji da pronađe Istinu i o Kristu i njegovu nauku koji jedini može zadovoljiti sve ljudske težnje za istinom i srećom.

* * *

Beč, u siječnju 1920.

U akademskim krugovima studij fundamentalnih istina je aktualan. Glad i studen mori intelektualce. Njihovo trpljenje nije prestalo. Lišeni najvažnijih životnih potrepština razmišljaju. Temeljna životna pitanja što su ih zaokupila u šančevima još i sada potresaju njihovim dušama. Oni se organiziraju u klubove i tu raspravljaju o vječnim istinama. Upravo je dirljivo zalaziti u klub Kristokrata gdje akademičari raznih narodnosti te

židovi, kvekeri i protestanti, tolstojevci i bezvjerci, nazarenci i drugi čitaju Novi zavjet jer su uvjereni da je Kristova osoba jedini vođa koji je kadar da zgaženo čovječanstvo pridigne. Svaki bi ateist protrnuo gledajući kako ti ljudi upravo divovskom energijom traže Istinu, kako ih neka nutarnja sila tjera da traže put; osjetio bi jamačno svatko da mora egzistirati neka silna energija koja uzrokuje taj nemir u njihovim dušama i koja upravo poput kakve sisaljke k sebi vuče ljudske duše.

Takvo je raspoloženje u akademskoj inteligenciji izvan univerzalne Crkve. Među samim katolicima nastala je tendencija radikalizma. Uvidjeli su naime da i na njima leži silna krivnja zbog krvoprolića, zbog zadnjih katastrofa čovječanstva jer su katkada i predstavnici pojedinih slojeva kršćanstva bili prvaci nacionalnoga šovinizma. Katolici uviđaju da nisu slijedili Kristov nauk. Nastala je zato reakcija, ponovno se proučava kršćanstvo i neizmjereno duhovno blago što ga je kroz stoljeća u sebi nagomilala Crkva. Po cijeloj Njemačkoj niču u zadnje vrijeme organizacije kojima je cilj da se proučava kršćanski svjetonazor. (*Zur Vertiefung der christlichen Weltanschauung.*)

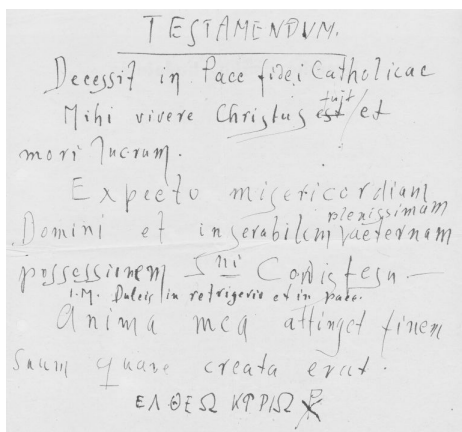
Ovdje se u Beču također nedavno osnovalo društvo „Logos“ (I., Predigergasse 13), koje je započelo intenzivno raditi. Najveću važnost polažu na subjektivni odnos pojedinaca prema vječnim problemima. Razni članovi iznose svoje poteškoće, analiziraju se djela raznih filozofa, umjetnika, sociologa i nastoji se primijeniti kršćanski svjetovni nazor u prosuđivanju svih kulturnih pojava. Nekršćanstvo se ne odbija prezirnom gestom kao što se to nažalost često čini, već se nastoji proniknuti u besmrtnu dušu autora i izlučiti iz nje one elemente koji su produkt „duše po svojoj naravi kršćanske – *animae naturaliter christianae*“. Na taj način su npr. obradili Nitzscheova *Zarathustru*, pokazali su njegovu genijalnu sposobnost opažanja, izlučili ispod ruševina njegove filozofije realni nagon koji je u svakom čovjeku da postane nešto više od čovjeka – da postane, kako Nietzsche kaže, nadčovjek, dok kršćanstvo od njega stvara nešto još više: dijete Božje itd. Raspravljalo se o Isusovim čudesima, o čudesima nakon Isusa (npr. čudo sv. Januarija u Napulju) i o stanovištu koje zauzima Katolička Crkva o tim pitanjima.

Na bazi fundamentalnih istina i duboka religioznoga života grade veliki narodi svoju kulturu. A mi? Zamislimo se!

I. Merz, stud. phil.

TESTAMENT

Prije odlaska u bolnicu na operaciju 25.IV.1928. Ivan Merz, predosjećajući skori kraj svoga zemaljskoga života (10.V.1928.), napisao je svoj testament i to na latinskom jeziku, jeziku Crkve koji u originalu glasi:

TESTAMENTUM

Decessit in Pace fidei Catholicae. Mihi vivere Christus fuit et mori lucrum. Expecto misericordiam Domini et inseparabilem plenissimam aeternam possessionem Sui Cordis Jesu. I. M. dulcis in refrigerio et in pace. Anima mea attinget finem suum quare creata erat.

EN THEŌ KYRIŌ ✠

U hrvatskom prijevodu testament glasi:

Umro u miru katoličke vjere. Život mi je bio Krist, a smrt dobitak. Očekujem milosrđe Gospodinovo i nepodijeljeno, potpuno vječno posjedovanje Presv. Srca Isusova. I(van) M(erz) blažen u osvježanju i miru. Moja će duša postići cilj za koji je stvorena.

Grčki: U Gospodinu Bogu (ili: idem k Bogu).

Sastavljajući svoju oporuku Merz se poslužio riječima sv. Pavla iz poslanice Filipljanima 1,21, („Život mi je bio Krist“) te s dvije rečenice s natpisa iz rimskih katakomba („Umro u miru katoličke vjere“ i „Blažen u osvježanju i miru“). Pišući latinskim, jezikom Crkve još je jednom htio potvrditi svoju pripadnost Rimokatoličkoj Crkvi. Ovaj tekst njegova testamenta stoji danas uklesan kao nadgrobni natpis na bijeloj mramornoj ploči kraj njegova groba u bazilici Srca Isusova u Zagrebu.

Ovim riječima i sadržajem svoga testamenta Merz je na kraju života još jednom ispovjedio svoju duboku i čvrstu katolička vjeru koja mu je bila životno zvanje, po kojoj je živio i čija je obećanja postigao. Vjerujući u Isusa Krista koji mu je bio život zadobio je u vječnosti njegovo milosrđe i posjedovanje ljubavi njegova Presvetoga Srca.

Opširno tumačenje i komentar Testamenta Ivana Merza nalazi se u 4. svesku njegovih Sabranih djela (Dnevnik, Zagreb, 2014.) str. 496-500.

POGOVOR

Završno razmišljanje o objavljenim djelima Ivana Merza

Pisanu ostavštinu Ivana Merza možemo podijeliti prema književnom obliku u dvije velike cjeline. Prva su cjelina njegova pisana veća i manja djela, radovi i razni članci. Od toga je jednu trećinu Merz objavio za života u raznim publikacijama, a neka i samostalno, dok su oko dvije trećine ostale u rukopisima u njegovu Arhivu. Svi ovi njegovi tekstovi uglavnom su zaokružene cjeline o raznim temama koje je obrađivao pa ih je tako bilo lako pripremiti za tisak. Ovim šestim sveskom završili smo objavljivanje ove prve i glavne cjeline njegove ostavštine koja je sada dostupna javnosti u šest svezaka njegovih Sabranih djela.

Druga velika cjelina njegove pisane ostavštine jest njegova opširna korespondencija koja će biti objavljena u sljedećim svescima i koja će tako kompletirati sveukupnost njegove pisane baštine.

Horizonti Ivana Merza veoma su široki. Krug interesa koji privlače njegovu pozornost pa o njima piše i iznosi svoja mišljenja obuhvaća mnoge strane ljudskoga života. Tko samo prolista svih dosadašnjih šest svezaka, može se uvjeriti u tu svestranost, ali i u njegovu sposobnost da zađe u *meritum* tematike koju obrađuje.

No Merz ne ostaje samo na konstatacijama i opisima činjenica, nego u sve to unosi svjetlo kršćanske vjere. Sve gleda, vrednuje i prosuđuje prema kriterijima katoličkih istina i moralnoga nauka Crkve. Gotovo se na svakoj stranici Merz pojavljuje kao *homo catholicus*, neumoran borac za Božju istinu i katoličku stvar, čovjek nepokolebljive vjernosti Rimu, papi kao Kristovu namjesniku, crkvenoj hijerarhiji, promicatelj duhovnoga života putem liturgije, zauzeti apostol u širenju Kristova Kraljevstva. Iznenaduje kolika je djela s područja crkvenoga učiteljstva i teološke literature Merz prostudirao i konzultirao služeći se njima u izradi svojih radova. Ostajemo zadivljeni nad činjenicom da je sve to napisao mlad čovjek, laik kojemu teologija i rad za Crkvu nisu bili profesija i koji još nije navršio ni 32 godine kada je otišao s ovoga svijeta. U njegovim spisima uočava se duhovna, vjerska, moralna i intelektualna zrelost te informiranost kada piše o pojedinim temama. Pojedini njegovi radovi prave su studije o temama koje obrađuje.

Njegovi su radovi, o bilo kojoj temi da piše, prožeti dubokim osvjeđenjem o istinitosti i ljepoti katoličke vjere i njezinih moralnih načela pa svojim pisanim radovima želi to priopćiti čitatelju, u to ga uvjeriti, za to oduševiti.

Promatrajući njegove objavljene spise sa sadržajne strane mogli bismo ih svrstati u dvije velike skupine: širenje i obrana katoličke vjere. Svoj književni talent Merz stavlja u službu trenutne situacije, potreba i problema koje uočava u crkvenom i hrvatskom društvenom životu. Kada pronalazi nešto vrijedno i pobudno za kršćanski život, on to spremno priopćuje javnosti; ali isto tako, kada su katolička vjera, njezine istine i moral te Crkva kao institucija napadnuti bilo privatno ili javno, on spremno ustaje na obranu. Njegovi su spisi odgovor i reakcija jednoga mladoga naobraženog katoličkog intelektualca *ad hoc* situaciju i potrebu.

Iz njegovih riječi proviru zanos, oduševljenje i ljubav za Krista, za katoličku vjeru, za Crkvu i sve njezine vrijednosti, pred čime čitatelj ne može ostati indiferentan. Sve je kod njega puno nekoga *patosa*, duboka osvjedočenja o istinitosti onoga o čemu piše pa time želi oduševiti i druge. Kardinal Franjo Šeper, prefekt Kongregacije za nauk vjere koji je Merza osobno poznao i pokrenuo postupak njegove beatifikacije ovako veli: „*Sentire cum Ecclesia* – osjećati s Crkvom, to je bilo utjelovljeno u njemu. Ljubav prema Crkvi govorila je iz svake njegove riječi!“²³

Ilija Jakovljević, Merzov prijatelj i suradnik, ovim riječima opisuje njegov književni rad: „Dr. Merz je bio obnovitelj. Prislonio je uho na prsa ove zemlje i prisluškiavao kako otkucava bilo svih pet dijelova zemlje. Osjetio je grč čovjeka koji gladuje i kruha zemaljskoga i kruha nebeskoga. On je bio izrazito katolički pisac. Pisao je samo za katolike... Kad je započeo borbu protiv nepristojne mode i nemoralnih plesova, on je pred svima nosio mač koji žari i pali, dijeli duhove i traži dosljednost. I to onako, kako je to mogao samo čovjek tako bujna i zdrava unutrašnjeg života, kakvim se isticao on.“²⁴

Spisi Ivana Merza jedinstveno su blago hrvatske duhovne literature XX. stoljeća i predstavljaju izvor trajne inspiracije za put prema dobru svima koji ih budu čitali. Svojom tematikom, ali i svojim odgovorima koji su utemeljeni na učenju Katoličke Crkve, još uvijek su aktualni; i danas se postavljaju ista pitanja koja traže kršćanske odgovore i koje možemo pronaći i u ovim Merzovim djelima.

Božidar Nagy, SJ,
postulator za kanonizaciju
bl. Ivana Merza

²³ Franjo ŠEPER, kard., „Izjava za proces beatifikacije“, *Ivan Merz – Glasilo Postulature*, br. 2, 1974., str. 6.

²⁴ Ilija JAKOVLJEVIĆ, „Dr. Ivan Merz u književnom radu“, *Orlovska misao*, Zagreb, rujan 1927.–1928., br. 9, str. 123–126.

KAZALO IMENA

- Abraham, 216
Akšamović, biskup Antun 82,
87, 90, 95, 98, 105, 110,
113, 115, 122, 124, 125,
126, 131, 135, 322
Akvila, 175, 176, 177, 190,
191, 194, 197, 326
Alcuin, 406
Aleksandar III., papa 480
Alfirević SJ, Antun 492
Alojzije, sv. 108
Ambrozije, sv. 102, 156
Anatole France, 455
Animuccia, 157
Antioh, Epifan 215, 216
Apolon, 190
Arcoverd, 34
Augustin, sv. 156, 394
Authier, 442
Bach, 144, 151, 152, 164
Bailly, 422
Bakšić, dr. Stjepan 334
Barbić, 124
Barès, 389
Basariček, Đuro 11
Bauer, nadb. Antun 43, 72, 91,
92, 93, 96, 99, 102, 103,
105, 108, 114, 117, 121,
122, 123, 125, 126, 127,
128, 129, 135, 263, 264,
296, 300, 306, 308, 309,
322
Baumann, Emile 381, 404
Beethoven, 144, 147, 151, 164
Belijal, 58
Bellaigue, 164
Benedikt XV., papa 23, 25,
28, 45, 69, 263, 264, 283,
305, 312, 323, 324, 400,
410, 411, 412, 466
Benedikt XVI., papa 520
Benedikt, sv. 245, 475
Benson, 404
Bergson, 401
Berislavić, ban i biskup Petar
175, 176, 177, 185, 187,
224
Berlioz, 147
Bernard, sv. 131, 406,
470, 472
Bernardica, sv. 413, 415, 449
Bernheim, 425
Bernoville, 376, 377, 380,
381, 385, 402
Bernstein, 437
Bertillon, 425
Bertrand, Louis 312
Bertrin, 435, 440
Blois, Louis de 398
Boissarie, 417, 422, 435, 445,
447, 453, 456
Bonaventura, sv. 230, 234
Bonefačić, biskup Kvirin, 88,
90, 99, 104, 110, 117, 118,
123, 124, 136
Bonifacije, sv. 406
Bonner, 418, 435, 449
Bonnières, De 435

Bossuet, 222, 223
 Bougand, 148
 Bouvier, 416
 Bozanić, kard. Josip 520
 Brière, Yves de la 375, 377,
 379, 381, 382, 384, 386,
 387, 393
 Brigita K., 461
 Bruckner, 147
 Brun, Henry 294
 Bruno, sv. 479, 480
 Budanović, biskup Lajčo 124
 Cagliesi, Bianchi 382, 387
 Calles, 132
 Cankar, Karlo 73
 Caolet, 416
 Capecelatro, 156
 Carissimi, 148, 164
 Carré de Montgéron, 437
 Carrel, dr. Alexis 413, 422,
 423, 424
 Castelnau, general 302, 308,
 315, 317, 333
 Cathrein, 375
 Ceraj, dr. Saša 520
 César Franck, 152, 164
 Charcot, 432, 437, 448
 Chateaubriand, 147, 203
 Chesterton, 404
 Chevalier, 375, 383, 384, 385
 Chollet, 381
 Cibiel, 440
 Ciceron, 243
 Claudel, Paul 3, 404
 Clemenceau, 398
 Coirin, 437
 Collin, Louis 444
 Colombo, Luigi 28, 33, 63,
 309, 323
 Cortes, Donoso 283
 Couteau, Sophie 413, 438,
 439, 441
 Čekada, dr. Čedomil 335
 Čepulić, Avelin 459
 Ćiril, sv. 114
 Daničić, 50
 Dante, 157, 230, 234
 Delimanić, Mate 50
 Demosten, 243
 Denzinger, 31
 D'Hombres, 441, 442
 Dominik, sv. 472, 482, 483
 Domjanić, Dragutin 362
 Don Sturzo, Luigi 375, 376,
 378, 384, 389, 393, 394,
 397, 405, 407
 Donat, 20, 32
 Donković, 226
 Drašković, 225
 Dreyfus, 454
 Dubois, 488
 Dučić, Jovan 371
 Dunin-Borkowski, 375
 Durant, 148
 Dutroit, 375
 Duvet, 425
 Dvořak, 147
 Đurđe, raški knez 369
 Eck, 416
 Eckert, Rudolf 205, 214
 Einstein, 401
 Erdödi, Toma 225
 Feliks Valois, sv. 472
 Fenelon, 222, 223
 Fichte, 465
 Filip Neri, sv. 156, 157
 Fongoli, 41, 297
 Förster, 375

Franck, César 152, 164
 Franjo Asiški, sv. 108, 156,
 227, 229, 230
 Franjo da Soleno, sv. 156
 Franjo Josip, 58
 Franjo Paulski, sv. 151
 Franjo Saleški, sv. 245, 260,
 264
 Fridrik Barbarossa, 486
 Garić, biskup Jozo 96, 124
 Gasparri, kard. 23, 25, 29, 39,
 49, 63, 65, 74, 94, 124,
 299, 300, 302, 306, 307,
 308, 309, 310, 315, 316,
 317, 322, 323, 324, 330,
 331, 344, 351, 399
 Gastonée, 145
 Gautherot, 283
 George, 406
 German, sv. 474
 Ghéon, Henri 65
 Gibier, 282
 Giechmann, 143, 163
 Görres, 203
 Gouilloud, 423
 Gounod, Charles 144, 147,
 151, 164
 Goyau, 375
 Grabancijaš Dijak, 176
 Grabovac, Filip 50
 Grandmaison, 457
 Grandša, Ivan 11
 Grgec, Petar 49
 Grgur IX., papa 234
 Grgur Veliki, papa, sv. 156,
 157
 Grgur VII., papa 463
 Grgur XVI., papa 282, 283
 Grgur, Principes, 333
 Grillparzer, 371
 Grivotte, 413, 443
 Gubec, Matija 50
 Guerry, Abbé 294, 445
 Guersaint, Marie de 438, 448
 Gundulić, Ivan 369
 Händel, George Friedrich 152,
 164
 Hauptinne, 469
 Haydn, Jospheh 150, 164
 Hazard, 416
 Heine, Heinrich 363
 Henrik II., 486
 Henrik IV., 480
 Heraklit, 370
 Heusler, 416
 Hildegarda, sv. 146
 Hoffbauer, 203
 Honnays J., 294
 Honorije III., papa 231, 234
 Horvat, dr. Rudolf 11, 50, 373
 Hours, 394
 Hoyois, 100, 333
 Huysmans, 147, 452
 Ibrišimović, fra Luka 50
 Ignacije Lojolski, sv. 245, 255,
 473
 Ilić, 50
 Ilinić, 50
 Inocent III., papa 233, 410
 Ivan Evandelista, sv. 19, 49,
 84, 125, 127, 129, 214
 Ivan X., papa 75, 185, 223
 Ivan Pavao II., papa sv. 520
 Ivan Zlatousti, sv. 216
 Ivanek, 414
 Jakov, kralj Aragonije, 473
 Jakovljević, Anđa 5
 Jakovljević, Ilija 496

Jammes, Francis 452
 Jonnast, 399
 Joos, 383
 Joos-Vaussard, 392
 Josip, sv. 244
 Josquin de Prés, 148, 164
 Juda Makabejac, 184, 216
 Julije Cezar, 243
 Kalévy, 147
 Kalodjera, 226
 Kant, Emanuel 465
 Karadorđević, Aleksandar 11
 Karlo Veliki, 275
 Karlo VI., 473
 Katarina, kraljica bosanska 224
 Keillermet, 147
 Keppler, 214
 Klement VIII., papa 224
 Klement XI., papa 473
 Klement, 38
 Kniewald, dr. Dragutin 9, 41,
 52, 59, 335, 469
 Kolaković, 50
 Konstantin, car 275
 Kozarac, Josip 364
 Kraljević, Marko, 367
 Krek, Janez 204, 205
 Krešimir, kralj 50
 La Néelle, 442
 Lacković, 50
 Lajuš Veliki, 368
 Lapeyre, 429
 Lapide, 418
 Lasage, 419
 Laurence, 451
 Le Fur, 380, 383, 386, 394,
 395
 Le Fur, Louis 375
 Le Spire, Julien 231
 Lebeca, 426
 Lemarchand, Marie 441
 Leon X., papa 176, 180, 197,
 224
 Leon XIII., papa 21, 34, 37,
 40, 41, 50, 53, 55, 56, 57,
 59, 60, 61, 66, 70, 86, 250,
 257, 282, 283, 298, 300,
 301, 303, 305, 311, 312,
 315, 318, 320, 321, 324,
 334, 391
 Leon, glazbenik 148
 Lerey, 419
 Lesage, 419, 420
 Leslie, Shane 376, 382, 383,
 393, 395
 Lessing, 203
 Liszt, 151, 164
 Lloyd, 406
 Loiseau, 398
 Ludovik I. Anžvinac, 368
 Lugmayer, 71
 Luka Ć., 461
 Lutoslavski, 378
 Ljudevit VII., 486
 Ljudevit XIV., 58
 Magellon, Xaver de, 399
 Mahnić, biskup Antun 10, 16,
 35, 36, 61, 122, 202, 203,
 204, 214, 228, 263, 294,
 301, 306, 307, 308, 310,
 312, 313, 314, 316, 318,
 319, 320, 322, 324, 343
 Makabejac, 216

- Maraković, dr. Ljubomir 360, 518
- Marcello, 164
- Marchand, 416, 417, 418, 420, 422, 425, 431, 432, 434, 454, 457
- Marčelić, biskup Josip 101, 123
- Maritain, Jacques 3, 146
- Marko Križevčanina, sv. 49
- Marković, dr. Zvonimir 126, 133
- Markulin, 259, 469
- Marošević, ing. Dragan 411
- Marquéry, 446
- Marušić, biskup Josip 83, 87, 88, 92, 94, 98, 101, 103, 108, 109, 110, 116, 123, 136, 263, 266, 308
- Matatijas, 216
- Matić, dr. Zdravko 520
- Matrindale, 375
- Maxim, sv. 391
- Meda, 375
- Mendelssohn, 152, 164
- Merry del Val, kard. 42, 297, 298, 299, 303, 304, 308, 312, 324
- Mesić, Marko 50
- Meyerbeer, 151, 164
- Micheletti, 20, 41
- Midaletti, 318
- Mileta, biskup Jerolim 83, 86, 88, 89, 91, 93, 94, 95, 99, 100, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 117, 119, 120, 122, 123, 124, 136
- Mišić, biskup Alojzije 123
- Mojsije, 50, 216
- Morano, Garcia 245
- Mozart, 147, 150, 164
- Murraya, 401
- Mutz, 256
- Nagy SJ, Božidar 5, 468, 496, 520
- Nalješković, 369
- Nazor, Vladimir 366, 367
- Newman, 203
- Nikola, sv. 114
- Nitzsche, 493
- Noldin, 33, 337
- Novalis, 464
- Njaradi, 269
- Orlando di Lasso, 148, 164
- Paguignon, 419, 420
- Palestrina, 147, 148, 157, 164
- Paližna, 50
- Papini, Giovanni 404
- Pascal, 384
- Paule Lallier, 440
- Pavao, sv. 38, 40, 191, 214, 244, 252
- Pavelić SJ, Milan 164
- Pavlimir, 369
- Pećnjak, 408
- Pelegrinetti, Hermenegildo 89, 98, 101, 114, 122
- Pergolese, 148
- Pernar, Ivan 11
- Pesch, 375
- Petar Nolasko, sv. 473
- Petrislav, 369
- Pierre, 450
- Pietromachi, 25

Pignol, 446
 Pinon, René 376, 378, 382, 391
 Pio II., papa 224
 Pio VII., papa 282
 Pio IX., papa 53, 245, 282, 283, 300, 382, 472
 Pio X., papa 30, 33, 34, 37, 40, 41, 47, 61, 70, 147, 149, 152, 157, 162, 163, 245, 249, 256, 257, 282, 283, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 315, 318, 320, 321, 333, 382, 402, 408, 409
 Pio XI., papa 2, 11, 17, 22, 23, 33, 34, 38, 39, 43, 44, 48, 49, 62, 63, 71, 75, 79, 84, 85, 86, 91, 92, 96, 98, 101, 102, 103, 104, 106, 107, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 118, 122, 124, 128, 130, 133, 134, 227, 264, 290, 291, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 305, 307, 308, 309, 310, 314, 315, 316, 317, 318, 321, 322, 324, 330, 331, 333, 353, 390, 398, 399, 519
 Pio XII., papa 283
 Platon, 158
 Poincaré, 398
 Potocki, 376, 381, 388, 391
 Preradović, Petar 113
 Priscila, 175, 176, 190, 191, 194, 326
 Protulipac, dr. Ivan 10, 13, 15
 Prudhomme, 346
 Pušić, biskup Miho 83, 123, 124, 136
 Rademacher, 460
 Radić, Pavao 11
 Radić, Stjepan 11
 Rameau, 150
 Rampolla, kardinal 37, 60, 304, 334
 Raymond de Pegnafort, sv. 473
 Reynold, Gonzague de 375, 376, 388, 391, 393, 401, 407
 Reynold-Vaussard, 382
 Ribić, dr. Stjepan 520
 Rivoire, 440
 Rogulja, dr. Petar 205, 214
 Roland de Lassus, 164
 Rossignol, 416
 Rouquet, Elise 413, 438, 441
 Roveda, 39
 Rudder, Pierre de 426, 427, 428
 Ryan, John 375, 383
 Salandra, 395
 Salis-Seewis, biskup Franjo 121, 124
 Sangnier, Marc 402
 Sarday Salvany, Don Felix 283
 Schiller, 371
 Schoepfer, 416
 Schütz, 152
 Seillière, Ernest 376, 378, 384, 392, 405
 Senjanin, 50
 Serafini, 39
 Sienne, 410

Smerdel, Ton 5
 Smičiklas, 224
 Sonnié-Moret, 416
 Srebrnić, biskup Josip 72, 109,
 111, 114, 115, 122, 123,
 136, 263, 265, 269, 306
 Stanković, Marica 12, 261,
 262, 353, 519
 Stjepan, sv. 482
 Stöcke, 163
 Strossmayer, biskup Josip
 Juraj 130, 225
 Svačić, kralj Petar 50
 Svampa, 37, 304, 312
 Šarić, dr. Slavko 468
 Šarić, nadbiskup Ivan 22, 28,
 43, 72, 73, 82, 84, 87, 88,
 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96,
 97, 100, 101, 103, 104,
 108, 111, 116, 117, 118,
 119, 122, 123, 124, 136,
 213, 306, 307, 308, 309,
 321, 322, 335, 375
 Šeper, kard. Franjo 496
 Šimunković, David 5
 Šišić, Ferdo 225
 Škarica, dr. Marin 520
 Šubić, 50
 Tanqueray, 250, 254
 Tarazije, sv. 471
 Taylor, 217
 Tayolles, 217
 Terezija Avilska, sv. 245, 256
 Thellier de Poucheville, 282
 Toma Akvinski, sv. 145, 146,
 155, 157, 159, 386, 483
 Toma da Celano, 230, 232,
 235, 457
 Toma Niger, 224
 Tomašević, kralj Stjepan 224
 Tomislav, kralj 50, 75, 185,
 224
 Trouvé, Clémentine 438
 Urban II., papa 480
 Urgelleno, 318
 Van den Hout, l'Abbé 383,
 375, 387, 396, 397, 398,
 400
 Van der Schelden, 383
 Vanino SJ, Miroslav 518
 Vaussard, Maurice 376, 377,
 378, 380, 381, 382, 384,
 387, 389, 394, 396, 397,
 398, 399, 400, 403, 404,
 406, 407
 Veraja, dr. Fabijan 290
 Vermeersch, 380
 Vetranić, Mavro 369
 Veuillot, 450
 Villechauvais, 419
 Vincent d'Indy, 157, 159, 164
 Vincent d'Ivon, 151
 Viona, 416
 Vlaho, sv. 369
 Vojnović, 370
 Voltaire, 203
 Vrbaneč SJ, Josip 14, 15, 208
 Vuillermet, 159, 163
 Vuković, Dana 5
 Wagner, 148, 151, 154, 164
 Walcheren, 147
 Wilson, 406
 Windhorst, 383
 Wuiplier, 444
 Zola, Emile 2, 358, 412, 435,
 437, 440, 447
 Zrinski i Frankopan, 50
 Zvonimir, kralj 50

ABECEDNO KAZALO

objavljenih radova Ivana Merza
u svih šest svezaka njegovih Sabranih djela

Nakon što smo u šest svezaka objavili glavninu pisane baštine Ivana Merza, tj. sva njegova pisana djela, kako ona koja je objavio za života tako i do sada neobjavljene rukopise, donosimo u nastavku njihovo Abecedno kazalo; ono može pomoći lakše pronalaženje među šest svezaka određenih Merzovih članaka i ostalih radova koji čitatelja zanimaju a kojemu je naslov poznat. Ima ukupno oko 225 bibliografskih jedinica od kojih su neke većega obima kao npr. njegov Dnevnik, ili doktorska disertacija i drugi opširni radovi. U Predmetnom kazalu donosima sva ova djela razvrstana po skupinama prema sadržaju i temama koje se u njima obrađuju. U sljedeća dva sveska Sabranih djela bit će objavljena korespondencija Ivana Merza.

Objašnjenje kratica. Nakon navedenog naslova djela slijedi kratica „SD“ što znači Sabrana djela; rimski brojevi I., II., III. itd. označuju svezak, a arapskim brojevima je označena stranica gdje se rad nalazi u određenom svesku Sabranih djela.

- Apostolat naše belgijske braće, SD II. 167
- Art pour Dieu, SD I. 225
- Baumann Emile: Francuski katolički naturalistički roman, SD I. 87
- Belgijska katolička omladina, SD II.147
- Bezgrešno začecje - 8. XII., SD VI.468
- Bilješke s duhovnih vježba, Zagreb, 1923., SD IV. 451
- Bilješke s duhovnih vježba, Zagreb, 1924., SD IV. 467
- Bilješke s duhovnih vježba, Zagreb, 1926., SD IV. 475
- Biskup zabranjuje čitanje loših novina, SD II. 372
- Biskupi i izbori u Francuskoj, SD I. 352
- Bistričko proštenišće, SD II. 466
- Borba njemačke katoličke omladine protiv sportskoga materijalizma, SD II. 153
- Borba svete Crkve protiv alkoholizma, SD III. 461
- Borimo se protiv današnjih plesova u dvoje, SD II. 395
- Božićno bogoslužje kod otaca franjevaca, SD I. 221
- Centrale i biskupijska okružja prema središnjici Katoličke akcije, SD VI. 343
- Claudiel Paul i liturgija, SD I. 162
- Claudiel Paul: Katolička tragedija, SD I. 73

Crkva i Orlovstvo, SD II.116
Crkveni autoritet i novinstvo, SD II. 361
Crkveni koncert, SD I. 158
Crkveno pjevanje, SD I. 262
Čovjek je društveno biće, SD I. 439
Dan katoličke omladine, SD VI. 125
Darovi svetoga Nikole – igrokaz, SD VI. 175
Djevičanstvo, SD VI. 475
Dnevnik, SD IV. 1-482
Dojmovi o francuskom plemstvu, SD IV. 463
Dopisi - Bečki studenti nakon rata traže Istinu, SD VI. 492
Duh „Hrvatskog sokola“, SD III. 447
Duhovna obnova po liturgiji, SD I. 173
Duhovni autoprofil, 1925., SD IV. 468
Dva čuda u Lurdu, SD II. 285
Dvije suvremene knjige, SD III. 438
Đak – apostol Pierre Poyet, SD II. 461
Emile Baumann: Francuski katolički naturalistički roman, SD I. 87
Ernest Psichari: Egzotični roman u Francuskoj, SD I. 92
Francis Jammes: Les Géorgiques chrétiennes, SD I. 98
Francis Jammes: Monsieur le curé d'Ozeron, SD I. 102
Franjevački duh, SD VI. 227
Glazba i katolicizam, SD VI. 141
Gregorijanska glazba, SD I. 269
Gregorijansko crkveno pjevanje i Katolička akcija, SD I. 263
Himan djevica, SD I. 237
Himan prvacima apostola, SD I. 240
Hrvati brane katoličke svetinje – crkva u Stenjevcu, SD III. 440
Hrvati i sveta Rimski Crkva, SD VI. 222
Hrvatske crkve, SD I. 214
Hrvatsko orlovstvo i naši biskupi, SD II. 105
Hrvatsko orlovstvo, SD II. 113
Hrvatskoj omladini o Hrvatskom kraljevstvu, SD VI. 218
Huysmans Joris-Karl, SD I. 112
Ing. Dragan Marošević, SD II. 476, SD III. 468
Inkvizicija, SD VI. 484
Interkonfesionalizam, SD II. 80
Internacionalni demokratski kongres u Beču, SD II. 53
Internacionalni kongres kršćanskih demokrata, SD II. 44
Isus prijatelj malenih, SD I. 253
Iz povijesti Orlovstva, SD II. 164
Iz suvremene duhovne pastve, SD II. 184

Izbori u Francuskoj – Katolička akcija, SD I. 363
 Jammes Francis.: Les Géorgiques chrétiennes, SD I. 98
 Jammes Francis: Monsieur le curé d'Ozeron, SD I. 102
 Junački život sv. Ivane od arka, SD III. 371
 K problemu katoličke književnosti, SD I. 70
 Kako se ljubi Papa, SD III. 427
 Katolici i novi plesovi, SD II. 378
 Katolici i politika, SD I. 347
 Katolicizam i nacionalizam, SD VI. 373
 Katolicizam i politika, SD I. 332
 Katoličanstvo i hrvatski narod, SD II. 198
 Katolička akcija - i njezino provođenje u Hrvatskoj, SD VI. 330
 Katolička akcija – katolička politička stranka –
 katolički dnevnik, SD I. 384
 Katolička akcija - obilježje, definicija, cilj i sredstva, SD VI. 325
 Katolička akcija – posebna brošura, SD I. 444
 Katolička Akcija i Hrvatsko katoličko Orlovstvo, SD VI. 15
 Katolička akcija i Katolički pokret, SD VI. 291
 Katolička akcija i sociologija, SD VI. 339
 Katolička akcija i stranačka politika, SD I. 354
 Katolička akcija i vjerska udruženja, SD I. 396
 Katolička akcija u Italiji, SD I. 321
 Katolička đaćka internacionalna unija, SD II. 29
 Katolička internacionalna đaćka unija, SD II. 26
 Katolička liturgija i nekoji obraćenici, SD I. 218
 Katolička liturgija u djelu Emila Baumanna, SD I. 182
 Katolički omladinac i politika, SD II. 397
 Katolički studentski pokret kod južnih Slavena, SD VI. 201
 Katolički tjelesni odgoj, SD II. 438
 Katoličkim roditeljima, SD II. 102
 Katolkinje! Majke i djevojke!, SD II. 432
 Kodeks Hrvatskoga orlovstva, SD VI. 79
 Kolumbovi vitezovi u Rimu, SD II. 133
 Korespondencija s roditeljima Pariz, 1921., SD IV. 432
 Kralj Orlova, SD II. 135
 Krist Kralj, SD II. 281, SD VI. 353
 Kristov stijeg, SD VI. 487
 Kritički prikaz novije francuske književnosti, SD I. 122
 Križari novoga vijeka, SD II. 180
 Kršćanski društveni poredak - Brak i obitelj, SD VI. 269
 Lamentacije u katedrali, SD I. 161
 Lessing i Francuzi, SD V. 411

Liturgija i sveti Franjo Saleški, SD I. 274
Liturgija i umjetnost, SD I. 200
Liturgijska predavanja u Zagrebu, SD I. 180
Liturgijske teme u dnevniku Ivana Merza, SD I. 128
Liturgijski kutić, SD I. 279
Lurd – najnovija čudesa u Lurdu, 1924., SD IV. 461
Lurd u francuskoj književnosti, SD II. 336
Lurd, SD II. 306
Lurdske proslave u Zagrebu, SD II. 303
Ljepota crkvene godine, SD I. 255
Ljudsko tijelo i tjelesni odgoj u svjetlu učenja Kat. Crkve, SD V. 215
Mahničevim putom, SD II. 172
Manifestacija katoličkih umjetnika, SD II. 46
Marija i tjelovježba, SD II. 436
Marošević ing. Dragan, SD II. 476, SD III. 468
Mir Kristov u kraljevstvu Kristovu, SD II. 196
Mučenici Leona u Meksiku, SD III. 463
Na adresu „Hrvatskog Sokola“, SD II. 99
Nacrt priručnika za orlovsku organizaciju, SD VI. 213
Načela političkoga djelovanja katolika, SD V. 17
Narodno kolo, SD VI. 284
Naš unutarnji život, SD VI. 459
Naša Gospa lurdska 11. veljače, SD II. 334
Naša pastoralna dužnost, SD III. 434
Neistine o Lurdu - Sud o Emilu Zoli, SD VI. 411
Nešto o ljepoti rimokatoličke liturgije, SD I. 191
Nove katoličke novine, SD II. 471
Nove smjernice omladinskoga pokreta, SD II. 78
Novi tip akademske organizacije, SD II. 36
Novo doba, SD II. 17
Novosti jednoga dana, SD III. 430
Njegovoj svetosti Papi Piju XI., SD II. 272
O francuskoj književnosti - don M. Blaškoviću, SD IV. 488
O Katoličkoj akciji, SD I. 387
O suvremenim zabludama i lošem stanju
današnjega ljudskog društva, SD I. 435
Objektivna kritika, SD I. 55
Obred oblačenja novakinje, SD I. 265
Obred za oblačenje kod redovnica sv. Benedikta, SD I. 242
Omladinski savez i orlovski pokret, SD VI. 208
Opera „Kardinal Ferrari“, SD II. 55
Orlovi u Rimu, SD II. 257

Orlovska organizacija, đastvo i Katolički pokret, SD VII. sv.
Orlovski i omladinski savez, SD III. 442
Orlovsko slavlje u Međimurju, SD II. 66
Orlovstvo i prilike u Katoličkom pokretu, SD VII. sv.
Orlovstvo nije nikakva novotarija, SD II. 189
Orlovstvo stvara kršćanske ćudoredne obiĉaje, SD VI. 258
Osnivajmo orlovska i orliĉka društva!, SD II. 169
Papa, SD II. 266
Papina država, SD II. 274
Paul Claudel i liturgija, SD I. 162
Paul Claudel: Katoliĉka tragedija, SD I. 73
Philosophia perennis, SD II. 478, SD III. 450
Pismo bratu Orlu, SD II. 277
Pismo orlu o koedukaciji, SD III. 455
Pojam i potreba vjere, SD VI. 465
Posjet katoliĉkim institucijama u Milanu, SD IV. 447
Posjet odliĉnog Francuza, SD II. 473
Poslovník Glazbenog odsjeka u Orlu, SD VI. 165
Posljedice liberalizma, SD I. 437
Posljednja redakcija životnoga pravila, 1928., SD IV. 486
Prava ljubav prema domovini, SD II. 423
Predavanje o Orlovstvu, SD VI. 215
Predgovor za Zlatnu knjigu hrvatskog Orlovstva, SD II. 74
Predgovor Zlatnoj knjizi, 1924. , SD IV. 456
Prednjak Orlu, SD VI. 243
Preporod crkvene glazbe, SD I. 155
Primjer katoliĉke svijesti, SD II. 171
Program za rekristijanizaciju hrvatskoga naroda, SD II. 440
Proslava 75. godišnjice samostanske preparandije, SD II. 469
Provođenje hrvatske Katoliĉke akcije, SD I. 402
Proživljavanje rata, SD I. 59
Psichari Ernest: Egzotični roman u Francuskoj, SD I. 92
Rabindranath Tagore o Europi, SD II. 460
Raspelo, SD VI. 489
Razmatranja o Rimskome misalu, SD I. 131
Razmatranje o modi, SD II. 426
Sadašnja dekadencija i suvremene zablude, SD VI. 272
Smjernice HOS-a i SHO-a za ćudoredne obiĉaje, SD VI. 261
Smjernice organizacije o stvaranju kršć. ćudorednih obiĉaja, SD II. 429
Smjernice za obnovu kršć. ćudorednih obiĉaja, SD II. 398
Socijalno-ekonomska akcija katolika, SD I. 430
Sticanje podmlatka, SD II.62

Suvremena križarska vojna njemačkih katolika, SD II. 411
 Suze Svetoga Oca Pape, SD II. 270
 Sv. Bruno i kartuzijanci, SD VI. 479
 Sv. Dominik, SD VI. 482
 Svećenici u organizaciji, SD VI. 241
 Svećenik kao duhovnik omladinskoga udruženja, SD II. 150
 Sveta Godina, SD II. 218
 Sveta Ivana d'Ark, SD III. 465
 Školske zadaće 1912./1913., SD VI. 360
 Školstvo, SD II. 224
 Što hoćemo?, SD II. 28
 Testament, SD IV. 496, SD VI. 494
 Teze o Katoličkoj akciji, SD VI. 335
 Ti i ona, SD III. 323
 Tjedan katoličkih književnika, SD II. 48
 Tjelesni odgoj kod omladine, SD II. 442
 Tjelesni odgoj omladine, SD II. 452
 Tjelesno savršenstvo uvjet je duševnoga savršenstva, SD II. 455
 Turgenjev, SD I. 27
 U krilu svete liturgije, SD I. 215
 U misijskoj izložbi, SD II. 262
 U vječni Rim!, SD II. 215
 Umjetnički utjecaj liturgije na obraćenje jednoga književnika, SD I. 114
 Unutarnja snaga kongregacije, SD II. 69
 Utjecaj liturgije na francuske pisce, SD III. 3
 Utjecaj liturgije na francusku književnost, SD I. 138
 Vječni Rim, SD II. 213
 Vjera i gospodarski život, SD I. 433
 Vjerski preporod austrijskih katolika, SD II. 23
 Vlast Crkve, SD I. 409
 Vlast i poslušnost, SD II. 142, SD VI. 248
 Zabrana čitanja nekih novina, SD II. 371
 Zdravi i nezdravi nacionalizam, SD II. 362
 Zlatna knjiga, SD III. 273
 Zolin „Lurd“, SD II. 289
 Žena i politika, SD II. 375
 Žena Katoličke akcije, SD I. 442
 Ženska tjelovježba, SD II. 451
 Žensko pravo glasa, SD VI. 348
 Život i djelo velikoga prelata msgr. Antuna Mahnića, SD II. 39
 Žrtva života, SD IV. 492

PREDMETNO KAZALO

objavljenih radova IVANA MERZA
u svih šest svezaka njegovih Sabranih djela

Nakon Abecednoga kazala donosimo sada sva djela Ivana Merza objavljena u ovih šest svezaka, ali svrstana po temama i sadržaju. Već su u prvom, drugom i šestom svesku njegovi spisi bili razvrstani po temama. Ovdje smo ih spojili i njima pridružili ostale radove iz trećega, četvrtoga i petoga sveska. Budući da neki spisi obrađuju po dvije ili više tema (npr. Katolička akcija i Orlovstvo), da bi se čitatelj lakše snalazio u pronalazanju sadržaja samoga teksta koji ga zanima, isti smo stavili u dvije ili više skupina kamo po sadržaju može pripadati. U prva dva sveska uglavnom smo poštivali kronološki slijed nastajanja tekstova što je bilo lako ustanoviti budući da su isti već bili tiskom objavljivani. Za većinu ostalih tekstova iz ostala četiri sveska nije bilo moguće ustanoviti točno vrijeme nastanka (uglavnom su nastajali između 1922. i 1928. g.) pa smo ih pridružili ostalima prema sadržaju pojedine skupine.

Objašnjenje kratica. Nakon navedenoga naslova djela, odnosno rada ili članka, slijedi kratica „SD“ što znači Sabrana djela; rimski brojevi I., II., III. itd. označuju svezak, a arapskim brojem je označena stranica gdje se rad nalazi u određenom svesku Sabranih djela.

KNJIŽEVNOST

- Turgenjev, SD I. 27
- Objektivna kritika, SD I. 55
- Proživljavanje rata, SD I. 59
- K problemu katoličke književnosti, SD I. 70
- Paul Claudel: Katolička tragedija, SD I. 73
- Emile Baumann: Francuski katolički naturalistički roman, SD I. 87
- Ernest Psichari: Egzotični roman u Francuskoj, SD I. 92
- Francis Jammes: Les Géorgiques chrétiennes, SD I. 98
- Francis Jammes: Monsieur le curé d'Ozeron, SD I. 102
- Joris-Karl Huysmans, SD I. 112
- Umjetnički utjecaj liturgije na obraćenje jednoga književnika, SD I. 114
- Utjecaj liturgije na francuske pisce, SD III. 3
- Kritički prikaz novije francuske književnosti, SD I. 122
- O francuskoj književnosti - Don M. Blaškoviću, SD IV. 488
- Lessing i Francuzi, SD V. 411

LITURGIJA

- Liturgijske teme u Dnevniku Ivana Merza, SD I. 128
Razmatranja o Rimskome misalu, SD I. 131
Utjecaj liturgije na francusku književnost, SD I. 138
Preporod crkvene glazbe, SD I. 155
Crkveni koncert, SD I. 158
Lamentacije u katedrali, SD I. 161
Paul Claudel i liturgija, SD I. 162
Duhovna obnova po liturgiji, SD I. 173
Liturgijska predavanja u Zagrebu, SD I. 180
Katolička liturgija u djelu Emila Baumanna, SD I. 182
Nešto o ljepoti rimokatoličke liturgije, SD I. 191
Liturgija i umjetnost, SD I. 200
U krilu svete liturgije, SD I.215
Katolička liturgija i nekoji obraćenici, SD I. 218
Art pour Dieu, SD I. 225
Himan prvacima apostola, SD I. 240
Isus prijatelj malenih, SD I. 253
Ljepota crkvene godine, SD I. 255
Crkveno pjevanje, SD I. 262
Gregorijansko crkveno pjevanje i Katolička akcija, SD I. 263
Božićno bogoslužje kod otaca franjevac, SD I. 221
Himan djevica, SD I. 237
Djevičanstvo, SD VI. 475
Obred oblačenja novakinje, SD I. 265
Obred za oblačenje novakinje kod redovnica sv. Benedikta, SD I. 242
Gregorijanska glazba, SD I. 269
Liturgija i sveti Franjo Saleški, SD I. 274
Liturgijski kutić, SD I. 279
Utjecaj liturgije na francuske pisce, SD III. 3
Bezgrešno začće - 8. XII., SD VI.468
Sv. Dominik, SD VI. 482
Hrvatske crkve, SD I. 214
Krist Kralj, SD II. 281, SD VI. 353

KATOLIČKA AKCIJA

- Katolička akcija u Italiji, SD I. 321
Katolicizam i politika, SD I. 332
Katolici i politika, SD I. 347
Biskupi i izbori u Francuskoj, SD I. 352

Katolička akcija i stranačka politika, SD I. 354
 Izbori u Francuskoj – Katolička akcija, SD I. 363
 Katolička akcija – katolička politička stranka – katolički dnevnik, SD I. 384
 O Katoličkoj akciji, SD I. 387
 Katolička akcija i vjerska udruženja, SD I. 396
 Provođenje hrvatske Katoličke akcije, SD I. 402
 Vlast crkve, SD I. 409
 Katolička akcija i Hrvatsko katoličko Orlovstvo, SD VI. 15
 Socijalno-ekonomska akcija katolika, SD I. 430
 Vjera i gospodarski život, SD I. 433
 O suvremenim zabludama i lošem stanju
 današnjega ljudskog društva, SD I. 435
 Posljedice liberalizma, SD I. 437
 Čovjek je društveno biće, SD I. 439
 Žena Katoličke akcije, SD I. 442
 Katolička akcija – posebna brošura, SD I. 444
 Dvije suvremene knjige, SD III. 438
 Katolička akcija i Katolički pokret, SD VI. 291
 Katolička akcija - obilježje, definicija, cilj i sredstva, SD VI. 325
 Katolička akcija i njezino provođenje u Hrvatskoj, SD VI. 330
 Teze o Katoličkoj akciji, SD VI. 335
 Papa Pio XI. duhovnicima Katoličke akcije, SD VI. 339
 Katolička akcija i sociologija, SD VI. 339
 Gregorijansko crkveno pjevanje i Katolička akcija, SD I. 263
 Centrale i biskupijska okružja
 prema središnjici Katoličke akcije, SD VI. 343
 Žensko pravo glasa, SD VI. 348
 Krist Kralj, SD II. 281, SD VI. 353

KATOLIČKE ORGANIZACIJE

Novo doba, SD II. 17
 Naš unutarnji život, SD VI. 459
 Pojam i potreba vjere, SD VI. 465
 Vjerski preporod austrijskih katolika, SD II. 23
 Katolička internacionalna đaćka unija, SD II. 26
 Što hoćemo?, SD II. 28
 Katolička đaćka internacionalna unija, SD II. 29
 Novi tip akademske organizacije, SD II. 36
 Život i djelo velikoga prelata msgr. Antuna Mahnića, SD II. 39
 Internacionalni kongres kršćanskih demokrata, SD II. 44

Manifestacija katoličkih umjetnika, SD II. 46
 Tjedan katoličkih književnika, SD II. 48
 Internacionalni demokratski kongres u Beču, SD II. 53
 Opera „Kardinal Ferrari“, SD II. 55
 Sticanje podmlatka, SD II. 62
 Unutarnja snaga kongregacije, SD II. 69
 Nove smjernice omladinskoga pokreta, SD II. 78
 Interkonfesionalizam, SD II. 80
 Na adresu „Hrvatskog Sokola“, SD II. 99
 Duh „Hrvatskog sokola“, SD III. 447
 Dopis - Bečki studenti nakon rata traže Istinu, SD VI. 492
 Katoličkim roditeljima, SD II. 102
 Kolumbovi vitezovi u Rimu, SD II. 133
 Vlast i poslušnost, SD II.142, SD VI. 248
 Belgijska katolička omladina, SD II. 147
 Svećenik kao duhovnik omladinskoga udruženja, SD II. 150
 Borba njemačke kat. omladine protiv sportskoga materijalizma, SD II. 153
 Apostolat naše belgijske braće, SD II. 167
 Primjer katoličke svijesti, SD II. 171
 Mahničevim putom, SD II. 172
 Iz suvremene duhovne pastve, SD II. 184
 Orlovski i omladinski savez, SD III. 442
 Posjet katoličkim institucijama u Milanu, SD IV. 447

ORLOVSTVO

Orlovsko slavlje u Međimurju, SD II. 66
 Predgovor za *Zlatnu knjigu* hrvatskog Orlovstva, SD II. 74
 Predgovor *Zlatnoj knjizi*, 1924., SD IV. 456
 Zlatna knjiga, SD III. 273
 Hrvatsko orlovstvo i naši biskupi, SD II.105
 Hrvatsko orlovstvo, SD II. 113
 Crkva i Orlovstvo, SD II. 116
 Iz povijesti Orlovstva, SD II. 164
 Orlovi u Rimu, SD II. 257
 Osnivajmo orlovska i orlička društva!, SD II. 169
 Orlovstvo nije nikakva novotarija, SD II. 189
 Križari novoga vijeka, SD II. 180
 Kralj Orlova, SD II. 135
 Vlast i poslušnost, SD II.142, SD VI. 248
 Hrvati brane katoličke svetinje – crkva u Stenjevcu, SD III. 440

Orlovski i omladinski savez, SD III. 442
Pismo orlu o koedukaciji, SD III. 455
Naša pastoralna dužnost, SD III. 434
Duh „Hrvatskoga sokola“, SD III. 447
Na adresu „Hrvatskoga Sokola“, SD II. 99
Katolička akcija i Hrvatsko katoličko Orlovstvo, SD VI. 15
Kodeks Hrvatskoga orlovstva, SD VI. 79
Dan katoličke omladine, SD VI. 125
Glazba i katolicizam, SD VI. 141
Poslovník Glazbenog odsjeka u Orlu, SD VI. 165
Darovi svetoga Nikole – Igrokaz, SD VI. 175
Katolički studentski pokret kod južnih Slavena, SD VI. 201
Omladinski savez i orlovski pokret, SD VI. 208
Nacrt priručnika za orlovsku organizaciju, SD VI. 213
Predavanje o Orlovstvu, SD VI. 215
Hrvatskoj omladini o Hrvatskom kraljevstvu, SD VI. 218
Hrvati i sveta Rimská Crkva, SD VI. 222
Franjevački duh, SD VI. 227
Svećenici u organizaciji, SD VI. 241
Prednjak Orlu, SD VI. 243
Vlast i poslušnost, SD II.142, SD VI. 248
Orlovstvo stvara kršćanske čudoredne običaje, SD VI. 258
Smjernice HOS-a i SHO-a za čudoredne običaje, SD VI. 261
Kršćanski društveni poredak - Brak i obitelj, SD VI. 269
Sadašnja dekadencija i suvremene zablude, SD VI. 272
Narodno kolo, SD VI. 284

RIM – PAPINSTVO

Mir Kristov u Kraljevstvu Kristovu, SD II. 196
Katoličanstvo i hrvatski narod, SD II. 198
Vječni Rim, SD II. 213
U vječni Rim!, SD II. 215
Sveta godina, SD II. 218
Školstvo, SD II. 224
Orlovi u Rimu, SD II. 257
U misijskoj izložbi, SD II. 262
Papa, SD II. 266
Suze Svetoga Oca Pape, SD II. 270
Njegovoj svetosti Papi Piju XI., SD II. 272
Papina država, SD II. 274

Pismo bratu Orлу, SD II. 277
Krist Kralj, SD II. 281, SD VI. 353
Kako se ljubi papa, SD III. 427
Novosti jednoga dana, SD III. 430

LURD

Dva čuda u Lurdu, SD II. 285
Lurdske proslave u Zagrebu, SD II. 303
Lurd, SD II. 306
Naša Gospa lurdska 11. veljače, SD II. 334
Lurd u francuskoj književnosti, SD II. 336
Lurd – najnovija čudesa u Lurdu, 1924., SD IV. 461
Zolin „Lurd“, SD II. 289
Neistine o Lurdu - sud o Emilu Zoli, SD VI. 411

MARIJA

Bezgrešno začće - 8. XII., SD VI. 468
Marija i tjelovježba, SD II. 436
Bistričko proštenišće, SD II. 466

MORAL

Vlast i poslušnost, SD II.142, SD VI. 248
Crkveni autoritet i novinstvo, SD II. 361
Zabrana čitanja nekih novina, SD II. 371
Biskup zabranjuje čitanje loših novina, SD II. 372
Zdravi i nezdravi nacionalizam, SD II. 362
Katolici i novi plesovi, SD II. 378
Borimo se protiv današnjih plesova u dvoje, SD II. 395
Smjernice za obnovu kršćanskih čudorednih običaja, SD II. 398
Smjernice organizacije o stvaranju kršć. čudorednih običaja, SD II. 429
Smjernice HOS-a i SHO-a za čudoredne običaje, SD VI. 261
Borba njemačke katoličke omladine protiv
sportskoga materijalizma, SD II. 153
Suvremena križarska vojna njemačkih katolika, SD II. 411
Prava ljubav prema domovini, SD II. 423
Razmatranje o modi, SD II. 426
Katolkinje! Majke i djevojke! , SD II. 432
Ti i ona, SD III. 323
Borba svete Crkve protiv alkoholizma, SD III. 461
Pismo orlu o koedukaciji, SD III. 455

Načela političkoga djelovanja katolika, SD V. 17
Katolički omladinac i politika, SD II. 397
Žena i politika, SD II. 375
Žensko pravo glasa, SD VI. 348
O suvremenim zabludama i lošem stanju
današnjega ljudskog društva, SD I. 435
Sadašnja dekadencija i suvremene zablude, SD VI. 272
Školstvo, SD II. 224
Posljedice liberalizma, SD I. 437
Kršćanski društveni poredak - Brak i obitelj, SD VI. 269
Narodno kolo, SD VI. 284
Duh „Hrvatskoga sokola“, SD III. 447
Na adresu „Hrvatskoga Sokola“, SD II. 99

POLITIKA

Načela političkoga djelovanja katolika, SD V. 17
Prava ljubav prema domovini, SD II. 423
Biskupi i izbori u Francuskoj, SD I. 352
Katolici i politika, SD I. 347
Katolicizam i politika, SD I. 332
Izbori u Francuskoj – Katolička akcija, SD I. 363
Zdravi i nezdravi nacionalizam, SD II. 362
Katolicizam i nacionalizam, SD VI. 373
Katolički omladinac i politika, SD II. 397

TJELOVJEŽBA

Marija i tjelovježba, SD II. 436
Katolički tjelesni odgoj, SD II. 438
Tjelesni odgoj kod omladine, SD II. 442
Ženska tjelovježba, SD II. 451
Tjelesni odgoj omladine, SD II. 452
Tjelesno savršenstvo uvjet je duševnoga savršenstva, SD II. 455
Ljudsko tijelo i tjelesni odgoj u svjetlu učenja Kat. Crkve, SD V. 215

OSOBNJA DUHOVNOST

Školske zadaće 1912./1913., SD VI. 360
Dnevnik SD IV., 1-482
Novo doba, SD II. 17
Naš unutarnji život, SD VI. 459
Pojam i potreba vjere, SD VI. 465

Korespondencija s roditeljima Pariz, 1921, SD IV. 432
Program za rekristijanizaciju hrvatskoga naroda, SD II. 440
Posjet katoličkim institucijama u Milanu, SD IV. 447
Bilješke s duhovnih vježba, Zagreb, 1923, SD IV. 451
Predgovor Zlatnoj knjizi, 1924., SD IV. 456
Predgovor za Zlatnu knjigu hrvatskog Orlovstva, SD II. 74
Lurd – najnovija čudesa u Lurdu, 1924., SD IV. 461
Dojmovi o francuskom plemstvu, SD IV. 463
Bilješke s duhovnih vježba, Zagreb, 1924., SD IV. 467
Duhovni autopofil, 1925., SD IV. 468
Bilješke s duhovnih vježba, Zagreb, 1926., SD IV. 475
Dnevnik 21. I. – 27. III. 1928., SD IV. 482
Posljednja redakcija životnoga pravila, 1928., SD IV. 486
Pismo don Mati Blaškoviću, SD IV. 488
Žrtva života, SD IV. 492
Testament, SD IV. 496, SD VI. 494

ŽIVOTOPISI

Život i djelo velikoga prelata msgr. Antuna Mahnića, SD II. 39
Junački život sv. Ivane od arka, SD III. 371
Sveta Ivana d'ark, SD III. 465
Mučenici Leona u Meksiku, SD III. 463
Ing. Dragan Marošević, SD II.476, SD III. 468
Đak – apostol Pierre Poyet, SD II. 461
Sv. Bruno i kartuzijanci, SD VI. 479
Sv. Dominik, SD VI. 482

RAZNO

Školske zadaće 1912./1913., SD VI. 360
Novosti jednoga dana, SD III. 430
Philosophia perennis, SD II. 478, SD III. 450
Rabindranath Tagore o Europi, SD II. 460
Proslava 75. godišnjice samostanske preparandije, SD II. 469
Nove katoličke novine, SD II. 471
Posjet odličnog Francuza, SD II. 473
Djevičanstvo, SD VI. 475
Inkvizicija, SD VI. 484
Kristov stijeg, SD VI. 487
Dopis - Bečki studenti nakon rata traže Istinu, SD VI. 492

BLAŽENI IVAN MERZ

1896.-1928.

Kratka biografija

1896.–1914. – Djetinjstvo i mladost u Banjoj Luci. – Ivan Merz rođen je u Banjoj Luci 16. prosinca 1896. Tu započinje školovanje. Dva razreda osnovne škole pohađao je u Prijedoru, gdje mu je otac, austrijski časnik, kao državni željeznički službenik bio neko vrijeme na službi. U Banjoj Luci pohađa gimnaziju – realku i maturira s odličnim uspjehom. Odrastao je u liberalnoj sredini. Veoma se zanima za umjetnost i književnost. U vjerskomu i odgojnom smislu najveći je utjecaj na njega izvršio tijekom školovanja i studija njegov srednjoškolski profesor dr. Ljubomir Maraković, katolički javni djelatnik i književni kritičar.

1914. – U Vojnoj akademiji u Bečkomu Novom Mjestu. – Po želji roditelja nakon mature Ivan polazi u Vojnu akademiju u Bečko Novo Mjesto. Napušta je nakon tri mjeseca budući da za vojno zvanje nije imao ni smisla ni volje. Boravak u Vojnoj akademiji koristio mu je ipak za stjecanje životnoga iskustva.

1915. – Početak studija u Beču. – Po izlasku iz Akademije upisuje na Bečkomu sveučilištu studij prava. Ovo je razdoblje označeno nutarnjim krizama i traženjima, što se vidi iz njegova dnevnika i korespondencije. U ljetu iste godine pozvan je u vojsku.

1916.–1918. – U krvi i plamenu Prvoga svjetskog rata. – Nakon časničkoga tečaja poslan je na talijansku bojišnicu i ondje ostaje do kraja rata. Boravak na ratištu, gdje je svakodnevno gledao smrti u oči i bio izložen stradanjima i trpljenju svake vrsti, produbljuje njegovu vjeru i učvršćuje kršćanski nazor na svijet. Religiozne vrijednosti zauzimaju od tada prvo mjesto u njegovu životu. Bilo je to razdoblje njegova duševnoga sazrijevanja i iskrena obraćenja Bogu.

1919.–1920. – Nastavak studija u Beču. – Po završetku rata i uz pristanak roditelja konačno započinje studij književnosti, što je želio još od gimnazijskih dana. Vodi i nadalje svoj dnevnik čije stranice postaju dragocjenim dokumentom njegova duhovnoga uspona prema kršćanskoj svetosti.

1920.–1922. – Studij u Parizu. – Zauzimanjem isusovca Miroslava Vanina, Ivan dobiva stipendiju jedne katoličke ustanove iz Francuske. Polazi u Pariz, gdje nastavlja studij književnosti na Sorboni i na Katoličkomu institutu. Dvogodišnji boravak u Francuskoj te mnogi dodiri s katoličkim intelektualcima i obraćenicima proširuju njegove kulturne i religiozne vidike. Posebno se zanima za liturgiju; o toj temi skuplja materijal za svoju doktorsku disertaciju. Vodi dubok religiozni život pun askeze i kršćanskoga usavršavanja. U jednomu pismu iz Pariza piše majci: »Katolička je vjera moje životno zvanje.«

1923. – Doktorat na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. – Doktorski je rad napisao na francuskome jeziku čiji naslov glasi: *Utjecaj liturgije na francuske književnike od Chateaubrianda do danas*. (Ova je njegova

disertacija objavljena u Zagrebu tiskom na francuskom za stotu obljetnicu njegova rođenja 1996. g., a drugo izdanje objavljeno je 2005. g. u Parizu, izd. Du Cerf.) Iste godine polaže vječni zavjet čistoće kojim se kao laik u svijetu potpuno posvećuje Isusu Kristu i radu za proširenje njegova Kraljevstva. Nakon postignutoga doktorata dvije godine pohađa privatno kod isusovaca u Zagrebu tečaj iz kršćanske filozofije. Potom nastavlja privatno studirati teologiju te proučavati sve crkvene i papinske dokumente posljednjih stotinu godina. Posljednjih mjeseci života bavio se proučavanjem suvremenih moralnih problema.

1922.–1928. – Apostol hrvatske mladeži u Zagrebu i Hrvatskoj. – Po završetku studija dolazi u Zagreb i postaje profesorom francuskoga i njemačkoga jezika u Nadbiskupskoj klasičnoj gimnaziji. Tu službu obavlja sve do smrti. Tijekom šest godina boravka u Zagrebu sve svoje slobodno vrijeme posvećuje apostolskoj djelatnosti u katoličkim organizacijama za mladež. Uvodi u Hrvatsku Katoličku akciju pape Pija XI. Jedan je od suosnivača katoličke organizacije Hrvatskoga orlovskog saveza i u njoj obavlja dužnost tajnika. Ovoj organizaciji daje geslo ŽRTVA – EUHARISTIJA – APOSTOLAT po kojem će živjeti tisuće mladića i djevojaka. Jedan je od najzauzetijih promicatelja liturgijske obnove i euharistijskoga života u Crkvi u Hrvata. Svima svijetli nenadmašivim primjerom revnosti u širenju Kristova kraljevstva u dušama ljudi. Živi svetačkim životom ispunjenim ljubavlju prema bližnjima i herojski se uspinje do vrhunaca kršćanske savršenosti. Svake godine obavlja duhovne vježbe i zapisuje odluke koje vjerno provodi u život. Piše brojne članke, studije i brošure u kojima ostavlja bogatu idejnu i vjersku duhovnu baštinu. Glavno njegovo obilježje kao katoličkoga intelektualca bila je vjernost Crkvi i papi. Ljubav prema papinstvu širio je riječju i perom i usađivao ju je duboko u duše hrvatskih katolika. »Premda nije nikada obukao reverende, bio je stup Crkvi Božjoj«, pisali su o njemu nakon smrti. Namjeravao je osnovati svjetovnu ustanovu katoličkih laika, svjetovni institut, koji bi se potpuno posvetili Bogu i apostolatu. Ovu je ideju djelomično ostvarila njegova bliska suradnica Marica Stanković, osnovavši deset godina nakon njegove smrti prvi ženski svjetovni institut u Crkvi u Hrvata pod nazivom: Zajednica suradnica Krista Kralja.

10. V. 1928. – Žrtva za mladež – ulazak u vječnost. – Nakon neuspjele operacije sinusa dobiva meningitis i umire u četvrtak, 10. svibnja 1928. u bolnici u Zagrebu. Prije odlaska u bolnicu, svjestan da će umrijeti, sastavlja oporuku u kojoj među ostalim piše: »Umro u miru katoličke vjere. Život mi je bio Krist, a smrt dobitak. Očekujem milosrđe Gospodinovo i vječno posjedovanje Presvetog Srca Isusova. Moja je duša postigla cilj za koji je stvorena.« Na smrtnoj postelji prikazuje svoj život Bogu kao žrtvu za hrvatsku mladež. Koliko je ta žrtva bila Bogu ugodna, potvrđuje činjenica da je njegovo ime postalo programom života i rada cijelomu jednom naraštaju mladih katolika. Njegov svetački primjer i žrtva života donijeli su obilne plodove jer su mnogi mladi nastavili ostvarivati njegovu duhovnu baštinu, kako to svjedoči i natpis

s vijenca koji su mu mladi postavili na grob: »HVALA TI, ORLE KRISTOV, ŠTO SI NAM POKAZAO PUT K SUNCU.« Grob mu se nalazi u bazilici Srca Isusova u Zagrebu.

22. VI. 2003. – Beatifikacija u Banjoj Luci. Papa Ivan Pavao II. dolazi u Banju Luku i uzdiže Ivana Merza na oltar kao blaženika Katoličke Crkve. U svome govoru Papa je među ostalim rekao:

»Ivana Merza dajem vam danas kao **svjedoka** Kristova i **zaštitnika**, ali istodobno i **suputnika** na putu u vašoj povijesti... On će od danas biti **uzor** mladeži, **primjer** vjernicima svjetovnjacima... Ime Ivana Merza za čitav jedan naraštaj mladih katolika značilo je **program života i djelovanja**. Ono to mora biti i danas!«

2007. – Uvršten među 18 najvećih svetaca Crkve! – Papa Benedikt XVI. u svojoj apostolskoj pobudnici o euharistiji *Sacramentum caritatis*, objavljenoj 2007. g., uvrstio je bl. Ivana Merza, jedinoga od hrvatskih duhovnih velikana, među osamnaest najvećih svetaca Crkve kao uzora štovanja euharistije. Ovo je još jedno veliko priznanje svetosti bl. Ivana, priznanje Crkvi u Hrvata i dodatan poticaj da ga što bolje upoznamo i štuujemo.

2011. – Prva župa u Zagrebačkoj nadbiskupiji posvećena bl. Ivanu Merzu. – 10. veljače 2011. zagrebački nadbiskup Kardinal Josip Bozanić utemeljio je u Zagrebu, u naselju Špansko, prvu župu posvećenu bl. Ivanu Merzu.

2011. – Papa Benedikt XVI. prigodom svoga posjeta Hrvatskoj 4. i 5. lipnja, na susretu s mladima na Trgu Bana Jelačića u subotu 4. lipnja opširno je govorio o bl. Ivanu Merzu, o njegovoj ljubavi prema Kristu i liturgiji i preporučio im ga je kao uzor kršćanskoga života.

2015. - Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu od akad. god. 2015./2016. uvelo je u svoj nastavni plan i program novi predmet-kolegij pod nazivom: »Dr. Ivan Merz - izabrane teme«. Nositelj kolegija je postulator dr. Božidar Nagy uz asistenta dr. Sašu Ceraja. Time je osoba i djelo dr. Ivana Merza podignuta na sveučilišnu razinu.

Znanstvena istraživanja i proučavanja života i djela Ivana Merza. – Osim brojnih naturalnih, seminarskih i diplomskih radova posvećenih Ivanu Merzu o njemu je napisano i obranjeno pet doktorskih disertacija: 1. Marin Škarica: Ivan Merz – promicatelj liturgijske obnove u Hrvatskoj, Rim, 1975. (talijanski). – 2. Božidar Nagy: Ivan Merz – čovjek vjere i odgojitelj za vjeru, Rim, 1978. (talijanski). – 3. Zdravko Matić: Ivan Merz i Katolička akcija u Hrvatskoj, Zagreb, 2005. (hrvatski) – 4. Stjepan Ribić: Vjera i razum u životu i misli Ivana Merza, Rim, 2007. (talijanski). – 5. Saša Ceraj: Doprinos dr. Ivana Merza i Hrvatskoga orlovskog saveza hrvatskoj kulturi, posebice tjelesnoj kulturi, Zagreb 2013. (hrvatski).

Opširne informacije o bl. Ivanu Merzu mogu se naći na njegovoj službenoj internetskoj adresi: www.ivanmerz.hr